GRIGORE GAFENCU

J U R N A L

Vol.V

BCU Cluj / Central University Library Cluj

martie 1951 - decembrie 1955

STRICT SECRET

Exemplar Nr. 23.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

CUVINT INTRODUCTIV

Penultimul volum al "Jurnalului" înfăţişează prăbuşirea marilor iluzii occidentale, paroxismul unor suferinţe colective şi individuale, nutrite cu himere: mulţi expatriaţi, instruiţi de lecţiile vieţii printre străini, par a fi înţeles şi ei sensul şi legitimitatea Revoluţiei din România; dar rămăşiţele partidelor rivale şi-au continuat sterpele dezbinări nepatriotice, nu şi-au întins braţele, ci doar laţurile, capcanele şi bizantinele vicleşuguri. Regele, descris ca un ignorant ambiţios, a intrat în complicitatea unor frauduloase manevre şi samavolnicii. Mizeria morală şi materială a exilaţilor, din mai toate ţările răsăritene, inspiră victimelor unele convingeri, dacă nu chiar democratice, în orice caz antimonarhice şi timid reformatoare. Regimurile burgheze occidentale se vaccinează preventiv cu oarecare legislaţie laburistă, pentru a evita soluţiile radicale de reîntinerire a structurilor sociale. Republicanismul cîştigă inimile, dar, în secret, continuă simulacrele conservatismului desuet. Englezii procedează la naţionalizarea unor industrii, în Anglia, dar o combat în Iran şi pretutindeni în Asia. Jumătăţile de măsură duc la contradicţii şi la acţiuni vărsătoare de sînge. Bunul şi răul, făina şi cenuşa sînt atît de amestecate,chiar şi în opera de justiţie, încît fiecare conştiinţă cinstită înţelege că "aşa nu mai merge".

La 2o iulie 1951, însemnările lui Gr. Gafencu se referă la greutatea de a se spune Occidentului adevărul golgoluţ, cu privire la istoria contemporană a României, care a făcut jertfe pentru victoria aliaţilor, şi n-a devenit o ţară

axistă de bunăvoie. Se ştie că Hitler a dus, în ţările din estul european, politica ursarului care face să danseze urşii, în lanţuri şi cu belciugul în nas; laşitatea occidentală nu s-a formalizat, n-a indispus fascism-hitlerismul, ci l-a tolerat la München, a acceptat mutilarea frontierelor europene, în timp de pace, înainte şi după Acordul Ribbentrop-Molotov, în august 1939; memorialistica germană, ca şi arhivele diplomatice de la Berlin, în fine, documentele naziste descoperite de americani, într-o tainiţă, în munţi, dau pe faţă complotul laşităţilor marilor puteri, de hatîrul hitlerismului agresiv. Chiar şi în presa burgheză, sălbatic jugulată de Axa Roma-Berlin, în micile ţări, a existat mai mult curaj moral decît în conclavele de la Geneva, sau din alte capitale. In vederea războiului mondial, Hitler şi-a asigurat petrolul, cerealele şi armatele, la răsăritul european, cu consimţămîntul tacit şi cu "garanţiile" Occidentului, iar dovada abandonurilor premeditate, sau numai consimţite de occidentali, se constată în faptul că România a fost bombardată succesiv de toate cele patru mari puteri militare: rusă, americană, britanică şi germană, victimă a politicii occidentale de abandon. Acesta a fost destinul unei ţări care a susţinut politica societară a păcii şi colaborării.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acum, Europa răsăriteană este părăsită, sfîşiată, acoperită de învinuiri şi contradicţii, iar dreptatea a rămas, bineînţeles, de partea scepticilor abdicanţi, care "au prevăzut"! Au prevăzut într-adevăr fructul poltroneriilor de dinamitare a ordinii morale, în lume. Astăzi, în clipa concilierilor şi a reconstrucţiei, "nu mai pot fi găsite soluţii decît în universal; dacă politica nu caută să fie tot atît de îndrăzneaţă ca ştiinţa şi nu încearcă să creeze o ordine pe măsura nenorocirilor ce ameninţă omul în societatea umană, atunci nu va mai exista nici pace, nici salvare. Nu există mijloc de a scăpa, prin micile măsuri; temerile care aprind rivalităţile naţionale sînt dintr-o epocă perimată; nu de reînnoirea vechilor războaie trebuie să ne temem, ci de sfîrşitul lumii. Sîntem nevoiţi să ne strîngem rîndurile". Este teza lui Eisenhower. "Nimeni nu mai are dreptul de a nu şti", scrie Gr. Gafencu.

Volumul de faţă este dominat de o acerbă critică a slăbiciunilor europene şi americane. Se pretind oamenilor răbdare, încredere, obedienţă, şi este normal să fie aşa;dar nu se poate construi nimic, nici în ordinea fizică, nici în ordinea morală, decît pe ceea ce rezistă; lumea de mîine nu se mai poate sprijini pe nişte ordonanţe servile, specializate în laşităţi antieuropene, ci pe caractere cinstite, de soldaţi. Anomaliile de după război (lipsa unui tratat general de pace, prelungirea regimului de ocupaţie militară,sistemul bazelor strategice pe teritoriul unor ţări străine,şantajul atomic etc.) nu sînt imputabile exclusiv unei puteri sau alteia, ci abdicărilor de la sine, egoismului organizat în Occident. Pretutindeni, se caută "soluţia minimului efort" în dispreţul moralei internaţionale. In sfîrşit, soseşte şi ora durerilor occidentale. Imperiile se prăbuşesc în sînge, în Coreea, în Vietnam, în lumea indochineză. Asiaticii au incomparabil mai multă grijă de independenţă, de suveranitate şi de colaborare între naţiuni, decît europenii. Intelectualii care gîndesc mai "liber" decît factorii "decisivi" demonstrează o evidentă "tendinţă de răzvrătire" în spiritele burgheze: un fizician atomist (englez) a înstrăinat secretele de stat americane; un alt fizician (italian) a devenit cetăţean sovietic; marele fizician (american) R. Oppenheimer a fost înlăturat de la propria sa descoperire şi invenţie atomică. De ce oare?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cauza trebuie căutată în inerţia vechilor năravuri complotiste, monopoliste, agresive, exploatatoare.Ar fi nevoie de munca braţelor suflecate, dar în Occident încă nu strigă nimeni după o justă aşezare a păcii constructive.Nimic nu se prevede; chiar şi bunele acţiuni intervin prea tîrziu, de abia atunci cînd "se vede"! Comunismul dispreţuieşte această mentalitate: burghezia este gata să vîndă Orientului cele mai perfecţionate cuptoare pentru incinerarea burgheziei!Pacea lumii nu se poate sprijini pe virtuţi degenerate şi pe afacerism imoral.

Critica evenimentelor imediate prezintă pentru Gr. Gafencu, două obstacole serioase: formaţia sa intelectuală burgheză şi neputinţa sa de a cunoaşte lucrurile de aproape.

Ambele sînt bravate prin deplina lui sinceritate, chiar şi în eroare. Astfel, poziţia lui politică îl obligă să judece cu severitate greşelile americane, menţinînd doar tonul unei politeţi de rigoare. S-a ajuns la cea mai absurdă dintre absurdităţile umanităţii: "Dacă America încearcă să-şi modifice politica după unele socoteli electorale, totul e pierdut!" Atunci ce mai însemnează democraţia? In altă pagină, citim: "Nevoia constantă de a recurge la indispensabil ajutor străin transformă noţiunea de independenţă. Din această cauză, cei care ajută par mai insuportabili decît cei care ameninţă: li se impută căderea în dependenţa lor, pierderea suveranităţii. Insă oricare ar fi tulburarea provocată de aceste răsturnări, o întoarcere în urmă este imposibilă. Nimeni nu se poate elibera nici de duşmanii săi, nici de prietenii săi, fără riscul unei primejdii imediate şi mortale. Trebuie să căutăm soluţii corespunzătoare condiţiilor vremilor noi". Comunitatea Europeană Defensivă este "în vînt", din cauza "egoismului şi personalismului factorilor componenţi ai Europei". In demenţa lui, Hitler (care trăgea cu urechea la ceea ce spunea Goebels) a prezis odată că nu vor mai exista "nici învinşi, nici învingători, ci doar supravieţuitori". Inţelepţii lumii de azi ţin oare să confirme profeţiile nebunului?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Să fie oare egoismele naţionale mai puternice decît imperativele de colaborare internaţională? "Lumea este ameninţată de un imens cataclism, cum istoria puţine a cunoscut, de o invazie care pune în pericol întreaga civilizaţie occidentală. Această situaţie poate să dureze multe zeci de ani. Pentru a-i face faţă nu e vorba numai de a fi puternici, sau de a avea aerul de a fi astfel, pentru a negocia mai bine. Negocierea va trece, dar primejdia va subzista. Trebuie să fim puternici, înainte de a negocia. Trebuie să fim puternici în timpul negocierii. Trebuie să fim puternici şi după negocieri. Iată motivul pentru care este necesar să punem forţa în slujba unei cauze comune".

Un fapt riguros adevărat este că O.N.U.,ca şi vechea Societate a Naţiunilor, face multă paradă a surîsului optimist, însă nu izbuteşte să stingă stările conflictuale şi incendiile planetare, în perspectivă. Un vacuum de gîndi-

re degradează chiar şi cea mai sublimă idee a fraternităţii umane. Planurile de pace şi colaborare sînt respinse, soluţiile pozitive întîrzie, suferinţele se prelungesc.

In aceste împrejurări, scîrbit de pasivitatea unor păstori neputincioşi, la O.N.U., de nepăsarea cu care mulţimile credule pasc, la poalele Vezuviului, în neştiinţă că, într-o zi, vor plăti cu viaţa, puţina lor iarbă, Gr. Gafencu părăseşte America şi revine la Paris. Acolo, el simte numaidecît disgraţia americană, dojana lor amicală, neînţelegătoare: "... pentru ce nu iau primul avion care să mă readucă în lumea nouă?... că doar am vizele în buzunar şi în plus 4oo de dolari asiguraţi, lunar... şi iată că treaba asta n-o fac şi orice explicaţie este zadarnică. Mă frămînt , dar rămîn aici. Viaţa mea devine problematică. Nu mă pot ascunde, cu soţia mea, în această casă cu ziduri greoaie,unde nenumărate generaţii de ţărani s-au sinucis în jurul mesei pe care scriu, în noaptea asta. Soţia mea doarme, cu pumnii strînşi, în odaia vecină, îngropată în pat, printre cărămizi şi sticle cu apă caldă. Este singurul confort în locuinţa asta, unde progresul n-a ajuns. Dar nimic nu mă împiedică de a mă gîndi la bucuria ce o voi avea, mîine de dimineaţă, cînd ridicînd voleurile, voi vedea prunii înfloriţi, pe vale, şi voi simţi mirosul pămîntului pe care nu-l voi părăsi niciodată". In peşteri şi în locuinţele lacustre vor ajunge să se retragă idealiştii însetaţi de pacea lumii, obosiţi de zădărniciile sentimentalismului, fastului şi compromisurilor amorale şi provizorii. O singură nostalgie mai trăieşte puternic în Gafencu: priveliştea moldovenească a livezilor de pruni înfloriţi, patria vitează, victima păcatelor istorice. Dar adaugă, atins şi el, ca în fabula lui La Fontaine "Animalele bolnave de ciumă": "Nu toate mureau, dar toate erau molipsite". Iată acest text: "Occidentul s-a săturat de prezenţa binefăcătorilor americani, în Europa. Go home este lozinca izolaţionismului şi a condiţionării victimei europene, ameninţată de invazie". De fapt şi el a părăsit continentul american, tot din motive psihologice. Izolaţionismul este o boală a secolului neîncrederii reciproce.

De aici încolo, cu întreruperi mai lungi sau mai

BCU Cluj / Central University Library Cluj

scurte ale "Jurnalului", Gr. Gafencu expune ideile sale prin scris şi prin viu grai, în luminişurile pe care i le îngăduie boala ce avea să-l răpună în 1957. Metoda sa consecventă constă în prezentarea diferitelor puncte de vedere, ca şi cea mai onestă ziaristică. El nu şovăie în faţa contradicţiei dintre idei şi crede că, din sinteza lor, va fi nutrită pacea lumii de mîine. Vremea bunului plac şi a preferinţelor personale trebuie abolită. Opera de guvernare, colaborarea internaţională, ca şi justiţia, să nu facă cu ochiul, nimănui. Nu poate exista Europa fără o colaborare franco-germană; economia germană şi cea sovietică sînt complimentare şi este de dorit ca ele să colaboreze paşnic. Istoria ne arată că nici un imperiu n-a fost definitiv şi că nimic nu este mai tragic decît lăcomia colonialistă. Cu 15o de ani în urmă, America era o posesiune a Europei, iar astăzi tendinţa este spre o situaţie inversă. Ambele au fost neprevăzătoare. Izolaţionismul unora, fie americani, fie europeni, nu este o soluţie mai bună. Entităţile istorice depăşesc importanţa entităţilor geografice. Legăturile terestre dintre America de nord şi cea de sud, ca şi acelea dintre Europa şi Asia să nu inspire imixtiuni în treburile interne ale statelor învecinate, ci doar ferma disciplină a unei ordini morale, între diferitele naţionalităţi. Aceasta va fi misiunea guvernărilor universaliste. Respectul reciproc va avea sarcina de a îndrepta defectul inegalităţilor geografice. Lumea nu se poate tîrî pe ruinele trecutului. Natura ridică nişte probleme atît de titanice, încît pînă acum puţini oameni s-au dovedit apţi. Există inerţiile trecutului, dar trebuiesc încurajate energiile construcţiei viitorului. Cum, pînă acum, nimeni n-a reuşit să deseneze vreo frontieră care să fie, în acelaşi timp geografică, istorică, tradiţională, demografică, economică, strategică etc., nu rămîne oamenilor decît soluţia fraternităţii universale. America se consideră probabil ultima sosită în concertul internaţional şi socoteşte că va pleca ultima. Dar are şi Africa ceva de spus, şi federalii, şi neutralii, şi micile naţiuni; nimeni nu e nici primul, nici ultimul. Deosebirile de rasă sînt pe cale de dispariţie. Vor rămîne în lume aceia care vor şti să îmbrăţişeze şi să respecte cinci mii

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de ani de civilizaţie. Melancoliile reacţionare europene, americane, asiatice, ifosul de măreţie feudală nu mai au nici un rost. Istoria distruge rigidităţile gherontocratice, plutocratice etc. şi promovează tendinţele universaliste. Orgoliul şi rasismul vechii Hellade n-au făcut altceva decît să favorizeze ascensiunea Romei "barbare", iar rasismul nazist a umilit Germania.

In concepţia lui Gafencu, idealul politic al lui Charlemagne este mai modern decît al multor gînditori din secolul 2o. Cuceririle intelectuale şi comerţul s-au dovedit mai decisive decît invaziile militare, iar deplasările centrelor de influenţă au fost determinate de ştiinţă, de contribuţia creatoare a geniului popular. Asociaţiile morale şi fraterne, continentale şi intercontinentale, vor servi mai bine interesele, decît violenţele care prefaţează revanşe. Naţiuni sclave este sigur că nu vor mai exista. Progresul este neîntrerupt şi nimeni nu-l poate opri, decît cu grave riscuri pentru ţările obscurantiste. Elias Regnault scria în secolul trecut, că orice licean de azi ştie mai multă fizică decît Newton şi orice profesor ştie mai mult decît Platon. Natura lucrurilor ne impune colaborarea paşnică. Ultimul cuvînt al gîndirii bătrînilor devine primul cuvînt al gîndiţii tinerilor. Democraţia nu poate ignora această imensă întrecere a torţelor şi făcliilor, nici tradiţiile specifice ale popoarelor, tocmai fiindcă democraţia este unica doctrină socială înţeleaptă. O lume nouă nu se poate construi cu sceptici,nici cu sufletele mutilate de imperialism.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Grigore Gafencu descrie poziţia tuturor personalităţilor politicii franceze. Toţi sînt de acord că există,pentru ei, o "problemă germană". Să o rezolve prin acte amicale, sau să o lase alunecînd spre răsărit? In această privinţă,memorialistul se menţine pe punctul de vedere al mişcării unioniste europene, şi nu crede oportun de a se mai vorbi despre cine a greşit şi cine a avut dreptate. La ambii poli ai vieţii morale mondiale, s-au făcut şi binele şi răul.

Regruparea valorilor de mîine nu poate fi concepută altfel decît printr-o universală părăsire a metodelor trecutului. "Jurnalul" arată că Franţa, la München şi în alte

momente cruciale, a crezut că e bine să se afle în criză de guvern, dar imensul prestigiu al Franţei n-a fost cucerit prin abdicări, ci prin curaj moral, prin contribuţii constructive, prin ample amnistii.

Grigore Gafencu are o concepţie încrezătoare asupra lumii moderne, fără să desconsidere trofeele progresului din trecut. Aproape de capătul unei experienţe de o viaţă, Gr. Gafencu se află poziţional lîngă Guy Mollet ("supranaţionalitatea") şi mai ales lîngă Léon Blum, care scrie: "Societatea umană există începînd din momentul cînd individul încetează de a mai pretinde vreo suveranitate individuală, acceptînd regulile şi autoritatea, ambele aşezate mai presus de el; de abia atunci, individul dispune de o adevărată independenţă. Acelaşi raţionament este valabil şi pentru state".

Faţă de înaltele năzuinţe ale secolului nostru, micile omisiuni sau iluzii optice ale memorialistului, consemnate în "Jurnalul" său, apar ca neglijabile.

Este de reţinut partea pozitivă din aceste pagini care situează pe Gafencu printre martorii cei mai sinceri ai generaţiei sale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In ceea ce priveşte mica istorie a emigraţiei româneşti, el a interpretat, în volumul de faţă, semnificaţia zilei de 23 August, fără patimă, amintind geniul răbdării şi al construcţiei care a luminat calea românilor, de la origini, pînă azi. Judecăţile sale despre incapacitatea regelui Mihai sînt atît de obiective şi de blajine, încît întrec cele mai vehemente pamflete: "E un biet băiat", căruia nu-i mai soseşte maturitatea. "Mititelul Mihai continuă să se complacă în grupul anonimilor care n-au nimic comun cu cauza românească". Insă a patrona demagogia, pentru a demasca înşelăciunea, frauda şi bizantinismul vechilor partide, cufundarea în imoralitate, exploatarea celor naivi şi de bună-credinţă, aşa cum au făcut cei cîţiva arhonţi ai emigraţiei, acest element dezvăluie încă o dată, celor fugiţi din ţară, cît de justă, de salubră şi de necesară a fost Revoluţia din România. Grigore Gafencu a înţeles scopurile ascunse şi ambiţiile epavelor din emigraţie şi a evidenţiat lipsa de ideal existentă în acest tîrg al conştiinţelor căpătuite.

"Jurnalul" pune în valoare smerenia şi modestia unui martor al istoriei, a cărui suferinţă ultimă a fost aceea de a nu mai putea să slujească tinerele generaţii. In schimb, el a putut să arate cît de sincer s-a situat alături de toate conştiinţele eroice, devotate menţinerii fiinţei şi continuităţii poporului român.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1 martie

Un schimb de note premergătoare Conferinţei în Patru. Nota engleză cuprinde aluzii la ţara noastră.

Interviul lui Stalin în "Pravda": U.R.S.S. vrea pace şi o cere peste capetele guvernelor războinice, dar avertizează: războiul din Coreea duce la război; înarmarea Occidentului duce la război; hotărîrile Naţiunilor Unite duc la război.[1)]

Declaraţia de la Philadelphia. Călătoria mea la Charlottesville; conferinţa mea ţinută la Universitatea din Virginia (la 21 februarie); darea de seamă făcută la radio "Europa Liberă", pentru România, în cuprinsul programului săptămînal:

Mă întorc de la Universitatea din Virginia unde, împreună cu doi prieteni, am vorbit despre viitorul ţărilor noastre.

Prietenii mei erau Stanislas Nicolajczyk, fost prim-ministru şi preşedinte al partidului ţărănist din Polonia, un luptător neînduplecat pentru emanciparea ţărănimii şi a poporului polonez, care acum doi ani, a putut scăpa, ca prin minune, de sub regimul şi poliţia comunistă; şi bătrînul Kerenski, care a izbutit, pe vremuri, în 1917, să dea Rusiei cuprinsă de frigurile revoluţiei, o cîrmuire liberală şi democratică, pînă cînd avîntul poporului rus a fost înnăbuşit de stăpînirea bolşevică. Kerenski a cerut să se aşeze lîngă noi, la lupta pe care o ducem pentru eliberarea popoarelor noastre, spunînd că poporul rusesc apăsat de aceiaşi stăpînire nelegiuită, ca şi alte popoare, are aceiaşi năzuinţă ca şi noi, de a trăi liber printre popoarele libere. Vocea bătrînului luptător, care în 3o de ani de sur-

1) Se află anexată la "Jurnal" notele schimbate între Anglia şi Uniunea Sovietică, în perioada 17 - 25 februarie, 1951.

ghiun n-a pierdut nimic din căldura şi puterea ei de odinioară, răsună cu o uimitoare însufleţire, de cîte ori poate servi ideea de libertate.

Universitatea din Virginia (...) a fost înfiinţată de Thomas Jefferson, ilustrul autor al Declaraţiei de Independenţă. (...) A fost pentru mine o deosebită cinste ca onorînd memoria lui Jefferson să pot vorbi despre Declaraţia de Eliberare a ţărilor noastre. (...) Experienţa vremurilor de azi ne-a silit să afirmăm: cauza libertăţii ca şi cauza păcii este una şi indivizibilă; distrugerea libertăţii, într-o parte a lumii, pune în primejdie libertatea tuturor oamenilor şi a tuturor naţiunilor. Este tragedia destinului românesc că aceste adevăruri atît de simple trebuiesc repetate necontenit şi că la două secole după ce fruntaşii naţiunii americane au desluşit principiile eterne ale drepturilor omului, povara nelegiuită care apasă asupra fiinţei omeneşti este, în unele părţi ale lumii, mai grea decît oricînd. (...) Am fost întrebat, cu oarecare stăruinţă, dacă este adevărat că popoarele "satelite", printre care poporul român, s-ar gîndi să ducă război împotriva Iugoslaviei lui Tito. Am răspuns că poporul român nu vrea să intre în război cu nimeni şi mai cu seamă niciodată cu poporul sîrb, de care o statornică şi credincioasă prietenie ne leagă, de veacuri. Românii şi sîrbii nu au luptat niciodată unii împotriva celorlalţi, iar azi, mai mult decît oricînd, soarta crudă pe care au împărtăşit-o sub stăpînirea comunistă, a legat aceste popoare laolaltă, mereu mai strîns. Niciodată românii nu se vor gîndi să lovească în sîrbi; şi cu atît mai puţin, la porunca unor stăpîni. Dacă aceşti stăpîni s-ar gîndi cumva să pregătească poporului român alte şi grele nenorociri, slujindu-se de el ca de o unealtă în lupta lor politică, ei ar lua în spinare o răspundere şi ar putea avea cele mai neaşteptate surprize. Ar fi cu putinţă însă ca unele formaţii comuniste, încadrate în unităţi sovietice, să ducă lupte, la hotarele noastre, sub numele înşelător de "armata română". Poporul român n-ar purta nici o vină pentru asta. (...) Este timpul de a lămuri, odată pentru totdeauna, ce înseamnă un popor aşa-zis "satelit". Satelit este poporul căruia i s-au răpit dreptul şi putinţa de a gîndi, de a voi, de a lua hotărîri, prin el însuşi. Gîndurile, hotărîrile şi voinţa, îi sînt impuse din afară. (...) Trebuie să se pună capăt acestor păreri care atri-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

buie popoarelor "satelite" aceleaşi năzuinţe şi aceleaşi răspunderi ca şi stăpînilor asupritori. Multă lume vorbeşte în neştire despre "blocul sovietic". Nu există un "bloc sovietic". De o parte, sînt stăpînitorii organizaţi şi înarmaţi; de altă parte, sînt popoarele asuprite, dornice de libertate.

Mi se vesteşte că, în curînd, cele patru mari puteri ale lumii se vor întruni într-o nouă Conferinţă. Acolo, Moscova va trebui să explice pentru ce înarmează pe sateliţi. O asemenea înarmare, pare-se, este potrivnică prevederilor din tratatele de pace.

Dar ce nu este potrivnic faţă de tratate? Nu este oare potrivnic tratatelor faptul că mai există state "satelite" în lume, cea mai neruşinată încălcare a tratatelor de pace şi a tuturor principiilor care au călăuzit statele învingătoare, în timpul şi la sfîrşitul celui din urmă război?

Pace statornică nu poate exista şi nici vreo dreaptă rînduială - cu sau fără Conferinţa în Patru - atîta vreme cît Europa va rămîne tăiată în două, păstrînd la Răsărit popoare chinuite, în condiţia de state "satelite".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

5 martie

Azi se deschide, la Paris, conferinţa preliminară a ambasadorilor, cu scopul de a pregăti întîlnirea celor patru miniştri de externe. Este o conferinţă primejdioasă, plină de surprize, voită de U.R.S.S., dorită (fără să fi fost pregătită) de anglo-francezi, acceptată de Statele Unite.

Singura idee mai clară ce se desprinde pînă acum, şi anume că Occidentul trebuie mai întîi să se înarmeze şi apoi să negocieze, a fost nesocotită şi înlăturată.(...)

Propunerea cea mai spectaculoasă va fi aceea ca toate forţele de ocupaţie să fie retrase din Germania. Ar însemna că U.R.S.S. se va retrage cu cîteva sute de kilometri, la est, iar americanii se vor retrage cu cîteva mii de kilometri, la vest, părăsind Europa, lăsînd deschise porţile Occidentului.

Singura "paradă", la o asemenea propunere, care va veni neapărat, este de a cere sovieticilor să se retragă din toate ţările ocupate de ei, în răsăritul european şi de a restabili pretutindeni, sub un control interaliat, un regim democratic. Apusenii însă nu îndrăznesc să facă o asemenea propunere. Ei se

tem că ar putea fi învinuiţi de a căuta pricină U.R.S.S.-ului! Regimul impus de Moscova, în ţările noastre, a dobîndit autoritatea faptului împlinit. De aceea conferinţa este atît de primejdioasă pentru noi. (...)

Singurul răspuns pe care apusenii l-au rezervat (pentru a pune la încercare bună-credinţa U.R.S.S.-ului) este de a cere alegeri libere, în întreaga Germanie. Dar discuţia cu privire la Germania s-ar putea întinde, iar U.R.S.S.-ul poate trage folos de pe urma ei, fiindcă: a/ Apusenii n-au căzut încă la învoială cu privire la politica pe care trebuie s-o urmeze în Germania; b/ Aliaţii nu au aceiaşi părere (şi nici aceleaşi interese) cu privire la organizarea politică şi la înarmarea Germaniei. O discuţie referitoare la aceste probleme va îngădui oricînd U.R.S.S.-ului să adîncească neînţelegerile dintre apuseni.

La acestea, trebuie adăugat că, pentru a păstra Germania dezorganizată şi dezarmată (cum ar dori mulţi francezi), U.R.S.S.-ul poate invoca părerea şi dorinţele sincere ale unor sateliţi: polonezii şi cehii - fie sateliţi, fie liberi - sînt gata să sprijine orice teză antigermană. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pleven a căzut, din pricina neînţelegerii dintre partidele guvernamentale, cu privire la legea electorală; Bidault, Queille, Guy Mollet încearcă fără succes să înlocuiască pe Pleven. (...)

Americanii au contribuit pretutindeni, în Anglia şi în Africa, la dezintegrarea imperiilor coloniale, adică la slăbirea Europei, politiceşte şi economiceşte, ca şi la întărirea curentelor naţionale indigene de emancipare, curente de care profită astăzi comuniştii, spre paguba întregii lumi albe. Vina demobilizării este agravată prin vina încurajării la revoltă a coloniilor. In China, în Indonezia, în Indochina, în Africa de Nord (pretutindeni, în afară de Palestina) americanii au început prin a oblădui răzvrătirile naţionaliste împotriva aşa-zisului "sistem colonial". Astăzi, cînd Moscova a luat pe seama ei această politică, împingînd-o pînă la ultimele ei consecinţe, Statele Unite au ajuns, fără voia lor, în tabăra "victimelor" răzvrătirilor naţionale şi naţionaliste din lume. Reacţiunile curajoase de astăzi, nu pot să convingă pe cei "păţiţi" şi nu pot să uite greşelile americane din trecut. (...)

Teza lui Pierre David Weil: chiar în aceste zile,Franţa este oprită, în avîntul ei de refacere, nu numai prin războiul istovitor din Indochina, dar şi prin frămîntările din Maroc, sprijinite pe faţă de întreaga lume arabă, în frunte cu veşnicii scandalagii din guvernul egiptean, care silesc pe generelul Juin să ia hotărîri grele, pline de răspundere.

Răspundem lui Weil (Kerillis şi eu) că primejdia cea mare care întrece toate celelalte primejdii, este ameninţarea U.R.S.S.-ului; Statele Unite nu pot lupta împotriva U.R.S.S.-ului, decît pe temeiul unor "principii"; planului sovietic de a înfăptui o lume comunistă, americanii nu-i pot opune decît planul unei lumi democratice şi că sistemul colonial, bun sau rău, nu mai are nici un rost într-o lume democratică. Atitudinea anticolonială a americanilor poate fi lipsită de anumite nuanţe,dar este firească şi logică. Aceasta nu numai fiindcă Statele Unite, spre deosebire de Europa, nu au folosit niciodată sistemul colonial, dar fiindcă, alături de Europa de vest, Statele Unite s-au aflat - în două războaie mondiale - "campionul democraţiei" şi că au învins, împreună cu această parte a Europei, în numele democraţiei. Răzvrătirile care tulbură continentele galben şi negru, nu au, la originea lor, nici comunismul, nici americanismul, ci ideile de libertate democratică, de libertate pentru fiecare individ şi pentru fiecare neam, aşa cum au propovăduit toate popoarele apusene, francezii şi englezii, mai ales.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Că aceste idei erau sortite să pună capăt vechii întîietăţi europene, era fatal. Cei care au încercat să reacţioneze şi să oprească alunecarea Europei pe această pantă, au fost germanii şi italienii. Nazismul şi fascismul s-au străduit să apere şi să impună teoria "superiorităţii de rasă", teoria popoarelor de stăpîni. Asemenea teorii poate că ar fi salvat,altădată, unele dintre prerogativele Europei, în lume, dacă n-ar fi perimate. Ele au fost învinse pentru că sînt anacronice.

Astăzi însă, după ce victoria democratică a dezlănţuit toate aspiraţiile de libertate din lume, ar fi o mare greşală de a accepta ca unele interese de ordin colonial, care nu pot fi compatibile cu democraţia, să împingă forţele dezlănţuite în tabăra comunistă şi să lase comunismul de a se folosi de ele.

Reacţiunile americane, oricît de supărătoare uneori, sînt sănătoase. Ele sînt îndreptate împotriva duşmanului nr.1

şi caută să se sprijine pe singurele principii care pot fi opuse azi, cu sorţi de izbîndă, comunismului: pe baza principiilor democratice.

Asta nu împiedică America să ajungă a se război cu unele popoare mînate de tendinţele emancipării naţionale, ca de exemplu China comunistă. Insă acest război nu este datorit unei politici americane imperialiste, ci politicii de frînare a comunismului. (...)

11 martie

Conferinţa premergătoare de la Paris n-a ajuns la nici un rezultat. Neavînd dreptul să intre în "fondul" dezbaterii,cei patru ambasadori s-au străduit să însemne poziţiile celor două părţi aflate în luptă: poziţia defensivă a occidentalilor şi poziţia eminamente ofensivă a U.R.S.S.-ului. Rezultatul, după o săptămînă de sîcîieli, este că apusenii sînt siliţi să întindă poziţiile lor devensive: pe linia Rhinului, unde vrea să-i înghesuie dinamicul Gromîko, nici o apărare nu mai este posibilă. Lumea începe să priceapă că Europa vestică nu poate rezista,dacă Europa rămîne dezechilibrată. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sovieticii se aşează pe linia care taie Europa (şi Germania) în două şi privesc înspre Apus: ei cer respectarea Acordului de la Potsdam şi de la Yalta, relativ la demilitarizarea Germaniei, deci la păstrarea Germaniei într-o stare de completă dezarmare. Ei propun un tratat de pace cu Germania şi evacuarea de ambele părţi, a trupelor de ocupaţie. Acesta a fost punctul 1; punctul 3: situaţia astfel "îmbunătăţită" poate duce repede la o reducere a înarmărilor. Adică: mai întîi aplicarea hotărîrilor de la Potsdam, în ce priveşte demilitarizarea Germaniei (deci recunoaşterea implicită a faptelor împlinite). Se cere renunţarea la închegarea unui puternic front apusean,apoi "evacuarea", adică retragerea armatelor sovietice pînă dincolo de hotarul Poloniei, şi retragerea trupelor americane pînă dincolo de Ocean. Deci: porţile deschise spre Apus, apoi dezarmarea etc.

Apusenii nu pot face faţă unei asemenea presiuni, decît cerînd "cercetarea cauzelor tensiunii internaţionale în Europa". (...)

Atunci cînd Europa propune: - Hai, să eliberăm Germa-

nia!, Occidentul poate răspunde: - Nu este destul; pentru a avea pace, trebuie să eliberăm Europa. (...)

12 martie

Peste cîteva zile, va apărea la New York un ziar românesc - "Românul" - care va căuta să împărtăşească tuturor compatrioţilor noştri din exil gîndurile pe care le are (şi nu le are) Asociaţia noastră întemeiată pe ruinele Comitetului Naţional Român.

Noul ziar are prea multe moaşe ca să fie ceea ce ar trebui să fie, un organ de gîndire şi de luptă, aşa cum îl cere "opinia publică" din ce în ce mai răzvrătită şi mai frămîntată a emigraţilor de pretutindeni. Aceste moaşe, deşi pline de bunăvoinţă, trag fiecare într-altă parte. Generalul Rădescu are instinctul apostolatului şi nu este sclavul formulelor convenţionale. Dar n-are nici un pic de raţiune; iar despre treburile lumii, nu ştie şi nu vrea să ştie nimic. Ghilezan şi Fărcăşanu, aflîndu-se în luptă cu cei care se fălesc de a fi "adevăraţii reprezentanţi ai partidelor", se cred nevoiţi să apere "ideea de partid". Dar ce mai reprezintă, în zilele noastre, partidul şi ideea de partid? Iar Davila, răzvrătit generos, ca pe vremea carbonarilor, pare uneori atît de îndepărtat de vremile de azi, încît privindu-l, ne dă tuturor un fior de îngrijorare, fiindcă ne dezvăluie cît de izolaţi am ajuns să fim, în timp şi în spaţiu, în raport cu cele ce se petrec astăzi şi se vor petrece mîine, în ţara noastră de departe.

Totuşi trebuie să găsim o formulă de viaţă şi de gîndire pe care s-o propunem compatrioţilor care aşteaptă de la noi, cu o nerăbdare şi cu o bunăvoinţă tot mai mărginite, cuvinte de lămurire şi de îndrumare. "Exilaţii" care au ajuns în Statele Unite trec drept nişte privilegiaţi, ducînd o viaţă de belşug şi poartă ponosul tuturor răspunderilor. (...) Ar trebui o reîmprospătare a atmosferei în care se desfăşoară "rezistenţa" noastră naţională.

Va ajunge noul ziar să fie organul unei asemenea "deşteptări"? Aş dori să-i pot consacra cît mai mult timp pentru a-i da, prin experienţa mea gazetărească, o unitate de gîndire cît mai desăvîrşită. Imi dau seama însă, ca şi ceilalţi prieteni din surghiun, că între noi şi cei de dincolo (nu numai de dincolo de

cortină, dar şi de dincolo de Ocean) se întind numeroase cauze de neînţelegere datorită perspectivei lor de europeni necăjiţi şi perspectivei noastre de "americani" dezrădăcinaţi şi purtaţi de vînt.

Deocamdată, ne-am silit cu toţii să punem accentul,în primul număr al ziarului, pe Declaraţia de eliberare. Ea cuprinde o "doctrină" pe care vom putea clădi o acţiune de viitor. In editorialul scris de mine, încerc să cuprind această doctrină, în cîteva puncte. Sarcina noastră va trebui să fie aceea de a "europeaniza" această Declaraţie care poartă pecetea constituanţilor de la Philadelphia. (...)

Dinu Hiott îmi scrie că, cerînd deblocarea unei mici sume de lire sterline pe care o are la Londra, i s-a cerut o scrisoare de recomandaţie din partea unei persoane în măsură să impresioneze autorităţile britanice, ca de pildă "dl. Grigore Gafencu, sau regele Mihai". Este foarte măgulitor, dar nu ştiu cît trebuie să mă bucur. Tînărul rege, de piciorul căruia îi atîrnă ca o ghiulea Comitetul Vişoianu-Creţeanu, nu mai este purtat pe valurile popularităţii, ci începe să se dea la fund. Este o nenorocire pe care prostia lui Lazăr i-a pricinuit-o şi pe care Rădescu, deşi ar fi dorit, n-a fost destul de îndemînatic ca să o împiedice.

O fi cu putinţă o mîntuire a autorităţii regale? Americanii au de gînd să încerce o operaţie de salvare. Au îndemnat pe Mihai (prin mijlocirea lui Rică Georgescu) să vină în America şi să încerce să rînduiască din nou Comitetul Naţional. In privinţa acestei noi rînduieli, există mai multe planuri:un plan american (care-i aproape identic cu planul lui Barnes,din vara trecută); un plan "Rică", despre care acesta mi-a pomenit numai în monosilabe: dar trebuie să existe şi unele planuri ale familiei Styrbei (fiindcă de ea nu scapă uşor un rege al României!).

Nu ştiu cum stăm deocamdată. Mă tem de încăpăţînarea lui Lazăr, care bizuindu-se pe informaţiile interesante şi înşelătoare despre "uriaşa popularitate care singură are preţ în România" (!) a regelui Mihai, îl va împinge pe acesta, în ciuda dorinţei arătate de americani, înspre "o soluţie de prestigiu" care nu poate fi atinsă. Din vina acestui mijlocitor zevzec,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

regele s-a legat de una dintre părţi, împotriva celeilalte; el şi-a însuşit teza Vişoianu-Creţeanu şi a vorbit întocmai cum i-au cerut aceşti doi răusfătuitori. Dacă Lazăr nu este dat la o parte, el va cere respectarea hotărîrilor şi poruncilor regale, ceea ce ar putea pricinui ruptura cu americanii şi ruptura definitivă în sînul emigraţiei române. Temîndu-mă de un asemenea rezultat, am fost împotriva călătoriei regale. Citta Davila crede dimpotrivă că regele nu va putea rezista presiunii binevoitoare a americanilor, care doresc o soluţie de pace. Totul atîrnă de faptul dacă regele va pricepe că autoritatea lui regală nu-i cere să capete cîştig de cauză într-o ceartă în care a fost băgat de un prost şi nu are ce căuta, ci îi cere dimpotrivă ca, ridicîndu-se deasupra părţilor, să fie un factor de conciliaţiune şi de unire naţională.

Nici o îndoială nu este cu putinţă în această privinţă: atîta vreme cît regele acoperă cu numele său cîrdăşia Lazăr-Vişoianu, autoritatea regală va scădea tot mai mult. (...)

In "Journal of America", Knicknerbocker a publicat o informaţie potrivit căreia regele Mihai va sosi în curînd, în Statele Unite, ca să ceară preşedintelui Truman recunoaşterea oficială a Comitetului Român (sic!) şi pentru a face faţă greutăţilor ce s-au ivit în acest Comitet, din pricina retragerii generalului Rădescu şi a lui Grigore Gafencu, care au părăsit pe rege la chemarea unui bogătaş demoniac, N. Malaxa. (!)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

22 martie

(...) In cursul acestei săptămîni, planul Schumann a fost iscălit la Paris, sau mai exact "parafat" de către reprezentanţii ai şase ţări: Franţa, Germania, Italia, Belgia, Olanda şi Luxemburg. Este un început de colaborare europeană. Rămîne de văzut dacă, din punct de vedere tehnic, "planul" (care-i acum "un acord internaţional") poate face faţă greutăţilor economice care tulbură viaţa europeană. Din punct de vedere politic, este un succes netăgăduit, pentru Franţa, pentru viitoarea colaborare franco-germană şi pentru ideea europeană. Presa americană şi oficialitatea s-au bucurat şi n-au exprimat rezerve. Rămîne ca Anglia (unde Morrison a înlocuit pe Bevin) să se lepede de atitudinea ei negativă, care încurcă atît de mult treburile europene.

Din singurătatea lui, din Princeton, George Kennan a publicat un nou articol în "Foreign Affaires", pentru a spune că Statele Unite trebuie să facă o discriminare între regimul sovietic şi poporul rus şi să caute să cîştige de partea lor sufletul popoarelor de dincolo de Cortina de Fier.

Ce urmăreşte acest articol? Inlăturarea ideii de război? Ar fi o greşală: publicul american trebuie să cunoască riscurile situaţiei actuale.

Am fost invitat de Organizaţia A.D.A. (American for a democratic action) să vorbesc în faţa unui public numeros, despre "declaraţia" noastră de la Philadelphia[1].

23 martie

Ieri seară, Rică Georgescu m-a pus la curent cu încercarea neizbutită făcută de guvernul american, prin mijlocirea lui, de a aduce pe regele Mihai în Statele Unite. Aflasem tot de la Georgescu, despre rostul şi scopurile acestei încercări; acum, am avut prilejul să înţeleg ceva mai mult, cu toate că şi de data asta amicul Rică Georgescu (un colaborator statornic al Serviciilor Secrete) a învăluit deslusirile pe care mi le dădea, într-un nor de taine.

Se zice că "guvernul american" s-ar fi gîndit să aducă pe Mihai în America, pentru a-i da "primul rol" în acţiunea de eliberare a României. (...) Prezenţa regelui în Statele Unite părea americanilor cu atît mai necesară cu cît emigraţia română este împărţită, iar autorităţile de la Washington, ca şi comitetul "Europa Liberă" refuză să stea de vorbă numai cu "reprezentanţii regelui", adică cu "Comitetul Vişoianu & Comp."

Sosirea regelui trebuia deci, în gîndul americanilor, să aibă scopul de a da o conducere unitară emigraţiei române, fie prin reorganizarea comitetului naţional, fie prin desemnarea unui grup de consilieri în jurul regelui. (...)

---

1) Textul anexat la "Jurnal" reproduce luările de poziţii ale emigranţilor de la "reuniunile de marţi", cu privire la problemele regimului de ocupaţie militară în Europa, ale tratatului de pace, ale federalizării, citînd pe preşedintele Abraham Lincoln: "Lumea nu poate fi pe jumătate liberă şi pe jumătate sclavă".

Rică Georgescu, însoţit de tînărul Ioaniţescu,[1] a fost trimis în Europa, ca să convingă pe Mihai de a veni în Statele Unite. (...) De atunci însă, spre mirarea şi "consternarea" lui Rică, nici o veste n-a mai sosit de la Florenţa sau de la Lausanne. Regele şovăie, se codeşte, se lasă greu; Lazăr a crezut - probabil - că a sosit ceasul mult aşteptat cînd americanii pricepînd că noi sîntem "creditorii" lor, vor fi gata să accepte toate condiţiile regale! Era deci prilejul ca Mihai să rezolve problema comitetului aşa cum îi venea lui mai bine, adică silind pe americani să recunoască pe Vişoianu. Incercările făcute în acest sens au dat greş. Americanii n-au consimţit să cînte în struna lui Lazăr şi au cerut ca mai întîi regele să vină în America, să se apuce de treabă şi să caute o înţelegere largă între români. (...)

Mihai a aşteptat atît de mult încît a întrecut limitele răbdării americanilor. Acum o săptămînă, americanii i-au trimis vorbă că nu mai e nevoie să se deranjeze! (...) Deocamdată, iau act de un fapt: datorită lui Lazăr, regele Mihai a vrut să facă pe şmecherul şi a intrat cu oiştea în gard. Lecţia ar putea fi sănătoasă, dacă ar putea fi pricepută şi ar readuce pe Mihai pe căile constituţionale. Dacă lecţia nu va fi pricepută şi dacă Mihai se va încăpăţîna mai departe, poate că ar fi începutul sfîrşitului monarhiei româneşti. In vremuri grele ca acestea de azi, nu este îngăduit unui rege (care este tînăr, dar nu mai este copil şi nu poate să rămînă veşnic copil) să îngrămădească greşeli de toate felurile în sarcina unei popularităţi care este pe cale de a se prăpădi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In acest conflict pricinuit de un subaltern fudul, acrit şi prost, nu poate fi vorba de vreo zvîcnire a sentimentului de mîndrie naţională reprezentată prin regele Mihai. Prin atitudinea pe care a luat-o, părăsind rolul său de arbitru nepărtinitor şi văzîndu-se implicat în cearta dintre două grupuri, Mihai a ridicat împotriva sa şi pe români şi pe străini. Purtarea lui Mihai nu are nimic "<u>naţional</u>", ci e doar autoritară şi riscă să se compromită în ochii străinilor. (...) Dacă nu vom găsi un mijloc de a înlătura această gogomănie, regele Mihai va trece prin grele încercări.

---

1) Fiul fostului ministru şi deputat ţărănist D.R. Ioaniţescu.

26 martie

(...) Din Germania, soseşte o înştiinţare prin mijlocirea lui Joseph Alsop, care se află de cîtăva vreme la Berlin şi care scrie despre "Războiul ofensiv al nervilor", adică de o neîncetată şi tot mai puternică presiune sovietică menită să despartă pe aliaţii apuseni şi să zădărnicească reînarmarea voită de Statele Unite şi pregătită de Eisenhower. Alsop nu vorbeşte de război; el crede încă că U.R.S.S.-ul va pune totul în mişcare ca să împiedice reînarmarea Germaniei de vest (în timp ce pregăteşte armate germane, la răsărit) şi pentru a păstra uşile deschise înspre Apus. Vîşinski ar fi pregătit un plan de dezarmare, în paguba Occidentului, deîndată ce se va ţine Conferinţa celor patru miniştri de externe. Si Alsop încheie: "Acesta este pericolul la care se află expus Occidentul prin crima dezarmării".Crima dezarmării a dus Apusul în lamentabila situaţie de azi, cînd prins între agresiune ameninţătoare şi şantaj, nu poate lua cele mai fireşti măsuri de apărare, fără a înfrunta riscurile cele mai grele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se va ţine oare conferinţa celor patru miniştri de externe? Geneviève Tabouis, care prinde uneori ceea ce se spune prin "culoarele" de aici, scrie că orice s-ar întîmpla în Conferinţa adjuncţilor, Conferinţa celor patru se va ţine: aşa a hotărît Moscova. Si tot aşa doresc francezii şi englezii, care se agaţă de orice mijloc de a amîna izbucnirea pe faţă de cumplitul antagonism dintre Apus şi Răsărit. (...)

30 martie

(...) Am primit de la Kerillis o lungă scrisoare în care caută să arate de ce situaţia i se pare atît de neagră:"Numi reproşaţi faptul de a face să tremure burghezia şi de a abuza de elocvenţa mea pentru a spune ceea ce gîndesc, sau pentru a refuza să mă asociez la optimismul general. De 13 sau de 14 ani, de la începutul avalanşei germane în Austria, am rămas convins că acest optimism general este tragedia elitelor contemporane, cauza adîncă a crizei de civilizaţie la care asistăm. Este exact boala care a cuprins Roma, prin anii 325 şi care nu a încetat decît prin prăbuşirea ei. Este boala care a condus întregul Occident la dezarmare, în faţa unei Rusii care se înarma pî-

nă în dinţi. Este boala pe care a denunţat-o Marshall, ieri, pentru că conştiinţa primejdiei nu se menţine în societatea actuală, dispare la cel mai mic semn favorabil, sau fără nici o raţiune în afară de aceea a oboselii şi care paralizează efortul defensiv. Cunosc foarte bine riscurile poziţiei mele şi sînt departe de a mă distra, cum poate credeţi atunci cînd dau emoţii persoanelor cu care vorbesc; cunosc din experienţă reproşurile către care merg: pesimist, alarmist, defetist, profet de calamităţi, ca un neurastenic ambulant. Totuşi rezist. Refuz să urmez masa unei elite pe care o socotesc responsabilă de catastrofa încrederii cronice. In bună parte,am părăsit politica, pentru a rupe definitiv cu un mediu incapabil de a modifica sau de a influenţa. Experienţa va dovedi poate că n-am avut dreptate, că m-am înşelat şi că am păcătuit prin pesimism. Dacă va fi aşa,voi fi primul care să mărturisesc greşala. Dar pînă atunci, acordaţi-mi oarecare indulgenţă. Dacă nu sînt de acord cu dv. în privinţa colectivităţii (Kerillis n-are încredere în lumea exilaţilor) vă acord încrederea numai dv. personal, într-o proporţie de sută la sută. Nu mă-ndoiesc nici de cultura dv. care mă farmecă totdeauna, nici de experienţa dv. pe care toată lumea v_o recunoaşte, nici de onestitatea intelectuală şi de bună-credinţa dv. Dar a mă înclina în faţa unei inteligenţe, nu însemnează a mă înclina în faţa concluziilor la care această inteligenţă ajunge. Prieteneşte,Henry de Kerillis".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am transcris această scrisoare, fiindcă ea poate rămîne ca un document mişcător al vremilor pe care le trăim. Cu sensibilitatea lui deosebit de vie şi cu imaginaţia lui de arrist, Kerillis este mai în măsură să simtă unele primejdii iminente (şi să fie convins de iminenţa lor, în urma deducţiilor logice ale raţionamentului său) decît foarte mulţi alţii. De altfel, optimismul meu nu m-a împins niciodată să contest pericolele în faţa cărora ne aflăm. Numai foarte rareori nu m-am înţeles cu Kirillis, cu privire la fapte. Aş fi de neiertat dacă, după toate cele ce s-au întîmplat în ţara mea şi în jurul meu, aş mai păstra iluziile înşelătoare ale unui "Candide". Unde nu pot urma pe Kerillis este atunci cînd vesteşte nu numai imensa primejdie, dar şi irevocabilitatea catastrofei. Felul său de a fi şi de a gîndi, filozofia şi temperamentul său nu sînt ale unui Catone, ci ale unei Casandre. Catone zguduia lumea ca s-o

deştepte, fiindcă el credea în putinţa de deşteptare şi de izbîndă, în timp ce Casandra, plîngea, cu anticipaţie, nenorociri înscrise în timp şi care în mod fatal trebuiau să se întîmple. (...)

31 martie

(...) Sovieticii au făcut, în cele din urmă, unele concesii ce par însemnate, fiindcă lărgesc sfera dezbaterilor. Punctul care rămîne în centrul discuţiei este însă acelaşi, demilitarizarea Germaniei. Este singurul punct unde au "dreptul" de partea lor şi nu vor renunţa la el. Nimeni nu cunoaşte mai bine "valoarea politică a dreptului" decît acela care îl calcă. Dacă acest punct este înscris în fruntea ordinei de zi a Conferinţei viitoare, el va îngădui U.R.S.S.-ului un joc cît mai larg, adică: fie putinţa de a da peste cap politica de apărare şi de reînarmare a Occidentului, fie putinţa de a face o propagandă răsunătoare, pentru a începe un război de apărare împotriva nelegiuitelor înarmări occidentale.

In toată această tulburare, mă tem că se va duce la fund pretenţia americanilor de a vorbi despre treburile noastre. De aceea, am crezut nimerit să redactez o scrisoare, semnată de Rădescu, Ghilezan, Fărcăşanu, Vintilă Brătianu jr., Brutus Coste şi Davila, şi care va fi trimisă la Departamentul de Stat[1].

BCU Cluj / Central University Library Cluj

3 aprilie

Mare banchet la Waldorf Astoria, oferit de primar în cinstea preşedintelui Vincent Auriol. Asistăm la masa doamnei Louis Cartier (Andrassy). La mesele de onoare, pe scenă, în lumina proiectoarelor, primarul şi musafirii săi, cardinalul Spellman, un prelat protestant, marele rabin şi numeroase personalităţi de la O.N.U. Discursuri de ocazie, foarte slabe şi din fericire scurte care (toate) se referă la Statuia Libertăţii! "Tradiţionala prietenie" dintre cele două ţări nu a izbutit să stîrnească, în imaginaţia vorbitorilor, altă formă decît aceea a greoaiei jupînese care, cu braţul ridicat, aşteaptă sosirea va-

---

1) Scsisoarea adresată Departamentului de Stat american, ataşată la "Jurnal", se referă la agenda conferinţei proiectată la Paris a celor patru miniştri de externe: se vorbeşte despre violarea drepturilor omului, despre incompatibilitatea clauzelor militare din Tratatul de pace faţă de regimul democratic, proclamate la Yalta, sub Roosevelt, şi de principiile eliberării popoarelor europene din Răsărit, statuate în declaraţia de la Philadelphia, la 11 februarie 1951.

poarelor. Reprezentantul guvernului a descoperit în dosarele sale - şi o spune cu mulţumire - că dl.Auriol s-a născut chiar în ziua cînd a murit autorul [1] doamnei cu pricina. Stranie coincidenţă!

Răspunsul preşedintelui francez este plăcut şi colorat. Cu voce răguşită (că sărmanul bătrîn vorbeşte, de cinci zile, la banchete, la Senat şi în faţa reprezentanţilor presei)şi cu un accent meridional, Auriol pretinde că n-are pretenţia de a fi descoperit America, dar este gata ca, împreună cu ţara sa, să lupte pentru pace şi pentru libertate. A vorbit apoi despre nevoia de unire şi de solidaritate între ţările "libere": "In statele noastre, cînd arde o casă, locuitorii se adună laolaltă şi formează un lanţ. Fiecare om ştie că nu-şi poate salva avutul fără ajutorul vecinilor şi că o casă nu poate fi ferită de incendiu printr-o simplă inscripţie: Noi ăştia de aici sîntem neutri!"

Incolo, muzică, entuziasm şi mîncare proastă.

Inainte de a pleca spre New York, Auriol a vorbit despre "Europa Unită" şi despre solidaritatea lumii libere în faţa Congresului, la Washington. Si acolo mare entuziasm. Acest fapt nu a împiedecat Senatul să ceară preşedintelui Statelor Unite să nu trimită mai mult de patru divizii în Europa, fără a cere asentimentul Congresului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Această îngrădire a puterii executive şi a comandamentului suprem, de către puterea legislativă, nu are putere de lege (încă n-are această putere); este totuşi foarte inoportună, în momentul de faţă, cînd presiunea ce trebuie exercitată împotriva agresivităţii, cere cît mai multă hotărîre şi cînd generalul Eisenhower, care caută să-şi impună autoritatea în Europa, ca generalissim al armatei atlantice, are nevoie de sprijinul necondiţionat al patriei sale americane.

Este un succes al mentalităţii Hoover - Taft, împotriva înştiinţării date de bărbaţi mai cuminţi, ca Marshall, Eisenhower, Dewey, Stassen, Duff, Lodge ş.a. Greşeala va putea fi îndreptată; deocamdată lasă o impresie proastă.

---

1) Sculptorul francez Frederic Bartholdi (1834-1904),autorul statuii "Libertatea luminînd lumea", din rada portului New-York.

A apărut cu mare întîrziere primul număr al ziarului "Românul" - "organ al Asociaţiei Românilor Liberi din Statele Unite". Editorialul este scris de mine, ca şi cronica externă. Rădescu lansează un apel către "românii liberi". Singura notă polemică este cuprinsă în articolul său: "Durerea mea cea mare a fost că din pricina unor uneltiri mărunte şi a unei lipse de înţelegere a datoriei către ţară, nu s-a putut ajunge la temeinica înfăptuire a unui comitet naţional, după un an de frămîntări sterile provocate de pretenţiuni imposibil de admis". (...)

6 aprilie

(...) Jalnica zăpăceală de care dă dovadă Congresul în aceste zile, vădeşte lipsa de conducere, de "leadership", din ambele partide de guvernămînt. Truman trece printr-o serioasă criză de popularitate. Adversarii săi au ajuns să fie populari, în ciuda mediocrităţii lor (Taft, Wherry) şi îl atacă. In vremuri grele, în zile mari, patimi mărunte. Dispariţia lui Vandenberg, care trage să moară undeva într-un spital, a pus capăt politicii bipartizane, care de pe înălţimile Capitoliului, coordona, lămurea şi îndruma politica externă a Statelor Unite. Observatorul american ar fi spus că dacă ruşii nu dau foc lumii, ne vom da la fund pînă-n vară.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aiureala este sporită printr-o nouă intervenţie a generalului Mac Arthur, care simţindu-se frînat de politicieni, ca şi de colegii săi din Pentagon (şi atacat făţiş de oamenii politici din Franţa şi din Anglia) a ţinut din nou să exprime părerea răspicat. Dacă situaţia nu ar fi atît de serioasă, izbucnirile lui Mac Arthur ar da viaţă, culoare şi farmec actualei crize politice. Răzvrătirea generalissimului împotriva celor care i-au încredinţat armatele lor, rugîndu-l să nu mai facă politică, este plină de haz. Mac Arthur nu se poate lepăda de politică şi cu cît i s-a cerut mai mult să tacă, cu atît i s-a sporit cheful de vorbă. Părerile sale cu privire la importanţa frontului extrem-orient - unde s-ar hotărî soarta Europei, după a lui părere - nu sînt lipsite de interes, dar sînt părtinitoare. Departamentul de Stat trebuie să ţină seamă de situaţia luată în întregimea ei, de temerile şi cererile stă-

ruitoare ale Aliaţilor, iar intervenţiile făţişe ale unui militar, oricît de mare ar fi, îi îngreunează sarcina într-un mod insuportabil. Pe de altă parte, este greu să fie înlăturat generalul, în împrejurările de azi: Truman nu mai este destul de tare ca să ia o măsură de ordine, fiindcă Mac Arthur ar ajunge să fie numaidecît calul de bătaie al republicanilor. Chiar în aceste zile, Taft se slujeşte cu vîrf şi îndesat de atitudinea şi opiniile generalului, pe care le interpretează cum îi vine mai bine. (...)

Primesc ştirea din Elveţia a morţii contesei Coudenhove Kalergi, vijelioasa soţie a blîndului meu prieten pan-european. Ii trimit o scrisoare de sincere condoleanţe. Pentru lumea din jur, doamna Kalergi era o pacoste, o fiinţă în veşnică frămîntare, care pierduse de mult farmecul tinereţii, fără să fi pierdut în acelaşi timp energia, mişcarea, neastîmpărul şi nevoia de dominaţie, rămasă din vremea cînd ea fusese o "stea" pe cerul Vienei de altă dată. Pentru el însă, ea era aşa cum fusese odinioară, aşa cum o văzuse la prima lor întîlnire, o femeie minunată. Astfel a trăit fericit, între două himere: femeia de ieri şi Europa de mîine. De altfel, răposata contesă era alături de el o muză şi o amazoană: ea îl ajuta să gîndească, îl împingea la luptă şi lupta împreună cu el, fiindcă se zbătea nu numai pentru cauza lui, pe care şi-o însuşise, ci şi pentru dînsul, pentru numele şi gloria lui. El era "păstorul", iar dînsa era turma credincioşilor: ea era partidul, ea era armata! Blîndul meu prieten se va simţi foarte singur în lupta pe care o continuă.

9 aprilie

(...) Ungurii au sărbătorit ieri pe sfîntul Stefan şi pe Bela Varga printr-un mare praznic, în beciurile bisericii catolice maghiare. Fusesem invitat la masă, împreună cu fruntaşii americani din comitetul pentru "Europa Liberă" şi cu fruntaşi ai lumii din exil. Public foarte numeros, atmosferă caldă întreţinută printr-un program alcătuit de clerul maghiar, preoţi şi călugări dominicani din New-York. Discursuri în limba engleză şi discursuri fără sfîrşit în limba maghiară.

Popa Varga este fericit fiindcă a ajuns să reprezinte o jumătate de martir, pentru credinţă, patrie şi libertate. Intr-adevăr, acum cîteva zile, autorităţile americane au descifrat o poruncă telegrafică, sosită din birourile Cominformului de la Bucureşti, cerînd agenţilor comunişti din America să "lichideze" mai întîi pe preşedintele comitetului naţional maghiar, apoi comitetul în întregime. Americanii au ţinut să dea publicităţe acestei "descoperiri" pentru propaganda lor, iar ungurii au ţinut să tragă folos, cu vîrf şi îndesat din primejdia prin care socotesc că au trecut. Este firesc, politic şi omenesc. Am ascultat cu răbdare pe Bela, care a povestit cu umilinţă creştină, bărbăţia cu care a înfruntat şi va înfrunta săgeţile, ştreangul şi otrava Cominformului de la Bucureşti.(...)

Am citit cu luare aminte articolul lui George Kennan, în "Foreign Affairs", despre "Viitorul Americii şi Rusiei".Este scris frumos şi gîndit frumos, ceea ce nu însemnează că este şi bine gîndit. Kennan are o cultură vastă, un fel de a gîndi care nu mai poate fi numit anglo-saxon; în plus, are o caldă simpatie pentru poporul rus. In domeniul gîndirii şi îndeosebi în cel al gîndirii politice, el nu crede în temeinicia intervenţiilor din afară: un popor trebuie să se transforme dinăuntru, potrivit firii sale şi a împrejurărilor de ieri, de azi şi de mîine. Instituţiile şi raporturile politice se vor schimba, în raport cu schimbările ce se produc în starea de spirit a fiecărui popor.

Este atitudinea spirituală şi morală ce trebuie păstrată - crede Kennan - faţă de Rusia, orice s-ar întîmpla:război sau pace. "Nu vom putea avea niciodată o Rusie care să se asemene cu ţara noastră; să sperăm că o vom putea avea cît mai aproape de ceea ce dorim". (...)

(...) Teza lui Kennan (el a rămas un consilier al Departamentului de Stat, un făuritor de planuri, deci un om de viitor) este că Statele Unite trebuie să dorească o schimbare a Rusiei, fiindcă un mare popor, ca poporul rus, nu poate fi transformat dinafară înlăuntru, ci trebuie să se schimbe prin el însuşi. Scopul unei propagande înţelepte nu poate fi acela de a urmări transformarea ţărilor din Rusia, (o asemenea tendinţă n-ar sluji la nimic) ci numai punerea în lumină şi des-

luşirea stărilor din Statele Unite (pentru a lăsa poporul rus să aleagă care anume îi place din aceste două stări deosebite). Fie că soarta va rîndui un război cu U.R.S.S., fie că pacea armată de astăzi va dura mai departe, atitudinea Statelor Unite faţă de prefacerile interne sovietice trebuie să fie aceeaşi: o atitudine de aşteptare, de speranţă, de favorizare dezinteresată a unor prefaceri, în felul de a înţelege raporturile internaţionale; dar nici un amestec direct şi brutal, nici o siluire a firii, a deprinderilor, a tradiţiilor unui popor străin.

Liberalismul lui Kennan, un liberalism potrivit tradiţiilor anglo-saxone, izvorăşte din convingerea, parţial justă, că nu toate popoarele sînt pregătite să aibă acelaşi regim şi că ideile de libertate şi de dreptate care au trecere în Occident, nu prezintă o egală importanţă, la Răsărit. (...)

Impinsă pînă la capăt, teza lui Kennan este primejdioasă: în lupta dintre Răsărit şi Apus, care nu este numai o luptă pentru putere, ci una de religie, liberalismul teoreticianului american privează lumea de o armă necesară şi îngreunează victoria, în caz de război, iar în cazul unei prelungiri a stărilor de azi, îngreunează aşezarea unei păci statornice.

Moscova se slujeşte de "religia comunistă" ca să apere principii şi credinţe, bune nu numai pentru poporul rus,dar bune pentru toate popoarele din lume. Moscova propune lumii aşezarea unei ordini universale. Acest universalism sovietic, propovăduit printr-o propagandă iscusită are (în ciuda spuselor lui Kennan, care nu crede că propaganda poate face prozeliţi) o uriaşă înrîurire în lumea din jur. Se poate spune,fără greş, că religia comunistă nu trăieşte astăzi numai de pe urma propagandei în străinătate; în cuprinsul hotarelor sovietice, acolo unde comunismul este stăpîn, nu mai este loc pentru nici un fel de religie; credinţa în revoluţie, ca şi avîntul revoluţionar, nu se dezvoltă decît acolo unde realităţile sovietice sînt necunoscute (sau mai pot fi neluate în seamă) şi unde propaganda diseminează un ideal de ordine politică şi socială, care este invariabil pentru toată lumea.

Impotriva unui asemenea ideal este greu de luptat numai cu armele şi cu pregătirile militare. Este nevoie de idei, de principii şi de convingeri. Este nevoie de a opune

ofensivei comuniste (care a ajuns să fie atît de banală, încît dă naştere necontenit unor nesuferite "clişee") forţe spirituale, care să însufleţească Occidentul şi o idee de ordine care să le călăuzească. Aceste forţe şi idei nu pot fi îngrădite în spaţiul strîmt cuprins între hotare şi tradiţii naţionale. Ele trebuie să dobîndească înţelegere şi sprijin, pretutindeni unde problema "religiei de mîine", problema de viaţă sau de moarte rămîne deschisă în faţa oamenilor şi a popoarelor.

Dar mai este şi alt argument. Teza lui Kennan, teza naţională sau a liberalismului naţional, este primejdioasă nu numai fiindcă este inoportună, adică fiindcă privează Apusul de o armă de luptă necesară. Dacă această teză ar fi adevărată, dacă ar corespunde adevărului de azi, atunci ea ar isprăvi prin a veni de hac universalismului comunist, oricît de ameninţător ar părea acesta. Teza lui Kennan este depăşită de evenimente. Universalismul comunist este o putere, nu atît fiindcă este comunist, ci fiindcă este universal. Stările care dăinuiesc la vecini, regimul sub care trăieşte religia lui politică, nu ne mai pot lăsa indiferenţi fiindcă ele au influenţe hotărîtoare asupra raporturilor internaţionale: de ele atîrnă, în orice clipă, pacea lumii şi nu numai liniştea şi libertatea, dar însăşi existenţa noastră. Armele de care dispune vecinul, au azi o putere de distrugere atît de mare, de totală şi de imediată, încît nu este cu putinţă de a trăi cu el în pace, dacă nu se supune (împreună cu noi) unor principii comune de ordine internaţională cît mai întinsă. Pacea adevărată nu mai poate fi găsită decît în ideea de ordine universală. Este vechea mea teză: pacea de azi nu mai poate fi acelaşi lucru cum a fost pacea de ieri; în condiţiile actuale nu mai poate exista pace decît în cuprinsul unei ordini internaţionale, precis stabilite şi riguros controlate. Lumea tinde, în mod firesc, spre universalism. Acest raţionament este just, chiar dacă statele suverane ar avea acelaşi regim. Este cu atît mai just însă cînd vecinul este Moscova sovietică şi comunistă. Deosebirea dintre principiile pe care se întemeiază statul totalitar comunist şi acelea care sprijină alcătuirile de stat democratic, au drept consecinţă firească împărţirea lumii în două, zădărnicirea oricărei aşezări a unei ordini internaţionale, perpetuarea unui război latent, la început rece, apoi mereu tot mai cald. Pro-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

fesorul Carr s-a făcut, pe vremuri, apologetul acestei împărţiri, susţinînd că între lumea comunistă şi lumea liberă, ar fi posibilă o pace statornică. Am atacat numaidecît această teză în "Preliminariile" mele, susţinînd că împărţirea continentului înseamnă război. Evenimentele mi-au dat dreptate. Împărţirea a însemnat o lume lipsită de pace, o lume sortită celui mai cumplit război.

Astăzi, Kennan încearcă să apere o teorie care duce la rezultate asemănătoare. Carr o făcea din pseudo sau din neobolşevism; Kennan, dimpotrivă, o face dintr-un exces de liberalism. Teza lui însă, ca şi aceea a lui Carr, încearcă să justifice împărţirea lumii în două: unul admite împărţirea pe plan politic, celălalt pe plan spiritual; amîndoi admit că între cele două lumi, raporturile de pace ar fi posibile. Realitatea a dezminţit teza lui Carr, de îndată ce a fost formulată, iar teza lui Kennan, chiar înainte de a fi fost dată publicităţii.In spatele realităţii, stau bolşevicii de la Moscova, care nu voiesc să împartă cu nimeni nici pămîntul, nici ideile. Universalismul lor - întrucît urmăreşte o rînduială întinsă aşezată de ei şi controlată de ei - este îndreptăţit prin argumentul care nu mai poate fi contestat, şi anume că: fără o rînduială întinsă, nu mai este posibilă pacea pe pămînt. Problema este:cine va controla această ordine şi care sînt principiile pe care va fi sprijinită? (...) Liberalismul, prin chiar definiţia lui, nu poate duce la uniformizarea lumii, aşa cum duce comunismul. Liberalismul, ca să poată dăinui chiar în ţările cu vechi tradiţii liberale, trebuie să dobîndească respect şi ascultare pentru unele dintre principiile sale, în toate relaţiile internaţionale, şi acest lucru nu va fi posibil decît dacă toate statele care întreţin asemenea relaţii, ascultă şi respectă, la ele acasă, cuvîntul lumii libere.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

11 aprilie

Truman avea de ales între mai multe măsuri disciplinare de luat împotriva lui Mac Arthur. A stat cîteva zile pe gînduri, apoi a luat hotărîrea să-l dea pur şi simplu afară. Mac Arthur ocupa cinci sau şase posturi deodată: comandant suprem în Japonia, comandant suprem în Coreea, şef de Stat Major pentru Extremul Orient, etc. etc. A fost concediat din toate

şi înlocuit prin generalul Ridgway, care pînă acum fusese comandantul armatei a 8-a din Coreea.

America întreagă s-a cutremurat aflînd vestea asta din ziare. De cînd mă aflu în ţara asta, n-am mai văzut atîta tulburare. Patimile americane nu se prind de ideile generale care se leagă în vînt, pe aici. Ele se leagă însă de soarta unui om, de succesele sau insuccesele unui erou, şi capătă o intensitate care umple atmosfera de electricitate. Truman"versus" Mac Arthur!... De la căderea boxerului Dempsey pe ring, nu a mai fost atîta "excitare" pe străzi, în "buss"-uri şi în "drugstores". Generalul a împlinit 7o de ani; încă mai e frumos şi decorativ. Inimile fetiţelor sînt de partea lui. Toate sufletele eroice, din şcoli, din cazărmi îl compătimesc. Generalul este o victimă a Administraţiei, un martir, toţi politicienii din opoziţie sînt gata să-l răzbune şi să se slujească de numele lui, la viitoarele alegeri. (...)

12 aprilie

Demiterea lui Mac Arthur a despărţit America în două. De o parte, midinetele şi republicanii lui Taft, strada şi saloanele; de altă parte, oamenii care au răspunderea, care ştiu ce este răspunderea. Zgomotul, indignarea, însufleţirea se află de partea celor dintîi. Partizanii guvernului par mai puţin convinşi, dar au probabil mai multă greutate. Ziarele serioase sînt de partea lor. Trustul de presă Hearst şi Mac Cormick (Chicago Tribune) sprijină pe Mac Arthur. Truman a pierdut multe simpatii, dar a cîştigat unele aprecieri; a dat dovadă de curaj şi de spirit de hotărîre. Micul preşedinte,cînd îl calcă cineva, dă cu barda în Dumnezeu; nu se mulţumeşte cu jumătăţi de măsură. (...)

16 aprilie

(...) In vîrstă de 7o de ani, Ernest Bevin a murit, la Londra. Incetase de a fi ministru de externe, de abia de cîteva săptămîni. Incetase, de mai mulţi ani, de a mai fi un ministru mare, aşa cum o făgăduiseră cele dintîi discursuri ale sale, de politică internaţională. A fost un bărbat întreg,cinstit sufleteşte şi curajos. Nu s-a sfiit să adîncească, pe plan extern, prăpastia dintre laburism şi bolşevism şi nu a lă-

sat să fie ademenit de aceia care sperau că socialismul va deschide porţile Europei apusene, pentru urmaşii lui Lenin. Prin cuvîntările sale, el a opus uneltirilor sovietice, adesea o rezistenţă masivă. Faptele se potriveau mai puţin cu masivitatea personalităţii sale fizice şi morale. (...)

17 aprilie

Mac Arthur a părăsit Honolulu, cu o coroană de flori atîrnată de gît. Pămîntul continentului american se va cutremura cînd generalul, coborînd din avion, va pune piciorul pe el. Despărţite în două, ca pe vremea războiului civil, Statele Unite aşteaptă întorsătura pe care o vor lua evenimentele. Prietenii Administraţiei numărau scrisorile şi telegramele sosite la Casa Albă, alaltăieri, erau trei răvaşuri cu înjurături, pentru fiecare răvaş de felicitare; ieri, situaţia s-a schimbat în bine: trei înjurături pentru fiecare două felicitări! Oficialitatea a prins curaj.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

18 aprilie

Ieri seară, o "Intrunire de marţi", de zile mari.Statele baltice intră în adunarea noastră. D. Sidikaullas, fost ministru al Lituaniei la Paris, ne vorbeşte despre prăbuşirea ţării sale. El împrospătează cumplita tragedie în care statele baltice au intrat cele dintîi - urmate, la cîţiva ani - de ţările dunărene şi balcanice. Ambiţiile hitleriste au dat semnalul prăpădului. Sovieticii aşteptau să culeagă roadele sinistrei colaborări care a rupt Europa răsăriteană în două şi a pus cruce micilor state libere, la început împărţite, apoi rînd pe rînd, cotropite şi batjocorite de cei doi asociaţi semnatari ai pactului de la Moscova. Germania a luat Memel, Polonia luase Vilno, U.R.S.S.-ul a înghiţit restul: a început prin pacte de prietenie, apoi prin aşezarea unor garnizoane, a isprăvit prin ocupaţii şi prin deportări. Viitorul? Statele baltice voiesc să fie libere şi nu doresc raporturi "speciale" cu Rusia (aşa cum le sfătuieşte Kennan): voiesc să facă parte integrantă din Europa.

D. Pusta, fost ministru de externe al Estoniei, confirmă cele spuse despre trecut şi despre viitor, prin cuvîntarea colegului lituanian. Am intervenit în discuţie, ca să amin-

tesc unele puncte istorice: înţelegerea dintre Hitler şi Stalin a distrus echilibrul Europei, la Răsărit: ţările răsăritene, împărţite pe hîrtie, nu s-au prăbuşit decît după căderea Franţei; fără echilibru la vest, Răsăritul nu se poate ţine pe picioare. Contrariul, este, de asemenea, adevărat: Occidentul este din nou pe picioare; rămîne primejdia de a se prăbuşi din nou, dacă nu se restabileşte rînduiala la răsărit.

Eckhardt apără teza "Confederaţiilor" regionale: este nevoie de a construi Europa, de jos în sus: confederaţii baltice, dunărene, balcanice, în plus un hotar european precis.

Exprim rezervele mele: ţelul nostru de astăzi trebuie să fie Europa.

Kerenski mult mai precis decît de obicei, se leagă de Eckhardt: - Cum puteţi aşeza Rusia în afara continentului european? Ce faceţi cu secolul al XIX-lea? Poporul rus este victima nr.1 a comunismului, a căzut înainte de căderea popoarelor baltice şi a suferit mai mult decît ele. Nu ne putem mîntui decît împreună; cine nu pricepe asta, nu poate rezolva problema actuală. Odată eliberat, poporul rus nu va respinge pe nimeni care ar voi să vină cu el. Viitorul este de partea Răsăritului, dar nu va lega pe nimeni cu de-a sila, de el. Asociaţiile de "ruşi liberi" care se formează în Europa şi în Statele Unite au acceptat un program liberal. Kerenski însuşi a fost la Philadelphia şi a vorbit în acest sens. Statele baltice vor putea fi libere, dacă vor vrea şi dacă nu vor avea un hotar comun cu Germania.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Malcolm Davis nu crede că Prusia Orientală va fi restituită vreodată Germaniei. Nu vede cum s-ar putea face o asemenea restituire.

Rostesc o scurtă încheiere: Sînt fericit că am putut discuta atît de frumos şi de paşnic în jurul unui "butoi cu pulbere". Este un succes pentru întrunirile noastre de marţi.

Conferinţa de la Paris. Nimeni nu-şi mai aduce aminte de conferinţa asta, care continuă. Începută la 5 martie, cu scopul de a stabili 4 - 5 puncte, de înşirat pe un proiect de "ordine de zi", ea a intrat în săptămîna a 8-a de pertractări. Sovieticii sînt aşa cum îi ştim: negocierile nu urmăresc pacea, ci modul cum se desfăşoară războiul rece. (...) Apusenii au în-

văţat ceva: fac un pas înspre sovietici şi doi paşi înapoi; au învăţat şi ei meşteşugul. Dovada: noul proiect de proces - verbal[1]. Se zice că ar cuprinde şi unele "concesiuni". Ele sînt greu de găsit. In schimb cuprind, negru pe alb, două articole ce ne sînt prielnice: articolul 2, încheierea tratatului de pace cu Austria; şi art.4, respectarea tratatelor de pace încheiate cu România, Bulgaria şi Ungaria. Este drept că art.3 prevede discutarea problemei germane (inclusiv demilitarizarea) şi art. 5, chestiunea oraşului Trieste; toate aceste precizări sînt propuse ca să poată fi înlăturate laolaltă. Nu-i mai puţin adevărat că propunerea făcută de Jessup, acum cîteva săptămîni, a fost nu numai menţinută, dar şi cuprinsă în procesul-verbal: pentru noi, orice înaintare pe această cale, ne poate fi de folos.

21 aprilie

Discursul ţinut de generalul Mac Arthur, în faţa Congresului, confirmă în totul judecata mea. Cu voce plină, într-o formă perfectă şi cu o ţinută desăvîrşită, Mac Arthur a apărat teza sa, care deşi este îndreptată împotriva Administraţiei, acoperă în bună parte politica preşedintelui Truman.

Mac Arthur preamăreşte "evoluţia" popoarelor asiatice şi vorbeşte cu simpatie de năzuinţele lor sociale şi naţionale; sînt principii care se potrivesc cu politica progresistă a guvernului american şi sînt potrivnice oricărei forme de imperialism sau de colonialism. Generalul pretinde că poziţiile de apărare ale Americilor s-au apropiat de coasta Asiei şi cuprind o serie de insule care nu trebuiesc părăsite. Administraţia nu a putut spune aceste lucruri cu egală precizie; a dovedit însă prin fapte, că le are în vedere. Mac Arthur a arătat că agresiunea sovietică este în mers şi că trebuie să i se facă faţă, în Europa şi în Asia. "Cine pretinde că nu putem ţine pe ambele fronturi, poate fi considerat ca ultimul defetist". Este şi părerea Administraţiei care caută să reziste pe amîndouă frontu-rile, cu puţinele forţe de care dispune. Este ceea ce nu au vrut să recunoască pînă acum izolaţioniştii, care pretindeau

1) Se află anexate la "Jurnal" obiecţiunile aduse, în conferinţa de la Paris, de ministrul sovietic Gromîko.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(prin Hoover) că America trebuie apărată cu arme defensive, în America; şi susţineau (prin Taft) că nu trebuiesc concentrate trupe americane în Europa, "pentru a nu provoca pe sovietici". In continuare, generalul a aprobat intervenţia Naţiunilor Unite în Coreea, pe care mulţi au condamnat-o. Deci, în linii mari, este aceeaşi politică: politica americană. Mac Arthur ar fi putut firește, să arate însemnătatea deosebită a frontului european, cum au făcut-o pînă acum toţi fruntaşii americani, civili şi militari, care au vorbit despre situaţie. Generalul ar fi putut, de asemenea, să stăruie asupra nevoii de a mobiliza şi de a înarma, fiindcă problema înarmării este cheia situaţiei de azi. Dacă lumea liberă nu s-ar fi grăbit să demobilizeze în 1945, ea n-ar tremura aşa cum tremură în 1951; toate discuţiile de azi n-ar mai fi avut nici un rost. Dacă însă generalul ar fi vorbit aşa, el ar fi fost avocatul Administraţiei şi nu acesta era scopul lui. Scopul era de a ataca felul cum Administraţia (preşedintele, plus Pentagonul) înţelege să conducă războiul în Coreea. Victoria în Coreea nu este cu putinţă fără a se lua măsuri energice împotriva Chinei comuniste: bombardare, blocus, apel la Ciang-Cai-Si... Asta înseamnă război cu China, poate chiar cu U.R.S.S. - ar răspunde Administraţia -; China este şi aşa în război, iar U.R.S.S. nu va intra în război decît atunci cînd îi va conveni.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Iată spaţiul precis îngrădit în care se desfăşoară dezbaterea. Mac Arthur este gata să-şi asume riscul pentru a încheia, printr-o victorie, războiul din Coreea.

Administraţia însă vrea să păstreze trupe în rezervă, în Europa, sau pentru Europa, deci nu vrea să se angajeze de pe acum cu toate forţele de care dispune, în Asia, cu atît mai mult cu cît riscă să-şi piardă pe drum aliaţii care nu voiesc să provoace război, nici să grăbească "o invazie în Europa".

Politica administraţiei are un argument puternic de partea ei: atunci cînd cineva este mai slab, nu poate hotărî unde vor cădea sorţii războiului. El caută să cîştige timp şi putere. Nu e mai puţin adevărat că dacă comuniştii nu caută o destindere în Coreea (pe care ar putea-o găsi în împrejurările de azi) şi dacă dau năvală înainte, Administraţia va fi nevoită să dea mînă liberă comandamentului militar din Coreea, care se va grăbi să aplice metodele Mac Arthur, adică blocus-ul, bombarda-

rea şi lansarea lui Ciang-Kai-Si. Atunci cele două politici - a lui Truman şi a lui Mac Arthur - se vor apropia atît de mult, încît voi coincide. (...)

23 aprilie

Demisia lui Bevin din guvernul britanic.

Inlăturarea lui Mac Arthur a provocat un val de supărare în America, împotriva Angliei. Cei mai mulţi bărbaţi politici englezi s-au străduit să înfăţişeze "cazul" Mac Arthur ca o problemă internă americană, pentru ca neînţelegerile dintre cei doi mari aliaţi să nu se întindă. Alţii au vrut să se folosească de aceste neînţelegeri pentru a grăbi unele clarificări, chiar cu riscul unei prăbuşiri imediate: prăbuşirea guvernului laburist. Bevin, cel mai ambiţios şi cel mai talentat din tînăra gardă, a crezut că-şi poate pregăti o platformă de viitoare şefie şi reîntoarcere la putere, exploatînd sentimentul anti-american, destul de răspîndit în masele engleze.

Cearta din sînul guvernului britanic a izbucnit pe temeiul bugetului de înarmare, buget propus de cancelarul Eşichierului, aprobat de Ministerul Apărării (Shinwell), de Ministerul de Externe (Morrison), împotriva cărora minoritatea (Bevin-Wilson) a ridicat obiecţiuni vehemente şi de amănunt: impozitul pe dinţii falşi. Bevin a încercat să ridice discuţia spunînd că înarmarea prea grăbită este prea costisitoare şi nu se poate face decît în dauna progreselor sociale şi în dauna refacerii economice, asigurate cu atîtea jertfe. Inarmarea costă cu atît mai scump, cu cît materiile prime au fost acaparate de americani, la preţuri foarte ridicate, care ruinează industria europeană.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sînt argumente care au greutate pe continentul european şi care fac din Bevin un fel de campion al neajunsurilor şi plîngerilor europene îndreptate împotriva Statelor Unite.

Intregul raţionament este întemeiat pe credinţa că izbucnirea unui război (în viitorul apropiat) este o gogoriţă americană; fiindcă dacă războiul ar izbucni într-adevăr,toate consideraţiile de ordin ideologic, social şi economic ale lui Bevin ar fi zadarnice. Este evident că în faţa unei primejdii iminente, nevoia unui stat de a se înarma numaidecît şi la orice preţ, trece înaintea oricăror alte griji sociale şi economi-

ce. Iar dacă înarmarea este atît de grăbită şi costă atît de scump, faptul se datoreşte în bună parte guvernului laburist, care împreună cu guvernul american, s-a grăbit să demobilizeze şi să dezarmeze lăsînd jumătate din Europa sub un regim de ocupaţie sovietică, şi porţile Europei deschise. Se pare că nici guvernul, nici partidul laburist nu au fost impresionaţi de argumentele lui Bevin. Deocamdată, guvernarea britanică merge înainte; dar are plumb în aripi; mai mult plumb decît aripi.

Naţionalizarea petrolului în Iran adaugă o îngrijorare nouă la grijile care frămîntă Anglia şi aliaţii ei. Cerută de puternica mişcare naţionalistă (aţîţată şi de comunişti) politica de naţionalizare din Persia este îndreptată împotriva societăţii "Anglo-Iranian" şi nesocoteşte vădit angajamentele contractuale dintre stat şi numita societate. Pe de altă parte însă, cine a dat pilda "naţionalizărilor" dacă nu chiar guvernul laburist? Incă odată, prefacerile lăuntrice din Anglia îngreuiază acestei ţări să-şi apere poziţiile externe. Dacă nu ar fi decît o chestiune de principiu (petrolul aparţine naţiunii iraniene, care stăpîneşte teritoriul izvoarelor de petrol) şi o chestiune de venituri (Iranul are nevoie de bani) s-ar putea găsi unele aranjamente. Dar este o chestiune de petrol, adică de principalul combustibil necesar războiului; şi cum vecinii sovietici au cea mai mare nevoie de petrol, îndepărtarea britanicilor din industria petrolului iranian, deschide sovieticilor nişte posibilităţi îngrijorătoare. Dacă lucrurile se vor "aranja" între persani şi britanici, sovieticii vor găsi mijlocul de a se apropia, într-un fel sau altul de izvoarele petrolifere mult dorite. Dacă lucrurile nu se aranjează şi dacă criza se agravează, sovieticii vor avea un motiv să intervină în treburile vecinilor iranieni: este un punct pe cale de a se încălzi, de-a lungul frontului războiului rece.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

29 aprilie

In aceste zile de reîntoarcere triumfală a lui Mac Arthur în patria americană, şi-a dat obştescul sfîrşit cel mai cuminte dintre senatorii acestei ţări: Arthur Vandenberg. De cînd mă aflu la New York, am urmărit cu o preţuire deosebită cuvintele şi actele acestui fruntaş al politicii americane,

care îmi păreau nu numai înţelepte, dar de altă calitate de gîndire şi de expresie, decît cele mai multe manifestaţii politice din această ţară.

Pentru americani, Vandenberg a fost omul care a făcut o neaşteptată şi răsunătoare schimbare la faţă, în ziua de lo ianuarie 1945, cînd într-o declaraţie la Senat, s-a lepădat de convingerile lui izolaţioniste de pînă atunci, ca să afirme noua lui credinţă în necesitatea unei cît mai strînse colaborări internaţionale.

Pentru noi, care nu l-am cunoscut din scrierile şi din vorbele sale decît după acest eveniment, el era bărbatul de stat care întruchipa în modul cel mai desăvîrşit (fiindcă întrunea nu numai însuşiri de inteligenţă, dar şi de cultură aleasă) străduinţele americane pentru a desluşi principiile conducătoare care să poată fi cuprinse într-o doctrină de politică externă.

Vandenberg nu a fost numai un mediator între democraţi şi colegii săi republicani (dintre care atîţia cu prejudecăţi de politică externă, din alte vremuri);el a fost un adevărat gînditor politic, iar dacă politica americană a crescut şi s-a dezvoltat astfel încît dintr-o disciplină regională, a ajuns să fie - cu toate şovăielile şi scăderile ei - o politică mondială, cu spirit de suită şi cu unitate, aceasta se datoreşte în cea mai mare parte gîndirii metodice şi generoase, talentului de expresiune, clară şi măsurată, ale senatorului din Michigan. In lumea americană care, în desfăşurarea ei etică, de astăzi, aminteşte ascensiunea spre putere a Romei de odinioară şi unde generali,ca Mac Arthur, izbutesc să găsească accente şi formule de o măreţie antică, senatorul Vandenberg, cu toate că era din Michigan şi de origină modestă, avea o formaţiune de spirit clasică şi izbutea să impună altora - mult mai puţin "romani" decît el - disciplina armonioasă a gîndirii sale.

Coincidenţa dramatică între plecarea lui şi sosirea generalului (coincidenţă de care vorbeşte eminenta mea prietenă d-na Anne Mac Cormick, în frumosul articol despre el) poate stîrni îngrijorarea că politica nepartizană este condamnată să moară odată cu cel mai de seamă propovăduitor al ei. Nu cred că este chiar aşa. Mac Arthur va schimba, sau nu va schimba unele metode, însă politica americană va rămîne politica lui Vandenberg.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2 mai

In Piaţa Roşie, trecînd în revistă o uriaşă paradă militară, la 1 Mai, (arme şi avioane dintre cele mai moderne) mareşalul Alexandru Vasilevski a veştejit voinţa de război a Statelor Unite. Toate propunerile de pace şi de dezarmare făcute de guvernul sovietic - a declarat Vasilevski - au fost respinse (inclusiv propunerea pentru dezarmarea atomică!).

Vasilevski a vorbit ieri aşa cum va vorbi mîine, Gromîko, la Paris, cînd va avea de constatat insuccesul Conferinţei "premergătoare" şi va stărui să arate, ca şi tovarăşul său militar, că propunerile de pace ale Moscovei au fost respinse de occidentalii dornici de război.

Această stăruinţă de a arunca răspunderea pentru un eventual război, în seama Statelor Unite, este un procedeu obişnuit de propagandă totalitară. Dar poate fi şi ceva mai mult: tensiunea este din nou cît se poate de mare.

La Teheran, partidul "Tudeh" (comuniştii) aclamă Uniunea Sovietică, China comunistă, Coreea de nord şi huiduieşte imperialismul occidental. Insă cere pace. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

8 mai

Săptămînă de fierbere, la Washington. Mac Arthur "depune", în trei rînduri, în faţa comisiei de anchetă prezidată de senatorul Russel. A răspuns generalul Marshall. Ziarele publică dări de seamă; radio şi televiziunea nu intervin însă,ca de obicei, şedinţele nu sînt publice; textul dărilor de seamă din ziare a fost cenzurat. (...) Cînd Mac Arthur pretinde că inamicul nr.1 este comunismul şi nicidecum Uniunea Sovietică,este vădit că el caută o justificare a tezei sale (adică a acţiunii hotărîtoare pe care o cere în Asia). (...) Cu alte cuvinte, U.R.S.S.-ul, dacă simte că, în lupta din Coreea, Asia este în primejdie, nu se va mai grăbi să atace Europa: va sta deoparte, sau va interveni în Asia. Mac Arthur a spus-o explicit: Europa trebuie apărată în Asia. Raţionamentul lui Mac Arthur păcătuieşte prin faptul că nu pleacă de la o idee generală pentru a ajunge la rezolvarea unei probleme speciale, ci dezvoltă o teorie, foarte contestabilă, plecînd de la o problemă specială pe

care de altfel o pricepe bine. Este evident că pentru un comandant de armată, prins într-un război, scopul pe care trebuie să-l atingă este victoria: "Nu există în război nici un înlocuitor al victoriei".

Sistemul preconizat de Administraţie, anume acela de a perpetua, în Coreea, un război nedecis, pentru a cîştiga timp, poate să aibă îndreptăţire în cadrul politicii generale, dar constituie pentru comandantul trupelor din Coreea, o problemă ingrată şi absurdă. (...) Mac Arthur are dreptate cînd vede în acest comunism asiatic un duşman de moarte şi nu un eventual aliat. Cînd Mac Arthur nu recunoaşte că focarul central al comunismului este U.R.S.S.-ul şi că primejdia sovietică (unde universalismul comunist este asociat cu imperialismul sovietic şi dispune de arme, de metode de luptă, de şefi pregătiţi în toate domeniile pe care comunismul asiatic nu le are) întrece toate celelalte primejdii, împinge argumentarea sa prea departe şi oferă adversarilor săi un argument puternic care poate fi întrebuinţat chiar împotriva sa. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Truman a intervenit şi el în discuţie. Este îngrijorat de răsunetul ideilor şi de simpatia pe care o provoacă atitudinea "eroică" a lui Mac Arthur (elementul eroic pare hotărîtor în succesul generalului). Preşedintele a ţinut să amintească principiile politicei externe americane, politică "ce nu poate ieşi din certuri şi polemici". S-a crezut nevoit să stăruie asupra caracterului prudent, adică neeroic al acestei politici. A pomenit de războiul atomic, pe care Statele Unite nu doresc să-l dezlănţuie. Dacă va fi să fie, acest război să cadă pe răspunderea altora. A vorbi de grozăvia războiului de mîine, este firesc şi Mac Artur a pomenit de această grozăvie. (...) Singurul argument cu greutate este acela referitor la nevoia de a cîştiga timp, pentru a fi cît mai tare. Dar cum se poate cîştiga timp? Printr-o victorie în Coreea, răspunde Mac Arthur. Prin îngrădirea luptei din Coreea şi păstrarea tuturor poziţiilor ocupate în Pacific şi în Europa, răspunde Administraţia. O sinteză este posibilă.

lo mai

Ziua românilor. Asociaţia noastră din New York se va

aduna pentru a pomeni de sărbătoarea noastră naţională. Incolo, ţigănia dintre exilaţi este în toi. Regele Mihai, sfătuit de Lazăr, s-a supărat pe America, întocmai ca văcarul pe sat. A primit vizita lui Sidi Jackson (care se plimbă prin Europa) şi a refuzat din nou să traverseze Atlanticul în condiţiile propuse de americani, adică pentru a face pace dreaptă printre români. Regele ţine morţiş la "Comitetul" său, care este numai al său şi nu al românilor. Diferiţilor compatrioţi de bună credinţă care caută să-l convingă să procedeze la un act de împăcare şi de înţelepciune, Lazăr răspunde prin comunicări oficioase, cuprinzînd interpretări "autorizate" de Constituţie. Un text care pare desprins din "Momentele" lui Caragiale ne învaţă că: "articolul 53 din Constituţie spune că toate puterile statului emană de la naţiune, care nu le poate exercita decît prin delegaţie şi după principiile şi regulile înscrise în Constituţia de faţă". Prin urmare - deduce Lazăr - : "Mandatarii naţiunii sînt puterea legislativă, puterea executivă şi puterea judecătorească. In mod firesc deci, conform Constituţiei, singurul mandatar al naţiunii în străinătate este majestarea sa regele Mihai".Iar mai departe, o întrebare: "Pe baza cărui drept ar putea cele cîteva mii de români exilaţi (dintre care unii sînt plecaţi de zece ani din ţară, iar alţii sînt sub ameninţarea legilor penale) să se substituiască întregii naţiuni pentru a da mandat în numele ei?". Deci din nou: "In mod constituţional, Comitetul Naţional constituit prin voinţa suveranului, ca mandatar al unei naţiuni, exercită puterea executivă, în numele suveranului României şi de aceea, fiind constituit după normele constituţionale, trebuie să i se dea ascultare. Opoziţia n-are nici un sens aici". (!!)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O îngrămădire mai mare de prostii nu poate fi închipuită. In numele acestor prostii, majestatea sa regele Mihai se ţine departe de toate centrele româneşti unde se scrie, se vorbeşte, se munceşte pentru ţară, iar el îşi petrece zilele, cu degetul în nas, între Florenţa, Lausanne şi Copenhaga. In vremi de zbucium şi de încordare, regele care pînă ieri era "abdicat" şi păstrat "simbolic" în atribuţiile sale numai prin voinţa, stăruinţa şi puterea afirmată de toţi românii cu autoritate proprie din străinătate, nu ştia cum, în ce fel să se izoleze mai mult de aceşti români, legînd soarta sa şi a monar-

hiei de un grupuleţ fără nici o importanţă şi fără strălucire, uns chiar de el, cu harul "puterii executive" căreia "trebuie să i se dea ascultare"!

Pe ce se sprijină Mihai ca să ridice între el şi cei mai mulţi români de peste hotare, ca o barieră peste care nu se poate trece, "ideile" şi argumentele "constituţionale" ale celui mai sinistru gogoman? Pe scrisorile pe care le primeşte din ţară şi care pomenesc de "popularitatea" lui? Dar ce înseamnă o popularitate regală, în nişte vremuri atît de puţin prielnice regilor, ca vremurile de azi? Un foc de paie ce se stinge la cea dintîi adiere de vînt. Ar fi deajuns ca una, numai una dintre numeroasele epistole ale lui Lazăr să fie cunoscută în ţară pentru ca, în ciuda tragediei prin care trece azi, întreaga românime din România să se cutremure de rîs, de la Nistru pîn- la Tisa. Cutremurîndu-se de rîs, apoi de plîns, fiindcă nimic nu este mai jalnic în fond decît accesele de autoritarism care cuprind rînd pe rînd pe toţi vlăstarii dinastiei noastre "constitutionale"! Regele Ferdinand avea, dacă nu îndreptăţirea, cel puţin posibilitatea de a fi autoritar; avea în spate pe Ion Brătianu, avea armata română şi avea Banca Naţională. Carol urmărea o himeră: era autoritar fiindcă socotea că o va scoate mai bine la capăt pe calea asta, cu ameninţările naziste din afară şi din lăuntru.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar ce urmăreşte Mihăiţă, cînd a luat-o în gît cu America, de la egal la egal: deoparte Statele Unite, de altă parte Mihăiţă Rex, avînd ca singur sprijin cugetarea lui Lazăr şi fondurile lui Alexandru Creţeanu?

Sîntem, în continuare, victima celor care cred că românii ar fi o gaşcă şi nu o naţie şi că lupta ce se dă acum ar avea în vedere privilegiile unor nătăfleţi şi nicidecum cauza comună a lumii libere.

13 mai

(...) Vişoianu a sosit de la Washington ca să vorbească în numele Comitetului. Ii va răspunde Davila ca să spună că nu mai există nici un comitet. Mi s-au adresat apeluri stăruitoare prin telefon ca să mă întorc pentru a face pace, sau a lua parte la luptă. Am rămas neclintit, bucuros că din "distracţie" am putut scăpa de ţigănie. Tot azi, duminică, s-a ţinut o

slujbă la biserica românească din New York, unde a fost sărbătorită cu o întîrziere de trei zile, ziua de lo mai. (...)

In focul discuţiei la Senat, unde republicanii se încolţesc fără milă, bătrînul Marshall a rostit lucruri foarte interesante. A mărturisit ritos că principalul "potrivnic" (oponent, ca să nu-i spună duşman) al Statelor Unite, în Asia ca şi în Europa, este rusul; că forţele sovietice adunate în Extremul Orient sînt numeroase şi bine pregătite; că în conflictul din Coreea, ca pretutindeni, influenţa sovietică este hotărîtoare; că U.R.S.S.-ul ar putea "într-o clipă" să pună capăt intervenţiei chineze din Coreea; dar că, dat fiind legăturile dintre U.R.S.S. şi China, bombardarea Manciuriei poate provoca numai decît intervenţia armatelor, a aviaţiei şi a submarinelor sovietice. (...) El ţine să dezvăluie primejdia unei agresiuni sovietice, pe toată întinderea şi grozăvia acesteia. Agresiunea poate, după opinia lui, să izbucnească de la o zi la alta. Avertizarea pe care bătrînul ostaş o dă astfel întregii lumi, se adresează şi Rusiei, şi acesteia în primul rînd, fiindcă Marshall spune că va avea de plătit scump o asemenea dezlănţuire a războiului. Nu-i mai puţin adevărat că Marshall recunoaşte că un război contra Uniunii Sovietice ar însemna, la început cel puţin, invazia Europei, ca şi atacuri foarte grele în Extremul Orient. Este mai cuminte deci de a lăsa răspunderea unui asemenea război pe seama Uniunii Sovietice şi de a căuta să se cîştige timp. Va îngădui însă U.R.S.S.-ul acest cîştig de timp? Marshall recunoaşte - aşa cum a spus-o şi Acheson - că perioada de faţă, adică perioada pregătirii militare - este cea mai primejdioasă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sinceritatea lui Marshall, pesimismul său pe care nu caută să-l tăinuiască, nu îngăduie nici o iluzie cu privire la situaţie. Administraţia nu se laudă că a găsit soluţia crizei. Socoteşte însă că în împrejurările de faţă, urmăreşte politica cea mai puţin cu putinţă. Această politică, preşedintele Truman o dezvăluise lui Mac Arthur printr-o lungă telegramă, la 13 ianuarie [1] al acestui an. Este un document însemnat, care a

---

1) Mesajul telegrafic al lui Truman, către Mac Arthur, este anexat la "Jurnal".

ieşit la iveală cu prilejul anchetei senatoriale.

In fond, ne învîrtim între păreri paradoxale de care vinovate sînt stările ce dăinuiesc în lume, mai mult decît oamenii chemaţi să le facă faţă. Ca să pună capăt războiului în Coreea, printr-o victorie, Mac Arthur cere ca Manciuria să fie bombardată. - Acest lucru nu este posibil, răspunde Administraţia, fiindcă ar fi o provocare contra ruşilor. - Sînt şanse ca ruşii totuşi să nu se mişte, spune Mac Arthur, care nu se teme de riscuri; şi adaugă: inamicul nostru principal este comunismul. - Nu este exact, răspunde Administraţia; inamicul nr.1 este rusul: este înarmat pînă-n dinţi, este gata şi dornic de agresiune în Asia şi în Europa, abia aşteaptă să intre în luptă şi are interesul să intre cît mai curînd.

Atunci? Dacă lupta este încinsă, dacă inamicul este rusul, dacă intenţia şi interesul lui sînt ca să atace, atunci ce importanţă mai are tactica întrebuinţată de americani în Coreea?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

15 mai

Un comitet al Naţiunilor Unite a aprobat (cu 11 voturi la 0, Egiptul abţinîndu-se, iar Iugoslavia şi India fiind absente) un text propus de Statele Unite pentru a institui un embargo asupra transporturilor marine, spre China şi Coreea de nord, a materiilor de război (petrol, arme, material atomic,metalurgic). Această aprobare nu acordă textului american vreo putere de lege, cum ar fi fost o hotărîre luată în Consiliul de Securitate. Este o cerere adresată la O.N.U. către toate ţările, pentru a întrebuinţa această sancţiune împotriva unor "agresori". Este totuşi un act de solidaritate consimţit de lumea liberă şi un succes pentru politica atît de răbdătoare a Statelor Unite. Englezii n-au acceptat formula decît mărind şi cerînd să nu fie întinsă la un blocus general. Francezii au făcut cam la fel. Occidentalii se tem să nu alunece pe panta unei politici de fermitate, dorită de americani şi care ar putea să împiedice pe chinezi de a da îndărăt în Coreea (este vechea iluzie a unei politici chineze, deosebită de politica U.R.S.S.-ului). Dacă totuşi au consimţit să facă acest act de solidaritate, este fiindcă "chinezii nu au dat pînă acum nici un semn

de bună-voinţă" (este argumentul britanicului Gladwyn Jebb). Adevărul este că reacţiunile opiniei publice americane în timpul anchetei senatoriale (ca şi destăinuirile cu privire la scandaloasa contrabandă de arme ce se făcea cu China) au arătat europenilor că nu mai este chip de a glumi cu americanii.

Sînt urmărit de gîndul că emigraţia noastră, care cuprinde unele elemente destoinice, se destramă în cea mai cumplită anarhie politică şi intelectuală. In afară de dorul de ţară şi de o dorinţă puternică, de cele mai multe ori vagă şi confuză de a vedea ţara "eliberată", nici o idee precisă şi nici un sentiment comun nu apropie între ei, nu strîng laolaltă pe diferiţii fruntaşi şi pe prietenii lor din lumea exilului. Mai uşor este de a se ajunge la o înţelegere între fruntaşii diferitelor emigraţii, (români, cehi, sîrbi şi unguri) decît de a formula o doctrină de eliberare, pentru români.

Vinovaţi sînt, în mare parte, cumetrii de la Washington care au căutat, cu ajutorul regelui (şi fără a se teme de a compromite cu desăvîrşire atît persoana lui Mihai cît şi ideea monarhică) să se cocoaţe la un post de conducere, pentru care nu aveau nici o pregătire, nici o autoritate. Cum ei nu pot îndreptăţi pretenţiile lor prin nimic şi nu se pot impune nimănui, declaraţiile şi atitudinile lor se pierd în gol, stîrnind printre români, compătimire şi ilaritate, iar printre străini, cea mai desăvîrşită indiferenţă. (...) Si cum aceste pretenţii, nesprijinite pe nici un fel de cugetare şi pe nici o directivă politică, nici barem de ordin naţional, provoacă, pe măsură ce sînt enunţate (folosind acum ca "organ" un anemic "Monitor") o ilaritate din ce în ce mai mare, iar cumetrii se simt nevoiţi să-şi concentreze activitatea, denunţînd şi defăimînd pe toţi românii din exil.

Vinovat este şi regele, tînăr, fără experienţă şi fără înţelepciune, pe care încercările prin care a trecut nu l-au maturizat şi nu l-au învăţat minte şi care a moştenit din părinţi, neînduplecata sa voinţă de a se încăpăţîna pe o cale greşită. Ignoranţa în care el este ţinut de aceia care slujesc de mai aproape, în privinţa marilor probleme ale zilei şi despre caracterul trecător al popularităţii regale, îl îndepăr-

teazã de la îndatoririle lui de român şi îl păstrează, senin şi obstinat, în centrul strîmt al unor îndeletniciri de soţ, de tată şi de şofer mecanic.

Nu-i de mirare că, dat fiind această anarhie la conducere, dezordinea se întinde în toate păturile emigraţiei,pretutindeni unde se află români fugiţi din ţară. Garda de Fier, care a supravieţuit, împărţită în trei sau patru frînturi care se războiesc între ele, întreţine totuşi în toate centrele unde se adună foştii legionari (în Germania, în Italia, în Spania, în Argentina) vechile idei greşite despre originea războiului, şi supărătoarea frazeologie cu privire la "destinele ţării noastre" şi la nevoia de a organiza România pe temelii totalitare reînnoite. Increderea pe care toţi aceşti partizani ai unor credinţe fasciste o aşează în America (încredere însoţită de un dispreţ de abia tăinuit, faţă de democraţia americană) este explicabilă numai şi numai datorită desăvîrşirii tehnice a puterii americane şi spiritului dîrz de care dă dovadă poporul Statelor Unite. America este unealta care trebuie să slujească totalitarismului de dreapta, să recucerească poziţiile pierdute în răsăritul european, fiindcă nu credinţele lumii apusene, ci numai lozincile "mîntuitoare" şi hiperbolice ale fascismului naţional român sînt în măsură să împlinească cerinţele înaltelor noastre destine naţionale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nenorocirea a fost că numai liberalismul nostru paşoptist a avut parte de zeflemelele lui Caragiale. Legionarismul n-a avut timp să se cufunde în ridicol, fiindcă s-a cufundat mai înainte, cu ţara întreagă, în sînge şi în noroi. N-a fost deajuns: ridicolul, mai ales în ţara noastră,ucide mai sigur decît rănile sîngeroase. "Căpitanul" (să-l ierte Dumnezeu!) era aşa cum l-am cunoscut un băiat frumos, impulsiv, nebulos, mărginit la minte, profund incult, dar priceput să întreţină un întreg tineret, inimos dar neisprăvit, într-o permanentă răzvrătire a spiritelor şi al simţurilor. Pe jumătate eroică şi pe jumătate erotică, "filozofia" căpitanului era o boală de adolescenţă. Dacă ar fi încăput atunci, împreună cu literatura umflată şi găunoasă pe care a inspirat-o el, sub pana unui Caragiale, în loc să cadă victima călăilor regelui Carol, ţara noastră ar fi fost scutită de acele jalnice şi ruşinoase întîmplări, care în tragedia vremurilor de azi au zăpăcit şi au în-

tunecat sufletul românesc. Azi, ne-ar fi mult mai uşor, într-o atmosferă curăţată de úmbrele trecutului şi am putea pregăti, din depărtare şi în deplină înţelegere, un viitor mai bun.Ceea ce trebuie înţeles şi ceea ce o bună parte dintre legionarii crescuţi la şcoala lui Nae Ionescu nu vor să înţeleagă nici în ruptul capului, este că toate nenorocirile noastre nu sînt datorite "liberalismului occidental", care după ce a distrus Germania, s-a arătat atît de slab şi de neprevăzător faţă de URSS. Este drept că puterile care au rămas învingătoare, la Apus, nu erau pregătite să înţeleagă în întregime şi din adîncimea ei problema sovietică şi că a fost nevoie de mult zbucium, de jertfe nenumărate (printre care ale noastre) şi de nenumărate suferinţe, pentru ca Occidentul să priceapă şi să pornească în sfîrşit pe calea mîntuirii.

Răspunderea cea mai mare pentru dezlănţuirea puterii lor de distrugeri şi de pradă, răspunderea pentru tulburarea păcii, pentru vinovatele învoieli de complicitate şi de împărţire a Europei, răspunderea pentru sălbateca agresiune împotriva ordinei şi a civilizaţiei europene, răspunderea pentru a fi deschis porţile, la Răsărit, în calea invaziei sovietice şi prăbuşirii unei lumi care, de bine de rău, asigura tuturor popoarelor vechiului continent dreptul lor la viaţă şi la libertate, această grozavă răspundere apasă numai şi numai asupra Germaniei naziste şi a complicilor ei. Oricine a sprijinit, cu vorba sau cu fapta, mişcarea nazistă, oricine s-a asociat, de aproape sau de departe, cu o "filozofie" care tăgăduia toate valorile unei străvechi civilizaţii, şi a sprijinit răzvrătirea în suflete şi în minţi, oricine a năzuit să distrugă lumea din temelii, pentru ca pe ruinele unor asemenea aşezăminte încercate să ridice o ordine nouă, s-a făcut părtaş la dezlănţuirea cumplitei urgii, căreia ţara noastră, printre cele dintîi, a fost osîndită să cadă pradă.

Lumea apuseană şi cei care au crezut în ea au o parte de răspundere care nu poate fi contestată. Apusul n-a descoperit decît prea tîrziu primejdia nazistă în toată întinderea ei, după cum nu pricepe nici astăzi - decît cu multă întîrziere - toată gravitatea primejdiei sovietice. Măsurile de prevedere şi de pregătire ale Apusului, pentru luptă, au fost atunci (în perioada 33-39) tot atît de neîndestulătoare, cum sînt şi

BCU Cluj / Central University Library Cluj

acum. Pentru a salva pacea cu orice preţ, Occidentul a încercat atunci, aşa cum a încercat şi acum, să consimtă unele jertfe dureroase şi unele tîrguieli vinovate. A fost nevoit apoi să intre în luptă nepregătit, aşa cum i s-ar putea întîmpla din nou şi a pricinuit distrugeri şi vărsări de sînge care nu ar fi fost poate, trebuincioase dacă s-ar fi trezit în timp util. Liberalismul nu ţine lumea încordată: este un păcat, dar un păcat minor.

Dar atunci, cînd a intrat în luptă, Occidentul a luptat de partea cea bună: împotriva arbitrarului, împotriva tiraniei descătuşate şi cotropitorilor, împotriva totalitarismului distrugător de orice rînduială, de omenie şi de libertate. Si a învins atunci, aşa cum va învinge şi acum. Iar toţi care au slujit chemarea lumii libere, toţi care în uriaşa luptă de religie dezlănţuită de nazism şi urmată de comunism, au luptat pentru o religie a omeniei şi a libertăţii, chiar dacă lupta lor părea uneori disperată, chiar dacă învingînd pe un inamic, ridicau pe altul şi erau nevoiţi să înceapă lupta din nou, aceia erau şi au rămas de partea cea bună, de partea dreptăţii de totdeauna, de partea victoriei de ieri şi de mîine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este nevoie de a aminti şi de a lămuri aceste lucruri, nu pentru a trage la răspundere pe cei vinovaţi de greşală, sau pentru a adînci astfel unele nepotriviri între români, ci pentru a pune capăt unor porniri şi unui fel de a gîndi care pot fi primejdioase şi fatale ţării noastre, mîine, aşa cum i-au fost ieri.

Este greu şi nu este de dorit de a deschide procesul acelor umbre ale trecutului, dar este neapărată nevoie ca ele să fie împrăştiate. (...)

17 mai

Malaxa se luptă pentru a căpăta un drept de domiciliu şi de muncă în această ţară. Acum este la Washington, unde este supus unui "hearing"[1] hotărîtor. Printre apărătorii săi, se află Adolf Berle. Printre acuzatori, mai mulţi români. Datorită unei preţuiri a serviciilor de "intelligence"[2], cearta asta păgubi-

1) Audiere, interogator.

2) De informaţii.

toare pentru interesele româneşti, dintre Malaxa şi Auschnitt, a fost potolită. Auschnitt a fost chemat la "hearing", dar a avut o atitudine decentă şi rezervată. In schimb, cumetrii - adică domnii din "Comitet" - s-au prezentat ca martori ai acuzării şi au adus, cu o stranie înverşunare, fel de fel de argumente împotriva lui Malaxa: ba că ar fi colaborat cu nemţii, ba că ar fi sprijinit şi instigat Garda de Fier, ba că ar fi făcut afaceri cu comuniştii. Această înverşunare nu poate fi datorită unor resentimente vechi sau unei nevoi de răzbunare.Cei doi cumetri cu pricina, Creţeanu şi Vişoianu, n-au avut nimic de împărţit cu Malaxa în trecut. Ba dimpotrivă, cel din urmă a fost un "sinecurist" în sarcina nu ştiu cărei întreprinderi Malaxa[1].

Inverşunarea nu se datoreşte niciunui sentiment de moralitate sau de grijă pentru interesele Statelor Unite. Greutăţile prin care a trecut ţara noastră au aşezat pe mulţi români în faţa unor grele probleme de conştiinţă şi i-a silit uneori să ia, cu bună credinţă, atitudini care mai tîrziu puteau fi exploatate prea uşor împotriva lor. Cu ce drept ar putea Creţeanu, de pildă, să învinuiască pe Malaxa de imoralitate, sau de lipsă de patriotism, fiindcă ar fi avut relaţii cu nemţii, cu gardiştii şi apoi cu comuniştii (şi cum să nu fi avut?; un mare industriaş este silit să se adapteze la acele situaţii care situează viaţa economică a unei ţări la cheremul schimbărilor de ordin politic) cînd este ştiut că Alexandru Creţeanu a fost secretarul general - al subsecretarului de stat - al germanofilului Gigurtu, al legionarului Lucă Sturdza, şi al generalului Antonescu, atunci cînd acesta pregătea războiul împotriva Aliaţilor. Iar mai tîrziu, la Ankara, Creţeanu căuta să încheie amestecul cu comuniştii. A fost deci prezent pretutindeni unde se pregătea mai întîi apropierea de nemţi, apoi colaborarea cu Garda de Fier, în sfîrşit împăcarea cu U.R.S.S.! Cum ar putea învinui azi de antipatriotism pe aceia care au fost siliţi să tragă consecinţele de pe urma unor fapte, la împlinirea cărora a contribuit cu slabele lui mijloace? Si cum ar putea pretinde că Malaxa care nu are decît o pasiune în viaţă: organizarea unor întinse întreprinderi industriale, este un element primej-

1) Aluzie la faptul că C. Vişoianu a fost posesor de acţiuni la Uzinele "Titan-Nadrag-Calan".

dios pentru Statele Unite, sau că ar fi un "fascist" sau un"comunist"?

Adevărul este că înverşunarea cumetrilor se datoreşte nu trecutului lui Malaxa, ci prezentului, adică faptului că Malaxa ajută pe unii fruntaşi români să trăiască şi îi împiedică pe alţii să ajungă la cheremul celor care au pus stăpînire pe fondurile statului român. Acţiunea de delaţiune şi de defăimare a lui Creţeanu şi a lui Vişoianu, este întemeiată pe cele mai josnice sentimente de invidie şi de dominaţie şi nu poate avea alt rezultat decît acela de a da în vileag, în faţa gazdelor noastre americane, cele mai jalnice intrigi şi clevetiri. Pentru Malaxa este prea uşor să răspundă amintind "trecutul diplomatic" al lui Creţeanu, ca şi sinecurile ilustrului vînător Vişoianu.

Astfel, ne vom zbate mai departe, în plină ţigănie.

23 mai

A trecut prin New York, fără a se opri, în drum spre Washington, unde va primi ordine de la "comitet", George Asan. El a fost "numit" ca reprezentant liberal în comitet, în locul lui Fărcăşanu, care este considerat un răzvrătit. "Domnul membru", cum l-au poreclit prietenii de la Paris, s-a grăbit săşi ocupe locul, între Crihan şi Iancu Zissu.

Fărcăşanu, ca şi Vintilă. Brătianu-jr., a luptat în "rezistenţă". Domnul membru a avut, neclintit, o atitudine pasivă. A refuzat să se asocieze la orice demers pentru apărarea cauzei ţării. In 1946, la Conferinţa de la Paris, Asan era nu numai absent din rîndurile noastre, dar se lupta, pe lîngă Tătărescu, pentru a căpăta o legaţie în străinătate. L-am ajutat să-şi deblocheze banii de la Londra şi mă însoţea, pe atunci, în toate călătoriile mele, ca să fie şi el "bine văzut" de britanici.

Acum s-a pus la dispoziţia lui Vişoianu, împotriva noastră.

24 mai

In sprijinul Administraţiei, a apărut şi un alt argument: lucrurile se strică în Iran; este locul cel mai primejdios din lume, fiindcă de acolo se scurge petrolul spre Golful

Persic şi spre Mediterana. U.R.S.S.-ul are nevoie de petrolul persan, iar anglo-americanii au, de asemenea, nevoie de el.Tulburările din Persia sînt prielnice U.R.S.S.-ului şi încurcă socotelile occidentalilor.

Comuniştii au lucrat cu succes. Au izbutit să deţină patimile naţionaliste. Naţionaliştii persani duc un adevărat război sfînt în jurul petrolului. Flamura verde a Profetului este sortită să fîlfîie deasupra puţurilor cu petrol. Zăcămintele şi industriile au fost naţionalizate, fără ca contractele societăţilor străine (engleze, în majoritate) să fi fost luate în considerare. Persanii voiesc să pună mîna acum pe industrii. Englezii se codesc să le cedeze. Se gîndesc chiar să le apere. Guvernul britanic a intervenit pentru a cere o soluţie de înţelegere şi nu o hotărîre unilaterală. Persanii, cu guvernul în frunte şi cu comuniştii pe de lături, spumegă şi scot flăcări pe nări. Dacă s-ar întîmpla o ciocnire armată, U.R.S.S.-ul ar fi gata să intervină. Războiul ar fi gata.

Americanii intervin cu prudenţă. Nu se pot desolidariza de britanici şi culeg din belşug înjurăturile îndreptate împotriva anglo-saxonilor, însă ar fi gata să mijlocească o înţelegere.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este singura "soluţie" - dacă ar mai fi cu putinţă o despărţire între naţionalişti şi comunişti. Comuniştii caută gîlceavă cu orice preţ. Naţionaliştii însă voiesc - sau ar trebui cel puţin să voiască, dacă patimile "sfinte" nu întunecă mintea lor cu desăvîrşire - să se folosească, în interiorul statului, de petrolul "lor". Cine le poate da mai mult "folos", adică ajutor mai mare, în materiale, unelte, alimente şi bani? Statele Unite mai pot cîştiga "partida". Situaţia rămîne critică. Bursa de la New York este în panică.

25 mai

Guvernul italian a dat Societăţii anglo-persane o notă ultimativă, cu un termen de o săptămînă. In acest termen,Societatea trebuie să accepte toate consecinţele naţionalizării. Dacă nu... Dacă nu, guvernul iranian va fi ademenit să recurgă la forţă. Englezii vor fi ispitiţi să reziste cu forţa.Buclucul este gata - gata.

De la Londra, Joseph Alsop comunică amănunte intere-

sante cu privire la criza iraniană. Singura soluţie ar fi o negociere. Britanicii sînt gata să stea de vorbă. Ar fi gata să înlesnească financiarmente, orice tranzacţie ("financiarmente",adică cu ajutorul Americii!). Dar nu vor să plece din rafinării înainte de a fi negociat, iar persanii voiesc ca, mai întîi,să împlinească drepturile lor suverane. Apoi - poate - vor sta de vorbă.

Totul este mult îngreunat prin faptul că primul ministru, Mohamed Mossadegh, este un bătrîn isteric, fanatizat, care nu înţelege să facă politică şi pare convins că este ursit să ducă o luptă "sfîntă". Moscova a ştiut să aţîţe pînă la paroxism, pornirea bătrînului apucat. Speculînd asupra sărăciei populaţiei persane (ceea ce este o realitate) şi a bogăţiilor luate din ţară de către străini, sovieticii au izbutit să pună de partea lor nu numai partidul comunist (partidul Tudeh), dar şi pe naţionalişti, care nu mai văd decît o primejdie: imperialismul britanic.

Cu diviziile sovietice la hotar, gata să intervină, persanii se luptă împotriva capitalului occidental, adică cu singura putere ce le-ar putea fi de folos.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se pare - spune Alsop - că ambasadorul sovietic Sadchikov, ar fi dat asigurări lui Mossadegh, că ruşii nu vor interveni, dacă lupta va izbucni între persani şi britanici.(Potrivit tratatului din 1921, ruşii ar avea dreptul să trimită forţe militare în Iran, dacă alte puteri ar face la fel.) Iar Mohamed, bătrînul, se încrede în asigurările lui Sadchikov.

Mai există o speranţă, spune Alsop: ca Sahul să înlocuiască pe Mohamed, printr-un prim-ministru cu simţul realităţilor. Este ceea ce doresc şi speră britanicii. Dar mai este cu putinţă o asemenea înlocuire, în atmosfera încordată de azi?

Britanicii au un mijloc de a răspunde provocărilor şi ameninţărilor persane. Ei ar putea înceta plata redevenţelor de petrol. Guvernul persan ar rămîne fără venituri şi nu ar mai putea plăti armata şi funcţionarii. Ar fi o măsură primejdioasă - crede Alsop - fiindcă persanii ar cere bani de la sovietici,iar aceştia le-ar da numaidecît, cerînd avantaje pentru partidul Tudeh. Pe această cale, comuniştii ar pune mîna numaidecît pe zăcămintele de petrol. In orice fel, încurcătura este mare.

Preşedintele Truman îndeamnă poporul american să se

roage pentru pace, miercurea viitoare, de ziua morţilor (Memorial Day); îl înştiinţează că frontul de bătaie, într-un viitor război, se va întinde "pînă în această ţară". Este o înştiinţare mereu repetată: continentul american va fi atacat şi va avea de suferit; îl asigură că el, Preşedintele, urmăreşte pacea mai mult decît oricine ("În viaţa mea, nimic nu întrece dorinţa mea de pace în lume"). O fi oare o platformă, pentru o nouă candidatură la prezidenţie? Truman cere poporului american 8 miliarde şi 5oo milioane dolari, pentru un ajutor global militar şi economic şi o sporire de 1 miliard de dolari a capacităţii de credit către Banca de export şi import. El termină prin a spune că este convins că marea majoritate a poporului american este de partea lui şi îi dă dreptate.

Mai ştii?! Poate că nu se înşeală. Politica micului preşedinte este lipsită de înălţime, dar o aşează, mai întotdeauna, pe un teren solid; astfel politica sa pare a fi - chiar şi atunci cînd nu este - politica bunului simţ.

26 mai

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(...) Generalul Collins a venit, după Bradley şi Marshall, în faţa comisiei mixte a Senatului. Spune "tot" ce ştie despre Mac Arthur, şi fiindcă este mai mic în grad, este nevoit să intre în amănunte. A urmat sau nu, Mac Arthur instrucţiile Marelui Stat Major? Mai are Statul Major încredere în Mac Arthur? Ce a fost cu prelungirea ofensivei de toamnă, pînă la frontiera Manciuriei şi în gura leului? Collins spune multe, fără înconjur. "Respectă" pe Mac Arthur, dar denunţă tot ce trebuie ca să-l dea gata. (...) Totuşi, nimic nu este mai greu de împărţit decît gloria; nimic nu este mai greu de împăcat, decît ambiţiile militare. Din zilele vechii Rome (bătrînul Marius, contra tînărului său locotenent Silla; Pompei contra lui Cezar şi vice-versa) pînă în zilele de trecătoare glorie ale României noastre, - Averescu (Mărăşti) contra lui Grigorescu (Mărăşeşti) şi contra lui Prezan (Berthelot) - învidia omenească, ţinută în frîu şi "comprimată" prin disciplina militară, este necruţătoare, cînd iese la iveală, şi este grozavă cînd izbucneşte.

(...) Bine-hrănitul norvegian Lie este plin de optimism; este convins că războiul din Coreea poate fi localizat,

fiindcă nimeni nu vrea să-l extindă. Sovieticii au împins pe coreenii din nord, la atac, fiindcă Statele Unite au dat de veste că nu vor apăra Coreea (în ianuarie 1950). Stalin a cerut apoi lui Mao să sară în ajutorul înfrînţilor săi prieteni, fiindcă aveau deosebită simpatie pentru aceşti coreeni. Acum, cînd chinezii, care n-au dorit niciodată acest război şi care se căiesc că au urmat îndemnul lui Stalin, au priceput ce înseamnă puterea americană şi vor putea fi uşor ademeniţi să ceară pacea.(... De altfel nici chiar Stalin nu-i va mai împinge înainte pe chinezi, fiindcă Stalin este un bărbat foarte cuminte. De aceea, Lie este atît de optimist: a cunoscut pe bărbaţii de stat, din 1939 pînă azi: erau slabi, nervoşi, fricoşi în Occident, dar isterici în Europa Centrală; Mussolini avea geniu, dar era sifilitic! Hitler mînca scoarţe şi covoare! Azi, de o parte şi de alta vedem numai bărbaţi sănătoşi: Stalin are ceva la inimă, dar încolo este în toate minţile. Molotov este socotit misterios (cel mai primejdios dintre toţi) dar nu este nebun şi tot aşa, ceilalţi sovietici (pentru Lie, Vîşinski este un nimica toată;Gromîko are mai multe puteri şi nu este nici el "nebun"); iar de cealaltă parte, găsim pe cumintele Schumann, partidul laburist care-i înţelept şi potolit şi pe Truman, acest deştept preşedinte american! De aceea, nu va fi război!...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este judecata unui om eminamente sănătos, despre sănătatea contemporanilor săi. Această judecată este rostită cu toată greutatea pe care o acordă domnului Secretar General autoritatea funcţiunii sale şi cele o sută şi mai bine de kilograme de muşchi şi grăsime, puse în slujba păcii. Omul acesta este prea bine dispus ca să poată provoca altora vreo supărare sau sentimente duşmănoase. Este victima situaţiei sale: aşezat în fruntea unei organizaţii închinate păcii şi neavînd altă menire decît pe aceea de a "consolida pacea", firește, pe temei de statu-quo, cum s-ar putea împăca cu gîndul că acest statu-quo este rezultatul şi cauza tulburării care bîntuie în lume şi că,dragă doamne, în vîltoarea de azi, nu este şi nu poate fi altă soluţie, decît o soluţie <u>de forţă</u>?

<u>3o mai</u>

Sînt din nou rugat de Rică Georgescu să încerc o înţelegere cu Vişoianu. Caut mai întîi să aflu ce-a făcut Jackson,

în întrevederea lui cu regele Mihai. Mă duc să-l văd, împreună cu Davila. Jackson este deschis, sincer, direct. Ne pune în curent cu situaţia, prin cîteva cuvinte: "Am invitat din nou pe rege să vină în Statele Unite şi i-am propus trei metode pentru a pune capăt certurilor dintre români. Regele a răspuns politicos, dar categoric: nu primeşte! El este un rege "constituţional" (nu ca tatăl său Carol!) şi "conform Constituţiei", a desemnat un comitet naţional, singurul comitet autorizat. Nu-l va schimba. In comitet, mai sînt cîteva locuri: să intre cine vrea. Apoi regele a vorbit de sentimentele sale faţă de Rădescu. Era foarte pornit împotriva generalului, pe care regele îl învinuia de "trădare". - "N-am încercat să discut - continuă Jackson -ci mi-am dat seama că ar fi inutil". Tînărul rege "nu este foarte inteligent" şi pe deasupra şi-a învăţat lecţia pe de rost:"Simţeam că primesc lecţii de la un pedagog care, în timpul şederii mele la Florenţa, a rămas în umbră". Avea formule "gata făcute" care "nu se potriveau cu cele ce-i spuneam" şi care mereu erau legate de termenul "constituţie". După convorbire, am ascultat părerea celor două regine, Ana şi Elena. Amîndouă mi-au lăudat pe generalul Lazăr: este singurul om în care regele poate avea încredere, om de inimă, de inteligenţă, de devotament, etc. -"Chiar şi regina Elena"? întreb eu. -"Mai ales ea"!, răspunde Jackson. "La plecare, regele mi-a dat adresa hotelului unde locuieşte Lazăr şi m-a îndemnat să stau de vorbă cu el. L-am căutat la telefon; din fericire, nu l-am găsit. Am raportat întocmai, la Washington, cele întîmplate. Mi s-a spus să renunţăm de a mai invita în America pe regele Mihai".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aşa s-a terminat al doilea act în relaţiile dintre neînsemnatul Stat american şi atotputernicul nostru monarh constituţional, Mihăiţă Rex.

Aseară, întîlnirea de marţi. Lume foarte multă ca să asculte pe Chapcky, artist polon cu suflet şi imaginaţie, care ne-a vorbit de ideea ce s-a ivit, acum un an, la "Conferinţa pentru libertatea culturii" de la Berlin şi anume: o universitate pentru tineretul din exil, idee care acum, datorită comitetului pentru "Europa Liberă", se află pe cale de înfăptuire. De Witt Pool se află în Europa, unde caută, cu ajutorul guvernului francez, şi sub focul comunismului de pretutindeni (fiindcă

"l'Humanité" a deschis focul împotriva "universităţii americane pentru spioni") ca să înfiinţeze această universitate la Strasburg. (...)

Părerile pe care le-am expus, în concluzie, le-am repetat, după două zile, în cronica mea săptămînală la radio, pentru români: - Doresc să vă vorbesc astăzi despre una din cele mai grele probleme ale vieţii noastre din exil, şi anume problema învăţămîntului universitar. Cercetarea acestei probleme are locul ei, în cronica mea externă, deoarece atîrnă în bună parte de creşterea pe care o va căpăta în străinătate şi îndeosebi de desăvîrşirea acestei educaţii în şcoli de nivel universitar,pentru ca tineretul ce se află în exil să capete, pe lîngă luminile de care are nevoie, şi acele lămuriri trebuincioase despre origina, istoria şi cultura lui naţională, încît să poată fi un element de valoare în procesul de eliberare şi de reclădire. Tinerii crescuţi în exil, departe de ţara lor, ca şi aceia scăpaţi de curînd din ţară, caută să-şi găsească un rost în străinătate şi au de înfruntat o îndoită greutate: învăţămîntul universitar le este închis, fiindcă este costisitor şi numai aceia - foarte puţini - care izbutesc să capete o bursă din partea unui stat străin, sau din partea unei fundaţii particulare (cum sînt cunoscutele fundaţii americane) pot să le deschidă calea spre învăţămîntul superior. Fie însă că apucă această cale şi pătrund în universităţile străine, fie că sînt nevoiţi să renunţe la completarea studiilor şi să caute numaidecît îndeletniciri de ordin practic - îndeosebi, în ţările industriale sau agricole, care au nevoie de braţe - cei mai mulţi dintre aceşti tineri sînt pierduţi pentru ţara lor; ei vor căuta să se lege de ţările unde-şi pot asigura existenţa. Este deci pentru noi şi pentru cauza noastră, de un interes covîrşitor, ca o parte, cel puţin, din acest tineret - partea în care sentimentele naţionale sînt mai vii şi în care dorul de carte este legat de năzuinţa de a fi folositor mîine patriei - să poată căpăta o educaţie care să întreţină focul sacru al dragostei de ţară.(...)

Improspătînd amintirea trecutului şi istoria atît de bogată în învăţăminte a poporului român, un aşezămînt universitar, pentru studenţii din exil, poate să umple golul primejdios dintre generaţii, care au cunoscut o soartă deosebită şi poate să lege laolaltă sforţările acelora, bătrîni şi tineri, care

BCU Cluj / Central University Library Cluj

pregătesc cu aceiaşi nestrămutată credinţă, ziua mîntuirii.

Incercarea de a lămuri pe studenţii din ţările noastre, prin carte şi învăţămînt, în centrele mai de seamă ale Apusului, ne poate feri şi de o altă primejdie. Răzvrătirea celor tineri nu este îndreptată numai împotriva înaintaşilor lor, din acelaşi neam ca şi ei. Răzvrătirea este pornită în bună parte şi împotriva lumii în care acest tineret trăieşte acum, lume care-şi zice liberă şi care, în aparenţă, din nepăsare sau din teamă, ia atît de puţină parte la suferinţele care tulbură şi prăpădesc umanitatea de dincolo de Cortina de Fier.

Reacţiunea vînjoasă a poporului american şi uriaşele puteri care se pregătesc înlăuntrul Statelor Unite - ţara minunilor tehnice - stîrnesc preţuirea şi încrederea acelor tineri şi mai în vîrstă, din lumea exilului.

Sînt unii însă care se lasă ispitiţi de gîndul că puterea tehnică a Occidentului este doar un instrument, prin care se vor deschide cu forţa porţile ferecate ale ţărilor noastre; gîndul mîntuitor sortit să dea o viaţă nouă acestor ţări, nu poate fi cules din Occident, fiindcă nu se află acolo, ci trebuie căutat printre ruinele Europei centrale, peste care mai plutesc unele umbre ale trecutului. Toate nenorocirile care au copleşit Răsăritul european nu au izbutit să ucidă, în unele capete, greşitul şi vinovatul gînd că numai pornirile neîngrădite, de dreapta, ar putea să ţină piept pornirilor neîngrădite de stînga şi că numai totalitarismul fascist, nazist sau gardist, poate veni de hac comunismului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cercetarea trecutului apropiat - şi aici lămuririle învăţămîntului universitar sînt trebuincioase - ne învaţă că răspunderea pentru dezlănţuirea puterilor de distrugere şi de pradă, răspunderea pentru tulburarea păcii şi pentru vinovatele învoieli de împărţeală a Europei, răspunderea pentru deschiderea porţilor, la Răsărit, în faţa invaziei, această grozavă răspundere apasă asupra Germaniei naziste şi a credinţei ei păgîne.

Occidentul a greşit atunci cînd n-a înţeles, din vreme, primejdia nazistă, aşa cum greşeşte uneori şi astăzi, cînd pune atîta întîrziere de a pricepe primejdia comunismului. Atunci însă, ca şi acum, Occidentul se afla de partea cea bună. (...)

Ideea de a organiza universităţi pentru tineretul din

exil a luat naştere în mai multe capete. A fost apărată, acum un an, la congresul internaţional pentru libertatea culturii la Berlin, de artistul polonez, scriitor şi pictor Chapscky.A fost urmărită apoi de asociaţia pentru libertatea culturii,iar în timpul din urmă, de Comitetul pentru "Europa Liberă". Grija pe care unele cercuri occidentale, cu autoritate, o arată învăţămîntului generaţiilor tinere, (...) vădeşte încrederea pe care o au în viitorul acestor ţări.

1 - 1o iunie

Cînd vremea scapă de sub zilnica supraveghere, este greu s-o mai prinzi din urmă. Este o sănătate tot mai şubredă (am vizitat un nou medic, pe dr.Max Wolf) şi cu o oboseală cres cîndă din pricini fizice şi morale, nu mai apuc să fac decît o parte din cele ce ar trebui să fac. Se adînceşte în mine dureroasa impresie că rămîn, zi de zi, în întîrziere cu vremea ce se scurge nebuloasă. Mă gîndesc uneori să întrerup aceste însemnări politice, care nu pot avea un "sfîrşit" (ce întîmplare ar putea pune capăt uriaşei, tulburătoarei drame mondiale, căre ia mă lupt să-i găsesc un înţeles?) pentru a închina puterile de observaţie care îmi mai rămîn dramei mele modeste, amurgurile unei existenţe omeneşti. Dacă nu voi izbuti să scot din aceste însemnări, cuprinse în atîtea caiete, cartea la care mă gîndesc de atîta vreme (aşa cum am scos "Preliminariile" mele din caietele scrise la Moscova) mă voi hotărî să schimb caracterul acestor exerciţii intelectuale. Mi-am şi fixat un termen: ziua cînd voi împlini 6o de ani. Este o zi,din păcate, care nu este prea îndepărtată. Va însemna, pentru mine, sfîrşitul perioadei istorice pe care o urmăresc de atîta vreme. Mă voi retrage atunci din viaţa politică fictivă, pe care o duc acum, în realitatea vieţii particulare, căutînd, cît voi mai avea timp, să fac pacea cu mine însumi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(...) Am fost la Washington (la cererea stăruitoare a lui Rică Georgescu) pentru a discuta cu Vişoianu despre posibilitatea unei împăcări.

In căsuţa lui confortabilă din capitala Statelor Unite, "domnul Preşedinte" duce o viaţă de sibarit, mîncînd cu poftă şi digerînd fără regrete, cu un stomac încă neatins de slăbi-

ciunile bătrîneţii, mîncările gustoase şi grele, zise româneşti, pregătite cu dibăcie de "doamna Preşedintă".

După prînz, Georgescu aduce vorba despre cerinţele americane cu privire la noi. "Serviciile" americane doresc să aibă un organ românesc, în numele căruia să poată începe oarecare activitate pentru România (emisiuni de radio, aruncare şi răspîndire de manifeste şi de buletine). Deoarece aceste autorităţi nu recunosc aşa-zisul comitet şi deoarece regele, deşi invitat în două rînduri, n-a consimţit să vină ca să se aşeze în fruntea unei organizări naţionale, se cuvine ca noi românii, trecînd peste certurile noastre, să căutăm să formăm o asemenea organizare. R. Georgescu pomeneşte de un "consiliu naţional" foarte larg - de 4o sau de 5o membri - în frunte cu generalul Rădescu şi cu doi vicepreşedinţi (sau coordonatori) care să asigure legătura şi colaborarea dintre cele două tabere, să desemneze comisii de studii şi de muncă din membrii consiliului.

Vişoianu, care cunoaşte "problema", spune că nu se opune formării unui astfel de consiliu. Pentru el însă, organul principal al românilor este şi trebuie să rămînă vechiul comitet naţional. Este organul politic şi executiv. Vişoianu acceptă ca acest organ să fie completat (cazul lui Davila este pe cale de a fi rezolvat); acceptă, de asemenea, ca, pe lîngă comitet (un fel de apendice al lui) să funcţioneze un consiliu şi cîteva comisii. Comitetul politic rămîne însă punctul de plecare şi deci organul decisiv.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

R. Georgescu este gata-gata să accepte această propunere, fără a o formula în termeni atît de brutali. Înţeleg că el este ademenit de putinţa unui compromis: Consiliul pentru generalul Rădescu, comitetul pentru Vişoianu, iar "serviciile americane" avînd posibilitatea să lucreze cu cine vor, sprijinindu-se mai cu seamă pe mine şi pe Vişoianu. (In gîndul acestor "servicii", noi doi am putea fi piatra de temelie a colaborării dintre români).

Răspund printr-o propunere, care "principial" nu poate fi răsturnată nici de americani, nici de români: este necesar ca între consilii şi comitet să existe o legătură strînsă şi organică. Este firesc ca comitetul politic să fie o emanaţie a consiliului şi nu vice-versa. Deci: mai întîi stabilirea unor criterii <u>obiective</u>, pentru alegerea membrilor consiliului (foşti mi-

niştri, foşti profesori, foşti etc., în plus valori tinere necontestate), apoi desemnarea acestor membri; alegerea de către consiliu a unui preşedinte; alegerea de către acelaşi consiliu a unui comitet politic şi a comisiilor necesare; alegerea de către comitet a preşedintelui său.

- Asta înseamnă politicianizarea întregii emigraţii! a răspuns Vişoianu, care ştie că, în caz de alegeri, cumetrii vor fi daţi la fund.

Răspund că strîngerea laolaltă a românilor mai de seamă din exil nu însemnează politicianizarea lor, ci disciplinarea lor; de asemenea scoaterea lor dintr-o cumplită anarhie politică şi intelectuală. Principiul stabilit de mine nu poate fi înlăturat; cel mult, am putea încerca să ne înţelegem mai dinainte, cu privire la compunerea comitetului, pentru a supune consiliului un proiect aprobat de noi toţi.

M-am ferit să intru în discuţia compunerii comitetului, pentru a nu provoca noi dificultăţi. Imi dădeam seama că Vişoianu - acoperit de girul regelui - va insista să rămînă "preşedinte". Un astfel de lucru este greu de admis.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Chestiunea fondurilor şi a numărului membrilor, vor ridica vechile rezistenţe binecunoscute. In sfîrşit, singurul mijloc de înţelegere ar fi,poate, de a primi să fiu (aşa cum o doresc americanii şi cei mai mulţi români) un mediator, un coordonator, sau un îndrumător al consiliului. Sînt nevoit să menajez susceptibilităţile lui Davila ca şi propriile mele năzuinţe de a nu mă mai amesteca în această ţigănie şi de a lucra de unul singur.

M-am despărţit de Vişoianu şi de R. Georgescu, rămînînd ca alţi prieteni să fie însărcinaţi de a duce negocierile mai departe.

Marea anchetă a comisiei senatului este pe sfîrşite. După generali, a venit rîndul lui Acheson, care a vorbit opt zile în şir. Acum, după ce vor mai asculta cîţiva martori minori, comisia va fi nevoită să-şi încheie cercetările.(...)

Din punct de vedere politic intern, lucrurile s-au potolit. Opoziţia republicană nu a cules, după incidentul Mac Arthur, roadele pe care le spera. In rîndul dîntîi, nu şi-a întărit poziţiile electorale, dimpotrivă. Administraţia a dovedit

solidaritate şi hotărîre; toate căpeteniile armatei au făcut zid în jurul preşedintelui, aprobînd cu hotărîre demiterea lui Mac Arthur. (...)

Din punctul de vedere al politicii externe, rezultatul este mai puţin lămurit. Acherson a dovedit că dintre toţi politicienii americani, el este cel mai bun şi mai abil cunoscător al problemelor externe. Această superioritate are însă un caracter mai mult relativ, decît absolut.

12 iunie

Am intrat în vară, pe nesimţite: valul de căldură uscată, vîntul dinspre răsărit care aduce ploi şi furtună. Vom avea vacanţe umede, dacă le vom avea. Situaţia politică este copleşită de furtuna dinspre Orient. Toate problemele vechi au rămas deschise: în Coreea, în Iran, la Paris (unde Conferinţa "premergătoare", începută în martie, este pe cale de a lua sfîrşit fără să fi ajuns la vreo încheiere). Inarmarea Apusului merge încet şi greu. Gîndul că "lumea liberă" este în întîrziere, apasă sufletele. Sentimentul general este: întîmplă-se orice s-ar întîmpla! Moscova păstrează iniţiativa şi a descurajat multă lume. Marea anchetă de la Washington a dat în vileag stări îngrijorătoare şi a lăsat în urma ei o atmosferă de nedumerire şi de nelinişte. Ca să scape de acuzaţiile opoziţiei, Administraţia a ţinut să arate că politica americană este puternic influenţată de frica pe care o stîrnesc pregătirea şi gîndurile ascunse ale "inamicului". Generalul Wedemayer, care a venit la rînd, după Acheson , a mărturisit ieri în faţa comisiei senatoriale, că Statele Unite ar trebui să se retragă din Coreea, să rupă legăturile cu U.R.S.S.-ul şi să "mobilizeze"; momentul marii încercări de forţă ar fi sosit. Este ca un ecou, din zăpăceala generală, după dezbaterile senatoriale. Niciodată, pînă acum, iminenţa războiului n-a fost mai puternică şi mai dureros resimţită ca în aceste zile.

Nervozitatea lumii apusene este mărită prin faptul că, între marii Aliaţi, subsistă multe pricini de neînţelegere.

Au dispărut, în mod senzaţional, doi diplomaţi britanici - Donald Mac Lean şi Guy Burgess - amîndoi în curent cu relaţiile anglo-americane şi anglo-sovietice; faptul a atras

atenţia americanilor asupra stării de spirit, în Anglia. Dacă aceşti diplomaţi, care după ce au debarcat în Franţa - într-o plimbare de "week-end", au pornit într-o "direcţie necunoscută" şi au ajuns într-adevăr la Moscova (aşa cum bănuise poliţia franceză şi engleză), atunci ar fi al treilea caz cînd secretele relaţiilor dintre Statele Unite şi Anglia ar fi dezvăluite U.R.S.S.-ului, de nişte oameni de încredere ai Marii Britanii. Asemenea cazuri nu pot fi generalizate şi nu trebuie să ducă la concluzii categorice, dar nu este mai puţin adevărat că ele dovedesc o ciudată tendinţă de răzvrătire, în spiritele intelectualităţii burgheze şi o îngrijorătoare anarhie în felul de a judeca problemele de viaţă şi de moarte ale lumii libere. Ele vădesc, de asemenea, că europenii cunoscători ai vieţii americane (cei doi diplomaţi, ca şi trădătorul Fuchs, au trăit şi au lucrat în Statele Unite) se simt uneori ispitiţi să trădeze U.R.S.S.-ului tainele puterii americane. Este atracţia pe care o exercită, în vremi de dezechilibru sufletesc, nihilismul slav în fundul căruia luceşte iluzia înşelătoare a unei sociale învieri. Asemenea trădări întăresc, în Statele Unite, sentimente de nervozitate şi de neîncredere, faţă de prietenii de peste Oceanul Atlantic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

John Foster Dulles a zburat la Londra şi apoi la Paris, pentru a înlătura alte pricini de neînţelegere. Americanii au pregătit un tratat de pace cu Japonia, la care nu voiesc să asocieze China comunistă (o asemenea asociere ridică problema recunoaşterii noului regim: Statele Unite nu recunosc, pînă acum, decît China naţionalistă, iar Anglia recunoaşte numai pe Mao! (...) Anglia se crede datoare să sprijine guvernul de la Pekin, cu care este în război, în Coreea!).

Din pricina acestor atitudini deosebite, cele două puteri occidentale nu pot ajunge la o deplină înţelegere, nici cu privire la Tratatul cu Japonia, nici cu privire la condiţiile pentru o pace eventuală, în Coreea. Dat fiind că nici Anglia, nici Statele Unite nu s-au hotărît încă să urmărească o politică precisă care să ia act şi să facă faţă realităţilor, adică să privească pe inamic ca pe un inamic şi să-l înfrunte pretutindeni, înţelegerea între ele nu este posibilă decît pe baza unui compromis. Principiile sînt deseori pomenite, dar nu hotărăsc nimic. Statele Unite, mai puternice, mai sănătoase, mai îndrăz-

neţe, s-au apropiat, în vremea din urmă, de unele realităţi.Ele conduc, în Coreea, o luptă de "siguranţă colectivă", adică principială. Ele au înţeles însă că "inamicul" nu este ostaşul coreean sau chinez care luptă în Coreea; inamicul este China şi este U.R.S.S. Această înţelegere nu este împinsă atît de departe încît să fi îndemnat pe americani să urmărească pe inamic dincolo de hotarele Coreii; deocamdată, ei ţin la ficţiunea războiului localizat. Işi dau seama că această atitudine nu poate avea decît un caracter vremelnic şi nu are altă îndreptăţire decît aceea de a cîştiga timp, pentru a fi pregătiţi şi tari, atunci cînd va sosi ceasul pentru suprema încercare de forţă. Pînă atunci, ei nu vor face nimic pentru a întări pe inamic, adică nu vor recunoaşte China comunistă, nu-i vor restitui Formoza şi nu-i vor recunoaşte dreptul de a se amesteca în treburile Japoniei. (Americanii n-au ajuns dintr-odată la această concepţie; Acheson a alunecat înspre ea, împins de evenimente, de îndemnurile prietenilor şi de atacurile adversarilor şi n-a ajuns să formuleze în mod categoric atitudinea sa faţă de China comunistă, decît în cursul anchetei senatoriale. Acum se pare că şi-a fixat poziţiile).

Englezii, care totdeauna sînt certaţi cu logica, au o politică mult mai nuanţată. Ei au rămas credincioşi tradiţiei lor de a urmări o acţiune empirică, străduindu-se să împace principiile cu interesele lor. Interesul lor, în China, este de a păstra o bază navală la Hong-Cong şi relaţii comerciale cu stăpînii continentului chinez: de aceea, au recunoscut pe Mao. Drept consecinţă, ei sînt gata să admită China comunistă la O.N.U. şi s-o lase să cucerească Formoza. Predilecţia lor pentru nuanţe le permite să lupte împotriva chinezilor din Coreea (unde faimosul regiment Glocester a făcut minuni de vitejie) şi să sprijine pe aceiaşi chinezi, în politica mondială. Nu se hotărăsc să descopere pe inamic acolo unde se află, fiindcă trecutul este mai aproape de ei decît viitorul: apărarea poziţiilor care au mai rămas din trecut îi priveşte mai mult decît pregătirea marei lupte de viitor. Politica lor "realistă" a ajuns să-i scoată cu desăvîrşire din realitate, fiindcă realismul lor tradiţional, care le-a îngăduit să tragă atîta profit din tranzacţii şi compromisuri,se sprijină pe un prestigiu care nu mai există. In ciuda acţiunii lor mlădioase, ei vor fi alungaţi din Hong-Cong, aşa cum sînt a-

lungaţi din regiunile petrolifere ale golfului Persic; leul britanic putea să-şi ascundă ghiarele, atunci cînd le avea; astăzi, cînd nu le mai are, nimeni nu se mai teme de el. Politica americană, pe care britanicii o acuză că ar fi de o neîndemînatecă şi imprudentă brutalitate, este totuşi singura pavăză care le-a mai rămas; fiindcă, de bine, de rău, prin ea se exprimă o putere,fără de care lumea liberă ar fi încetat de mult de a mai fi liberă.

Este de aşteptat că America va termina prin a-şi impune politica extrem-orientală, la Londra. Britanicii nu se vor resemna însă decît cu regrete şi cu pierdere de vreme, pînă să urmeze sfaturile americane. Astfel, U.R.S.S. va putea manevra.

17 iunie

(...) In ce mă priveşte, am găsit în ultimul discurs al lui Mac Arthur[1] idei, atitudini, formule, care m-au întărit în convingerea că generalul este cel mai de seamă, poate singurul opozant de seamă al guvernării actuale şi că în această calitate intervenţia lui în politica americană a dat şi mai poate da roade dintre cele mai fericite. Este punctul de vedere pe care m-am străduit să-l apăr, faţă de Kerillis care nu vede, în general, decît un inamic al Europei şi un primejdios reprezentant al izolaţionismului american.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Potrivit obiceiului său, Kerillis, vajnicul meu protagonist, mi-a trimis următorul răvaş: "Times"-ca şi "Tribune"-se îndîrjesc să repete că Mac Arthur a pus în relief două puncte; în primul discurs a spus: "Dacă Aliaţii nu merg, mergem singuri". In al doilea discurs: "Prima linie de apărare a Americii nu este pe Elba, ci este pe rîul Yalu". Toate ziarele europene înţeleg ziarele "Times" şi "Tribune" şi blamează această propagandă care încîntă întreaga clică izolaţionistă. Insă Gafencu "universalistul", Gafencu - securitatea colectivă, Gafencu - europeanul este din ce în ce mai încîntat. In această hărmălaie este totuşi unul care se înşeală. (...)

Răspund printr-o scrisoare mai lungă:

"Cînd Acordul de la München a fost încheiat, clicile izolaţioniste din Franţa şi din Anglia jubilau, iar presa europeană, în marea sa majoritate, accepta cu inima plină de bucurie

1) Din 13 iunie, ţinut în Texas.

deplorabilul compromis. La Camera Deputaţilor de la Paris, singur printre colegii săi "burghezi", Henry Kerillis vota "contra". El avea dreptate, iar colegii săi şi presa europeană n-aveau dreptate. Pentru ce doriţi ca, astăzi, aceeaşi presă să aibă dreptate împotriva lui Mac Arthur şi a umilei mele persoane?

Mi-aţi semnalat cele două puncte pe care ziarele le-au pus în relief: a) "Dacă Aliaţii nu merg, vom merge singuri",ar fi spus generalul. Dar ce vreţi să facă Aliaţii? Să nu meargă? Ar însemna sfîrşitul şi în primul rînd sfîrşitul Europei.

Ca european, ca unul care prea mult a suferit de pe urma unor anumite tranzacţii de care se vaită Europa, nu pot decît să mă felicit văzînd americanii (nu dintre cei mai neînsemnaţi) urmărind cu intransigenţă ideea victoriei. Nu-mi permit să cred că dacă ei se vor hotărî într-adevăr să meargă, noi europenii îi vom lăsa să meargă singuri.

b) Generalul, de asemenea, a spus: "Prima linie de apărare a Americii nu este pe Elba, ci pe Yalu". Citaţia aceasta nu este exactă. Am în faţa mea textul discursului la care faceţi aluzie, aşa cum a apărut în "New York Times". Citez: "Prima noastră linie de apărare a Europei apusene, nu este Elba şi nu este Rinul, ci este Yalu". Prin urmare, nu este vorba de apărarea Europei, ci de apărarea Europei Occidentale. Generalul apreciază că un război pierdut în Asia ar putea să grăbească invazia Europei. Se poate crede că în împrejurările actuale o biruinţă decisivă obţinută de Yalu ar fi mai avantajoasă ,pentru vechiul continent european,decît o partidă inegal angajată pe Elba. Ca să-şi explice gîndirea, el foloseşte termeni pe care nu-i aprob. El zice că "este interesant cu aceeaşi intensitate la salvarea Europei, ca şi la salvarea oricărei alte regiuni ameninţate". Ca şi dv., cred că Europa merită mai mult interes decît oricare altă "regiune" şi că-mi vine greu de a concepe o lume eliberată, din care Europa n-ar face parte. Permiteţi -mi să adaug că raţionamentul merge mai departe decît al dv.; atunci cînd spun "Europa", am în faţa mea imaginea continentului în întregime. Dar înainte de a căuta pricină generalului (care de mult nu mai trăieşte printre albi) încerc să înţeleg raţionamentul său. Ideea sa dominantă mi se pare a fi următoarea: conflictul actual este un conflict global; partida poate fi cîştigată sau pierdută, în ansamblul ei, acolo unde s-ar produce o încăierare. Dacă forţele

BCU Cluj / Central University Library Cluj

comunismului, astăzi prinse cu forţele lumii libere din Asia,ar putea fi dislocate, presiunea exercitată contra tuturor celorlalte continente şi înainte de orice ameninţarea ce apasă asupra Europei, ar fi mult slăbite. Ideea de dislocare a forţelor comunismului nu atîrnă numai de Mac Arthur. Vă amintiţi fără îndoială că multe capete gînditoare susţineau că o astfel de dislocare ar putea fi realizată prin unele procedee diplomatice;ele pretindeau că, prin menajamente faţă de Mao, făcînd apel la bunele sale sentimente, convingîndu-l de negreala intenţiilor lui Stalin şi cedînd, mai ales, asupra unor poziţii îndeosebi rîvnite de comunişti, s-ar putea cîştiga prieteni la Pekin. Niciodată n-am crezut, în ceea ce mă priveşte că o astfel de politică ar avea şanse de succes, în timp util şi cred că americanii avertizaţi de experienţa lor ca şi de sfaturile lui Mac Arthur, acţionează cu înţelepciune ţinîndu-şi cu fermitate, în mîinile lor, poziţiile din Extremul Orient. Dar iată că Mac Arthur îşi asumă politica dislocării frontului comunist, propunînd ca operaţia aceasta să fie îndeplinită prin mijloace mai destoinice de a convinge masele asiatice. Crede că dacă succesele actuale ale soldaţilor Naţiunilor Unite ar fi exploatate la maximum; dacă China, slăbită şi descurajată prin masacrul celor mai buni dintre soldaţii ei ar fi supusă unor noi încercări grele (blocusul, bombardamentul...); dacă Ciang-Kai-Si cu trupele sale ar fi ajutat să reintre în luptă, s-ar putea întîmpla, pe continentul Chinei, unele noi şi adînci răsturnări care ar lipsi pe sovietici de preţioasele lor auxiliare din Asia şi ar slăbi, în ansamblu, politica agresivă a Moscovei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acest plan cuprinde avantaje şi riscuri. Omul care-l propune este un mare soldat, care în cursul ultimului război a realizat o prodigioasă redresare militară, în zona Pacificului. El are - în măsura în care cineva o poate avea - experienţa Extremului Orient.

Comandanţii militari care s-au opus vederilor sale dispun de o autoritate la fel de incontestabilă. Politica lor era aceea a guvernului; această politică a triumfat. Sînt convins după cum ştiţi, că preşedintele Truman a avut motive să demită pe Mac Arthur; este mai bine să aibă o singură politică - chiar şi una imperfectă- decît să şovăie între două politici contrare. De asemenea, cred - în măsura în care judecata mea

poate avea oarecare greutate într-un domeniu tehnico-militar - că dorinţa de a cîştiga timp este justificată, cu condiţia, evident, ca acest timp să fie mai bine întrebuinţat decît a fost pînă acum. Atîta timp cît ei vor fi obligaţi să facă politica forţelor lor - adică politica unor forţe incontestabil insuficiente - nu vor putea face decît o politică proastă (oricare ar fi direcţia spre care s-ar îndrepta: spre Europa sau spre Asia). De abia în ziua cînd vor dispune de forţele necesare politicii lor (adică de forţele necesare pentru a susţine o politică a cărei amploare este determinată de universalismul şi de ameninţarea sovietică) de abia atunci va fi posibil actul de a alege punctele geografice cele mai propice victoriei. Iată pentru ce, eu nu dispreţuiesc intervenţia spectaculară a generalului. Gestul lui este de natură să grăbească indispensabila mobilizare a forţelor şi a minţilor şi luminînd problema pe toate feţele, va fi ajutat efectiv Occidentul să-şi aleagă ziua şi locul unde scopul va fi atinc.

Oricare ar fi starea de spirit şi înclinările generalului, nu pot vedea, în teza lui, nici un principiu antieuropean. De asemenea, nu pot înţelege că un om care predică rezistenţa globală împotriva unui război global, ar putea fi acuzat de "izolaţionism". Atunci cînd Taft se opune trimiterii unor trupe noi în Europa (pentru a împiedica Americii un angajament excesiv pe continentul nostru) el este izolaţionist în raport cu Europa. Cînd Acheson, atît de mîndru de acordul de la Yalta, şovăia să ia poziţie în China, el era izolaţionist în raport cu China. Dar Mac Arthur a declarat că nu există două conflicte, adică unul în Europa şi altul în Asia; există un singur şi acelaşi conflict, care poate fi pierdut în întregime dacă nu este urmărită victoria, indiferent unde ar fi angajată lupta. El a adăugat în mod limpede că victoria, în Coreea, poate să acorde politicii atlantice răgazul necesar pentru a fi realizată. In toate aceste fapte nu există izolaţionism, ci dimpotrivă intervenţionism general şi total. Mac Arthur insistă asupra răspunderilor ce revin Statelor Unite, în Atlantic, ca şi în Pacific. Asupra acestui punct găsesc meritul său: în atitudinea luată de el, după întoarcerea în Statele Unite. Mac Arthur răspunde unei necesităţi politice: este primul opozant al ţării; el este însăşi opoziţia. Mediocritatea opoziţiei contribuie totdeauna la slăbi-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ciunea oricărui regim. (...)

Guvernul şi-a înăsprit politica în Extremul Orient şi este foarte mulţumit. Pînă ieri nu era o politică americană cu privire la Formoza, nici cu privire la China comunistă,nici cu privire la Japonia. Astăzi există una. Astfel, America " a mers singură". Europa a urmat-o, cîrtind; consecutiv nu se simte mai rău.(...) Mac Arthur n-a ascuns poporului gravitatea pericolului şi nu l-a lăsat niciodată să se îndoiască de necesitatea şi de posibilitatea biruinţei. Cu afecţiune, Grigore Gafencu".

23 iunie

(...) Conferinţa preliminară de la Paris a luat sfîrşit, fără să fi ajuns la vreun rezultat. Ea a durat de la începutul lunii martie pînă acum. N-avea decît un singur scop: să stabilească ordinea de zi pentru o viitoare conferinţă a miniştrilor de externe. Sovieticii, care păreau că doresc o asemenea discuţie în patru au zădărnicit orice putinţă de a se ajunge la o înţelegere. S-au încăpăţînat să pună la ordinea de zi chestiunea Pactului Atlantic şi ocuparea unor poziţii ofensive în Europa şi în Africa de către Statele Unite. Delegaţii apuseni (care nu s-au apărat decît foarte slab, lăsînd U.R.S.S.-ului iniţiativa şi beneficiul atacurilor) au făcut, în vremile din urmă, un apel direct către Moscova, pentru a lăsa deoparte ordinea de zi şi a hotărî întrunirea conferinţei ministeriale la Moscova,unde se va putea discuta liber şi de toate. Sovieticii au răspuns: ba! Au stăruit să ţintuiască de mai înainte politica atlantică şi fireşte, ca o politică ce poate fi condamnată. (...) Au pus capăt deci întrunirii de la Paris, lăsînd uşile deschise pentru o conferinţă la Washington.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru sovietici, faptul că discuţia de la Paris s-a rupt din pricina Pactului Atlantic, este un prilej fericit de propagandă. Poate chiar ceva mai mult: un argument pentru a îndreptăţi o agresiune, aruncînd vina în sarcina apusenilor. Ce se va alege, de acum înainte, de Conferinţa celor patru miniştri de externe care, de bine, de rău, era singurul organ care cuprindea laolaltă, din cînd în cînd, pe Aliaţii victorioşi de odinioară?

Conflictul din Iran se înăspreşte şi se înveninează,

fără a fi provocat, pînă acum, explozia de care atîţia se tem. Guvernul persan este intransigent cu privire la chestiunea de principiu: hotărîrea pe care a luat-o în virtutea suveranităţii sale, trebuie respectată. Toate ofertele britanice pentru a ajunge la un compromis pe temei de compensaţii de ordin material, au eşuat. Americanii sprijină străduinţele britanice, cu toate că multe voci "competente" sprijină teza iraniană.

24 iunie

Un an de la intervenţia în Coreea. Mîine se împlineşte un an de la intervenţia Naţiunilor Unite în Coreea. (...) U.R.S.S. propune un armistiţiu. Intr-o manifestare spectaculară la "Radio-Naţiunile-Unite", Malik a declarat (iar declaraţia lui a fost reprodusă numaidecît) că: "Cea mai acută problemă a vremii de azi, şi anume conflictul armat din Coreea, ar putea găsi rezolvare". Malik a spus multe, cu prilejul acestei declaraţii[1], menţinînd toate vechile acuzaţii sovietice împotriva Occidentului şi îndeosebi împotriva Statelor Unite: U.R.S.S. vrea pace şi numai pace. U.R.S.S. nu ameninţă pe nimeni. Uniunea Sovietică nu întreţine şi nu sprijină nici o agresiune, ci propune un program de dezarmare şi de paşnice raporturi între state. Afirmă din nou convingerea că este posibilă o pace statornică între un stat socialist şi un stat capitalist; Statele Unite, în schimb, se pregătesc de război: Pactul Atlantic, ocuparea unor "baze" pe teritoriul străin, înarmarea pe capete; Statele Unite urmăresc războiul: invazia în Coreea, extinderea luptei împotriva Chinei comuniste; Statele Unite resping toate propunerile de pace: refuză Chinei un loc la O.N.U., menţin insula Formoza, prin forţă, etc. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

27 iunie

(...) Cercurile politice şi diplomatice apusene împărtăşesc în general optimismul secretarului general Trygve Lie. In Anglia, unde grija pentru evenimentele din Iran a crescut şi guvernul a fost silit să trimită un crucişător în golful Persic, pentru a lua sub protecţia sa cîteva mii de ingineri şi funcţio-

1) Cuvîntarea ministrului Iacob Malik, şeful delegaţiei sovietice la O.N.U., se află anexată la "Jurnal".

nari britanici din industria petroliferă, nădejdea că se va putea ajunge la o înţelegere în Coreea, a mai înseninat atmosfera. (...) Intr-un discurs ţinut ieri, la o ceremonie publică, Truman a stăruit asupra nevoii de a continua şi de a spori efortul de înarmare. El a mărturisit totuşi că dacă pacea s-ar furişa pe uşa ce trebuie lăsată deschisă pentru orice negocieri, ideea aceasta i-ar pricinui o mare uşurare sufletească. Acheson a vorbit pe acelaşi ton. Cere U.R.S.S.-ului fapte şi nu vorbe.Cere să fie convins, fiindcă a mai păţit-o, altădată. Dar pare dornic să se lase convins, fiindcă un armistiţiu încheiat de-a lungul paralelei 38, i se pare "un succes necontestat al Naţiunilor Unite". (...) In ce priveşte chinezii, ei s-au învoit făţiş cu propunerea lui Malik, declarînd că dacă americanii nu o acceptă,vor fi desfiinţaţi!

2 iulie

Interminabila problemă a Comitetului român: sînt chemat la "Europa Liberă", unde un delegat al Departamentului de Stat dl. Fleischman, în prezenţa d-lui Leigh, îmi aduce la cunoştinţă că autorităţile americane sînt dornice ca problema Comitetului să fie rezolvată "cît mai repede". Intreb: "In cîte zile"? - Cît mai repede.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

"Sugestia americană" este: un consiliu larg avînd ca preşedinte pe Rădescu şi doi coordonatori: Vişoianu şi cu mine. Consiliul va desemna mai multe comisii. Comitetul Executiv politic ar trebui să fie foarte restrîns: opt membri: patru şi patru (la Washington şi la New York). După cererea mea, Fleischman admite că trebuie stabilită o legătură între Consiliu şi Comitet. Comitetul trebuie să fie emanaţia Consiliului, de aceea trebuie admisă o paritate, în compunere şi în conducere.

La observaţia mea că va fi greu de redus numărul membrilor Comitetului, Fleischman care-i în curent cu socotelile noastre, spune că cei din Washington n-au decît să renunţe la Asan şi la Crihan. - Dar noi la cine să renunţăm? - La Davila.

Sînt uimit de acest răspuns şi caut să pricep cauzele. Fleischman a stat de vorbă cu Vişoianu, care i-a spus categoric: In nici un caz Davila! Aflu, de asemenea, că americanii s-au lăsat impresionaţi de o adresă a Comitetului românilor din America, adresă pusă la cale de Creţeanu, prin care acest Comi-

tet aduce la cunoştinţa americanilor că nu va da nici un sprijin unui comitet naţional român (sic!) din care ar face parte Davila. Răspund că aşa zişii români-americani n-au dat niciodată vreun sprijin (dimpotrivă, ei au fost sprijiniţi uneori din fondurile lui Creţeanu) şi că n-au dreptul să se amestece în treburile noastre. In ceea ce ne priveşte, nu vom admite excluderi arbitrare, din motive personale.

Spre mirarea mea, Fleischman mi-a spus atunci: De ce nu excludeţi şi dv. pe Creţeanu de exemplu? - Fiindcă nu coborîm la asemenea procedee. - Ar fi totuşi cel mai bun mijloc pentru a constitui un comitet redus şi "împăcat". Răspund că, personal,nu accept un asemenea mijloc de împăcare şi că voi referi prietenilor mei.

In aceeaşi zi, discut problema cu generalul Rădescu, cu Davila, apoi cu membrii biroului asociaţiei noastre, Ghilezan, Fărcăşanu şi Caranfil.

La cererea lor, dictez o rezoluţie în cinci puncte,pe care generalul o va prezenta, în numele nostru, domnului Leigh: Acceptăm Consiliul Naţional,constituit după criterii obiective, şi un comitet politic, desemnat "la început" de ambele părţi,pe bază de paritate, la conducere şi compunere. Nu acceptăm şi nu vom accepta excluderi. Este o declaraţie de solidaritate cu Davila.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Generalul a depus acest document la secretariatul general al "Europei Libere". Acum aşteptăm, din nou.

Occidentul a primit îndemnul lui Malik (pentru un armistiţiu în Coreea) fără încredere, dar cu bucurie. Dacă Moscova n-a ştiut, pînă acum, cît de dornici sînt occidentalii să scape de buclucul din Coreea, acum o ştie. (...) Occidentul nu ştie deocamdată decît atît: Malik şi-a exprimat părerea că este timpul de a se încheia un armistiţiu, apoi s-a declarat bolnav şi a tăcut. Gromîko însă a dat ambasadorului american de la Moscova unele informaţii suplimentare: armistiţiul este treaba militarilor şi poate fi încheiat potrivit unor consideraţii de ordin militar. China s-a declarat de acord cu părerea lui Malik. Generalissimul coreean a răspuns lui Ridgway că acceptă să stea de vorbă, însă numai după 15 zile. De ce după 15 zile?

Occidentul are unele bănuieli, dar se bucură. Crede

i poate vedea sfîrşitul luptelor în Coreea. Problemele politice ămîn deschise, iar poporul coreean tăiat în două. Ameninţarea de la nord continuă să fie puternică. Armatele albe sînt, din nou gata de plecare.

Odată plecate aceste armate, America se va mai opune actului de ocupare a Formozei de către Mao? (...)

Este de reţinut teza franceză a lui Garreau: armistiţiul în Coreea înseamnă sfîrşitul Europei. Este argumentul lui Mac Arthur răsturnat: dacă occidentalii se retrag din Asia,URSS-ul devine liber să atace Europa. Este o idee justă, dar în mod greşit împinsă pînă la extrem. Armistiţiul din Coreea nu va permite occidentalilor, chiar dacă ar dori-o, să părăsească Extremul Orient.

2o iulie

(...) Aşa cum cunosc pe sovietici, cred că ei nu vor începe operaţiile militare împotriva Occidentului, decît după ce vor fi încercat toate operaţiile diplomatice posibile. Tactica de a slăbi "pe cale paşnică" pe adversar şi de a aştepta prăbuşirea lui, în urma unei "crize lăuntrice", este în firea U.R.S.S.-ului. Negocierea unui armistiţiu se potriveşte cu această tactică.

De la început negociatorii ruşi au căutat să amestece condiţiile de armistiţiu, cu cele de pace, pentru a provoca dificultăţi de ordin diplomatic în rîndurile apusene. Astfel, ei revin necontenit cu condiţia nr.1: retragerea trupelor străine din Coreea. - Este o condiţie politică, spun americanii căutînd s-o înlăture (şi au dreptate: retragerea trupelor străine înseamnă izbînda asiaticilor). (...) Sînt întărit în vederile mele, printr-o ciudată "ofensivă de pace", care a început la Moscova, într-o revistă redactată în limba engleză, "News". In această revistă, două personalităţi de seamă - istoricul sovietic Tarlé şi Alexandru Troyanovski, fost ambasador la Washington - au fost puşi să arate cît de folositor ar fi, pentru lumea întreagă, dacă între Apus şi Răsărit, s-ar dezvolta relaţii economice şi culturale. Atot ştiinţa, spune Tarlé (care a scris, pe vremuri, o foarte bună lucrare despre campania în Rusia a lui Napoleon) cît şi cultura, în general, ar avea multe de cîştigat de pe urma unei asemenea colaborări. Iată deci teza de zile mari

a lui Stalin şi anume teza de care se slujeşte de cîte ori încearcă să ademenească sau să calmeze Occidentul (potrivit căreia Occidentul capitalist şi Răsăritul socialist, pot trăi paşnic laolaltă), întărită printr-un nou argument: atît Apusul cît şi Răsăritul pot trage folos din relaţiile economice şi culturale. "Izvestia", ziarul partidului, a reprodus această "uvertură" de colaborare.

Presa americană, obişnuită cu atacurile zilnice şi tot mai violente împotriva Statelor Unite - focar de "canibalism capitalist" - se întreabă cu nedumerire: ce înseamnă această neaşteptată drăgălăşenie sovietică? "New York Times" răspunde serios: Cerem fapte, nu numai vorbe; daţi la o parte Cortina de Fier, pentru un schimb liber de oameni şi de bunuri; încetaţi de a mai sprijini agresiunea; acceptaţi un control sincer şi efectiv al înarmărilor; nu mai faceţi propagandă deşartă prin Naţiunile Unite, ş.a.m.d.

(...) U.R.S.S.-ul doreşte însă - poate - mai mult. O împăcare cu Statele Unite, poate să-l ajute să atingă unele scopuri, aşa cum i s-a părut folositoare, odinioară, o împăcare cu Hitler. Stalin ştie să ocolească "marile puteri" care i se ridică în cale, ştie să se folosească de ele. Hitler i-a slujit pentru a deschide porţile Europei şi să împartă cu el Răsăritul. Paşnic asociat cu agresiunea nazistă, Stalin trăgea foloase pe gratis şi se înfrupta din prada de război a lui Hitler. Chemarea lui Hitler şi anume aceea de a distruge ordinea europeană, era pe placul lui Stalin şi putea fi integrată în programul său.Stalin a cîştigat, de pe urma acestor distrugeri, chiar şi după ce Hitler s-a prăbuşit. Stările actuale în Europa sînt triumful pactului de la Moscova. (Am dezvoltat pe larg această teză, într-o conferinţă la Universitatea din New York, în seara zilei de 17 iulie, conferinţă care a stîrnit o lungă discuţie, la care au participat profesorii şi studenţii din auditoriu. Am pomenit de aceeaşi idee într-o cronică la radio, pentru România).

Atunci cînd Germania a ajuns să devină, peste noapte, din duşmană neîmpăcată, o asociată de preţ, ziarele sovietice au vorbit aşa cum vorbeşte astăzi revista "News", de folosul unor relaţii economice şi culturale, între Răsărit şi centrul Europei. Ideea era de a împărţi lumea. Este o idee care nu dispare din gîndirea unui "totalitar". Pentru Stalin, pacea însemna

BCU Cluj / Central University Library Cluj

împărţeală. Cu neamţul, care era "tare", Stalin a împărţit Răsăritul european. Cu americanul, care este mai tare, o împărţeală ar putea fi şi mai rodnică. De o parte lumea liberă, care ar rămîne în seama Americii, şi i-ar da mult de furcă; de altă parte, tot ce nu este liber, sau poate fi uşor asuprit, înainte de orice, Asia.

In timpul colaborării, programul de înarmare s-ar desumfla, iar "principiile" Occidentului s-ar pierde. A sosit poate şi mult aşteptata criză. Este o "tactică" îndrăzneaţă care trebuie să fie pe placul părintelui Acordului de la Moscova.

După o şedere de patru ani în America, socotesc că acum este prea tîrziu pentru ca o asemenea încercare să izbutească. Acum patru ani - cine ştie? - această teză avea sprijinul lui Carr, în Anglia, al lui Lippman, în Statele Unite. Astăzi Carr şi Lippman ar fi gata s-o mai sprijine, dar nu mai sînt în măsură de a mai sprijini ceva.

Truman a trimis pe Averell Harriman, la Teheran.Pînă acum, încercările lui de a mijloci o împăcare între iranieni şi britanici, au dat greş. Harriman a fost întîmpinat cu bombe şi mitraliere. Partidul Tudeh s-a răzvrătit împotriva "imperialismului american". Au fost vreo 2o de morţi şi mai bine de loo răniţi. După acest "preludiu", trimisul preşedintelui a început să stea de vorbă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Faptul că Mossadegh, în culmea "sfintei" sale tulburări naţionaliste, a consimţit să primească pe trimisul Americii, dovedeşte cît de mare este autoritatea acestei puteri. In ce priveşte "competenţa" lui Harriman, aceasta nu este potrivită cu problema pe care o are de rezolvat. Fecior frumos de bani -gata, bărbat simpatic şi om de afaceri, sfetnicul cel mai apropiat al preşedintelui Truman (căruia i s-a încredinţat un rol asemănător celui împlinit de Harry Hopkins, pe lîngă răposatul Roosvelt) este foarte puţin pregătit ca să priceapă, necum să dezlege un conflict, acolo unde un popor luptă cu îndîrjire împotriva propriilor lui interese materiale, din pricina unor aspiraţii şi resentimente de ordin naţional. Harriman este mai puţin făcut să judece legea naţionalizării petrolului iranian, decît oamenii de afaceri britanici, care au păţit, în ţara lor, ceea ce păţesc acum în străinătate. Pentru Harriman, furia lui Mossadegh

are un caracter atît de puţin "practic", încît este cu adevărat de neînţeles. Dacă totuşi se va ajunge, datorită acestei călătorii la o destindere, este că, de la o grămadă de bani în sus,pe care Statele Unite sînt gata să o pună la dispoziţia ţărilor nevoiaşe, naţionalismul cel mai îndîrjit începe să aibă urechi.

Englezii au greutăţi în Egipt. Guvernul egiptean îşi exercită drepturile lui suverane la Suez şi în Marea Roşie,împiedicînd vasele britanice de a da petrol statului Israel. Crucişetoare britanice au sosit la faţa locului. Cînd se va isprăvi oare cu toate aceste "suveranităţi" care încurcă treburile lumii şi o vor încurca mereu mai mult, dacă nu vor fi cuprinse într-o rînduială universală?

Eisenhower a rugat pe amiralul Scherman să discute, cu generalul Franco, integrarea Spaniei în sistemul de apărare a Europei. Statele Unite au luat această măsură, la cererea militarilor şi împotriva voinţei şi protestelor guvernelor de la Londra şi Paris. Militarii americani au în vedere rezolvarea unei probleme militare: punerea în stare de apărare, cît mai degrabă, a Europei. (...) Guvernul francez şi englez protestează din motive ideologice şi electorale: atitudinea faţă de Spania a ajuns să fie, în Europa occidentală, piatra de încercare a adevăratului democratic . Democratica Americă a hotărît să acţioneze singură (cum n-a îndrăznit să facă în Coreea) şi a izbutit să ajungă la o înţelegere cu Franţa. Ziarele americane pun în lumină ipocrizia britanicilor (a laburiştilor) care recunosc China comunistă şi o acceptă la O.N.U., sub cuvînt că Mao stăpîneşte cea mai mare parte din teritoriul chinez şi care nu vor să ştie de Franco, deşi acesta e stăpîn la el acasă. Argument fără replică. (...)

Călătorie la Washington pentru a depune, la ancheta pe care Oficiul de Emigraţie o duce în "cazul Malaxa".Vişoianu şi Creţeanu s-au prezentat la anchetă şi au depus împotriva lui Malaxa, acuzîndu-l că a fost, rînd pe rînd "nazist" şi "comunist". Ambele învinuiri sînt absurde. (...) In depoziţia lui Creţeanu, el a pomenit despre o "notă" pe care aş fi redactat-o, ca ministru de Externe, în care aş fi însemnat că regele Ca-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

rol mi-ar fi pomenit de "o misiune" pe care Malaxa ar fi îndeplinit-o, în Germania, la începutul anului'39. De aici, Creţeanu a dedus că Malaxa ar fi folosit influenţa lui pe lîngă Hitler (sic!) pentru a înlesni o împăcare între România şi Germania şi pentru a favoriza încheerea tratatului economic din Germania, de la 23 martie 1939. Intreaga poveste, în ce-l priveşte pe Malaxa, nu stătea în picioare. Ea dădea însă un prilej lui Creţeanu să aducă numele meu în discuţie,să pomenească de tratatul economic(depunînd şi o copie după acest tratat care poartă numele meu şi al inginerului Bujoi, la dosarul anchetei) şi să revină asupra acestei chestiuni, depunînd la o şedinţă, chiar nota cu pricina, adică o fotocopie după un document confidenţial şi anume o notă dictată de mine, în urma unei convorbiri cu Gerstenberg [1] şi cu regele Carol.

Manevra împotriva mea era cusută cu aţă albă: Creţeanu, fostul meu secretar general, confident şi prieten, depunea un document secret pe care i-l încredinţasem şi pe care l-a sustras din arhivele ministerului, pentru a căuta să mă compromită în legătură cu un act (tratatul economic cu Germania) care fusese împlinit în timpul cînd Creţeanu împărtăşea răspunderea politicii noastre externe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Atacul era mai mult prostesc decît perfid, fiindcă punîndu-mă direct în cauză, îmi îngăduia să ridic dezbaterile, să fac o expunere de istorie, arătînd ce a însemnat acordul cu Germania, să arăt scrisoarea lui Sir Reginald Hoare (care fără să fi fost rugat, a comunicat guvernului britanic, chiar în ziua de 23 martie 1939, cît de strîns a colaborat cu mine, în timpul negocierilor cu Germania, lămurind această chestiune uşor de lămurit, pentru a arăta că Malaxa este cu totul străin de această problemă. Intr-adevăr, Malaxa a luptat împotriva tratatului care lovea în interesele industriei româneşti. In ce priveşte "nota" produsă de Creţeanu, ea nu cuprinde nici un element compromiţător. Convorbirea cu Gerstenberg este redată în termeni măsuraţi: germanul îmi aducea la cunoştinţă unele păreri şi propuneri ale şefului său, iar eu mă mărgineam să iau act de ele. Un post scriptum, referitor la "misiunea" lui Malaxa, despre care mi-ar fi pomenit regele, dar nici o lămurire cu privire la această misiune, care nu putea fi una politică, ci o misiune de afaceri, armament sau metalurgie, cu prilejul căreia Malaxa a auzit unele păreri

1) Negociator al guvernului hitlerist, pentru acordul economic cu România, în 1939.

germane cu privire la noi şi s-a grăbit, cum era firesc, să le repete regelui.

Din toată această înscenare nu rămîneau decît relele intenţii ale lui Creţeanu şi un act ruşinos de trădare a secretului profesional. (...) Incolţit de avocaţii inginerului Malaxa, dintre care unul (Carussi, fost şef al Oficiului de Emigraţie) Creţeanu a fost nevoit să mărturisească, scrîşnind din dinţi că a fost secretarul-general şi principalul colaborator al germanofilului Gigurtu, al nazistului Manoilescu, al legionarului Sturdza şi al lui Antonescu, în timpul pregătirilor de război contra Aliaţilor. A mai fost nevoit să recunoască (deoarece şi-a dat demisia, sub Ică Antonescu, "fiindcă politica guvernului nu-i convenea") că ar fi putut să şi-o dea şi mai înainte, dar că nu şi-a dat-o, solidarizîndu-se astfel cu actele foştilor săi miniştri. Toate aceste fapte, ca şi misiunea pe care a primit-o, mai în urmă, de la Antonescu, nu au împovărat mult răspunderea lui politică, deoarece personalitatea sa nu a avut niciodată dimensiuni "politice", a fost un subaltern muncitor, ordonat,care inspira mai multă încredere decît merita şi care nu a avut niciodată un rol de conducere; acest trecut însă nu-l îndreptăţea să vorbească în numele României şi să proclame care sînt românii cei buni, care sînt românii cei răi. Este, în atitudinea acestui funcţionar (ajuns fără pregătire politică şi fără nici un avînt sufletesc, mînuitor al singurilor bani publici care mai există, tăinuitor al arhivelor secrete, pe care le-a sustras de la minister) o făţărnicie atît de revoltătoare, încît apasă ca un blestem asupra întregii noastre "rezistenţe" naţionale.

In ce mă priveşte, prostia provocatoare a lui Creţeanu mi-a îngăduit să fac, în faţa biroului de anchetă o expunere de politică externă[1)], care pare să fi impresionat auditoriul.

Lămuririle pe care le-am dat se referă la unele fapte pe care le-am consemnat, de mult, în cărţile mele (îndeosebi în "Cele din urmă zile ale Europei"). Ele corespund rapoartelor pe care le-am întocmit pentru Consiliile de coroană (acele rapoarte, despre care N.Iorga a scris, în articolul pe care mi l-a închinat, la plecarea mea din guvern: "Un bun soldat al Ro-

1) Se află anexată o expunere asupra faptelor despre care anterior s-a vorbit în "Jurnal".

mâniei", care vor îngădui ţării, "atunci cînd vor fi cunoscute" să mă "preţuiască după cît merit".

Este drept că am început activitatea mea, la Externe, la sfîrşitul anului'38, printr-o sforţare de a lămuri atitudinea Germaniei faţă de noi. Era datoria mea s-o fac: România se afla în primejdie şi ar fi putut să se prăbuşească, aşa cum s-a prăbuşit Cehoslovacia, fără ca nimeni să-i vină în ajutor şi fără să fi putut fi de folos cuiva. Am fost chemat la Externe, ca să înlătur această primejdioasă ameninţare, tocmai fiindcă regele Carol ştia că o voi putea face, păstrînd încrederea şi simpatia occidentalilor. Tot trecutul meu, toate scrierile mele, toate articolele şi conferinţele, toate legăturile mele politice şi spirituale erau, pentru apuseni, o garanţie că nu voi urmări o acţiune politică împotriva lor. Misiunea pe care am acceptat-o (şi pe care, la vremea aceea, eram printre puţinii care o puteau îndeplini) era de a îngrădi expansiunea germană spre sud-est, în deplină înţelegere cu apusenii. Dovada că am izbutit să îndeplinesc această misiune, este faptul că, după trei săptămîni de la încheerea tratatului economic cu Germania (pentru care,între alţii, Mihalache şi Madgearu m-au felicitat nu numai din motive politice, ci şi din motive economice) tratat care ne-a ferit de o invazie germană, am obţinut garanţiile franco-britanice care au întărit legăturile noastre cu Occidentul. Intreaga mea activitate a fost închinată apărării independenţei noastre şi rezistenţei împotriva presiunilor germane. De asemenea, am strîns legăturile cu Statele Balcanice, colaborarea cu grecii şi cu turcii. Chiar după pactul de la Moscova, m-am străduit să ţin România în afara sferei naziste, pentru a salva prietenia cu apusenii. De aceea, s-a îndreptat, împotriva mea, furia germanofililor. Tot de aceea, apusenii mi-au păstrat încrederea şi desăvîrşita lor preţuire. Dovadă sînt toate mesajele scrise, ce le-am primit la plecarea mea din guvern (scrisoarea lordului Lloyd, scrisoarea Lady-ei Hoare...). Dovadă, de asemenea, este sistemul de apărare de care s-a putut folosi ţara noastră, la Conferinţa de Pace de la Paris, întemeiat pe faptul că, în ziua prăbuşirii Franţei, cînd Apusul a încetat de a mai face politică europeană, România se afla, datorită în bună parte mie, în tabăra acelor ţări prietene, care nu făcuseră nici un fapt compromiţător în folosul Germaniei naziste.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Credinţa mea în superioritatea politică şi morală a cauzei Apusului, ca şi nezdruncinata mea neîncredere în victoria finală a puterilor apusene, izvorau nu numai din judecata mea politică, dar şi din firea şi din educaţia mea, din întreaga mea formaţie intelectuală. Dacă am greşit vreodată, este poate fiindcă am sprijinit cu prea multă însufleţire o cauză pe care un om de stat trebuia s-o judece cu o chibzuinţă severă. N-am păcătuit însă niciodată, nici cu vorba, nici cu fapta, în favoarea nazismului, ci am păstrat linia dreaptă a cugetării şi a simţirii mele, la Moscova (aşa cum reiese din notele mele, scrise zi de zi, şi din corespondenţa mea cu Stafford Cripps, ca şi din invitaţia guvernului britanic, transmisă prin Cripps, ca să conduc, la Londra, acţiunea românilor liberi) ca şi la Geneva, unde din scrierile mele ce vor vedea lumina zilei, vreodată, am putut desprinde două cărţi care au vădit gîndurile mele faţă de nazism, ca şi de primejdia viitoare a U.R.S.S.-ului, în zilele cînd Germania era atotputernică pe continent.

Cînd am plecat din guvern, ca să nu fac politică germană, regele Carol a căutat un germanofil, ca să cîştige încrederea Berlinului. L-a găsit în persoana atît de ştearsă a lui Gigurtu. Creţeanu care îmi fusese "devotat", ca secretar general (din ziua tratatului economic cu Germania, pînă la sfîrşit) s-a devotat apoi, pe rînd lui Gigurtu, lui Manoilescu şi lui Lucă Sturdza. Nu i-am luat în nume de rău această stăruinţă de a se menţine la post. Dimpotrivă, am crezut că este bine de a avea, la Externe, un om cu experienţă şi aparent bine cumpănit, care să aibă grijă de continuitatea lucrărilor şi de siguranţa hîrtiilor. Ambiţiile lui politice îmi păreau, ca şi răspunderea lui politică, foarte reduse. Stiam că n-a împărtăşit niciodată însufleţirea mea pentru cauza Occidentului şi că, din fire, din temperament sau din calcul, nu s-a legat de nici una dintre cele două tabere în luptă. Rezerva sa faţă de apuseni (şi de unele zvîcniri pro-apusene, ale mele) s-a accentuat în timpul înfrîngerilor "foştilor noştri aliaţi". Thiery şi Hoare[1] nu-l iubeau, şi-mi cereau deseori să nu-i împărtăşesc lui Creţeanu unele comunicări pe care ei mi le făceau. Atitudinea lui însă nu mă supăra: socoteam că era potrivită cu însărcinările lui de înalt

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1)Miniştrii plenipotenţiari, la Bucureşti, ai Franţei şi Angliei.

funcţionar, nepolitic şi deci "neutru". (Atitudinea lui se potrivea, de asemenea, cu sîngele familiei Stirbey: unchiul său,Barbu, fusese cît se poate de precaut, la începutul războiului, iar fratele său Gheorghe, din motive bancare, înclina spre nemţi,înainte şi în timpul ocupaţiei naziste. Credeam - şi probabil nu m-am înşelat - că atitudinea lui va fi tot atît de rezervată sub nemţi şi că va rămîne neutru şi funcţionar, pe lîngă Gigurtu şi succesorii lui. De aceea, cînd mi-a cerut (mă aflam atunci la Geneva, în strîns contact cu englezii), să-l acopăr, faţă de Foreign Office, pentru ca să poată accepta postul de ambasador la Ankara, oferit de Antonescu, am făcut-o bucuros. Credeam - şi aici m-am înşelat - că funcţionarul conştiincios va fi gata să-mi dea o mînă de ajutor, pentru a apăra o cauză ce era sortită să ducă la izbîndă. Creţeanu mi-a mulţumit, asigurîndu-mă (păstrez scrisoarea aceea) că datorită garanţiei morale pe care i-am dat-o,a acceptat postul la Ankara. Deîndată însă ce a ieşit, a început să lucreze, potrivit unor calcule preconcepute, în afară de mine şi împotriva mea.

Cum am aflat, mult mai tîrziu şi nu fără uimire, se formase la Externe, o gaşcă - gaşca lui Buzeşti, probabil cu Stîrcea, Vişoianu, Creţeanu - cu ambiţii mari, de viitor. Pentru împlinirea acestor ambiţii, trebuia micşorat, dacă nu chiar distrus, românul care dincolo de hotare, cîştigase stima şi încrederea lumii apusene. In bagajele lui Creţeanu, cînd a ieşit din ţară, erau strînse "argumente" împotriva mea: fotocopii după scrisori particulare, după note şi rapoarte diplomatice, care "ingenios" întrebuinţate, puteau stîrni oarecare îndoială cu privire la mine.

Situaţia de care mă bucuram în străinătate se datora, în credinţa lor, aşa-zisului meu "talent" (pe care s-au grăbit să-l recunoască, fiindcă nu aveau încotro, după răsunetul cărţilor mele leale şi neşovăitoare faţă de Occident. Nimeni mai bine decît Creţeanu nu ştia cît de sinceră era atitudinea aceea, pe care atît de des, în trecut, o găsise "excesivă". Dar tocmai fiindcă se simţea cu musca pe căciulă, adică un "antantist" şovăitor, rezervat, slujitor al tuturor regimurilor, a găsit de cuviinţă (ca şi răposatul Buzeşti, escaladorul scărilor de serviciu ale lui Antonescu) să submineze prestigiul meu de prieten sincer al cauzei apusene. Pe sub mînă şi fireşte în spatele meu

(în timpul cînd apăram cauza ţării, la Conferinta de la Paris) ei au comunicat diferitelor Cancelarii şi "Servicii de Informaţii" apusene, fotocopia unui pasaj dintr-o scrisoare pe care o adresasem lui Ică Antonescu, pomenind de ziarele mele "rămase la dispoziţia statului". Am lămurit această învinuire ridicolă, în notele mele. Faţă de dovada vie a cărţilor mele, apărute în 1943 (scrise în 1942) ca şi raporturile mele cu Sullivan şi cu Dulles, intriga nu a putut prinde. Acum, din senin, în clipa cînd mă străduiam să înlesnesc o înţelegere cu privire la comitet, Creţeanu încearcă din nou să mă lovească cu perfidie. Aduce în faţa instanţelor Oficiului de Imigraţie American,tratatul economic cu Germania, cu toate că a luat parte la negocierile acestui tratat şi ştie în ce condiţii a fost încheiat.

Este o mişelie care din nou se întoarce împotriva lui. Lămuririle pe care le-am dat au dezvăluit pe acest sinistru intrigant. "Cauza mea" nu este primejduită. Dar cît de prost este slujită, vai, prin asemenea uneltiri, cauza ţării noastre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

24 iulie

(...) Regele Abdulah al Iordaniei a fost asasinat de un naţionalist arab, pe treptele moscheii lui Omar, la Ierusalim. Regele Abdulah a fost un arab cuminte şi cumpănit. Avea o formaţiune militară (Legiunea Arabă) care a ţinut piept trupelor statului Israel. Tinea totuşi să ajungă la o înţelegere cu israelienii. Era poet, jucător de şah şi trecea drept un prieten al Angliei. A plătit cu viaţa străduinţa lui de a pune rînduială în frămîntarea şi neastîmpărul lumii arabe.(...)

25 iulie

Pe insula Yeu, a murit, în vîrstă de 95 ani, mareşalul Pétain. Bătrînul nu-şi mai amintea de nimic: nici de bătălia de la Verdun, unde semnase una dintre cele mai glorioase pagini din istoria Franţei, nici de regimul de la Vichy, unde scrisese pagina cea mai jalnică. Poporul francez îşi aduce însă aminte şi se întreabă cu înfrigurare dacă mareşalul trebuie îngropat la Douaumont, unde dorm ostaşii căzuţi în primul război mondial, sau în cimitirul închisorii, unde şi-a ispăşit păcatele, după al doilea război. Intr-o ţară unde lupta în jurul

morţilor este adesea mai pătimaşă decît lupta din jurul celor vii, această controversă poate să tulbure încă multă vreme spiritele şi conştiinţele generaţiilor de azi şi de mîine.

Deocamdată, nu este nimeni care să ia o hotărîre, fiindcă Franţa nu are guvern.

A murit, de asemenea, pe neaşteptate, amiralul Scherman, şeful Statului Major al Marinei Americane, care tocmai împlinise o misiune însemnată pe lîngă generalul Franco. Acest ofiţer, încă tînăr (de abia trecuse de 5o de ani) a dovedit însuşiri strălucite de organizator militar şi bărbat de stat.Scurta lui şedere în fruntea marinei (1949-1951) a fost, cum zic anglo-saxonii, un mare succes. (...) Cum amiralul încă nu-şi redactase raportul despre convorbirile sale cu Franco, dictatorul spaniol a rămas singurul deţinător al secretului acestor convorbiri. (...)

La Varşovia, a fost serbată a 7-a aniversare a Poloniei comuniste. Au fost de faţă mareşalii Jukov (care dispăruse de mult) şi Rokosovski.

A vorbit Molotov. De cîte ori iese la iveală acest reprezentant al Politbiroului se întîmplă o nenorocire.Molotov a vestit pactul pe care l-a încheiat cu Ribbentrop. Molotov a vestit gîndul rău cu privire la Basarabia, şi tot el ne-a dat faimosul ultimatum. De data aceasta, el vesteşte sfîrşitul lui Tito (aşa cum a făcut-o la Praga răposatul Jdanov, pe care, în treacăt fie zis, Molotov nu-l purta la inimă). Iugoslavia -crede Molotov - va găsi "calea eliberării", deoarece un popor nu poate trăi "sub teroare şi sub un regim nelegiuit". Să dea Dumnezeu ca popoarele care trăiesc sub regimuri nelegiuite şi sub teroare să-şi poată găsi, cît mai curînd calea spre libertate. Furia lui Molotov, împotriva lui Tito - acest copil răsfăţat al Moscovei - care a învăţat "arta" de a cîrmui, la Scoala Sovietică, este neîmpăcată, fiindcă "acest mişel, acest trădător, această canalie" a vîndut popoarele Iugoslaviei capitaliştilor, beliciştilor străini. Impotriva Apusului, Molotov (spre deosebire de unele îndemnuri, care vin direct de la Stalin) nu are decît cuvinte rele, cuvinte de "înştiinţare" şi de ameninţare. Ci-că Apusul vrea cu orice chip războiul nr.3, fiindcă se înarmează şi ocupă poziţii de luptă în Africa şi în Asia. Molotov

întrebuinţează, de cîteva ori cuvintele fatidice: războiul viitor. (...)

28 iulie

Quakerii, care în Anglia sînt tot atît de deştepţi ca şi în America, au supus autorităţilor sovietice un întreg program de bună înţelegere, căutînd să primească sincere lămuriri cu privire la 7 chestiuni "esenţiale". Malik a fost autorizat să dea acestor nătărăi răspunsuri amănunţite, cît mai "sincere". Una dintre aceste întrebări este următoarea: "-Este guvernul sovietic dispus să dea dovezi de neintervenţie, în fapte şi în spirit, direct şi indirect, în afacerile interne ale ţărilor necomuniste, dacă statele occidentale ar da dovezi corespunzătoare, adică să nu se amestece în afacerile interne ale ţărilor comuniste?".

Prostia este uneori mai dăunătoare decît răutatea. Intrebarea quakerilor britanici cuprinde implicit recunoaşterea că puterile apusene intervin şi ele în aceeaşi măsură, în treburile interne ale ţărilor comuniste ("în mod corespunzător"), ca şi sovieticii în treburile apusene. Asta vrea să spună că slaba şi şovăielnica intervenţie a Apusului, pentru a apăra libertăţile cu cele mai elementare drepturi ale omului, în ţările comuniste (acolo unde comunismul a fost introdus cu forţa, împotriva voinţei şi năzuinţelor populaţiilor) este privită de quakerii apuseni ca o imixtiune "corespunzătoare" aceleia care, din Moscova, organizează, îndrumă şi finanţează revoluţia mondială. Cuvioşii reprezentanţi ai unei secte creştine, propun Sovietelor: lepădaţi-vă de solidaritatea comunistă, care pretutindeni împinge la răzvrătire, iar noi, la rîndul nostru, ne vom lepăda de ce ne-a mai rămas ca simţire de solidaritate umană. Vom uita de toţi aceia care suferă şi care se strîng în robie, dacă ne daţi garanţia că veţi opri urgia dezlănţuită la porţile noastre. (...)

Garanţia cerută este greu de dat, fiindcă Moscova este nevoită să-şi întindă stăpînirea mai departe. (...)

Iată acum ce-a făgăduit dl. Malik şi ce condiţii a pus:

Promisiunile: a) Negocieri practice (împărţeală); b) Dezvoltarea funcţiunii Chartei O.N.U-ului; c) Statu-quo; a-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

plicarea planului Trygve Lie; d) Comerţ internaţional; e) Toţi sateliţii să fie admişi la O.N.T.; f) Schimburi culturale.

Condiţiile: a) Dezarmarea Apusului; b) Dezarmarea generală cu controlul prohibiţiei armelor; c) Dezarmarea Europei, cu observarea hotărîrilor de la Potsdam; d) Uşile deschise în Japonia şi în Germania; etc.

Sînt de acord cu ultima frază a lui Malik:Ofensiva de pace va continua.

30 iulie

Reacţiunea lui Truman, în discursul de la Detroit[1]).

Discursul preşedintelui, rostit în centrul uriaşei industrii de armament (Detroit îşi serbează a 250-a aniversare de la înfiinţarea oraşului, evocînd un aventurier francez, Antoine de la Motte de Cadillac), este o pledoarie în favoarea programului de înarmare a Statelor Unite: "Programul nostru de apărare este să sporească din ce în ce mai mult. (...) "Lumea liberă trebuie să fie puternic înarmată. Această înarmare ne trebuie acum, nu în rezervă, nu mai tîrziu, ci chiar acum. Ne trebuiesc vapoare, avioane, tancuri şi bombe la dispoziţie,gata pentru orice eventualitate. (...) Dispunem de resursele morale, economice, de puterea de a realiza acest plan şi ne îndreptăm spre a face acest lucru". (...)

Tito a răspuns lui Molotov. A vorbit aşa cum se vorbeşte între tovarăşi care se cunosc de mult şi exprimă acelaşi limbaj: -"Cu ce drept ne acuză Molotov că sîntem criminali? Nu este el oare fruntaşul unui regim care distruge popoare întregi, în văzul lumii? Unde este Republica Germană de pe Volga? In Siberia! Unde sînt tătarii din Crimeea? In Siberia! Unde sînt locuitorii din Caucaz? Unde sînt popoarele baltice? Distruşi şi morţi, în pustiurile îngheţate din Siberia. Dar în Albania, în România, în Ungaria, în Polonia, în Bulgaria"?...

31 iulie

Primesc de la Madrid o nouă revistă românească:"Destin". Ca şi revista "Orizonturi", care apare în Germania, este

1) Se află ataşat la "Jurnal" textul cuvîntării lui Truman.

foarte îngrijită ca text şi ca înfăţişare. Face cinste tinereţului care ferindu-se de deşertăciunea şi de josnicia certurilor politice, caută să apere cauza ţării, în domeniul gîndirii şi al culturii.

G. Uscătescu mi se pare unul dintre fruntaşii gîndirii româneşti, în Spania. (...) El găseşte circumstanţe atenuante totalitarismului naţionalist: "Prăbuşirea revoluţiilor naţionaliste totalitare, adică naţional-socialismul şi fascismul , îşi găseşte explicaţia în degenerescenţa totalitaristă şi imperialistă pe care nu au putut s-o evite". Naţional-socialismul începuse lupta împotriva omului, împotriva divinităţii umane, care îi asigura dreptul de a alege, mult înainte de a depăşi hotarele germane. Taberele de muncă, de suferinţă şi de moarte nu erau rodul degenerescenţei, ci era produsul naţionalismului totalitar, cînd era încă în plină floare, sau cum zice Uscătescu, în plină eflorescenţă. Cum să nu ne atingă o umbră de îndoială, cînd auzim pe junele teoretician Uscătescu, la sfîrşitul cugetării sale, vorbind despre libertate şi despre Europa, încheind cu părerea următoare: "Dintre toate experienţele politice ale istoriei contemporane, aceea pe care vor pivota formele sociale ale viitorului este, <u>in globo</u>, autoritară şi naţională".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă vor pivota astfel, vor bascula <u>in globo</u>!(...) Va fi nevoie ca toate ţările eliberate să găsească în ele însele un principiu de autoritate care să înlesnească acceptarea unei discipline şi a unei ordine precise. (...) A crede că în organizaţiile suprastatale, de mîine, în cuprinsul cărora statele noastre naţionale vor avea a se integra, elementul "naţional" (în sensul naţionalist) ar putea fi precumpănitor, este o iluzie. Datoria noastră este de a nu pierde contactul cu sufletul neamului nostru, izvor de energie creatoare şi îndeosebi cu acea parte a fiinţei noastre naţionale care, la noi românii,deschide atît de larg şi de generos perspectiva spre universal. Se cuvine însă tot mai mult să ne pregătim pentru formele de viaţă internaţională de mîine, desluşind menirea pe care o vom avea de împlinit, ca oameni liberi, alături de alte neamuri, tot de oameni liberi, în cuprinsul unor organizaţii întinse, care de mai înainte trebuie bine gîndită. Ideea de libertate ne poate fi cea mai bună călăuză pe această cale.

Regimul de mîine, spre care ne duc vremile, ca pe

vremea lui Miron Costin, pe deasupra omului (fiindcă bietul om a rămas "sub vremi"), nu va fi lipsit nici de principiul de autoritate, nici de virtuţi de ordin naţional; deci regimul nu va fi nici autoritar, nici naţional.

3 august

N. Furlugeanu, avocat şi ziarist (pe care nu-l cunosc), îmi scrie de la Paris, unde este refugiat, descriindumi emigraţia română: "Stadiul de dezagregare morală a magmei ce ar fi putut constitui blocul de solidaritate românească, este urmarea firească a unei nefericite fatalităţi ce a făcut să fugă din ţară unele elemente desprinse de sufletul României, trepăduşi din periferia vieţii politice, lipsiţi de generozitatea autenticelor valori şi - în consecinţă - dornici să speculeze un moment prielnic, pentru confirmarea lor în caftane de domnie". Tabloul se potriveşte cu realitatea. El adaugă: "Sînteţi unul dintre românii care nu vînează celebritatea; numele dv.are o calitate de mult cîştigată, din vremi de echilibru şi nu în condiţiile actuale de bursă neagră".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

5 august

Negocierile pentru armistiţiu merg greu. Comuniştii provoacă necontenit incidente. Negociatorii americani sînt vădit enervaţi. Deunăzi, discuţia a fost întreruptă fiindcă comuniştii au intrat cu trupele în zona neutră. Proteste, note ultimative, ameninţări cu ruptura. Comuniştii au cerut scuze şi au promis că nu vor reîncepe. Enervarea însă continuă. Albii se tem de o cacialma: oprirea luptelor în timpul verii, cînd aviaţia este primejdioasă şi reînceperea luptei, odată cu ploile de toamnă. (...)

Mesajul lui Truman nu s-a publicat, în U.R.S.S. In schimb, preşedintele Sovietului Suprem, N. Svernik, a răspuns după o lună, printr-un alt mesaj, vorbind în termeni mai curaţi, de voie bună şi de pace, dar ţinîndu-se de obişnuitele directive ale propagandei sovietice, adică acuzînd pe îndrumătorii americani că împing la război, cu toate că poporul american vrea pace. (...)

7 august

Departamentul de Stat, la cîteva ore după ce a cunoscut noua propunere a preşedintelui Sovietului Suprem, a respins-o în modul cel mai categoric. Statele Unite - a spus un purtător de cuvînt al Departamentului - nu vor cădea în această capcană. De ce ar mai fi nevoié de un pact special de pace? Cele cinci puteri menţionate de nota sovietică fac parte din Natiunile Unite, unde au ca misiune să apere şi să întărească pacea. U.R,S.S. este invitată să respecte obligaţiile ce_i revin din pactul Naţiunilor Unite (inclusiv obligaţia de ajutor mutual, în caz de agresiune), mai bine, decît să ceară, pentru scopuri de propagandă, încheierea unui nou pact, Purtătorul de cuvînt american a adăugat pe un ton polemic: "Kremlinul a călcat obligaţiile lui în aşa măsură, încît lumea a pierdut orice încredere în el, ca şi în felul lui de a respecta tratatele. Ar fi un lucru "lipsit de sens" ca Kremlinul să-şi asume angajamente noi, înainte de a fi cîştigat încrederea lumii, dovedind că înţelege să respecte angajamentele vechi". (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

14 august

Crizele mele de inimă se înmulţesc. Orice mişcare mai violentă îmi provoacă leşin. Sînt silit să stau, ore întregi întins pe spate. Ieri seară, întorcîndu-mă, pe furtună, de la Kerillis, unde am avut o convorbire plăcută, cînd am coborît din automobil, am fost lovit de o criză deosebit de dureroasă. Mă simt acum, din nou paralizat în toate mişcările mele. O înştiinţare permanentă atîrnă asupra zilelor pe care le mai am de trăit.

Camera Reprezentanţilor a ţinut seamă de avertismentele militarilor şi a votat (cu numai 5 voturi contra) cel mai larg "bill" de cheltuieli militare care a fost prezentat vreodată: 5.768.72o.328 dolari. Programul prevede că, pînă la 3o iunie, anul viitor, Statele Unite vor avea toate cele trebuicioase: arme, echipament, baze navale şi aeriene, pentru "a sprijini şi a face cît mai efectivă" o armată de 3.5oo.ooo soldaţi.

Sovieticii au acceptat să fie de faţă la încheierea

tratatului de pace cu Japonia, ceremonie ce se va ţine la San Francisco, la începutul lunii viitoare. Este o surpriză neplăcută pe care o fac americanilor. Aceştia sperau să semneze pactul ca pe o simplă formalitate. Statele care au dat de veste că vor trimite delegaţi şi s-au învoit la toate hotărîrile tratatului (numai Anglia a ridicat obiecţiuni, pe care le-a înlăturat Foster Dulles). In ce priveşte U.R.S.S.-ul, el a veştejit proiectul de tratat, ca pe o manoperă a imperialismului american şi a refuzat pînă acum, să-l ia în consideraţie. Departamentul de Stat nădăjduia că sovieticii nu vor veni la San Francisco şi că vor consimţi mai tîrziu să recunoască faptul împlinit. Trimiterea lui Gromîko, în California, răstoarnă acest plan. (...) Lupta pentru cîştigarea Japoniei intră astfel într-o fază nouă. U.R.S.S.-ul socotea că, prin războiul din Coreea, va putea exercita o presiune asupra insulei vecine, unde comunismul a prins unele rădăcini. Acest plan a fost zădărnicit prin isprăvile armatei Naţiunilor Unite. Dacă Statele Unite izbutesc să asigure refacerea politică şi economică a Japoniei, ele vor sustrage această ţară importantă de sub înrîurirea propagandei comuniste şi vor face din ea o asociată pentru apărarea ordinei, în Extremul Orient.

Este de aşteptat ca lupta pentru Japonia să fie încordată şi că Gromîko se va zbate ca un leu, la San Francisco. Statele Unite au hotărît să meargă înainte pînă la capăt.

America este ţara unde bărbaţii cei mai voinici sînt istoviţi de muncă şi mor între 5o şi 6o ani, lăsînd averi fabuloase pe mîinile unor văduve nemuritoare.

Ieri, trebuiesc însemnate două neobişnuite recorduri bărbăteşti: la Los Angeles, în domiciliul său din Beverly Hill, a murit în vîrstă de 88 ani, William Randolf Hearst, care pînă în cele din urmă zile ale sale, conducea uriaşul trust de ziare şi reviste americane. La New York, s-a însurat, la vîrsta de 76 de ani, John Rockefeller-jr., fiul cel mai în etate al celui mai bogat om din lume. Indată după căsătorie, "tînăra" pereche a plecat cu automobilul, în călătorie de nuntă. Energiile americane favorizează miliardarii!

18 august

Camera Reprezentanţilor n-a ţinut seama de înştiinţă-

rile militarilor: a votat, ce este drept, aproape cu unanimitate, legea pentru construcţiile militare, dar s-a poticnit cînd a fost vorba de a vota creditele de 7.498.75o.ooo dolari pentru "programul de securitate mutuală", adică pentru ajutorul militar economic şi financiar al asociaţiilor din Uniunea Atlantică.Opoziţia republicană a încercat să reducă această sumă cu un miliard. După mari străduinţe, reducerea a fost micşorată cu 35o.ooo.ooo, iar creditele propuse de Administraţie, au fost reduse cu această sumă. Legea trece acum la Senat, unde se prevăd alte reduceri. (...)

22 august

Pentru apărarea spaţiului Atlantic, Administraţia americană a pregătit din vreme Pactul Atlantic, cu anexele lui economice şi politice. Pentru apărarea spaţiului Oceanului Pacific, Administraţia este în întîrziere. Este pe cale de alcătuire un uriaş sistem de apărare colectivă,sprijinit pe puterea şi bogăţia Statelor Unite. (...) Iată cum defineşte "New York Times" acest sistem: a) Un tratat de pace cu Japonia, redînd acestei ţări suveranitate naţională şi îngăduindu-i să se înarmeze; b) un tratat de alianţă între Japonia şi Statele Unite, îngăduind Americii să-şi menţină bazele şi forţele armate în Japonia; c) Un tratat de apărare mutuală, între Statele Unite, Australia şi Noua Zeelandă; d) Un tratat de apărare mutuală între Statele Unite şi Filipine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toate aceste tratate urmează să fie semnate la San Francisco, în primele zile de septembrie. Truman a declarat:Nimic nu poate opri încheerea lor.(...)

23 august

Truman a oferit lui Mac Arthur, din curtenie, să ţină o cuvîntare la inaugurarea Conferinţei de la San Francisco. Generalul a refuzat. Socoteşte că dacă ar vorbi, după cererea Administraţiei care "l-a dat afară", ar fi ca şi cum ar vorbi în numele ei.(...)

Un alt incident pare să fie mai serios şi va da de furcă diplomaţilor americani.

Dulles ajunsese la înţelegere cu englezii, în sensul

ca tratatul cu Japonia, odată încheiat (fără participarea Chinei) putea fi supus spre semnare, de către japonezi, şi potrivit alegerii lor, fie Chinei lui Ciang-Kai-Si, fie Chinei lui Mao. Era un fel de a lăsa în sarcina japonezilor răspunderea unei hotărîri, cu privire la care englezii şi americanii nu pot ajunge la înţelegere: americanii sprijină pe Ciang-Kai-Si, iar englezii, de nevoie, pe Mao. Iată însă că primul ministru japonez declară că el nu a înţeles aşa şi cere, în numele guvernului său, ca Aliaţii să-i arate cu care anume, dintre cele două Chine, va avea de iscălit documentul de pace. Este limpede că Japonia nu vrea să-şi asume o răspundere plină de grele consecinţe. Si asta cu atît mai mult, cu cît Mao nu stă cu braţele încrucişate. Guvernul comunist de la Pekin a trimis Japoniei o înştiinţare solemnă, în care pomeneşte, solidar cu rasa şi cu continentul, (Japonia are de ales dacă mai trebuie privită ca o putere asiatică, sau dacă a trecut ca slugă, în tabăra capitaliştilor americani!) în care spune ritos că încheerea unui tratat de pace, la care China şi U.R.S.S.-ul nu au luat parte, ar avea înţelesul unei declaraţii de război japoneze împotriva acestor două puteri. (...) Intru îndeplinirea politicii ei avîntate, cîrmuirea americană va mai avea şi alte greutăţi.Cine are idei în politică, are şi potrivnici, în rîndul prietenilor, mai mult decît în acela al duşmanilor. (...)

25 august

Sovieticii au trimis la Bucureşti pe bătrînul Voroşilov, mareşalul Revoluţiei, unul dintre puţinii tovarăşi ai lui Lenin, care a scăpat de procedeele de primenire ale lui Stalin, datorită "nevinovăţiei" sale şi a firii sale supuse, ca să preamărească ziua eliberării noastre. Este semnificativ că sovieticii (şi desigur comuniştii noştri) nu vorbesc de "Actul de la 23 August", adică de eliberarea noastră prin noi înşi-ne,ci de eliberarea României prin armatele sovietice. Este un prilej pentru a lăuda victoria sovietică şi pentru a lovi în foştii aliaţi occidentali. Voroşilov a împlinit porunca Moscovei, întrebuinţînd împotriva Apusului vocabularul cel mai ales. Ca şi Molotov, acum de curînd, la Varşovia, mareşalul a vestit sfîrşitul lui Tito. Pînă la împlinirea acestei profeţii, Moscova ţine să păstreze ţările dunărene şi balcanice, în stare de con-

tinuă frămîntare. In ce priveşte teoria eliberării (care a ajuns şi pentru noi românii un obiect de crunte controverse) pretenţia Moscovei de a exploata împotriva Apusului, cuprinde pentru noi o dureroasă ironie. Războiul nostru împotriva URSS-ului, a fost, sau nu, un act trebuincios şi înţelept, asta este o problemă care poate fi discutată. Eu am fost împotriva războiului, fiindcă aveam convingerea că Occidentul va învinge pînă la sfîrşit şi fiindcă ştiam că occidentalii vor privi ca inamici pe toţi aceia care luptă alături de Germania nazistă. Apărînd drepturile noastre (Basarabia, Gurile Dunării, fiinţa noastră de stat şi independenţa noastră naţională, greu ameninţate după încheierea Acordului de la Moscova, din august 1939) ne încărcam, de nevoie, cu toate păcatele nazismului şi eram în primejdie ca, în ziua socotelilor, păcatele străine să ne fie cîntărite mai greu decît drepturile noastre. Teoria Maniu-Brătianu "pînă la Nistru şi nu mai departe", mi se părea absurdă. Odată intraţi în vîrtejul unei încăerări uriaşe, pierdeam orice putinţă de a îngrădi efortul nostru ca şi primejdia la care ne expuneam, în caz de înfrîngere. Mai îndreptăţită (deşi greşită) mi se părea teza lui Antonescu: dintre cele două primejdii care ne ameninţă - cea sovietică este mai mare, ea poate fi mortală; să luptăm deci împotriva ei. Antonescu a fost "apucat" şi excesiv de a executa politica urmărită în felul lui şi nu în concepţia lui politică. Dacă războiul de la Răsărit ar fi putut fi dezlipit de războiul de la Apus, participarea lui Antonescu la lupta împotriva URSS-ului ar fi fost îndreptăţită, fiindcă politica sovietică faţă de noi (după acordul Molotov-Ribbentrop) era într-adevăr provocatoare şi ameninţătoare, aşa cum am arătat în "Preliminariile" mele. De fapt, Antonescu pleca de la o premisă greşită (premisa "militară" = premisa militarilor francezi Pétain-Weygand): războiul este pierdut pentru apuseni. Deducţia însă era justă. Dacă nu mai există Apusul, nu ne mai putem mîntui decît luptînd împotriva U.R.S.S.-ului. (Ceea ce se întîmplă <u>azi</u>, îndreptăţeşte şi mai mult această deducţie). Maniu, în schimb, pleca de la o premisă dreaptă (o premisă politică, de om de stat): Occidentul va învinge. Deducţia lui însă lăsa de dorit; era un compromis ca acela de care se folosea în combinaţiile lui de politică internă, fără îndreptăţire pe plan extern. Un război "limitat" îm-

potriva unui adversar negreşit victorios, este o idee greşită, oricum ar fi lămurită şi tălmăcită.

Unde nu mai încape nici o discuţie - şi se discută cu aprindere, în toate cercurile româneşti - este că: după înfrîngerile germane, în Ucraina, era neapărat necesar să găsim o cale de a ieşi din război. Calea a fost aleasă de regele Mihai, de Maniu şi de mărunţeii care se aflau pe atunci în treabă şi nu mă pot pronunţa, fiindcă sînt unele amănunte care-mi scapă. Cînd patimile se vor potoli, istoria va judeca. In orice caz, trebuia căutată o scăpare. N-avea nici un rost (şi n-ar fi avut nici o iertare) o statornicie care ne-ar fi dus să jertfim existenţa noastră naţională pe altarul păcatelor şi crimelor naziste. Era evident că, de îndată ce spuma unor victorii uimitoare se scursese, nu mai rămînea la fund, în paharul destinului din care sorbise Hitler, decît amărăciunea celei mai grozave ispăşiri.

Dacă actul de la 23 August - act de mîntuire - în ceasul cel din urmă - a avut pentru cei mai mulţi români însemnătatea unui act de eliberare (acest termen nu a fost întrebuinţat, din linguşire faţă de puterile victorioase, ci fiindcă exprima o emoţie într-adevăr simţită,ca o reală eliberare), este fiindcă punea capăt acelei asociaţii cu nazismul, cu care românii nu se învoiseră de bunăvoie şi pe care nu puteau s-o sufere. De aci bucuria (care multora pare astăzi ca un semn de inconştienţă) cu care actul a fost primit. Adevărul este că doar foarte puţini români erau inconştienţi, adică nu-şi dădeau seama de imensa primejdie care-i păştea. Faptul că, în acele împrejurări tragice, s-au găsit totuşi unii care s-au bucurat,vădeşte cît de insuportabilă devenise povara politică şi imorală a stăpînirii naziste. Acest fapt mai vădeşte că speranţa "eliberării" era îndreptată spre Apus, unica parte din lume de la care puteam aştepta înţelegere şi dreptate. Actul de eliberare, rupînd legăturile nefireşti şi nedorite, care ne unise cu Germania nazistă, ne-a aşezat din nou alături de aliaţii noştri fireşti, de "foştii noştri aliaţi". Ne simţeam din nou alături de prieteni, a căror victorie o dorisem sincer întotdeauna.Reintrasem în cadrul firesc al politicii noastre tradiţionale; urmăream o victorie care se potrivea cu năzuinţele noastre de oameni liberi şi cu cele de popor independent. Intre viitorul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

nostru şi noi, nu se mai ridica obstacolul acelor condiţii legate de o victorie nazistă, adică dominaţia, dacă nu chiar stăpînirea Germaniei, hegemonia "partidului" rasei germane, în ţara noastră, în ţările vecine, în întreaga Europă. Pacea se putea împlini potrivit condiţiilor care au determinat totdeauna ordinea occidentală, ordine care a fost "europeană" şi îi datoram libertatea şi independenţa noastră acceptată şi voită (în 1856; 1877-78; 1918-192o). In gîndul nostru, actul de eliberare trebuia să ne desprindă din lumea totalitară, fiindcă totalitarismul, fie nazist, fie comunist, este vrăjmaşul firesc al micilor naţiuni; el le înghite, aşa cum Germania a înghiţit Austria, Cehoslovacia, Polonia; aşa cum U.R.S.S.-ul a înghiţit Statele Balcanice; aşa cum U.R.S.S.-ul şi Germania împreună au împărţit Europa de la răsărit, prin Acordul de la Moscova (...)

Pentru noi, 23 August 1944 trebuia să rupă lanţurile călite împotriva noastră, în august 1939. Se împlineau 5 ani de la data fatală, şi era menită să fie o aniversare de eliberare. Iată înţelesul naţional al zilei armistiţiului. Nu am pus cruce Apusului, cum pretinde Voroşilov, pentru a ne întoarce faţa spre Răsărit. Dimpotrivă, am întins cu disperare o mînă spre Apus,ca să nu mai fie urgia totalitară pe care ne-au impus-o nemţii şi pe care se pregăteau să ne-o impună vecinii sovietici.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De asemenea, n-am înfăptuit un act de "trădare", aşa cum pretind unii români, care încă n-au învăţat minte, după zece ani de stăpînire străină şi totalitară, în România, ci dimpotrivă am înfruntat riscurile cele mai cumplite <u>cu bucurie</u>, ca să fim din nou <u>credincioşi faţă de noi înşine</u> şi faţă de prietenii cărora, în ciuda dezmăţului ce mai dăinuieşte în lume, le păstrăm încrederea. (...) Ziua de eliberare consfinţeşte o sforţare care nu este îndreptată numai împotriva stăpînirii naziste: este o sforţare îndreptată împotriva oricărei stăpîniri străine şi nelegiuite, o sforţare care continuă, fiindcă trebuie să adune laolaltă, oricît de osebite ar fi părerile lor, pe toţi românii care aspiră să vadă ţara lor independentă, aşa cum a fost odinioară, şi s-o vadă aşa cum poate şi cum trebuie să fie în viitor, o ţară de oameni liberi, în cuprinsul comunităţii popoarelor libere.

Am însemnat aceste rînduri pentru a lămuri ideile

mele cu privire la însemnătatea unei zile care mai întreţine o "controversă" ce s-a întins ameninţătoare, pînă la mijlocul emigraţiei noastre de la New York. Ieri, am găsit izbucnită o nouă dihonie, între generalul Rădescu şi tineret. Pogoneanu şi Coste au vrut să scrie, în ziarul "Românul", un articol elogios despre ziua de 23 August. Generalul s-a împotrivit, fiindcă s-a înţeles cu generalul Gheorghe, care se află în Germania, să nu se mai pomenească de această dată provocatoare de pamflete şi polemici violente între "dreapta" şi "stînga". Gheorghe nu este legionar, dar este foarte anti-23 August: acuză de trădare, ca să nu mai fie acuzat el însuşi[1]. Dar este cu putinţă să ne impună Gheorghe tăcerea? Tineretul crede că nu, şi are dreptate. Am propus să scriu o scurtă notă, exprimînd o atitudine conciliantă, totuşi de principii. Rădescu a acceptat fără nici un entuziasm.

30 august

Cînd voi scrie vreodată o carte, despre cele ce am văzut şi înţeles în America, în paginile "albe"[2], paginile de preţuire şi de admiraţie vor fi mult mai numeroase decît cele "negre" şi voi dedica un capitol deosebit, de la un capăt la altul negru, Oficiului Federal de Imigraţie. Este un model de administraţie învechită, confuză şi buclucaşă, unde o uriaşă armată de funcţionari este atît de prinsă în încleştarea unor deprinderi birocratice şi unor legi şi regulamente absurde, încît orice trecere pe la acest Oficiu duce neapărat - şi în cel mai bun caz - la o cumplită pierdere de vreme. Este nevoie, firesţte, de a lua în seamă că imigraţia este, pentru Statele Unite, o problemă mult mai însemnată decît pentru ţările noastre europene; Statele Unite s-au născut din imigraţie şi pot muri din imigraţie, dacă afluxul de sînge nou care curge neîncetat spre acest continent nu este îngrădit cu băgare de seamă. Legile de imigraţie sînt, în vremile de azi, tot atîtea piedici ridicate în calea turmelor de apatrizi care traversează neîncetat Oceanul, în căutarea unor noi aşezări. Excepţiile şi restricţiile sînt mai însemnate, în aceste legi, decît îngăduinţele, iar regu-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Generalul Gheorghe a fost mijlocitor diplomatic, între Antonescu şi Hitler, în timpul războiului, la Berlin.

2) In caietele "Jurnalului", se constată, din loc în loc, pagini albe, rezervate acestor comentarii şi rămase albe.

caută să înlăture consecinţa logică a hotărîrii lor, ieşind din căile legale, pentru a ne sfătui să urmăm, sau să încercăm de a urma unele căi întortochiate, care ne-ar putea duce la scopul pe care ele ar dori să-l atingem, adică să rămînem în Statele Unite. Cu alte cuvinte: atîta vreme cît legea poate fi urmată, ea trebuie să fie urmată pînă la capăt, oricît de gogonate ar fi consecinţele ei! Numai după ce ai ajuns la capătul ei, poţi să începi să te chibzuieşti.

In cazul nostru, soţia mea trebuie să accepte un act de arestare, poate chiar de deportare, fără efect imediat, pînă cînd Congresul se va hotărî să nu-mi aplice legea de reşedinţă (legea asta se află, la Congres, de un an de zile; a trecut prin Camera Reprezentanţilor şi "şade" deocamdată la Senat). Odată rezident, voi putea cere înlăturarea actelor de arestare, deci normalizarea situaţiei soţiei mele, care pînă atunci este osîndită să poarte ponosul de a se fi născut la Paris. (...)

4 septembrie

Oficialitatea sosită la San Francisco este optimistă (Truman, Acheson , Dulles). Ziariştii sînt însă îngrijoraţi.Anne Mac Cormick care conduce echipa numeroasă a ziarului "New York Times", pare necăjită, fiindcă Apusul ar fi dat din nou prilejul Moscovei de a manevra împotriva lui. Toată lumea aşteaptă cu nerăbdare ce va spune Gromîko, cu toate că lumea ştie mai dinainte ce va spune diplomatul sovietic. Este fatal să fie aşa: cînd Moscova dă o lovitură, Occidentul se întreabă cum să reacţioneze; cînd Occidentul izbuteşte să pregătească o lovitură, tot el se nelinişteşte: cum va reacţiona Moscova? Lumea se obişnuieşte cu greu la gîndul că războiul este în toi şi că orice-ar face lumea liberă, ea se va lovi de opoziţia hotărîtă a lumii comuniste.La San Francisco, nu se împlineşte un act de pace, într-o atmosferă de bună înţelegere, ci se face o măsurătoare de forţe, în plin război, mai mult sau mai puţin rece.

Odată mai mult, se pare că U.R.S.S.-ul va lupta,avînd tablele legii în mînă: Yalta, Cairo, Potsdam. Si odată mai mult, va stîrni remuşcări şi îngrijorări în sufletul quakerilor de pretutindeni: - Nu ne-am învoit noi, în 1942, să nu încheiem, în mod separat nici armistiţiu, nici pace? N-am hotărît noi, la Potsdam,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

să încredinţăm încheierea tratatelor de pace unui Comitet de miniştri de Externe? Si aşa mai departe. Toate obiecţiunile pe care U.R.S.S.-ul le poate ridica împotriva tratatului cu Japonia, se pot sprijini pe documente şi hotărîri diplomatice. Numai că aceste hotărîri şi documente (care au fost călcate, în şir, de atunci şi pînă azi) au fost încheiate între Aliaţi, părtaşi la aceeaşi victorie, dintre care unii năzuiau şi urmăreau aceeaşi rînduială şi aceeaşi pace. Azi, cînd după sforţări energice care dăinuiesc de mai bine de şase ani, s-a dovedit că o parte dintre foştii aliaţi urmăreşte distrugerea celeilalte părţi, ce folos mai pot avea regulile stabilite de mai înainte, pentru restabilirea ordinii şi păcii?

(...) Adevărul este însă că lupta nu se dă pe un teren îngrădit de lege. Argumentul cel mai puternic al Moscovei este ameninţarea că, dacă se încheie pacea cu Japonia, războiul din Coreea va reîncepe cu o furie sporită. Deci nu este vorba de Potsdam, nici de Yalta, ci de un şantaj care a izbutit să tulbure pe reprezentanţii unor puteri europene şi asiatice. (...) Succesul conferinţei de la San Francisco nu atîrnă de valoarea argumentelor juridice[1], care vor fi opuse argumentelor juridice ale lui Gromîko, ci de hotărîrea cu care Occidentul va înfrunta intimidarea sovietică, şi va duce lupta diplomatică pînă la capăt. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

8 septembrie

(...) Conferinţa de la San Francisco s-a desfăşurat sub oblăduirea celor două puteri apusene cu interese importante în Pacific: Statele Unite şi Anglia. Herbert Morrison a fost necontenit alături de Acheson , iar Younger alături de Dulles. In aparenţă, succesul se împarte între cele două state aliate. In realitate însă, Statele Unite au dus lupta, şi-au asumat răspunderile şi s-au impus, în văzul lumii, pe primul loc. Rezultatul acestei conduceri a fost fericit. N-ar fi de mirare însă, cu tot tactul de care a dat dovadă Acheson , ca europenii să fi simţit din nou, cu oarecare strîngere de inimă, că influenţa lor asupra treburilor lumii este în scădere. "Din 1856, pînă astăzi - a spus, nu fără melancolie, Schumann, ministrul de Externe al Franţei - mai toate conferinţele internaţionale decisive s-au ţinut la Pa-

1) Eroare în manuscris: este vorba de argumentele politice.

ris. Iată acum, o Conferinţă dintre cele mai însemnate, care se ţine la antipod". Este adevărat şi este un semn al vremii. Conferinţa de la San Francisco s-a ţinut acolo, nu numai fiindcă treburile "antipodului" sînt astăzi de o însemnătate covîrşitoare, dar şi fiindcă puterea cea mai hotărîtoare în Pacific, aceea care ar putea organiza un sistem de apărare comună, strîngînd laolaltă sub oblăduirea ei, Japonia, Dominioanele Britanice, Australia şi Noua Zeelandă, ca şi alte aşezări din marele ocean, dă dovadă de o vitalitate, de un simţ de răspundere şi de o voinţă care o aşează pretutindeni, la Apus ca şi la Răsărit, în fruntea lumii libere. (Pennette a spus lui Kerillis că europenii - englezii şi francezii - sînt tot mai "enervaţi" de conducerea americană. Este o enervare firească, însă ar fi o nenorocire dacă ea ar influenţa acţiunea solidară a occidentalilor. Conducerea americană este datorită realităţii izbitoare a superiorităţii tehnice,economice şi financiare a Statelor Unite, faţă de vădita inferioritate a "marilor" puteri europene). Conducerea americană este efectul faptului că - în împrejurările de azi - lumea liberă are nevoie de o conducere: de cîte ori conducerea a lipsit, spiritul de agresiune străină a fost în creştere; şi de cîte ori o voinţă hotărîtă şi o autoritate cu răspundere s-au ivit, ele au izbutit să "umple un gol" şi să strîngă laolaltă, într-o atitudine comună de rezistenţă, toate popoarele dornice de a vedea statornicită o dreaptă şi paşnică rînduială. Dacă n-ar fi fost descoperită America, pînă azi, ea ar trebui numaidecît descoperită!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este de aşteptat că la Conferinţa din Ottawa, care urmează imediat, europenii vor căuta să-şi spună cuvîntul cu mai multă tărie şi libertate. Va fi vorba de Atlantic şi de apărarea comună a Occidentului (problema germană); este firesc ca apusenii europeni să se afle în treabă. Ar fi păcat însă dacă - speriaţi de ameninţările lui Gromîko - ar încerca să verse apă în vinul pregătit la San Francisco. (...) Faptul cel mai îmbucurător de la San Francisco a fost acea ciudată coeziune între 49 de state, atît de deosebite între ele şi apărînd adesea interese şi idei potrivnice. Factorul comun a fost voinţa de opoziţie faţă de Soviete. (Nu zic teama comună faţă de Soviete; dacă elementul precumpănitor ar fi fost teama, s-ar fi găsit multe state care să se fi dat deoparte şi să nu fi luat parte la vot). Atitudinea State-

lor Unite, neşovăitoare şi neînduplecată, a eliberat toate popoarele prezente de sentimentul fricii, şi a îngăduit chiar vecinilor cei mai apropiaţi din U.R.S.S. - şi mai expuşi - să-şi exprime cu curaj aversiunea faţă de ţelurile şi metodele sovietice. Astfel, nu numai statele anglo-saxone din spaţiul Pacific (care au criticat tratatul cu Japonia, considerîndu-l prea generos faţă de fostul inamic) au avut cuvinte aspre pentru Soviete, dar chiar statele asiatice ce se aflau de faţă (Ceylonul şi mai ales Pakistanul, care au apărat ideea suveranităţii Japoniei) au luat poziţie împotriva politicii sovietice. Delegatul Pakistanului - Zafrulah Khan - a avut un succes deosebit respingînd argumentele sovietice, vorbind (aşa cum nu s-a încumetat să vorbească Pandit Nehru, rămas acasă), despre valoarea morală a unei "păci de reconciliere". Chiar statele arabe, care sînt gata oricînd să se împotrivească politicii Apusului, au protestat şi criticat, dar au votat, alăturîndu-se de bunăvoie (că nevoie nu era) ţărilor lumii libere.

In ce priveşte Japonia (fiindcă, la urma urmei,despre ea era vorba) Acheson a rostit cuvîntul de închidere: "Ceea ce am înfăptuit astăzi nu este un sfîrşit, ci este un început.Atîrnă în bună parte de prietenii noştri japonezi ca actul pe care l-am încheiat să dea roadele dorite. Este nevoie de înţelegere,de generozitate, de bunătate[1)]. Sînt însuşiri pe care poporul japonez le are. Dorim ca aceste însuşiri ale poporului să determine, de acum înainte, politica guvernelor japoneze".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

10 septembrie

(...) Lumea este în aşteptarea furtunii anunţate de Gromîko: Nu este un tratat de pace pe care îl încheiaţi - a spus delegatul Moscovei la San Francisco - ci un act de război. Cine împlineşte un asemenea act trebuie să ştie că se încarcă cu o grea răspundere. 48 sau 49 de ţări şi-au asumat această răspundere.

Ce va urma?

Insulele Bermude se pregăteau să facă faţă celui mai grozav uragan, pornit, în acest sfîrşit de vară,din golful Mexic.

---

1) "Kidness", în textul original: amabilitate, gentileţe, - se subliniază în "Jurnal".

O furtună asemănătoare a pustiit, acum cîteva săptămîni, insula Jamaica. Uraganul îndreptat spre insulele Bermude, a fost întîmpinat de vînturi potrivnice abătîndu-l din calea lui. Cu puteri frînte, s-a orientat înspre Orient şi se pierde în ocean. N-ar fi oare cu putinţă ca uraganul vestit de sovietici, de cîte ori planurile lor de pace sînt zădărnicite, şi în faţa căruia lumea tremură de atîta vreme, să fie împins şi el, de vînturi potrivnice înspre zările nemărginite şi fără fund?

Herbert Morrison, ministru de externe britanic, a declarat ziariştilor: "America poate fi mîndră de felul cum Acheson a condus conferinţa". Iar "Pravda" scrie: "Acheson este al doilea Ribbentrop". (Numai că Ribbentrop încheia tratatele sale cu Stalin şi cu Molotov, pe cînd Acheson le încheie pe ale sale).(...)

11 septembrie

(...) Cifre astronomice răsună, în Congres, unde se votează legea înzestrării militare. Senatul a adăugat, din proprie iniţiativă, cinci miliarde de dolari pentru nevoile aviaţiei, la cele 61.lo3.856.o3o dolari, votate de Camera Reprezentanţilor. Opoziţia, care a redus ajutorul militar pentru străinătate, a dat mai mult decît a cerut guvernul pentru nevoile armatei americane. Cu acest prilej s-a vorbit, în Congres, de "arme noi" nimicitoare şi fantastice. Se vorbeşte, de asemenea, de folosirea energiei atomice, pentru nevoi tactice, nu numai strategice.

14 septembrie

(...) Primesc din cînd în cînd, cîte un manifest însufleţit, din fundul Argentinei: "Românii"! - declară "documen tul" care mi-a sosit azi cu poşta - "Patria ne cheamă! Cu jurămînt de credinţă şi cu spirit de sacrificiu, să începem lupta, avînd ca deviză: "Libertate sau Moarte şi Dumnezeu cu noi"etc. Semnează: principele Ion A. Decebal Cuza". - Asta ne mai lipsea! La tronul rămas vacant, în Republica Populară România, "aspirau" trei pretendenţi: regele-tatăl, regele-fiul şi sfîntul duh unchiul Niculae. Iată că s-a ivit acum şi un fecior de împărat,acest Decebal, coborîtor din Cuza, sau Cuza, coborîtor din Decebal. A şi făcut apel la Dumnezeu şi nu-i mai rămîne decît atît: să elibereze patria! Are cele mai bune intenţii faţă de "popor" şi este hotărît să vadă -"într-un viitor apropiat" - o "Românie

suverană"!

Cu cît sînt mai mulţi nebuni, cu atît se rîde mai bine - spune o zicătoare franceză. Avem nebuni din belşug, dar n-am ieşit încă din valea plîngerii...

A sosit la New York, pe vasul "Liberté", generalul Jean de Lattre de Tassigny. Este un erou autentic. Ziarele din New York au nesocotit aceste însuşiri şi au publicat ştirea printre faptele diverse. Nu este din lipsă de curtenie; este mult mai grav: este din lipsă de interes. Sosirea militarului francez, învingător dar "străin", nu este dintre acele ştiri care merită un loc de cinste într-un ziar, ca de pildă veştile cu adevărat "interesante", despre strălucita victorie a boxerului negru Suggar Robinson, despre prinderea gangsterului Harry Gross, sau despre bătaia dintre doi actori de la Hollywood, dintre care unul a mutat din loc fălcile simpaticului Franchot Tone, pentru o femeie. (...)

15 septembrie

Babeş-Bolyai Central University Library Cluj

Truman a primit pe Tassigny şi l-a asigurat că Statele Unite consideră lupta Franţei împotriva comunismului, în Indochina, ca fiind aceeaşi luptă, ca în Coreea: "Aceeaşi luptă pentru libertate". (...) Dewey întors din Extremul Orient a avut o lungă întrevedere cu Truman. Dewey a cerut "colaborare cu toate popoarele asiatice, care rezistă comunismului". Se pare că Truman n-a respins această teză. (...)

Kerillis găseşte că tăcerea ruşilor, după San Francisco, este impresionantă. Nici un protest, nici o ameninţare. Moscova nu mai spune nimic. Ce se pregăteşte? Prietenul nostru se interesează de o ştire apărută în "New York Times", despre o anchetă pe care Amiralitatea Americană a început-o în Alaska, unde, în săptămînile din urmă, au dispărut mai mult de 12 avioane şi loo de aviatori, din pricini "încă necunoscute". Avioanele aveau misiunea să recunoască zona dintre Alaska şi nord-estul Siberiei, unde este semnalată o mare concentrare de avioane sovietice (peste o mie de avioane). Experţii militari pretind că este exclus ca avioanele să se fi prăpădit din cauza unor defecte de construcţie.

In ce mă priveşte, sînt impresionat de felul cum cei trei mari - Statele Unite, Anglia şi Franţa - au hotărît la Washington, înainte de a pleca la Ottawa,[1] să rînduiască soarta Germaniei de vest. Este vorba de un "contract de pace" cu Germania (cuvîntul "tratat" nu este întrebuinţat, fiindcă Germania este încă împărţită în două) adică este vorba de o înţelegere care "să transforme radical" raporturile dintre lumea liberă şi Germania de vest. (O aşezare a Germaniei vestice într-o stare de "semisuveranitate")..

De asemenea este vorba de cuprinderea Germaniei vestice în sistemul comun de apărare a Occidentului. Prin urmare, este un act politic şi o înţelegere militară. Cu privire la actul politic, toată lumea este, mai mult sau mai puţin, de acord. In ce priveşte "baza contractuală" pentru participarea Germaniei la apărarea Apusului, aliaţii occidentali par să-şi fi făcut concesii reciproce. Statele Unite şi Anglia (cea din urmă,de hatîrul celei dintîi) au acceptat principiul armatei europene propus de Franţa, armată care va fi constituită ca şi celelalte forţe atlantice, sub comanda supremă a generalului Eisenhower. Franţa (respectiv Schumann) pare să fi acceptat cererea americană de a proceda, cît mai repede, la constituirea contingentelor germane; (în această privinţă, s-a şi ridicat un strigăt de protest, de la Paris: Pleven nu pare să fie de acord cu Schumann. Franţa - spune Kerillis - care a dat alarma în 1937-1938, nu se temea de germani, atunci cînd ei erau primejdioşi, iar acum Franţa se teme cînd germanii nu mai sînt o primejdie).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Amîndouă hotărîrile- cea politică şi cea militară - sînt potrivnice politicii sovietice şi nesocotesc făţiş, categoric, cererile, înştiinţările, ameninţările Moscovei. (Inarmarea Germaniei însemnează război, a declarat mai de mult, şi în diferite feluri, guvernul sovietic). (...)

18 septembrie

(...) De două zile au început dezbaterîle la Ottawa. Prezidează Van Zeeland. Cei "mici" se află în treabă şi cer lămuriri în privinţa hotărîrilor luate anterior, de cei "mari".

---

1) Cu privire la Conferinţa de la Ottawa, se află anexate la "Jurnal", două comentarii radiofonice, la 14 şi la 21 septembrie, rostite de Grigore Gafenco, simtetizînd şi dezvoltînd ideile expuse în notele zilnice.

Sînt probleme grele şi migăloase: organizarea apărării Atlantice şi a armatei europene, deci integrarea militară a Germaniei în forţele occidentale, extinderea concepţiei Atlantice la spaţiul mediteranean şi cuprinderea Greciei şi a Turciei în pactul dintre apuseni. (...) Acheson se străduieşte să reanimeze comunitatea atlantică şi să întărească voinţa ei de rezistenţă, de apărare, de înarmare. Europenii însă se lasă greu. Inarmarea costă mult; ţările europene - mici şi mari - socotesc că au făcut sacrificii atît de grele pînă acum, pentru a se reface economiceşte, încît se tem să îngreuneze şi mai mult bugetul lor. Marele lor argument este că noi sacrificii şi sforţări financiare ar pune în primejdie, odată cu echilibrul lor economic, întreaga lor aşezare socială: pentru a rezista împotriva bolşevismului din afară, jertfele ar deschide porţile cetăţii bolşevismului intern. Asta însemnează, pînă la urmă, un nou apel îndreptat către Statele Unite; dacă America vrea înarmare, să facă bine să ajute (sau cum se spune aici, să plătească "bill"-ul).

Economiştii europeni pun chestiunea mai frumos: este nevoie nu numai de pregătire militară, dar şi de colaborare economică: comunitatea atlantică trebuie să se dezvolte cît mai repede într-un organism desăvîrşit, care să garanteze o unitate ocrotitoare, nu numai în domeniul apărării militare, dar şi în acela al vieţii, al producţiei, al sprijinului reciproc în domeniul economic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ideea unei astfel de comunităţi prinde viaţă şi putere. Cîţiva vorbitori (primul-ministru al Italiei, printre alţii) au preamărit-o cu însufleţire. Anglia şi Canada sprijină ideea atlantică cu mai multă căldură decît ideea americană: Anglia le asigură ajutorul Statelor Unite; Canada cere Angliei să acorde ajutor ţărilor mai slabe decît ea, de pe continent; este vechea poveste a "egalităţii": unul trage în sus, altul trage în jos. Pînă la dezlegarea acestei probleme referitoare la comunitatea de mîine, este probabil că statele atlantice vor lua unele măsuri pentru a desemna un organism mai mult sau mai puţin permanent, care să cerceteze mijloacele de a strînge fondurile de care este nevoie pentru înarmare.

21 septembrie

(...) Ieri, am vorbit la Televiziune, (la ora d-nei

Kate Smith) unde mi s-au pus diferite întrebări foarte americane, asupra situaţiei internaţionale[1]. Am fost întrebat dacă,în calitatea mea de fost ambasador la Moscova, aş putea spune: unde va da Stalin viitoarea lui lovitură? Am răspuns că dacă aş şti, aş fi chemat s-o spun la Casa Albă; şi am adăugat: "Cum sîntem numai între noi (că emisiunile N.B.C. sînt ascultate doar de cîteva sute de mii de persoane!) vă voi spune foarte confidenţial că nu cred că Stalin ar încerca "o lovitură", fiindcă ştie cum se va termina; dacă totuşi ar lovi din nou, atunci nu va lovi nici în Asia, nici în Europa, deci nici la Berlin, nici în Iugoslavia, nici în Iran, ci aici în Statele Unite, în fruntea lumii libere. Deoarece ştie, de pe acum, că oriunde ar lovi, va avea, împotriva lui, întreagă lumea liberă, este logic să caute să slăbească, de la început, pe cel mai puternic adversar -dacă poate...

Este uşor de a cere alcătuirea unei comunităţi, dar este greu de a o alcătui. O comunitate atlantică cere, înainte de toate, consimţămîntul Statelor Unite. Această mare putere este gata oricînd să ajute - nu este "coaptă" însă pentru a consimţi să se integreze într-o largă confederaţie - şi în ciuda idealismului de care dau dovadă atîţi unionişti americani - delegaţii Administraţiei, la Ottawa, au arătat voinţa lor de independenţă a Americii. Intrebarea este dacă această atitudine rezervată nu este şi pe placul multor europeni, care trebuie să-şi dea seama că, într-o federaţie care ar cuprinde Statele Unite, nu ar mai fi mare loc pentru "suveranitatea" celorlalte puteri. Astfel vom reveni la confederaţia europeană. Gîndirea occidentală oscilează ca un pendul între aceşti doi termeni: Comunitatea Atlantică - Comunitatea Europeană. Atunci însă cînd este vorba de a asigura un principiu de autoritate, europenii pun înainte Europa. Franţa n-a admis ca Germania să contribuie la formarea unei armate atlantice, ci a cerut constituirea unei armate europene. Cînd este vorba însă de a finanţa o asemenea armată, cuvîntul "Atlantic" este din nou onorat şi se cere un sistem economic mai larg, care să îngăduie bogăţiilor americane să

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) "Ora" d-nei Smith nu era informativă, ci una de "bombe" radiofonice, cu scopul de a întreţine psihoza războiului rece.

treacă Atlanticul, spre Europa. (Ceea ce ar reveni, pînă la urmă, la ideea ca rostul comunităţii Atlantice să fie acela de a finanţa comunitatea europeană!). (...) Mulţi partizani ai unui Apus organizat mai opun, încă, nu fără oarecare înverşunare, ideea atlantică pe care o susţin, ideii europene pe care o resping. (...) Scandinavii - îndeosebi danezii - apoi olandezii şi mulţi belgieni, se tem că formula europeană este cu bucluc şi i-ar atrage prea mult înspre Răsărit; în schimb ei ar fi gata să se arunce cu bucurie în braţele comunităţii atlantice.Astfel delegaţii acestor ţări, la Ottawa, au ridicat obiecţiuni împotriva integrării Greciei şi Turciei în pactul Atlantic. Ci-că aceste ţări n-ar fi atlantice, ar fi mediteraneene şi n-ar avea interese comune cu ţările din Europa apuseană.

Statele Unite însă, care au nevoie de cît mai mulţi soldaţi şi de poziţii defensive puternice, au stăruit în favoarea celor două ţări răsăritene. Toată lumea s-a supus, pînă la sfîrşit, dorinţei americane. Acordul urmează a fi ratificat de diferitele parlamente, deci este încă departe de a fi împlinit.

Atitudinea micilor state nordice vădeşte nu numai egoismul lor politic, dar şi cumplita lor neînţelegere a adevăratei situaţii internaţionale. Primejdia care le ameninţă, nu este regională, ci este generală, iar sistemul de apărare nu poate fi tăiat în felii. (...) Europa trebuie apărată din toate părţile, şi nu poate fi apărată mai bine decît din sud-est. Siguranţa Olandei şi a Beneluxului atîrnă de apărarea Balcanilor, în aceeaşi măsură în care atîrnă de apărarea Rinului.Este ceea ce au priceput americanii, sprijinind cu succes, faţă de atîţi europeni nătîngi, interesele Europei şi veritabilul înţeles al ideii europene. (...)

Pentru a înţelege vremile de azi şi pentru a nu pierde "direcţia" pe calea prefacerilor trebuincioase, este nevoie de mult spirit de sinteză. Fără organizarea Apusului,mîntuirea nu poate fi concepută. Comunitatea Atlantică prezintă deci un înţeles şi un folos. Fără Statele Unite, Occidentul nu poate nici rezista, nici lupta, nici a se organiza. Cuprinderea Statelor Unite în aceeaşi comunitate (fiindcă de o confederaţie nu poate fi vorba) cu statele din Europa liberă, nu cere jertfirea Europei răsăritene, nici a Europei mediteraneene şi nu scuteşte statele încă libere de grija pe care trebuie s-o

BCU Cluj / Central University Library Cluj

poarte Europei în întregimea ei. Dimpotrivă: sprijinul american înlătură jumătăţile de măsură şi orice compromisuri înşelătoare; el deschide problema conflictului cu U.R.S.S.-ul în toată gravitatea şi adîncimea lui şi sileşte Occidentul să caute rezolvarea acestei probleme în întregime. El pune capăt politicii struţului şi aşează problema europeană în cuprinsul hotarelor ei fireşti. Politica atlantică nu este potrivnică politicii europene,ci dimpotrivă o întregeşte şi o desăvîrşeşte. (...)

25 septembrie

(...) Consulul general al Braziliei, Cesar de Berenguer, îmi transmite o invitaţie din partea guvernului brazilian prin care-mi cere să reprezint România la viitoarea conferinţă a ţărilor latine ce se va ţine la Rio, în octombrie. Cheltuielile de drum şi de şedere în Brazilia, îmi sînt oferite anticipativ. Prilejul este minunat, aşa cum îmi scrie Lucie Fernandez, care a aflat că noul ministru de Externe, Neves da Fontora, a citit cărţile şi articolele mele şi ţine mult să vorbesc în numele României. Ce mă fac însă cu "hîrtiile" mele care m-au ieşit încă de la Senat? Si ce mă fac cu inima asta hodorogită,care cu greu va suferi cele 24 ore de zbor pînă la Rio? Am scris lui Berenguer că sînt nevoit, cu cea mai mare părere de rău, să refuz invitaţia. Regretul meu este sincer: îmi dau seama că această călătorie putea fi nespus de folositoare. Consulul însă mi-a telefonat că nu vrea să ia act de refuzul meu. A primit poruncă să mă aducă, dacă este nevoie, cu de-a sila, la Conferinţă. Din nou, sînt nevoit să refuz, cu tot regretul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Neînchipuita încetineală şi prostie cu care americanii tratează problema şederii noastre în această ţară, m-au ţintuit pe loc, de doi ani: nu mă pot duce în Brazilia, nu mă pot duce în Europa (unde întrunirile Mişcării Europene se ţin lanţ) şi trebuie să-mi irosesc puterile, în zadar, pînă cînd "lista" cu numele meu, alături de vreo alte 9o de nume de fugari din Galiţia, să treacă prin Senat. Trecerea acestei liste nu-i o chestiune de chibzuială, ci una de noroc. Ieri, cînd credeam că toate formalităţile au fost împlinite, am fost interogat de un nou anchetator, funcţionar al Comitetului Judiciar al Senatului,dornic să ştie dacă nu cumva, în timpul cît am fost ambasador la

Moscova, guvernul sovietic ar fi încercat să mă cîştige pentru cauza comunismului. De şase ani de zile duc, în văzul şi auzul oricărui om bine informat, o luptă înfrigurată în care mi-am pierdut averea, liniştea şi sănătatea, şi în urma căreia m-am ales cu o sentinţă de condamnare, în contumacie, la 25 de ani de muncă silnică. La Paris, am condus bătălia românească la Conferinţa de pace. La Philadelphia, am iniţiat şi redactat declaţia de libertate. D.Schröder însă, inspector al Senatului,(mare minune dacă n-ar fi el însuşi comunist!) n-a aflat nimic despre mine şi cere informaţii suplimentare. L-am îndemnat să le ceară de la prietenul meu Allen Dulles, şeful adjunct al Serviciului de Siguranţă Extern "Central Intelligence Agency". - Cine este domnul Dulles?, m-a întrebat domnul inspector Schröder.(Nimeni nu ştie despre nimeni, în întinsele servicii adunate atît de eronat sub termenul "intelligence").

26 septembrie

Fred Dolbeare pleacă în Europa, ca să inaugureze un post de emisiune specială, pentru Ungaria. Pînă acum, numai cehii se bucurau de un asemenea privilegiu: ei au post special, foarte puternic, la München. Transmisiunile pentru România se fac prin posturi obişnuite, foarte slabe.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ungurii sînt copiii răsfăţaţi ai Comitetului Europei Libere; ei sînt ajutaţi şi sprijiniţi în toate felurile. Acest fapt se datoreşte coeziunii dintre ei; certurile ungurilor nu ies la suprafaţă, iar fruntaşii lor, cel puţin în aparenţă,sînt solidari. De asemenea, faptul se datoreşte puternicului sprijin dat de biserica apostolico-română, de care Comitetul Naţional Maghiar, cu clericalul Bela Varga în frunte, ştie să se slujească de minune. Noi, în schimb, în afară de legăturile noastre personale, nu avem nici un sprijin. Atitudinea cumetrilor de la Washington, rămaşi izolaţi printre românii din afară, acoperiţi cu încăpăţînare de regele Mihai, a distrus cu desăvîrşire putinţa noastră de a fi luaţi în considerare ca "grupare", ca "vorbitori oficioşi" ai neamului nostru. Americanii (Europa Liberă ca şi Serviciile Centrale) nu recunosc hotărîrile lui Mihai şi nu dau nici o consideraţie aşazisului Comitet Naţional. Ei nu recunosc nici "legitimitatea" asociaţiei noastre (pe care nici noi, de altfel, n-am înfăţişat-o ca pe un organ oficial sau oficios)

şi nu întreţin cu românii decît relaţii personale.

Pentru a lămuri situaţia, generalul Rădescu caută să organizeze o "Ligă" cît mai largă, pentru care a obţinut foarte multe adeziuni. O asemenea sforţare nu poate izbuti şi nu poate înlesni desemnarea unui organ românesc într-adevăr reprezentativ, fără înlăturarea pretenţiilor cumetrilor de la Washington. Trebuie deci o explicaţie decisivă cu gaşca Vişoianu-Creţeanu. Unii dintre noi ar vrea să luăm poziţie faţă de rege, adică să dăm regelui o înştiinţare publică. (Ei nu se tem să slăbească autoritatea regelui, fiindcă consideră că dacă Mihai nu se îndreaptă, el poate fi un rege tot atît de periculos - şi mult mai nepregătit - decît tatăl său). M-am opus cu hotărîre acestei păreri, convins că punerea în cauză a regelui poate duce la o şi mai gravă destrămare a acţiunii româneşti de peste hotare.Nu-mi fac, firește, nici o iluzie cu privire la "personalitatea" regelui Mihai. Este un biet băiat lipsit de educaţie şi mult prea mărginit ca să priceapă greaua misiune a unui rege în exil. In loc să fie printre noi, căutînd să înlăture vrăjmăşiile şi să găsească formule de împăcare, el a căutat o scăpare comodă, rămînînd departe de activitatea cercurilor româneşti şi închinîndu-şi străduinţele unor îndeletniciri familiale şi automobilistice. Această rezervă nu l-a împiedicat să alunece cum era mai rău, în plina ceartă dintre români. Departe de munca noastră folositoare (pe care nici nu o cunoaşte şi nu este în măsură s-o preţuiască) Mihai este mult prea aproape de conflictul dintre noi, fiindcă (tot din comoditate şi ascultînd sfaturile interesate ale unui prost) a luat poziţie pentru unii şi împotriva altora, legînd "autoritatea" lui de rege, cu o jalnică încăpăţînare, de unele hotărîri vădit nedrepte şi părtinitoare, de care nimeni, nici străinii, nici românii nu voiesc să ţină seama.

Aceste greşeli vor trebui să fie judecate atunci cînd se va pune problema reorganizării statului român. Aşa cum nu ne este îngăduit să alunecăm pe panta obiceiurilor totalitare, la care mai visează o parte din tineret, tot astfel nu putem restaura, în România, o monarhie autoritară şi capricioasă. Deocamdată, datoria noastră este să luptăm. Forţele noastre sînt destul de dezbinate, pentru ca să nu mai dăm un nou prilej de rupere şi de fărîmare. Regele, chiar fără voia lui, trebuie menţinut deasupra certurilor personale şi de partid; bun sau rău, Mihai

poate şi trebuie să fie folosit; el este un simbol care are preţ în ţară şi în străinătate. Dacă ne-am aşeza împotriva lui,am pricinui dezamăgiri dureroase (în ţară) şi am slăbi şi mai mult poziţia noastră faţă de americani. După cum regele nu poate întreprinde nimic în străinătate, decît în înţelegere cu noi, tot astfel noi, nu vom putea face nimic, dacă încercăm să-l înlăturăm; apusenii au avut legături cu el şi-l păstrează ca pe un factor de seamă, pentru a fi utilizat într-o zi. O luptă deschisă cu Mihai, nu poate duce decît la slăbirea cauzei naţionale. Nu avem dreptul să începem o asemenea luptă. O atitudine de poziţie constituţională, cu gîndul de a readuce pe Mihai în fruntea tuturor românilor, la locul pe care n-ar fi trebuit să-l părăsească, este singura politică pe care o putem urma.

Părerea mea a fost acceptată de toţi; însă trebuie să stau de veghe.

Operaţia chirurgicală la care a fost supus regele George al VI-lea al Angliei (extirparea în întregime, sau în parte a unui plămîn) a dat prilej poporului britanic să-şi manifeste din nou, cu o uimitoare lealitate, sentimentele lui monarhice. Deşi frămîntat prin vestirea unor noi alegeri generale (la sfîrşitul lunii octombrie) partidele politice s-au strîns laolaltă pentru a ura suveranului sănătate şi viaţă.Monarhia,în vremile de azi, a devenit un anacronism, care nu se poate menţine cu folos decît prin tact şi bună-creştere; cînd regele nu se coboară în domeniul intereselor şi al patimilor rivale, poporul este bucuros să poată înălţa spre el sentimentele cele mai duioase.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De Gasperi, primul ministru italian, a zburat de la Ottawa, la Washington, unde face o vizită oficială (în timp ce Vincente Impellitori, primarul oraşului New York, colindă prin cele două patrii de origină ale sale, Roma şi Israel).De Gasperi a crescut în împărăţia Austro-Ungariei; are manierele unui funcţionar habsburgic, ca Maniu al nostru. După ce a sărutat frumos mîinile doamnei Truman, a prezentat cu modestie şi cu succes cazul Italiei. A primit, din partea lui Truman, asigurările cele mai binevoitoare. Statele Unite par dispuse să intervină pe lîngă statele aliate, ca să fie modificate, în favoarea

Italiei, clauzele tratatului de pace. Este vorba de clauzele militare şi cele referitoare la plata reparaţiilor.

Tratatul cu Japonia a introdus un principiu nou în relaţiile internaţionale: statele învinse trebuiesc ajutate să-şi dobîndească, fără întîrziere, o situaţie independentă, în comunitatea ţărilor libere. Ceea ce s-a dat Japoniei, nu poate fi refuzat Italiei. Ideea de revizuire a tratatelor de pace ne interesează şi pe noi - în mod platonic, cel puţin. Putem măsura din nou tot ce pierdem, rămînînd de partea U.R.S.S.-ului (după cum putem măsura greşala înfăptuită de occidentali, la Paris,în 1946, cînd în ciuda protestelor noastre, ne-au încărcat cu toate poverile economice şi financiare, dorite de Moscova).

De Gasperi a făcut un cald apel în ce priveşte soarta oraşului Trieste. Italia revendică acest oraş şi aşteaptă reîntoarcerea lui, în ciuda înştiinţărilor lui Tito. Primul ministru a folosit un argument care place americanilor: Trieste, oraş italian, trebuie să rămînă de partea Europei, astfel ca apărarea şi unirea Europei să se facă mai uşor.

Trieste e incontestabil un oraş italian şi reprezintă un interes european. Nu apare însă cert dacă aceste două propoziţii se acoperă. Ca oraş european, Trieste interesează, înainte de toate, Europa centrală şi dunăreană. Este portul firesc al acestei regiuni a Europei. Dacă Europa ar fi liberă şi pe cale de reorganizare, soluţia problemei oraşului Trieste ar cere metode noi şi îndrăzneţe de gîndire şi de acţiune, lipsite de vechile criterii de ordin naţional. Cum însă Europa nu-i decît o frîntură - şi mai poate rămîne aşa - criteriul naţional va juca în favoarea Italiei. Statele Unite, fără a ascunde preferinţele lor faţă de soluţia italiană, nu au luat poziţie în această privinţă, ci au îndemnat părţile, adică Italia şi Iugoslavia lui Tito, să se înţeleagă direct între ele.

27 septembrie

Ziarele au publicat o declaraţie franco-anglo-americană, în favoarea revizuirii tratatului de pace cu Italia. Este un apel către toate celelalte state. semnatare: va înţelege oare U.R.S.S.-ul? Dacă nu înţelege, e "tot aia". (San Francisco a dovedit că se poate face ordine şi pace, fără consimţămîntul Mos-

covei.

Pregătesc conferinţa mea la radio, pentru România,şi mă ocup de ideea revizuirii: Revizuirea tratatului de pace cu Italia ridică chestiuni care sînt, pentru noi românii, şi pentru vecinii noştri dunăreni şi balcanici, de o deosebită importanţă. Mai întîi, această revizuire, la care Occidentul consimte,vădeşte că unele condiţii economice grele (ca acelea care ne-au fost impuse şi nouă) împiedică refacerea unor ţări, necesară vieţii economice a Europei întregi. (...) Această îndreptăţire nu are pentru noi deocamdată, decît o valoare platonică. Tara noastră se află într-o zonă a lumii unde ideile nu se revizuiesc şi situaţiile nu se îndreaptă. Nu-i mai puţin adevărat că principiile care călăuzesc pe occidentali, în străduinţa lor de a desăvîrşi o rînduială justă, aruncă înspre ţările noastre o lumină nouă, iar în această lumină, ţările de la răsărit - şi îndeosebi România - apar de pe acum şi vor apărea tot mai mult, ca nişte factori trebuincioşi, ca nişte factori hotărîtori, în dezvoltarea vieţii economice a Europei. Atît timp cît Europa rămîne tăiată în două, lipsind Occidentul de bunurile, de bogăţiile naturale, de puterea de viaţă a răsăritului european, nu se poate concepe o organizaţie (atlantică sau europeană) care să poată asigura ţărilor rămase libere o propăşire firească şi echilibrată. Ele vor trebui să rămînă mereu sprijinite dinafară. Adevărata îndreptare a situaţiei, singura care să poată garanta echilibrul şi ordinea în Europa, impune nu numai o revizuire a unor clauze perimate, din tratatele de pace, ci revizuirea largă şi adîncă a stărilor nefireşti, care împiedică refacerea şi unirea vechiului continent.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

28 septembrie

Kerillis se întreabă cum este cu putinţă ca sovieticii să nu reacţioneze după San Francisco? Cum este cu putinţă să sufere în tăcere o înfrîngere politică? Emile Montégut a răspuns (în 1856) la această întrebare, într-o lucrare pe care o citez deseori: "Puţin le pasă ruşilor dacă au dreptate,sau nu: important este să cîştige; se vor retrage, dacă trebuie, în pofida onoarei militare; vor accepta toate tachineriile şi vor permite să fie trataţi ca nişte cazaci, numai pentru a mai îna-

inta pe o bucată de pămînt. N-au nici un fel de falsă pudoare, nici de respect uman, nici de gălăgioasă dragoste pentru glorie. Iată forţa lor: în acest sens,ei sînt poporul cel mai modern dintre popoare".

A crede că ruşii erau nevoiţi să reacţioneze, după San Francisco, ar fi o greşală. După cum este o greşală de a crede că n-au reacţionat acum, nu vor reacţiona niciodată: "cel mai agresiv dintre popoare - scrie Montégut - şi cel mai greu de învins şi de îmblînzit, va sacrifica totul, în vederea scopului său; va renunţa chiar la mijloacele care ar putea să-l ducă în mod mai sigur, la scop, dacă aceste mijloace, deocamdată avantajoase, ar putea fi periculoase, în viitor". Războiul poate începe bine,pentru sovietici; el nu poate să se termine decît prost.

3 octombrie

(...) Ca să scape de învinuirea că voiesc război, cu orice preţ, americanii au sfătuit să nu se facă război în Persia. Rezultatul a fost că englezii - deşi s-au lăudat că vor rezista cu forţa şi deşi au trimis o flotă însemnată la faţa locului- au evacuat totuşi, în condiţii paşnice, uriaşele rafinării din Abadan, deîndată ce Mossadegh a dat perşilor săi ordinul de înaintare. Este prima victorie a armatelor persane, după dezastrul de la Termopile. Iar rezultatul rezultatului este, cum spune "New York Times": "Apusul a acceptat confiscarea unor proprietăţi străine, ruperea unilaterală a unor angajamente contractuale ale unui guvern, nesocotirea Curţii Internaţionale de Justiţie,triumful unui naţionalism fanatic, pierderea prestigiului occidental, o lovitură dată întregului sistem de investiţii al capitalului în ţările înapoiate şi o paralizare a producţiei de petrol în Iran".

4 octombrie

Aparatele de înregistrare americane au surprins a doua explozie atomică, în U.R.S.S. Se poate deci deduce cu precizie, că explozia nr.1 n-a fost datorată unui accident, ci unei experienţe izbutite. U.R.S.S.-ul are bomba.

Vişoianu vine să mă vadă. Este "foarte mîhnit" de "tot ce se petrece". Cînd îl întreb dacă nu cumva şi prietenii săi şi-au schimbat atitudinea, pentru a înlesni o înţelegere,

îmi răspunde cu vechile pretenţii şi vechile condiţii care au distrus colaborarea dintre români: Rădescu trebuie înlăturat, Davilla "nu poate fi primit", un consiliu larg nu poate fi constituit etc.

Cine nu acceptă pe general? El, Vişoianu ! Cine nu acceptă pe Davilla? Creţeanu şi Popa! Dar cine sînt Popa,Creţeanu şi Vişoianu, ca să aibă dreptul de a exclude şi de a decide? La întrebarea asta Vişoianu nu poate răspunde. (...) Vişoianu se cutremură la ideea că micul său confort din Washington, care-i permite să "prezideze" pe ascuns "politica oficioasă" a ţării, ar putea fi cuprins într-o mai largă activitate naţională.Grupuleţul uns cu harul lui Mihai reprezintă triumful anonimatului.Nu este nimic de făcut. (...)

Mă gîndesc la Anton Bibescu despre a cărui moarte am aflat ieri, la New York. Implinise 72 de ani, o vîrstă ce nu i se potrivea. Imbătrînise într-atît, încît nu-i mai şedea cu totul bine; totuşi nu destul pentru a avea un aer bătrînesc.Acest copil răsfăţat al unei epoci aproape uitate, şi-a supravieţuit purtînd cu eleganţă profilul său roman, pletele lui de argint, curiozitatea lui veşnic trează. Crescut în mediul unor glorii cosmopolite, el fusese alesul admiraţiei îndoielnice şi totuşi măgulitoare a lui Marcel Proust[1)], apoi al inimii Elisabethei Asquith, lîngă care a trăit un sfert de veac, ca soţ fantezist şi devotat. Avea grijă să întreţină, prin cuvinte de spirit usturătoare (adesea foarte reuşite) şi prin unele intrigi ţesute cu aţă albă, faima lui de indiscreţie şi de răutate. In realitate, era mai puţin rău decît ar fi dorit să fie: Viaţa, sub toate înfăţişările ei, îl interesa şi ştia să culeagă,cu pricepere şi cu gust, tot ce găsea la suprafaţa ei. Işi alesese,pentru a trăi, colţul cel mai frumos din lume: acea parte din insula Saint Louis, unde braţele Senei se împreună, în vecinătatea Catedralei Nôtre Dame. De mine, s-a apropiat totdeauna cu simpatie, afirmînd legăturile noastre de rubedenie (cobora, după mamă, din Manolache Costache Epureanu); interesul care-l mîna spre mine nu fusese atît ambiţia lui de diplomat (fiindcă el nu dedi-

1) Aluzia se referă la corespondenţa intimă a lui Proust, care cuprinde şi scrisorile lui Anton Bibescu, adresate marelui prozator francez.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

case carierii sale decît eforturi dintre cele mai fanteziste), ci dorinţa de a urmări un om în înfăţişarea căruia descoperise unele trăsături asemănătoare cu ale sale. Iar eu regăseam întotdeauna cu plăcere pe acest martor al vieţii mele care-mi arăta atîta grijă de a afla de unde viu şi încotro mă duc. Curiozitatea astfel folosită poate da valoare prieteniei. Duce cu el, pe drumul unde a pornit, o parte din viaţa acelora care au stîrnit interesul lui.

6 octombrie

Stewart Alsop face o anchetă despre starea de spirit în Europa; a scris cîteva reportaje interesante, surprinzător de optimiste despre spiritul şi pregătirea armatei franceze.Alsop cercetează problema Europei Unite şi citează părerea lui Jean Monnet[1)]: "Vom avea Statele Unite ale Europei prin anii 1953". Această profeţie îndrăzneaţă, rostită de un bărbat care nu-i "nimic altceva decît un nebun" este împărtăşită de generalul Eisenhower şi de ajutoarele sale. Datorită acestora, s-ar fi făcut primii paşi înspre organizarea unei armate europene.De aci - observă Alsop, cu bună dreptate - pînă la îngrădirea diferitelor suveranităţi naţionale - mai este o cale lungă şi este cu putinţă ca Europa de vest să fi ajuns la o "mare turnantă a istoriei sale".

Stalin mărturiseşte, de data asta, că are bomba, şi are chiar mai multe; va avea un stoc din ce în ce mai bogat şi mai variat. El încă nu va lovi decît pentru a se apăra:"Statele Unite nu pot să ignoreze că Uniunea Sovietică este nu numai contra folosirii bombei atomice, dar că a cerut întotdeauna oprirea producţiei de bombe". Cineva îmi spune că zborul pe care generalul Bradley l-a făcut, în aceste zile la Tokio, avea ca scop o înţelegere cu generalul Ridgeway, pentru ca forţele din Coreea să fie pregătite de a folosi arme atomice de ordin tactic. Este mijlocul prin care înaltul comandant american nădăjduieşte să pună capăt unui război tot mai sîngeros şi tot mai costisitor.

Exploziile din Uniunea Sovietică, urmate de cuvinte-

1)Economist francez, născut în 1888, autorul unui plan de modernizare a economiei franceze (1945).

le paşnice ale lui Stalin, pot să încurce aceste socoteli.

(...) La Naţiunile Unite se pregăteşte lupta diplomatică dintre Anglia şi Iran. Mossadegh, bătrînul aiurit care a reuşit să alunge leul britanic, de la Abadan, fără a trage nici un foc de puşcă, a sosit cu avionul la New York şi a tras direct la spital, unde se va desfăşura o parte dintre discuţiile Naţiunilor Unite.

9 octombrie

Brazilienii nu se lasă. Consulul general mă înştiinţează că, din ordinul ministrului de Externe, ambasadorul Braziliei a intervenit la Washington în favoarea mea, pentru ca să se grăbească rezolvarea hîrtiilor mele şi că ar fi obţinut cîştig de cauză. Nu ştiu în ce constă acest succes; trebuie să trec pe la Oficiul de Imigraţie, ca să mă informez. In orice caz, iată-mă din nou invitat la Rio, cu o uimitoare stăruinţă. Sînt copleşit de atîtea onoruri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După Iran, Egiptul! Nu există arab pe lume, care să nu caute să calce pe coada leului britanic! In timp ce bătrînul Mossadegh primeşte, la New York, la spital, felicitările nenumăraţilor irlandezi-americani, Mustafa Nahas Paşa, primul ministru egiptean, împins şi el de un val de naţionalism cucernic, încearcă să desfiinţeze, prin decrete, tratatele dintre Marea Britanie şi Egipt. Sistemul acesta de a abroga, prin măsuri unilaterale, obligaţiile internaţionale iscălite "în doi", poate da peste cap întreaga rînduială pe care "lumea liberă" se mai căzneşte s-o păstreze.

Cele trei decrete pe care şeful guvernului egiptean le-a trimis Parlamentului de la Cairo, prevăd: a) desfiinţarea pactului - de acum 2o de ani - care încuviinţa ca o garnizoană engleză să asigure navigaţia pe canalul Suez; b) proclamarea regelui Faruk [1], ca rege al Egiptului şi al Sudanului; c) suprimarea înţelegerii anglo-egiptene din 1899, care înfiinţase o administraţie mixtă în Sudan; Sudanul rămîne să fie legat şi guvernat de Egipt. Nici guvernul englez, nici populaţia din Su-

1) Succesorul regelui Fuad I, Faruk a fost detronat, în 1952.

dan (care a început să protesteze) n-au fost consultaţi înainte de această schimbare a unor angajamente contractuale şi a unor aşezări politice internaţionale atît de importante.

Atitudinea guvernului egiptean, ridică mai multe probleme acute. Mai întîi, o problemă de drept: tratatele internaţionale nu pot fi schimbate prin voinţa unei singure părţi (este problema pe care Consiliul de Securitate o judecă, chiar acum, cu privire la Iran. Naţionaliştii din Egipt, ca şi cei din Iran, pot aminti că cele mai multe popoare n-au reuşit să-şi dobîndească deplina lor independenţă şi suveranitate, decît nesocotind şi (de cele mai multe ori) călcînd făţiş ordinea internaţională întemeiată pe uzanţe sau pe tratate, care le ţineau într-o stare de inferioritate. Este un proces politic firesc obişnuit; numai că acest proces ar putea duce azi la prăbuşirea întregii rînduieli, care dă un înţeles aşezării lumii libere. Iar beneficiarii adevăraţi, nu ar fi naţiunile eliberate, ci Moscova, gata să impună stăpînirea ei, nu prin tratate, ci prin forţă. (In toate aceste ţări răsăritene, comunismul sprijină şi întărîtă naţionalismul; la Teheran au şi început tulburări comuniste).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceea ce poate fi opus vijelioaselor şi nesocotitelor revendicări naţionale, nu este numai vechea şi eterna concepţie de drept, ci o nouă filozofie politică, potrivită noilor vremi. Interesele naţionale cele mai îndreptăţite trebuie să înceapă în cuprinsul unui interes general. Argumentul "naţional" nu mai poate avea precădere. Instinctele şi izbucnirile naţionaliste trebuie să fie îngrădite. O lume întemeiată pe despărţiri naţionale nu se mai poate ţine pe picioare. Nici o problemă politică sau economică nu mai poate fi rezolvată în cadrul îngust al organizării naţionale. Ea nu poate fi dezlegată în Apus, unde naţiunile sînt de mult şi temeinic organizate; cu atît mai mult, nu poate fi dezlegată la Răsărit, unde naţionalismul este încă un factor de tulburare şi de dezordine. Intemeierea unei ordini internaţionale, trece înaintea considerentelor de suveranitate naţională. Faptul că Suezul se află, din întîmplare, pe teritoriul egiptean, este mai puţin interesant, pentru lumea întreagă (şi chiar pentru chestiunile Egiptului) decît faptul că acest canal leagă Apusul de Golful Persic, de Oceanul Indian, de Aus-

tralia şi de insulele din Pacific. Această cale de importanţă mondială nu poate fi statornicită sub controlul unei puteri fără puteri, numai fiindcă ea ar putea invoca un argument teritorial şi naţional. Dacă Anglia a putut exercita un drept de control, este fiindcă puterea ei întinsă şi odinioară foarte reală, reprezenta de bine, de rău, un principiu de autoritate internaţională. Ordinea britanică în lume, ca şi pacea romană, corespundea unui interes nu numai naţional britanic, ci şi universal. Comerţul şi navigaţia lumii întregi trăgeau folos de pe urma acestei rînduieli, care, din insulele britanice, se întindea prin Suez,pînă în Indii şi de acolo, prin Singapore, pînă în Australia.

Astăzi puterea Angliei nu mai este îndestulătoare; Anglia nu mai reprezintă singură principiul de autoritate internaţională. Ar fi însă o nenorocire, dacă această autoritate s-ar desface în sute de autorităţi naţionale, mai mult sau mai puţin suverane. Principiul autorităţii internaţionale cere să fie nu numai păstrat, dar chiar întărit. Ne îndreptăm spre organizaţii internaţionale tot mai întinse. Este probabil că se va ajunge şi în problema Suezului, la un control internaţional. Dacă nu s-a ajuns, pînă acum, la o asemenea soluţie, este fiindcă mai toate ţările vechi şi cele noi, păstrează vechile lor prejudecăţi cu privire la "suveranitatea naţională" şi nu îndrăznesc să gîndească şi să vorbească în numele unei ordini universale; în plus,ne aflăm în stare de război; între lumea liberă şi Moscova bîntuie un război "rece" şi înverşunat; orice soluţie cu caracter internaţional s-ar da unei probleme, cum este aceea a Canalului de Suez, ar deschide U.R.S.S.-ului porţile spre poziţiile cele mai importante ale lumii libere.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De aceea, Anglia s-a gîndit să propună Egiptului o soluţie internaţională limitată şi anume: o alianţă între Anglia, Statele Unite, Franţa, Turcia şi Egiptul, alianţă care să aibă în paza ei Mediterana Orientală, Suezul, Marea Roşie şi să reprezinte, în Orientul Apropiat, cam ceea ce reprezintă Pactul Atlantic în Occident: o secţie în organizarea Naţiunilor Unite, rezervată lumii libere. Aflînd de acest plan englez, naţionaliştii egipteni, sprijiniţi de comunişti (ca şi în Iran) s-au grăbit să intervină cu decretele lor, pentru a substitui o soluţie naţională unei soluţii internaţional - limitate şi deci cam

şchioape.

Anglia se află în ajunul unor noi alegeri. Prăbuşirea prestigiului ei naţional este argumentul principal al opoziţiei. Churchill nu vorbea decît de Iran. Va vorbi acum de Egipt şi de Suez. Este de prevăzut că nici laburiştii nu se pot lăsa moale şi că Attlee nu va putea accepta o nouă retragere,ca aceea de la Abadan. Se află în joc rămăşiţele prestigiului britanic. Soldaţii britanici nu se vor mişca de pe poziţiile lor, atîta vreme cît va dura discuţia internaţională, iar această discuţie se va desfăşura într-o atmosferă de mare nervozitate.

Statele Unite vor fi nevoite să intervină mai direct şi mai energic decît au făcut-o în Iran. Englezii şi mulţi americani, socotesc că umilinţa Angliei, în afacerile de petrol se datoreşte lipsei unei atitudini precise din partea Statelor Unite. (...)

12 octombrie

Anglia a reuşit să cîştige sprijinul Statelor Unite, al Franţei şi al Turciei, pentru proiectul ei de alianţă est-mediteraneană. Ambasadorii celor patru puteri au prezentat acest proiect ca pe o propunere comună a lor, către guvernul egiptean. Potrivit acestei propuneri, bazele militare britanice de-a lungul Canalului de Suez, ar dovedi baze militare aliate, Egiptul făcînd parte, cu drepturi egale, ca membru fondator, în această asociaţie şi cu drept de control asupra trupelor britanice şi aliate, care vor supraveghea şi apăra canalul. (Drepturile altor state interesate, ca de pildă Australia, Noua Zeelandă, Africa de Sud, vor fi luate în consideraţie, ca şi interesele Statului Israel; aceste ţări nu vor intra ca membri fondatori, în Asociaţie).

In ce priveşte Sudanul, Anglia n-a cerut concursul aliaţilor, ci a făcut, numai din partea ei, o propunere către guvernul egiptean, cerînd ca orice modificare, în regimul administraţiei mixte, să aibă: a) consimţămîntul poporului sudanez; b) o prevedere potrivit căreia sudanezii vor putea hotărî în libertate, regimul lor definitiv; c) o prevedere înlesnind sudanezilor să se pregătească pentru administraţie proprie.

Este un mijloc abil de a amîna orice soluţie,poporul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

sudanez fiind hotărît anti-egiptean. (...) Primirea făcută, de guvernul din Cairo, propunerilor aliate şi britanice, a fost de gheaţă. Se prevede un refuz categoric. Atunci? Va fi nevoie de noi dovezi de energie şi de solidaritate între aliaţi. Partida nu poate fi pierdută în Egipt, fără a provoca o răsturnare a tuturor poziţiilor Apusului, în Orientul Apropiat.

Ceea ce pare cîştigat de pe acum (şi pierdut pentru "imperialismul" de altădată) este principiul internaţionalizării poziţiilor de un interes general. Va veni rîndul Gibraltarului, poate chiar şi al Dardanelelor. Este drept că principiul nu triumfă deocamdată decît pe jumătate: într-o lume tăiată în două, ordinea internaţională nu mai poate fi mixtă, adică pe jumătate liberală şi pe jumătate comunistă; ordinea care trebuie apărată la Suez, este ordinea lumii libere. De aceea, formula care înlocuieşte "imperialismul naţional" de altădată, este acum a unei alianţe internaţionale. Nu-i mai puţin adevărat că un principiu nou se va impune, înlăturînd atît pretenţiile statului,stăpîn teritorial, cît şi privilegiile vechilor imperii, şi instaurînd drepturile unei comunităţi internaţionale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este firesc ca U.R.S.S.-ul să apere suveranitatea naţională a Egiptului. Este mijlocul cel mai prielnic pentru a lovi în ordinea internaţională a lumii libere.

14 octombrie

S-a deschis, la Rio de Janeiro, Conferinţa ţărilor latine. Invitaţia braziliană mi-a fost repetată cu stăruinţă. Lucie Fernandez îmi scrie: "Să-ţi iasă din cap că poţi refuza o asemenea invitaţie şi că poţi înşela aşteptările noastre".

Ce interes mai prezintă pentru mine plecarea,la spartul tîrgului? Nu mi-am obţinut nici pînă acum vizele, cu toate că diplomaţia braziliană (ministrul de Externe, ambasadorul din Washington şi consulul general brazilian din New York) s-a dat peste cap să le obţină. Am cerut consulului brazilian care mă urmăreşte cu telefonul, să se informeze exact: cînd se va încheia această conferinţă? Si aştept!

La Washington, nu conteneşte ancheta senatorială cu privire la politica Departamentului de Stat faţă de China.Este

o maşină politică menită să înzestreze ambele partide cu argumente, pentru anul alegerilor la Prezidenţie, în 1952.

Secretarul Departamentului de Stat, Dean Acheson,care trebuia să slujească opoziţia republicană drept cal de bătaie, şi-a ameliorat situaţia, la San Francisco.

Cartea Albă referitoare la China este un document redactat cu uşurinţă şi poate deveni ţinta atacurilor opoziţiei. Pot fi descoperite, scotocind prin cenuşile unui trecut apropiat, păreri mai mult sau mai puţin compromiţătoare cu privire la "politica de viitor" a Statelor Unite. Astăzi, cînd această politică nu mai este de viitor, ci a pătruns cu iluziile şi greşelile ei în realităţile prezentului, este uşor pentru un opozant îndîrjit să găsească ţapi ispăşitori. (...) Nimeni nu se mai îndoieşte că politica de demobilizare grăbită, politica întemeiată pe o încredere oarbă şi vinovată faţă de Moscova (încrederea în comunismul sovietic ca şi în acela chinez) a înlesnit U.R.S.S.-ului să înghită o jumătate din Europa şi să cucerească, pentru comunism, prin mijlocirea lui Mao, trei sferturi din Asia. Cu ceva mai mult spirit de observaţie şi cu o mai desăvîrşită cunoaştere a istoriei, lumea ar fi putut fi ferită de aceste grozave nenorociri. Dar nu este vina unui om, sau a unui partid.Intreg Occidentul a trăit în iluzia că o colaborare prietenească, sinceră şi leală cu U.R.S.S., ar fi cu putinţă. Chiar şi aceia dintre americani, care au păstrat totdeauna temeri justificate faţă de bolşevici, nu s-au împotrivit măsurilor de demobilizare; ba dimpotrivă, ei au fost aceia care au cerut cu mai multă stăruinţă readucerea "băieţilor americani", în patrie.

Printr-o ironie a soartei, chiar în aceste zile(...) au apărut memoriile lui James Forrestal. Fostul secretar al Departamentului Apărării a însemnat faptele şi vorbele de care a avut cunoştinţă, cu nepărtinirea unui om cinstit şi cumpătat, cu o conştiinciozitate de bun patriot. Reiese că mai toţi colaboratorii lui, militari şi civili, cei mai de vază fruntaşi democraţi sau republicani împărtăşeau credinţa că "războiul s-a isprăvit" şi că armata trebuie pusă cît mai grabnic pe picior de pace. Generalul Mac Arthur, marele apărător al poziţiilor americane din Orientul Indepărtat, a cerut cu stăruinţă ca URSS-ul să fie convins de a trimite 3o şi - "dacă este posibil" 6o

de divizii, pentru a izgoni pe japonezi din Manciuria.Printre puţinii ce par a fi văzut mai limpede primejdia sovietică, a fost Harriman, care ar fi trimis, în 1945-46, rapoarte foarte lămuritoare de la Moscova, iar în februarie 1946, ar fi scris că problema raporturilor dintre U.R.S.S. şi Occident va domina toate celelalte probleme, în viitor. (Temerile şi prevederile noastre - chiar ale celor mai obiectivi dintre noi, care nu s-au gîndit să micşoreze valoarea luptei de rezistenţă a armatelor sovietice, au fost exprimate în scris, mult înainte de 1946: "Preliminariile" mele datează din 1942-1943. Părerile mele au fost publicate şi răspîndite în 1944). (...) Mai toată lumea s-a înşelat; nimeni nu are dreptul să arunce piatra. Tot ce deosebeşte pe Taft de adversarii lui guvernamentali, nu este că a văzut mai clar în treburile Asiei, ci că a văzut şi că vede mai puţin clar în ale Europei. Neinterveţionismul lui, în problemele europene, îl determină să învinuiască pe guvernamentali că n-au intervenit în timp util, în treburile asiatice. El condamnă erorile trecute ale cîrmuirii, de pe înălţimea unor erori mai mari, şi care se întind pînă în prezent.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Singurii care ar putea profita de pe urma acestei aprige dezbateri sîntem noi, europenii de la răsărit, care am căzut jertfă iluziilor ce-au dominat Occidentul, în 1944-45. Dreptatea noastră ar putea, în sfîrşit, să iasă la iveală. Nici noi însă nu avem interesul ca, din pricina unor vechi socoteli, să fie tulburată şi slăbită unica acţiune politică decisivă şi anume acţiunea de grabnică şi neşovăielnică întărire a Occidentului. Cînd totul se află în luptă şi în prefacere, cînd totul trebuie apărat, eliberat şi mîntuit, este cel puţin straniu de a vedea şi de a auzi - într-o ţară atît de practică şi de serioasă - atîta frămîntare şi atîta vorbărie deşartă, cu privire la greşelile trecute ale unei politici care a pornit pe calea cea dreaptă.

15 octombrie

Am fost înştiinţat că mi s-a acordat viza de reşedinţă în Statele Unite. (Se împlinesc, peste cîteva zile, 4 ani de cînd mă aflu în această ţară). De asemenea, am primit permisiunea de a ieşi şi de a mă reîntoarce în Statele Unite, la cererea guvernului brazilian. Nu mai am timp pentru a pleca la

Rio. Faimoasa conferinţă se încheie, curînd.

Cine va ridica steagul Profetului? Turcia se va aşeza cu hotărîre de partea lumii libere. Generalul Bradley se află la Ankara şi a publicat un comunicat cu privire la înţelegerea militară încheiată între Turcia şi Statele Pactului Atlantiv, în vederea organizării unui comandament unic, în Orientul Mijlociu. La semnarea actului, au asistat mareşalul britanic William Slim şi generalul francez Charles Lechères.

Egiptul este în plină criză naţionalistă şi se pregăteşte să respingă textele de înţelegere propuse de occidentali[1]).

In lumea arabă, exemplul răzvrătirii egiptene pare mai molipsitor decît cuminţenia turcească.

Guvernul din Bagdad (Irak) se pregăteşte să denunţe tratatul de alianţă cu Anglia, iar naţionaliştii arabi din nordul Africii, se frămîntă atît de mult, încît noul rezident general francez în Maroc, generalul Augustin Guillaume (care a înlocuit pe generalul Juin), la instalarea sa, a ţinut să declare: "Naţionaliştii arabi pregătesc terenul pentru comunişti; sarcina mea este de a lupta şi de a-i învinge. Africa de nord este flancul stîng al Europei; dacă Africa de nord ar ajunge sub controlul comuniştilor, toate pregătirile militare pentru apărarea Europei n-ar mai fi de nici un folos, ar fi mai puţin decît nimic".

16 octombrie

Guvernul egiptean a respins propunerile occidentale; parlamentul a votat decretele; poporul îşi manifestă pe străzi, bucuria de a fi ajuns, în sfîrşit, suveran.

La O.N.U., Mossadegh a respins pe franţuzeşte propunerile lui Jebb. Nu acceptă nici un amestec în treburile interne ale Persiei. Parlamentul iranian este suveran şi poate să schimbe orice convenţie şi orice tratat internaţional. Egiptul este gata să discute despăgubirile eventuale pe care le dato-

1) Contrapropunerile Statelor Unite, Angliei, Franţei şi Turciei, faţă de revendicările Egiptului, se află anexate la "Jurnal". De asemenea, este anexat textul propunerilor britanice, către Egipt, cu privire la Statutul Sudanului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

reazã. Atît şi nimic mai mult.

"Suveranitatea" şi numai "suveranitatea"! Aceste state încurcă lumea; au descoperit întinderea suveranităţii lor tocmai în vremea cînd nimeni nu mai poate şi nimeni nu mai trebuie să fie suveran.

17 octombrie

In Egipt au început împuşcăturile. Militarii britanici, aşezaţi la Ismailia - pe canalul Suez - au fost atacaţi de mulţimea fanatizată şi au tras. (...) Statele Unite sînt alături de Anglia, pentru a face faţă crizei din Orientul Apropiat. Mai mult decît oricînd şi decît oriunde, tulburarea din lumea arabă cere o deplină solidarizare a Apusului. (Nu trebuie să se uite că Statele Unite au contribuit mult, prin sprijinul nesocotit dat cauzei lui Israel, ca să tulbure pe arabi).

Departamentul de Stat a publicat un schimb de note între Ambasada americană de la Moscova (cu prilejul plecării ambasadorului Kirk) şi Vîşinski. Americanul a fost însărcinat să încerce marea cu degetul, adică să vadă dacă nu cumva U.R.S.S.-ul ar fi dispus să înlesnească pacea în Coreea; guvernul sovietic a răspuns mormăind ca întotdeauna, amintind Occidentului nenumăratele lui păcate, lăsînd totuşi o iluzie şi anume că s-ar putea sta de vorbă, dacă s-ar lua în cercetare toate problemele nedeslegate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Impresia lui Kirk (care de atunci s-a întors în Statele Unite şi a început, bineînţeles, să vorbească la banchete) este că: "Nu putem să negociem cu Sovietele, atîta vreme cît sîntem slabi; trebuie să avem putere; şi nu putere "potenţială", ci putere reală şi actuală".

Este o impresie despre care au vorbit şi alţii. Totuşi diplomaţia occidentală caută, din cînd în cînd, să stabilească contractul cu Moscova, uneori cu vorbe dulci, alteori cu vorbe mai aspre, dacă nu ar fi decît ca să verifice cît de îndreptăţită este neîncrederea americană în politica sovietică. Moscova se grăbeşte atunci să-i înlesnească această verificare, dînd publicităţii texte care urmăresc, cu o statornică îndîrjire, aceleaşi ţeluri de propagandă. Vîşinski n-a uitat să dea, nici de data asta, un argument care nu este lipsit de haz:

- Vreţi să negociaţi cu noi şi spuneţi în gura mare că angajamentele noastre nu valorează nici cît valorează hîrtia pe care sînt scrise. - Cum vine asta?

Pînă cînd acest joc ciudat al diplomaţiei apusene, care pe de o parte denunţă lumii "neîngrădita primejdie sovietică", iar pe de altă parte, pe sub mînă (şi cîteodată chiar pe faţă, cum o face Churchill) caută totuşi să dea prilej minunii de a se împlini, adică înţelegerea cu Moscova să fie realizată, atunci cînd lumea o aşteaptă mai puţin; această stranie şi primejdioasă stăruinţă de a începe negocieri în care nimeni nu crede şi care în cazul cel mai bun nu ar duce la nici un rezultat, trebuie să ia sfîrşit, odată şi odată. Dacă nu,ea va izbuti să compromită definitiv politica zisă de fermitate, care datorită înarmărilor americane a început să dea roade mulţumitoare. (...)

24 octombrie

(...) Al. Kerenski trece să mă vadă. Ripka ia parte la conversaţie. Bătrînul vine din Europa şi se va reîntoarce acolo peste cîteva zile; este plin de vuietul luptei politice şi de agitaţia cercurilor de exilaţi, provenind din Rusia. A izbutit să adune mai multe organizaţii ruseşti, întărite prin noi fugari, dezertori militari şi civili, care trec mereu frontiera. Ideea de căpetenie a noului organism este liberalismul.Rusia trebuie refăcută în hotarele ei istorice, sub formă de confederaţie democratică, cuprinzînd state naţionale, cu drepturi egale şi cu interese comune. Fiecare dintre aceste state va fi liber să hotărască dacă vrea, sau nu, să facă parte din "Commonwealth"-ul rusesc. Organizaţiile lui Kerenski nu cuprind însă decît pe acei reprezentanţi ai naţionalităţilor (ucraineni,ruşi albi, georgieni, armeni, turcomani etc.) care acceptă ideea confederaţiei, spre deosebire de ceilalţi care urmăresc desfacerea Rusiei şi crearea unor state independente, deplin suverane.

Politiceşte, liga democratică a lui Kerenski se situează deci între ruşii albi (ţarişti şi conservatori, care doresc o Rusie "restaurată", una şi indivizibilă) şi reprezentanţii naţionalităţilor, separatişti şi autonomişti.

Kerenski mărturiseşte, fără a fi descurajat, că orga-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

nismul nou se loveşte de multe greutăţi. Cum ar putea fi altfel?

Ne gîndim la străduinţele noastre pentru a strînge laolaltă, pe temeiul unor idei politice mult mai simple, pe naţionalii noştri. Cîte sforţări zadarnice! Cehoslovacii sînt rupţi în două: grupul partidelor, de o parte; grupul fruntaşilor legaţi de politica lui Beneş, de altă parte (Ossuski în grupul nr.1; Ripka în grupul nr.2); în afară de această ruptură există şi alte crăpături, mai mult sau mai puţin însemnate,între cehi şi slovaci, între slovacii unionişti şi slovacii separatişti. Si aşa mai departe.

Polonezii sînt împărţiţi în trei grupuri mai mari şi într-o sumedenie de grupuri mai mici (guvernul polonez de la Londra; grupul ţărănist al lui Mikolaiczik; grupul partidelor: Korbanski, Pert, Adamczyk), etc.

La iugoslavi, anarhia este completă; deosebirile şi despărţirile sînt şi verticale şi orizontale, adică şi pe latura naţionalităţii şi pe latura partidelor politice; iar întreaga mişcare de rezistenţă este tulburată şi falsificată, în interesul stîrnit în Occident, de Tito.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bulgarii erau, pînă mai ieri, uniţi în persoana omniprezentă a lui Gheorghe Dimitrof. Indată ce au intervenit însă 2-3 bulgari de curînd sosiţi, certurile au izbucnit, iar în sînul partidului agrar, preşedintele Dimitrof este la cuţite cu secretarul general Mazankief.

Românii sînt aşa cum îi ştim.

Ungurii, singurii care au ştiut să-şi impună o disciplină naţională, datorită în bună parte clericilor catolici care conduc mişcarea lor cu multă chibzuinţă, se lovesc între ei pe înfundate, iar cearta Nagy-Eckhart nu se mai termină.

In perspectiva acestor "realizări", străduinţele lui Kerenski par de o îndrăsneală nefirească şi ameţitoare.

26 octombrie

"Churchill este"! Aşa au vestit ziarele americane rezultatele alegerilor din Anglia. Izbînda partidului conservator, grea şi măruntă, (vreo 25 de locuri de majoritate; iar "votul popular", în favoarea laburiştilor înfrînţi, se datoreşte capriciilor legii electorale) constituie, pentru americani, victoria

lui Churchill. (...) Mai norocos decît Georges Clémenceau[1] (şi ca atîţi eroi din antichitatea helenă), Churchill n-a avut de purtat, pînă la capăt, ponosul de a se fi înălţat prea sus, în viaţă, deasupra celor din neamul său; după atîtea victorii uimitoare, i-a fost dat să triumfe şi împotriva ingratitudinii corpului electoral. (...) Reîntoarcerea lui la putere, după şase ani de opoziţie, de neîncetată criză economică, financiară şi "internaţională", care au slăbit încrederea poporului în laburişti, fără a pricinui vreo schimbare însufleţită şi hotărîtă înspre conservatori, această reîntoarcere la putere se face în condiţiile cele mai grele. Experienţa socialistă a anului a fost oprită la jumătatea drumului. Alegerile din anul trecut dăduseră laburiştilor o majoritate atît de mică, încît le venea peste măsură de greu să împlinească reformele cele din urmă şi cele mai dificile. Conservatorii au acum o majoritate puţin mai mare (25 de mandate, în loc de 8) şi sînt nevoiţi să încerce o experienţă mai grea: aceea de a readuce economia britanică înspre o viaţă mai mult sau mai puţin liberală. Dat fiind împrejurările anormale în care se desfăşoară aceste mişcări, înainte şi înapoi, ca şi izolarea în care au rămas insulele britanice, despărţite de o mare parte din fostele lor dominioane şi colonii, lipsite deci de pieţele de desfacere şi de alimentare, cu puteri financiare sleite şi cu o monedă depreciată, niciuna dintre metodele încercate - nici cea socialistă, nici cea liberală - nu poate da rezultate pe deplin convingătoare. Cu atît mai uşor vor putea fi exploatate unele teme ale opoziţiei. Socialismul vădit deficitar, în aceste zile, va trage folos din orice neizbîndă a străduinţelor guvernării actuale, pentru a pretinde că prăbuşirea economiei britanice se datoreşte faptului că prefacerile laburiste au fost oprite în loc. (...) Este deci de aşteptat că lupta socială (cu toată prăbuşirea partidului comunist care nu a izbutit să scoată din urne nici un singur deputat) se va înteţi în Anglia şi că puternica minoritate laburistă, din parlament, sprijinită pe sindicatele muncitoreşti şi pe mişcările muncitoreşti - mereu mai vii şi mai aprige - va căuta să revină la putere cît mai grabnic. (...)

---

1) Aluzia priveşte căderea, în alegeri, a lui Clémenceau, în Franţa, după Pacea de la Versailles, cînd a fost ales Deschanel, succesor al lui Raymond Poincaré, la prezidenţia Republicii.

Succesul guvernului conservator atîrnă în bună parte de rezultatele pozitive pe care le va putea împlini, prin politica lui externă. Precaut, pe plan intern, pentru a nu tulbura acel echilibru care - de bine de rău - s-a stabilit pe marginea crizei, noul guvern va trebui să găsească - în afară - sprijinul necesar, pentru a convinge poporul britanic de foloasele şi binefacerile liberalismului economic. (...) Va avea să ajungă la o înţelegere cît mai strînsă cu Statele Unite. (...) Churchill s-a instalat la preşedinţie şi la Ministerul Apărării.Este un fel de a arăta că Anglia e în primejdie şi că pentru a nu mai fi în situaţia asta trebuie să fie tare. Trebuie să fie strîns legată de Statele Unite. In America, se aşteaptă o vizită a primului ministru britanic. Această vizită tinde să asigure Angliei un supliment de sprijin financiar, atît pentru nevoile economice, cît şi pentru cele militare ale Marii Britanii. Argumentul hotărîtor este mîntuirea liberalismului în lume. (...)

Faţă de U.R.S.S., politica ce va fi urmată de guvernul conservator este greu de prevăzut. Probabil că nu se va abate mult de la calea urmată de laburişti. Eden e mai prudent decît a fost răposatul Bevin (şi poate chiar mai binevoitor faţă de sovietici), iar Churchill, cu toate declaraţiile sale de la Fulton şi de aiurea, e dornic să dovedească ţării sale antirăzboinice, că nu e "omul războiului", cum a fost poreclit în timpul campaniei electorale. S-ar putea întîmpla ca Churchill să se lase ademenit de farmecul unor "aventuri", cum poate da de bănuit declaraţia sa, din vremea alegerilor, că e gata să stea de vorbă cu Stalin. (Capitolele din Memoriile lui, referitoare la raporturile occidentalilor, cu Iugoslavia, capitole care se publică chiar acum, în presa americană, dovedesc uşurinţa - "versatilitatea" - oportunismul cu care Churchill a părăsit cauza lui Mihailovici şi a îmbrăţişat cauza lui Tito; purtarea pe care întîmplările de azi şi noua schimbare la faţă a lui Tito o aşează într-o lumină poate mai puţin neprielnică, dar nu o pot scuza din punct de vedere politic, nici din punct de vedere moral). In ciuda unor asemenea fantezii efemere şi păgubitoare faţă de neiertătoarea realitate sovietică, e de presupus că de îndată ce va avea de-a face cu o "problemă de forţă" (şi orice discuţie cu U.R.S.S.-ul duce la asemenea probleme) reacţiunile

BCU Cluj / Central University Library Cluj

sale vor fi, aşa cum au fost totdeauna, neînduplecate şi bărbăteşti. Cele două raţionamente potrivnice care se fac cu privire la politica partidelor engleze, faţă de U.R.S.S., mi se par deopotrivă de greşite. Unii zic: conservatorii sînt primejdioşi;laburiştii, fiind mai apropiaţi de sovietici, se pot înţelege mai uşor cu ei. Alţii zic: este mai bine ca lupta să se dea "la stînga"; cînd laburiştii rezistă comunismului, ei sînt sprijiniţi în spate de conservatori; dar cînd lupta e dată de conservatori opoziţia laburistă poate prea uşor să alunece "la stînga".

Adevărul este că, timp de şase ani, lupta dusă de Bevin, de Attlee şi de guvernul laburist s-a dat la stînga şi a săpat acolo o prăpastie peste care nu se mai poate trece (sau mai exact: a dezvăluit, între socialismul nemarxist al laburiştilor şi comunismul stalinist, o prăpastie fără fund).

Azi, cînd realitatea acestei prăpastii a fost dată la iveală, conservatorii nu sînt mai aproape de război decît laburiştii; nici laburiştii nu sînt mai aproape de pace decît conservatorii; şi unii şi alţii, cînd duc lupta împotriva Moscovei, au în mod firesc şi spontan Anglia, în spatele lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In ce priveşte relaţiile cu Europa occidentală - şi îndeosebi, în ce priveşte atitudinea României faţă de ideea Europei Unite, se obişnuieşte a se spune că Churchill fiind părintele ideii de unire, este mai aproape de Europa, decît laburiştii. Nici această afirmaţie nu e pe deplin exactă. Laburiştii s-au opus ideii de federalizare a Europei din motive de partid: ei socoteau că unirea va folosi elementelor burgheze şi conservatoare (mai ales dacă e sprijinită de americani); în al doilea rînd, din motive britanice, fiindcă Anglia nu ţine să fie despărţită de Commonwealth, nici legată în mod organic de Europa.

Conservatorii, cu Churchill în frunte (şi cu toţi ceilalţi fruntaşi ai Mişcării Europene: Harold Mac-Millan, Harold Butler, Lord Layton, Duncan Sandys etc.) împărtăşesc motivele din urmă. Ei sînt pentru un fel de unire care nu e unire, iar sprijinul pe care îl dau Europei Unite e numai aparent. Europa nu poate fi unită,dacă nu ajunge să fie o confederaţie; iar conservatorii sînt tot atît de opuşi ideii de federalizare, ca şi laburiştii.

Venirea la putere a lui Churchill poate da oarecare strălucire ideii europene, dar nu o apropie de soluţia ei fi-

rească. Churchill avînd mai multă autoritate "europeană",tocmai fiindcă e promotoriu ideii de unire, se poate împotrivi cu mai multă îndemînare şi cu mai mult succes mişcării continentale care împinge Europa spre federalizare.

E o fericire că în aceste împrejurări, guvernul francez a luat conducerea acestei mişcări, făcînd făţiş o propunere de federalizare ţărilor vecine: Italia, Germania de vest, Beneluxul. Pentru Franţa, e politica cea mai înţeleaptă; soluţiile atlantice (sprijinite de unele cercuri americane şi de englezi) riscă să dea unei Germanii deplin suverane o putere şi o importanţă covîrşitoare, în Europa; soluţia sovietică poate fi de asemenea ispititoare, pentru germani, asigurîndu-le unitate şi putere, dar bineînţeles, împotriva Occidentului. Franţa pierde teren atît faţă de grupul atlantic, cît şi faţă de U.R.S.S.,în timp ce ambiţiile germane stimulate din Apus şi din Răsărit, pot creşte din nou, peste capul Franţei, dacă nu sprijină cu tărie formula federalizării. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

7 noiembrie

La Paris, în palatul Chaillot, s-a deschis a şasea sesiune a Adunării Natiunilor Unite.

Parfum de compromis, în aer. Preşedintele Auriol, spre surprinderea generală a invitat pe cei "Patru Mari" să se întîlnească la Paris, pentru ca "să stabilească un contact omenesc, să aibă un schimb de idei personale, să discute deosebirile lor de vederi, fără nici o ordine de zi şi fără dezbateri publice, pentru a încerca să reducă neînţelegerile care paralizează lumea". El speră cu înfocare "că va vedea ziua cînd oamenii, ideile şi bunurile lor vor putea circula în libertate". Deocamdată, îi arde mai puţin de principii decît de o grabnică convorbire cu Stalin, care să pună capăt tensiunii primejdioase de azi. Este ştiut (o ştie şi Auriol) că Stalin nu doreşte o ordine de dreptate, nici respectarea drepturilor omului,nici libera circulaţie a oamenilor şi a ideilor; o discuţie cu el nu poate duce decît: fie la un compromis, adică la sacrificiul principiilor şi a poziţiilor de apărare, fie la o tensiune mai gravă şi poate definitivă.

Atunci, ce rost mai au aceste propuneri nesăbuite? Auriol are scuza că Churchill a vorbit cam la fel în timpul

campaniei electorale şi că Truman se pregăteşte să vorbească despre pacea de mîine, la radio.De ce ar rămîne Franţa, în urmă, pe calea iluziilor?

Fapt este că atît declaraţia lui Churchill (care a cerut o întrunire "în Trei") cît şi declaraţiilor lui Auriol (care a cerut o întrunire "în Patru") sînt pe placul lui Stalin (care va pune condiţii şi va cere o întrunire "în Cinci", adică cu China comunistă şi încurcă socotelile lumii libere. Este o dezordine în idei şi o lipsă de continuitate în gîndire, la posturile de conducere ale acestei aşa numite lumi libere, încît te miri dacă dorinţa ei nu e cumva să se scuture cît mai curînd de "jugul libertăţii". (...)

Ann Mac Cormik nu se lasă înşelată de "optimismul" care dăinuieşte în zilele de deschidere ale sesiunilor Naţiunilor Unite. Prima ei corespondenţă de la Paris se intitulează "Calmul de dinaintea furturii". (...)

8 noiembrie

Truman a vorbit aseară. A expus un plan de dezarmare; este planul pe care cele trei state occidentale îl vor propune Naţiunilor Unite. Nu e vorba de o întîlnire ca aceea de care vorbea Auriol, şi pe care Churchill a menţionat-o în faţa Comunelor. E de presupus că, după cele lămurite de Truman, nu se va mai vorbi de vreo întîlnire, fiindcă propunerea americană e precisă şi categorică: dorim pace; pentru a o avea, ne întărim; iar faţă de ameninţarea sovietică ne întărim grabnic şi mult. Sîntem însă gata să pornim şi pe altă cale, dacă putem ajunge la aceeaşi ţintă, adică la pace. Sîntem gata să dezarmăm dar trebuie ca dezarmarea să fie generală, să fie cinstită şi bine controlată. Trebuie să ştim mai întîi în ce stare de înarmare se află fiecare ţară şi această constatare să se facă pe baza unui control internaţional. E nevoie să stabilim un plan de dezarmare "echilibrată", adică fiecare ţară să păstreze o forţă militară proporţională cu numărul ei de locuitori (fără a se depăşi o limită superioară). Apoi, vor proceda la dezarmarea treptată şi bine controlată. Deci: bunăcredinţa, uşile deschise, control internaţional permanent. Cine doreşte o astfel de dezarmare doreşte pace, iar cine nu o vrea, nu vrea pace[1)].

1)Propunerea franco-anglo-americană, de dezarmare, se află anexată la "Jurnal".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Manevra e abilă. Lumea a menajat atît de mult deprinderile sovietice, încît un proiect care cere U.R.S.S.-ului o dezarmare cu bunăcredinţă, este aproape un act de agresiune. Unii dintre occidentali s-ar împăca şi cu mai puţină bunăcredinţă şi ar fi mulţumiţi să ajungă la o nouă tranzacţie, sprijinită pe promisiuni. Ei vor învinui pe americani că par a căuta pricină U.R.S.S.-ului, cerîndu-i ceea ce nu se poate obţine (cu atît mai mult cu cît, dacă U.R.S.S.-ul s-ar învoi - prin vreo minune - cu propunerea occidentală, atunci care ar fi marea putere apuseană, bucuroasă şi gata să ofere controlului internaţional toate secretele ei militare, clasice şi atomice?).

Fiindcă trăim în vremea cacialmalelor, propunerea apuseană are marele merit de a putea fi uşor lămurită; este în esenţă democratică; demască intenţiile sovietice şi paralizează ofensiva lor de pace; îndreptăţeşte politica de înarmare şi de sacrificii băneşti ale guvernului american; şi - la urmă, dar nu ultimul argument - se pune capăt nesăbuitelor apeluri la întîlniri şi negocieri cu Stalin.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

9 noiembrie

Alt merit al propunerii de dezarmare franco-anglo-americană este că stîrneşte rîsul lui Vîşinski şi îi procură vajnicului comisar nopţi întregi de cea mai bună dispoziţie. Este ce a spus, la tribuna Naţiunilor Unite, delegatul sovietic: "Toată noaptea trecută, n-am putut să închid ochii, după ce-am citit discursul Preşedintelui Truman. Nu puteam dormi, de rîs, chiar şi acum, la această tribună - cu tot respectul cuvenit Preşedintelui - simt că mă apucă din nou rîsul, cînd mă gîndesc la această propunere de pace, prin care Statele Unite speră să fi luat iniţiativa din mîna Uniunii Sovietice". (...)

Oricum ar fi, rîsul lui Vîşinski a arătat (chiar şi celor mai îndărătnici amatori de înţelegere cu orice preţ) că între U.R.S.S. şi Occident, înţelegerea este imposibilă, fiindcă negocierile nu se pot duce pe acelaşi plan: cererea de a întemeia negocierile pe sinceritate, pe cercetarea amănunţită a situaţiei prezente, pare bolşevicilor nu numai uimitoare, dar cu desăvîrşire ridicolă şi a provocat hohote de rîs care vor împrăştia primejdioasele iluzii ale neutralişti lor şi pacifiş-

tilor de pretutindeni, mai bine decît cele mai grozave cuvinte de ocară. De data asta, Vîşinski a intrat în plinul joc al Departamentului de Stat, nu există argument mai bun şi mai uşor de înţeles pentru popoarele occidentale, decît rîsul fostului procuror general.

Cuvintele de ocară n-au lipsit nici din a doua şedinţă a sesiunii, care începuse sub semnul cuvintelor paşnice ale lui Auriol. (...)

Acheson a ţinut să amintească tot ce au făcut occidentalii pentru pace, ca şi tot ce n-au făcut sovieticii. El a vorbit cu apăsare de Coreea, de situaţia din Germania, de tratatul de pace cu Austria (veşnic amînat), ca şi de acea "întinsă regiune a lumii unde libertăţile omeneşti sînt batjocorite": "Milioane de oameni muncesc ca sclavii, în tabere de muncă silnică şi zeci de mii de oameni sînt scoşi din căminurile lor şi deportaţi" (urmează exemplul celor întîmplate în Ungaria).Acheson arată că rezultatul constrîngerii nu e numai acela de a distruge unele popoare, ci mai ales de a întreţine stări de tulburare prielnice agresiunii. (Tito a cerut Naţiunilor Unite să ia în cercetare semnele de pregătire ale unei agresiuni împotriva Iugoslaviei şi a pus în cauză statele satelite, printre care şi România). (...)

Delegatul sovietic a vorbit de voinţa de război a Statelor Unite, de prăbuşirea economiei occidentale sub povara politicii de înarmare, de Wall Street, de arabi ş.a.m.d. Apoi a pomenit de hohotele de rîs care nu s-au oprit, timp de o noapte întreagă. (...)

Programul propus de U.R.S.S.:

a) Naţiunile Unite trebuie să interzică membrilor organizaţiei lor de a face parte din "Blocul Atlantic"; b) Naţiunile Unite să ceară încetarea luptelor din Coreea, retragerea trupelor dincolo de paralela 38 şi retragerea tuturor trupelor străine din Coreea, în timp de trei luni; c) Adunarea generală să convoace o consfătuire pentru dezarmare, în timpul cel mai scurt şi nu mai tîrziu de 1 iunie 1952; d) Adunarea generală să ceară încheierea unui pact de pace între cele cinci mari puteri (Statele Unite, Anglia, Franţa, China şi URSS)[1].

---

1) Programul de pace al U.R.S.S. este anexat la "Jurnal".

Patru condiţii depăşite de evenimente. Apusul poate păstra iniţiativa, răspunzînd: de ce o conferinţă specială de dezarmare? Conferinţa e gata întrunită; scopul adunării generale este de a vorbi de pace, deci de dezarmare. Să începem deci a vorbi, nu la 1 iunie viitor, ci acum, numaidecît. Să nu mai pierdem vremea. De ce "un pact în cinci"? Adunarea generală reprezintă lumea întreagă. Nu există alt for mai competent pentru a stabili principiile de pace şi pentru a încheia un pact universal.

Occidentalii au păşit cu dreptul. Numai de nu s-ar desumfla pe drum! (...)

12 noiembrie

Anglia şi Franţa se clatină sub povara cheltuielilor de înarmare. Primul discurs al noului Cancelar al Eşichierului, R. Butler, a fost de-a dreptul prăpăstios: Anglia n-are cărbune, nici alimente, nici materii prime şi are de înfruntat nu numai o scumpire a dolarului, adică o prăbuşire a lirei sterlire, ci şi un dificit ameninţător în balanţa ei de plăţi. Pînă la sfîrşitul anului, acest deficit poate atinge 4oo milioane de lire sterlire. In ce priveşte contul dolarilor (deficitul, din ultimele patru luni, e de 958 de milioane de lire sterlire), noul guvern se crede nevoit să reducă importurile (cu 35o de milioane lire). Cum reducerea aceasta nu poate privi stokul materiilor prime (necesare producţiei de înarmare), reducerea va lovi în alimentaţia populaţiei. Raţiile vor fi scăzute. Pentru conservatori, este un "debut catastrofal".

Franţa are o balanţă de plăţi mai bine cumpănită,dar e lipsită de dolari pentru a acoperi nevoile importului din America. Este deci nevoită să urmeze exemplul Angliei: să reducă importul, să mărească impozitele şi să caute o nouă stabilizare.

Nici în Franţa, nici în Anglia nu e vorba de a încetini programul de înarmare. Dar calea pe care aceste ţări au încăput le duce într-acolo. Reducerea importului, mărirea taxelor însemnează scumpirea vieţii, scăderea nivelului de trai, adică pregătirea unor stări prielnice comunismului şi slăbirea puterilor de rezistenţă fizică şi morală ale unui popor.America va fi din nou chemată în ajutor: i se va cere cu stăruinţă ca

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ajutorul să fie - în primul rînd - economic, şi de abia la urmă, militar (adică invers de cum ar dori americanii).

Vor putea americanii să promită ajutoare noi, cînd propriile lor puteri economice sînt atît de greu împovărate şi cînd primejdia unei inflaţii îi ameninţă şi pe ei? Vor putea ei să ajute pe alţii, în faţa agresiunii bolşevice?

Criza economică europeană este cea mai serioasă aliată a Moscovei. (...)

13 noiembrie

Eden a vorbit la Paris, la Adunarea Naţiunilor Unite. Cuvintele lui Vîşinski - a spus el - nu l-au mîniat ci l-au întristat, fiindcă ar fi sosit vremea pentru un armistiţiu al vorbelor şi învinuirilor reciproce: nimeni nu e perfect; adevărul se află la mijloc. (...) Iată metodele de colaborare pe care Eden ar vrea să le întrebuinţeze. Vîşinski are un nou prilej de rîs. Presa sovietică n-a fost sedusă de manierele distinsului Eden. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

16 noiembrie

Truman a împărtăşit unor ziarişti (la Key West) părerile sale despre propunerea lui Auriol, cu privire la întrunirea celor "Patru Mari". Preşedintele S.U.A. nu se gîndeşte să se ducă la Paris, ci e gata să primească pe Stalin la Washington; dar cum acesta nu va veni, ar fi mai bine ca negocierile de pace să rămînă în seama Naţiunilor Unite. (...)

Stirea că armatele comuniste din Coreea au măcelărit vreo 2500 de soldaţi ai Naţiunilor Unite a provocat aici o adîncă tulburare. (...) Americanii trebuie să pună capăt acestui război. Dacă negocierile de armistiţiu se amînă mereu, şi dacă Naţiunile Unite nu găsesc nici un leac, va fi nevoie de a se ajunge la o hotărîre pe cîmpul de luptă. (...)

17 noiembrie

Vîşinski o fi aflat şi el despre intenţiile americanilor în Coreea: sau poate că o fi primit înştiinţare de la Moscova: rîsul său, la Naţiunile Unite, n-a fost pe placul lui Stalin; a dezvăluit un cinism pe care guvernul ţine să-l păs-

treze acoperit. Ziarele sovietice n-au pomenit nimic despre accesul de ilaritate al ministrului de Externe. Fapt este că Vîşinski a cerut din nou cuvîntul şi a făcut, cu gravitate, unele propuneri ce nu păreau noi: vechile învinuiri, pretenţii, vechile drepturi şi unele erori mai vechi şi cunoscute, vechi sarcini, vechi propuneri. A cerut, între altele, o condamnare imediată a tuturor armelor atomice, făcînd aluzie şi la armele atomice tactice.

Schumann a stîrnit ovaţii, vorbind despre nevoia de a trăi paşnic cu toată lumea (probabil pe temei de statu-quo). Planul de dezarmare a fost luat în cercetare de Adunarea Naţiunilor Unite, cu toată opunerea blocului sovietic. (...)

19-21 noiembrie

Călătoria lui Burlington-Vermont, unde ţin două prelegeri, o conferinţă şi o cuvîntare la radio, sub auspiciile universităţii. Sînt găzduit în casa doamnei Bailey, o cunoscută avocată şi fermieră din localitate care creşte pe seama ei, un tînăr român, Petre Fianu[1]. In mijlocul dramelor exilului, soarta fericită a acestui băiat serios, modest şi simpatic, se desprinde ca o notă luminoasă. Ajuns, după multe păţanii, ca refugiat tocmai în fundul statului Vermont, Petre Fianu a fost repartizat ca muncitor la o fermă din vecinătatea oraşului Burlington. Acolo a avut un accident, care ar fi putut să-i fie fatal: a căzut sub un tractor şi a rămas prins, aproape o oră sub greutatea maşinii. Proprietarii fermei l-au îngrijit la spital, apoi dîndu-şi seama că tînărul român are un început de pregătire universitară, l-au instalat în frumoasa lor locuinţă din oraş şi acum îl ajută să-şi termine studiile, în ramura chimiei. Cum nu au copii, "Peter" a ajuns să fie fiul lor răsfăţat, stăpîn pe două automobile şi o bucătărie electrică, avînd la îndemînă toate cele necesare pentru a-şi croi o viaţă nouă. (...)

Tema expunerilor şi conferinţei mele: Cum trebuie să se negocieze în Moscova.

Părerea mea este că nu-i de nici un folos de a negocia, atîta vreme cît condiţiile - îndeajuns de cunoscute, ale

---

1)Descendent al familiei Fianu, fost secretar general la Ministerul Agriculturii, între cele două războaie mondiale.

sovieticilor - nu pot fi acceptate de occidentali, iar condiţiile occidentalilor nu au sorţi să fie acceptate de sovietici: această opinie e primită cu simpatie de public. Profit de această simpatie, ca să dezvolt pe larg ideile mele cu privire la condiţiile pe care trebuie să le lămurească şi să le sprijine Apusul, deoarece fără împlinirea lor, pacea nu e posibilă. Printre aceste condiţii este: eliberarea ţărilor din Răsăritul Europei, ("Progresiştii" care se află în mai toate universităţile, printre studenţi şi printre profesori,răspund: - "De acord, dar atunci trebuiesc eliberate şi coloniile!"E un argument din arsenalul propagandei comuniste, care prinde rădăcini în America).

Ilustrez spusele mele prin două povestiri, pe placul americanilor.

Se zice că Churchill doreşte o discuţie "în Trei". Vincent Auriol cere o discuţie "în Patru". Numai preşedintele Truman refuză să negocieze fără rost. Cum ar putea, o întîlnire în trei sau în patru, să înlesnească rezolvarea unei probleme, care în împrejurările de azi, nu are soluţie? Roma de odinioară cunoştea un fel de negociere care ducea negreşit la un rezultat: în cearta dintre Roma şi oraşul Alba, şi fără putinţă de a ajunge la o înţelegere, Roma a însărcinat pe trei dintre fiii ei să se întîlnească cu trei fii ai oraşului vecin şi să ajungă, cu spada în mînă, la o grabnică încheiere. Se ştie cum s-au desfăşurat negocierile dintre cei trei Horaţi, cu cei trei Curiaţi: doi dintre romani au fost ucişi dintr-odată, iar al treilea a rupt-o la fugă, urmărit de cei trei Curiaţi. Cum aceştia însă nu alergau egal de repede, fratele Horaţiu, rămas în viaţă, s-a oprit din fugă şi a ucis, unul după altul, pe cei care-l urmăreau. Astfel Roma a ajuns să fie stăpîna lumii. Ideea lui Churchill nu se potriveşte cu o asemenea întîlnire. Este însă posibil ca Truman să fi cunoscut această poveste;de aceea nu e grăbit să se ducă la Moscova şi aşteaptă ca Stalin să vină să discute pe terenul american.

A doua poveste pe care am spus-o: dintre toate negocierile cu U.R.S.S., una singură a dat rezultate mulţumitoare pentru ambele părţi şi anume Acordul de la Moscova, din au-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

gust 1939. Germania era puternică şi ştia ce vrea; sovieticii voiau cam acelaşi lucru, adică ruperea în bucăţi a Europei.De atunci, U.R.S.S. a negociat cu statele mici,prin note ultimative, acordîndu-le lo sau 12 ore pentru a dispărea (Statele Baltice, Basarabia...)

Intre Statele Unite şi U.R.S.S. nu-mi amintesc decît de o singură negociere reuşită: trei ziarişti americani s-au însurat cu trei fete sovietice. La plecarea din Moscova,ei au vrut să-şi ia nevestele. Sovietele au răspuns: "Niet"!. Fetele sovietice nu-şi pierd cetăţenia prin căsătorie; nevestele ziariştilor să rămînă în patria lor. Ambasadorul american Steinhart a încercat să înduplece mai întîi pe Dekanozov, apoi pe Vîşinski, apoi pe Molotov. Negocierile au durat mai mult de un an. Sovieticii dădeau răspunsuri în doi peri şi nu se ţineau de făgăduială. Steinhart a cerut o audienţă la Stalin. Intre timp, sovieticii se căzneau să cumpere nişte vapoare petroliere (tancuri) din Statele Unite. Guvernul american a înştiinţat telegrafic pe Steinhart că a dat aprobarea acestei tranzacţii. Inarmat cu această telegramă, ambasadorul s-a prezentat la Kremlin: - Trimiteţi-ne imediat vapoarele!, a cerut Molotov. - Cu o singură condiţie, a răspuns Steinhart: un tanc - o fată!-O.K.! a răspuns Molotov pe ruseşte. A doua zi cele trei "girls" au primit viza de plecare!...

De atunci, Statele Unite au fost deseori în măsură să urmeze aceleaşi metode de negociere. Aveau putere, aveau şi obiecte de schimb. Dar uitaseră cu cine au de-aface. Dădeau,fără a cere nimic în schimb. Si astfel, s-au trezit, după Teheran, Yalta şi Potsdam, cu toate "tancurile" dăruite şi fără nici o "girl" restituită.

23 noiembrie

U.R.S.S. a pornit la atac împotriva lui "Mutual Security Act" (şi a celor loo de milioane de dolari, prevăzute pentru "eliberarea ţărilor răsăritene"). Intr-o notă violentă remisă de Gromîko Ambasadei americane de la Moscova, guvernul sovietic protestează şi se plînge că cele prevăzute în "Legea pentru Securitatea Mutuală" nesocotesc şi calcă în mod flagrant, angajamentele luate de Roosevelt, în 1933, atunci cînd a recunoscut Uniunea Sovietică. La data aceea, Roosevelt şi Litvinov s-au în-

ţeles că cele două puteri nu vor îngădui "unor indivizi sau unor grupări puse sub controlul uneia dintre ele, să unelteasca împotriva siguranţei celeilalte". Aceste angajamente au fost luate, după spusele sovieticilor, la cererea stăruitoare a lui Roosevelt (şi e probabil să fi fost aşa: voia omul să limiteze primejdia uneltirilor comuniste). Acum Statele Unite sînt primele care nesocotesc cerinţele şi obligaţiile înscrise de răposatul Preşedinte.

Chestiunea va fi adusă în faţa Naţiunilor Unite. Americanii au folosit unii termeni imprudenţi, iar Moscova a pus mîna pe o cauză care poate fi uşor exploatată. Nu numai prietenii U.R.S.S.-ului, dar şi toţi acei apărători slabi de înger şi "binecrescuţi" ai lumii libere (ca bunăoară candidul Anthony Eden) se vor cutremura cînd vor citi amănuntele amendamentului Kersten, (membru în Camera Reprezentanţilor, din Wisconsin) şi mai ales lămuririle pe care Kersten le dă cu privire la amendamentul său: "Amendamentul meu priveşte posibilitatea de asistenţă a organizaţiilor subterane (clandestine) care ar putea să existe şi care pot să survină în viitor".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E destul, pentru ca U.R.S.S. să se poată situa în ipostaza unui stat conservator, ameninţat prin uneltirile subversive ale unor conspiratori sprijiniţi de un stat străin. Nota sovietică adresată Statelor Unite, ca şi demersul făcut acum, pentru ca Adunarea Naţiunilor Unite să aducă în dezbatere chestiunea, pretind că: "Activitatea agresivă a Statelor Unite, ca şi intervenţia lor în afacerile interne ale altor state, sînt dovedite prin alocarea unei sume de loo de milioane de dolari, pentru a finanţa recrutarea şi organizarea unor grupări armate, în Uniunea Sovietică, în Polonia, în Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria, Albania şi în alte state democratice, ca şi în afară de aceste teritorii".

Legea cu pricina (adică "Mutual Security Act"), în pasajul referitor la ţările noastre, spune incomparabil mai puţin. Se prevede alocarea sumei de loo de milioane de dolari pentru "încorporarea refugiaţilor din ţările comuniste, în unităţile militare cuprinse în Organizaţia Pactului Nord-Atlantic, sau pentru alte scopuri".

Ziarul "N.Y.Times" crede a şti că această frază din urmă este "cheia" întregului proiect, fiindcă ea permite celor

care voiesc să ia măsuri grabnice împotriva blocului comunist,să ceară înzestrarea unităţilor militare de refugiaţi, cu arme, muniţii şi tot felul de unelte de luptă făţişă sau tăinuită.Această frază dă apă la moara Sovietelor şi pare să îndreptăţească protestul lor.

Intreaga chestiune izbeşte, la prima vedere, prin caracterul ei paradoxal. Uniunea Sovietică aşezată pretutindeni, nu pe bază de drept, invocă dreptul ei de a apăra, împotriva uneltirilor subversive, siguranţa unei stăpîniri care s-a impus prin silă şi teroare. Ea caută să pună privilegiul legitimităţii de partea ei şi să aşeze, sub protecţia unor angajamente internaţionale, acele stări de fapt pe care le-a săvîrşit prin nesocotirea tratatelor şi a voinţei popoarelor.

Statele Unite, pe de altă parte, care se află în frun tea unei coaliţii defensive şi urmăresc o politică de pace şi de rezistenţă faţă de agresivitatea partenerei sale, au ajuns să poată fi învinuite - în aparenţă cu dreptate - că pun la cale acţiuni politice şi militare îndreptate împotriva siguranţei unor state străine. Termenii amendamentului Kersten nu ar putea căpăta aprobarea niciunuia dintre juriştii internaţionali şi risă să fie judecaţi cu severitate de toţi aceia care se leagă de formule şi nesocotesc realitatea situaţiilor politice.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pricina acestei răsturnări de poziţie este, în primul rînd, deosebirea felului de a face politică, dintre o democraţie şi o dictatură totalitară. Cum foarte bine observa ziarul "N.Y.Times" (C. Sulzberger) o dictatură unelteşte pe ascuns,dar pe faţă apără pacea. O democraţie nu se poate apăra decît pe faţă, dar toate măsurile de apărare pe care le ia, dintre care unele tind să slăbească pe un adversar agresiv, cer să fie dezbătute şi aprobate cu risipă de publicitate. (Este adevărat, mai ales în democraţia americană, unde toată lumea vorbeşte, cu rost şi fără rost).

Există şi o pricină mai adîncă: aceasta priveşte o problemă nu de forţă, ci de fond; trăim în stare de pace, sau nu?; sînt aşezările de azi (îndeosebi "faptele împlinite" în centrul şi în răsăritul european), definitive sau provizorii?; au ele îndreptăţire şi bază legală?; pot ele fi aşezate sub oblăduirea dreptului internaţional?; iar dacă nu, pot oare fi privite relaţiile politice şi diplomatice ce s-au înnodat între

Apus şi Răsărit, peste acest abis, peste acest vacuum de legalitate, ca nişte relaţii normale, apărate prin norme şi reguli precise de drept internaţional?

Dacă discuţia rămîne îngrădită la suprafaţă, sovieticii susţin că organizarea unor regimente de refugiaţi pentru "alte scopuri" e un act de agresiune, iar americanii răspunzînd că nu au zis tot ce au zis şi cum au zis, atunci Moscova are dreptate, nicidecum America. Dacă însă problema este atacată în plin (şi faptul că americanii au acceptat numaidecît ca discuţia să se desfăşoare în Adunarea Generală a Naţiunilor Unite, îngăduie nădejdea că se va putea ajunge la o lămurire a situaţiei adevărate în care se află Europa răsăriteană) atunci se va vedea cît de necesare sînt reclamaţiile şi protestele URSS-ului, cît de îndreptăţite sînt "uneltirile" Statelor Unite, dar mai ales cît de nelegiuită este starea în care se zbat şi se afundă popoarele noastre nenorocite.

E o chestiune care trebuie urmărită de aproape. Cu orice preţ, trebuie să contribuim la lămurirea ei. Discuţia este bine angajată; trebuie dusă pînă la capăt. La cea mai apropiată "întrunire de marţi" voi vorbi despre această problemă pe care am atins-o ieri, în conferinţa mea la "Radio Europa Liberă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

25 noiembrie

In timp ce Adunarea Naţiunilor Unite continuă la Paris, (unde Vîşinski a cercetat proiectul de dezarmare apusean, făcînd unele contrapropuneri care au convins pe cei mai optimişti că "nimic nu e de făcut"), miniştrii de Externe ai Pactului Atlantic s-au întrunit la Roma, ca să discute mijloacele militare şi economice necesare pentru a grăbi înarmarea şi apărarea Occidentului. Generalul Eisenhower va cere noi eforturi şi noi cheltuieli, Averell Harriman va căuta să arate unde şi cum se pot găsi mijloace de finanţare a uriaşelor cheltuieli cerute de militari.

Inainte de a părăsi Parisul, Acheson, Eden şi Schumann s-au întîlnit cu Adenauer şi au ajuns la o înţelegere provizorie cu privire la integrarea Germaniei de vest, în Europa (politica Schumann) şi împreună cu Europa, în planul Atlantic[1].

1) Se află anexat la "Jurnal" un articol din "N.Y.Times"despre "Noul pact al Bonnului" pe care ziarul îl consideră un stimulent al unităţii europene.

E un succes - se pare - pentru formula franceză. Schumann, ca mulţi francezi, se temea de integrarea Germaniei în Pactul Atlantic, în economia atlantică şi în armata atlantică: ar fi oferit acestei ţări putinţa de a se folosi de puterile ei, pe cale de refacere, împotriva vecinilor europeni. Aceasta cu atît mai mult cu cît americanii par să aibă mai multă încredere în puterea de rezistenţă a Germaniei, decît în aceea a aliaţilor din Europa apuseană şi că sprijinul direct,pe care ar fi ispitiţi să-l dea germanilor, ar putea din nou să pună în primejdie şubredul echilibru european. Schumann crede că dacă francezii reuşesc să stabilească legături cu germanii, de ordin economic şi militar, atunci va lua naştere o solidaritate franco-germană pe care relaţiile cu lumea atlantică nu o vor mai putea înlătura sau deforma. In orice caz, Franţa va păstra un control direct în treburile germane şi va putea împiedica, la nevoie, ca vecinul ei buclucaş să nu-i crească din nou peste cap. (...)

Planurile lui Schumann nu scot nici Franţa, nici Germania din cuprinsul Pactului Atlantic, ci aşează aceste ţări, economiceşte şi milităreşte însoţite, sub oblăduirea organelor de conducere ale acestui pact. Asta înseamnă, în ce priveşte "armata europeană" că e menită să se integreze, în armata atlantică, ce e pe cale de organizare sub şefia generalului Eisenhower. (...)

Este ceea ce vrea să împiedice generalul De Gaulle, care a luat o atitudine energică, cu obişnuita lui intransigenţă, împotriva armatei europene.

Ce vrea De Gaulle?

Generalul a sprijinit totdeauna ideea unei înţelegeri directe franco-germane. Imi amintesc cu cîtă convingere mi-a vorbit el despre necesitatea unei asemenea înţelegeri, acum trei ani şi jumătate. (...) Opoziţia lui De Gaulle faţă de politica lui Schumann (care se apropie de vederile lui) are două pricini: întîi, o pricină tehnică. De Gaulle socoteşte că cele două armate (franceză şi germană) trebuiesc coordonate, dar nu contopite. Armata naţională franceză nu trebuie să dispară. A doua pricină politică: De Gaulle nu acceptă legătura dintre armata europeană şi armata atlantică, legătură care aşează Europa în "buzunarul Americii"! E un argument uşor de

exploatat pe cale demagogică, (cunoscută fiind nedreapta şi puţin chibzuita pornire a opiniei publice franceze împotriva Statelor Unite) şi dezvăluie două temeri: mai întîi teama că-chiar cuprinse în armata europeană - unităţile germane vor izbuti să capete un sprijin deosebit din partea americanilor (adică din partea comandamentului armatei atlantice); apoi teama că acest comandament suprem-atlantic (care corespunde unei superiorităţi americane vremelnice) va micşora suveranitatea naţională a Franţei.

Mai poate fi şi a treia pricină, care corespunde,din păcate, firii generalului De Gaulle şi atitudinii de opozant neîmpăcat pe care a luat-o: planul armatei europene are defectul că e planul guvernului, nu al generalului De Gaulle. Oricum ar fi, această atitudine dezvăluie pretenţii mai mari decît posibilităţile, şi o fudulie care, dacă nu e îngrădită, poate strica atît în ce priveşte partea Germaniei, cît şi în aceea a americanilor. Ce interes au francezii să descurajeze pe americani şi să rămînă faţă în faţă cu ruşii şi cu nemţii? Americanii doresc trei lucruri: să apere Europa de ruşi; să se slujească, în acest scop, de forţe militare germane; în fine, să contribuie la unirea Europei. Cum aceste scopuri nu sînt potrivnice intereselor Europei şi cum America este vremelnic cea mai mare putere apuseană, singura în măsură să organizeze apărarea lumii libere, nu e nici prudent, nici înţelept, s-o iei în răspăr. Cu mult mai cuminte este de a face ce-a făcut Schumann: să-i ofere un plan francez pentru împlinirea politicii ei, care este - şi trebuie să fie - politica lumii occidentale. Este o fericire că acest plan a fost acceptat de americani şi de germani şi că a căpătat pe deasupra binecuvîntarea reticenţilor britanici. (Churchill este, aşa cum mă temeam, mai greu de cîştigat pentru o acţiune îndrăzneaţă şi generoasă decît guvernul laburist).Dacă De Gaulle ar reuşi să-l doboare, n-ar avea nici putinţa,nici sprijinul necesar ca să-l înlocuiască printr-un plan mai bun. Singurul lui "succes" ar putea fi să împiedice Franţa de a juca un rol hotărîtor în aşezarea ordinii europene.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

26 noiembrie - 1 decembrie

Văzută în lumina comunicatului ce s-a dat la sfîrşitul dezbaterilor, Conferinţa de la Roma a contribuit la lămuri-

rea lucrurilor: a fost stabilit un program de înarmare; pînă la sfîrşitul anului 1952, patruzeci de divizii; iar pînă la mijlocul anului 1954, o sută de divizii şi integrarea unei armate europene (43 de divizii, dintre care 12 germane) în fortele atlantice.

Acest plan există însă numai pe hîrtie. Mijloacele de finanţare, pentru înarmarea Europei de vest, nu sînt limpezite. O comisie de trei se ocupă cu coordonarea mijloacelor economice şi financiare care să îngăduie finanţarea. Programul de înarmare poate suferi întîrzieri.

Pe de altă parte, constituirea armatei europene nu e decît o idee. Această idee trebuie să treacă prin parlamentele respective, unde planul Schumann-Adenauer se va izbi de serioase opoziţii: în Germania, de socialiştii lui Schumacher, iar în Franţa de o ciudată coaliţie comunisto-gaullistă. Acestea vor încerca să dea peste cap toate străduinţele. Totul merge foarte încet. (...)

8 decembrie

Central University Library Cluj

A fost constituită "Liga". E o idee pe care am împărtăşit-o, chiar de la început; am scris în mai toate ediţiile apărute pînă acum, în ziarul "Românul", căutînd să arăt înţelesul şi rostul acestei Ligi. Cu atît mai mult mă supără lipsa de convingere şi de însufleţire cu care e primită de cei mai mulţi români. Generalul însă e fericit: a întocmit lista "consiliului" şi aşteaptă să fie consacrat ca preşedinte. Este tot ce mai poate năzui. Nici o directivă, nici o concepţie de ordin politic. Numai conflicte de vanitate, într-un vacuum de idei şi de parale. Liga are statute. Va avea şi "organe".Programul însă rămîne pentru mai tîrziu. (...)

16 decembrie

Infiinţarea Ligii şi alcătuirea listei membrilor consiliului (formalitate la care Rădescu ţinea morţiş) au stîrnit, printre cei prezenţi sau absenţi pe listă, nenumărate nemulţumiri şi proteste. Ghilezan, care nu era mulţumit cu statutele, a cerut ca numele său să fie suprimat de pe listă:Davila, jignit prin nu ştiu ce, a înaintat demisiile sale din mai multe demnităţi de abia proiectate. In afară de aceste reacţiuni de

o alianţă adevărată, necum o răspundere comună, ci doar, cel mult, o asociaţie trecătoare, ieşită dintr-o situaţie tulbure şi primejdioasă, pe care tot Hitler o pricinuise.

Aceasta e convingerea mea; deoarece ea se referă la trecut, nu înţeleg să excomunic, nici să exclud pe nimeni de dragul ei. Acum însă sîntem prinşi într-o luptă nouă, o luptă pe viaţă şi pe moarte; această luptă ne impune unire şi supunere la o desăvîrşită disciplină naţională.

Ziua de 23 August este înscrisă în istoria patriei noastre; bună-rea, o vom judeca mai tîrziu; astăzi, se cuvine să tragem tot folosul şi nici un ponos, de pe urma ei, în lupta atît de cumplită pe care o ducem.

Folosul pe care-l putem trage azi, de pe urma ei, este vădit. Orice om chibzuit trebuie s-o priceapă şi sînt convins că o va pricepe.

Teza pe care o avem de apărat e cu atît mai firească şi mai desăvîrşită cu cît se potriveşte cu tradiţia noastră istorică şi cu sentimentele adevărate ale unei părţi însemnate a neamului nostru. Această teză e următoarea: ne-am desprins deîndată ce am putut, din cîrdăşia Germaniei hitleriste, nu pentru a ne supune U.R.S.S.-ului, nici pentru a ne lega de un bloc comunist, ci pentru a întinde mîna Aliaţilor apuseni (de care fusesem despărţiţi prin uneltirile complice ale lui Hitler cu Stalin) cu gîndul de a putea contribui, înfruntînd pericolele cele mai grele, la aşezarea acelei ordini europene care sub înrîurirea Apusului, a fost totdeauna prielnică aspiraţiilor şi intereselor noastre naţionale.

In ce mă priveşte, am apărat această teză în cărţile mele, am apărat-o împreună cu mai mulţi prieteni, la Paris, în timpul Conferinţei de Pace şi în numeroase cuvîntări ţinute la Londra şi în Statele Unite. Am convingerea că această teză a contribuit să şteargă nedreapta impresie de a fi fost un neam "vinovat" (adică împărţind răspunderile şi vina, cu Germania) şi să dea naştere sentimentului că, dimpotrivă, sîntem un neam pe nedrept jertfit şi părăsit. E un sentiment care, din păcate, nu ne e încă de mare ajutor, dar care ne-ar putea fi folositor, mîine; şi ne-ar fi putut fi mai folositor, aşezîndu-ne în rîndul cel dintîi al ţărilor oropsite, din răsăritul european, dacă din păcate, dihonia ce s-a întins între ro-

mâni n-ar fi coborît, în ochii străinilor, valoarea emigraţiei româneşti. Cei vinovaţi de această dihonie sînt tocmai aceia pe care dumneata cauţi să-i identifici cu un act (pe care nu l-au îndeplinit ei, decît în foarte mică parte şi probabil fără multă îndemînare!) şi pe care îi întăreşti astfel, atribuindu-le beneficiile unei politici pe care ei nu s-au priceput s-o pună în valoare, în Occident. (Acest din urmă aspect al problemei, fără doar şi poate, un aspect secundar, are totuşi însemnătatea lui, în aceste zile cînd anumite autorităţi apusene cîntăresc "aportul" pe care îl reprezintă diferitele grupări româneşti, cu gîndul de a da uneia dintre aceste grupări o recunoaştere oficioasă).

Indiferent însă de acela care se va putea folosi mai bine de o anumită politică, ceea ce este important şi decisiv este că teza pe care ţi-am amintit-o a fost,(şi mai poate fi) folositoare cauzei ţării. Oricît de îngăduitor, cînd e vorba de părerile mele personale, socotesc că trebuie să apărăm cu străşnicie acele poziţii cîştigate prin străduinţele noastre îndelungate şi care ne înlesnesc să ducem mai departe lupta noastră dreaptă. Trebuie să ne hotărîm, în sfîrşit, să nu mai privim unele probleme sub unghiul politicii noastre interne, eternizînd vechi controverse, ci să le aşezăm în cadrul preocupărilor internaţionale de azi. Nu sîntem singuri pe lume şi nu ne e dat să ne putem mîntui potrivit părerilor noastre şi a diferitelor noastre ideologii "naţionale". Mîntuirea ţării atîrnă de un complex de probleme internaţionale; ea nu poate fi privită decît ca o parte dintr-un ansamblu de prefaceri; şi nu putem participa cu folos la aceste transformări, decît dacă ne integrăm în frontul comun de gîndire şi de luptă al lumii libere. A exprima regrete pentru felul cum ne-am despărţit de Hitler, este cel puţin inoportun, în aceste împrejurări.

Iar ponosul pe care l-am putea trage cu toţii,dacă cearta în jurul zilei de 23 August s-ar întinde, e că această ceartă ar rupe şi mai mult în bucăţi emigraţia noastră românească. O neînţelegere dureroasă, ca toate cele care izvorăsc din tălmăciri potrivnice ale trecutului, ar despărţi nu numai pe aceia care doresc unirea între români, de aceia care nu o doresc, dar ar pătrunde şi înlăuntrul "Ligii" noastre,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

abia înjghebate şi ar da la iveală, de la început, o foarte păgubitoare lipsă de orientare şi de disciplină. Nu-mi fac iluzia că, de la o zi la alta, am putea cere românilor să gîndească la fel, în această privinţă; nici nu ştiu dacă aşa ceva ar fi de dorit. Socotesc însă că putem aştepta, de la toţi, o atitudine comună, cînd prin unitatea noastră putem duce la izbîndă o cauză tuturor scumpă. De această unitate atîrnă sprijinul pe care unele comitete americane, de pildă, sînt în măsură, şi ar fi gata, să ni-l dea, în diferitele direcţii unde poate fi îndreptată lupta noastră, sprijin pe care nu-l primim deocamdată, din pricina dezordinii care bîntuie în rîndurile noastre.

Iată de ce, dragă domnule Frîncu, fără să te fi cunoscut şi fără să-ţi fi voit răul, am socotit că autorul care publicase un articol violent împotriva zilei de 23 August nu putea să figureze, cu numele său, pe prima listă a unei ligi constituite cu scopul de a desăvîrşi unirea dintre români,"pentru a duce mai departe, cu puteri unite şi lîngă puterile apusene, lupta pentru eliberarea Răsăritului european". Nu e numele dumitale care n-ar fi fost vrednic de a figura în consiliu, ci numele autorului cu pricina, care nu se potrivea cu apelul adresat de ziarul "Românul", românilor de pretutindeni. Sînt convins, după ce te-am citit, că nu vei rămîne în afară de aceia care doresc să aşeze liga în slujba unui front românesc unitar. Vom găsi mijlocul ca să stăm alături, pe aceeaşi linie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mă întrebi de ce nu ţi-am scris aceste rînduri,mai înainte. Imi pare rău că n-am făcut-o; dar nu te cunoşteam îndeajuns şi am lăsat această sarcină acelora cu care erai în corespondenţă. Acum cînd te cunosc mai bine, îşi scriu şi ştiu de mai înainte că nu-mi vei lua în nume de rău sinceritatea mea.

Aş dori să găseşti, în această scrisoare - de aceea am scris-o atît de lungă - simţămintele mele adevărate faţă de tineret. Imi spui că neînţelegerea dintre generaţii ar mai putea dăinui. Nimeni n-ar fi mai mîhnit decît mine, dacă asta s-ar adeveri. Am fi de neiertat, şi unii şi alţii, dacă nu am lăsa ca aceste vremuri pe care le trăim să ne apropie. E un prilej, cum nu poate fi altul mai nimerit, ca să refacem unitatea românească, nu numai în spaţiu, dar şi în şirul timpului. Pentru aceasta însă, nu e destul să pricepem - aşa cum mi-ai

scris - că trebuie să avem un singur drapel şi să tragem în rus. Apropierea dintre noi cere o pricepere adîncită a zilelor pe care le trăim şi a suferinţelor pe care le îndurăm. Zadarnic este să aruncăm vina unii pe alţii, după cum n-ar fi cuminte să aruncăm vina în sarcina rusului. Europa s-a deschis în faţa apetiturilor sovietice, înainte ca rusul să se fi gîndit să pornească la drum. La noi, ca în atîtea ţări, bătrînii" nu s-au priceput să păstreze neîntinată moştenirea unei minunate civilizaţii; "tinerii" s-au grăbit, dintr-o pornire neîngrădită, să provoace răsturnările cele mai primejdioase, politice şi spirituale. Exaltarea bolnăvicioasă a unui sentiment firesc de dragoste de neam a schimbat poporul bun şi cuminte al Italiei, într-un "Incurcă-lume"; poporul destoinic şi harnic al Germaniei a devenit un călău al omenirii. La noi, aceeaşi exaltare, faţă-n faţă cu uşurinţa şi nepriceperea cadrelor vechi, a dus la acele acţiuni şi reacţiuni sîngeroase, deopotrivă de vinovate, care au tulburat adînc un popor de veche şi aleasă omenie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cînd Hitler a întins mîna lui Stalin, împărţind cu el, ţările noastre - învrăjbite - catastrofa era în mers. Ne mai trebuia un război! L-am avut! Astfel am pierdut din trupul ţării, după ce pierdusem, de mai înainte, din sufletul ei.

Acum, dacă vom izbuti să eliberăm ţara - şi nu mă îndoiesc că vom izbuti - vom avea totul de refăcut. Vremile ne cer mai mult decît refacerea unei ţări: vom avea de refăcut un colţ al lumii, partea noastră dintr-o moştenire comună, pe care va fi nevoie să ştim de pe acum, s-o apărăm. Refacerea ţării, în cuprinsul refacerii europene, ne va sili să gîndim în termeni care vor depăşi hotarele noastre. Vor fi depăşite, de asemenea, certurile noastre cele vechi. Vom avea, vrînd-nevrînd, drept călăuză, ideea lumii libere. Atunci vom avea de a contribui la desluşirea şi înfăptuirea acestei idei, punînd în slujba ei, virtuţile regăsite ale neamului nostru: înţelepciunea, simţul de măsură, omenia.

Dacă ne-am pregăti cinstit şi serios pentru această sarcină, ne-am putea împăca numaidecît.

Cu sentimentele cele mai prieteneşti şi mai sincere,

Grigore Gafencu

Comaniciu, care mi-a semnalat nedumerirea sa faţă de acţiunea noastră, a unei părţi din tineretul nostru aflat la Paris.

2o decembrie

(...) Jackson şi Dolbeare, conducătorii comitetului "Europa Liberă" ne-au invitat la dejun, la Century-Club, pe Vişoianu şi pe mine. Unul pe franţuzeşte, altul pe englezeşte, ne îndeamnă să ne împăcăm. - Am fost foarte nerăbdători spune Jackson; ţara voastră geme în robie, iar noi căutăm să-i venim în ajutor, cheltuind bani, facem nenumărate sforţări,întocmim un întins program de lucru, dispunem de mijloace tot mai mari, cerem, pentru ţara voastră, o acoperire românească pe care o socotim de folos, cu toate că nu e neapărat necesară, iar în acest timp voi vă certaţi!

Are dreptate. Incep "pledoariile". Vişoianu expune cu moderaţie şi abilitate (bineînţeles, cu rea credinţă) teza cumetrilor de la Washington. El pune în lumină rolul de arbitru al regelui. Arăt la rîndul meu, de ce n-a fost cu putinţă o organizare amicală a unui comitet naţional: din partea românilor de la Washington, am cunoscut intenţii de acaparare şi de excludere.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Jackson pune capăt acestor controverse, declarînd că trecutul a trecut. Acum urmează reconstrucţia. Comitetul (american) recunoaşte trei factori decisivi: pe rege, un simbol al unirii româneşti şi nu un creator al stărilor de drept, apoi pe mine şi pe Vişoianu. Celelalte elemente i se par lui Jackson de o importanţă secundară. Dacă ar exista o înţelegere între Vişoianu şi mine, am putea-o impune celorlalţi,adică lui Creţeanu, reprezentanţilor "partidelor", generalului Rădescu şi lui Davila. Americanii vor susţine şi sprijini cu fermitate orice înţelegere directă între Vişoianu şi mine şi se vor căzni să facă din ea "o lege a românilor". Colaborarea odată înfăptuită, înţelegerea directă dintre Vişoianu şi mine trebuie să persiste. Americanii vor ţine legături cu noi.(Este în fond vechea idee pe care ne-a expus-o Rică Georgescu,idee care izvorăşte de la oficiile C.I.A.)

Răspunderile au fost stabilite. N-am putut decît să accept o misiune dată în asemenea condiţii. Imi dau seama cît de ingrată e această sarcină: în faţă găsesc reaua credinţă a

cumetrilor; în spate, bănuielile prietenilor; iar ca tovarăş de "joc", un om şiret şi moale, care în cel mai bun caz, este şi va rămîne "nesigur". Voi încerca.

Pe la jumătatea lunii ianuarie 1952, adică peste trei săptămîni, mă voi duce la Londra, unde se ţine Conferinţa ţărilor de dincolo de Cortina de Fier; va veni şi Vişoianu. Cu acest prilej vom vedea pe regele Mihai.

21 decembrie

Invinuirile sovietice împotriva "intervenţionismului american" au provocat dezbateri destul de vii în Adunarea Generală a Naţiunilor Unite (unde domneşte cel mai deplin "optimism"!). Vîşinski a atacat hotărîrea Americii de a pune pe picioare batalioanele de luptă.

Americanii s-au apărat foarte moale. In loc de a se folosi de acest prilej pentru a stărui asupra dreptului lor de a interveni, în treburile ţărilor răsăritene, delegatul american Mike Mansfield s-a mărginit să arate că legea atacată (Mutual Security Act) nu are un caracter ofensiv, ci strict defensiv şi nu urmăreşte altceva decît să vină în ajutorul refugiaţilor care au putut scăpa de dincolo de Cortina de Fier. Lămuririle date de Acheson, la Washington, sînt tot atît de slabe: în loc de a afirma principii, Departamentul de Stat caută "s-o scalde" cu privire la cele dintîi cuvinte nefericite cuprinse în legea cu pricina. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Atitudinea atît de "mlădioasă" a delegaţiei americane a fost încununată cu succes: cererea U.R.S.S.-ului de a dezaproba şi condamna legea americană (de către Naţiunile Unite) a fost respinsă de Consiliul de Securitate, cu 39 de voturi, contra 5.

E însă un succes îndoielnic. Arabii s-au obţinut de la vot. Occidentalii au sprijinit America fără insufleţire, dojenind-o pe sub mînă. Problema rămîne nedumerită.

Dacă americanii ar fi vorbit ritos despre nelegitimitatea stărilor de la Răsărit şi despre dreptul lor de a interveni (fiindcă au acceptat o răspundere comună în aşezarea treburilor, la Răsărit) arabii n-ar fi crîcnit, iar sufletele prea-simţitoare ale anglo-francezilor n-ar fi cutezat să-şi

manifeste tulburarea. (...)

Statele Unite sînt jignite de faptul că guvernul maghiar se gîndeşte să judece pe cei patru aviatori americani care au fost siliţi să aterizeze în Ungaria. De data asta,sovieticii întind coarda prea mult; guvernul american este silit să reacţioneze cu energie. Acheson care se teme, ca dracul de tămîie, de orice slăbiciune pe care opoziţia ar putea-o socoti ca filobolşevism, a trimis două note "tari", una la Budapesta, alta la Moscova.

Aşadar, am rămas - bogdaproste! - în plin "intervenţionism".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1952

17 februarie

De două luni n-am mai deschis acest caiet: a fost cea mai lungă vacanţă a "memoriilor" mele. Sărbătorile s-au scurs liniştit, fără primiri, fără petreceri. O sărăcie tot mai temeinic întinsă rînduieşte viaţa lumii din exil. (...)

Anul acesta va fi influenţat de alegerile prezidenţiale americane. Atît politica internă a Statelor Unite (unde lupta între partide a devenit mai pătimaşă) cît şi politica externă, vor fi legate de necesităţile campaniei electorale. Este vădit că partidul republican, înlăturat de la putere, de atîta vreme, va face sforţări disperate pentru a recuceri Casa Albă. (...) Scandalurile din urmă au scos la iveală o întinsă corupţie, în anumite cercuri administrative, îndeosebi, în rîndurile poliţiei şi a serviciilor de strîngerea impozitelor, vor înlesni campania opoziţiei. In politica externă, situaţia nu e limpede şi poate ademeni dorinţa "de schimbare" a unor cercuri politice lipsite de experienţă şi de judecată. Schimbările, în acest domeniu, sînt foarte primejdioase şi riscă să adauge la greşelile din trecut, multe alte greşeli de viitor. Tendinţa de a înlocui politica bipartizană (care nu a ferit Statele Unite de multe şi grele încercări, dar a izbutit să îndrepte unele erori şi să dea acţiunii externe o înfăţişare de unitate, de continuitate şi de o necontestată

autoritate printr-o politică de partid, iar în cazul lui Taft, printr-o politică de jumătate de partid!) poate slăbi şi mai mult poziţiile lumii libere. Cu atît mai mult, cu cît, în împrejutările actuale - în urma luptelor şi jertfelor din Coreea unde situaţia rămîne incertă şi întunecată, a desfăşurărilor din Asia, unde agresiunea chineză se poate întinde oricînd spre Indochina, Burma, Malaya şi India, şi din Europa (unde Occidentul nu izbuteşte decît cu chiu şi vai să ducă la împlinire politica atlantică şi europeană) singura acţiune americană potrivită, înţeleaptă şi salvatoare poate fi numai într-o acţiune de statornică şi hotărîtă continuitate. In haosul lunii grav înrîurită de svîrcolirile popoarelor asiatice şi de nervozitatea europenilor - haos prin care Moscova îşi întinde firele unor uneltiri bine socotite - numai o politică americană, de forţă şi de ordine, poate împiedica cele mai cumplite prăbuşiri. Dacă America încearcă să-şi modifice politica,după unele socoteli electorale, totul e pierdut. Orice năzuinţă de a urma o politică mai bună poate avea urmări mai rele. Nimic mai inoportun, astăzi, decît un an de alegeri în Statele Unite.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Printre candidaţii mai de seamă, unul singur a intrat cu hotărîre în arenă, plin de intenţii bune şi de vederi greşite: senatorul Taft. Celălalt - generalul Eisenhower - s-ar lăsa ales ca preşedinte, dar nu e hotărît să lupte. Al treilea candidat nu s-a declarat. Se ţine în rezervă şi îşi cîntăreşte sorţii. E lucrul cel mai potrivit, după umila mea părere, fiindcă deşi el nu e tocmai o lumină, are totuşi însuşiri luminoase de experienţă şi de curaj. (...) Persoana lui Truman e legată de toate greutăţile şi păcatele prezentului. Lupta va fi grea şi rezultatul nu poate fi prevăzut. Dacă Eisenhower va încăpea pe "tichetul electoral" al republicanilor, adică va fi desemnat pentru a candida în numele partidului republican, atunci nu e cu putinţă ca Truman să nu mai intre în luptă şi astfel generalul va cîştiga alegerile. (...)

In asemenea împrejurări, relaţiile dintre Statele Unite şi Europa occidentală sînt deosebit de importante. Relaţiile sînt strînse, dar proaste. America e prezentă în toate domeniile vieţii publice europene: fără sprijinul ei constant, statele occidentale din Europa nu şi-ar mai putea echilibra

bugetul, nu şi-ar putea acoperi cheltuielile, n-ar mai putea să se înarmeze, să se apere, să trăiască[1].

Călătoria mea în Europa (19 ianuarie - lo februarie); în zilele 2o-24 ianuarie a avut loc conferinţa de la Londra[2]. In zilele de 3-4 februarie, călătoria mea la Strasburg. Plecarea mea de la Paris, la lo februarie.

24 februarie[3]

Armata Europeană şi Pactul Atlantic. Votul celor două parlamente (de la Paris şi Bonn); condiţiile şi rezervele; conferinţa de la Londra; conferinţa de la Lisabona. Proiectul pentru organizarea unei armate europene, din unităţi militare formate în ţările libere din Europa occidentală, a trecut cu bine, nu fără greutate, prin parlamentul francez,ca şi prin cel german. A fost nevoie de o sforţare hotărîtă şi stăruitoare din partea cancelarului Adenauer, pentru a convinge Germania de vest să colaboreze în cuprinsul unui organism

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Cu referire la aceste probleme, se află anexată la "Jurnal" în cîmpul însemnărilor de la 17 februarie, o scrisoare publică din 8 ianuarie 1952, trimisă ziarului "Times", de către gruparea "Convorbirilor de marţi" şi referitoare la "Mutual Security Act", semnat de: N. Kotta (Albania), N.Balabanof, M. Milef (Bulgaria), H.Ripka, J. Papanek (Cehoslovacia), L. Vahter (Estonia), Tábor Eckhardt, Bela Fabian (Ungaria), V. Masens (Letonia), V. Sidikaukas (Lituania), Gr. Gafencu, Brutus Coste, (România), Al. Adamovici (Iugoslavia-Serbia), B. Radiţa (Iugoslavia-Croaţia), B. Ribnikar (Slovenia).

2) Grigore Gafencu anexează la "Jurnal" o comunicare la radio "Europa Liberă", care rezumă istoria Mişcării Europene şi caracterul dezbaterilor despre eliberarea ţărilor din răsăritul european. De asemenea, se află anexate: rezoluţia Conferinţei de la Londra, două articole despre "Locul României în Europa Unită" şi cuvîntarea rostită de el, la Londra, despre Mişcarea Europeană în centrul şi răsăritul Europei.

3) Incepînd din ianuarie 1952, Gr. Gafencu încetează de a-şi redacta notele zilnice, pe care le reia în ianuarie 1954, sub forma unor sinteze retrospective, scrise în limba franceză, pînă la sfîrşitul "Jurnalului". Insemnările sale continuate prin comunicările rostite la posturile de radio "România Liberă", din care reproducem pasajele esenţiale, sînt ultimele sale pagini scrise în româneşte.

de apărare comună, la întărirea apusului european. (...)Cine n-a mai văzut Europa, de o bucată de vreme şi se întoarce,aşa cum mă întorc eu, dintr-o călătorie europeană, e adînc convins că ideea unei Europe unite, care acum cîţiva ani, părea o născocire a unor visători şi idealişti politici, a pătruns în masele populare, a izbutit să însufleţească o bună parte din tineret şi a aprins o flacără de nădejde în sufletul tuturor celor care mai cred în mîntuirea vechiului nostru continent.Idee europeană a devenit o idee-forţă, în măsură să deştepte popoarele, să le îndrume pe o cale nouă, să le dea încredere în viitor.

Dacă în ciuda acestei vădite prefaceri sufleteşti, Europa oficială şi reprezentativă nu s-a putut hotărî uşor să dea, prin organele ei politice, o binecuvîntare legală proiectului de armată europeană, e fiindcă închegarea laolaltă a unor forţe militare - pînă mai ieri duşmane de moarte - reprezintă totuşi o uriaşă revoluţie, în gîndire, în deprinderi,în fapte şi fiindcă cercurile politice din fiecare ţară cu răspundere ce apasă asupra lor, şi mai ales cu deosebirile de vederi, de interese, de ambiţii care le despart, se obişnuiesc mai greu decît masele populare, cu ideea prefacerilor de neînlăturat. La asta, se adaugă o parte din temerile germane, ca nu cumva hotărîrile de azi să consfinţească inegalităţile firesti rămase în urma războiului şi a victoriei Aliaţilor; pe de altă parte, temerile franceze ca nu cumva vechea inegalitate de forţe, între Germania şi Franţa, să reapară în sînul noilor organisme militare şi economice plănuite. (...) Votul parlamentului francez, de la 19 februarie, a fost un vot afirmativ, cuprinzînd unele rezerve: Franţa acceptă planul armatei europene, dar cere unele asigurări din partea puterilor anglosaxone, ca să fie ferită de primejdia unei prea grabnice şi covîrşitoare înarmări a Germaniei. Aceste rezerve au provocat numaidecît un răspuns mulţumitor din partea reprezentanţilor Statelor Unite şi Angliei, astfel încît, pe baza votului parlamentar, guvernul francez poate păşi înainte şi duce la îndeplinire ceea ce este de altfel o politică ieşită chiar din iniţiativa lui, adică organizarea armatei europene. (...)

Cum Statele Unite procură armele şi mijloacele de finanţare ale înarmării europene, aceste asigurări sînt deci-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

sive, Statele Unite pot să garanteze o întărire bine cumpănită a forţelor europene. (...) Inţelegerea deplină între cei patru miniştri, la Londra, îngăduie deschiderea, în condiţiile cele mai bune, a conferinţei de la Lisabona, unde se întrunesc diplomaţii şi reprezentanţii armatelor Occidentului, pentru a cerceta nevoile lor militare şi a pune la punct planurile de apărare în comun. După atîtea dezbateri, va fi la Lisabona, o conferinţă mai precisă, unde militarii speră că vor putea lămuri unele probleme tehnice de organizare şi de strategie comună. (...)

Ceea ce apare, în ciuda atîtor frămîntări, este unitatea lumii apusene: apărarea civilizaţiei "atlantice", străduinţele înfrăţite ale popoarelor libere, de pe două continente, din Europa şi America. In această comunitate, Statele Unite îndeplinesc, datorită puterii şi bogăţiei lor, rolul de frunte pe care, de veacuri, le-au îndeplinit în Europa, cele două puteri occidentale, Franţa şi Anglia.

In al doilea rînd, în cadrul acestei lumi libere, Europa se desprinde ca o verigă deosebită, în lanţul ţărilor unite în comunitatea atlantică. Intre Franţa, Germania, Italia, Olanda se ţes legături deosebite, de ordin economic şi militar; la capătul străduinţelor de colaborare, se ridică de pe acum, steagul unei Confederaţii Europene.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In al treilea rînd, se desprinde o idee pe care occidentalii nu îndrăznesc să o desluşească precis, dar pe care noi o vom afirma cu tărie: Europa care îşi întregeşte forţele şi îşi organizează unitatea, în cuprinsul lumii libere,nu poate avea decît un singur înţeles - îndreptăţit în istorie şi geografie - şi anume înţelesul de continent ce se întinde între Atlantic şi Gurile Dunării. Direcţia de unire, de eliberare a Europei este, aşa cum a fost totdeauna, de la Vest la Est. Odată începută, această operă trebuie dusă pînă la capăt.Si va fi dusă pînă la capăt.

2 martie

Conferinţa de la Lisabona. Armata europeană.In lupta ce se dă între Apus şi Răsărit, pentru a duce la izbîndă fie idealul de libertate al lumii apusene, fie acela al Moscovei, totalitar şi comunist, ambele tabere se străduiesc să alcătu-

iască unităţi politice cît mai cuprinzătoare şi mai puternice.

Uniunea Sovietică a reuşit să strîngă laolaltă o jumătate din Europa şi o bună parte din Asia. Revoluţia bolşevică, îndrumată de Moscova, caută să cucerească lumea potrivit principiului: unificare prin forţă. Cît preţuieşte o asemenea "unificare" şi cît va mai preţui, se poate desluşi din faptul că intimidarea exercitată de la Moscova, pe tot întinsul lumii comuniste, se înteţeşte tot mai mult. (...) In faţa blocului comunist, lumea liberă se străduieşte şi ea să strîngă rîndurile, să alcătuiască o organizaţie întinsă şi unitară. Potrivit tradiţiilor civilizaţiei ei, lumea liberă nu poate desăvîrşi decît o unire în libertate. O astfel de unire, care se fereşte de orice constrîngere din partea celor mai tari şi cere să se poată sprijini pe voinţa tuturor, nu-i uşor de îndeplinit. Nu s-au stins încă şi n-au dispărut toate resentimentele şi prejudecăţile, nici toate supărătoarele amintiri din trecut care deosebeau şi despărţeau popoarele europene între ele. De aceea problemele ce se ridică în calea unirii impun discuţii amănunţite şi nu pot fi rezolvate cu uşurinţă, nici în grabă. Tot de aceea însă, hotărîrile la care se va ajunge prin bună înţelegere deschid porţile spre viitor şi crează temelii statornice pe care să se poată clădi lumea de mîine.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Conferinţa de la Lisabona, care a luat sfîrşit acum cîteva zile, va însemna o dată luminoasă şi hotărîtoare în străduinţele apusene. Meritul ei cel mai mare va fi acela de a izbuti să pună rînduială în ideile frămîntate, de multă vreme, în lumea liberă şi de a lega între ele, în cuprinsul unui plan unitar, unele soluţii care - pînă mai ieri - păreau deosebite şi potrivnice. (...) Pactul Atlantic cuprinde astăzi 14 state (şi anume: Belgia, Canada, Danemarca, Franţa, Islanda, Luxemburgul, Olanda, Norvegia, Portugalia, Anglia, Statele Unite şi de curînd Grecia şi Turcia) organizează comunitatea de viaţă şi de apărare a lumii libere. Un plan comun de apărare prevede pregătirea şi colaborarea forţelor militare ale acestor state, în fruntea cărora se află Statele Unite, datorită puterii lor financiare, industriale, ca şi posibilităţilor de a alcătui, într-un timp scurt, o uriaşă putere armată. (...)

9 martie

Una dintre întîmplările cele mai uimitoare şi mai dureroase ale vremilor ce le trăim, a fost tăcerea şi uitarea în care s-a cufundat, de la sfîrşitul războiului trecut, o bună parte din omenire: o jumătate din Europa, cuprinzînd popoarele tinere, pline de viaţă şi de făgăduinţe,din răsăritul continentului nostru. A fost ca şi cum o jumătate din omenire ar fi uitat de cealaltă jumătate; niciodată lipsa de solidaritate între oameni, aşezaţi pe felii deosebite ale globului pămîntesc deosebiţi prin unele împrejurări cu caracter vădit provizoriu, dar legaţi între ei, printr-un destin comun, niciodată - zic - lipsa de solidaritate şi de înţelegere pentru suferinţele vecinilor nu a fost mai stranie şi mai desăvîrşită, ca acum.

Am cunoscut zile cînd o singură nedreptate împlinită împotriva unui singur om[1)], ridica o lume întreagă în picioare, însufleţită de gîndul de a pune capăt, numaidecît, şi cu orice preţ, suferinţelor sau umilinţelor nedrepte. - Să fie dreptate! - spune mîndra deviză a dreptului roman, care a influenţat puternic vechea noastră civilizaţie; să fie dreptate, chiar dacă cerul ar trebui să se surpe şi lumea să se prăbuşească.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La sfîrşitul războiului trecut, s-a împlinit cea mai cumplită nedreptate, nu împotriva unui singur om, nu împotriva unui grup de oameni, ci împotriva unor popoare întregi, împotriva a zece popoare născute în Europa, crescute în civilizaţia europeană şi despărţite cu de-a sila de credinţele,de drepturile şi de lumea lor, ca să slujească, drept pradă de război şi de cîmp de experienţă. (...) Nimeni dintre aceia care au izbutit să scape de urgie nu s-a încumetat să le plîngă de milă. Era ca şi cum Cortina de Fier, care s-a lăsat greoaie peste o lume, a înăbuşit pînă şi amintirea celor dispăruţi în prăpastie.

Această uitare nu e datorată numai unei vinovate nepăsări. Lumea a fost supusă, în timpul războiului trecut,unor încercări grozave; a fost nevoită să facă imense sforţări, ca să scape de înfrîngere şi de nimicire. Apusul a fost atît de

---

1) Aluzia priveşte nedreapta condamnare a ofiţerului francez Alfred Dreyfus în 1894, graţiat în 1899, reabilitat în 19o6, în urma campaniei poporului şi elitelor franceze, în frunte cu Zola.

fericit să capete un sprijin decisiv din partea armatelor răsăritene, încît a crezut sau a voit să creadă şi s-a legat cu desnădejde de această credinţă că: din victoria comună, va ieşi o rînduială dreaptă şi că, la temeliile acestei rînduieli, trebuie aşezată o încredere perfectă între aceia care au luptat şi au învins împreună.

Era o recunoaştere a istoriei şi a stărilor care dăinuiesc în lume. Era şi un semn de firească oboseală, atunci cînd planurile şi prevederile se clădeau mai mult pe năzuinţe, decît pe cunoaşterea şi justa judecare a faptelor. In dorinţa de a reface ordinea în Occident, după cumplita tulburare a războiului, lumea liberă a vrut să spere şi să creadă că lucrurile se vor îndrepta şi la Răsărit. Nebăgînd în seamă unele suferinţe puse în seama războiului şi a consecinţelor lui şi nicidecum unui regim (...), lumea liberă aştepta ca lozincile de libertate, de dreptate, de democraţie care însufleţiseră victoria aliaţilor, să înlesnească refacerea Răsăritului, aşa cum înlesniseră rînduirea şi organizarea stărilor, la Apus. Trezirea din aceste iluzii a fost tîrzie şi grea. Apusul ştie astăzi că opera de distrugere, de dincolo de Cortina de Fier, nu va fi oprită ci va înainta cu orice preţ, dacă nu i se va tăia calea. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

16 martie

U.R.S.S. face o nouă propunere de pace cu Germania (...).

U.R.S.S. s-a hotărît să facă o nouă propunere de pace. (...) Germania e împărţită, aşa cum împărţită este, din pricina Cortinei de Fier, Europa întreagă. In Germania răsăriteană, încăpută sub obîăduire sovietică dăinuiesc aceleaşi stări ca şi în ţările noastre asuprite: o minoritate fără scrupule şi fără îngrădire, sprijinită de poliţie şi de armate, terorizează întreaga populaţie. (...) Germania de vest guvernată de un regim democratic s-a apropiat de ţările occidentale. Ea are aceiaşi dorinţă de a stabili, în cuprinsul hotarelor ei, aşezări de viaţă liberă şi dreaptă, pentru fiecare cetăţean în parte, şi pentru naţiune, în întregimea ei. De asemenea, ea are aceeaşi voinţă, ca şi Occidentul, de a se apăra împotriva oricărei încălcări sau agresiuni care ar veni din-

spre Răsărit. De aceea, pînă la organizarea propriilor ei forţe de apărare - forţe menite, în cuprinsul unei armate europene, să apere cauza comună a lumii libere - Germania de vest nu numai că acceptă dar şi cere ca hotarele ei răsăritene să fie acoperite prin trupele americane, engleze şi franceze aflătoare pe teritoriul german. Această strînsă colaborare în domeniul înfăptuirilor politice şi al pregătirilor militare dintre Germania vestică şi ţările Pactului Atlantic, colaborarea care asociază Germania, iar mîine o va lega deplin de acest pact are drept consecinţă întărirea lumii libere şi dezvoltarea ideii europene.

Este tocmai ceea ce Moscova vrea să împiedice cu orice preţ. (...) - A sosit vremea, spun înţelepţii de la Moscova, ca poporul german să nu mai fie tăiat în două şi să se poată bucura, în sfîrşit, de binefacerile unei vieţi liniştite. Germania trebuie deci unificată, pacificată şi neutralizată. Un regim "democratic" (cine nu ştie ce însemnează "democraţie", dincolo de Cortina de Fier?) trebuie aşezat la cîrma ei, iar trupele străine trebuiesc retrase, de o parte şi de alta. Germania trebuie să rămînă liniştită.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Planul va părea atrăgător propagandiştilor sovietici. Este un nou prilej pentru a proslăvi dorinţa de înţelegere a guvernului comunist atît de dornic de pace, de libertate şi de democraţie.

Cercurile politice şi opinia publică din Occident desigur , nu-i vor da crezămînt. Pînă mai ieri, Apusul era bucuros să creadă orice făgăduială sosită de la Moscova. Azi nu mai crede în nici una, fiindcă o dureroasă experienţă l-a învăţat cum, din toate promisiunile sovietice, nu s-a ales decît cumplita tulburare de azi, cînd jumătate din lume este strivită, iar cealaltă e silită să-şi adune toate puterile pentru a face faţă agresiunii.

Ce însemnează planul, în aparenţă atît de nevinovat, care cere evacuarea trupelor străine, dintr-o Germanie dezarmată? Trupele britanice să se retragă în Anglia; trupele americane, în America; iar trupele sovietice să se retragă dincolo de hotarul german şi să stea de veghe în Polonia, în Ungaria, în România, de la un capăt la altul al Europei răsăritene. E uşor de presupus ce fel de democraţie se va dezvolta

într-o Germanie lipsită de orice sprijin occidental şi supravegheată de aproape de armatele Uniunii Sovietice. (...) Trupele sovietice să fie retrase nu dincolo de hotarele germane, ci dincolo de hotarele Rusiei; nu numai poporul german, ci toate popoarele europene au dreptul să trăiască libere şi în pace. (...) Dacă vrea pace şi libertate, să fie pace şi libertate pentru toţi. Dacă însă e hotărît să păstreze mai departe, în robie, o jumătate din lume, iar cealaltă jumătate sub ameninţare, atunci nimic nu trebuie şi nu poate să împiedice Apusul de a-şi pregăti uriaşele lui puteri de apărare şi de rezistenţă.

30 martie

Cele trei puteri apusene (Statele Unite, Anglia şi Franţa) au răspuns notei prin care Uniunea Sovietică propunea unirea, neutralizarea şi pacificarea Germaniei.

Prin unire, Moscova înţelege aşezarea Germaniei de vest sub influenţa Germaniei de est, unde întreg aparatul de stat se află sub control sovietic. In afară de făgăduieli deşarte, ca de pildă "regim democratic", "libertăţi publice", "drepturi individuale", vorbe care în lumea sovietică au înţelesuri pe care am avut prilejul să-l aflăm, Moscova nu a arătat pînă acum că s-ar învoi cu alegeri libere, garantate printr-un control internaţional.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prin neutralizare, U.R.S.S. înţelege despărţirea Germaniei de ţările occidentale şi izolarea ei, sub strînsa supraveghere a vecinului imperiu sovietic. U.R.S.S.-ul nu mai cere, ce-i drept, deplina dezarmare a Germaniei, ci propune, pentru a cîştiga interesul nemţilor, şi pentru a-i dezlipi de planurile de colaborare militară cu Apusul, formarea unei armate naţionale germane. Cum ar putea rezista o asemenea armată, presiunii sovietice, după ce americanii şi englezii îşi vor fi retras trupele de pe continentul european, e altă problemă; scopul pe care sovieticii vor să-l atingă deocamdată, este acela de a menţine deschise porţile prin care puterea sovietică să poată pătrunde în Apus.

In sfîrşit, prin pacificarea Germaniei, sovieticii înţeleg extinderea regimului de aşa zisă pace, care dăinuieşte în Rusia şi în ţările noastre, pînă la fluviul Elba şi pînă pe

Rin. Germania întreagă cu uriaşele ei puteri industriale, va fi nevoită, cu ademeniri, apoi cu sila, să se integreze în pacea sovietică, adică (aşa cum sîntem siliţi să facem cu toţii în ţările dominate de comunism) să lucreze în pace, pentru a pregăti războiul.

Cele trei mari puteri occidentale au încercat, prin răspunsul lor, să silească guvernul sovietic de a-şi dezvălui gîndurile ascunse. Ele s-au învoit cu ideea de a înlesni Germaniei calea spre pace şi spre unire. Au cerut însă, cum e firesc, ca unirea să se înfăptuiască în libertate, adică sub controlul unei autorităţi internaţionale, ca să nu se întîmple,în Germania, ceea ce s-a întîmplat în România şi în toate ţările răsăritene, unde sub cuvînt de unire şi de organizare democratică, armata şi politica şi-ar impune (fie direct, fie prin interpuşi) unor populaţii terorizate, un regim pe placul Moscovei.

Nota apuseană de răspuns aminteşte că Adunarea Generală a Naţiunilor Unite a însărcinat o comisie specială care să cerceteze, la faţa locului, "în ce condiţii sînt asigurate libertăţile individuale şi naţionale ale poporului german" Această comisie a reuşit să lucreze nestînjenită, în Germania de vest; dar n-a putut să pătrundă în Germania răsăriteană.Este sau nu este hotărît guvernul sovietic să admită un asemenea control în părţile germane care se află sub stăpînirea lui?

In al doilea rînd - spune nota apuseană - pacea cu Germania nu se poate face decît cu un guvern german. Un astfel de guvern, ieşit din alegeri libere, nu poate fi îngrădit de mai înainte şi nu poate fi silit să ţină Germania în afara curentelor care tind spre unirea şi organizarea Europei. In cuprinsul Naţiunilor Unite, Germania trebuie să fie liberă să-şi croiască o soartă paşnică, aşa cum o înţelege.

Occidentalii amintesc - în sfîrşit - că sovieticii, atunci cînd vorbesc de unirea Germaniei, înţeleg că această unire să nu se întindă dincolo de linia Oder-Neisse, adică pînă la hotarul unde Uniunea Sovietică a împins Polonia, după ce i-a luat ţinuturile răsăritene.

Apusenii n-au recunoscut această linie de hotar, decît în mod provizoriu; numai printr-un tratat de pace cu Germania se poate ajunge la o înţelegere definitivă, cu privi-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

re la frontiera răsăriteană a unei Germanii cu adevărat "unite". De asemenea, occidentalii au făcut rezerve în privinţa organizării unei armate naţionale germane. El consideră planul lor, pentru alcătuirea unei armate europene, mult mai potrivit cerinţelor zilei de azi care, după spusele lor, "urmăresc relaţii internaţionale pe temei de cooperare, şi nicidecum redeşteptarea vechilor rivalităţi naţionale".

Este evident că aceste două din urmă argumente răstoarnă platforma pe care propaganda sovietică era gata să se desfăşoare. Pentru a iluziona poporul german, Moscova îi vorbeşte de unire. Pînă unde, această unire? întreabă nota apuseană. Pînă la hotarul pe care sovieticii l-au ales de-a curmezişul teritoriilor germane? Care e germanul care se mulţumeşte cu o astfel de "unire"?

Acelaşi lucru cu privire la "armata naţională". Pînă mai ieri, comuniştii din lumea întreagă acuzau America de a dori să reînvie militarismul german. Iată însă că Moscova aduce o propunere de a lăsa pe nemţi să-şi croiască din nou o putere militară <u>naţională</u>. Americanii n-au cerut decît participarea unor unităţi germane într-o armată europeană sau atlantică, fiindcă au urmărit apărarea Europei, în interesul unei Germanii libere, într-o lume liberă, în timp ce Moscova doreşte o Germanie izolată, în slujba agresiunii sovietice.

Secretarul de stat american, Dean Acheson a ţinut să lămurească mai precis cele cuprinse în nota ţărilor occidentale, arătînd cîte îndreptăţite bănuieli stîrneşte propunerea de pace sovietică.

Dacă Moscova ar fi dorit cu adevărat pace, în Europa centrală, (şi nu numai întreţinerea unor frămîntări diplomatice care să ţină în loc o temeinică organizare politică şi militară a Apusului) atunci ar fi consimţit de mult să ducă la bun sfîrşit negocierile începute acum şapte ani, pentru încheierea unui tratat de pace cu Austria. Moscova menţine însă aceste negocieri deschise şi amînă mereu orice hotărîre cu privire la ele, pentru a nu evacua ţările dunărene (aşa cum o cer tratatele de pace cu România şi cu Ungaria).(...)

Schimbul de note şi declaraţiile din presă au pus în lumină deosebirea dintre teza sovietică şi teza americană, nu numai în ce priveşte Germania, dar şi în ce priveşte lumea

întreagă: Moscova vrea izolarea, pe baze aşa-numite naţionale ale fiecărei ţări pentru a putea întinde mai uşor, asupra lor, dominaţia regimului comunist. Faţă de vecinii ei europeni, Moscova pare hotărîtă de a fi înverşunat anti-europeană. Statele Unite vor să dezvolte legături politice, economice şi militare tot mai întinse între ţări care au aceleaşi aspiraţii de împlinit şi aceeaşi civilizaţie de apărat.[1] Lozinca lor este Europa unită.(...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Grigore Gafencu anexează la "Jurnal" raportul generalului Eisenhower, privitor la operaţiile de apărare a Europei Occidentale, publicat de presa americană,la 2 aprilie.

1954

Recapitulare (ianuarie-octombrie 1952 - decembrie 1953-ianuarie 1954)[1].

In ianuarie 1952, am încetat de a-mi mai redacta notele[2]. Disciplina căreia m-am constrîns, pînă la data aceea, comentînd, zi la zi, evenimentele cărora le-am fost martor, a stabilit o legătură între diferitele faze ale vieţii mele. Caietelor mele le datorez o oarecare securitate intelectuală;prin ele, cu toate schimbările neîncetate cărora viaţa mea a fost supusă, cu toate peregrinările pe care exilul mi l-a impus, am urmat o linie de continuitate care m-a împiedicat să devin străin de mine însumi. Cînd am renunţat să-mi mai deschid caietele, o zi, apoi două, apoi o săptămînă, apoi alta, s-a produs un fel de vid în existenţa mea şi cînd timpul s-a prăbuşit. Acum, cînd încerc să mă regăsesc, aşa cum eram în momentul cînd am tăcut faţă de mine însumi, mi se pare că întind mîna unui alt om,pentru a relua deprinderea de a nota zilnic, de-a lungul drumului pe care-l mai am de parcurs.

---

1) După doi ani de întrerupere a "Jurnalului", Grigore Gafencu revine la caietele sale, părăsind forma notelor zilnice. Ceea ce urmează este o suită de sinteze a timpului nenotat "pe viu", în anii 1952-1953 şi îşi recapătă caracterul de "Jurnal" începînd de la 2o martie 1954, la Paris. De la pagina de faţă,toate însemnările sale sînt redactate în limba franceză, pînă la ultimul caiet.

2) Notele de "Jurnal" sînt întrerupte la 24 februarie 1952.Notele sale, pînă la 3o martie inclusiv, sînt excerpte din conferinţele sale radiofonice, dintre care ultima e datată 6 aprilie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Despărţirea de "casa" noastră americană, din Park Avenue, nr.1088.

Evenimentul cel mai de seamă ce s-a petrecut în viaţa noastră, în timpul tăcerii caietelor mele, este reîntoarcerea noastră în Europa. Gîndul de a părăsi New York-ul ne-a venit la începutul anului 1952. Motivele pe care ni le-am invocat pentru a ne convinge de necesitatea acestei noi răsturnări a vieţii noastre, n-au fost poate decît nişte pretexte. Eram,în definitiv, aproape fericiţi în micul nostru apartament din Park Avenue, care ne oferea un refugiu plăcut între pămînt şi cer, pe vîrful unui mare imobil elegant şi confortabil. (...) Imi închid ochii şi revăd toate lucrurile acelea pe care le-am iubit; ele ne-au dat sentimentul că, pentru a doua oară, am scăpat din naufragiu; mai modestă decît aceea din Rue des Granges, mica noastră "penthouse", din Park Avenue, reuşise să calmeze neliniştea noastră; eram "la noi", seara cînd ne odihneam pe fotoliile albastre din salon, sau pe largile scaune, în stilul "Queen Anne", din birou. Aceste mobile disparate, adunate din cele patru colţuri ale lumii - unele fotolii erau franceze, altele engleze, comoda era veneţiană, mesele erau spaniole şi în plus aveam un perete acoperit de icoane româneşti - se topeau într-un ansamblu prietenos şi creau o ambianţă care ne ocrotea de răul exilului. Cei mai buni prieteni ai noştri erau portarul şi băiatul de la ascensor. O altă relaţie plăcută era farmacistul din colţ. Ca orice american zelos şi convins, el ne învăţa "ce se face" şi "ce nu se face", în Park Avenue. Tatăl său fusese născut la Herţa, în România. (...) De două ori pe lună, în zilele de marţi, 3o de prieteni din exil se îngrămădeau pe aceste fotolii, scaune şi taburete, în faţa unei mese înguste unde, între două sfeşnice de argint, îmi făceam slujba de "preşedinte". A fost, poate, rezultatul cel mai folositor, în activitatea mea americană. (...) Din lunga mea şedere în Statele Unite, păstrez amintirea supărătoare a tulburărilor rezistenţei noastre naţionale. Prietenii mei, ai "reuniunilor de marţi" - care fără îndoială, fiecare dintre ei, în mediul "naţional", a putut să stîrnească nişte asemănătoare animozităţi -cînd mă gîndesc astăzi la ei, mi se ivesc cu mîna întinsă şi cu surîsul pe buze. Revăd pe înteleptul Ripka, îngrămădind în cuvintele sale gravitatea gîndirii cehoslovace; îmi evoc pe

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Bessenyi, totdeauna serviabil şi curtenitor; pe Tibor Eckhardt, al cărui elan de elocinţă însufleţea discuţiile noastre; pe Subotici, care ne ajuta neîncetat, cu bunul său simţ şi cu experienţa sa; pe fermecătorul prieten Mihalovski, cetăţean leal al Statelor Unite şi patriot înflăcărat al eternei Polonii. Imi amintesc, cu o egală simpatie, de flacăra ce scînteia în privirile mai tinereşti ale "ideologilor" de stînga şi de dreapta, din societatea poloneză, ca Felix Gross, sau sîrbul Milan Draşkovici; revăd scînteile ce se răspîndeau din barba ascuţită a lui Solski, fost redactor la "Pravda" şi ascult învinuirile lui Radiţa, contra lui Tito, care succesiv iluzionase şi deziluzionase sufletul său; Balabanof mi-a dăruit îndemnul unei sincere prietenii bulgăreşti; Sidikaukas vorbea în numele popoarelor baltice, precursorii lumii exilului; Fabian suferise în cîmpurile de concentrare atît ale lui Hitler, cît şi ale lui Stalin; Feierabend ne vorbea ca un expert, asupra diferitelor subiecte tehnice, iar Micef era tot atît de serios. Tuturor le amintesc numele pentru a nu-i uita.

In ce priveşte prietenii mei români, dintre care cei mai mulţi au frecventat şedinţele noastre, trei s-au legat mai mult de opera noastră şi mi-au lăsat impresia că au înţeles ce voiam să fac. Aceştia erau Nicolae Caranfil, Brutus Coste şi Titus Pogoneanu (care avea să dispară, la puţină vreme după plecarea mea din Statele Unite). Cîteodată, veneau să se aşeze printre noi, neluînd în seamă lipsa de confort şi îngustimea locuinţei, oaspeţi de onoare, pentru a participa la dezbaterile din care au ieşit numeroase conferinţe, nu lipsite de interes, aşa cum a fost Declaraţia de eliberare de la Philadelphia. Fraţii Dulles, Ann Mac Cormick, Adolf Berl, De Witt Pool, Frenk Altshul, Fred Dolbeare, Malcolm Davis, prietenii Hughes, Mrs.Morawets şi ambasadorul Einstein, Cristofer Emmet şi numeroşi demnitari din "Comitetul pentru Europa Liberă", toţi aceştia s-au aplecat cu duioşie asupra neliniştilor şi speranţelor noastre; (...) Generalul francez Pennette, amicul Henri de Kerillis, cîţiva tineri de la Naţiunile Unite, reprezentanţi ai Franţei la reuniunile noastre, unde limba franceză se alterna cu cea engleză. In afară de concluziile mele, de şedinţă, mai gustaţi decît aforismele mele, erau cîrnaţii de Frankfurt şi sticlele de bere, aduse de Tereza, buna noastră menajeră bavareză.Indată

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ce se deschidea uşa de la bucătărie, toate discuţiile noastre scădeau, acoperite de rîsul Terezei. (...)

Cauzele plecării noastre din New York. Prima cauză a schimbării dispoziţiilor mele de spirit care a provocat plecarea noastră de la New York a fost cearta cu puternicul Oficiu de Imigraţie. Sosiţi în Statele Unite, pentru prima oară, în octombrie 1946, apoi în septembrie 1948, pe baza unei vize simple de "vizitatori", am cerut, în octombrie 1948, să ni se acorde dreptul de "rezidenţă", în conformitate cu legislaţia care tocmai fusese stabilită atunci, în favoarea "persoanelor deplasate".

Luînd act de cererea noastră, Oficiul de Imigraţie ne-a supus, timp de doi ani, la toate "interogatoriile" şi examenele politice, poliţieneşti şi medicale, recomandate de formalismul excesiv al procedurii americane. Am fost nevoiţi să jurăm, cu mîna ridicată spre cer, în faţa unui inspector de anchetă şi în prezenţa unui interpret şi două dactilografe care ne sorbeau vorbele, cerîndu-ne să declarăm că n-am venit în America pentru a ucide pe preşedintele Statelor Unite! Am fost nevoiţi să răspundem unor interminabile chestionare, pentru a se stabili că nu avem nici o legătură cu comunismul şi nici cu alte discipline antiamericane. Trecutul meu politic, numele meu, viaţa pe care am dus-o în Europa, lupta pe care o conduceam,de atîţia ani, contra ocupanţilor ţării noastre - fapt care ne-a atras confiscarea averii şi pe deasupra o condamnare la 2o ani muncă silnică - toate acestea n-aveau nici o valoare în ochii anchetatorilor noştri; ei păreau a nu cunoaşte trecutul nostru şi este foarte probabil că erau de bună-credinţă; pentru a evalua pe călătorul care a traversat Atlanticul ceea ce interesează este pasivul şi nu activul, cel puţin în ordinea morală.Ofiţerii de poliţie nu erau răutăcioşi; ei se mărgineau la aplicarea legii; dar faptul că ei nu ne-au cruţat nici o dificultate şi că acestea se prelungeau, zile întregi, în cea mai supărătoare promiscuitate, toate acestea trebuiau să dureze săptămîni, luni şi ani, într-o sarcină infinit ingrată. De abia după doi ani de investigaţii, Oficiul de Imigraţie ne-a adus la cunoştinţă sentinţa sa. Eu am fost achitat, sau mai exact, am fost admis să-mi pun în valoare drepturile cu privire la "re-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

zidenţa" mea americană. Soţia mea a fost respinsă, fiindcă era născută la Paris şi "avea posibilitatea să se întoarcă în ţara sa de origine" şi cazul său nu era prevăzut de legea "persoanelor deplasate". Această hotărîre era evident absurdă, pentru că situaţia soţiei mele nu era întru nimic determinată de originea ei franceză, ci de existenţa comună care ne purtase, timp de 3o de ani, împreună. Devenită româncă prin căsătorie, ea urmase,la bine şi la rău, cariera mea politică, participase la activitatea mea, se legase cu lealitate, de patria mea şi suferise consecinţele nenorocirilor româneşti: naţionalitatea sa română îi fusese retrasă, ca şi mie, bunurile ei îi fuseseră confiscate, ca şi ale mele şi rămăsese fără ţară, ca şi mine. Dar chiar dacă ar fi trebuit să fie admisă absurditatea, aceasta nu atîrna de hotărîrea Oficiului, ci era conţinută în lege. (...)

Neplăcuta surpriză pe care ne-a pricinuit-o respingerea cererii soţiei mele, n-a zguduit hotărîrea noastră de a trăi în Statele Unite. Diferiţi inspectori ai Oficiului de Imigraţie nu încetau de a ne da asigurări că se va găsi un mijloc, pe o altă cale, pentru a consolida poziţiile noastre în America. Chiar dacă recomandările calde ale prietenilor noştri americani (îndeosebi, sprijinul devotat al lui Allan Dulles) nu erau în măsură să înfrîngă legea, se putea găsi un corectiv al acestei legi, pentru a-i îndrepta nenumăratele greşeli ale expedientelor făcute pînă acum, sub sigiliul secretului, şi deci ne angaja la o acţiune în recurs. Astfel, actul de "deportare", consecinţă inevitabilă a respingerii unei cereri de "rezidenţă" putea să fie anulat în efectele lui, prin unele amînări şi printr-o nouă ocazie ce putea fi oferită postulantului pentru a obţine o cale normală, o viză de imigraţie. Dar pentru asta era nevoie să mă supun unui simulacru de anchetă, într-un consulat american, dincolo de frontiera Statelor Unite, bunăoară în Canada. Ne-am supus cu răbdare acestei proceduri ce ne-a fost arătată şi care a dus la un rezultat satisfăcător, în aparenţă. La începutul lunei februarie, soţia mea a fost înştiinţată că era "liberă" să părăsească Statele Unite şi să se ducă în Canada, unde o viză de imigraţie i-ar fi fost acordată numaidecît. Pentru asta, nu era necesară decît satisfacerea unor noi formalităţi, pentru o nouă anchetă.

Nu mai eram în stare să suportăm povara unui astfel

BCU Cluj / Central University Library Cluj

de succes; aşteptasem prea mult. (...) O prea lungă şedere, în purgatoriu, ne făcuse lehamite de paradis. In timp ce elanul nostru pro-american se fărîmase în contact cu birocraţia federală, am avut răgazul de a arunca o privire în urmă şi astfel, fără ranchiună faţă de o ţară care ne oferea avantajele sigure ale ospitalităţii sale, aflîndu-ne sub lovitura unei adînci nostalgii pentru lumea noastră de altădată, cu mai multă pasiune decît convingere, am ajuns la hotărîrea reîntoarcerii. Trebuie oare să menţionez elementele de ordin raţional sau emotiv care au contribuit la fortificarea acestei hotărîri?

Produsul muncii mele - foarte generos evaluat de prietenii noştri americani - atinsese un plafon pe care nu mai puteam să-l depăşesc; însă acest plafon nu era corespunzător nevoilor vieţii noastre. Inaintam într-o vădită pierdere de viteză şi nu mai aveam mult de pierdut. Ne-au fost asigurate alte ajutoare, nu fără mărinimie, pe temeiul activităţii mele consacrată cauzei noastre. Dar aveam motive să mă îndoiesc de dezinteresarea deplină a acestui ajutor şi m-am temut că aş putea să devin tributar unei voinţe şi unor planuri contrare celor ce-mi erau proprii. Spectrul sărăciei care-mi chinuia noptile mi se părea deosebit de îngrozitor, în America. De ce să mă agăţ, la vîrsta mea, într-o ţară legată de viitor, cînd mi-am consacrat toate puterile fiinţei mele, prin mijloacele neproductive ale cuvîntului şi ale scrisului, pentru a împiedica o ţară depărtată, aproape necunoscută, să se piardă într-un trecut pentru totdeauna consumat?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intunecata jenă pe care mi-au provocat-o certurile între compatrioţii mei a sporit şi mai mult neliniştea. Neputinţa mea de a domina aceste certuri, ca şi teama de a mă cufunda în mizerabila tulburare ce-mi zdruncinase sănătatea, mi-au agravat crizele cardiace. Am simţit nevoia imperioasă de a schimba mediul în care trăiam, de a-mi relua deplina mea independenţă, de a continua lupta singur, aşa cum o dusesem la Geneva, cînd am scris "Preliminariile" şi cînd am participat la crearea Mişcării Europene. Dorinţa de a-mi relua locul în această Mişcare şi de a putea urma îndeaproape lupta pentru integrarea europeană, a contribuit să-mi înfăţişeze reîntoarcerea în Europa ca un avantaj şi nicidecum ca o înfrîngere.(...)

Lichidarea locuinţei noastre a fost o lungă agonie,

care s-a prelungit pînă în luna iunie. Apartamentul nostru a revenit unui bogat armator grec care l-a transformat numaidecît, dar nu s-a servit de el. Mobilele au fost risipite după capriciul vînzătorilor la mezat. Lucrurile care nu puteau,sau nu trebuiau să fie vîndute, au fost depuse într-o magazie.Am petrecut lunile de vară într-un "duplex" al unei doamne excentrice şi arţăgoase, Mrs. Osborn. In ultimele zile de septembrie, ne-am îmbarcat pe pachebotul "Liberté". Părăsind rada portului New York, am avut sentimentul binefăcător că am scăpat dintr-un pericol. (...) In acelaşi timp, am simţit o dureroasă strîngere de inimă, pornind pe calea întoarcerii. (...)

Paris, din Rue de Montpensier, nr.3o, pînă în Rue de Rivoli nr.252. Apartamentul pe care mi l-am rezervat la Paris, în Rue de Montpensier nr.3o, ne aşeza dintr-o dată în inima lumii vechi. Trei mari ferestre se deschideau asupra tăcerilor şi luminilor ceţoase ale grădinilor de la Palais Royal. Am regăsit cu voluptate cărţi de istorie, care se îngrămădeau pe rafturi ce acopereau pereţii. Dar nu era nici apă caldă, nici frigider la bucătărie. Iar în ceea ce priveşte minuscula cameră de baie, instalaţiile cu gaze erau atît de primitive, apa curgea atît de rău, în voia robinetelor care se înţepeneau prea mult, sau nu se închideau deloc, încît pericolul de explozie se alterna, în permanenţă, cu pericolul de inundaţie. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cînd a sosit ziua de a părăsi cartierul Palais Royal, nu găsisem decît un mic apartament care nu corespundea deloc aceluia pe care îl căutasem. Situat în inima Parisului, apartamentul se afla pe o înălţime de unde se vedea o privelişte măreaţă înspre Jardin des Tuileries şi Place de la Concorde . Lipsit de spaţiu şi de lumină, avea un singur avantaj: era disponibil. Strecurîndu-ne printre alţi locatari, găsisem o pereche americană căreia inscripţia "go home", de pe ziduri-le Parisului, îi sugera ideea să traverseze Oceanul, în sens contrar aceluia pe care-l făcusem noi; o proprietăreasă dornică să aibă cu cine vorbi, şi pentru a-şi ridica preţul chiriei, ne-a ispitit, pentru prima oară, să acceptăm ocazia ce ni se oferea. Gaston Bergery pe care-l părăsisem cu 12 ani în urmă, cînd fusesem ambasador la Moscova, ne-a ajutat să în-

cheiem acest contract. Ne-am aşezat fără entuziasm. (...) In lipsă de lumină strălucitoare, ne puteam bucura de o reconfortantă linişte; în lipsa spaţiului, aveam în schimb adînci dulapuri; în lipsa luxului, regăseam farmecul: camere scunde, plăcut proporţionate, uşor de a le întreţine plăcuta intimitate; şi cum America trecuse pe acolo, băile se încălzeau, robinetele curgeau, iar frigiderul domnea într-o bucătărie impunătoare. (...) Acolo ne-am instalat, la sfîrşitul anului 1953, şi am încercat să recapitulez, pe scurt, evenimentele care s-au succedat în ultimii doi ani, înainte de a relua redactarea notelor mele, în 1954.

Politica americană (1952-1953.

Am lăsat în urmă America, în plină campanie electorală. Preşedintele Truman hotărîse să nu se mai prezinte în faţa poporului: cei şapte ani de magistratură supremă îi ajungeau Presimţea el oare că favoarea populară se îndrepta înspre partidul republican? Era el sătul de onorurile, la care fusese ridicat într-un mod atît de neaşteptat? Optînd, din voinţă proprie,pentru calea înţelepciunii, acest om atît de criticat, în ţara sa, pentru pretinsa lipsă de anvergură, a dovedit încă odată un instinct politic foarte sigur şi o mare forţă de hotărîre. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru a fi sigur de victoria sa, Eisenhower a promis să se ducă în Coreea, pentru a vizita soldaţii. A fost un angajament plin de grele urmări. Prin asta, el a accentuat caracterul contradictoriu al angajamentelor candidatului republican. Generalul Eisenhower venea la putere pentru a ţine piept comuniştilor, dar şi pentru a face pace cu aceştia; pentru a întări armata, dar şi pentru a face economii; pentru a salva poziţiile americane în Asia, dar şi pentru a evacua singurele poziţii asiatice, unde Occidentul mai rezista; pentru a împiedica America de a aluneca în izolaţionism, dar şi pentru a împiedica alunecarea în criza economică. (...) Succesul său cel mai strălucit, şi de care el este mîndru, a fost armistiţiul care a pus capăt războiului din Coreea. Dar o fi şi aceasta într-adevăr un succes? E puţin probabil că prin condiţiile în care armistiţiul a fost semnat a contribuit la mărirea prestigiului Naţiunilor Unite şi al Statelor Unite, în Extremul

Orient şi în lume. De asemenea, este şi mai puţin sigur că această tentativă de a opri războiul urmată de retragerea cîtorva divizii americane din Coreea, şi prin reizbucnirea atacurilor comuniste în Indochina, va fi servit cauza păcii. Istoria nu va învinui pe Truman de a fi trimis trupele în Coreea pentru a face faţă agresiunii comuniste; istoria va condamna,poate, pe Eisenhower de a nu fi căutat o altă ieşire din această luptă pentru un principiu, altă ieşire decît compromisul.(...) Felul în care America lui Eisenhower îşi exercită "şefia", cu privire la asociaţiile europene, este şi el subiect de îndoială.

A ajuns la modă,în Europa, la Londra ca şi la Paris, ca lumea să se plîngă de brutalitatea intervenţionismului american. (...) Pare a fi bine înţeles că "lumea liberă" nu se va lăsa ademenită să reia negocierile cu Moscova, înainte de a fi creat, în Occident, o forţă preponderentă cel puţin egală cu forţa sovietică. Insă Londra pretinde, cu orice preţ, negocieri între Vest şi Est, în timp ce Parisul pune beţe în roate organizării apărării şi integrării europene. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este însă prea devreme pentru a spune dacă această slăbire a politicii americane corespunde unei tactici, sau unei schimbări de atitudine. Poziţiile doctrinare sînt încă intacte: la Conferinţa de la Washington, în iunie 1953, ca şi la Conferinţa din insulele Bermude, la 4 decembrie, în acelaşi an, J. Foster Dulles a reamintit condiţiile sub care Statele Unite înţeleg să condiţioneze aşezarea păcii; aceste condiţii precizate prin comunicate, la care aliaţii europeni au fost obligaţi să adere, nu se depărtează de linia urmată de Statele Unite, după redresarea politicii lor externe. Dimpotrivă, aceleaşi precizări au fost omise, în notele schimbate cu Moscova, cu scopul de a pregăti negocieri "în patru". La viitoarea conferinţă ale cărei dată şi loc n-au fost încă fixate (se va întruni la 25 ianuarie, la Berlin) statele occidentale s-au angajat să apere în comun principii comune; dar nimic nu le poate împiedica de a se grăbi unele pe altele, pe calea concesiilor, dacă eventualele propuneri sovietice ar merita (şi ştim că spiritul englez e gata să se emoţioneze asupra acestui punct) oarecare serioase "compensaţii". Totul atîrnă deci, azi, de coeziunea lumii occidentale, de progresul ideii europene, de arta

de a negocia a delegaţiilor ce se vor afla la Berlin. Dacă sovieticii vor juca bine, ei pot face mult rău. Nerăbdarea englezilor, ca şi temerile francezilor pot să contribuie la răsturnarea politicii occidentale. Cît despre americani, ei joacă partide hotărîtoare: e vorba despre destinele unei lumi căreia îi poartă grijă. Această partidă decisivă este jucată într-un moment cînd puterea Aliaţilor a slăbit; cînd Aliaţii sînt ispitiţi să continue căi divergente; englezii mişcaţi de nevoia de a-şi lărgi cercul comerţului lor internaţional, francezii mişcaţi de speranţa de a regăsi în Rusia pe vechii ei parteneri, ai unei politici de echilibru; în sfîrşit, americanii înşişi, sub lovitura multiplelor decepţii, din Europa, se gîndesc uneori cu nostalgie la vremile cînd salvarea continentului lor era grija lor majoră. (...)

Generalul Eisenhower, în speranţa de a se desprinde din incertitudinile şi îndoielile ce-i provoacă starea actuală, lupta aspră în care el este angajat, a vrut să ridice discuţia pentru pace, aşezînd-o pe un plan "atomic". Churchill a cerut şi el un nivel cît mai înalt, pentru această dezbatere. (...) Exploziile atomice care au avut loc în Uniunea Sovietică, începînd din vara anului 195o, au schimbat complet situaţia. Agresorul prezumat avea posibilitatea, de aci înainte să provoace dezastre atomice, oricînd şi oriunde ar fi vrut. Un atac bruscat, izbucnit pe neaşteptate putea să compenseze, pentru el, inferioritatea armamentului său şi a rezervelor sale atomice. Mai mult decît orice altfel de război, războiul atomic oferă un avantaj sigur (dacă nu chiar decisiv) agresorului. In ce priveşte Statele Unite, ele ar pierde imunitatea pe care le-o dăduse poziţia lor geografică. (...)

Problema războiului atomic avea deci să influenţeze gîndirea şi acţiunea politică americană. Truman a reacţionat faţă de pericol, mobilizînd forţele industriale ale Americii, în slujba unui imens program de reînarmare. Astfel, a sporit capacitatea de represalii a ţării sale, dar nu a făcut imposibil războiul. (...)

Eisenhower a trebuit să-şi expună vederile şi să împărtăşească proiectele sale cu privire la această gravă problemă, în uluitorul său discurs de la 8 decembrie 1953, în faţa Adunării Generale a Naţiunilor Unite. Zic "uluitor", pentru

că am fost martor la surpriza provocată, în Statele Unite, de cuvintele Preşedintelui, şi mi-a fost dat să iau parte la unele discuţii ale căror diferite interpretări erau absolut contradictorii. Mă aflam într-adevăr în marea sală a Adunării,în momentul cînd Eisenhower, sosind cu avionul din Bermude, a rostit discursul său atomic. (...)

Forma aleasă pentru a exprima condiţiile păcii,este desigur cea mai conciliantă, cea mai puţin vexatorie faţă de guvernul sovietic: "Nu putem accepta ca justificată actuala împărţire în două a Europei. Speranţa noastră este că pacea poate fi întemeiată cu scopul de a repune ţările din răsăritul Europei în condiţia de naţiuni libere, într-o Europă liberă".(...)

Cu alte vorbe, Eisenhower n-a agitat spectrul războiului, atunci cînd a vorbit de posibilităţile unui acord, ci a înfăţişat un tablou emoţionant al păcii care ar putea fi încheiată. Implicit, el a oferit să plătească preţul acestei păci. Nu era nevoie, pentru el,de a se ţine de Planul Baruch. Nu era nevoie, de asemenea, de a pune accentul pe dezarmarea atomică, problemă pe care, în situaţia actuală, Statele Unite şi Uniunea Sovietică nu pot să o prezinte în acelaşi fel. Era nevoie să lase pe planul al doilea această problemă şi să propună o soluţie nouă, cu privire la colaborarea atomică internaţională,colaborare care dacă ar fi realizabilă, ar crea legături atît de strînse între naţiuni şi ar împlini o operă atît de utilă oamenilor, degajată din orice ipotecă naţională sau ideologică, încît războiul, pe planeta noastră, ar deveni virtual imposibil. In propunerea lui Eisenhower este o idee atît de îndrăzneaţă încît poate să pară himerică. Dar ajunşi în pragul evului atomic, nu sîntem oare condamnaţi să ne zbatem între coşmare şi himere? Si nu e mai bine, la urma urmei, să optăm pentru acestea din urmă şi să punem speranţele în ele? Soluţiile trecutului, ca şi soluţiile "curente" nu mai sînt soluţii. Nu mai pot fi găsite soluţii decît în universal; dacă politica nu cutează să fie tot atît de îndrăzneaţă ca ştiinţa şi nu încearcă să creeze o ordine pe măsura nenorocirilor care ameninţă omul în societatea umană, atunci nu va mai exista pace şi nici salvare.

După ce a făcut propunerea sa de colaborare "atomică", Eisenhower poate să se îndrepte înspre aliaţii săi şi să le spună: - Voi cereţi de la mine o dovadă de bunăvoinţă;iat-o!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ca şi voi, doresc pacea. Mai bine decît voi, ştiu ce înseamnă asta. Numai eu, printre voi, sînt în măsură să propun o pace adevărată şi să-i plătesc preţul. Incetaţi deci de a mă tulbura cu veleităţile voastre pacifice, care nu mai corespund nici unei realităţi ale timpului de faţă. Dacă proiectul meu va fi acceptat, bucuraţi-vă ca şi mine şi să pregătim împreună era nouă a prosperităţii atomice. Dacă însă proiectul va fi respins, încetaţi de a vă legăna în iluzii şi priviţi primejdia în faţă. Nu există mijloc de a scăpa prin micile măsuri; temerile care aprind rivalităţile naţionale sînt dintr-o epocă perimată; nu de reînnoirea vechilor războaie trebuie să ne temem, ci de sfîrşitul lumii. Sîntem nevoiţi să ne strîngem rîndurile şi să ne ţinem strînşi unii lîngă alţii.

Eisenhower poate spune sovieticilor: - Iată singura cale de a face pacea. Nu vom accepta niciodată să sacrificăm ideea de libertate în favoarea cerinţelor meschine ale unui compromis. Stim de altfel că orice compromis cu privire la libertate nu poate asigura decît o împăcare efemeră, avînd deasupra capetelor noastre ameninţarea unei totale nimiciri. Dimpotrivă, sîntem gata să vă ajutăm a asigura bunăstarea oamenilor, pretutindeni unde trăiesc oameni, la voi, ca şi la noi. Colaborarea, mai bine decît controlul, ne va ajuta să facem inofensive armele noastre. (...) Miza supremă a păcii, în epoca noastră atomică, nu va fi victoria unei puteri, nici triumful unei ideologii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aşa ar putea să vorbească Preşedintele Statelor Unite. Unele din aceste idei el le-a şi exprimat; va putea el să le lege de un sistem de gîndire şi de acţiune politică? In dezordinea provocată de ofensiva păcii sovietice, un astfel de mod de a vorbi ar putea să aducă oarecare lumini şi ar putea să risipească vanele speranţe aşteptate de înştiinţarea Conferinţei de la Berlin, conferinţă care va trece desigur pe planul al doilea al preocupărilor internaţionale, îndată ce discuţia atomică va fi începută. (...)

Lucrul cel mai de seamă este de a şterge impresia că iniţiativa preşedintelui ar fi un semn de slăbiciune. Bucuria pacifiştilor şi a neutraliştilor europeni, după discursul prezidenţial, ar putea să acrediteze inexactitatea unei astfel de interpretări. Tocmai de aceea J.F. Dulles a ţinut să facă

unele declaraţii energice: "Vom negocia cu sprijinul forţei şi nu cu al slăbiciunii"; într-un articol apărut în "National Business" el s-a referit la aceeaşi idee: "Popoarele lumii libebere şi conducătorii sovietici trebuie să ştie că Statele Unite nu vor accepta niciodată părăsirea N.A.T.O-ului, a Comunităţii Europene Defensive şi a bazelor defensive de dincolo de mări, ca pe nişte condiţii prealabile la negocieri. Nu vrem, de asemenea, să participăm la o conferinţă care ar implica părăsirea popoarelor aduse în sclavie".

Aceste declaraţii corespund gîndirii oneste a lui J.F. Dulles şi sînt de acord cu evoluţia logică a politicii americane, care după ce s-a lepădat de iluziile nefaste ale perioadei rooseveltiene, s-a redresat într-un mod uluitor şi continuu. (...)

Intrăm într-o fază deosebit de dramatică a conflictului între Est şi Vest. (...) Uşa, aşa cum s-a spus, va rămîne deschisă asupra viitorului, dar prin acest fapt, nu sînt micşorate riscurile prezentului. De aceea, făcînd aluzie la proiectul său atomic, în faţa Congresului, la 6 ianuarie a ţinut să completeze gîndirea sa astfel: "Statele Unite sînt hotărîte să consacre puterea atomică în slujba păcii, dar în acelaşi timp ele ţin seama de arsenalul lor atomic în creştere, dacă va trebui să combată un agresor pentru a salva libertatea[1)].

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In căutarea Franţei

Dacă ar trebui să-mi reamintesc evenimentele politice, aşa cum s-au repercutat în viaţa noastră, de cînd ne-am întors la Paris, n-aş putea să consult, în lipsă de alte note zilnice, decît textul cuvîntărilor mele săptămînale la radio "Europa Liberă". Inregistrate pe bandă, aceste cuvîntări prin care ţin la curent oamenii din ţara noastră asupra situaţiei internaţionale, au fost expediate cu avionul la München şi transmise de un post necunoscut, înspre România. Această muncă pe care o fac, de aproape patru ani, îmi procură iluzia binefăcătoare de a păstra un contact strîns cu oamenii de acolo; din punctul de vedere profesional - şi înţeleg prin profesie îndeletni-

1) Insemnările de pînă aici, sînt datate la sfîrşit: Paris, 11 ianuarie, 1954.

cirea mea de ziarist - niciodată n-am încetat (chiar cînd erau condamnate să nu vadă lumina zilei) de a le menţine la un minim interes. (...) Mă grăbesc să spun că omisiunile din comunicările mele radiofonice nu mi-au fost impuse de prietenii americani de la "Europa Liberă", ci doar de grijile mele de a nu descuraja în plus pe nenorociţii mei compatrioţi.

Un alt izvor de documentare, la redactarea eventuală a unei cărţi, au fost conferinţele pe care le-am ţinut la Paris, şi prin alte părţi, în Europa, după plecarea mea din Statele Unite. Scrise sau vorbite, (şi redactate mai pe urmă după notele stenografice), aceste conferinţe au fost adunate într-o broşură intitulată "Contra ofensivei de pace". Aşa cum titlul o arată, este vorba de conferinţe de luptă. Pacea, aşa cum o concep, impune o luptă ardentă şi aspră. Franţa, orice s-ar spune, este tot atît de receptivă ca şi America, în privinţa unei astfel de lupte. Ea înţelege avertismentele ce-i sînt date de bună-credinţă şi se arată totdeauna gata să arate simpatie oricărei cauze juste. (...) Am găsit aici un interes emoţional faţă de povestirile şi de dezvoltarea tezelor, pretutindeni unde mi-a fost dat să vorbesc, în Bretagne, unde la apelul Comitetului "France-Europe Libre", am avut de convins un auditoriu foarte simplu, cîştigat mai dinainte la cauza noastră. Am vorbit în faţa unor săli pline la Rennes, la St. Brieuc şi la St. Malo; la Paris, am fost invitat cînd de federaliştii francezi, cînd de financiarii şi marii industriaşi, membri în "Cercle Privé", cînd de ambasadorii şi aristocraţii cercului "Uniunii" şi chiar de un public de francmasoni franco-români, care m-au poftit cu amabilitate la banchetele lor, cu toate că n-am făcut niciodată parte din confreria lor. Pretutindeni am întîlnit aceeaşi simpatie şi caldă aprobare. Am avut adînca satisfacţie de a participa, în mai multe rînduri, la reuniunile cercului foştilor combatanţi, din primul război mondial, pe frontul românesc, cerc care cultivă cu o mişcătoare fidelitate amintirea fraternităţii de arme franco-române şi care se numeşte "Poftim".

Sub preşedinţia generalului Vergnette[1], care odinioară a organizat şi comandat aviaţia română şi sub comanda căruia am luptat în primul război mondial, am avut prilejul să

---

1) Membru al misiunii franceze, în 1917, la Iaşi, sub comanda generalului Berthelot.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ţin două conferinţe, la "Poftim".(...) Dar la numai atît se reduce Franţa cu privire la ce ne poate da, astăzi. Cînd un american vrea să vorbească despre nenorocirile Europei răsăritene, el te întreabă spontan: - Ce trebuie să facem noi pentru a vindeca acest rău?

Intrebarea asta mi-a fost pusă peste tot, unde am avut contact cu publicul american. (...) In Franţa, această intrebare nu este pusă niciodată şi se simte, la aceia cu care stai de vorbă, că fac totul pentru a evita întrebarea asta. Se pare că francezii s-au examinat în privinţa asta, şi au răspuns în sensul negativ: nu e nimic de făcut şi nu putem face nimic! Iată la ce depărtare ne aflăm, de epoca lui Michelet, Lamartine şi Edgar Quinet! Această lipsă de reacţiune din partea unui popor, care odinioară a fost atît de sensibil şi atît de gata să se revolte contra oricărei nedreptăţi, dezvăluie atitudinea actuală a Franţei nu numai în raport cu nenorocirile altuia, ci chiar în raport cu primejdiile care ameninţă Franţa. Nu este atît o părăsire, cît o renunţare; asta caracterizează poziţia Franţei în lume: ea nu se mai gîndeşte să-şi ajute prietenii, pentru că nu mai are încredere în forţele ei şi nu îndrăzneşte să mai facă apel la forţele proprii, pentru propria ei salvare. Pericolul îi displace, nu într-atît pentru că-i inspiră frică (pentru a-i fi frică, ar trebui să se gîndească la ea; însă ea refuză să ia act de această frică) ci pentru că se teme că, dacă s-ar măsura cu pericolul, ar fi obligată să observe disproporţia actuală între vastitatea primejdiei şi propriile ei mijloace de luptă şi de existenţă. Singura ameninţare de care Franţa înţelege să audă nu este aceea de a putea s-o prevadă, ci aceea de care nu-i place să-şi amintească; pot fi văzuţi aceiaşi oameni care s-au dus la München pentru a pactiza cu Hitler şi care astăzi denunţă primejdia unei Germanii dezarmate: iată-i dînd tîrcoale Republicii Populare Polone, culegînd argumentele Moscovei; chiar de acum, dacă ar fi întrebaţi, ei ar fi gata să subscrie alte noi împărţeli.

Contrariu Angliei, care a rămas credincioasă unei politici ce i-a făurit măreţia şi care-şi permite orice, pentru propriile sale interese, Franţa nu se lasă antrenată într-o politică de compromis, atît de străină geniului francez, decît pentru că ea pare a se îndoi de propria ei soartă; interesul

BCU Cluj / Central University Library Cluj

pe care l-a avut întotdeauna față de aceia care credeau în Fran ța, i-a devenit astăzi tot atît de insuportabil ca și povara în datoririlor față de ea însăși. In fondul politicii engleze, cu privire la Europa și la restul lumii, există un egoism solid re zistent la toate încercările, în timp ce atitudinea franceză trădează o groaznică descurajare.

Iată rațiunea pentru care nu este îngăduit de a cerceta problema franceză, dacă nu ținem seama decît de decepțiile și de resentimentele provocate de inacțiunea Franței față de distrugerile sistematice aplicate într-o jumătate a Europei;este o dramă mai profundă ale cărei cauze nu pot fi determinate fără un efort de inteligență și de simpatie. Trebuie să notăm că atunci cînd se vorbește de atitudinea Franței, nu ne referim la atitudinea tuturor francezilor. Există nenumărați francezi care gîndesc bine și care ar fi fericiți să acționeze bine. (...) Este de ajuns să ne întrebăm: unde se află această națiune în raport cu mersul timpului și unde, în raport cu situația ei în spațiu? Franța e o țară a Occidentului; ea are desigur geniul său propriu; dar acest geniu a influențat, ba chiar a și determinat civilizația occidentală și a fost, la rîndul el, determinată de ea. Apărarea Franței, într-o epocă în care tremură lumea, de la un capăt la altul, provocînd prăbușiri care nu se mărginesc la o singură țară, această apărare este strîns legată de apărarea Occidentului.

Pe de altă parte, vremile de azi, călărind dincolo de frontierele politice și economice, împing popoarele într-un ritm mereu mai mișcat, de la național la internațional, de la particular la universal. Acest proces nu impune cu necesitate "despersonalizarea" unei națiuni; ba chiar oferă popoarelor hotărîte să meargă cu vremea, unele forme de organizare apropiate, care le permite să salveze esențialul virtuților lor naționale și să dezvolte alte virtuți tot atît de strîns legate de factura ființei lor particulare. Dar pentru a beneficia de acest din urmă avantaj, trebuie ca popoarele să se adapteze hotărît cerințelor noilor forme de existență și să accepte de a transpune, în domeniul colaborării internaționale, o parte din preocupările și eforturile consacrate pînă mai ieri nevoilor de viață din interiorul frontierelor naționale. Este îngăduit de a crede că această adaptare se va face cu atît mai rapid, mai con-

ştient şi mai voluntar, cu cît un popor va fi în măsură să influenţeze şi să impună efigia sa, evoluţiei în curs. "Naţionalul", în sensul cel mai bun al cuvîntului, se afirmă şi se valorifică în avangarda mişcării generale care transformă lumea; dimpotrivă riscă să se veştejească şi să se piardă, într-o poziţie de ariergardă.

Nu există ţară care să aibă o mai frumoasă partidă de jucat, în această epocă de tranziţie, ca Franţa. Ocupîndu-şi locul cuvenit, în ansamblul lumii libere, ea ar avea puţin de pierdut şi totul de cîştigat. Fiindcă menţinerea unei "depline independenţe" duce la izolare, iar mai departe, la o decădere fatală pe care nici o alianţă, în vechiul sens al termenului, nu poate s-o evite; dimpotrivă, există şi alianţe care par prielnice restabilirii unui oarecare echilibru de forţă, dar care în realitate n-ar putea decît să grăbească ora unei cumplite paralizii. Independentă, dar sigură, Franţa nu şi-ar mai putea îndeplini misiunea ei de mare putere. De altfel, nici o mare putere nu mai e posibilă în lume, decît la scara atomică. In ce priveşte Europe, atîta timp cît ruşii vor fi stabiliţi pe Elba, nici o mare putere nu mai este cu putinţă. Această prezenţă a ruşilor, chiar în inima vechiului continent, face derizorie şi absurdă orice noţiune de echilibru; Franţa singură nu poate să-şi menţină poziţiile în Europa şi nici autoritatea sa în Uniunea Franceză. Independenţa deplină înseamnă abdicarea şi ieşirea la pensie: o tutungerie pe marginea drumului, căreia nu-i vine să se mai mute.

Ar fi fost de ajuns să admită principiul colaborării, pentru ca toate să se schimbe. Ajutorul economic şi militar oferit de Statele Unite nu ar da Franţei această stare de inferioritate: i-ar fi acordat sprijinul indispensabil pentru a-şi ţine rangul în îndeplinirea unei sarcini comune. (...)Lumea liberă, aşa cum a ieşit din război, avînd conştiinţa intereselor sale comune (de consolidare politică şi economică, de apărare militară) însemna de fapt Occidentul, adică o părticică esenţială a lumii. Occidentul se opunea, ca întotdeauna,presiunii sosite de la Răsărit şi care distrusese,în Europa, ordinea stabilită de-a lungul secolelor. Franţa era responsabilă de această ordine; mai mult decît oricare altă putere, ea contribuise la stabilirea ordinii. Ea era unul dintre principalii be-

neficiari: securitatea relativă pe care ordinea o asigura Europei, în echilibru şi în libertate, îi îngăduia să dezvolte însuşirile corespondente geniului său şi să exercite prestigiul ei în lume. Astăzi, acest prestigiu este cernit. (...) Franţa era în pericol. Nu era vorba numai de scăderea influenţei sale în lume, de respingerea Franţei, în rîndul puterilor de rangul al doilea; agresiunea contra ordinii europene avea un caracter esenţialmente antifrancez şi ameninţa Franţa în toate forţele ei vii şi în raţiunea de a fi. Pentru a face faţă acestei primejdii, nu era decît o singură politică de urmat; Franţa a urmat-o firesc: a acceptat Aliaţii care luptau pentru aceeaşi cauză, adică pentru apărarea Occidentului şi restabilirea unei ordini internaţionale care a asigurat supravieţuirea ţărilor libere. Ea a acceptat, de asemenea, cele mai potrivite mijloace pentru a realiza astăzi, astfel de obiective:Pactul Atlantic, planul de colaborare întinsă, în cadrul "lumii libere" şi acordurile care tindeau la întemeierea unei Comunităţi Europene. Pentru a urma o astfel de politică trebuia ca cei mai mulţi francezi să o vrea; este chiar probabil că francezii care au contribuit efectiv la determinarea diferitelor forme de colaborare occidentală aveau în spatele lor, gata să le aducă o susţinere tacită sau o aprobare expresă, majoritatea francezilor. Dar rezervele formulate de recalcitranţi,mereu cu mai multă vigoare pe măsură ce opera de colaborare atlantică şi de integrare europeană progresa, au acoperit vocea Franţei şi i-au denaturat glasul. Mai mult: cum în orice dezvoltare ca aceea impusă de integrarea europeană, vocile negative se aud mai mult decît vocile care consimt, iar acest fapt a fost destul pentru a paraliza elanul unei naţiuni, opozanţii au dat caracter Franţei şi au făcut în aşa fel ca ţara lor să fie judecată după ei. Astfel, Franţa care ar fi putut să meargă în fruntea mişcării şi să tindă spre o nouă măreţie, pare a fi îmbrîncită, fără voia ei, de la sensul salvării, ameninţînd-o să o oprească din drum.

Ceea ce dă forţă opozanţilor este extrema lor diversitate. Există blocul comuniştilor, care reprezintă mai mult de un sfert din naţiune şi care, primind cuvîntul de ordine de la Moscova, combate făţiş Europa şi Occidentul. Dar există şi naţionalişti, apărători ai prerogativelor naţiunii şi care ţin la

"suveranitatea naţională" pentru alte motive şi cu aceeaşi ardoare ca şi comuniştii. Dominînd strigătele foştilor săi partizani, cărora le-a dat o dispreţuitoare libertate de acţiune, generalul De Gaulle rosteşte uneori aforisme răsunătoare, prin care exprimă necontestata lui claritate de vederi, dar şi supărarea sa, ca şi revoltele intempestive ale amorului său propriu personal şi naţional. Pentru el, Occidentul (pe care-l venerează şi Europa pe care o doreşte continuă a fi), înainte de orice, este Franţa. Acest sentiment, ar fi infinit respectabil dacă nu l-ar împinge la unele extremităţi. Astfel, pentru a zădărnici integritatea europeană, susceptibilă de a fi efectuată după alte formule decît ale lui şi pentru a şicana pe americanii, care-l enervează, cu atît mai mult cu cît generalul cunoaşte mai mult decît oricine utilitatea acestora, a devenit primul care agită spectrul alianţei franco-ruse. (Acest lucru nu l-a împiedicat de a fi primul care mi-a răspuns, după ce i-am trimis broşura "Contra ofensivei de pace", prin cuvintele următoare: "Ingăduiţi-mi să vă mulţumesc pentru a-mi fi adresat şi dedicat buchetul conferinţelor dv., pe care le-am citit cu mult interes. Cred, ca şi dv., că pacea nu poate fi stabilită durabil în Europa, fără ca toate popoarele, şi mai ales curajosul popor român, să-şi fi regăsit libertatea. Primiţi, domnule ministru, încredinţarea sentimentelor mele cele mai distinse şi cordial devotate. Charles de Gaulle". Este aici o indicaţie că generalul, împotriva atîtor alţi naţionalişti, nu încetează de a reclama respectul absolut al drepturilor şi privilegiilor Franţei, consideră restaurarea măreţiei franceze nu numai ca o materie de revendicat, ci mai ales, ca un punct de onoare.(...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nu există nici un mare ziar în Franţa, sau cel puţin la Paris, care să apere hotărît ceea ce am numit politica Occidentului. Numai "Le Figaro" poate mărturisi oarecare simpatie pentru acordurile altantice şi europene. Dar acest cotidian de seamă este departe de a-şi angaja deplina lui autoritate, pentru a susţine o cauză.

Barajul presei de opoziţie, dimpotrivă, e foarte solid construit. Organul care reprezintă şi rezumă în modul cel mai perfect toate tezele negative, dîndu-le un fals aspect de obiectivitate, este "Le Monde". Acest ziar este foarte bine făcut. Ar fi greu să fie adunate într-un ansamblu mai armonios,

atîtea informaţii tendenţioase şi de judecăţi eronate. Printr-un efort comun, condus într-un fel absolut surprinzător, toţi colaboratorii contribuie să aducă, zi de zi, o imagine falsă a Franţei, în lume şi o imagine a lumii în Franţa. Este expresia unei "opinii publice" fictive,dar care ar putea să devină reală, dacă n-ar lipsi reacţia acesteia; porneşte de la o falsă înţelepciune şi de la un fals bun simţ. Corespondenţii din străinătate, ca şi articlierii, îşi dau un reciproc concurs pentru a arunca asupra evenimentelor lumina care le convine; unii întrebuinţează aceeaşi viclenie pentru a semnala faptele, iar alţii pentru a le interpreta. Lozinca lor de ordine este evident de a se opune politicii americane. Există o voinţă hotărîtă,sau un interes precis, de a servi cauza comunismului sovietic? Unii cred că da, şi acordă atitudinii acestui ziar, dacă nu o justificare morală, cel mult o explicaţie plauzibilă. In ce mă priveşte, nu cred aşa: cîştigul pe care ziarul îl realizează exploatînd unele artere ale gîndirii (vai, "naţionale") ale unei părţi din burghezia franceză, zisă intelectuală, scuteşte ziarul de a recurge la subsidii străine. Scopul principal, probabil nu este de a servi Moscova, ci de a sustrage Franţa de la orice colaborare occidentală care ar putea să-i atragă responsabilităţi şi riscuri. Rezultatul e acelaşi şi chiar mereu mai rău: comunismul sovietic este nu numai singurul beneficiar al unei asemenea politici, dar nici n-ar putea să fie mai bine "servit" decît de un mare cotidian de aparenţă burgheză,fiindcă a preluat, de la semioficiosul "Le Temps", tipografia şi factura şi se îndîrjeşte să distrugă cu răbdare şi sistematic poziţiile Franţei, în Occident, şi poziţiile Occidentului în Franţa. Inamicul este America! Nu merge pînă acolo, atacînd-o făţiş: ar fi să-şi demaşte o tendinţă ce poate fi mai uşor disimulată; dar o urmăreşte cu neîncrederea sa şi o apasă sub ironie. Nu prin lovituri de schije, ci prin lovituri de ace, poate fi demontată urzeala politicii sale. De aceea nu e vorba de a provoca o revoltă în tabăra antiamericanilor, ci de a întreţine o permanentă proastă dispoziţie. Temele acestei propagande viclene variază la infinit; scopul este totdeauna acelaşi: cînd America e războinică, gata să împingă Europa Occidentală în groaznice hărţuieli cu U.R.S.S.; cînd se pregăteşte să se lase Europa fără apărare; războiul din Coreea a fost o impru-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

denţă costisitoare; armistiţiul, dimpotrivă, a fost o mărturisire a slăbiciunii şi a neputinţei; regimul Truman a avut defectul de a construi o politică mare, fără să ţină seama de izolaţionismul partidului republican; regimul lui Eisenhower are cusurul de a dori să meargă mai departe decît dorea Truman şi de a trece, de la o politică de "capacitare", la o politică de respingere; armata "atlantică" a fost un proiect care n-a ţinut socoteală de ideile franceze; armata europeană (proiect francez) este vinovată de a primejdui interesele Franţei; dacă Statele Unite refuză să facă comerţ cu Răsăritul european, este fiindcă voiesc să sape mai adînc prăpastia dintre cele două lumi; dacă s-au hotărît să procure sovieticilor unt, este fiindcă încearcă să scape de o inevitabilă criză economică;dacă practică o politică de reînarmare, ei provoacă pe sovietici şi-i împing la război; iar dacă rezultatul acestei politici este, dimpotrivă, o "ofensivă de pace" din partea Sovietelor,greşeala americanilor este de a nu fi prins ocazia de păr şi de a nu profita imediat de bunele dispoziţii bolşevice.

In privinţa Uniunii Sovietice, "Le Monde" este plin de dorinţa de a-i complace. Susţinerea acordată sovieticilor nu este tot atît de aparentă, ca atacul contra Americii. Dar ar fi greu ca cineva să se înşele: toate rezervele şi criticile formulate cu privire la Statele Unite sînt argumente în favoarea tezelor sovietice. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1953, la Paris: trei dolii asupra vieţii noastre.

Primul a fost acela al lui Stalin. Stăpînul Uniunii Sovietice a murit la 5 martie 1953, sau cel puţin, la această dată Sovietul Suprem a socotit potrivit să înştiinţeze lumea. Inchisese el oare ochii, cu cîteva zile mai înainte, aşa cum transpare din comunicatele medicilor oficiali? Aserţiunile regimului sovietic obişnuit să amăgească moartea, aşa cum amăgeşte viaţa, nu ne oferă nici o siguranţă cu privire la acest subiect. Bănuiala persistă, ca pe vremea ţarilor. Stalin a fost "ajutat" să moară. In orice caz, sosise şi el la capătul firului. Pe coridoarele secrete ale Kremlinului, o "epocă" nouă era pe cale de a se pregăti; dar ca să poată începe această epocă, era nevoie ca el să fi dispărut. A doua zi după moartea lui, locul pe care numele său îl ocupa în lumea bolşevică se mişco-

case. Acest loc nu putea să întîrzie de a se micşora. Era limpede că legenda nu se agăţa de amintirea lui cu aceeaşi pasiune servilă cu care, în timpul vieţii sale, partidul îi exaltase meritele. Stalin murise şi murise de-abinelea. Măreţia lui părea să se fi stins împreună cu el; tovarăşii săi cei mai apropiaţi i-o respectau incomparabil mai puţin, de cînd nu se mai temeau de el. Succesorul Malenkov - voinicul flăcău a cărui figură umflată de cărnuri nesănătoase, atrăsese privirea mea odinioară, cînd la marile parade ale Moscovei se aşeza pe terasele mausoleului lui Lenin, într-o atitudine serviabilă,la sosirea Stăpînului - grosul şi grasul Malenkov îşi păstra oarecare distanţă în raport cu defunctul, ca şi cum ar fi voit să marcheze, prin rezervă, că înţelegea să-i urmeze şi nici decum să_l înlocuiască. Dar această atitudine nu mai era de data asta inspirată de modestie, ci acuza mai ales voinţa primului dintre epigoni, cu dorinţa de a se reveni la înţeleptele comandamente ale legii bolşevice care impune puterii supreme să fie exercitată nu printr-un singur om, printr-un unic dictator,ci printr-un colectiv de aleşi. Prudentul Malenkov masca ceea ce (poate) nu era conştiinţa sa despre propria-i slăbiciune, printr-o supunere la regulile partidului; în mod implicit, el arunca un blam asupra prodigioasei cariere a predecesorului său. Stalin intra în istorie încărcat de un păcat mortal. Neîmblînzitul cenzor al moravurilor supuşilor săi era presupus de a fi comis cel mai rău "deviaţionism", adorat de-a lungul vieţii sale şi primind laudele datorate unui supra-om.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Această aparentă reîntoarcere la bunul-simţ pe care numeroase declaraţii şi atitudini de alt gen păreau să-l confirme, avea să aibă în lume consecinţele cele mai întinse. Ofensiva pentru pace, iniţiată de Stalin, lua sub comandamentul "reformatorilor", un aspect mai plauzibil şi o atitudine mai firească. Pentru ce Malenkov şi discipolii lui n-ar căuta, în mod real, pacea în afară, din moment ce ei păreau sincer hptărîţi să o stabilească în interiorul frontierelor lor? Nişte regulamente noi tindeau, în mod vădit, să îndepărteze asprimile vechiului regim; aceste măsuri draconiene care apăsau asupra producţiei agricole şi industriale au fost suspendate; marile lucrări care epuizau resursele naţionale au fost şi ele părăsite; un oarecare număr de deţinuţi au fost puşi în liber-

tate, iar garanţiile judiciare, în favoarea indivizilor, repuse la un rang de onoare: cel puţin prin vorbe. Se părea că o nouă eră înmugurea în U.R.S.S.; guvernul trecea de partea omului, împotriva abuzurilor puterii; iar în locul exigenţelor severe ale unui etatism nemilos, se arăta grija neprevăzută pentru bunăstarea indivizilor. Ziariştii străini, seduşi de aparenţa unor schimbări şi transformări ce li se păruseră totdeauna necesare, în mod logic, s-au grăbit să anunţe cu bpgăţie de amănunte, fericitul eveniment al unei contrarevoluţii. In Occident, unde bîntuiau reminiscenţele istorice, se vorbea de un "Thermidor", fără să se întrebe în ce măsură acest fenonem temut şi blestemat de teoreticienii revoluţiei socialiste, avea puţinele şanse de a se produce în Rusia. Dimpotrivă,aceia care se credeau cunoscători ai istoriei ruse susţineau teza (tot atît de falsă) că evenimentele în curs ascultau de legea care voia ca, pe tronul ţarilor, să se urce un titular"slab şi bun", un amic al omului, succesor al unui ţar "rău" şi dedat puterii suverane arbitrare.

Este prea devreme pentru a putea determina, în mod precis, ansamblul motivelor care au provocat schimbarea de limbaj al conducătorilor sovietici. Ar fi încă şi mai timpuriu de a vrea să stabilim în ce măsură schimbarea de limbaj corespunde reformelor serioase destinate să modifice efectiv aparatul sovietic. Fapt este că personalul de guvernămînt, cu puţine excepţii, rămas acelaşi ca şi sub Stalin, îngăduie presupunerea că este vorba mai puţin de executarea unui program de reforme (aşa cum li se păreau cercurilor din opoziţie) decît de adaptarea regimului la unele realităţi pe care prezenţa incomodă a lui Stalin le împiedica de a fi luate în consideraţie. Este probabil că aceste realităţi erau de natură să ia o amploare cu totul alta, după dispariţia stăpînului cînd autoritatea sa şi voinţa sa atotputernică nu mai erau în stare să reducă la nimic nemulţumirile din interior, ţinînd în şah, peste hotare, coaliţia forţelor adverse. Ceea ce împingea pe succesorii săi să schimbe vorbele şi metodele, era conştiinţa primejdiei care ameninţa regimul, şi care era lipsit de un suport, vidat de substanţă, după moartea lui Stalin.(...)

Slăbiciunea pe care conducătorii sovietici o resimţeau, era de ordin interior şi exterior. In interiorul unui

BCU Cluj / Central University Library Cluj

imens imperiu, lipsurile în care regimul menţinea marea masă a populaţiei, nu aveau o importanţă capitală pentru menţinerea disciplinei, atîta vreme cît viaţa popoarelor sovietice se dezvolta într-un vas acoperit. Dar îndată ce separarea de restul lumii din afară n-a mai fost ermetică, nemulţumirea ce s-a produs, în comparaţie cu ceea ce se petrecea peste hotare, s-a infiltrat prin Cortina de Fier. Tările cucerite şi ocupate erau tot atîtea izvoare care sporeau infiltraţia. Bătrînul soldat, care venea acasă, spunea concetăţenilor săi că prima ţară a lumii (aşa cum a proclamat-o propaganda regimului) este ultima, în ce priveşte viaţa individuală. Descoperirea unei lumi nebănuite, de peste 3o de ani, dădea naştere, în ţara sovietelor, unei opoziţii politice. Fenomenul era nou: Stalin îngăduise uneori ca nemulţumirea publică să se exprime prin unele critici controlate şi adesea chiar inspirate de cenzură, pentru a vindeca unele vicii ale administraţiei. Dar opoziţia care creştea, avea acum cu totul alt caracter: ea nu căuta să exprime o nemulţumire de comandă pentru a ajunge la îmbunătăţiri de amănunt; ea surpa temeliile regimului, aruncînd îndoiala asupra temeiniciei şi eficacităţii metodelor comuniste. Faţă de această situaţie nesănătoasă care zumzăia în ţară, în căutarea unei forme de expresie, Stalin putea să-i opună intransigenţa puterii sale personale, împotriva căreia nu exista recurs, nici contrapondere. Nu mai era tot aşa, în cazul colectivului de guvernanţi, unde rivalităţile şi ambiţiile contrare puteau să provoace (aşa cum s-a întîmplat prin "trădarea" lui Beria) crăpături adînci în blocul guvernului monolitic şi totalitar. Nemulţumirea maselor, profitînd de fărîmiţarea puterii centrale, se putea cristaliza, dacă nu în partide, cel puţin în grupări inamice. S-ar fi ivit oamenii lui Malenkov, ai lui Molotov, al lui Bulganin, aşa cum s-au mai ivit oamenii Sovietului Suprem şi ai lui Beria. Aceste fracţionări, punînd în pericol unitatea partidului, ar fi împiedicat regimul de a se apăra.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La acest pericol se adăuga ameninţarea externă. Presiunea pe care Stalin o făcuse asupra lumii, mobilizînd în slujba voinţei de dominaţie universală a bolşevismului propriile-i ambiţii şi toate forţele poporului sovietic, sfîrşise prin a zgudui lumea occidentală. America se înarma într-un ritm accele-

rat, îşi înarma aliaţii, întemeia mari alianţe, ocupa baze militare şi se silea să organizeze şi să unească Europa. O imensă coaliţie - ale cărei planuri imediate nu erau decît defensive, dar a cărei forţă era pe cale de a deveni preponderentă - se ridica împotriva proiectelor sovietice. Era evident că dacă această coaliţie politică şi militară ar reuşi să fărîme elanul sovietic şi să oblige bolşevismul prin simplul efect al preponderenţei sale, să dea înapoi, nemulţumirea internă ar putea să izbucnească în chipul cel mai brutal. Exista, între această nemulţumire şi măsurile de apărare luate de Occident, un raport strîns: pentru a-şi exercita presiunea în afară, URSS-ul supusese popoarele sale de-a lungul anilor, în vederea unui efort epuizant de construcţie a unei maşini de război gigantice. Acest efort sfîrşise prin a provoca simultan o tulburare adîncă, dincoace şi dincolo de frontierele sovietice: în Rusia oamenii simţindu-se striviţi de regim, începeau să-şi ridice capul; în lume, popoarele simţindu-se ameninţate de Moscova, îşi adunau forţele şi se pregăteau să creeze o redutabilă putere. Era ispititor, în aceste condiţii, pentru Malenkov şi pentru tovarăşii săi, să dea asigurări susceptibile de a produce o destindere în U.R.S.S, şi în restul lumii. In Uniune, trebuia să se vorbească despre bunăstare, iar în lumea din afară era nevoie să se vorbească de pace. Aceste două lucruri erau legate între ele, cel puţin în aparenţă: pentru a spori producţia agricolă şi producţia industrială, destinate alimentării şi fabricării bunurilor de primă necesitate, era nevoie de a încetini efortul de înarmare; pentru a înfrîna cursa înarmărilor, era urgent să calmeze Occidentul şi să-l facă să părăsească proiectele de apărare. Relaţia între aceste două măsuri liniştitoare era logică şi contribuia la convingerea occidentalilor, în privinţa sincerităţii intenţiilor sovietice. Era atît de logic, încît orientalii puteau să profite pentru a crea iluzii noi de ambele părţi ale Cortinei de Fier. Mai mult decît atît: reuşea să dezarmeze străinătatea, să-i calmeze spaimele, să-i risipească forţele şi - mai mult - le devenea cu putinţă consolidarea propriilor poziţii, de a face, în interior, ajustări indispensabile, cum şi să nimicească, prin forţă, nemulţumirile inoportune şi jenante. (...) Malenkov putea astfel să spere de a învinge obstacolele pe care Stalin, omul de oţel, le ridi-

case în calea Uniunii Sovietice. Elevul acestuia va adormi neîncrederile pe care stăpînul le provocase.

Dar lumea liberă nu era, din nenorocire, imunizată împotriva unor astfel de manevre.

Pentru acest motiv moartea lui Stalin a apăsat atît de greu asupra existenţei noastre. (...)

Este incontestabil că, în acest timp, politica Sovietelor, după metoda lui Malenkov, a determinat mai mult progres şi tot din cauza asta, mai multă pagubă Occidentului, decît ar fi obţinut Stalin, la capătul presiunilor şi ale ameninţărilor sale. Cu o dibăcie cusută cu aţă albă, care care a convins numeroşi occidentali, Malenkov şi-a însoţit asigurările paşnice prin cuvinte măgulitoare pentru fiecare ţară. Le-a vorbit englezilor despre comerţ, care vedeau deschizîndu-li-se pieţele lumii comuniste, de pe Elba pînă la Pacific; le-a licărit francezilor, în ochi, avantajele unei vechi formule de echilibru european, evocînd existenţa alianţei franco-ruse.Despărţind astfel pe francezi de Germania şi pe americani de Europa, pentru a-şi păstra pentru sine Germania în primul rînd, şi apoi restul continentului, Malenkov dădea asigurări "marelui popor american" de prietenia sa şi lăsa a se înţelege că numai cu Statele Unite, desigur, şi nu cu alte puteri intermediare, Uniunea Sovietică înţelegea să ajungă la un acord hotărîtor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă frontul occidental n-a fost încă zguduit,printr-o astfel de stratagemă, totuşi a fost grav atins. Primii care s-au lăsat prinşi în laţ au fost englezii. Războiul îi dezgustă; preponderenţa Statelor Unite îi jeneazâ; "principiile" de politică externă nu-i interesează. Dimpotrivă, piaţa oferită de Uniunea Sovietică deschidea perspective seducătoare comerţului britanic, care a fost totdeauna izvorul puterii engleze. Aşezîndu-se, în mod premeditat, între Orient şi Occident, ei puteau să spere că-şi vor relua un loc egal, printre "Cei Mari", loc care ar deveni problematic dacă s-ar menţine în postura de credincioşi adjuncţi pe lîngă America. (...)

Avea să se dovedească şi această ultimă şi mare aventură dorită, ca o himeră, fiindcă gîndirea lui Malenkov nu cuprindea nici o putinţă de măreţie a Angliei, şi nici restu-

lui lumii nesovietice. Francezii au urmat de aproape pe englezi, în această cursă a himerelor. Cauza a fost conştiinţa pe care francezii o aveau în privinţa pericolului care îi pîndea şi pe care îl vedeau peste tot, în afară de locul unde se găsea într-adevăr.

Este necontestat pentru oricine dotat cu sensul politicii şi istoriei, că dacă Franţa se simte astăzi micşorată în misiunea sa universală şi dacă prestigiul francez scade în lume; dacă autoritatea sa se prăbuşeşte în Europa; dacă războiul din Indochina o sleieşte; dacă tulburările din Tunisia şi din Maroc o neliniştesc; dacă pretutindeni ea se simte ameninţată în măreţia şi în securitatea ei, toate astea provin din faptul că ruşii se află pe Elba. Cum ar putea Franţa să supravieţuiască Europei?Unde ar găsi ea forţele pentru a-şi apăra integritatea naţională şi a imperiului ei, dacă frontiera Rinului va continua să fie deschisă invaziei? Care ar fi mijlocul de a salva drepturile şi libertăţile ei, dacă - la marginile teritoriului său - s-ar eterniza o lume fără libertate şi fără drepturi?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Insă, în această lume, ea încă mai speră (de cîte ori prilejul se prezintă de a zeflemisi vreo nouă speranţă)să ajungă la un acord de echilibru şi de securitate; cu concursul ei, speră să reglementeze soarta posesiunilor de peste mări;în fine, sprijinită pe alianţa sa, Franţa speră să restabilească balanţa forţelor în Europa. Oare Occidentul n-a recurs la Attila şi la Gengis Han, pentru a-şi asigura mîntuirea, pentru a-şi păstra prestigiul şi pentru a-şi salva civilizaţia?

Această supremă speranţă, încredinţată bunăvoinţei Asiei, n-a fost exprimată într-o formă atît de directă, dar numeroşi francezi o admit în forul lor interior. Aici se află originea cea dintîi a marii confuzii actuale în Franţa. Cu toate că ei sînt cartezieni prin spirit şi sînt mîndri de acest lucru, francezilor le place să se amăgească asupra primejdiei, confundînd adesea, în mod voit, prezumţia, cauza şi efectele. Le place să atribuie boala de care suferă, modului prin care Statele Unite conduc treburile lumii libere, şi îndeosebi complicităţii dintre interesele americane şi ale Germaniei ce renaşte, fără să admită că dacă America nu se desprinde de Europa - după ce au făcut totul pentru a-i asigura rezistenţa, în

Occident - şi dacă descoperă în Germania energii, care pînă ieri erau distrugătoare, susceptibile astăzi de a deveni un element de apărare şi de reconstrucţie, este pentru că extinderea nemoderată a imperiului sovietic a schimbat toate datele istoriei şi ale geografiei europene. Această profundă răsturnare a lumii,cum şi fatala consecinţă asupra situaţiei Franţei, impune o politică de securitate şi de conservare naţională, pe care francezii sînt obligaţi s-o urmeze, fără nici o plăcere şi fără să vrea a-i recunoaşte temeiul. Rănile de amor propriu îi fac să sufere în sensibilitatea lor epidermică, mai mult decît greaua ameninţare care apasă asupra liberei lor existenţe naţionale; ei se agaţă de primejdiile trecute, în faţa cărora le place să se simtă singuri şi independenţi, în loc de a se supune unei discipline internaţionale care i-ar ajuta să înfrunte primejdia mortală de azi.Patima cu care ei discută astăzi despre armata europeană - proiect defectuos, desigur, în multe privinţe şi de o tulburătoare îndrăzneală, dar infinit mai puţin periculoasă pentru securitatea şi mărirea Franţei decît inacţiunea şi decît completa dezarmare în care Franţa se complace - dovedeşte măsura gustului lor pentru palavre şi pentru controversele partizane, care domină cel mai elementar instinct de conservare. Această gîlceavă vehementă, în măsura în care se prelungeşte, scade rolul atribuit Franţei de prietenii ei, într-o Europă destinată să se unească sau să piară. (...)

Malenkov oferă Franţei "o politică de primenire".Pentru ce să îndure jignirile Americii şi izbitoarea promiscuitate cu Germania, din clipa în care Rusia se află coleà, cu mîna întinsă? Franţa se ţine departe de ispită, dar se trezeşte! O politică de primenire, la urma urmei, de ce nu? Nu pentru a reîntrona vechea politică de securitate, ci pentru a-i oferi o contrapondere: o alianţă la vest, alta la est, iată un lucru care restabileşte echilibrul. De aci, poate decurge "neutralitatea"! Prezintă avantajul unui sistem politic complet: America şi Anglia. Si odinioară s-ar fi putut spune: Lafayette pe de o parte, iar bunii ţari pe de altă parte. Astăzi sistemul este mai complet: însemnează viaţa şi pieirea. Dar cui îi pasă de asta?

In ce priveşte Statele Unite, Malenkov a sperat să le atingă şi a reuşit. Nu le-a putut convinge de superioritatea unui aranjament "în doi", aranjament pus de o parte, în rezervă,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

pentru cazul în care America s-ar plictisi de greutăţile cu aliaţii atît de recalcitranţi. Stalin şi Hitler şi-au dovedit şi ei, unul altuia, că e mai bună o înţelegere directă, în doi, decît să încerce să vină de hac "capriciilor" Occidentului. America n-are aceleaşi predispoziţii ca Germania hitleristă, pentru o politică de complicitate şi de împărţeală. Dar Malenkov a contribuit mult să sporească neîncrederea americanilor, faţă de aliaţii europeni. Presiunea înceată şi îndărătnică a englezilor,pentru a scoate Departamentul de Stat din făgaşul ce şi-a trasat,ca şi abaterile mai puţin grave, dar mai spectaculare, ale francezilor, toate aceste dificultăţi inerente, poate chiar funcţionarii unei mari alianţe şi care se termină prin a se lăsa cu toată greutatea pe principalul aliat, au şi avut repercursiuni adînci, dincolo de Atlantic. Politica oficială n-a fost încă inaugurată; preşedintele Eisenhower şi J.F. Dulles (unul cu mai multă dibăcie şi uşurinţă, altul cu o perfectă lealitate, rău recompensată) n-au scăzut întru nimic interesul american faţă de Europa. Dar Congresul şi opinia publică au fost atinse. Inscripţia "go home" zgîriată de mîinile comuniştilor, pe zidurile Parisului, şi-a atins scopul. A se întoarce acasă, pentru americani, înseamnează a nu mai ajuta şi a nu mai apăra o lume care suportă cu atîta greutate ajutorul şi protecţia, a devenit, dacă nu chiar politica lor, obiectul dorinţei lor. (...) Vechiul izolaţionism nu mai provoacă schimbări de program nici de doctrină, ci deşteaptă, în fundul inimilor, nişte adevărate elanuri de nostalgie; umbra se întinde mereu mai deasă peste amintirea lui Franklin Roosevelt. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acesta este bilanţul ultimelor unsprezece luni de ofensivă sovietică pentru pace. Voinţa de a rezista în comun este încă vie, dar resorturile voinţei au slăbit. In ce priveşte intensitatea şi iminenţa primejdiei, fiecare o apreciază după capul său: englezii cred că le rămîne destul timp pentru a încheia un tîrg, sau două; francezii speră de a avea răgazul să ducă la bun sfîrşit interminabila discuţie, despre comunitatea apărării; iar americanii se întreabă dacă nu e mai bine să profite de acest răgaz, pentru a-şi pregăti dispozitivul periferic.

Aşa se înfăţişa bilanţul apocii Malenkov, pînă la Conferinţa de la Berlin care a luat sfîrşit.

Această conferinţă era piatra de încercare, înainte

de a ne permite să judecăm seriozitatea şi sinceritatea noilor conducători sovietici. (...)

Incercarea era serioasă, pentru amicii zeloşi ai unei înţelegeri cu U.R.S.S.; ea trebuia să aducă dovada că jocul care consta în introducerea amînării executării politicii occidentale, merita într-adevăr oboseala, fiindcă încuraja pe sovietici să arate rezultatele fericite ale "evoluţiei" lor.(...)

Insă, la Berlin, nu s-a petrecut nimic "nou".Molotov a fost mai Molotov decît oricînd. Expresia mai surîzătoare a feţii sale, n-a făcut decît să accentueze mai mult îndărătnicia lui obişnuită şi neîmblînzita sa intransigenţă. El a spus "nu", fără întrerupere, oricărui proiect de conciliere, fie că era vorba de "planul" lui Eden, fie de planul lui Bidault. De asemeni, "nu" faţă de noile alegeri libere, în Germania; "nu" faţă de eliberarea şi restabilirea suveranităţii germane; "nu" faţă de nenorocitul tratat cu Austria, care bate apa în piuă, din conferinţă, în altă conferinţă, de patru ani. (...)

Planurile sale erau identice cu acelea care mai fuseseră refuzate de o sută de ori, în timpul lui Stalin şi le oferea curiozităţii occidentalilor numai pentru a le da ocazia unor noi refuzuri. Se cunosc punctele esenţiale: pentru Germania, un guvern mixt (pe jumătate republican-federal şi pe jumătate comunist); un tratat de pace care asigură "neutralitatea" ţării; retragerea trupelor străine, cu alternative, pentru vecini, de a reveni la ocupaţie, în prima clipă de alarmă; o lege electorală elaborată în comun de germanii-liberi, cu germanii-sclavi; şi în sfîrşit, alegeri necontrolate. La acestea se adaugă un proiect original de "securitate" de un machiavelism supărător, dezvăluind idei ascunse ale lui Molotov şi celorlalţi comunişti: un pact de asistenţă şi neagresiune, între "toate ţările" europene (plus sateliţii: ruşi albi şi ucraineni) după retragerea americanilor, care nu pot fi admişi la această sărbătoare decît prin mijlocirea unui "observator", întocmai ca şi China comunistă.Uniunea Sovietică întinzîndu-se de la Elba pînă la Pacific, democraţia americană va fi înlocuită, în afacerile Europei, prin comunismul asiatic. (...)

In ce priveşte Austria, condiţiile ridicate de Molotov (dintre care occidentalii s-au resemnat să accepte cinci,pentru a ajunge la o soluţie) n-aveau alt scop decît de a culmina prin-

tr-o amînare sine die a eliberării micii republici.

In mod deosebit, ca ziarist elveţian, întristat de nenorocirile unei ţări mici, René Payot scrie: "Eşecul Conferinţei este şi mai izbitor cu privire la Austria. Cum mareşalii sovietici nu înţeleg să-şi jertfească poziţiile lor strategice,Austria nu-şi va putea regăsi independenţa, nici deplina ei suveranitate. Este unul dintre cele mai mari scandaluri ale istoriei, cînd o mică ţară paşnică rămîne victima egoismului unei mari puteri".

"Scandalul istoric" este mai mare decît menţionează Payot. O jumătate din Europa rămîne victima ambiţiilor şi patimei distrugătoare a marii puteri sovietice. Despre jumătatea aceasta a Europei nici nu s-a vorbit la Berlin. (...)

Occidentalii sînt fericiţi de a fi rezistat pe poziţii. (...) Molotov poate să se felicite de buna treabă ce-a făcut. Partenerii occidentali se felicită şi ei: ajunşi la Berlin, pentru a cere ceva, s-au întors acasă bucuroşi de a nu fi cedat ceva.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Al doilea deces care trebuia să apese asupra zilelor noastre a fost acela al generalului Rădescu. Generalul s-a stins la New York, după o lungă şi chinuitoare boală. S-a pretins că moartea lui era datorată tulburărilor ce îndurase în urma interminabilelor certuri care bîntuiau emigraţia noastră. Nu este tocmai exact. Medicii de multă vreme îi semnalaseră un cancer generalizat, boală care, la vîrsta lui, putea să-l ţină încă multă vreme, dar care, pînă la urmă, nu l-ar fi iertat. Intr-o scrisoare a lui Frederic cel Mare către Voltaire[1], el scrie: "Acest Maupertuis[2] pe care-l urîţi, avea totuşi frumoase calităţi: sufletul său era cinstit. Nu ştiu prin ce fatalitate se întîmplă că niciodată doi francezi nu sînt prieteni, cînd se află în străinătate. Milioane de francezi se rabdă unii pe alţii, în patria lor; dar totul se schimbă de îndată ce ei au trecut Pirineii,Rinul sau Alpii".

---

1) Scrisoarea XLII, volumul 77, pagina 59.

2) P.L. Moreau de Maupertuis, geometru francez (1698-1759),a făcut măsurători pe meridianul din Peru, şi o expediţie la polul nord. Devenit membru al Academiei Franceze şi al Academiei de la Berlin, a fost expulzat de acolo, de savantul german Koenig,apoi atacat de Voltaire, în "Micromegas" şi în "Akakia",doctorul papei.

Nu e mai puţin adevărat că ostilitatea agresivă şi cînoasă pe care i-o arătau lui Rădescu, unii compatrioţi, ca şi continuele izbucniri pe care le înfrunta, din partea regelui,(acesta a fost tendenţios informat, şi fără încetare, de consilierul său arţăgos, generalul Petre Lazăr) au otrăvit ultimele sale zile şi i-au grăbit sfîrşitul. Temperamentul său de luptător,cum şi pasiunea sa pentru politică (pasiune care s-a deşteptat tîrziu în el şi deci cu atît mai imperioasă) îl împiedicau să considere amărăciunile ce nu-i erau cruţate, cu seninătatea unui mare şi înţelept unchiaş. El se simţea frustrat nu numai în rolul său de şef, care-i revenea de drept, ci mai ales de misiunea naţională la împlinirea căreia el singur se considera chemat. Vocaţia sa de fruntaş al rezistenţei, de răzbunător providenţial al naţiunii sale, conştiinţa pe care o aveau pentru asta, depăşeau cu mult experienţa sa, prinsă doar din văzute, referitoare la politică. Neputinţa sa de a prăbuşi barierele pe care intriga i le ridica în cale, îi producea mai puţină descurajare decît revoltă; extenuat fiziceşte, înfierbîntat şi neliniştit, el nu renunţa la ambiţiile care i se amestecau cu visurile, iar înflăcărarea răzbunătoare, întoarsă de la calea ei normală, îndreptată contra duşmanului patriei, se îndîrjea să-i aducă, pînă la ultima suflare, jignirile considerate ca trădătoare şi asasine,ale cauzei sale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sfîrşitul frămîntat al generalului Rădescu aminteşte pe acela egal de tragic al adversarului său, cel mai pătimaş, Grigore Niculescu-Buzeşti, care a decedat cu doi ani mai devreme, măcinat de o boală asemănătoare, în spitalul canceroşilor de la New York. Ca şi septuagenarul Rădescu, tînărul Buzeşti - care de abia trecuse de vîrsta de 4o de ani, simţea că-i scapă fructul eforturilor sale ambiţioase: acela de a avea primul rol în rezistenţa românească. (...) Amîndoi erau produsul convulsiilor care agitaseră ţara noastră, în ultimii ani ai războiului;socotit ca inofensiv, ofiţerul în retragere Rădescu a fost împins în fruntea vieţii publice, în zilele de tranziţie, cînd era nevoie de un "neutru" docil şi ascultător. Ajuns la putere, el s-a dovedit a fi, prin două discursuri de o detunătoare îndrăzneală, purtătorul de cuvînt cel mai autentic al naţiunii; Buzeşti lucra şi conspira din umbră, sub acoperirea credulităţii şefilor săi succesivi şi fusese oiştea loviturii de stat de la 23 August 1944;

ambii au reuşit să fugă cu avionul în străinătate, hotărîţi să tragă folos din celebritatea lor de recentă dată, unul pentru a fi "şeful", altul pentru a fi "conducătorul" rezistenţei naţionale. Ar fi nedrept să se conteste, fie unuia, fie altuia, un real patriotism, unul mai marţial şi mai generos, de partea generalului, altul mai concentrat şi mai pătimaş, de partea lui Buzeşti; dar credinţa ce aveau amîndoi în "misiunea" lor se amesteca cu voinţa hotărîtă de a nu pierde, în străinătate, "drepturile cîştigate" în ţară, prin isprăvi de ultimă oră. Cel mai bătrîn s-a dovedit mai răbdător: fusese "şeful" aclamat de toată naţiunea; nu se îndoia de dreptul de a fi recunoscut ca şef al exilului şi aştepta această consacrare ca pe o simplă formalitate. Buzeşti era mai puţin sigur de el însuşi, dar mai grăbit. Chiar înaintea plecării sale din România, pe cînd încă mai ţinea în mînă firele intrigii pe care o urzise la Ministerul Afacerilor Externe, încercase să se debaraseze de rivalii eventuali, cîştigînd bunăvoinţa lui Maniu şi a lui Dinu Brătianu, pregătindu-şi ieşirea din ţară, înarmat cu toate felurile de mandate, mai mult sau mai puţin ameninţătoare. Chiar de la aterizarea sa într-o ţară liberă, el şi-a dublat maşinaţiile contra acelora pe care-i bănuia potrivnici ambiţiilor sale. Era firesc să primesc, eu cel dintîi, atacurile sale din cauza poziţiei pe care o aveam ca efect al lucrărilor şi conferinţelor mele, printre românii de peste hotare. Am fost cu atît mai surprins de violenţa lui, cu cît îmi aminteam de a-i fi dat ajutorul meu în carieră şi nu puteam să-mi închipui amploarea unei ambiţii care mi se părea cel puţin nemăsurată.

Astăzi, după ce atîtea nenorociri au trecut peste noi, n-aş mai putea să arăt vreo asprime acestui biet băiat, pe care l-am văzut zbătîndu-se cu mult curaj în ghiarele groaznicei boale, care-l ţintuise pe un pat de spital; privirile pe care le-am schimbat între noi, ne-a permis să înţelegem inutilitatea ranchiunelor şi vanităţii ambiţiilor noastre. Cu ce folos să se grăbească cineva de a ajunge acolo unde "locul de frunte" nu poate inspira invidia nimănui şi cînd faptul de a ne fi învins unii pe alţii însemnează atît de puţin. (...)

Crezînd că-mi pune piedică, Buzeşti şi prietenii săi au împins pe general în fruntea mişcării noastre. Am acceptat cu bunăvoie această alegere, care mi se părea firească; iar genera-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

lul, căruia această alegere i se păruse că-i revine, s-a pomenit ca prim-preşedinte al Comitetului Naţional. Dar acolo avea să se termine fericirea sa. Crescut în onoruri, onorat în plus pentru buna lui înfăţişare şi pentru firea sa, bună pînă la slăbiciune, avea să se dovedească un instrument greu de mînuit. Buzeşti şi prietenii lui şi-au rezervat majoritatea în sînul Comitetului, acordîndu-i generalului numai preşedinţia. Dar generalul gîndea că un preşedinte, mai ales atunci cînd este şi general, trebuie să exercite un mandat de "şef", pe care nici o majoritate nu poate s-o ţină în şah. De aici, au decurs începuturile unei lupte surde, de lovituri, de gesturi impulsive, de intrigi savante, care aveau să atragă pe tînărul rege în jocul "majorităţii"; apoi izbucniri de voci şi de acreală, de insulte şi ofense; generalul retrăgîndu-se sub cort, adversarii l-au urmărit cu "ukazuri" smulse de la rege; ruptura Comitetului urmată de ruperea în două a rezistenţei române (pe de o parte, "Liga Românilor Liberi", iar pe de altă parte, un comitet fracţionat, apărîndu-şi pretenţiile şi prerogativele); toate aceste supărătoare comedii ale jocului politic în exil, unde succesele nu mai sînt succese şi unde eşecurile nu atrag nici o diminuare, unde pasiunile se ascut, urile se exasperează, loviturile provoacă dureri insuportabile, (...) toate acestea provoacă un sentiment al tragicului. Din toată agitaţia, n-a mai rămas astăzi decît o emigraţie în descompunere şi două morminte pe marginile drumului, două sicrie înfăşurate în acelaşi tricolor de confecţie, abandonate singurătăţii de la "Funeralul Home's", înainte de a se cufunda în pămînt străin.

Intervenţia inopinată a unui al treilea personaj avea să se adauge tragicului, la acest lugubru dezmodămînt. Era un băiat drept şi cinstit, care-şi arogase mai multă patimă decît discernămînt, pentru sarcina ingrată de a redresa greşelile. Se ţinuse la distanţă de Comitet. (...) Inrolat sub drapelele generalului, el nu înceta de a se ridica împotriva hotărîrilor secrete şi acţiunilor ascunse ale şefului. Ii plăcea să spună "nu" şi să dea acestui "nu" (fără încetare repetat) caracterul unei rebeliuni permanente. A terminat prin a atrage în jocul său pe unii mai puţin cinstiţi decît el şi mai zgomotoşi, minînd poziţiile generalului. Acesta a contribuit mult la întristarea ultimelor zile ale lui Rădescu: era Titus Pogoneanu, care ucisese ultimul său vis, acela de a fi înconjurat şi susţinut de devotamentul tuturor

românilor ce se împotriveau intrigilor Comitetului. Destrămarea Ligii a însemnat lovitura de grație dată generalului. Pogoneanu n-a profitat de împrejurare. Intr-o zi colegii săi, neliniştindu-se de a nu mai şti nimic despre el, i-au forţat uşa camerei şi l-au găsit înnăbuşit la picioarele patului, gemînd într-un lac de sînge. Un anevrism l-a surprins în timpul nopţii, iar sîngele l-a înecat. Este al treilea mormînt de-a lungul calvarului exilului nostru.

Poziţia mea în Ligă era falsă, încă din prima zi. Imi dădeam seama că această organizare era lipsită de sens, dacă ea n-ar fi putut să opună o grupare solidară, cît mai întinsă, infimei clici a Comitetului. O astfel de grupare era posibilă, dată fiind indiscutabila popularitate de care se bucura generalul printre compatrioţii refugiaţi. Dar generalul nu avea, din nenorocire nici una dintre însuşirile necesare pentru a menţine unită şi solidară această grupare odată constituită. Necerînd sfat de la prieteni, decît pentru a fi întărit în propriile sale inspiraţii, misterios şi sucit, aşa cum sînt adesea bătrînii atunci cînd ei cred că amurgul facultăţilor lor deşteaptă nelinişti la semenii lor; impulsiv şi supus propriilor capricii, generalul mă punea mereu în faţa faptelor împlinite şi trebuia să mi-l explic fără a-l fi înţeles eu însumi; să-l justific, fără un sentiment de aprobare din partea mea. Cînd m-am despărţit de el, la sfîrşitul lunii septembrie 1952, simţeam că drumurile noastre se despart definitiv. Cufundat în fotoliul său, ţeapăn şi slab, extenuat de neîncetate crize, şi se vedea că a ajuns la capătul sforţărilor sale, se exprima cu o certitudine senină şi înduioşătoare, cînd vorbea de viitorul ţării noastre; dar faţa lui se crispa iar ochii lui aruncau flăcări, atunci cînd vorbea de problemele noastre şi de certurile noastre interne; nu uita şi nu ierta insultele ce-i fuseseră adresate; împietrit în ranchiunele sale, părea agăţat de puţina viaţă ce-i mai rămînea, pentru a putea dobîndi o ultimă victorie asupra adversarilor care-i ponosiseră gloria şi-i devastaseră "misiunea"; poate că şi atunci îmi ascundea, după obiceiul lui, o hotărîre căreia mi-ar fi fost greu să-i slăbesc efectele, sau s-o justific în ochii lumii.

Această temere a mea nu mă înşelase. Generalul împins de unii sfătuitori, ale căror resentimente întreceau pe ale sale,

şi se dădeau fără scrupule la excese de neiertat, adusese în faţa tribunalului de la Berna chestiunea atît de controversată a fondurilor secrete de care dispunea "Comitetul" Vişoianu.Această jalnică afacere care tulbura emigraţia noastră, de multă vreme şi pe care Vişoianu & Comp. refuzaseră de a o supune vreunui control sau autoritate imparţială, devenea obiectul unuia, sau mai multor procese, intentate de guvernul comunist român, împotriva deţinătorilor de fonduri. Intervenţia generalului atît de stîngaci formulată şi de puţin justificată, în drept, nu putea să-i asigure un succes; dimpotrivă teza lui era de natură să întărească teza comunistă, căreia tribunalele elveţiene nu-i acordaseră nici un interes pînă la ora aceea. Mai mult, teza generalului avea defectul (ceea ce pentru mine era hotărîtor) de a expune la lumina zilei, în faţa instanţelor de justiţie străină, o poveste dintre cele mai întunecate ale exilului nostru.

Aşa cum am aflat la Paris, generalul hotărîse (încă din luna august, cînd încă mă mai găseam la New York şi întreţineam o corespondenţă constantă, cu el) să se adreseze justiţiei elveţiene, pentru lămurirea chestiunii fondurilor. El îmi ascunsese cu grijă această acţiune, care avea să aibă un atît de mare răsunet în lumea exilului. El nu şovăise să amestece în proces (fără să mă înştiinţeze) numele Ligii, în care eu eram al doilea personaj, după el. Stiindu-mă potrivnic hotărît oricărui scandal public cu privire la certurile noastre interne, generalul voia să mă pună, încă odată, în faţa unui fapt împlinit şi credea că-l voi accepta.

Dar pusesem o prea mare distanţă între el şi mine,prin stabilirea mea la Paris, pentru a putea accepta să-l urmez orbeşte în faptele pe care i le dictau răii sfătuitori, ca şi propria sa dorinţă de răzbunare. Simţeam că era de datoria mea să rămîn la o parte şi în rezervă, fie pentru a-mi continua singur calea, fie pentru a încerca o nouă regrupare a forţelor româneşti,atunci cînd furtuna provocată de proces se va fi potolit. Am trimis deci (nu fără o strîngere de inimă) o scrisoare generalului, înştiinţîndu-l de demisia mea din Ligă. Prietenii mei din Asociaţia refugiaţilor români din Franţa, al cărei preşedinte de onoare eram, au aprobat gestul meu dar nu m-au imitat. Am procedat aşa,gîndind să evităm generalului lovitura de graţie; forţele lui se stingeau repede.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mi-a fost greu, pînă la urmă, să lămuresc care au fost reacţiile generalului, pînă în momentul morţii sale.După unii care se despărţiseră de el, gîndirea generalului se întunecase şi el n-ar putea să participe decît într-un mod foarte vag la actele Ligii care se servea de numele său. După alţii, Rădescu a fost lucid pînă în ultimele clipe. In ajunul morţii sale, am primit de la el o scrisoare bătută la maşină şi semnată de mîna sa, prin care mă înştiinţa că simţindu-şi sfîrşitul aproape, mă ruga să iau asupra mea preşedinţia Ligii şi să cpntinui opera lui. Adînc tulburat de acest mesaj, i-am răspuns prin cîteva cuvinte de afecţiune şi fără să-mi iau nici un angajament cu privire la Ligă, îl asiguram că dacă ar trebui să-i succed, aş purta o mare grijă pentru ca memoria sa să fie onorată aşa cum merită. Dar răspunsul meu nu i-a mai sosit. Am primit, după cîteva ore, telegrama care mă înştiinţa de moartea sa. Nu m-am îndoit niciodată de autenticitatea ultimului său mesaj către mine.

Dimpotrivă, am ajuns să n-am încredere în acel faimos testament politic, reprodus şi distribuit în sute de exemplare de aceia care aveau interesul să se proclame succesorii săi şi al cărui text iniţial pare să fi fost redactat în englezeşte de un avocat american, pe care prietenii apropiaţi ai generalului au ştiut să-l cîştige cauzei lor. In acest testament, generalul mă numea moştenitorul său politic, dar după numele meu, el a indicat încă trei "moştenitori" posibili, pentru cazul cînd n-aş accepta succesiunea, şi anume: generalul Ion Gheorghe (fostul ministru al lui Antonescu, la Berlin, de care Rădescu se apropiase mult, în timpul din urmă), Viorel Tilea şi M. Fărcăşanu. Prin vorbe deosebit de emoţionante, autorul testamentului desemna, ca şef al noii generaţii, pe Barbu Niculescu,secretarul devotat pe care generalul îl iubea ca pe un fiu al său. Insă "generaţiile viitoare" n-ar fi putut accepta, decît cu extremă greutate, această recomandare lipsită de prestigiu şi de seriozitate.

In cursul unei ceremonii funebre, la biserica românească din Paris, (în aceeaşi zi, cînd la New York, erau celebrate funerariile generalului) am evocat, în franţuzeşte şi în româneşte, frumoasa figură a dispărutului şi imensul răsunet pe care vorbele sale pline de curaj, adresate de el invadatorilor

ţării, le avuseseră în inimile româneşti.

Imi era totuşi imposibil să dau ascultare ultimelor sale dorinţe şi să cedez insistenţelor numeroşilor prieteni, primind preşedinţia Ligii. Nu mă temeam numai de greutatea ipotecilor care grevau succesiunea generalului: procesul de la Berna, disensiunile care izbucniseră între diferitele grupări, în sînul Ligii, lipsa de autoritate a acestei Ligi, la New York; mă temeam, mai ales că, primind să vin în fruntea unei organizaţii al cărui caracter protestatar se manifestase violent, în timpul din urmă, aş contribui să adîncesc şi mai mult prăpastia dintre refugiaţi şi români. Era ispititor să profit de valul de simpatie şi de încredere care mi se ridica înainte şi să mă încred în asigurările de "fidelitate" care îmi soseau din toate colţurile exilului (din cercurile intelectuale şi din rîndurile oamenilor cei mai simpli, de la stînga socialistă, pînă la diferitele grupări desprinse din Garda de Fier) pentru a încerca să dau o nouă consistenţă şi un nou prestigiu emigraţiei româneşti. Nu era oare tocmai sarcina pe care mi-am propus-o totdeauna de a o realiza?

Dar se întîmpla că această sarcină îmi era oferită într-un moment cînd nu o mai doream, fiindcă ea cuprindea o parte din "luptele interne", unde se amestecau elemente de o rară mediocritate ce nu mă interesau. De asemenea, nu voiam să mai sper de a învinge încăpăţînarea regelui Mihai, pe care sinistrul său cerber îl ţinea legat de grupul Vişoianu; iar dacă, aşa cum nu mă îndoiam, cei mai mulţi dintre exilaţii români erau gata să treacă peste această încăpăţînare, nu-mi era îngăduit să o conduc pe o cale unde n-aveam nici o şansă de a obţine recunoaşterea oficială a americanilor. "Opoziţia" noastră n-ar fi slujit decît la împiedicarea regelui şi a lui Vişoianu de a obţine o astfel de recunoaştere. Era pur şi simplu condamnarea "rezistenţei" noastre la o perpetuă clandestinitate şi neputinţă, păstrîndu-ne astfel, la infinit, o stare de inferioritate în raport cu diferitele comitete ungare, cehe şi bulgare. Simţeam că nu-mi revine nici dreptul, nici curajul de a face acest lucru. Mai puţin vîrstnic decît generalul, totuşi din punct de vedere politic eram mai matur decît el; chiar dacă aş împărtăşi unele dintre aversiunile sale, n-aş putea să mă fac moştenitorul nici al supărărilor sale, nici al iluziilor sale.

Oferta ce mi se făcuse de a lua preşedinţia Ligii mă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

scotea totuşi din izolarea în care mă complăceam, mă obliga să caut o soluţie problemei româneşti. Din cauza asta, moartea bietului general devenea atît de împovărătoare pentru mine.

Nu întrevedeam nici o "soluţie" care să-mi placă;singurul desnodămînt posibil al certurilor exilului nostru mi se părea că trebuie să fie un acord cu regele, şi pornind de aici, o conciliere cu Vişoianu. Această perspectivă nu mă încînta deloc; nu aveam nici o stimă pentru "grupul de la Washington" şi mereu mai puţină încredere în el: abuzase prea mult de buna noastră credinţă şi de răbdarea noastră. Cunoşteam, de asemenea, ura pe care i-o purtase generalul şi care se răspîndise în cercurile româneşti. A încerca o înţelegere cu acest grup era echivalent cu a lua în răspăr toată lumea exilului. Totuşi, nu exista alt mijloc de a constitui un comitet naţional, adică un instrument de luptă cunoscut şi ajutat de străinătate. Interesul naţional trecea înaintea elementului pasional, cel mai justificat.

Nu înţelegeam să fac din această "cîrpeală" o chestiune personală. Din moment ce era vorba de a cădea de acord cu regele, implicit trebuia să i se lase puterea de a alege "preşedintele" Comitetului. Această alegere nu îngăduia nici un fel de îndoială: regele îşi legase cauza de aceea a lui Vişoianu.Nu era în puterea mea să formulez obiecţii, fiindcă eram hotărît să rămîn la Paris, să nu mai locuiesc în Statele Unite, singura ţară unde putea să-şi aibă sediul un comitet ca al nostru.

Dar înţelegeam să nu cad la pace, cu nici un chip,dacă această pace nu implica o largă regrupare a compatrioţilor din exil. Cel mai bun mijloc pentru a atinge un astfel de scop era, după a mea părere, organizarea unui Comitet naţional care ar permite unui mare număr de români să ia o parte activă la lupta pentru eliberare. Speram să pot crea o legătură care lipsise totdeauna din lumea emigraţiei, între organul politic, presupus apărător oficial sau oficios al intereselor cauzei noastre şi marea masă a refugiaţilor. De asemenea, mă gîndeam să ofer regelui putinţa de a relua contactul cu un număr mare de români, care începeau să-l părăsească. O organizaţie care ar fi cuprins pe rege, un comitet executiv şi un mare consiliu, ar fi sfîrşit prin a absorbi ansamblul "vieţii publice" îngăduită unei existenţe în exil, şi să facă de prisos asociaţiile de "opoziţie", cum este Liga, a cărei existenţă nu se justifică decît dacă conducerea

treburilor româneşti ar rămîne apanajul exclusiv al unei clici mărunte.

Imi dădeam seama că pentru a începe ar fi trebuit să accept un compromis. Era imposibil să evacuez din Comitet,grupul Vişoianu; tot ceea ce era îngăduit să sper era ca acest grup să se contopească într-un comitet lărgit, unde majoritatea nu s-ar mai forma automatic, ca în vechiul "organ executiv".

Tot atît de greu de conceput era un mare consiliu,în care toate nuanţele emigraţiei române ar fi reprezentate. Nu era nici prudent, nici politic de a lăsa să dea buzna în Consiliu, nişte elemente active din Garda de Fier. Mulţi foşti legionari, care nu se murdăriseră în excesele Gărzii de Fier, îmi aduseseră la cunoştinţă dorinţa lor de a se integra într-o mişcare sincer "naţională". Gîndeam că trebuia să se ţină seama şi de ei;să se găsească un mijloc de a-i integra treptat, în lupta noastră.Pentru alţii, şi mai ales pentru aceia rămaşi în căprăriile comandate de Horia Sima, era greu să fie admisă o colaborare, într-un viitor apropiat, cu membrii partidelor democratice şi cu masa exilaţilor români. Era imposibil, în consecinţă, de a găsi criterii perfect obiective pentru recrutarea membrilor Consiliului; unele descriminări care se impuneau riscau să falsifice principiul participării generale a emigraţiei la această Adunare. Pentru a ajunge la o înţelegere, era nevoie să fie acceptat un Comitet necorespunzător aspiraţiilor celui mai mare număr dintre exilaţi şi un consiliu care nu putea fi "complet".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La aceasta se adăuga dificultatea de a stabili juste raporturi între cele două organisme. Speculînd analogii de ordin constituţional, Vişoianu şi prietenii săi erau convinşi că acest Comitet reprezenta, în definitiv, un guvern în exil. Oare nu primise el aprobarea regelui, singurul dintre "factorii constituţionali" care putea să mai exprime liber voinţa sa? Insă un astfel de "guvern" nu putea să primească colaborarea nici unui alt organism, decît cu condiţia ca acesta să-i fie subordonat sau limitat la sarcini pur tehnice.

Sprijinindu-se pe analogii asemănătoare, mulţi exilaţi cereau un mare consiliu "naţional şi politic", cu atribuţiunile şi prerogativele unui parlament şi cu dreptul de a controla activitatea "Comitetului executiv".

Ambele pretenţii mi se păreau neîntemeiate. Este cel

puţin derizoriu de a vrea să se aplice, în exil, reguli de resortul vieţii unui stat care se sprijină pe o naţie şi pe un teritoriu. "Constituţia" nu se mai ţine nici în sus, nici în jos. Regele, chiar dacă nu ar fi abdicat atît de solemn, aşa cum Mihai a fost constrîns să o facă, ar fi fost totuşi lipsit de suportul pe care numai naţiunea este îndreptăţită să i-l dea,pentru ca în mod "legal", să-şi poată exercita prerogativele. Faptul de a se afla în exil nu putea să-l încarce de toate puterile şi nicidecum să facă dintr-un rege constituţional, un rege absolut. Este ceea ce nu putea să înţeleagă inefabilul Lazăr, fostul profesor de educaţie fizică, transformat prin slujbele sale la curte - campion al drepturilor constituţionale regale, predicînd o doctrină sui-generis, pentru uzul regilor în exil.

Cît despre emigraţia, sau mai exact "refugiul" (care nu este decît o soluţie, în lipsa alteia mai bună), aceasta nu putea, în chip evident, să se substituie naţiunii şi să reclame dreptul de a constitui "un parlament". O astfel de pretenţie,imposibil de susţinut în drept, era în plus, impracticabilă în fapt; răspîndiţi în toate ţările libere, pe mai multe continente, exilaţii noştri nu puteau nici să se întîlnească într-un singur loc, nici să constituie o Adunare în măsură să ţină şedinţe continue şi regulate. Membrii Consiliului n-ar putea fi legaţi unii de alţii decît prin corespondenţă, iar în plus, nu era posibil să se prevadă vreo şedinţă plenară, fie şi "simbolică",decît cel mai mult odată pe an. In aceste condiţii, n-ar fi deloc rezonabil să i se recunoască drepturi de supraveghere şi de control şi n-ar putea să contribuie decît la sporirea confuziei şi neputinţei lumii exilului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După opinia mea, ar trebui să ne adaptăm la situaţia anormală care e prin definiţie exilul, încercînd să tragem cea mai bună folosinţă din elementele utile de care dispunem peste hotare. Prezenţa regelui printre noi ar fi, dacă am şti să profităm de acest fapt, un sprijin sigur al cauzei noastre. Regele însă nu este (aşa cum pretinde Lazăr) purtătorul tuturor drepturilor noastre suverane (drepturi care, în împrejurarea de azi, nu ne-ar fi servit la nimic); totuşi el ar fi un simbol al unităţii şi al continuităţii ideii naţionale, căreia i-au rămas credincioşi; considerat ca atare, el ar putea să slujească, ar putea fi sorgintea de autoritate şi de raliere, pentru nevoile

luptei noastre. Faptul că americanii înţelegeau să respecte situaţia privilegiată pe care regele o avea, în raport cu noi, îl făcea mai folositor. Un Comitet Naţional format de el, ar avea şansele de a fi recunoscut şi ajutat de autorităţile străine. Dar voinţa sa nu era suficientă pentru a rezolva problema românească. Comitetul "său", şi numai al său, nu reprezenta România. Nici un transfer de autoritate regală n-ar reuşi să umple vidul care s-a creat în jurul vechiului Comitet, după ce Rădescu şi eu ne-am retras. Părea limpede că o organizare eficientă a exilului nostru nu putea fi realizată nici contra regelui, dar nici numai cu sprijinul său. In acest fapt, nu era nici o încălcare a legii constituţionale. Simplul fapt că cea mai mare parte a emigraţiei se dezinteresează de Comitet (aşa cum a vrut regele), privează Comitetul de caracterul său naţional; străinii nu-l mai recunosc şi nu-i acordă nici o asistenţă. Pe de altă parte, Comitetul pretinde că există, cel puţin "în drept", dar "existenţa" Comitetului nu mai are, de fapt, nici un răsunet, iar deosebirea dintre caracterul clandestin al activităţii Comitetului român şi caracterul oficios al Comitetelor ungar şi ceh, sprijinite politiceşte şi ajutate, din punct de vedere financiar, de "Europa Liberă", stabileşte o supărătoare discriminare, în paguba exilaţilor români.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Era evident că pentru a da o aparenţă de legitimitate unui Comitet Naţional, în ţară străină (şi o "legitimitate" specială nu putea fi determinată de factorul "naţie", şi nici de factorul "teritoriu") voinţa unui rege - el însuşi un exilat - nu era de-ajuns. Alte elemente trebuiau să intre în joc: mai întîi (şi înainte de orice) voinţa ţării străine de a recunoaşte acest Comitet constituit pe pămîntul străin, un sens şi o autoritate politică; în fine, un oarecare acord între diferitele grupări şi diferitele personalităţi ale exilului; românii şi străinii ar fi gata să le recunoască un caracter "reprezentativ"; acordul ar avea ca scop sprijinirea şi asistenţa Comitetului. Aceste două elemente atîrnau unul de celălalt, recunoaşterea autorităţilor străine fiind determinată de înţelegerea dintre exilaţi.

Pentru a ajunge la o soluţie care să ţină seama de aceşti factori diferiţi, propuneam să se completeze organizaţia noastră naţională (care nu cuprindea pînă atunci decît pe rege

şi Comitetul) printr-un Mare Consiliu, sau printr-o Mare Adunare, al cărei rol nu putea să fie deliberativ, ci ar avea ca misiune puterea de a da asistenţă Comitetului şi de a perfecţiona astfel reprezentanţa noastră naţională, în străinătate.

Vişoianu, căruia i-am expus ideea mea, în cursul unei vizite pe care mi-a făcut-o la Paris, în primăvara anului 1953, (pentru a-mi propune să intru într-un Comitet "lărgit") a respins-o categoric. Impiedicîndu-se, mai tîrziu, de dificultăţi de neînvins, în sforţările sale pentru a lărgi Comitetul, Vişoianu a acceptat în principiu, propunerea mea, cu prilejul vizitei pe care i-am făcut-o anul trecut, în decembrie, la Washington. Acest acord de principiu era departe de a deslega problema. Vişoianu avea de învins obiecţiunile regelui care se opunea cu îndărătnicie oricărei schimbări cu privire la compunerea Comitetului. Eu însumi trebuia să încerc de a cîştiga pe Mihai, la ideea Consiliului. Am făcut deci o călătorie, la Londra, unde am fost primit, de două ori, de fostul rege. El îşi ţinea şedinţele în camera minusculă pe care Lazăr o ocupa la al treilea etaj al unui hotel de clasa a treia. Frecîndu-ne genunchii unul de altul, înghesuiţi între pat şi uşa de la intrare, regele (pe care nu-l mai văzusem de trei ani, de la "frigul" ce se stabilise între noi, după vizita mea la Copenhaga), a stat de vorbă cu mine, mai multe ore în şir, despre treburile externe şi interne. Timid şi încăpăţînat, el vorbea cu greutate, arătîndu-mi că ştie ce voia să spună, revenind mereu asupra problemei, care părea a-l interesa în mod deosebit: voia să ştie (era clar că era din inspiraţia lui Lazăr): ce gîndeam cu privire la prerogativele lui constituţionale? Am încercat să ocolesc un răspuns prea precis, evocînd lupta ce o duceam pentru eliberarea ţării şi care, în timpul exilului, determina diferitele noastre drepturi şi prerogative. Cum el revenea mereu asupra punctului ce-l interesa, i-am promis să-i expun ideile mele, în privinţa asta, în scris. Am făcut-o printr-un "aide-mémoire" pe care i l-am dat, ca şi prin două scrisori consecutive pe care i le-am trimis, după întoarcerea mea la Paris. In aceste trei acte, a căror copie se află în dosarele mele, îi expuneam concepţia mea în privinţa unui Consiliu Naţional, ca şi vederile mele referitoare la problema constituţională, care-l interesa atît de mult pe rege. Am încercat, în felul cel mai amabil cu putinţă, de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

a-i risipi unele supărătoare iluzii pe care oamenii de la curte i le băgaseră în cap, îndeosebi ideea (imposibil de susţinut) şi anume că, în timpul exilului, el ar fi singurul "factor constituţional", întruparea naţiunii. Nici acum nu ştiu dacă s-a supărat pe mine; n-am primit nici o ştire de la Londra, în privinţa asta. Aceste probleme aride nu-l interesează, probabil, decît în măsura în care consilierii săi l-au convins că ele ating demnitatea lui. Mihai este cu atît mai sensibil la plecăciunile aduse demnităţii sale, cu cît nu-i place să-şi petrească timpul în eforturi intelectuale, căutînd argumente de ordin juridic pe care să se sprijine. Din această cauză, el acceptă toptanul teoriilor lui Lazăr şi crede că se poate servi de ele, judecîndu-le după ploconelile aduse calităţii sale de rege;dar tot de aici, decurge posibilitatea de a-l convinge că "teoriile", oricare ar fi ele, nu condiţionează întru nimic respectul ce i se datorează.

In ceea ce priveşte pe Vişoianu, am avut ocazia să reiau discuţia cu el, referitoare la consiliul proiectat în timpul ultimei sale vizite, în Europa (februarie 1954). Eram de acord cu el, cred, (în măsura în care pot să mă încred în vorbele sale) de a face apel la colaborarea unui mare număr de compatrioţi. Dar în timp ce el dorea un consiliu pur "tehnic" - fără nici un caracter "reprezentativ" - şi în întregime dependent de comitet - eu susţineam teza unui Consiliu "naţional", nicidecum subordonat comitetului, ci de un grad egal cu al comitetului şi cu putinţa de a participa la această luptă naţională prin atribuţii de ordin "consultativ şi informativ". Nu mă gîndeam să fie creat un "parlament", dar mă gîndeam să acordăm totuşi organului ce-i dădeam fiinţă destulă independenţă, în raport cu comitetul, pentru a nu mai face din el un nou instrument de mică grupare, ca aceea de la Washington, şi mai mult un mijloc de expresie a tot ceea ce animă pe compatrioţii rămaşi credincioşi cauzei naţionale. Gîndurile mele se opuneau de asemenea, în ceea ce priveşte modul de recrutare al membrilor Consiliului: pentru Vişoianu, alegerea trebuie să revină Comitetului, pentru a-şi asigura o selecţie "sigură", adică o adunare care să nu fie tulburată de voci discordante; eu preconizam, în ceea ce mă priveşte, "criterii obiective", pentru a lăsa cît mai puţin loc arbitrarului şi pentru a nu deştepta

BCU Cluj / Central University Library Cluj

alte suspiciuni şi certuri, în sînul emigraţiei noastre.Dorinţa mea nu era de a întreţine controverse găunoase care să ţină mai mult de cuvinte decît de realităţi; voiam să-mi asigur garanţii pe de o parte, contra exceselor tendinţei de acaparare, manifestată de grupul Vişoianu, iar pe de altă parte, să înlesnesc unui număr cît mai important de compatrioţi să mă urmeze pe calea reconcilierii. Imi dădeam seama că succesul întreprinderii atîrna mai mult de bunăvoinţa acestora din urmă, care pînă atunci îmi arătaseră încrederea lor, decît de aprobarea grupului de la Washington. Insă comitetul - cel puţin în vechea lui formă - era în mod general şi foarte cordial dispreţuit; nimeni nu ar fi acceptat să se apropie de el fără să fi obţinut în prealabil serioase garanţii. Dacă aş fi forţat nota indulgenţei, ar fi riscat să rămîn singur. Imi era egal de a rămîne singur, ca un luptător izolat, pentru cauza patriei noastre şi nu voiam, pentru nimic în lume, să mă întorc singur în pleava Comitetului. Nimic nu e mai periculos în politică decît reconcilierile. Patimile sînt de aşa natură încît se acomodează mai bine şi mai uşor cu riscurile luptei decît cu avantajele soluţiilor paşnice. Eram avertizat, de altfel, că prietenii mei cei mai apropiaţi urmau fără nici un entuziasm eforturile mele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Discuţia între Vişoianu şi mine s-a continuat prin scrisori,după ce acesta s-a reîntors la domiciliul său american. Scrisorile şi telegramele pe care le-am schimbat între noi, cu acest prilej, se află în dosarele mele. Ele vor servi, poate, vreodată, la reconstituirea istoriei exilului nostru.

La ora cînd scriu (5 martie 1954), încă nu ştiu ce va ieşi din acest schimb de cuvinte. Comitetul care se află în chinurile naşterii (vrea să se lărgească şi să se reînnoiască) a suspendat hotărîrea ultimă cu privire la Consiliu. Condiţiile mele i se par "inacceptabile", dar unele demersuri ale lui Veniamin îmi dau de gîndit că Vişoianu nu doreşte să rupă relaţiile cu mine. Aştept.

Scrutînd propriile mele intenţii, fără indulgenţă şi fără să mă orbesc de vanitatea agitaţiilor politice din exil, sînt sigur că scopul ce l-am urmărit este just. (...)

1954, la Paris

Reiau notele mele zilnice[1]. Sîntem la 2o martie 1954!

Faptul că Dien-Bien-Phu este asediat de către trupele Vietminh dă evenimentelor din Indochina un caracter deosebit de dramatic. Cum să se pună capăt acestui blestemat război, care varsă atîta sînge şi provoacă reacţii dureroase ale amorului propriu naţional (dacă ne-am gîndi; dar ne gîndim din ce în ce mai puţin) şi care ridică probleme politice imposibil de rezolvat.

Americanii procură arme şi "tehnicieni", dar nu preconizează abandonarea luptei. Sovieticii nu dau nici un ajutor, dimpotrivă; (într-adevăr, carele "Stalin" şi camioanele "Molotov" asediază Dien-Bien-Phu) dar ei ar vrea ca francezii să plece. Si cum mulţi francezi ar vrea să plece, creditul Moscovei riscă să aibă încă odată avantaj asupra creditului "aliaţilor" americani.

Dar războiul din Indochina nu stîrneşte decît, cel mult, o oarecare tulburare. Problema pusă de armata europeană dezlănţuie patimile. (...)

Războiul, la urma urmei, nu-i decît război, în timp ce problema armatei europene, asta da, asta e "afacere"! Si s-a făcut apel, nu la patrioţi şi la mercenari, pentru o expediţie depărtată, ci la opinia întregii lumi, la proasta dispoziţie,la prejudecăţile sau la raţiunea te miri cui, pentru a rezolva pe loc şi imediat o controversă pasionantă.

Intr-o singură zi, ieri, ziarul "Le Monde" a consacrat trei articole - şi ce articole! - armatei europene. La rubrica "Opinii Libere", senatorul Edmond Michelet, exprimînd ceea ce "Le Monde" consideră a fi "revolta conştiinţei naţionale contra unor inadmisibile presiuni interne şi externe", pretinde că Franţa s-ar afla în ajunul unei noi "Rezistenţe". -"Pînă atunci, rezistenţa comună faţă de un transfer de suveranitate care, în ceea ce ne priveşte evocă tratatul de la Troyes, al Isabelei de

---

1) Intreruperea notelor zilnice, în ianuarie 1952, încetează aici, cînd "Jurnalul" îşi recapătă caracterul iniţial, menţinîndu-şi redactarea în franţuzeşte, pînă la sfîrşit.

Bavière[1)], depăşeşte frontierele ţării noastre. Astfel se organizează, împotriva Europei periculoase, mulţi apatrizi şi tehnocraţi, se constituie rezistenţa vie a patriilor care se sprijină pe masele populare, în jurul unor idei foarte simple şi vechi ca lumea: apărarea altarelor şi căminurilor".

Este vorba deci de a fi apărate altarele şi căminurile. Dar cine le ameninţă? In acest moment, în Europa, o singură putere a creat "apatrizi", iar această putere se întinde pînă la Elba şi a distrus sistematic toate valorile legate de ordinea şi de civilizaţia vechiului continent; primejdia, pe care această putere o reprezintă, ameninţă Franţa ca şi pe celelalte ţări din Occident, iar în afară de trupele de acoperire americane, nici o forţă occidentală reală nu se opune înaintării diviziilor sovietice. Tările vestului european au rămas deschise în faţa invaziei. Această stare de lucruri a avut fatale consecinţe: Franţa nu mai e o mare putere; ea figurează încă printre cei "Mari", dar nu mai face parte dintre ei. O ţară care nu-şi poate asigura apărarea, nici chiar pentru 24 de ore, nu poate fi o mare putere. E un fapt din care decurg toate incertitudinile clipei de faţă: nervozitatea internă, rebeliunea în colonii şi acest penibil război din Indochina, ţară pe care Franţa nu mai poate nici s-o apere, nici s-o părăsească. Intr-adevăr, parcă ar fi vorba de Isabeau de Bavière! (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In acelaşi număr al ziarului "Le Monde", Maurice Allais lansează un apel către Anglia, îndemnînd-o să-şi reia locul lîngă Franţa, în comunitatea apărării proiectate: "Cum ar putea să fie bine pe un ţărm al Mării Mînecii şi rău pe celălalt ţărm?". "Le Monde" e supărat pe Anglia pentru că s-a aşezat "împotriva oricărei aşteptări" de partea Americii, pentru a cere reînarmarea Germaniei. (Faţă de teza americană, "Le Monde" a preferat totdeauna teza sovietică, şi anume dezarmarea Europei). In ce priveşte pe Allais, punctul său de vedere nu coincide cu acela al ziarului; el crede în pericolul "mereu mai mare al domina-

---

1) Aluzia priveşte Tratatul prin care Enric V al Angliei a fost recunoscut ca regent în Franţa, în anul 142o, dată după care patrioţii francezi, în frunte cu Jeanne d'Arc, au eliberat Troyes, în 1429, prin mijloace militare. Isabeau de Bavière, regină a Franţei, (1371-1435) a părăsit cauza ţăranilor din Armagnac, trecînd de partea Bourguignonilor şi a invaziei engleze.

ţiei totalitare şi asiatice a Rusiei Sovietice"; totuşi, socoteşte că "nu trebuie să şovăie de a vota pentru C.E.D.". Dar, "nu trebuie să se voteze pentru C.E.D. decît sub condiţia expresă a intrării, de partea noastră, a Angliei". Această condiţie e mai rea decît o şovăială: ea dărîmă acordul care "trebuie votat fără şovăială". Dorinţa de a avea Anglia lîngă sine,pentru a nu rămîne singur în faţa Germaniei este, la urma urmei,un punct de vedere ce se poate apăra. Pericolul pentru Franţa - pericolul unei primejdioase izolări - este aproape exclus, dat fiindcă C.E.D. ar cuprinde Italia şi Beneluxul şi că, pe de altă parte, C.E.D. ar face parte integrantă din Pactul Atlantic,unde prezenţa Statelor Unite, mai mult decît Anglia, asigură Franţei o constantă susţinere. Increderea pe care mulţi francezi o acordă astăzi Angliei, (a cărei politică cu privire la Europa, şi îndeosebi la Franţa, a fost totdeauna nemăsurat mai egoistă şi mai interesată decît politica Statelor Unite) marchează secreta dorinţă de a opune nu Germaniei, ci Americii, o comună indispoziţie franco-engleză. De altfel, este discutabil dacă prezenţa Angliei, în C.E.D., ar netezi problemele dintre Franţa şi Germania. Anglia n-a fost niciodată un factor de unire între ţările străine şi a considerat prea adesea că interesul ei ar fi mai ales acela de a întreţine unele rivalităţi, decît să le stingă. O confruntare directă, între Franţa şi Germania, ni se pare mult mai susceptibilă de a degaja interesele comune între cele două ţări şi de a da naştere unor reacţii şi directive de care Europa are nevoie. Numai o astfel de comunitate ar putea să apere Franţa de adevăratul pericol al unei preponderenţe germane, fiindcă în spaţiul restrîns, în care cele două ţări trebuie să-şi efectueze redresarea, aceste ţări pot să-şi pricinuiască infinit mai multe prejudicii şi neajunsuri reciproce, dacă acţionează separat, decît dacă consimt să se unească între ele. Dacă interesele lor ar rămîne separate şi chiar contrare, cea mai tare dintre ele va învinge. In schimb, numai dacă interesele distincte ar deveni valori comune, acela care se crede cel mai slab poate rămîne egal cu acela pe care îl consideră a fi superior. N-a fost, poate, tot aşa pe vremea Tratatului de la Troyes, dar astăzi aşa este, într-o vreme de dezintegrare a atomului, cînd suveranităţile de odinioară se pot dezintegra şi ele, în spaţiul devenit prea strîmt al statelor naţionale. Cea mai bună garanţie

BCU Cluj / Central University Library Cluj

împotriva pericolului german este tot Germania şi numai ea o poate da; dar nu o va da Franţei singure, ci o va da Europei, dacă îi va fi îngăduit să transforme asupra Europei partea cea mai mare a eforturilor sale, pentru măreţia patriei germane.

In ce priveşte ideea nesăbuită de a căuta, în alianţa cu Uniunea Sovietică, mijlocul de a restabili vechiul echilibru european, această idee duce direct la prăbuşirea Occidentului. Totuşi este o idee care încolţeşte în mod firesc în capul celor care caută "o soluţie de schimb" pentru C.E.D. In definitiv, pentru ce nu o alianţă rusă? Acum, cînd ei s-au mai apropiat e mai uşor de realizat: aproape că-şi pot întinde mîinile. Apoi toată lumea a trecut pe la Moscova şi-şi amintesc de ea:De Gaulle, Herriot, Torrès. Numai că a fost şi Hitler! Iar von Paulus încă mai e acolo. Respinşi de Occident şi atinşi în jocul germanilor, n-ar avea ei mai mult noroc decît francezii, să devină sateliţii favoriţi ai U.R.S.S.-ului? "Echilibrul" nu interesează pe sovietici decît atunci cînd nu pot să facă o împărţeală; puţin le pasă, nici de unul, nici de altul, dacă dezacordul dintre occidentali le-ar oferi prilejul de a mai reduce această îngustă fîşie de teritoriu, liberă şi dezarmată, care se întinde pe bordura imperiului euro-asiatic al bolşevismului, între Elba şi Atlantic.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru a reveni la chemarea lui Allais, care doreşte să se voteze "fără şovăială" C.E.D.-ul, cu condiţia ca Anglia să facă parte din această organizare, e limpede că Allais crede că a găsit un mijloc viclean şi politicos, pentru a zice "nu" Europei şi americanilor. Timp de patru secole, Franţa s-a plîns - nu fără dreptate - că Anglia încurcă lucrurile, în Europa. Astăzi, cînd a fost arătată ca posibilă o politică europeană, fără Anglia, în loc să-şi apuce norocul cu amîndouă mîinile, ea se îndreaptă spre "perfidul" partener, pentru ca să nu piardă ocazia de a-şi încurca jocul. (...)

Intr-un articol publicat în "Preuves" (martie 1954), Arthur Koestler parafrazîndu-şi coreligionarul Freud, încearcă să definească acel "libido politic" al contemporanilor. El insistă asupra "amneziei colective" şi asupra "evadării din realitate, această trăsătură fundamentală a Europei contemporane". Analiza ce o face "nevrozei politice" a fiecărui popor este uneori exagerată şi injustă. A pretinde că structura mintală a

Franţei de azi este construită pe iluzia şi pe auto-amăgirea victoriei şi că este ameţită de viciul gloriei ("Valmy al nostru, Ioana noastră d'Arc, noi, naţia eroică a luptelor de "maquis", ş.a.m.d.) este absolut fals. Ceea ce dezolează pe prietenii Franţei este, dimpotrivă, complexul său de inferioritate, lipsa de încredere în ea însăşi, consecinţele dureroase ale groaznicelor ei eşecuri, care o împiedică de a merge cu timpul, de a îndrăzni să vadă lucrurile aşa cum sînt. Ca toţi psihanaliştii, Koestler pune mult de la el însuşi, atunci cînd explică visele! Dar are o deplină dreptate, cînd scrie că gîndirea politică franceză (şi discuţia pasionată şi confuză ce bîntuie cu privire la C.E.D. este o dovadă) se sprijină pe ficţiuni şi evită realitatea. "Singurul punct despre care nu se vorbeşte deloc - spune foarte judicios Koestler - este faptul tragic şi crucial că supravieţuirea materială a Franţei atîrnă de potenţialul atomic american. Dacă acest punct ar fi recunoscut, întreaga structură fictivă s-ar prăbuşi. De asemenea, dacă s-ar suprima elementul iluzie, din universul nevrozei (nu numai iluzia victoriei, ci şi complexul de inferioritate, indistructibila slăbiciune şi deci absenţa sentimentului de responsabilitate. Nota mea), atunci numai teama ar mai rămîne: spaima intolerabilă şi refulată a unei Europe, rămasă virtual fără apărare în faţa expansiunii sovietice".

Asta este adevărat. Unii occidentali o presimţeau, dar noi, oamenii de la Răsărit, ştim bine că e aşa. Acest adevăr esenţial şi crucial - consecinţa pericolului mortal ce pluteşte asupra Europei - este de abia atins în dezbaterile politice dintre europenii de la Apus.

Aproape că toată lumea, vai, discută aiurea. (...)

23 martie

"Le Monde", izvor inepuizabil de juste indignări, consacră un editorial - plin de fiere - călătoriei lui Adenauer, în Grecia şi în Turcia: "Campionul C.E.D.-ului - scrie cu contrarietate ziarul - face o vizită partenerilor Pactului Balcanic". Subliniază succesul pe care l-a obţinut cancelarul german, în Orientul Apropiat, făcînd să pară un prieten şi apărător al unităţii europene (ceea ce şi este, în realitate!) şi protagonistul unei politici de rezistenţă comună în faţa ameninţării so-

vietice (ceea ce este adevărat, desigur, şi asta). "Le Monde" pare a se mira că magicul cuvînt "Europa" acţionează în Grecia şi în Turcia, ca un: "Deschide-te, Sesame!". Grecii uită resentimentele recente contra Germaniei; turcii îşi amintesc de rodnica lor colaborare economică de odinioară. Si unii, şi alţii au iscălit comunicate ca următorul, cu privire la securitatea europeană: "In faţa gravei şi constantei primejdii care ameninţă existenţa lor, naţiunile paşnice trebuie să fie mai puternice, mai unite şi mai vigilente decît în trecut. Realizarea, într-un viitor apropiat, a C.E.D.-ului, ar fi cel mai bun mijloc de a menţine pacea". Desigur! Dar ziarul vede aici o intervenţie a "hazardului", care ar favoriza pe Adenauer, ca şi pe băbuţa, viclenia germană, pornită să deschidă Reichului "drumul Berlin-Bagdad", îngăduindu-i să efectueze o remarcabilă "reintrare în politica balcanică".

Ce împiedică Franţa de a face şi ea tot aşa? Zicînd "Europa" - o limbă pe care toată lumea o înţelege azi, de la Pirinei, pînă la Bosfor şi propagînd ideea unei apărări comune, ar fi sigură de cea mai bună primire, pretutindeni unde oamenii tremură pentru libertatea lor şi ţin să-şi asigure supravieţuirea. Ar trece înaintea Germaniei, şi înaintea oricărei alte ţări occidentale, dacă Franţa ar arăta că a înţeles primejdia şi că e gata să o înfrunte; nu e nimeni care să conteste Franţei locul pe care toată lumea ar vrea s-o vadă ocupîndu-l, în primele rînduri ale celor care luptă pentru Europa. Dar menajînd Sovietele, şi îndoindu-se de propria sa misiune europeană; încredinţîndu-se pericolului şi temîndu-se de singurul mijloc de salvare; lăsîndu-se dezarmată în faţa invaziei şi cerînd lumii să rămînă ca şi ea; mîngîindu-şi necugetata speranţă de a găsi, la Moscova, garanţia necesară pentru a restabili echilibrul şi securitatea Europei, Franţa riscă să se izoleze mereu tot mai mult, într-o lume care a terminat prin a înţelege şi care nu vrea să piară.

Este ceea ce ziarul "Le Monde" invită Franţa să facă.(...) Intrunite într-o conferinţă, la Paris, personalităţi potrivnice C.E.D.-ului au cerut reluarea discuţiilor "în Patru" asupra securităţii colective. Aceste "personalităţi" se istovesc opunînd Planului Atlantic şi european, un plan de securitate sovietic şi combătînd proiectul Occidentului, apărat de Adenauer,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

la Ankara, susţin proiectul Moscovei, apărat de Herriot, la Paris. Herriot făcea parte din sărbătoarea asta, prezidînd strania Adunare. Bătrînul Daladier, care nu ştie cum să-şi repare Münchenul, se afla şi el acolo, manifestîndu-şi, cu strălucire, clara lui vedere şi patriotismul. Erau şi unii tineri, din toate partidele, comunişti pitulaţi cu dibăcie în spatele "progresiştilor", obligaţi să atenueze caracterul comunist al reuniunii, ceea ce ar fi totuşi unica lor scuză. Această manifestare care cerea invazia într-ajutor, contra unei Europe unite, pare să fi fost un jalnic fiasco. Dar faptul ce s-a putut petrece şi care va fi urmat probabil de manifestări de acelaşi fel, demonstrează - vai! - pentru ce Franţa nu cîştigă teren, în Balcani, şi nici în altă parte a lumii.

24 martie

Am fost "oaspe de onoare" la un dejun al vechilor ziarişti, oferit de Charles Henri, dejun care a avut loc la "Méditerranéen", în Place de l'Odéon. Se vorbea despre C.E.D. Invitaţii erau reticenţi, aşteptînd să exprim părerea mea. Am făcut-o fără patimă, în termeni precişi: Occidentul european este dezarmat, deschis invaziei, diminuat în prestigiul său, ameninţat în securitatea sa, chiar şi în existenţa sa, de ruşii instalaţi pe Elba. Occidentul nu se mai ţine pe picioare, decît prin rezervele de bombe atomice ale Statelor Unite. Iată faptul capital,faptul esenţial, în faţa căruia nici o consideraţie de alt ordin nu poate exista. Sarcina ce trebuie rezolvată înainte de orice, este de a construi- politiceşte şi milităreşte - un aparat defensiv; în zilele noastre acest fapt ar echivala cu construcţia Europei.

Am fost aprobat, aclamat, bătut pe umeri şi mi s-au strîns mîinile. Apoi, a luat cuvîntul alt ziarist: este şi el de acord cu mine, dar nimeni n-ar putea să-i scoată din cap că germanul este duşmanul francezului, că urăşte Franţa şi o va urî pînă în ultima zi a ultimului german şi a ultimului francez.

Cei de faţă se mişcau de emoţie, fremătau. Iată frumoasa mea Europă, la pămînt...

25 martie

(...) Polonezii se gîndesc - se pare - să readucă la

linia de plutire proiectul de securitate al lui Molotov şi să convoace, în acest scop, o conferinţă internaţională la Varşovia. Bulgarii înştiinţează că şi ei au o idee, în privinţa asta.

Intr-adevăr, e prea frumos!

De o parte şi de alta a Cortinei de Fier, se caută a se confrunta cele două planuri de securitate: Securitatea în "pace" şi în dezarmare, în deliciile cunoscutului statu-quo, oferită de U.R.S.S.; apoi securitatea prin unire şi înarmare a Occidentului, propusă de Statele Unite. Prima are avantajul de a nu cere nici un efort; a doua apare, în ochii multor contemporani, ca o veghe cu arma la picior.

Dar nu trebuie să se uite că ambele au fost încercate. Atunci sînt confruntate sistemele, înţelept este de a fi confruntate şi rezultatele la care s-a ajuns, pînă azi. U.R.S.S. garantase securitatea Statelor Balcanice, vechea Polonie şi toate celelalte state vecine. Iată că U.R.S.S. se întinde pînă la Elba şi nu se gîndeşte să se retragă. Pentru toate aceste state, "securitatea" însemnează invazie. Regruparea Occidentului, dimpotrivă, şi reînarmarea, aşa cum le prevăd Pactul Atlantic şi diferitele acorduri europene, mişcările începute în toiul furtunilor războiului rece, sub privirile mîniate ale unei Rusii ameninţătoare, au reuşit să înflorească un surîs binevoitor pe buzele sovietice: se vorbeşte de coexistenţă, de conciliere, chiar şi de o pace eternă. Narkomindelul îndoapă Quai d'Orsay-ul cu icre negre; Ivan Petrov cîntă pe Boris[1]; Yonnel[2] va interpreta rolul lui Tartuffe, pe scena Teatrului Balşoi. Nu-i cuminte acela care se încrede, însă acum, acesta este rezultatul. Cum să nu-l recunoaştem? Metodele americane costă mai mult, şi mai ales din buzunarul american, dar stăvilesc invazia şi nu tratează Europa cu icre negre. (...)

26 martie

Sovieticii au hotărît să schimbe faţa lucrurilor în Germania de est, printr-o lovitură senzaţională, şi anume: au restituit acestei frînturi de ţară "deplina ei suveranitate".

---

1) Opera "Boris Godunov", de Mussorgsky.

2) Actor român, societar al Comediei Franceze.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

"Guvernul sovietic - spune declaraţia generală - va întreţine cu R.D.G. aceleaşi relaţii ca şi cu celelalte state suverane". U.R.S.S.-ul îşi păstrează însă, în Germania de est, împreună cu trupele sale de ocupaţie, "funcţiunile în legătură cu garanţia de securitate pe care o împlineşte". Adică: "suveranitatea" Germaniei răsăritene va fi la fel ca şi suveranitatea României, Poloniei şi Cehoslovaciei". Germania trece, din faza statului ocupat, în faza de stat satelit. Inaltul comisar sovietic nu va mai controla "activitatea organismelor de stat", ci numai "chestiunile ce se referă la susmenţionata garanţie". Aceste "chestiuni" cuprind tot ceea ce poporul german ar dori să vadă înlăturat, adică comunismul intern, impus şi menţinut de regimul sovietic. Servitutea germană îşi schimbă titulatura; "titularii" puterii rămîn însă aceiaşi, ca şi interpuşii lor, Ulbricht şi Grotewohl. In urma sinistrei comedii se dezlănţuie propaganda şi şantajul: "Guvernul sovietic consideră că menţinerea statutului de ocupaţie, hotărîtă de Statele Unite, Marea Britanie şi Franţa, pentru Germania occidentală, este nu numai incompatibilă cu principiile democratice şi cu drepturile naţionale ale poporului german, dar constituie, în împrejurările actuale, unul dintre principalele obstacole, în calea reunificării Germaniei".

Călare pe "principii", U.R.S.S. dă lumii lecţii de liberalism şi de democraţie!

Gaston Bergery spunea aseară, la o masă, că ceea ce este derutant în discuţia cu privire la C.E.D., este faptul că se iau de piept două grupări: ("pentru" şi "contra"), toate lipsite de omogenitate.

Vocile "pentru" au motive diferite, adesea contradictorii, iar vocile "contra" sînt o îngrămădire de elemente vrăjmaşe. In grupul "europenilor", se află unii pentru care Comunitatea de Apărare (C.E.D.) este un mijloc de a sluji Europa,iar alţii, pentru care Comunitatea nu reprezintă decît un mijloc de control şi înfrînare a Germaniei. (Este exact, cel puţin în aparenţă. Cred totuşi că argumentul C.E.D.-ului, de control şi frînare, are scopul de a linişti şi convinge pe cei nehotărîţi şi fricoşi. Este un mijloc de propagandă, mai mult decît un resort al credinţei. Lumea de azi este astfel alcătuită, încît pentru a atinge sediul gîndirilor sale hotărîtoare, trebuie să

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ţintească foarte jos. Chiar pentru a face un ideal înalt, ca acela al integrării europene, este necesar să se dea propagandei lovituri joase). In ceea ce priveşte adversarii C.E.D.-ului aceştia se înşiră de la o extremitate, la alta a lumii politice: de la Duclos, care ascultă de ordinele Moscovei, pînă la De Gaulle, care apără politica sa naţională şi pînă la Contele de Paris, care-şi apără regatul!... Cum aceşti oameni luptă pentru cauze atît de diferite, se vor înţelege oare, ei între ei,atunci cînd una dintre cele două teze ar triumfa?

Ceea ce mă exasperează sînt argumentele intelectualilor. Ei se tîrăsc pe pămînt, nu numai pentru a-şi găsi acolo perne primitoare, ci pentru că nu se pot ridica. Astfel, profesorul Maurice Duverger face să se moleşească coloanele ziarului "Le Monde", sub greutatea cugetării sale. El nu vrea reînarmarea germanului, pentru a nu descumpăni echilibrul stabilit între forţele militare din est şi din vest. (Articolul: "Petru Ermitul şi Talleyrand", din 27 martie[1]. "Nimeni nu mai crede astăzi că soldaţii germani ar fi indispensabili unei politici strict defensive". Convingerea asta îl asigură şi-i ajunge! El ştie că bombele americane ţin la distanţă pe sovietici; de asemenea se ştie că "superioritatea militară sovietică, în privinţa trupelor de uscat şi a armelor clasice" nu poate fi primejduită de forţele Occidentului. Situaţia asta pare excelentă:permite celor care gîndesc şi simt nevoia ca Occidentul să-şi cruţe eforturile şi să-şi păstreze pretenţiile. America îl apără de invazia sovietică, iar U.R.S.S., de excesele americanilor.Ce mai rămîne din autoritate şi din onoarea unei ţări - care se mai ţine pe picioare numai prin acest echilibru - treaba asta nu-l preocupă pe Duverger! Dimpotrivă, ideea unui "strălucit dialectician" (şi acesta ar fi prietemul meu Raymond Aron) îl face să se cutremure. Potrivit acestei idei, Europa ne putînd să subsiste în situaţia actuală, reînarmarea Germaniei ar putea servi "ca mijloc de presiune, pentru a cere ruşilor să-şi retragă trupele din ţările Europei centrale". Dar ceea ce indignează pe viteazul Duverger este că unii îndrăznesc a se gîndi la o modalitate de a

---

1) Ziarele occidentale anticipează cu 24 de ore data ediţiilor, deci articolul menţionat a apărut în ziua de 26 martie, şi corespunde datei calendaristice a acestei pagini.

scoate Europa din situaţia imposibilă în care se află. Nu există soluţie!... Americanii să fabrice, fără întrerupere, bombe; iar ruşii să aibă grijă de diviziile lor; echilibrul astfel asigurat, la infinit, va îngădui lumii să nu se sinchisească...Dacă nu, atunci riscăm să alunecăm din ideea securităţii, în aceea a respingerii. Gîndiţi-vă puţin: eliberarea Europei? Ce oroare! Bietul om este complet răsturnat! Si "ce va zice Franţa, ce va zice guvernul, ce va zice parlamentul, ce va zice poporul?"

Nu mai e vorba de patria Ioanei d'Arc, ci de Franţa Duvergerilor. S-au înmulţit. (...)

30 martie

Să mă întorc la oile mele, la sîngele rău ce-mi fac cu privire la ele, fără să-mi slujească la nimic, în timp ce alte lucruri m-ar privi mai de-aproape. Francezii sînt atît de lacomi de "asigurări contra riscurilor", încît îşi aleg asigurări infinit mai primejdioase decît riscurile, ca alianţa franco-sovietică, pe care ei o opun angajamentelor occidentale, şi în care ei ar vrea să vadă o asigurare contra riscului vecinătăţii cu o Germanie mutilată şi dezarmată. Nimic nu e mai bizar ca gustul pentru această "alianţă", care implică menţinerea unui statu-quo european, izvor al pericolelor reale ce ameninţă Franţa şi este cauza esenţială a slăbiciunii şi declinului ei... Cum să împiedici fluturaşii francezi de a-şi frînge aripile, sub razele avare ale luminii ce vine de la Răsărit? Oamenii de afaceri îşi socotesc binefacerile ce le-ar reveni din reluarea comerţului cu Estul; actriţele îşi pregătesc toaletele primăvăratice, în vederea recepţiilor viitoare de la Kremlin; tinerii "cugetători" ai ziarului "Le Monde" îşi gargarisesc vorbele, iar puţintica lor "filosofie" face şcoală pe coridoarele Adunării Naţionale. In acest timp, colonelul de Castries, cu o mînă de viteji, este înconjurat, la Dien-Bien-Phu, iar comunismul îşi rînduieşte jocul, de la un capăt la altul al lumii, de la Golful Tonkinului, pînă pe fluviul Elba.

J.F. Dulles s-a mai înşelat odată, şi mai amarnic decît oricînd, în privinţa stării de spirit franceze. Recenta admonestare, în favoarea C.E.D-ului, care a ridicat împotrivă atîtea proteste vehemente, în numele onoarei naţionale ultragiate,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

n-a emoţiomat atît de mult, cît avertismentul ce l-a dat celor care înteţesc şi întreţin tulburarea în Indochina. Cu aprobarea lui Eisenhower, Dulles a declarat că Statele Unite sînt hotărîte să împiedice cucerirea sud-estului asiatic, de către comunişti, chiar dacă Statele Unite ar trebui să întreprindă o acţiune comună, cu Franţa.

E un angajament serios, al cărui scop este acela de a încuraja rezistenţa franceză. Dar este ceea ce doreau francezii? N-ar fi mai bine ca America să-i ajute să facă pace, în loc să facă război? Dacă Dulles ar fi consimţit să plătească preţul, cumpărînd favorurile lor, adică dacă ar fi promis că va recunoaşte pe Mao, n-ar fi înlesnit încheierea unui armistiţiu avantajos, în Indochina? Mulţi francezi aşa gîndesc, şi bănuiesc că americanii au vrut să "torpileze" conferinţa de la Geneva.

Americanii au dreptate: au dreptate să reziste în Indochina, după cum au greşit-o cînd au cedat în Coreea! Francezii se înşeală cînd îşi închipuie că pot să cumpere forurile Pekinului şi Moscovei. Dar lumea e obosită de obligaţiile impuse de generozitatea americană. In pofida situaţiei de la Dien-Bien-Phu, acum e moda baletelor ruseşti.

1 aprilie

Mareşalul Juin face pe micul Mac Arthur! Cu deosebirea că vorbăria lui neastîmpărată răsună chiar în metropolă, nu într-o ţară de departe. Vorbind de Auxerre, mareşalul a evocat putinţa "unei soluţii de schimb", pentru C.E.D. Ar fi, pentru el, o soluţie a bunului simţ şi a căii de mijloc. Mai mult n-a spus. Chemat de preşedintele Consiliului şi de ministrul Apărării, pentru a se explica, mareşalul nu s-a prezentat, dar a declarat, în public: "N-am să repet liturghia, pentru surzi".Acest frumos exemplu de nesubordonare, l-a oferit în faţa foştilor ofiţeri ai Şcolii de la Saumur[1]. (...)

Peştişor de aprilie: U.R.S.S. s-a oferit să intre în Pactul Atlantic, şi a propus americanilor să intre şi ei în Pactul de Securitate al lui Molotov. Totul, pentru ca C.E.D.-ul să

---

1) Este vorba de şcoala de Aplicaţie a Cavaleriei şi a armelor blindate, creată în 1825. Cadeţii şcolii au apărat oraşul, în 194o.

eşueze!

Roger Massip observă, cu dreptate, în "Figaro", că Pactul Atlantic cuprinde două feluri de angajamente: pe planul politic, se spune că statele semnatare sînt hotărîte să salvgardeze libertatea popoarelor, civilizaţia lor întemeiată pe principiile democraţiei şi, în aceeaşi măsură, libertăţile individuale, asigurîndu-le domnia dreptului. Pe planul militar,pactul prevede angajamente, ca bunăoară: controlul şi inspecţia forţelor terestre, navale şi aeriene, un comandament comun, un buget care să nu învăluie mistere, o întrepătrundere totală a elementelor care constitue alianţa, însfîrşit, standardizarea armelor şi a echipamentelor.

Ziarul se întreabă: cum ar putea guvernul sovietic să accepte toate angajamentele, toate controalele şi inspecţiile? Nici prin gînd nu le trece. Important este doar de a întreţine tulburarea spiritelor şi şovăiala în inima celor care ar dori să cumpere, cît mai ieftin, o primă de asigurare, în nădejdea de a evita eforturile necesare şi jertfele indispensabile.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ministrul Apărării, dl. Pleven apără, la Palatul Luxembourg, în faţa scaunelor goale, bugetul militar: "Nu ne vom lăsa în adormire; nimic nu ne permite să gîndim că, dincolo de obrazul mai surîzător pe care-l afişează uneori diplomaţia sovietică, ar exista vreo slăbire a efortului militar împlinit de blocul sovietic, în ansamblu. Este o sarcină grea aceea de a aminti democraţiilor iubitoare de progres social, că lumea în care trăim nu cuprinde nici o garanţie de securitate pentru cei slabi, sau pentru cei aflaţi în părăsire".

Senatorilor nu le place să li se strice somnul; de aceea, s-au abţinut de a veni să asculte aceste vorbe înţelepte.

2 aprilie

(...) Laniel şi Pleven au cutezat, printr-un decret al Consiliului de miniştri, să scoată din funcţiuni pe Juin, "vicepreşedinte militar al consiliului superior al forţelor armate, consilier permanent al guvernului în toate problemele cu privire la strategia generală franceză şi la pregătirea şi folosinţa forţelor armate".

Juin era comandantul "Centrului Europei", în organi-

zarea atlantică. (...) Foştii gaullişti au vrut să prindă ocazia pentru a împiedica votarea bugetului militar, dar au eşuat: susţinut de socialişti, guvernul a avut un vot masiv, în favoarea sa. (...) Si iată-l pe mareşalul Juin în indisponibilitate, retras în cort! Cînd şi cum va mai ieşi la lumină? Judecîndu-l după diferitele sale manifestări, omul nu e lipsit de ambiţii. Dar o fi el de talie să le susţină? Acest excelent militar,care s-a distins în timpul campaniei din Italia mi se pare a fi avut, pînă azi, tot atît noroc, cît şi merit. Primul, prin vechime (poate că şi prin valoare), s-a bucurat de toate onorurile: mareşal, guvernator de provincie, comandant suprem, membru al Academiei Franceze. Cei care ar fi putut să i se opună - Leclerc, De Lattre - au murit. O fi fost el "singurul", fiind într-adevăr "mare"? Sau "cel mai mare", fiindcă e singurul în viaţă? Insubordonarea sa militară afirmă însuşiri excepţionale.Le-o fi avînd? După vorbe, după gesturi, mă cam îndoiesc. (...)

Americanii consideră noua propunere a lui Molotov ca pe o glumă proastă şi o resping, nu fără oarecare indispoziţie. (...) Dar de ce să se supere? Războiul rece este condus cu surîsul! (...) Cum să nu fim recunoscători secretarului Departamentului de Stat, pentru constanţa cu care al evocă soarta nefericitelor noastre ţări? "Propunerea actuală a Uniunii Sovietice - spune declaraţia oficioasă apărută ieri, la Washington -nu inspiră nici o încredere, din moment ce U.R.S.S. menţine un pumn de fier asupra popoarelor captive". (...) Aluzia la ţările captive se explică prin faptul că Molotov înţelege să garanteze securitatea Europei, cu sprijinul acestor ţări care, supuse ordinelor Moscovei, caută să legitimeze statu-quo-ul. (...)

5 aprilie

Unele "secţii de şoc", de extrema dreaptă şi de extrema stîngă - emoţionantă fraternitate de arme! - au manifestat ieri, la Arcul de Triumf, în cursul unei ceremonii organizate,în onoarea luptătorilor din Indochina: "Trăiască Juin! Jos Laniel! Jos Armata Europeană!" Evenimentul Juin nu era decît un pretext: scînteia care să aprindă pulberea; adevăratul scop al manifestaţiei era acela de a nimici, cît mai zgomotos cu putinţă,"profunda revoltă a opiniei publice", contra Comunităţii Europene de

Apărare. (...)

Porţile viitorului se închid. Agitaţia din Franţa face să dispară încrederea lumii, în soluţia europeană.Adlai Stevenson, cel mai sensibil dintre americani, invitat să-şi expună părerea despre Comunitatea de Apărare, a declarat că ar fi preferabil să nu existe nici o instituţie de acest gen, decît să se înjghebe o organizaţie cu membri atît de puţin convinşi, atît de puţin entuziaşti. Fiecare să fie liber de a-şi asigura salvarea, după cum crede, spunea Frederic II. (...) "Liberalismul" lui Stevenson este unul dintre semnele oboselii americane, cu privire la Europa. Cei mai luminaţi, de acolo,par a dori să se retragă din joc...

6 aprilie

... dar nu imediat. Acela care rămîne totuşi credincios solidarităţii "lumii libere" şi prieteniei faţă de Franţa, este J.F.Dulles. (...) "Numai o orbeţenie de neînchipuit (sau o mare naivitate) ar putea să ne conducă la credinţa că fruntaşii sovietici n-ar mai plănui dominaţia lumii, că pericolul ar fi trecut şi că fiecare ţară liberă ar putea să-şi urmeze, în siguranţă, propria sa cale. Existenţa puterii Statelor Unite şi faptul că acesta este gata pentru orice ripostă, constituie salvarea lumii libere, împotriva şantajului. Unirea este deci indispensabilă, iar Statele Unite trebuie să fie în stare de a o menţine". (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Si iată acum replica franceză (care e dată, bineînţeles, de ziarul "Le Monde"), apărînd interesele comuniste.Dar exprimă gîndirea multor "burghezi" şi impută lui Dulles că el compromite cauza Franţei, printr-un exces de zel şi de prietenie. (...) Editorialul proclamă că "pacea este în primejdie". (Pacea e în primejdie pentru că America nu vrea să lase Franţa să piardă războiul şi nu doreşte o înfrîngere franceză!).

(...) Ai impresia că visezi! Hai, să mobilizăm, pentru a evita ajutorul american! Dar să nu mobilizăm - fereascăne sfîntul! - cu intenţia supărătoare de a ne lupta, ci doar pentru a "negocia"! Cînd s-a mai pomenit ca o falsă mobilizare să fi intimidat vreun inamic? (...)

7 aprilie

Comedia Franceză se află la Moscova, unde publicul - scrie presa - "este admirabil pregătit să înţeleagă şi să guste pe Molière". Comedia Franceză este la Moscova, iar tragedia franceză, la Dien-Bien-Phu. Comedia Franceză este primită de Molotov, la Kremlin, iar tragedia franceză este asediată de camioanele "Molotova". Dacă toate astea n-ar fi atît de descurajatoare, am avea de ce să rîdem: America se pregăteşte să ajute Franţa, iar Franţa se zbate să potolească zelul american. Niciodată istoria n-a cunoscut o situaţie mai paradoxală!

8 aprilie

De Gaulle a făcut ziariştilor declaraţii. Un discurs pregătit, urmat de răspunsuri improvizate.

"Eul" s-a mărit peste măsură, iar autoritatea s-a fărîmiţat. Generalul se reface, în singurătate, sperînd că va putea reveni. A renunţat la partid, pentru a regăsi "poporul".Tabloul, pe care-l zugrăveşte, al participării sale viitoare la eliberarea Franţei, are măreţia romantică şi desuetă a unui vis al lui Chateaubriand: Eliberarea a avut loc, şi asta era esenţialul. Acum îi omorîm aniversările. Aniversările sînt ale tuturor".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Totuşi, crede că e de datoria lui să se asocieze la această aniversare: "Duminică, la 9 mai, ziua de după victoria pe care am avut onoarea de a o aduce Franţei, mă voi duce la Arcul de Triumf. Mă voi duce singur, fără cortegiu. Sub bolta lui, voi saluta pe Soldatul Necunoscut, apoi voi pleca singur".

Singurătatea care-l umple de mîndrie nu va fi completă "Cer poporului să se afle acolo, pentru a arăta că-şi aduce amin te de ceea ce s-a făcut pentru independenţa Franţei, independenţă care trebuie să fie păstrată. Cer foştilor combatanţi să se afle acolo".

Spectacolul va fi mut: "In timpul ceremoniei, toţi cei de faţă nu vom rosti nici un cuvînt, nu vom scoate nici un strigăt. In reculegerea acestei imense linişti, vom simţi plutind sufletul patriei".

Iată opoziţia gurilor, demne şi cu braţele încrucişate, preconizate de Gandhi. (...) "Eu am fost Franţa, statul şi

guvernul. Eu vorbeam în numele Franţei. Eu eram independenţa şi suveranitatea Franţei. De aceea, toată lumea m-a ascultat." El înlocuieşte Franţa, prin "eul" său, cînd e vorba de problemele lumii... El recunoaşte Franţei un loc incomensurabil şi îi atribuie sarcina "de a impune o destindere între Est şi Vest" fiindcă Franţa nu se află în opoziţie de interese, nici cu Statele Unite, nici cu U.R.S.S. Nici mielul nu se afla în opoziţie de interese, cu lupul, cînd a venit să se adape la pîrîu! Vai! Ar fi trebuit mai mult decît atît: ar fi trebuit ca Rusia să nu se lase cu toată greutatea, pe două,continente contopite într-un imperiu şi pe frontiera de pe Elba; ar fi trebuit ca Franţa să fie înarmată; ca Europa să existe; şi ca lumea liberă, dominînd stearpa trufie a naţiunilor, să se afirme ca o unitate a voinţei şi acţiunii. Cu toată nobleţea intenţiilor sale, cu toate formulele sale, generalul de Gaulle a rămas dincoace de problemă. Iar Franţa pe care el o zugrăveşte va deveni tot atît de jenantă în lume, ca şi "eul" său, devenit jenant, în Franţa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

9 aprilie

(...) Dulles vine în Europa, pentru a explica motivele ce determină Statele Unite să grăbească oonstituirea unui front comun, în Europa.

lo aprilie. Montchauvet

Pro-americanismul mei este pus la o grea încercare.Am primit o scrisoare de la Yarrow, prin care mă înştiinţează că "Europa Liberă", - în pofida "înaltei sale consideraţii şi respect" pentru mine - este nevoită "împotriva voinţei sale",să-mi suprime subvenţia ce mi-o acorda, de cinci ani, dat fiind că "o strictă rigoare politică" îi interzice de a veni în ajutorul "exilaţilor care locuiesc în afara Statelor Unite".

Unde-i lege, nu-i tocmeală, iar prietenii mei americani, oricînd au avut prilejul de a face o excepţie în favoarea mea, au făcut-o fără şovăială. Deci nu am a mă plînge şi mă aşteptam la acest trist deznodămînt. Asta nu împiedică de a constata aici un fapt inimaginabil în hotărîrea cu care americanii refuză să înţeleagă că un "exilat" care luptă pentru cauza lor "în afară", poate fi infinit mai folositor "cauzei comune",decît în modesta slujbă de la New York. Acesta este cazul meu, dat

fiind că în Europa, cîmpul meu de acţiune este mai întins decît în Statele Unite, şi că trecutul meu, care acolo era de o greutate ce-mi învinuia vîrsta, şi nu puteam să-mi refac viaţa, poate să-mi fie de oarecare înlesnire, în ţările care mă cunosc mai bine, cunosc şi România de odinioară. Lipsa de discernămînt a americanilor, capabili să zvîrle milioane de dolari fără nici un folos, îi face subit meschini, atunci cînd un regulament absurd paralizează facultăţile lor de gîndire şi libertatea lor de acţiune. Acest fapt mă exasperează cu atît mai mult cu cît sînt victima lui. Lovitura ce mi se dă este foarte grea. Voi fi nevoit să renunţ la activitatea mea "europeană", care-mi impune mereu deplasări şi nu ştiu cum mă voi descurca cu resursele modeste ale existenţei mele. Totul e negru în jurul meu. Fără să îndrăznesc a urma măreaţa pildă a generalului de Gaulle, simt totuşi că "eul" meu se împotriveşte, se revoltă cînd soarta îmi implîntă o atît de flagrantă depreciere a conştiinţei valorii mele.

Să mărturisesc oare că bănuiesc "Europa Liberă" de a fi acţionat astfel, cu privire la mine, nu numai în virtutea unei "stricte rigori politice", ci şi împinsă de oarecare resentiment nemărturisit, tot atît de ferm "stabilit", corespunzător unei stări de spirit răspîndit în S.U.A.?

In timpul din urmă, observasem la prietenii mei americani - în trecere, sau stabiliţi la Paris - oarecare răceală faţă de mine. Persoane pe care le socoteam absolut sigure şi care mă sărbătoriseră la New York şi la Washington, evitau să mă vadă şi întreţineau cu noi nişte relaţii strict protocolare. Eram foarte mirat de această conduită, pe care nu o puteam atribui intrigilor şi defăimărilor care circulă cu uşurinţă, în lumea exilului. Exilaţii din America nu sînt mai puţin clevetitori decît aceia din Europa, dar niciodată aceste palavre nu m-au scăzut în ochii prietenilor mei americani. Activitatea mea - conferinţe, scrieri - era uşor controlabilă, la Paris, ca şi la New York şi trebuia să excludă, din punctul de vedere american, orice calomnie în privinţa mea.

Am terminat prin a înţelege că mi se reproşa "o crimă", pe care nu o puteam dezminţi. După ce am cunoscut America, am preferat Europa. După ce am cunoscut felul de viaţă american, am dorit să trăiesc în altă parte. Fusesem adoptat de ei şi

acum căutam o altă ţară de adopţiune. Aveam un "permis de a reveni în America" şi eu nu-i dădeam curs. Cum să pot respinge astfel de învinuiri? A spune că preferam să lupt în Europa, fiindcă eram european, nu mi-ar servi la nimic. Cei mai mulţi dintre americani cred că nu poate lupta nimeni, în Europa. A le spune că n-am venit în Europa pentru a trăi mai bine (mi-a plăcut viaţa de acolo, şi nu trăiesc mai bine, aici) ci pentru a fi sigur că voi muri în Europa; pentru că, după o oarecare vîrstă, nevoia de siguranţă a omului este legată de pămîntul ce-l va învălui, şi că, la anii mei, fiecare se vrea acasă: dar nici asta n-ar fi slujit la nimic. Ei nu înţeleg acest lucru, sau se vor simţi mai jigniţi. Poate fi ceva mai supărător, pentru poporul american, care a garantat atît de minunat securitatea "refugiaţilor", decît un exilat inasimilabil, ca mine?

Mă tem că neînţelegerea ce s-a iscat acolo, între prietenii americani şi mine, nu se va putea risipi prin nici o explicaţie.

Faptul că am încredere în politica lor şi că, în pofida greşelilor şi stîngăciilor lor, o admir şi o consider ca expresia unui magnific efort pentru a defini, continuă şi realiza măsura unui mare popor; toate astea nu intră în socoteală. Mi-l explic, probabil, prea bine, pe plăcul lor; descopăr lucruri pe care ei nu le-ar găsi, chiar dacă le-ar căuta; de aci, pînă la bănuiala că aş exagera prin exces de zel, nu e decît un pas. Probabil că ei nu mă cred sincer, atunci cînd deplor, atît de amar şi de dureros, "nuanţele" şi reticenţele, lipsa de curaj şi de bărbăţie a fraţilor mei europeni. Ei nu cred că sufăr şi că mă desnădăjduiesc cînd, în această mare ţară, Franţa, pe care o iubesc atît, nu mai aflu nimic, printre cei vii, din strălucirea şi văpaia care odinioară luminau Europa şi lumea.

Dacă e aşa, - zic ei, fără îndoială - pentru ce nu iau primul avion, care să mă readucă în Lumea Nouă, că doar am vizele în buzunar, şi în plus patru sute de dolari asiguraţi, lunar? Si iată că treaba asta nu o fac, şi orice explicaţie este zadarnică. Mă frămînt, dar rămîn aici. Pierd ultimul sprijin ce-l aveam, şi totul se întunecă în jurul meu. Viitorul se închide şi viaţa devine problematică. Mă mai pot ascunde, cu soţia mea, în această casă cu ziduri greoaie, unde nenumărate generaţii de ţărani s-au sinucis, în jurul mesei pe care scriu, în noaptea asta.

Soţia mea doarme cu pumnii strînşi, în odaia vecină, îngropată în pat, printre cărămizi şi sticle cu apă caldă. Este singurul confort, în locuinţa asta, unde progresul n-a ajuns: nu avem nici încălzire, nici frigider, nici apă caldă, nici... mai alea, nici asta! Dar nimic nu mă împiedică de a mă gîndi la bucuria ce o voi avea mîine, de dimineaţă, cînd ridicînd voleurile, voi vedea prunii înfloriţi, pe vale, şi voi simţi mirosul pămîntului pe care nu-l voi mai părăsi niciodată.

Laniel a vorbit, la Adunarea Naţională, despre Indochina. S-a grăbit să vorbească şi să precizeze poziţia guvernului francez, înainte de a sosi aici Dulles: discursul său a fost sobru, abil şi echilibrat. Chiar prea echilibrat, fiindcă încearcă să dea satisfacţie tuturor, dintre care mulţi se opun unii altora. Asta face că declaraţiile şefului guvernului sînt, pe alocuri, contradictorii. Cele "două imperative" care ar comanda atitudinea Franţei sînt departe de a coincide: a) de a rezista, cu orice preţ, la Dien-Bien-Phu; şi b) de a începe, în libertate, convorbirile, la Geneva, pentru a ajunge la pace, prin respectul popoarelor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ca scop, e ispititor, dar ce înseamnă asta? Pentru a obţine victoria la Dien-Bien-Phu, este nevoie de a opri ajutorul pe care-l dau chinezii forţelor Vietnamului. Acest ajutor este foarte însemnat şi probabil decisiv, aşa cum a spus Dulles, aşa cum a recunoscut şi Laniel. Dar pentru a ajunge la pace, în tratativele de la Geneva, unde se vor întîlni cu chinezii, trebuie să dispună de "întreaga libertate", adică să nu-şi irite partenerii cu care voiesc să încheie pacea, "considerînd respectul popoarelor", bineînţeles.

Este, oare, posibil să "reziste" unui inamic atît de primejdios, cum e chinezul, menajîndu-l? Si se pot oare obţine, în sinistrul imbroglio din Extremul Orient, laurii războinicului şi în acelaşi timp Premiul Nobel? Ce s-ar putea opune chinezului, pentru a-l opri din avîntul său? Ce să i se ofere, pentru a-l face să-şi părăsească planurile? Dacă Laniel vrea să continue războiul, într-un mod care să nu-l împiedice de a face pacea, el riscă să le piardă pe amîndouă. (...) Ucigaşul iluziei nu este Ho-Si-Min, nici Mao; ucigaşul iluziei este J.F. Dulles, care profită de asediul de la Dien-Bien-Phu, pentru a împresura - de pe acum - locul unde trebuie să izbutească reconcilierea. De

aceea, Dulles va fi primit ca un cîine între popice, pe continentul european. El nu va înţelege nimic: i s-a părut că aude strigătul de chemare într-ajutor; acum, iată-l sosind cu dolari, cu avioane, cu marea bunăvoinţă americană şi vede că toată lumea îi întoarce spatele. Prietenii săi, cu degetul pe buze, îi spun:"Mai ales, să nu te arăţi zelos!" Detractorii săi, neutraliştii, naţionaliştii, comuniştii din Franţa şi Navarra, îi vor striga ritual şi coral: - "Du-te acasă!"...

Intocmai ca nevasta lui Sganarelle, care după ce umpluse pădurea cu urletele ei, zicea: "Dacă-mi place mie să fiu bătută?..."

Ne putem teme că americanii sînt mai puţin dispuşi să guste pe Molière, decît publicul de la Moscova. Extrem-Orientul este punctul sensibil al regimului "republican". Pentagonul,Guvernul, Congresul, opinia publică din America sînt de acord că nu poate fi vorba de a ceda ceva, în Asia. Pentru a nu-şi necinsti obrazul, e nevoie de a se vorbi tare. Nu se pot pune speranţe în nişte negocieri utile, dacă se porneşte de pe nişte poziţii slabe şi compromise. Cînd s-a recurs la forţă (chiar în vorbe, chiar şi în gîndire), ce se mai poate aştepta de la diplomaţie? Cu chinezul, nu poţi să umbli cu şiretenii. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

13 aprilie

(...) Robert Oppenheimer, strălucitul fizician american, "părintele bombei atomice", a fost suspendat din funcţiile sale, pentru că, în trecut, a fost asociat cu comunismul. I se impută faptul de a fi avut relaţii frecvente cu comuniştii, la începutul războiului, de a fi "fost îndrăgostit de o comunistă" (sic!) şi de a se fi însurat cu alta; de a fi angajat comunişti la Los Alamos[1] şi de a se fi împotrivit dezvoltării bombei cu hidrogen etc.

Savantul a răspuns printr-un lung memoriu, în care el recunoaşte de a fi întreţinut legături cu partidul comunist,dar că, de multă vreme, îşi schimbase părerile asupra comunismului (...)

---

1) Localitate în Statul-Unit New-Mexico, unde a fost experimentată prima bombă atomică, în 1945.

14 aprilie

(...) Dulles se află la Paris. Trecerea lui pe la Londra a contribuit la amortizarea ciocnirii dispoziţiilor sale ofensive, cu voinţa hotărîtă a opiniei franceze de a suporta orice, decît să mai rişte ceva. Dulles nu-şi va mai apăra planul, la Quai d'Orsay, ci un compromis la care au contribuit prudenţa lui Eden şi socotelile lui Churchill, în mare parte. Jocul lui Bidault este uşurat.

Patimile redeşteptate au răbufnit. C.E.D.-ul stîrneşte o nouă gîlceavă. Guvernul britanic a înştiinţat guvernul francez în privinţa contribuţiei pe care e gata să o aducă Comunităţii de Apărare. Laniel şi Bidault s-au grăbit să îngroape acest proiect, autorizînd pe Alphand[1)] să semneze un acord cu englezii, în privinţa asta. De aici a decurs mînia antieuropenilor, în guvern şi în parlament. Guvernul se află în primejdia de a fi răsturnat. Caută să calmeze spiritele şi se pare că a reuşit.Parlamentul a primit asigurarea că totul va fi supus judecăţii parlamentare. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

17 aprilie

Dulles a venit, a văzut; dar o fi învins? A plecat surîzînd. Dar surîdea şi Bidault. Marea furtună (America vrînd să ajute Europa, iar aceasta nevrînd nici să audă de aşa ceva) a fost pregătită la Londra şi perfecţionată la Paris. Nu se va da Chinei un avertisment "direct şi brutal", înaintea conferinţei de la Geneva: a cîştigat un punct echipa Eden-Bidault. Dar dacă nici Geneva nu va aduce nimic, atunci Europa îşi va pierde răbdarea şi promite să se înţeleagă cu Statele Unite,în vederea unui acord de securitate şi de asistenţă reciprocă "destinată să asigure libertatea, pacea şi securitatea", în sud-estul Asiei.Ar fi un Pact al Pacificului, care să ţină balanţa Pactului Atlantic. Este un punct cîştigat de Dulles. (...)

Executarea acestui program a început bine. Precizările oferite de Anglia au constituit un succes al guvernului francez. Este vorba despre trei documente care afirmă următoarele: o de-

1) Reprezentantul Franţei în Consiliul Atlantic.

claraţie a guvernului britanic definind marile linii ale politicii engleze cu privire la C.E.D., potrivit cu vederile OTAN-ului; menţinerea forţelor militare engleze, pe continent,"atîta timp cît ameninţarea va subzista"; consultări cu C.E.D.asupra chestiunilor de interes comun, inclusiv asupra unităţilor britanice din formaţiile europene; prelungirea Pactului Atlantic, pe o durată nelimitată; o convenţie privitoare la cooperarea politică, între Anglia şi Comunitatea de Apărare; o convenţie referitoare la asociaţia militară, între forţele Regatului Unit şi ale C.E.D.-ului.

Rezultatul este că Anglia consimte o colaborare foarte strînsă cu "Comunitatea", despre care, odinioară, nici nu visa să audă. Este limpede: cu cît C.E.D. se va afirma mai mult,cu atît Anglia va avea interesul de a se apropia de ea, şi chiar să facă parte din ea.

Temîndu-se de consecinţa acestei "asociaţii" cu Anglia, favorabilă C.E.D.-ului, adversarii armatei europene s-au enervat şi protestează. Generalul Billotte denunţă "impostura": "Anglia îşi păstrează libertatea şi nu se va integra". (...) "Le Monde" scrie: "Anglia nu ne garantează decît împotriva agresiunii ruseşti, şi nicidecum împotriva hegemoniei germane". (...)

Cine poate să susţină că ar exista vreo "ameninţare rusă", astăzi?[1] (...)

18 aprilie

Profit de aceste zile scurte de vacanţă (Paştile,1954) pentru a urmări ce publică ziarele şi revistele asupra "situaţiei". (...) "Franţa este în primejdie; unii dintre francezi au luat hotărîrea de a o suprima; (...) moartea armatei franceze, care e pregătită cu îndîrjire, ar însemna preludiul desfiinţării Franţei". Aceasta este părerea generalului X, "tehnician de frunte, spirit cultivat şi lucid" - se scrie în revista "Tour d'Horizon", despre o carte intitulată "Reînarmarea Germaniei şi Apărarea Occidentului", prefaţată de Ed. Herriot şi de generalul Koenig. (...) "Ideea necesităţii militare a participării germane la apărarea occidentală este o greşeală, fiindcă această

1) La sfîrşitul acestui capitol, se află anexată la "Jurnal" o conferinţă a lui G. Bessenyi, conducătorul emigraţiei maghiare, despre "Originile convorbirilor de marţi", după plecarea din New York a lui Gr. Gafencu.

participare ar impune o practică a strategiei vicioase, cu tendinţa de a apăra Germania".

Admit că e aşa, cu toate că, pentru un ne-strateg, este greu de înţeles pentru ce ideea apărării Occidentului, cît mai departe, spre Răsărit, (...) ar fi "eronată" şi "vicioasă". O fi fost într-adevăr nevoie de un general "cultivat şi lucid", ca X, pentru a dovedi contrarul. (...) "Istoria noastră - îmi spunea deunăzi Bertrand de Jouvenel - este esenţialmente anti-europeană". Vorba asta paradoxală pe care Jouvenel o rostea cu o nuanţă de amărăciune - deoarece şi el se simte sfîşiat între speranţa pusă în Europa, şi ataşamentul său la tradiţiile ţării sale - nu e lipsită de adevăr. Pentru a-şi afirma caracterul naţional şi pentru a-şi asigura independenţa, Franţa a luptat, timp de mai multe secole, contra Imperiului din centrul european, a cărui tendinţă era de a contopi toate ţările continentului[1]. In măsura în care partizanii împăratului - "gibelinii" -[2] erau "europenii" vremii, regii Franţei au fost adversarii înverşunaţi ai germanismului, şi deci anti-europeni. Această rezistenţă faţă de tendinţa diferitelor Germanii ce s-au succedat, de la Sfîntul Imperiu, pînă la Hohenstauffen, şi mai recent, de la Habsburgi, pînă la Hohenzollerni, rezistenţă care a silit Franţa să-şi caute aliaţi, la marginea Europei, şi chiar dincolo de hotarele europene, în taberele Marelui Turc şi la curtea ţarilor, i-a intrat în sînge şi în instincte. Ceea ce odinioară a fost o nevoie de echilibru şi un principiu de politică înţeleaptă, a devenit, după atîtea războaie criminale şi după invaziile epocii noastre, o trebuinţă imperioasă a inimii şi spiritului, o concepţie de securitate, toate întemeiate pe îndreptăţite şi adînci resentimente. Chiar şi azi, ceea ce se opune ideii europene este instinctul, mai mult decît judecata, un instinct ce se ridică împotriva noului principiu de securitate. Cum să fie acceptat un partener, în sînul celei mai stricte dintre comunităţi, adică ţara imediat vecină, ţara de mijloc, duşmanul posibil de totdeauna, căruia nici o încercare nu i-a venit de hac şi care pare, din nou,

---

1) Aluzia se referă la Imperiul Habsburgic.

2) Partidul italian care a susţinut politica împăraţilor germani, în opoziţie cu "guelfii", partizani ai papalităţii şi ai independenţei Italiei.

o energie invincibilă, pe un teritoriu împuţinat, printre ruine, şi care este în stare să facă lumea să tremure, încă o dată?(...)

Argumentul istoric mă impresionează, mărturisesc, dar nu mă convinge. Franţa n-a fost totdeauna inamica Europei. (...) Franţa Revoluţiei şi a Drepturilor Omului, Franţa principiului naţionalităţilor şi a dreptului la existenţă pentru micile ţări, Franţa ordinii europene care s-a opus tendinţelor de hegemonie şi invaziei marilor imperii, ordinea pe care a conceput-o, prin prestigiul spiritului ei şi prin caracterul universal al gîndirii franceze, Franţa a ştiut, prin politica ei, să extindă această gîndire pe întreg continentul; această Franţă, care nu e mai puţin reală decît aceea anti-gibelină, a făcut mai mult decît orice altă ţară, pentru a promova ideea europeană.

In ce priveşte "imperiul de mijloc", de multă vreme el nu mai reprezintă această idee. Austria nu mai putea decît să menţină o ordine regională, lipsită de strălucire şi de autoritate, iar Prusia a reconstituit Germania într-un spirit care excludea orice colaborare europeană. Principiul de hegemonie rasială avea să-i succească capul lui Wilhelm II, şi avea să ajungă, sub Hitler, la un al treilea Reich, ridicat nu numai contra Europei,ci contra lumii întregi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După ultimul război, în clipa cînd problema Europei era pusă într-o nouă lumină şi părea a cere o soluţie urgentă,Franţa se afla într-o excelentă postură. Datorită unei politici pe care o urmase de un secol şi jumătate, graţie şi exceselor adversarilor ei, Franţa era în mod firesc chemată să se aşeze în fruntea unei regrupări de ţări continentale.

Pentru ce a fost nevoie ca, tocmai în momentul acela, politica instinctului să treacă înaintea politicii raţiunii, şi Franţa să se ridice vertical în faţa obstacolului la care ajunsese prima? Fiindcă durerile ce îndurase în timpul războiului şi victoria finală, pe care nu le putea uita, îi zdruncinase puternic încrederea în ea însăşi. Victoria fusese, în mare parte, meritul altora, dar suferinţele îi aparţineau. Rana de amor propriu, care îi rămăsese, era cu atît mai vătămătoare cu cît Franţa nu mai dispunea nici de forţa, nici de curajul necesar pentru a-şi reface măreţia. Descurajarea franceză o împingea la o simplificare a existenţei sale şi pentru a face acest lucru, a trebuit să suprime prisoselnicul, ca să-şi salveze necesarul.Prin-

selnicul, pe planul politicii externe, era misiunea ei; necesarul era politica prudenţei înţelepte. Politica pe care încetase de a o mai face (fără a fi încetat de a crede într-o astfel de politică) era tocmai aceea care o lega de trecutul îndepărtat: era politica antiimperială, antiîncăpăţînat-europeană. (...)

Grija lui Talleyrand pentru interesele Europei, care înflăcărează entuziasmul lui Ferrero, a fost deplînsă de Chateaubriand. Ecoul produs de ideile revoluţiei de la 1789 şi de la 1848, pe continent, n-a provocat altă bucurie durabilă, în cărţile franceze de istorie, în afară de aceea consemnată în opera lui Jules Michelet. Politica lui Napoleon III, care a eliberat şi a transformat Europa, este arătată ca un model de acţiune necugetată şi absurdă. Tratatul de la Paris, din 1856 - tratat care a respins, cu un secol, invazia rusă şi a extins ordinea europeană pînă la Gurile Dunării - marele eveniment care a aşezat ţările de la răsărit, slobozite din strînsura ruso-turcă, sub egida Europei, fapt pentru care România păstrează Franţei o eternă recunoştinţă, acest act diplomatic atît de însemnat, n-a avut, printre istoricii francezi, decît cenzori şi detractori. Charles Maurras şi Jacques Bainville impută Franţei politica determinantă a războiului din Crimeea şi pacea de la Paris, orbirea care a depărtat-o de pe linia tradiţională, sacrificarea grijii pentru un echilibru sănătos şi pentru securitatea frontierelor, pentru zadarnica şi mica glorie de a fi rînduit, pentru oarecare răstimp, treburile lumii. Asupra acestui punct, istoricii republicani împărtăşesc vederile celor doi maeştri regalişti şi pot cita unul dintre cei mai străluciţi diplomaţi, din epoca anterioară războiului: nimic n-a fost mai nefast şi mai "irrégulier" ca Tratatul de la Paris, care contrariind Rusia (adică, împiedicîndo să-şi atingă o frontieră apropiată de aceea ocupată astăzi) făcuse ca Franţa să-i lipsească, în 1870, ajutorul armatelor ţarului. Asta vrea să spună că acţiunea de salvare a Europei (chiar după afirmaţia unui contemporan care nu poate fi suspectat de imperialism, şi anume Karl Marx) care avea să lege, de Franţa, toate ţările de la răsărit, era într-adevăr politica Franţei, dar nu era o politică franceză. Faptul ne mai explică şi pentru ce Franţa, revenindu-şi din "greşelile" sale (pe care istoricii tradiţionalişti au învăţat-o să le considere ca pricina declinului ei), Franţa obosită, de astăzi, lacomă de odihnă şi de securita-

te, arată nenorocirilor din Europa răsăriteană (ca şi propriului său prestigiu, în această regiune) o dezinteresare care mai mult uimeşte decît irită pe prietenii oriental-europeni; ne mai explică şi pentru ce Franţa se simte înfrîntă, cu toată forţa instinctelor ei, pe calea europeană, pe care a avut imprudenţa de a se angaja odinioară.

Prima problemă esenţială, pe care Europa o ridică,în Franţa, este permanenta problemă a imperiului din mijloc.A fost avertizată Franţa că securitatea sa este ameninţată de prezenţa ruşilor, pe Elba. Dar ameninţarea asta i se pare "abstractă", cînd e comparată cu aceea simţită direct, apăsînd frontierele sale: Rinul este, oricum, mai aproape de pămînturile franceze, decît Elba! Primejdia germană, chiar prin faptul înaintării ruseşti, s-a amplificat şi a luat un dublu aspect: în gîndirea franceză, există pericolul - oricînd posibil - al unei noi îmbrînciri germane, spre Occident; dar deopotrivă, există şi acela al unui atac german, contra Rusiei, pentru a elibera provinciile germane răsăritene. In ambele cazuri, Franţa nu s-ar putea sustrage nevoii de a face faţă unui război repede generalizat. De aci, decurge dorinţa, de abia mărturisită, de a fixa Germania în limitele ei actuale, de a o imobiliza pe loc, ca să nu se mai reverse nici spre vest, nici spre est.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pînă aici, argumentele - temerile şi aspiraţiile - francezilor "europeni", ca şi ale francezilor "ne-europeni", merg ţinîndu-se de mînă. Cauzele lor sînt aceleaşi şi vizează acelaşi scop; numai metodele diferă. Unii voiesc să oprească Germania legînd-o de ei; alţii voiesc să pună pază în jurul frontierelor lor. Mai este oare nevoie să spun că ideea de a se perpetua starea de lucruri, ţinînd Germania în slăbiciune şi tăiată în două bucăţi, displace şi unora şi altora? "Anti-europenii" pretind că o Germanie (unită cu Occidentul) nu s-ar gîndi decît la refacerea unităţii sale; mulţi "europeni"gîndesc că mijlocul cel mai bun ar fi - poate - Comunitatea, care ar împiedica sudura dintre est şi vest. Sigur este doar faptul că, în cercurile Mişcării Europene, am constatat o surdă ostilitate cu privire la orice sugestie de "respingere a Rusiei" şi de "eliberare a Europei". Numai că, în timp ce unii pretind că nu voiesc să ridice problema eliberării continentului, pentru a nu pune obstacole în calea eliberării Germaniei răsăritene,ceilalţi

recunosc că nu doresc eliberarea Europei, fiindcă nu trebuie să se ajungă la eliberarea germană. Astfel, politica tradiţională a instinctului de securitate şi-a redobîndit drepturile.

Trebuie oare să conchid că Franţa, dominată de trecut, este pe deplin inaccesibilă ideii europene? Nu cred.(...)

Lumea şi-a schimbat faţa, popoarele şi-au schimbat poziţiile; raporturile dintre continente nu mai sînt aceleaşi; cum s-ar mai putea repeta istoria? Imperiul de la mijloc nu mai e nimic; n-a mai rămas decît o fîşie deasupra căreia se ceartă Occidentul cu Orientul. Singura frontieră de care se ţine seama, singura primejduită, este aceea apăsată de ameninţarea Moscovei. Atîrnă de Occident, dacă pericolul să rămînă pe Elba, sau să se întindă pînă pe Rin. (...)

Pentru a opri pe rus nu este de ajuns să-i dăruieşti păşunea ţărilor-tampon. Si nu e destul să te înţelegi cu rusul, pentru a împiedica neamţul de a se mişca. Rusul este acela care nu trebuie să mai acţioneze, pentru ca Occidentul să nu se prăbuşească, aşa cum s-a prăbuşit estul european. Pentru a împiedica pe rus de a continua - aşa cum are tendinţa de-a o face - (...) este nevoie de a fi slăvit acest cataclism, cu o forţă cel puţin egală cu a sa. Forţa aflată în slujba Occidentului este aceea a Americii. Nici regii Franţei n-ar mai putea să-şi asigure misiunea. Statele Unite au moştenit această sarcină. Ele furnizează astăzi oamenii, armele şi banii, pentru a ocroti echilibrul lumii. Ele păstrează în rezervă bombele "protectoare" graţie cărora vestul european mai poate trăi în libertate. Dar se mai poate vorbi, oare, în aceste condiţii, despre "independenţa" deplină şi despre suveranitatea ţărilor din vestul european?

Pentru a nu recunoaşte această situaţie, unii francezi, printre care şi orgoliosul Charles de Gaulle, se complac construind mintal o bizară îngrămădire de tratate de asigurare şi de contra-asigurare, destinate să adăpostească libertăţile franceze, sub egida unui echilibru care nu mai există. Pe de o parte, există alianţa rusă, iar pe de alta, alianţa americană; dacă mişcă ruşii, vor interveni americanii; dacă americanii strigă prea tare, ruşii îi vor chema la raţiune. Numai între aceste forţe contrare, li se pare că ar putea fi asigurate pacea şi independenţa.

Ne amintim de speranţele puse de noi, în rivalitatea

germano-rusă; apoi în rezultatul "liberator" al unui război mondial: germanii ar începe prin a bate pe ruşi, iar Occidentul ne va debarasa de germani, şi iată-ne "independenţi"! Asta ne-a reuşit odată. Primul război mondial ne-a îndeplinit dorinţele.Dar în al doilea război, am fost succesiv invadaţi şi ocupaţi de germani şi de ruşi. Nebun este acela care se încrede în stabilitatea unei situaţii întemeiate pe "echilibru".

Condiţiile politice, ca şi cele geografice au schimbat vremurile din urmă; ameninţarea constantă, exercitată de expansionismul unei formidabile puteri, a transformat noţiunea de securitate, iar nevoia, tot atît de constantă, de a recurge la indispensabilul ajutor străin, transformă noţiunea de independenţă. Din această cauză, aceia care ajută par mai insuportabili decît aceia care ameninţă; li se impută căderea în dependenţa lor, ca şi de a li se jertfi bunul cel mai de preţ,dintre toate: deplina suveranitate. Insă oricare ar fi tulburarea provocată de aceste răsturnări, este imposibilă o întoarcere în urmă. In împrejurările actuale, nimeni nu se poate "elibera" nici de duşmanii săi, nici de prietenii săi, fără riscul unei primejdii imediate şi mortale. Trebuie, prin urmare, să căutăm soluţiile corespunzătoare condiţiilor noilor vremuri.Este nevoie de a fi adaptate dorinţele şi voinţele, la exigenţele acestor soluţii, singurele posibile. Aci se află problema deosebit de serioasă ce se ridică pentru Franţa, fiindcă, dintre toate ţările europene, ea este cea mai potrivnică soluţiilor aşa numite "federaliste", prin chiar trecutul ei. Instinctele pe care ea le-a dezvoltat, de-a lungul liberei şi lungii sale existenţe naţionale, o împiedică să întrevadă putinţa de a apăra toate bunurile cărora le-a rămas credincioasă, în cadrul unei comunităţi a naţiunilor. I se pare greu să admită - aşa cum admit, în mod firesc, cetăţenii Bernei sau ai Genevei, instruiţi de o lungă tradiţie - că "naţionalul" nu e incompatibil cu un cadru federalist, şi că dimpotrivă, există împrejurări cînd un astfel de cadru devine adăpostul cel mai sigur şi garanţia cea mai înaltă, pentru ceea ce este naţional. (...)

Dar,astăzi, procesul de "adaptare" nu se poate face, fiindcă nu există o soluţie de schimb (de alternativă). Nu înţeleg prin asta imposibilitatea de a se găsi un alt "proiect", în locul aceluia al Comunităţii Defensive Europene, dar înţeleg

BCU Cluj / Central University Library Cluj

că nu mai este cu putinţă ca cineva să se întoarcă împotriva cursului vremii. Europa este o etapă, în marşul secolelor,aşa cum odinioară a fost Franţa. Nu e vorba de a se "cufunda" în Europa, ci de a lăsa apele şi pîraiele, care nu se mai pot reîntoarce la izvoare, să se reverse în marele fluviu care e gata să le primească.

Francezii vor ajunge negreşit acolo, după ce vor rezolva criza actuală, care nu este aceea a C.E.D.-ului, nici a ideii europene, ci criza unei probleme eminamente franceze: aceea a situaţiei Franţei, în raport cu vremurile de azi.

2o aprilie

"Lumea" se pregăteşte pentru conferinţa de la Geneva. Dien-Bien-Phu rezistă din răsputeri. (...) Comunicatul nu face pe nimeni să tresalte. Eroismul nu mai e mare lucru. Se precalculează şansele armistiţiului. Se preconizează părăsiri.

Pe acest fond întunecat, o singură notă veselă se desprinde: Comedia Franceză s-a întors de la Moscova, cu urechile vîjîind de ovaţiile sovietice, cu gura plină de mesajele păcii. Dacă e vorba de învierea morţilor, pentru ce nu s-a dus Comedia Franceză, în România? Ne-ar fi datoare chiar şi prin artiştii români ai Comediei Franceze: De Max, Maria Ventura, Yonnel şi alţii. Dar asta ar fi însemnat să calce pe cadavre, să pactizeze cu aceia care au ucis Franţa, în România. (...)

Ziarele vestesc că Lucreţiu Pătrăşcanu a fost executat, la Bucureşti, vinovat, bineînţeles, de trădare, de crimă vasală contra suzeranului, de crimă contra patriei şi de crimă contra poporului. Comuniştii noştri sărbătoresc, în felul lor, regimul de "destindere" în aceste zile de paşti.

Pătrăşcanu - în scurta epocă a comunismului istoric şi "eliberator" - a fost printre fruntaşii revoluţionari români. Delegat la Moscova pentru a semna armistiţiul, el a trecut înaintea lui Barbu Stirbei şi a celorlalţi oficiali.

Fiu al scriitorului D.D.Pătrăşcanu, intelectual el însuşi, Lucreţiu Pătrăşcanu era socotit un om care a crezut în Revoluţie. Era firesc să aibă credinţa asta, fiindcă după o scurtă perioadă, ca ministru al Justiţiei, el a căzut în disgraţie. I se reproşa patriotismul. De ce l-au împuşcat de abia

acum? Se temeau de un nou Tito? Sau, pur şi simplu, existenţa acestui vrednic bărbat, rătăcit pe corabia bolşevică, le devenise insuportabilă?

"Europa Liberă" mi-a cerut să fac "o scurtă relatare" în privinţa asta. O voi face.

21 aprilie

In timpul vizitei sale, în Turcia, instalat la Dolmabakcé mareşalul Tito a acordat ziarului "Le Monde" un interviu. Tito vorbeşte ca un ministru burghez, de odinioară, îngrijorat de a menţine pacea, "în această parte a Europei". (...)

Declaraţiile sale nu sînt lipsite de interes. (...) Relaţiile între Turcia şi Iugoslavia "au o solidă bază, într-adevăr. Avem puncte de vedere identice asupra multor probleme". In ceea ce priveşte acordul balcanic, "ne-am putut convinge că vechile temelii sînt foarte solide şi că, pe temeliile acestea, se poate continua consolidarea şi adîncirea acordului cu privire la apărarea comună şi la pregătirile în comun pentru a salvgarda cele trei ţări". (...) In rest, Tito vede lucrurile aşa cum le-ar vedea orice diplomat anticomunist. Crede că pericolul de război s-a mai îndepărtat. (...) Totuşi, "aceste trei ţări ale noastre se simt direct ameninţate", şi trebuie să fim cu ochii deschişi, în cazul cînd "situaţia s-ar agrava, din nou". Tito apără "fără a se încrede prea mult", că Geneva ar putea să aducă ceva "esenţial". Chiar dacă nu s-ar izbuti nimic,contactul trebuie păstrat. (...) Tito pare a dezaproba politica lui Dulles, de "avertizare" a Chinei. Apoi, deodată, o lovitură tare, pe care "Le Monde" este obligat să o încaseze: Tito e favorabil C.E.D.-ului. "Considerăm că ar putea fi o treabă folositoare", (...) dar cu o rezervă: Tito doreşte ca Comunitatea Defensivă Europeană "să aibă un caracter mai larg". Ziaristul Fontaine se răzbună conchizînd că "paradoxala alianţă" ce s-a născut este datorată faptului că poporul turc "nu detestă comunismul,. decît în măsura în care comunismul este rusesc". (...)

Iată-ne revenind la cele mai frumoase zile ale Pactului Balcanic! Se formează acolo o alianţă care, mai mult decît oricare alt organism politic, ne poate fi utilă, în viitor.Este suficient să se întemeieze o astfel de formaţie, pentru a se pune în evidenţă că astăzi România nu se află la rosturile ei.(...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

26 aprilie

"Atmosferă de nesiguranţă, la Geneva",scrie "Figaro".

"Atmosferă de confuzie", declară "Paris-Presse".

"Conferinţa de la Geneva se deschide într-o atmosferă dramatică", afirmă "France-Soir".

Cum "Marii" încă nu ştiu dacă sînt patru sau cinci, nu reuşesc să fixeze ordinea preşedinţilor şi caută un "neutru". In fond, de ce n-ar fi domnul Babel, decanul Universităţii geneveze, părintele unor faimoase convorbiri? Numele de Babel ar putea servi ca emblemă "celei mai mari conferinţe" de după război. (...)

Paul al Iugoslaviei şi-a pierdut băiatul cel mic, pe Nicolae, într-un accident de automobil,în Anglia. Foarte impresionat de nenorocirea asta, am transmis prinţului, printr-o scrisoare, respectuoasa mea simpatie. Mi-a răspuns că rîndurile mele l-au mişcat adînc şi, după ce mi-a vorbit despre "scumpul său copil" şi despre principesa, care de abia şi-a revenit, după o serioasă operaţie, m-a asigurat de "recunoştinţa" sa şi de "vechea prietenie".

Mă gîndesc la corespondenţa pe care - din lealitate - o întreţin cu regele Mihai. După fiecare scrisoare, primesc invariabil un răspuns din partea bietului Lazăr, care mă înştiinţează că mesajul meu "a fost supus, în întregime, majestăţii sale, regelui", care l-a împuternicit pe el - pe Lazăr! - să-mi exprime mulţumirile regale...

Ce bine ne-ar prinde dacă am avea un suveran care să ştie să citească şi să scrie, să gîndească, să vorbească şi căruia să i se poată vorbi cu privire la neliniştile ce ne stăpînesc, în lupta naţională şi în existenţa noastră de exilaţi...

De ziua "sfîntului Gheorghe", care a coincis, în acest an, cu Vinerea Mare, am felicitat pe George Enescu şi pe "prinţesă", spunîndu-le: Cristos a înviat!

Maestrul mi-a răspuns printr-o epistolă plină de elan, cutremurată ca toată fiinţa lui, în care învelişul fizic se vestejeşte în jurul unui suflet pe care nici boala, nici vîrsta nu l-au atins: "Adevărat a înviat! Si în curînd, suliţa să străpun-

gă balaurul. Recunoştinţă şi fidelitate". George Enescu[1].

27 aprilie

Pe marginea Conferinţei de la Geneva, se vădeşte un total imbroglio occidental. Bidault se zbate între ceilalţi anglo-saxoni (cărora le-a cerut un ajutor militar imediat) şi puterile comuniste (cărora le-a cerut o asistenţă diplomatică pentru a ajunge la "încetarea focului", în Indochina). Războiul sau pacea, aceste "soluţii de schimb" (vorba asta e la modă,astăzi) n-au apărut niciodată, ca acum, amestecate, imposibil de a fi descurcate. America era gata să intervină, cu zece zile în urmă, dar Franţa a rugat-o să mai aştepte. Astăzi şovăie. Congresul nu s-a pronunţat. Anglia se opune. Churchill ar vrea, dar l-au imobilizat opoziţia lui Attlee şi vociferările lui Bevan. Ca să nu se compromită într-o acţiune negativă, Eden se trudeşte să înlesnească un compromis. (...) Preconizează o împărţeală a Vietnamului şi propune paralela 16. Franţa ar fi ispitită, dar Vietnamul nici nu vrea să audă de aşa ceva: a protestat printr-o notă care contrariază pe francezi, cu atît mai mult cu cît aceştia n-au semnat acordul (parafat ieri) cu "împăratul", pentru a-şi rezerva, probabil, o posibilitate de manevră cu Ho-Si-Min. Confuzia e în toi. Protestul lui Bao convine americanilor;ideea paralelei nu le spune nimic;ştiu ei povestea asta, din Coreea! Atunci, ce e de făcut? Dacă Dien-Bien-Phu cade şi viteazul general Castries nu mai atîrnă decît de un fir de păr, toate poziţiile Occidentului - cele politice, mai mult decît cele militare - vor fi zdruncinate. Se pare, în ultimul moment, că America este gata să intervină chiar şi fără Anglia. Eisenhower a declarat ieri: "a sunat ora hotărîrilor".

Molotov pare dispus să facă şi el ceva. Se presupune că s-ar gîndi la un proiect de armistiţiu.

Dacă intervin ruşii, pentru pace, care vor fi condiţiile lor?

Dacă americanii participă la război, care vor fi consecinţele?

Jandarmii de la Geneva au apărut în ţinuta de zile mari, cu bicorn negru, şi cu ghetre albe. Aşa este garda casei de nebuni. (...)

---

1) Originalul acestui mesaj se află la "Jurnal",anexat la 4

BCU Cluj / Central University Library Cluj

30 aprilie

Preşedintele Eisenhower, la ultima conferinţă de presă, a făcut să joace de fericire pe neutraliştii ziarului "Le Monde". El se pronunţă în favoarea unui "modus vivendi" cu comunismul, în Asia şi în Europa. (...) In acest caz, Molotov ar fi cîştigat partida, la Geneva. Dar probabil nu este adevărat. Americanii aşteaptă o nouă ocazie.

M-am obligat faţă de "Misiunea catolică română din Franţa", pe care o conduce monseniorul O. Bârlea, să ţin o conferinţă, în Rue Ribère. Alesesem o dată cît mai îndepărtată şi speram că promisiunea mea nu va ajunge niciodată la scadenţă, cînd, pe neaşteptate, am fost înştiinţat că voi ţine conferinţa peste o săptămînă, fapt care mă plictiseşte peste măsură. Mi-am spart capul ca să găsesc subiectul: "Contribuţia poporului român la apărarea Occidentului"; este ales din domeniul istoric, în care n-am nici un chef de a mă cufunda, pentru a menţine subiectul în actualitatea politică.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

3 mai

Subiectul meu, aşa cum am spus, este despre România şi Occident. Doream să nu mă pierd în trecut. Voi începe deci cu Dien-Bien-Phu, fortăreaţa care ne-a zguduit inimile. Drapelul care fîlfîia acolo reprezintă o idee, o emblemă: este o parte din Occident. Îi vom veni în ajutor? - Nu! Ca să nu se extindă războiul! Nu! Ca să putem încheia pacea! Dar jertfa va demonstra că, în felul acesta, nici războiul nu se limitează, nici pacea nu se realizează. Singurul folos este acela de a face să se înţeleagă natura şi întinderea ameninţării care apasă asupra lumii libere: acolo se află ultima contribuţie pentru apărarea Occidentului. Acolo ne gîndim, închipuindu-ne cum ar fi dispariţia drapelului nostru. (...)

8 mai

S-a terminat. Mai speram într-o minune, dar nu o meritam: Dien-Bien-Phu a căzut. Generalul de Castries a intrat în legendă. (...) In ceea ce mă priveşte, nu mă consolează, după cele ce s-au întîmplat, decît acest scurt dialog, între genera-

lii Cogny şi Castries, primul supraveghind operaţiile comandamentului de la Hanoi, celălalt dîndu-şi raportul asupra locului fortificat:

De Castries: - Situaţia este extrem de gravă. Vietnamezii invadează toate punctele de sprijin. Presimt că se apropie sfîrşitul, dar vom lupta pînă la capăt.

Cogny: - Am înţeles. Veţi lupta pînă la sfîrşit.Nu e nevoie de a ridica drapelul alb, după eroica voastră rezistenţă.

De Castries: - Am înţeles. Vom distruge tunurile şi materialul de radio; vom lupta pînă la capăt. La revedere. Trăiască Franţa.

Doamne, ce pot face aceste vorbe, pentru a salva lumea? Mai vrea lumea să fie salvată? (...)

Intîlnesc pe Raymond Aron, la Nelly de Voguë. Si el e descurajat, ca şi mine. Ca şi mine, el recunoaşte că marea partidă a fost angajată, dar de la o plecare greşită, într-o atmosferă de panică. Era de făcut: sau pacea cu Ho-Si-Min, sau "internaţionalizarea conflictului". Nu s-a făcut nici una,nici alta. Se duc tratative cu Moscova şi Pekin, după ce a învins Ho-Si-Min. Asta înseamnă că se dă adversarului posibilitatea amplificării succesului politicii sale, la scara mondială. Geneva internaţionalizează triumful bolşevismului. America ar fi putut, poate, să îndrepte situaţia, în ultimul moment, dar i-a lipsit un om: Truman. Aron are aceeaşi părere, ca şi mine,despre "marele" Eisenhower, şi deplînge, ca şi mine, rătăcirile lui Churchill. Atunci? Dacă Occidentul nu-şi revine numaidecît şi nu reuşeşte să înjghebeze un front comun, militar şi politic, în Indochina, partida e pierdută. N-ar mai rămîne decît regruparea în Orientul Mijlociu şi în Orientul Apropiat, încercînd o rezistenţă, pe liniile cele mai apropiate, împotriva unei presiuni care nu va întîrzia de a fi resimţită asupra părţii noastre de lume.

Pe Raymond Cartier îl regăsesc în coloanele revistei "Match". (...) Ca totdeauna, ţine să realizeze unele fapte;informaţia sugestivă trece înaintea comentariilor: "In timp ce Ike[1] juca partide de golf, Nixon declara că trebuiesc trimise

1) Preşedintele Eisenhower.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

trupe în Indochina". Cartier susţine că singurul responsabil de inacţiunea americană este Preşedintele. (...) "Astăzi, fondul problemei este următorul: se va resemna America, la o înfrîngere tot atît de grea în consecinţe ca şi Münchenul, sau va încerca să răstoarne situaţia, printr-o iniţiativă disperată? Aceasta este problema decisivă, pentru lumea întreagă".(...)

9 mai

(...) Am ţinut conferinţa, ieri seara, în faţa unei asistenţe numeroase, compusă în mare parte de români, la căminul misiunii catolice româneşti. Bârlea m-a prezentat publicului, evocînd vizita ce o făcusem, ca ministru de Externe,la Colegiul român de la Vatican. In clipa cînd mi s-a dat cuvîntul, Leon Negruzzi a intervenit, cerînd permisiunea de a face o propunere. Emoţie în asistenţa care cunoaşte poznele obişnuite ale numitului Negruzzi. Dar, spre satisfacţia generală, el s-a mărginit să propună, în numele foştilor combatanţi români, să se păstreze cîteva clipe de reculegere, în amintirea celor căzuţi la Dien-Bien-Phu. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Apoi, istoricul legăturilor dintre Occident şi România; felul în care cele trei elemente constitutive, cele trei surse de inspiraţie, ale civilizaţiei europene, influenţează încă de la originile formaţiei naţiunii române: amintirea Romei pe care o purtăm în sînge, în numele ce-l poartă poporul nostru, în armoniile graiului nostru şi care laolaltă întreţin credinţa în misiunea ce ni s-a lăsat, de a veghea, ca români (şi nu ca popor-tampon, nici ca satelit, sau mercenar) pe treptele imperiului roman. Creştinismul - viul cuvînt al lui Isus - care ne-a ajutat să ne salvăm sufletul, în clocotişul migraţiilor şi invaziilor neîntrerupte care au devastat patria noastră; legătura spirituală care ne-a unit cu Comunitatea Europeană,înainte ca Europa să-şi fi cîştigat contururi precise, armatele noastre au apărat-o, împotriva tătarilor şi otomanilor, secole de-a rîndul. Ştefan cel Mare a fost un "atlet al creştinismului"; apoi despre Papa Sixt IV, despre Veneţia şi Genua; în sfîrşit, despre influenţa Greciei, transmisă prin Bizanţ, regăsită apoi în relaţiile cu Franţa, care ne-a ajutat să ne deosebim din arestecul popoarelor ce bîntuiau, la răsărit, să ne smulgem din reveriile vagi şi din sumbrele melancolii, din pri-

vilegiile care apăsau popoarele păscute de nenorociri, şi să fixăm trăsăturile esenţiale ale caracterului nostru individual şi naţional; apoi marea dată istorică a integrării noastre la Occident: 1856. Ordinea europeană, extinsă pînă la Gurile Dunării; România nouă în slujba Europei; incertitudinile şi neliniştile din 1914 şi din 1939: în ce parte va înclina Europa?; apoi retragerea Europei; inundaţia sovietică; distrugerea sistematică a Europei răsăritene, a Romei, a respectului pentru drept, a milei creştine, a surîsului Atenei, a raţiunii şi a bunului simţ.

In sfîrşit, concluziile: tot pierzîndu-şi fortăreţele - unele apărate eroic, dar cu forţe insuficiente şi repede izolate; altele lăsate în soarta lor, fără o vorbă de încurajare - Occidentul va termina prin a se pierde pe sine însuşi. Fiindcă Occidentul este vizat. Scopul suprem al eforturilor şi asalturilor vrea distrugerea Occidentului.

Teama de a nu "internaţionaliza conflictul" este invocată de occidentali pentru a justifica o primejdioasă aberaţie. "Conflictul" ce a izbucnit în Coreea, în Indochina, sau prin alte locuri, este internaţional, mondial, universal, chiar prin esenţa lui. Sînt tot atîtea episoade, legate între ele printr-o voinţă directoare, de evenimentul care domină vremea noastră: încercarea forţelor decisive dintre Est şi Vest. Răsăritul comunist nu este lipsit de pretexte şi de argumente înşelătoare, pentru a face de rîs credulitatea occidentalilor. Se invocă, în Asia, "colonialismul european" şi "imperialismul american", pentru a justifica lupta sa de "eliberare". Răsăritul găseşte totdeauna nişte americani care sînt gata să creadă în colonialismul european şi nişte europeni, gata să creadă în imperialismul american. De asemenea, găseşte occidentali de toate soiurile, dispuşi să înghită imensa minciună, şi anume că Moscova ţine sub rînduiala sa estul european, cu scopul de a garanta securitatea. Se găsesc destui bieţi naivi care îşi fac scrupule de a "încercui" imperiul sovietic. Si în timp ce lumea naivilor şovăie şi tremură, imperiul celor îndrăzneţi cucereşte şi se lăţeşte. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

13 mai

De Castries trăieşte; face parte dintre cei opt mii

de supravieţuitori cu care vietnamezii se mîndresc de a-i fi luat, ca prizonieri, la Dien-Bien-Phu. (...)

Dar Occidentul? E bolnav. Nu dă însă semne de redresare. Nu energia îi lipseşte. Guvernul Laniel a început prin a interzice reprezentaţiile baletelor sovietice, la Paris. Acest fapt bizar mă face să nu mai înţeleg nimic, după cum nici hotărîrea de a trimite Comedia Franceză, la Moscova, într-o misiune care lua un caracter politic, în împrejurările date.("Noi sîntem artizanii păcii", ziceau Tartuffe şi Sganarelle,venind de la Moscova, fără să se sinchisească de pacea bolşevică).Expediţia aceea mi s-a părut inoportună şi reprobabilă, după cum tot aşa mi se pare a fi, astăzi, zvîcnirea de orgoliu manifestată faţă de imateriala Ulanova[1]. Chiar dacă s-ar fi prevăzut riscul unor manifestări pro sau anti comuniste, s-ar fi putut face faţă acestora, cu linişte, rezervîndu-se putinţa de a reacţiona la Geneva, cu mai multă vigoare, sau în delta indochineză. Ar fi fost mai elegant şi mai înţelept. Ar fi fost "mai pe franţuzeşte". (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Americanii pun condiţiile intervenţiei lor: ei voiesc ca cele trei state independente ale Indochinei să ceară intervenţia aceasta, şi ca întreg sud-estul asiatic, inclusiv "Anzus" (Australia, Noua Zeelandă...) să fie gata de a participa la pactul de securitate a Pacificului. Americanii speră să scape astfel de învinuirea "colonialismului" şi de pericolul "hîrtiei de prins muşte"[2]. Ei doresc participarea celor trei dominioane engleze, la pact, dar nu şi participarea Angliei.

Guvernul francez a cerut lămuriri, la Washington.Eisenhower va avea prilejul să se explice. Truman n-ar fi aşteptat atîta, pentru a trece la fapte.

Englezii au invitat, se pare, baletele ruseşti, la Londra. Churchill a fost, şi el, consultat, dîndu-şi aprobarea. Neputînd să danseze la Marea Operă, de la Paris, artiştii sovietici vor dansa la Covent-Garden. Ce înseamnă invitaţia bri-

---

1) Marea solistă a Baletului Moscovei

2) In dialectul politic american, prin "hirtie de prins muşte" se înţelege orice război de împotmolire, din care desprinderea nu mai este posibilă.

tanică, după refuzul francez? Hotărît, este marea serie a acţiunilor lipsite de bun simţ.

Ilia Ehrenburg va înmîna Premiul Stalin, internaţional pentru pace, lui Pierre Cot, în cadrul unei ceremonii ce va avea loc, la 18 mai, în saloanele de la Royal Monceau. Vor lua cuvîntul, cu acest prilej, Ed. Herriot, Joliot Curie, Louis Aragon etc. Preşedintele de onoare al Adunării Naţionale, prea-slăvind "pacea", aşa cum Stalin a dorit-o şi a recompensat-o, toate astea evocate după Dien-Bien-Phu, mi se par ca un eveniment de cu totul altă semnificaţie decît graţioasele salturi ale Ulianovei, la Operă!

14 mai

(...) Care este planul american? Cartier revine, în "Match", asupra şovăielilor lui Eisenhower: "Sentimental vorbind, el este potrivnic intervenţiei, dar probabil, s-a raliat, strategic vorbind, la acţiune". (...) "Drama corneliană a Americii se desfăşoară sub fruntea unui singur om, şi încă nu e posibil să i se prevadă deznodămîntul".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Care dramă? Americanii sînt convinşi "că francezii nu vor obţine, la Geneva, nimic altceva decît dreptul de a capitula". Sansele unei păci negociate sînt infime. Fără o rezistenţă efectivă, care presupune intervenţia americană, "Asia e pierdută", iar "americanii şovăie să redevină gladiatorii lumii, în timp ce ruşii nu se luptă nicăieri". Evident, este un risc îngrozitor. Dar pierderea Asiei n-ar fi un risc la fel de groaznic? Drama americană - de a interveni, sau de a pierde Asia - pune problema războiului, nu numai "periferic" şi localizat,ci a războiului total, pe toată întinderea şi pe toată actualitatea. Este drama lumii întregi, nu numai a Americii. (...)

Drama naţională (franceză) se situează în timp, iar politicianul - cel mare, ca şi cel mic - raţionează în afară de timp. (...) Herriot se duce, la braţ cu Ehrenburg, ca să dea, lui Cot, premiul păcii lui Stalin; Vincent Auriol vizitează Viena, frontierele hotarelor noastre masacrate, pentru a proclama că Europa n-are nevoie de apărare; că trebuie primită Rusia Sovietică în sînul european; Daladier crede că poate să înnăbuşe amintirea Münchenului, sub povara unei capitulări mult mai de-

zastruoase; în sfîrşit, cei noi, eroii celei de a patra Republici, alde Gaston Palewski şi alţi francezi sută la sută, îşi gargarisesc vorbe de trufie, pentru a amîna, a împiedica şi a reduce la neant apărarea Occidentului. (...)

In ce priveşte pe dl. Eden, "gentlemanul împăciuitor", eforturile lui ar fi lăudabile, dacă ar putea fi înţelese într-o muncă de ansamblu care să aibă în vedere interesele comune ale lumii libere. Intr-adevăr, nimic n-ar fi mai înţelept, la ora actuală, decît acţiunea combinată şi sincronizată, între englezi şi americani, încercînd să pună la punct o formulă de rezistenţă politică şi militară. Franţa ar cîştiga pe ambele planuri. Dacă Eden reuşeşte (...) va fi cît se poate de bine. Dacă eşuează - ceea ce e foarte probabil - va fi fericit de a fi dansat pe frînghia întinsă şi de a cădea în plasa de salvare a lui Dulles. (...)

19 mai

(...) Dejun la Cercul Uniunii. La dreapta ducelui de Broglie, Sir Harold Nicolson, "oaspetele de onoare". Ne vorbeşte despre Jules Cambon, şi de tatăl său, ambasador şi acesta[1]. Apoi, cîteva cuvinte despre Antanta Cordială[2] care împlineşte 5o de ani şi evocarea înţeleptei diplomaţii de odinioară, aşa cum o înţelegeau fraţii Cambon. Nu e nevoie de viclenie; credulitatea valorează mai mult decît neîncrederea; un om onest reuşeşte mai bine, în diplomaţie, decît un om artificios... Asistenţa, formată din ambasadori şi aristocraţi, este de acord! Toată lumea se crede onestă, bineînţeles!

Sînt aşezat la masă, între Jacques de Lacretelle[3] şi Léon Noel. Ambii socotesc că situaţia e gravă. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

---

1) Jules Cambon a fost ambasador al Franţei, la Berlin, în perioada 19o7-1914, membru al Academiei Franceze, iar Paul Cambon, ambasador la Londra, în anii 1898-192o, a fost fratele mai vîrstnic cu doi ani, al celui dintîi. Prin "tatăl său" se înţelege tatăl lui Nicolson.

2) Numele dat politicii lui Louis Philippe, reluată după 19o4, de strînsă colaborare între Franţa şi Anglia: "buna politică" a lui Delcassé, artizanul acestei Antante.

3) Membru al Academiei Franceze, romancier, autor al lui "Silberman", "Podurile înalte" etc.

20 mai

Cu cît discuţiile se prelungesc, la Geneva, cu atît rolul "ambigen" pe care-l poate juca Molotov, ca "arbitru", riscă să influenţeze situaţia internaţională. Delegatul sovietic n-are nici un interes să uşureze greutăţile cu care luptă Occidentul, în Extremul Orient. Dimpotrivă, este rostul Moscovei de a îngriji ca lipiciul "hîrtiei de prins muşte", să încleieze pe occidentali, la celălalt capăt al lumii. (...)

21 mai

Diplomaţia britanică, cu toate imensele insuccese pe care le-a avut, de un sfert de veac, are o oarecare reputaţie de abilitate şi de simţ al acţiunii. Mulţi pricepuţi opun "fineţea" gentlemanului englez, "brutalităţii" şi lipsei de experienţă a americanilor. Eden şi Dulles par a reprezenta particularităţile acestor naţiuni: unul dibaci şi elegant, îşi plimbă prin lume surîsul de arbitru al împăciuirii; celălalt, calcă pe straturi şi-şi pune picioarele pe farfurie. Totuşi, acesta din urmă are totdeauna dreptate. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Increderea afişată de Churchill, cu privire la "evoluţia politicii" Moscovei şi spiritul său de conciliere, în raport cu ameninţările sovietice, au făcut tot atît rău, ca şi bunăvoinţa lui Neville Chamberlaine, faţă de Hitler. (...)

22 mai

Amînăm plecarea noastră la Montchauvet, pentru a asculta o bună conferinţă a lui N. Herescu, despre trei oameni din secolul trecut: Tudor Vladimirescu, N. Bălcescu şi Mihail Eminescu. Trăsătura comună, între cei doi "revoluţionari" şi poetul "conservator", neîncrederea lor comună cu privire la "ceea ce poate să vină de la Răsărit", este îndîrjirea lor de a pune în valoare "drepturile noastre de familie", în Europa.

Monseniorul Bârlea îmi cere să vorbesc, la urmă.(...) Fac o scurtă sinteză a conferinţei lui Herescu, insistînd asupra datoriilor emigraţiei, care trebuie să păstreze viu spiritul de revoluţie eliberatoare şi doctrina conservării naţionale pe care ne-au lăsat-o întemeietorii statului modern român.

23 mai. Montchauvet

R. Cartier scrie cu dreptate că conferinţele săptămînale ale presei, la Casa Albă şi la Departamentul de Stat, sînt "instituţii naţionale care produc pagube incalculabile, Americii şi Aliaţilor". Declaraţiile derutante ale lui Eisenhower şi Dulles, care au contribuit la confuzia de la Geneva, sînt urmările unor astfel de conferinţe. Puşi în faţa focului celor mai indiscrete întrebări, "în mijlocul unei gălăgii de glume şi de hohote de rîs", cei doi americani s-au lăsat atraşi să spună ceea ce n-ar fi trebuit, sau să declare cu stîngăcie ceea ce gîndeau, în mod cinstit.

Imi amintesc că, în anii mei de tinereţe, cînd am fost numit secretar general al Ministerului de Externe, la Bucureşti, am crezut de datoria mea, ca ziarist, să inaugurez conferinţe de presă, la "Palatul Sturza". Aceste exerciţii de scrimă intelectuală, cu foştii mei colegi, mă amuzau mult. Dar se amuzau mai puţin ceilalţi membri ai guvernului. Maniu a avut înţelepciunea de a interzice acest joc primejdios. Iniţiativele lui Roosevelt au fost mai greu de oprit. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

29 mai

Generalul H. von Manteuffel, fost comandant al diviziei blindate "Gross Deutschland", membru de seamă al partidului liberal german şi al Comisiei de Apărare a Bundestagului, a propus, recent, "o soluţie de schimb", Comunităţii Defensive Europene. Stirea a făcut zgomot şi chiar a deşteptat unele speranţe, în rîndurile antieuropenilor. Dacă "tehnicienii"germani, ca şi numeroşi "tehnicieni" francezi, ar propune respingerea C.E.D.-ului, s-ar descoperi un mijloc, sub pretextul de a studia o soluţie de schimb, pentru a se amîna la infinit soluţia problemei europene.

Dar nu este tot ce doreşte şi ce propune generalul german. Pentru Manteuffel, ar fi cu putinţă să se găsească o soluţie de schimb, preferabilă discuţiei prelungite şi interminabile, cu privire la C.E.D. Ceea ce i se pare necesar,înainte de orice, este de a se lucra repede: "...motive majore se împotrivesc unei noi amînări; lucrurile nu pot fi lăsate acolo unde au amorţit... faţă de primejdia care nu poate fi negată".

In această ordine de idei, Manteuffel crede că "din moment ce soluţia căutată trebuie să se afle în interiorul integrării occidentale, mi se pare că dezbaterile noi şi lente n-ar mai fi necesare". Modificările pe care le propune nu afectează cadrul politic al C.E.D.-ului, pe care-l socoteşte definitiv stabilit, ci doar unele rezoluţii cu caracter militar. Manteuffel nu consideră că "armata integrată ar fi cea mai bună soluţie, din punctul de vedere al eficienţei militare".S-ar putea găsi - după opinia sa - unele soluţii tot atît de bune, sau chiar mai bune, pe planul tehnic, decît C.E.D.-ul, "dacă Franţa nu se poate hotărî, într-un viitor apropiat, să ratifice vechiul proiect".

Generalul, ca şi mulţi militari francezi, pare să prefere principiul asocierii în locul integrării la construirea Comunităţii Europene Defensive: "oricum ar fi răsucită problema, în toate sensurile, criteriul este şi rămîne o politică externă comună comunităţii popoarelor europene care au acelaşi destin. Prin această politică poate trăi, sau cădea, comunitatea popoarelor care voiesc să trăiască în libertate, în sensul occidental al cuvîntului. Cine este atras de această libertate, n-ar trebui - din simplul fapt că riscul nu este exclus - să se abţină de a face un pas îndrăzneţ spre realizarea unei comunităţi militare". Cu privire la comunitatea militară, la care generalul ne cheamă din toată inima, aceasta nu implică integrarea armatelor, ci trebuie să prevadă "un comandament comun, ca şi un Stat Major comun, care să poată, în timp de pace, să prepare contingentul şi folosinţa armatelor Comunităţii, în acord cu politica externă comună". Trebuie, de asemenea, să se prevadă "coordonarea contingentelor, crearea unui oficiu comun, de echipament şi de planificare, în vederea urgentei normalizări şi standardizări a echipamentelor, armelor şi muniţiilor...etc" In sfîrşit, generalul insistă asupra necesităţii de a aşeza,la temelia oricărei comunităţi europene, o perfectă înţelegere şi o strînsă colaborare franco-germană.

"Comunitatea Europeană Defensivă reprezintă o şansă politică destinată să se repercute, pînă la urmă, în domeniul strategic: această comunitate militară pregăteşte un climat în care Franţa şi Germania vor trece, de la o vecinătate dificilă, la o veritabilă asociaţie. Judecate, din punctul de ve-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

dere militar, toate proiectele de alternativă ale C.E.D.-ului, cunoscute pînă azi, sînt inacceptabile în măsura în care ele implică ideea de a renunţa - fie şi în parte - la o strînsă colaborare cu Franţa. Franţa, Beneluxul şi Germania formează o unitate strategică. Mai mult, Franţa este baza economică şi asigură adîncimea militară a cîmpului de operaţii europene, devenit din ce în ce mai îngust. Pentru acest motiv, trebuiesc salutate toate demersurile care au ca scop o strînsă colaborare cu Franţa".

Intr-adevăr, n-au de ce să se bucure neutraliştii. (...)

Revine Franţei să hotărască (Manteuffel nu-i contestă acest drept) care dintre soluţiile propuse cuprind mai multe avantaje şi mai puţine riscuri. Ceea ce vrea să salveze prin proiectul său, este ideea Comunităţii politice şi militare. Iar ceea ce ar dori, înainte de orice, este o hotărîre rapidă. Fiindcă "adevăratul risc este acela al statelor occidentale, în cazul agresiunii sovietice, după starea lor de a se opune, sau de a rămîne paralizate, prin noi amînări".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

31 mai

(...) Din nefericire, dincolo de C.E.D., obiectivul vizat este Europa; ansamblul politicii de integrare europeană este pus în cauză. Motivele invocate, pentru a amîna sau pentru a împiedica această operă indispensabilă, sînt diferite şi adesea contradictorii. Unii ar vrea autonomie şi mai puţin "feudalism", alţii ar vrea contrariul.

Dar adevăratul motiv, ce reapare la fiecare argumentaţie, este neîncrederea Franţei faţă de Germania. Mulţi francezi, chiar şi atunci cînd se resemnează să accepte ideea unei strînse colaborări cu Germania, ei întîmpină instinctul francez care se împotriveşte, şi pîndeşte evenimentul care să dezlege Franţa din angajamentele asumate şi din legăturile pe cale de a fi înnodate.

Antieuropeanismul multor francezi, fie că se află sub reminiscenţa spiritului "anti-guelf" care se află la originile formaţiei Franţei - aşa cum am arătat, la 18 aprilie-; fie sub adîncile resentimente provocate de trei invazii germane, în 187o, 1914 şi 194o, antieuropeanismul este o stare de

spirit antigerman. Aceşti francezi resping ideea unei Europe unite, fiindcă văd în ea obligaţia de a face cauză comună cu Germania. Ei nu se înşală, în privinţa asta: Europa unită nu se poate face fără o strînsă uniune franco-germană. Aici rezidă condiţia esenţială a oricărei integrări europene. Dar ceea ce mulţi francezi şi mulţi germani încă nu văd destul de limpede, este că Europa, aşa cum este ea astăzi, mutilată, umilită şi deschisă invaziei răsăritene, a devenit cauza comună a Franţei şi Germaniei, iar ameninţarea care pluteşte asupra ultimului bastion al Occidentului european constituie un pericol mortal, în egală măsură, pentru cauza franceză, ca şi pentru cea germană. (...)

Anglia poate fi folositoare Comunităţii Europene, dar nu poate înlocui nici Franţa, nici Germania, în sînul acestei Comunităţi. Dacă distanţa ce o desparte de continent este infimă, iar Comunitatea nu e în măsură, astăzi, să-i asigure nici cea mai neînsemnată securitate, conştiinţa ce şi-a păstrat, în privinţa rolului ce-i revine în fruntea Commonwelth-ului, îndepărtează Anglia de vecinii ei europeni şi o înfierbîntă în dorinţa de a nu confunda cauza sa, cu a lor. Ea crede că poate să-şi ridice ancora, dacă doreşte, de la acest colţ asiatic unde soarta a împins-o; poate să-mi menţină locul înalt, în mijlocul mărilor, pe care speră de a-l guverna, prin puterea flotei sale şi a comerţului său. Astfel de iluzii nu pot să influenţeze deloc politica ţărilor continentale, pe care nimic, nici amintirea trecutului, nici legăturile contractate cu posesiunile de dincolo de mări nu reuşesc să smulgă Anglia din pămîntul bătrînei Europe. Destinul ei este de a trăi şi de a muri odată cu Europa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sistemul politic consacrat de Pactul Atlantic oferă ţărilor Occidentului europeam o generaţie de securitate, dar acest sistem este, în întregime, întemeiat pe ajutorul Statelor Unite. Unii europeni se menţin peste capul asiatic, datorită armatelor, armelor, finanţelor americane, mai ales bombelor atomice, ţinute de această ţară în rezervă. Dar o alianţă, lipsită în acest grad de echilibru şi de contrapondere, nu poate să determine decît o ordine provizorie. America se va grăbi să scape de sub povara unei opere de asistenţă care, cu timpul, nu poate fi decît istovitoare. Europa va fi încercată de un senti-

ment de nesiguranţă, dacă nu şi de înjosire, cînd salvarea ei trebuie să atîrne, pentru totdeauna, de generozitatea unui ajutor străin. Pentru a trage folos de pe urma acestui ajutor, fără să decadă - ajutorul fiind, pentru încă multă vreme, indispensabil apărării Occidentului - Europa trebuie să-şi constituie, prin propriile sale forţe şi mijloace, un bloc consistent de rezistenţă şi putere. Asociaţia franco-germană este nu numai o condiţie a supravieţuirii europene, ci şi unicul mijloc pentru a păstra Europei"rangul" ei şi posibilitatea de a mai avea glas, în "concertul" Marilor Puteri. <u>Iată pentru ce această asociaţie interesează toate ţările, al căror destin este legat de al Europei.</u>

Pentru a scăpa de constrîngerea acestei soluţii europene, care-i repugnă (din vechi resentimente şi mai ales din motive de partid), mulţi francezi se gîndesc să refacă, la răsărit, bătrîna politică a echilibrului. Dar nu există nici un mijloc politic, într-o Europă tăiată în două. Noţiunea de echilibru european a dispărut odată cu ultimele vestigii ale ordinii europene. Este absurd şi zadarnic să se folosească termeni învechiţi, printre ruinele unei lumi adînc frămîntate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tările de la răsărit, dintre care unele aveau interese asemănătoare sau complimentare celor franceze, astăzi nu mai există, sau cel puţin, le este cu neputinţă să urmeze o politică autonomă. A căuta la ele mijlocul de "echilibrare" a forţelor Europei, este deci exclus. Soarta lor demnă de plîns, tragicele evenimente cărora le-au fost victime, par a nu fi fost înţelese; s-ar folosi în mod greşit timpul preţios, dacă nu s-ar proceda la indispensabila concentrare a forţelor Occidentului. Dacă mai există încă vreo măsură mîntuitoare, pe care prăbuşirea Europei răsăritene o cere imperios, aceasta este negreşit strînsa colaborare între Franţa şi Germania.

E fi oare posibil să se facă abstracţie de această prăpastie căscată, ce s-a deschis la marginile Europei şi să se caute "echilibrul" dincolo, înnoindu-se înţelesul şi conţinutul vechilor alianţe cu Rusia? O astfel de treabă ar însemna că se caută sprijinul agresorilor, împotriva agresiunii; sau asociaţia cu cuceritorul, contra cuceririi invazici. Ar însemna voinţa de a reînvia noţiunea de "echilibru", în conştiinţa celor care au ucis-o. Într-adevăr, care poate fi "echilibrul

forţelor" scontat, faţă de un imperiu ce se întinde azi, de la Elba pînă la Oceanul Pacific, şi ale cărui tendinţe politice şi ideologice sînt făţiş universale? Franţa nu poate să spere o politică comună, de la egal, la egal, cu un astfel de partener. Dacă ea rămîne izolată, lîngă acesta, va plăti preţul unui acord provizoriu, dispărînd în faţa dorinţelor şi voinţelor acestuia. Iar în ziua cînd totuşi ea se va vedea obligată să-i reziste, Franţa nu va mai avea pe ce să se sprijine. Ea va fi contribuit la despuierea sistemului de securitate ce i se mai oferă, astăzi.

In ce priveşte Germania, respinsă de Occident, ar putea fi ispitită să cîştige bunele graţii ale Rusiei. Si cine poate susţine că Rusia n-ar prefera să se joace de-a echilibrul cu Germania, contra Occidentului, decît cu Franţa, contra Germaniei? Concursul pe care Germania l-ar putea da politicii mondiale ruseşti, o complicitate ca aceea care a unit-o, ieri, cu Reichul hitlerist, ar fi mai folositor şi mai "efectiv", decît o alianţă de tip vechi, ca aceea dintre Franţa şi ţarii ruşi.

Pentru a-şi asigura o astfel de înţelegere, Rusia dispune de un "à tout" căruia nici un german nu-i rezistă: Rusia poate să înlesnească, sau să împiedice unificarea Germaniei. (...)

1 iunie

După M.R.P., s-a pronunţat pentru C.E.D., partidul socialist S.F.I.O. Lupta, la congresul de la Putaux a fost mai fierbinte decît la Lille. Vechea gardă a partidului s-a ridicat cu violenţă împotriva acordurilor de la Bonn şi Paris. Atacînd C.E.D-ul, garda socialistă a ţintit mai departe decît aceste acorduri: reînarmării Germaniei i s-au opus, punînd în cauză ansamblul politicii atlantice. Jules Moch, Daniel Mayer, Lacoste conduceau această opoziţie, căreia Vincent Auriol îi dădea, de departe, sprijinul autorităţii sale. Guy Mollet, Philip şi alţii pledau cu convingere cauza Europei.

In timp ce parlamentarii socialişti sînt împărţiţi în privinţa problemei care tulbură opinia publică franceză, secţiile provinciale sprijină teza lui Guy Mollet. Rezoluţia, prin care au fost încheiate dezbaterile, a fost adoptată: 3454 pentru, 1215 contra; şi 265 de abţineri.

Această rezoluţie merită să fie reţinută: "Congresul

naţional extraordinar, întrunit la Putaux, invocă termenii consemnaţi la ultimul congres naţional, afirmînd îngrijorarea lui de a asigura, în lume, o pace durabilă şi fidel ataşată securităţii colective, proclamînd încă o dată că numai dezarmarea generală, simultană şi controlată este în stare să creeze condiţiile unei păci organizate".

Desigur! Dar cum sîntem încă departe de o astfel de "organizare", şi cum uraganul urlă, în jurul lumii libere, trebuie să se ia măsuri de precauţie. De aceea, "rezoluţia" declară: "Cu referire la tratatul Comunităţii Europene Defensive, Congresul subliniază că, în repetate rînduri, partidul a recunoscut că C.E.D.-ul nu este decît unul dintre elementele unei politici de unificare europeană; astăzi unicul mijloc pentru a evita reconstrucţia unei armate germane autonome este instituirea unui instrument de securitate colectivă. C.E.D.-ul n-ar putea avea o influenţă reală decît în măsura în care ar fi asigurate următoarele:

- O strînsă asociaţie cu Marea Britanie.
- O garanţie americană.
- Un control democratic.

(...) <u>In consecinţă, partidul se pronunţă pentru ratificarea proiectului de tratat al C.E.D-ului".</u> (...)

PCU Cluj / Central University Library Cluj

După M.R.P. şi după socialişti, partidul comunist îşi ţine congresul anual. Comuniştii se pronunţă, evident, pentru politica Moscovei. "Figaro" scrie: "Lupta contra oricărei uniuni europene, susceptibilă de a fi alături de monolitismul blocului oriental, a devenit, pentru slujitorii imperialismului sovietic din Franţa, lozinca unică a acţiunii lor. Revendicările sociale, problemele salariilor, lupta dintre clase, ameliorarea condiţiilor de viaţă muncitorească au trecut pe planul al doilea. Imbunătăţirea soartei "maselor" nu mai atîrnă, de aci încolo, decît de schimbarea politicii externe a Franţei, adică de demonstrarea barajului occidental. Campania ce se desfăşoară dă pe faţă <u>subordonarea absolută a intereselor imediate şi concrete franceze, unor imperative ale politicii mondiale sovietice".</u>

Mareşalul Tito care cunoaşte mai bine decît oricine

planurile acestei politici mondiale, nu-şi bate capul ca să le contrazică. Iată-l la Atena (după recenta sa călătorie în Turcia) discutînd, cu mareşalul Papagos, firele Înţelegerii Balcanice. Turcii, grecii şi iugoslavii s-au hotărît să refacă această Înţelegere, pe baza unei alianţe militare. Cine se va atinge de unul dintre aceste trei state va avea de-a face cu rezistenţa forţelor lor reunite. Pentru cine cunoaşte pornirea U.R.S.S.-ului împotriva Iugoslaviei "rebele", ca şi planurile cu privire la Grecia, care s-a salvat, în ultima clipă, după război; pentru cine cunoaşte sentimentele faţă de Turcia, acest permanent obstacol în calea Strîmtorilor şi Orientului Apropiat, atitudinea îndrăzneaţă a celor trei state balcanice este o sfidare a politicii moscovite.

Si ce pildă, pentru Occident, unde problema unui front comun ridică încă inutile şi deplorabile discuţii!

5 iunie

(...) Hitler are astăzi "dreptul" unei "comemorări" care împrospătează unele judecăţi rostite asupra lui. Viziunea ce avea, a primejdiei, decurgînd, pentru Europa, din dezvoltarea imenselor forţe ale Rusiei Sovietice, era justă şi depăşea cu mult, în luciditate, în inteligenţă, modul în care cei mai mulţi oameni de stat, occidentali, (şi mulţi dintre cei de azi) apreciau această ameninţare. Modul în care el a crezut că poate să stăvilească pericolul, demască strania şi întunecata demenţă care se învecina cu uluitoarea claritate a vederilor sale. A început prin a întoarce toată lumea pe dos: ţările de la răsărit, pe care le-a neliniştit prin loviturile date Cehoslovaciei, ca şi prin ambiţiile dezvăluite, cu privire la Sud-Estul European; Franţa şi Anglia pe care le-a jignit şi le-a pus în gardă prin obraznicul triumf de la München; evreii din lumea întreagă pe care i-a organizat contra lui, prin absurda şi sălbatica sa politică rasială. Apoi, Polonia! De ce o fi căutat gîlceavă cu Polonia, înainte de a-şi executa marele său "plan" antisovietic? Faptul acesta, dintre toate cele săvîrşite izbeşte în cel mai mare grad bunul simţ şi naţiunea celor incapabili de a înţelege extravaganţele "geniului" său (cum spunea bietul Schulenburg). Hitler afirmase mereu că el dorea să trăiască în bună înţelegere cu Polonia şi să se împotri-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

vească Rusiei. Si iată că, înainte de a se măsura cu Rusia, ("planul" lui de totdeauna, împărtăşit intimilor săi şi prietenilor, printre care se aflau Pilsudski şi Beck) a ridicat problema Danzigului, în clipa cînd nimic nu-l apăsa dintr-acolo, şi cînd Beck, care se învoia să-l lase să treacă spre Rusia, ba chiar l-ar fi însoţit, în acest marş, era ultimul polonez ce i-ar fi făcut o astfel de concesie.

De ce a atacat Hitler, la Danzig - problemă minoră, în comparaţie cu "misiunea" ce-şi propusese de a o împlini şi care avea să-i încurce drumul, în felul cel mai dezastruos? Era cazul să-şi facă rînduială, în casă, (Danzigul, oraş german, fiind socotit ca aparţinînd acestei case) mai înainte de a se voinici peste hotare? Grija asta germană l-a costat imperiul şi viaţa. Agresiunea contra Poloniei punea Franţa şi Anglia în obligaţia de a interveni şi dezlănţuia, în Occident, unde asociaţia puterilor atlantice era uşor de prevăzut, un conflict pe care-l pretindea deschizător de cale, la Est.

Toată lupta sa a fost bazată pe fals. A vrut să menajeze Anglia (spera s-o menajeze chiar şi cînd, ajuns la Dunkerque a luat drumul spre sud, în loc să încerce traversarea Canalului Mînecii) şi a fost mînat de propria sa politică, să se îndîrjească împotriva ei,făcînd din Anglia principalul lui duşman. Astfel, după ce făcuse înconjurul Europei, ca un învingător nesăţios, s-a întors contra Rusiei, iar această ultimă agresiune părea a fi, ca şi campania din Rusia, a lui Napoleon, consecinţa războiului contra Angliei, şi nicidecum expediţia la care visase totdeauna, considerată ca "realizarea destinului său".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Si cum s-a priceput să facă această campanie în Rusia! Pentru a ataca Polonia, Hitler avusese grijă să aducă,de partea sa, pe Stalin şi pe Molotov. Pentru a lovi Rusia, el lăsase în urmă calea deschisă a revanşei Occidentului. Ar fi putut să încerce - că nu îndrăzneala îi lipsea - lupta contra regimului, declarîndu-se prieten al popoarelor Rusiei! Mulţi erau înclinaţi să-şi aplece urechea, la o astfel de chemare, în Ucraina, în Caucaz şi chiar la Moscova. Cu oarecare imaginaţie, "eliberarea" Rusiei ar fi putut să-i pară un scop tot atît de invidiat şi avantajos pentru Germania sa, ca şi zdrobirea unui imens imperiu. Dar el aspirase la cucerire, la ac-

ţiunea de a-şi însuşi pămînturi şi spaţiu, unde să-şi colonizeze germanii săi. In furgoanele armatei Reichului, sinistrele maşini de gazare se revărsau pe cîmpiile Ucrainei.

S-a pomenit, aşa cum era firesc, cu împotrivirea tuturor popoarelor sovietice. După Stalingrad, a urmat groaznica retragere care nu s-a mai oprit decît la Berlin, în cazematele mormîntale ale Cancelariei Reichului.

"Destinul" i se împlinise. Lăsa Europa în ruine, iar pe inamicii săi sovietici, în inima ţării germane.

Mă gîndesc la agresorii de azi. Cît sînt de prudenţi şi de înţelepţi! De glorie, nu mai au nici un chef. Nici de doctrină rasistă! (...)

12 iunie

S-a făcut: l-au jupuit de piele pe Laniel. Încăpăţînatul normand s-a zbătut ca un drac frumos şi s-a retras, pas cu pas. Dar haita era pe urmele lui şi nu l-au lăsat. Cornul de vînătoare a sunat: 3o6 voturi, contra 293. Si acum? Infrîntă în Indochina, Franţa a dispărut şi de la Geneva. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

2o iunie

(...) Noul guvern francez a revenit lui Mendès France. Venirea sa la putere n-a încălzit inimile, dar era firească: el a fost şeful opoziţiei, sau mai exact, profetul care prevestise o parte dintre nenorocirile ce s-au abătut asupra Franţei. (...)

Toate bune şi frumoase, dar altcineva prevăzuse situaţia. Desigur, în alte condiţii, dar asemănătoare în multe privinţe, mareşalul Pétain gîndise şi simţise în acelaşi fel. Si el crezuse că, descotorisindu-se cît mai grabnic de povara unei înfrîngeri, în urma unui război pe care el nu-l voise,ar fi putut să regenereze Franţa, redîndu-i locul ei în lume. Avea să se istovească sub sarcina asta. Dar Franţa nu i-a purtat vreo recunoştinţă deosebită. Greşala mareşalului Pétain a fost de a se fi bizuit, în executarea programului său, pe bunăvoinţa adversarului, pe care voise să-l ţină la distanţă, (fiindcă a fost un sincer patriot), dar fusese constrîns să-i atribuie unele bune intenţii, pentru a-şi justifica propria politică.

Adversarul însă nu avea bune intenţii...

26 iunie. Montchauvet

Mendès France are vîntul la pupa corăbiei sale, deocamdată. Parlamentul continuă să-i acorde voturile de încredere, masive. Presa, cercurile politice, saloanele aşteaptă lucruri mari, de la el. (...)

Mendès France neagă că doreşte să se desprindă din politica Occidentului. A asigurat Adunarea Naţională că nu se va lăsa angajat într-o "tîrguială planetară", înţelegînd prin asta că nu va schimba răul, alegînd mai-răul, în privinţa securităţii Europei, pentru un succes în Indochina. Dar ce înţelege el prin securitatea europeană? Nu o va spune nimănui, înainte de a fi încheiat chestiunile Asiei; el refuză deci invitaţia lui Spaak, care-l cheamă la Bruxelles pentru a lua contact cu colegii săi din "Europa celor 6". Aceste reuniuni "în şase" nu sînt consacrate numai Comunităţii Europene Defensive; ele au în vedere schimburile de vederi şi cultivarea relaţiilor de cordială încredere, între ţări vecine, în sînul C.E.D.-ului. A refuza stabilirea acestui contact, după ce a alergat la Berna pentru a combate pe Ciu-En-Lai, înseamnă a se întoarce cu spatele la Europa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O corespondenţă pesimistă, din Washington[1]: bătrînul Churchill se întîlneşte cu Eisenhower. "Atmosfera este otrăvită de învinuiri reciproce. Americanii fac o acuzare din faptul că Anglia nu s-a gîndit să intervină în Indochina; Londra răspunde subliniind lipsa de importanţă a cacialmalei americane; nimeni nu caută să ascundă că, în privinţa Asiei, divorţul anglo-american este complet şi că ar fi mai bine ca fiecare să-şi reia libertatea de acţiune". (...)

Politica lui Adenauer, şi căreia el a izbutit să-i aducă sprijinul imensei majorităţi a poporului german, este o politică de apropiere franco-germană, în sînul unei Europe Unite. Prăbuşirea unei asemenea politici ar şubrezi Germania, mai puţin decît Franţa, fiindcă i-ar lăsa alegerea între Statele Unite şi U.R.S.S., alegere care, în cazul eşecului definitiv al unei acţiuni occidentale comune, nu s-ar oferi Franţei decît în condiţii infinit mai puţin avantajoase.

A juca de bucurie (fiindcă omul care-şi risipeşte ul-

1) Apărută în "Le Monde".

tima energie pentru asigurarea indispensabilei colaborări franco-germane şi pentru împiedicarea descompunerii Europei, îşi vede idealul compromis prin fatalele inovaţii politice occidentale) acest fapt ne dă întreaga măsură a celor ce pretind a fi apărătorii cei mai zeloşi ai noului regim francez.

Cui vrea să dea dreptate?

Lui Hitler?

27 iunie. Montchauvet

Mi se comunică scrisoarea unor compatrioţi, veniţi din România. (...) "Articolele d-lui Grigore Gafencu[1] sînt singurele ce se lipesc de inimile celor în suferinţă, în propria lor casă... Asemenea articole ar trebui să fie cît mai des transmise, sub o formă ce ar menţine moralul fraţilor noştri, pentru a avea puterea de rezistenţă, pînă la eliberarea finală a scumpei noastre patrii. Dl. Gafencu este ascultat de toţi românii care mai trăiesc cu speranţa eliberării ţării şi trebuie subliniat că nu mic este pericolul unei asemenea acţiuni, în România, de azi. Insă, în ciuda acestei primejdii, numărul ascultătorilor lumii libere devine mereu mai mare". (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fraţii Alsop pretind că, de la Washington, pînă la New Delhi, trecînd prin Geneva şi prin oficinele pe unde bîntuie activitatea lui Mendès France, se pregăteşte un gigantic München. Faptul este că negocierile actuale reabilitează larg acordul din octombrie 1938, de tristă memorie. Ca şi atunci, "puterile obosite", adică Anglia şi Franţa, conduc dansul. Ele sînt acelea care abandonează - prin fapte, nu prin vorbe - ideea rezistenţei comune, pentru a căuta o înţelegere "încrezătoare",cu adversarul. Ele sînt puterile care riscă un război mondial, cedînd inamicului toate şansele ce i-ar putea asigura o biruinţă universală. "France" devine atît de grăbită, atunci cînd i se adaugă numele de "Mendès", încît nici nu mai are timp să-şi consulte vecinii: pentru a-şi asigura salvarea, prin capitulare, Franţa se simte mai aproape de China, decît de Europa. (...)

Cum s-ar putea uita că acordul de la Moscova a survenit după cel de la München, şi că popoarele tinere şi proletare

---

1) Este vorba de cronicile săptămînale difuzate de "Europa Liberă".

au preferat totdeauna pe cei rezistenţi şi puternici, şi nicidecum pe cei "obosiţi" şi "concilianţi"?

Stalin nu şi-a ascuns niciodată admiraţia, pentru Hitler şi dispreţul său pentru un imperiu ca acela al Angliei "care nu se ţinea decît prin forţa convingerii". El nu acorda Franţei decît mila sa şi aşeza pe ambasadorul Labonne în ultimul rînd al reprezentanţilor ţărilor învinse. Amicul poporului Stafford Cripps era ţinut la distanţă, de Stalin, în timp ce o norurile se îndreptau spre von der Schulenburg. Si în timp ce Slovacia lui Tisso, această caricatură de stat, era înconjurat cu respect, fiindcă se bucura de protecţia Reichului hitlerist Belgia, Grecia şi chiar Iugoslavia-prietenă, chinuindu-se sub năvala duşmanului nazist, erau şterse de pe harta Europei. Am fost martorul grabei cu care Barkov, şeful Protocolului lui Molotov, a înştiinţat pe ambasadorul Germaniei că legaţia Greciei la Moscova, avea să fie suprimată. (...)

Dacă U.R.S.S. ţinea să consolideze, printr-un compromis - evident provizoriu - rezultatele surprinzătoare la care a ajuns pînă azi, pacea nu era căutată cu bătrînul domn Churchill, ci cu ţara bombelor atomice, a producţiei automobilelor, tancurilor şi tunurilor. Acelora pe care i-a speriat, nu le va da garanţii de securitate, ci numai acelora de care ea se teme şi de la care aşteaptă, în schimb, o contra-asigurare. Iar dacă pacea n-ar fi posibilă, U.R.S.S. n-ar aspira la neutralitatea binevoitoare a Franţei; oarecare concurs, din partea Germaniei, i-ar prinde mai bine.

Subrezind aşezările frontului occidental, provocînd în Europa nişte îngrijorări ca acelea care ar putea să distrugă opera lui Adenauer, Anglia şi Franţa pot să pricinuiască deplasări şi regrupări de forţe, cărora chiar ele ar fi primele victime.

28 iunie

(...) Mendès France şi-a mai îmblînzit refuzul ce l-a opus "celor Sase", invitînd pe Spaak, la Paris şi trimiţînd pe Guerin de Beaumont, la Bonn, pentru a linişti pe Adenauer. Se vorbeşte şi despre apropiata călătorie a Preşedintelui, în Statele Unite, de unde se va întoarce - de ce nu! - cu o Mendès- America!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aşa sînt stările de azi şi aşa sînt evenimentele, încît ele frînează în acelaşi fel,atît buna cît şi reaua politică. Oricare ar fi elanul care mişcă pe unii înnoitori, atitudinea unei ţări termină totdeauna prin a fi determinată de condiţiile de ordin istoric şi geografic. O politică "nouă", după ce a îmbătat imaginaţia cîtorva visători ambiţioşi, îşi găseşte marile linii, nu prin teorii, ci prin "destin".Fiindcă, aşa cum spunea Cronicarul moldovean, nu vremile pot fi schimbate după voia omului, ci e bietul om sub vremi.

Tot ce poate face un înnoitor este - cînd e foarte grăbit - doar atît: să piardă mult timp. Să sperăm că escapada, în afara Occidentului, a guvernului francez actual, nu va dura decît atît cît durează trandafirii şi că Franţa nu va rămîne "tăiată din rîndul aliaţilor ei" şi din Europa. (...)

1 iulie

Membrii Camerei Reprezentanţilor, de la Washington, par a împărtăşi aversiunea mea faţă de un nou "Locarno", preconizat de conducătorii britanici. Impotriva oricărui pact de tip Locarno în sud-estul asiatic, rezultatul votului a fost: 39o de voturi pentru, şi "zero" contra; cu acest scrutin a fost aprobat amendamentul adus proiectului despre ajutorul acordat străinătăţii. Acest amendament prevede excluderea oricărui ajutor american faţă de "orice guvern ce s-ar angaja, printr-un tratat, la menţinerea legii comuniste, pe teritoriul asiatic". Este un răspuns categoric, la cuvintele lui Churchill favorabile unei înţelegeri încrezătoare în putinţa unei "conviеţuiri paşnice" cu puterile comuniste. Ziariştii au aplaudat pe bătrîn, dar deputaţii au votat: "nu". Si e logic: nu se pot face două politici, în acelaşi timp; pe de o parte să se continue un efort istovitor şi să se întreţină o jumătate din lume, cu scopul de a stăvili revărsarea bolşevismului, iar pe de altă parte, să se asocieze cu bolşevismul, pentru a asigura o "coexistenţă", care n-a încetat de a implica, în Asia şi în Europa, retragerea Occidentului. (...)

In aceste zile, cînd totul se prăbuşeşte; cînd frontul comun al Occidentului se rupe din toate părţile, străpuns de ofensiva de pace sovietică; cînd Asia cedează în faţa agresiunii, iar Europa se cufundă în confuzie; cînd, în fiecare

BCU Cluj / Central University Library Cluj

clipă, sînt împuşcături, în Tunisia şi în Maroc; cînd sforţările consimţite pentru a uni şi întări Occidentul par a fi fost zadarnice; înfine, cînd totul trebuie reluat de la început, reacţia americană exprimată prin 39o de voturi, contra "zero", ce se împotriveşte "locarnitei" engleze, mi se iveşte ca singurul eveniment îmbucurător şi de bun augur.

2 iulie

Pierre Brisson continuă să mănînce carne de leu! El denunţă pericolele politicii de izolare: "In epoca noastră, singurătatea nu iartă. Singurătatea e mortală. De la eliberarea ţării, am învăţat un lucru: înţelegerea cu comunismul este o iluzie şi o înşelăciune. Nu se poate pactiza cu comunismul. Sau rezistăm, sau ne supunem. (...) Nu există două primejdii externe, pentru ţara noastră; nu există decît unul. Nu există două ameninţări de tiranie, ci numai una". (...)

3 iulie. Montchauvet

(...) Acceptarea de către Occident a unei reluări de contact cu Moscova, pentru a reglementa pe cale de discuţie directă şi printr-un comun acord cu U.R.S.S., unele probleme europene sau asiatice, este unul dintre rezultatele ofensivei sovietice de pace. Politica occidentală, aşa cum părea că a prins consistenţă, în ultimii ani, preconiza o reglementare paşnică cu puterile comuniste, însă numai după ce va fi luat "poziţii de forţă" care să împiedice Occidentul de a face noi concesii, de a părăsi alte terenuri şi principii şi care să permită fixarea condiţiilor stabilirii unei păci "juste şi durabile". Numai după ce va fi fost realizat programul de reînarmare şi de unire politică, Occidentul înţelegea să abordeze problema păcii. Această politică ne convenea în măsura în care ea înlesnea unui Occident înarmat şi unit să se gîndească la condiţiile păcii care să reglementeze în întregime problema Europei. (...)

Negocierile cu puterile lumii atlantice n-au adus, pînă acum, nici un rezultat serios. Dimpotrivă, au reuşit să zdruncine frontul occidental. Ofensiva aşa zisei păci sovietice a operat o spărtură în rîndurile Aliaţilor şi a pătruns în interiorul liniilor lor. De la primele succese, această ofensivă de pace a vădit veritabilul ei caracter: ea constrînge

Occidentul să treacă de la o situaţie cînd forţele păreau echilibrate, şi cînd timpul juca în favoarea reînarmării occidentale, la nişte poziţii de retragere şi de apărare. Este vorba de a elibera Europa răsăriteană. Primul ciclu al conferinţelor interaliate (la Teheran, Yalta, Potsdam) a consacrat prăbuşirea Estului european; după al doilea ciclu, început la Berlin şi continuat la Geneva, s-a ajuns la întrebarea: cum mai poate fi salvată de la prăbuşire cea de a doua jumătate a Europei? (...)

Negocierile cu U.R.S.S. odată angajate, de pe nişte poziţii care erau departe de a fi nişte poziţii de forţă, au inspirat Occidentului teama de a folosi cele mai bune argumente, pentru a nu compromite slabele şanse ale păcii. Occidentul a evitat problema Europei în întregimea ei şi nu a invocat, în sprijinul tezelor sale, situaţia nenorocită a ţărilor de la Răsărit. Raţiunea acestei omisiuni era frica de a nu indispune un interlocutor bănuitor, propunîndu-i condiţii ce n-ar fi fost acceptate. Sovieticii n-au avut niciodată astfel de scrupule şi au mers totdeauna pînă la capătul pretenţiilor şi exigenţelor lor. Intre un negociator care spune tot ce vrea să spună şi un altul care tace în privinţa a ceea ce primului nu i-ar plăcea să audă, este evident că discuţia devine şchioapă şi nu poate duce decît la un tîrg înşelător, pentru cel de-al doilea negociator. Iată cîteva exemple: la Berlin, proiectul sovietic pentru unificarea Germaniei prevedea retragerea trupelor de ocupaţie. Aliaţii, după cum se ştie, cereau alegeri libere şi controlate în cele două părţi ale Germaniei. Exigenţa Aliaţilor era logică şi echilibrată; condiţia pusă de sovietici era populară şi susceptibilă de a fi exploatată de propagandă. Nu exista decît o singură ripostă acestei propuneri: cererea de a fi evacuate toate ţările aflate sub regim de ocupaţie. Era uşor să se explice că această retragere a trupelor americane impunînd un efort mai mare şi o deplasare infinit mai întinsă decît retragerea trupelor sovietice, nu putea fi întreprinsă decît dacă toate situaţiile anormale provocate de război ar lua sfîrşit. (...) Dar Occidentul n-a îndrăznit să facă un pas înainte pentru a lumina această problemă; iar sovieticii au tras avantaje. Astăzi se ştie că pentru a avea pace, americanii trebuie să spună: "Go home".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

O altă propunere sovietică (aceea de a lăsa Uniunea Sovietică să participe la Pactul Atlantic, sau la orice alt pact de securitate europeană - cu sau fără americani - a părut grotească celor conştienţi de faptul că singurul pericol care ameninţă securitatea europeană vine de la Moscova. Totuşi această idee este englezească şi nu rusească, iar astăzi, înfăşurată în drăguţul nume de "Locarno", figurează în programul pe care aspiră să-l realizeze domnii Churchill şi Eden.Astfel, pentru a îndupleca pe sovietici să consimtă eliberarea Germaniei răsăritene, Churchill gîndise să le ofere putinţa de a participa la un nou "Locarno", adică la un pact de securitate şi la asistenţă reciprocă, întemeiat pe statu-quo în Europa. Am combătut această idee extrem de periculoasă pentru ţările noastre, chiar în sînul Mişcării Europene, unde ea se strecurase. Ucisă în Europa, ideea a reînviat în Asia şi a fost nevoie de îndîrjirea lui J.F. Dulles pentru a-i da lovitura de graţie, la ultima Conferinţă de la Washington. Dar o fi fost ucisă într-adevăr? Ideile engleze, cele rele ca şi cele bune, au viaţa împietrită; trebuiesc ucise de mai multe ori, pentru a nu mai tremura lumea de ele.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In limbaj diplomatic, "Locarno" ar însemna asocierea cu un partener redutabil, pentru a-i asigura paşnicul beneficiu al cuceririlor sale şi siguranţa unor poziţii ce ar putea deveni punctul de plecare spre alte cuceriri. Un astfel de pact care ar agrava şi ar prelungi subordonarea noastră, ar fi făţiş contrar declaraţiilor preşedintelui Eisenhower şi Churchill făcute la Washimgton, la 29 iunie. (...)

"Locarno" însemnează, în limbaj diplomatic, un pact prin care semnatarii (printre care şi foştii inamici) se angajează să respecte o anume situaţie şi să-şi dea o asistenţă reciprocă, dacă unul dintre ei s-ar abate de la angajamentele sale. Un astfel de pact presupune o pace încheiată, ale cărei clauze politice şi teritoriale au fost acceptate în mod liber de semnatarii pactului. Această acceptare liberă şi expresă poate să nu se întindă decît la o parte din clauzele conţinute în tratatul de pace. Astfel, la Locarno, germanii au acceptat garanţia pactului cu privire la frontiera lor occidentală, dar au refuzat să-şi asume angajamente noi cu privire la frontierele răsăritene. Cu toate protestele Poloniei, această dis-

criminare a fost acceptată. Dornici să reia relaţii încrezătoare cu un fost adversar, Aliaţii au vrut să-l asocieze la menţinerea unei situaţii de drept consacrată printr-un tratat, după un război victorios.

Insă un "Locarno" ca acela preconizat de Churchill, pentru Europa (cu scopul de a asigura o paşnică coexistenţă cu U.R.S.S.) nu se aseamănă întru nimic cu pactul din 1925. Noul pact ar urma să consolideze, prin angajamente speciale de asistenţă mutuală, o situaţie ilegală şi abuzivă, rezultînd din violarea succesivă a tuturor tratatelor şi acordurilor internaţionale încheiate în ultimul timp. Legîndu-se cu U.R.S.S.-ul, pentru a-şi asigura mînă de ajutor, atunci cînd o astfel de situaţie l-ar pune în pericol, Occidentul nu numai că ar recunoaşte implicit această situaţie, dar chiar i-ar garanta menţinerea. (...)

5 iulie

(...) Am primit invitaţia de a lua parte la căsătoria principesei Ileana, fosta arhiducesă a Austriei, cu doctorul Isărescu. Este a treia mezalianţă în familia noastră regală. Dr. Isărescu devine cumnat al doamnelor Lupescu şi Dolete. De asemenea, Isărescu devine unchiul regelui Mihai. Dinastia a făcut şi ea cum s-a priceput, pentru a intra în democraţie!

Ileana, pe care am cunoscut-o bine, la New York, are unele defecte aristocratice şi unele virtuţi burgheze. Sîngele "albastru" a împins-o în fel de fel de aventuri. Numele vaporaşului ei cu pînze, de la Constanţa, se numea "Isprava", adică "aventura". Putea să piardă toate bijuteriile coroanei!(...) Trebuie oare să adresăm către Frau Doktor Isărescu, cum i se zice în Germania, urarea de a avea multipli Isăreşti-mici, după cei şase drăguţi Habsburgi pe care alteţea sa regală şi imperială i-a adus pe lume?!...

7 iulie

Iată o excelentă definiţie a "neutralismului", dată de Thierry Maulnier, în revista "Preuves": Nimeni nu poate crede că un neutralism dezarmat, destinat să convingă U.R.S.S.-ul de nevinovăţia noastră, printr-o neputinţă deliberat consimţită, sau printr-un neutralism armat, hotărît să fie respectat,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ar putea (în ipoteza unui al treilea război mondial) să asigure supravieţuirea noastră dincolo de o înfrîngere a Statelor Unite presupunînd chiar că ne-am ţine în afara conflictului pînă la ora acestei înfrîngeri, fiindcă Europa Occidentală ar deveni mai incapabilă să-şi asigure salvarea, după ruina puterii americane decît Statele Unite după aservirea Europei Occidentale. Aici apare adevărata înfăţişare a neutralismului, atitudine care presupune implicit (chiar la aceia care nu acceptă cu nici un preţ să se încline) nu speranţa unui echilibru şi a unei "coexistenţe" permanente ale celor două lumi, ci speranţa unui termen de graţie: dorinţa de a întîrzia, în măsura posibilului şi de a amortiza efectele, tot în măsura posibilului, o scadenţă acceptată ca inevitabilă. Neutralismul întîlneşte aici formulele de amînare ale disperării, cînd categoriile sociale care se resemnează la propria lor condamnare, de istorie, caută o securitate provizorie şi o posibilitate a suspendării pedepsei: după noi, potopul! Acesta poate dura cît şi noi! Neutralismul nu se justifică şi nu se poate justifica decît prin convingerea profundă că "nu-i nimic de făcut" şi că victoria finală a comunismului este înscrisă, de pe acum, în viitorul lumii. Acest verdict al istoriei fiind considerat ca sigur, nu mai poate fi vorba decît de îmblînzirea inamicului, în măsura în care va binevoi să se lase îmblînzit". (...)

8 iulie

(...) Rică Georgescu îmi scrie pe un ton patetic să accept numaidecît şi fără condiţii, să intru în comitetul pe care Vişoianu se căzneşte zadarnic să-l formeze. (Acum cîteva săptămîni, fiind în trecere prin Paris, Georgescu mi-a făcut, prin viu grai, aceeaşi cerere. Imi spusese atunci că refuzul meu ţine totul pe loc, deoarece americanii ar cere prezenţa mea şi a lui Gherman, în comitet, pentru a da binecuvîntarea lor. De data aceasta, mă asigură în scris că americanii s-ar fi hotărît să dea "lumina verde" echipei Vişoianu, dar că prietenii mei, americani şi români, îmi cer cu stăruinţă să nu rămîn în afara acestui organ "naţional"). Stăruinţele lui mă supără peste măsură. Ele au ca scop să pună în sarcina mea faptul că Vişoianu nu reuşeşte să formeze un comitet ca lumea. E vina mea că ţara nu are un organ reprezentativ în străinătate şi că

"fruntaşii" români din New York, care privesc "rezistenţa" ca pe un fel de sinecură, nu primesc leafă de la "Europa Liberă"! Ca să mă înduplece, Georgescu îmi scrie că aceşti nenorociţi pomanagii politici se află în pragul sinuciderii! In ceea ce mă priveşte nu-mi recunosc nici o vină pentru cele ce se întîmplă la New York. Am oferit, din propria mea iniţiativă, o soluţie lui Vişoianu, lăsînd laoparte orice interes şi orice socoteală de ordin personal; condiţionam intrarea mea în comitet de crearea unui larg consiliu naţional, în cuprinsul căruia să se poată împăca diferitele tendinţe care destramă şi rup în bucăţi nefericita noastră emigraţie. Era cea mai bună soluţie, nu numai pentru întreaga emigraţie, dar şi pentru rege, care a rămas izolat şi mai ales pentru grupul Vişoianu care e din ce în ce mai detestat. Am făcut această propunere cu riscul de a pierde încrederea multor prieteni care nu voiesc, nici în ruptul capului, să se împace cu Vişoianu.

Grupul de la Washington a respins propunerile mele, numai din teama ca nu cumva să piardă "puterea". Vai de puterea asta! Acum mă învinuieşte că, prin refuzul meu, ţin în loc rezolvarea problemei româneşti. Mi-e silă de a sta de vorbă cu nişte comparşi atît de lipsiţi de bună-credinţă şi de bun simţ. (...) Membrii Ligii (care şi ei mă învinuiesc că n-am acceptat preşedinţia asociaţiei lor) publică pretutindeni fiţuici şi pamflete, răscolind din nou chestiunea fondurilor, stropind cu noroi pe Vişoianu, Creţeanu, Davila. Tigănia e în toi. N-aş sluji întru nimic cauza românească, dacă aş trece acum dintr-o parte în alta. E mai cuminte şi mai folositor să stau deoparte, să scriu, să ţin conferinţe şi să aştept ziua (dacă va mai veni) cînd voi putea împlini gîndul meu, realizînd o cît mai largă concentrare a forţelor româneşti din străinătate. Este ceea ce voi scrie lui Georgescu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

9 iulie

(...) Am auzit la radio declaraţiile lui Mendès France, înainte de a pleca la Geneva. "Preşedintele" e plin de încredere. El crede că a făcut totul şi că totul se află la locul lui, pentru ca negocierile directe, pe care le va începe luni, să ducă la încheierea unei păci, pînă la 2o iulie (adică peste opt zile). Oare pe ce se sprijină acest optimism?Mendès

France o spune fără ostentaţie, dar cu fermitate: se bizuie pe el însuşi, apoi pe voinţa de pace, care nu s-a schimbat şi pe faptul că adversarii nu pot să nu ştie că ei nu vor avea niciodată un mai bun şi mai sincer partener ca el, pentru a ajunge la un acord paşnic în privinţa Indochinei.

Parcă-l aud pe colonelul Beck, plecînd la Berchtesgaden, convins că Hitler nu-i va face pocinogul de la Dantzig, tocmai lui, cel mai bun partener posibil! De asemenea, mi se pare că aud pe Manoilescu, plecînd la Berlin şi la Roma, convins, cu bună-credinţă, şi spunînd cui avea timp să-l asculte că Transilvania nu poate să fie răpită de la un prieten al Axei, ca el! (...)

"Preşedintele" nu ne-a spus (şi nu-i facem din asta o vină) dacă are raţiuni solide pentru a se putea bizui pe bunăvoinţa adversarilor. A primit el oare de undeva, promisiuni sau angajamente? E greu să le presupunem, văzînd încrederea ce continuă să o aibă în succesul acţiunii sale. Pe de altă parte, cele mai importante prevederi încă n-au fost stabilite. Abia mîine se va întîlni cu Molotov. L-a rezervat la urmă, ca să-i rămînă gura dulce; numai de nu s-ar păcăi! Molotov este omul surprizelor de ultima oră.

Dacă aş fi în locul lui Mendès France, nu m-aş făli ca el, afirmînd o deplină încredere în favoarea destinului. N-aş vorbi de "curata mea conştiinţă", aşa cum a făcut-o. (...)

17 iulie

Voi fi devenit profet? Molotov a spus: niet, apoi niet, apoi încă odată niet. Eram sigur că aşa se va întîmpla.

Mare confuzie, în presa care credea că treaba era gata făcută: "Neaşteptată rigiditate la Geneva", scrie "France-Soir"; "Cinci ore de zadarnice discuţii", scrie "Paris-Presse"; ziarul "Figaro" deplînge "atitudinea negativă" a sovieticilor; în ce priveşte ziarul "L'Aurore", acesta e pur şi simplu indignat: "Drept cine ia Molotov pe domnul Mendès France?, se întreabă "Aurora"; "îl crede, oare, capabil să-şi părăsească aliaţii anglo-americani? Desigur, dorim pacea în Indochina, dar fără capitulare. Desigur, dorim coexistenţa paşnică în lume, dar fără capitulare. Dacă armistiţiul ar fi încheiat, Franţa ar fi cea dintîi printre constructorii păcii; dacă pacea nu ar

fi încheiată, Franţa ar lupta în prima linie, pentru construirea frontului de apărare a libertăţii! S-o ştie şi domnul Molotov" etc.

Doamne, cît sînt de naive toate vorbele astea! Trebuie oare ca Molotov să se decidă să spună "da sau nu", în privinţa armistiţiului îndochinez, pentru ca "Aurora" să ştie cu cine are de-aface? Prăbuşirea unei jumătăţi de lume, sub apăsarea comunistă, nu-i ajunge? Distrugerea ordinei europene,martirajul ţărilor de la răsărit, diviziile blindate de pe Elba, trosniturile sinistre ce se aud în Uniunea Franceză, vîntul de dezintegrare care suflă asupra lumii, toate astea n-au învăţato nimic? Dacă Molotov se va răsgîndi mîine, i se va arăta încredere. Dacă nu, se va lua act că Libertatea (majuscular) e în primejdie. Se va aviza atunci! Cum ar mai rezista Molotov, în faţa unei astfel de ameninţări?! (...) Dacă Mendès France va continua să vorbească de "sinceritatea" sa, e pierdut!(...)

21 iulie

BCU Cluj / Central University Library Cluj

S-a făcut: Mendès France a cîştigat prinsoarea. Acordurile de armistiţiu au fost semnate la Geneva. Nu se cunosc detaliile. Nu se cunosc nici dedesubturile. Mărturisesc că am fost un fals profet; nu credeam că Molotov va ceda, cu toate avantajele pe care le prezintă această ştire, pentru ansamblul lumii comuniste. (...)

George Enescu a suferit un nou atac de apoplexie,în urma căreia jumătatea stîngă a corpului său este paralizată. M-am dus să-l văd în umbrosul său mezanin din Rue de Clichy.Imobilitatea şi extrema lui paloare i-au restituit trăsăturilor sale acea maiestate pe care marele artist, încovoiat de boală, părea a o fi pierdut, în timpul din urmă. Intins, livid, cu ochii închişi, sub cearşeafuri albe, el ne provoacă mai puţin rău decît văzîndu-l la pupitrul său de dirijor, unde bietul său corp încovoiat urma în chinuri impulsiile sufletului său.Am fost săgetat de un sentiment de măreţie şi de zguduitoare frumuseţe care se desprindeau din această fiinţă armonioasă, în care orice semn de viaţă se oprise şi pe care moartea care-l veghea la căpătîi încă nu-l atinsese. Nu dormea: era conştient şi lucid; o luciditate întoarsă spre înlăuntru şi o conştiinţă pe care

faptele diverse ale exietenţei nu-l mai interesau. Infirmiera mi-a spus să profit de o clipă cînd el avea să-şi deschidă ochii, aflînd de prezenţa mea; doctorul i-a interzis vorbirea şi zgomotul. Nu am ascultat-o: eram prea străin lumii visurilor sale pentru a-i tulbura, prin prezenţa mea, ultimele sale gînduri. Am plecat cu inima strînsă,mergînd pe vîrful degetelor.

Maruca[1)] mi-a povestit cum l-a surprins răul: el îşi însemna unele observaţii, la biroul său, în timp ce una dintre elevele sale, o americană, executa la vioară o sonată de Beethoven. Deodată, Maruca aflîndu-se în camera vecină, nu a mai auzit nimic: sonata se întrerupsese brusc. A intrat şi l-a găsit pe maestru prăbuşit pe fotoliu, făcînd gesturi cu mîna dreaptă, ca şi cum ar fi vrut să se agaţe de ceva, înainte de a-şi fi pierdut conştiinţa. De trei zile, zace paralizat. In timpul din urmă, se simţea straniu de bine, a încheiat Maruca; mă temeam că nenorocirea va veni. - Se poate odihni? - Cu greutate. L-am rugat să doarmă. Mi-a murmurat că nu putea: gîndurile ce-i veneau îl împiedicau să doarmă. - Se gîndeşte la muzică?, l-am întrebat; mi-a răspuns că nu. (...) Fericiţi sînt totuşi aceia cărora semnalul de plecare le este dat printr-un arcuş de vioară,care se opreşte brusc, în splendoarea mijlocului unei sonate de Beethoven. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

24 iulie

Sarcina pe care mi-am asumat-o de patru ani, aceea de a informa ţara noastră prin radio, asupra evenimentelor săptămînii devine mereu mai grea. Ce pot să spun acestor bieţi oameni pierduţi în mizeria comunistă, pentru a le uşura disperarea?Cum să le mai întreţin puţinul din ce le-a mai rămas, ca încredere, în privinţa planurilor şi acţiunilor Occidentului? (...)

Cum să-i fac să înţeleagă pe auditorii de dincolo de Cortina de Fier, că un acord, care se aseamănă leit cu acela de la Yalta, folosind acelaşi limbaj şi sprijinit pe aceleaşi garanţii, poate fi altceva decît o înşelăciune şi o batjocură?Cum să le spun că Mendès France crede în voinţa de pace a lui Molotov, că s-a făcut garantul voinţei lui Molotov? Gîndiţi-vă pu-

1) Maruca Cantacuzino, soţia artistului.

ţin: cum poate fi cineva neîncrezător în domnul Molotov? Cum să fie suspectat acest om care, după pactul ce l-a încheiat la Moscova, a invadat ţările baltice şi Polonia şi a interpretat, în felul său, acordurile interaliate, Charta Atlanticului, tratatele de pace cu statele "suverane" din răsăritul european? El n-a dat decît cuvinte şi dovezi de o bună-credinţă nezdruncinată şi un ataşament ferm la cauza păcii. Ce orbire! Cum aş putea să-i învăţ pe ascultătorii mei că, după retragerea de la Geneva,care ar fi demonstrat cît este de lesnicioasă o înţelegere cu puterile comuniste, există încă în Franţa oameni care n-au decît o singură dorinţă: să se mai retragă puţin, pentru a se înţelege mai mult? (...) "Acordurile de la Geneva strigă lumii condiţiile favorabile unei reglementări ale celorlalte probleme internaţionale", anunţă Agenţia Tass. Si adaugă: "Aceste hotărîri sînt chemate să rezolve problemele cu privire la restabilirea păcii în Vietnam, în Laos, în Cambodgia, pe baza respectului independenţei, suveranităţii, unităţii şi integrităţii teritoriale ale celor trei state". Cu alte vorbe, sînt hotărîrile de la Yalta şi de la Potsdam care au reglementat problemele cu privire la Polonia, la România, pentru o întreagă jumătate a Europei, care astăzi geme în sclavie. Generos, Molotov oferă aceeaşi soartă unei noi părţi din Europa. De ce să nu i se dea Occidentului o nouă ocazie pentru a-şi dovedi neputinţa? Nu este oare Mendès France lichidatorul falimentului ideal? (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

25 iulie

Benouville[1] a dejunat cu noi. Mi-a citit ultima sa intervenţie, la Parlament, inimoasă, plină de curaj. El nu s-a temut să exprime o notă aparte, în mijlocul euforiei parlamentare care e aidoma cu aceea ce primise pe Daladier, la întoarcerea sa de la München.

Felicitîndu-l îi spun prietenului meu că trecutul a trecut; că la urma urmei Mendès France a despovărat ţara sa de o mare grijă şi că ceea ce este important acum ar fi să se împiedice alte "negocieri", mai puţin "inevitabile" decît acelea cu privire la Indochina, mult mai periculoase. Pentru ce n-ar denunţa el, de la tribuna parlamentului, pericolul propunerii

1) Deputat în Adunarea Naţională Franceză.

lui Molotov[1]?(...) Nu există nici o raţiune în favoarea unei reglementări care n-ar cuprinde decît o discuţie asupra problemei germane, răsucîndu-se în jurul eternei chestiuni a Comunităţii Europene Defensive. A se asigura pacea Europei, înseamnă a pune capăt tuturor chestiunilor nesoluţionate, tuturor conflictelor latente, tuturor "faptelor împlinite" şi niciodată consimţite, care întreţin tulburarea şi cauza pentru care nu mai există ordinea de drept european. Un pact de securitate europeană, ca acela propus de Molotov, n-ar putea să garanteze în mod valabil decît unele situaţii de drept rezultate dintr-o ordine europeană stabilită, şi nicidecum situaţiile de fapt, impuse în mod arbitrar, de ocupaţia sovietică, în Europa răsăriteană. Aceasta cu atît mai mult cu cît echilibrul european a fost în întregime deplasat în avantajul Moscovei, prin nişte fapte ilicite; reglementarea exclusivă a problemei germane, în sensul dorit de Molotov, ar accentua şi mai mult efectele acestei deplasări. Ar fi vorba deci de a opune propunerii lui Molotov nu un refuz, aşa cum sugera probabil America (fiindcă atunci se discută o propunere de pace, buna tactică este de a nu răspunde pur şi simplu:"Nu"), ci o acceptare condiţionată: bineînţeles, vom vorbi despre Europa, dar despre Europa în întregimea ei. Cînd e vorba de a fi garantată pacea, este nevoie să fie restabilit dreptul, în prealabil; iar aceasta nu numai în favoarea Germaniei, ci în favoarea tuturor ţărilor europene,unde dezordinea şi tulburarea, consecinţele directe ale războiului şi ale ocupaţiei străine n-au încetat.

Este adevărat că tratatele de pace încheiate cu România, Ungaria şi Bulgaria au fost reglementate printr-un statut legal al acestor ţări (tratatele negociate la Paris, în octombrie 1946 şi semnate, tot la Paris, în februarie 1947).

Dar aceste tratate n-au fost niciodată respectate nici de puterile ocupante, nici de guvernele "satelite". Principiile solemn înscrise în fruntea acestor tratate garantează drepturile omului, libertatea cetăţenilor, independenţa naţiunii, dar au fost, în mod făţiş şi continuu, violate. Alegerile

---

1) Este aluzie la Comunicatul Agenţiei Tass care prevedea o nouă conferinţă pentru reglementarea problemei germane şi a păcii în Europa.

au fost măsluite, voinţa popoarelor a fost grosolan falsificată, partidele politice dizolvate, cetăţenii urmăriţi şi arestaţi pentru convingerile lor politice, pentru ataşamentul lor faţă de Europa şi faţă de Occident, pentru credinţa lor.In ce priveşte România, toţi oamenii politici credincioşi Franţei se află la închisoare. Puterile occidentale au protestat contra violării acestor tratate pe care le garantaseră. Aceleaşi puteri occidentale au refuzat să ia act de rezultatul alegerilor, de legitimitatea parlamentelor şi guvernelor ieşite din aceste alegeri. S-au ridicat cu indignare împotriva teroarei exercitate asupra celor mai buni cetăţeni, asupra celor mai sinceri democraţi, asupra celor mai încercaţi dintre prietenii ordinii europene. Obligate să întreţină relaţii diplomatice cu statele"satelite", pentru a nu pierde orice contact cu aceste popoare ce le-au fost prietene odinioară, puterile occidentale n-au putut menţine decît o singură sancţiune cu privire la guvernele socotite ca existente în ilegalitate: ţările occidentale s-au opus intrării sateliţilor în Organizaţia Naţiunilor Unite. Revine îndeosebi Franţei să releveze caracterul insolit al situaţiei în care se află centrul şi răsăritul european. (...)

I se cere Franţei să participe la o nouă conferinţă şi să semneze un pact de securitate de care poate să atîrne propria sa existenţă, cu o putere comunistă care a violat toate angajamentele de neagresiune sau de asistenţă, luate pînă azi faţă de vecini, faţă de asociaţi şi aliaţi. (...) La ce-ar servi nişte garanţii care nu pot fi decît iluzorii, dacă aceste garanţii sînt îngrămădite deasupra unor dărîmături ale altor garanţii violate, chiar în clipa cînd au fost date? Pacea nu poate fi restabilită în Europa fără o revizuire serioasă a ansamblului situaţiei europene. (...)

29 iulie

(...) Raymond Aron, într-un articol din "Figaro"("O Europă Liberă, sau o Europă rusă"?) evocă argumente asemănătoare cu cele ale mele: "O conferinţă generală la care ar participa toate statele Europei, comuniste şi necomuniste, ar însemna recunoaşterea cvasi-oficială a sovietizării Europei Occidentale, de către occidentali". (...)

Un alt excelent articol al lui Gaxotte, în "Figaro",

este un persiflaj spiritual şi justificat la adresa numeroşilor intelectuali care aderă la comunism din "prudenţă burgheză".Gaxotte aminteşte, în această privinţă, că comunismul nu poate fi confundat cu partidul muncitorilor: "In trei ţări, cele mai industrializate din lume - scrie el - Statele Unite, Anglia şi Germania - nu există comunism muncitoresc". In Franţa, printre aderenţii la comunism nu se află decît 38 la sută muncitori.In ce priveşte credinţa intelectualilor, Gaxotte conclude judicios: "Acum 3o sau 35 de ani, comunismul se afla în foc. Era în plină controversă şi construcţie, în bătălii ale ideilor şi în bătălii de stradă. Era în sînge şi în flăcări. Cerea credinţă, efort şi sacrificiu. Să mărturisim sincer: iniţiaţii au alergat în ajutorul victoriei. Ei au trecut de partea marxismului nu atunci cînd marxismul le oferea cărţi şi raţiuni, ci atunci cînd au apărut mareşalii, avioanele şi diviziile blindate. Demonstraţia din Polonia, din Ungaria, din România şi din Germania răsăriteană a răcit pe muncitori şi a încălzit pe învăţăcei.Oamenii uzinelor au făcut un pas înapoi, dar oamenii cu călimară săltau de bucurie. Cum să nu ne îndoim de materialismul istoric,atunci cînd vedem că ruşii se află la Weimar?".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

7 august

Conferinţa ce-am ţinut-o la Vichy a avut succes. Am vorbit în faţa unui public numeros şi foarte călduros, în marea sală a Cazinoului. Am vorbit fără notiţe, ca de obicei, amestecînd unele imagini, folosite şi altădată, în alte conferinţe. (...) M-am străduit să analizez interpretarea pe care Moscova a dat-o unor cuvinte ca: pacea, ofensiva pentru pace, coexistenţa paşnică. Am insistat asupra mişcării, asupra dinamismului cuprins în aceste vorbe, în spiritul sovieticilor, Politica URSSului avînd o tendinţă neted universalistă, adică urmărind crearea unei lumi "Una" ("The one world") plină de o singură ideologie şi supusă unei autorităţi comune, noţiunea păcii se adaptează la această politică; pacea e compatibilă cu imperiul sovietic, trebuie să meargă în frunte şi să cîştige teren. Termenul "ofensiva de pace" spune exact ceea ce vrea să spună: este un efort pentru a pătrunde frontul adversar şi pentru a întinde frontierele şi pacea sovietică mereu mai departe. (...) Aceeaşi interpretare se cuvine termenului "coexistenţa paşnică". Nu e

vorba de a coexista pe loc, ci în voia unei mişcări ritmice: trei paşi înainte pentru sovietici, trei paşi înapoi pentru partenerii "în mod dificil coexistenţi".

In această lumină trebuie judecată noua propunere a lui Molotov. Moscova propune să garanteze pacea Europei, dar discuţia se limitează la regulile Germaniei. Astfel delimitată, Conferinţa nu prezintă nici un risc pentru U.R.S.S. şi nimic altceva decît posibilităţi de succes, adică o nouă înaintare din care ar rezulta dezintegrarea europeană.

Politica de pace a Occidentului a fost exclusiv o politică statică. Ea n-a urmărit decît consolidarea poziţiilor "ce se mai ţineau pe picioare". A debutat printr-o părăsire, prin părăsiri teritoriale şi mai ales prin părăsiri de principii: părăsirea Chartei Atlanticului şi a celei de la San Francisco. Astfel, chiar de la început, viermele se afla în fruct, principiul retragerii se afla în concepţia de pace. Negocierile de pace cu U.R.S.S., după Teheran, este istoria neîntreruptă a unei retrageri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De aci decurge necesitatea de a opune universalismului sovietic, o concepţie de pace sprijinită pe principii, adică o pace ofensivă. Şocul va fi mai violent, iar termenul unui acord între părţi va fi mai îndepărtat; totuşi şansele de război nu vor spori decît dacă, din compromis în compromis, va fi urmată calea capitulării. Confruntarea curajoasă între cele două teze opuse poate da naştere unei sinteze paşnice. Este singura atitudine logică şi rezonabilă care poate fi opusă propunerii lui Molotov. A zice "nu" este jenant; a zice "da" este a accepta mai dinainte o nouă retragere. Singurul răspuns ce-i poate fi opus este o concepţie ofensivă asupra păcii. (...)

9 august

(...) In Maroc, încăierări sîngeroase. Asasinatele sistematice continuă. Instigatorii se găsesc la Cairo. Se mai găsesc şi la Moscova. Momentul este prielnic pentru a se face presiuni asupra Franţei, potrivit metodelor aplicate în Vietnam.

Ho-Si-Min este stăpîn în Tonkin, partidul neo-destur-ian participă la guvernul din Tunisia, partidul Istiqlal aspiră să facă tot aşa în Maroc. Este, poate, "inevitabilul", dar este neliniştitor. (...)

10 august

Thierry Maulnier, după ce le-a spus "neutraliştilor" ce-au făcut, (opoziţia neutraliştilor faţă de comunitatea europeană este "întemeiată semiconştient, pe o simpatie terorizată cu privire la lumea sovietică") se leagă de ei, în numărul de august al revistei "Preuves", îndeosebi de naţionalişti şi de conservatori al căror antieuropeanism "se hrăneşte cu amintiri, cu regrete, cu speranţe care nu s-au stins, cu amărăciuni, cu temeri, cu umiliri moştenite din trecut, sau nou create de situaţia actuală a Franţei".

"Naţionalistul" se teme de Germania, suspectează America şi poartă pică Angliei. Singurul pericol pe care nu-l vede este pericolul real: "O lume eurasiatică de 800 de milioane de oameni, guvernată de o doctrină, în întregime îndreptată spre victoria universală, cea mai favorabilă coaliţie de forţe care a ameninţat de moarte vreodată Occidentul european". Ceea ce naţionalistul nu poate să primească este: "discriminarea în profitul Angliei, egalitatea în folosul Germaniei". Iar mai departe: "Nu există motive pentru ca Anglia să nu-şi păstreze ceea ce pierdem noi; nu există motive pentru ca Germania să nu fie tratată tot aşa de bine ca noi". (...) In ceea ce priveşte Statele Unite, naţionalistul le acuză "de a fi intrat în complotul mondial urzit contra Franţei": sînt vorbele lui Jean Block, "naţionalist francez".

In fond, naţionalistul (...) "nu face efortul îndrăzneţ de a înţelege lumea modernă, pentru a extrage cel mai bun cîştig, ci se încuie într-un izolaţionism cîrtitor. Lumea de azi îi oferă totul: prin urmare, el va refuza un pact cu lumea. El ştie bine că ţara lui ar fi încetat să mai existe, ca ţară liberă, dacă n-ar fi avut protecţia americană; dar din această certitudine, el resimte o surdă ranchiună: "Dacă ne place nouă să fim bătuţi!..." (...)

11 august

(...) In aceste ceasuri dramatice, cînd se hotărăşte soarta Franţei şi a Europei (Mendès France a făcut cunoscut pro-

iectul său Consiliului de Miniştri, în şedinţă secretă) URSS-ul şi-a asigurat putinţa de a se servi de atuurile potrivnice politicii de integrare europeană.

Conducătorii laburişti, în drum spre Pekin, se află la Moscova, unde Malenkov le-a pregătit cea mai călduroasă primire. Pivniţele Kremlinului le-au oferit din belşug excelentul lor caviar, şi mediocra lor şampanie. Toţi fruntaşii sovietici sînt de faţă. Attlee şi Bevan, cei doi fraţi inamici ai socialismului îşi împart între ei dărniciile Sovietului Suprem. Malenkov va reuşi oare să facă pace în sînul opoziţiei majestăţii sale britanice? Ceea ce-l interesează mai mult este să facă un nou efort de propagandă paşnică în exterior. Il interesează să pună beţe în roate Comunităţii Europene Defensive, în momentul suprem. Se va vorbi desigur despre Germania, iar Malenkov va face propuneri şi promisiuni. Attlee va încerca să convingă pe sovietici că C.E.D.-ul n-are decît defecte, (o Germanie controlată e mai bună decît una liberă pe mişcările sale) iar Bevan,care e dinainte cîştigat de teza sovietică, va găsi argumente noi, pentru a încurca jocul occidental; înfine, francezii vor găsi un motiv în plus pentru a prelungi procedura de ratificare.(...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

14 august. Montchauvet

Părăsind Parisul, am aflat condiţiile compromisului elaborat de Mendès France. Este o "soluţie" care nu valorează decît prin subînţelesurile pe care le cuprinde. Dacă amînările pe care le prevede n-au alt scop decît acela de a obişnui pe francezi şi pe germani cu o colaborare sinceră şi cu ideea partajului responsabilităţilor, în sînul noii Comunităţi, ar putea să satisfacă pe partizanii Europei. Dacă însă, dimpotrivă, aceste amînări urmăresc întîrzierea intrării în vigoare a Comunităţii, pentru a permite o intervenţie sovietică ce ar răsturna toate datele problemei, atunci adversarii C.E.D.-ului ar putea să-şi mai păstreze toate speranţele. Aşa este formulată "soluţia" lui Mendès France care intrigă toată lumea şi nu satisface în mod real pe nimeni. Caracteristica asta este proprie oricărui compromis. Rămîne de ştiut dacă un compromis poate fi o soluţie, într-o situaţie internaţională care necesită acţiuni precise şi imediate.

Trebuie recunoscut că sarcina lui Mendès France era

dintre cele mai grele. Incercarea lui de a apropia părţile adverse eşuase complet; era de aşteptat. Francezul nu se lasă dislocat atît de uşor din poziţiile sale ideologice; în măsura în care ora hotărîrilor se apropia, îndîrjirea pe care el o punea în apărarea ideilor sale devenea mai intensă şi mai pasionată. Cei care dădeau dovadă,de intransigenţă au fost adversarii C.E.D.-ului; mînia lor era atît de mare încît nu numai oamenii de stînga, ci şi "naţionaliştii" - mai ales naţionaliştii - ca Soustelle, Palevski, Koenig, Chaban Delmas ajunseseră să spere că numai o supremă intervenţie a Uniunii Sovietice avea să-i despovăreze de odiosul proiect de apărare occidentală. (...) Uniunea Sovietică devenea prietena care trebuia să răzbune Franţa, împotriva Americii şi să salveze Europa. Prăbuşirea unei jumătăţi a lumii, sub apăsarea sovietică, distrugerea ordinei europene, respingerea Franţei dintre ţările odinioară aflate sub influenţa ei, marea mizerie a Europei răsăritene, dezastrele din Indochina, tancurile "Molotova" înaintînd pe ruinele de la Dien Bien Phu, trosniturile sinistre din edificiul Uniunii Franceze din Africa de Nord, toate astea n-au arătat acestor certăreţi adevărata natură a primejdiei care paşte Occidentul; nimic nu i-a scos din confuza controversă în care amorul propriu este angajat într-o luptă stearpă, împotriva vremurilor. Soustelle a parcurs Polonia fără să fi înţeles, nici să fi simţit, groaznica umilinţă care a martirizat acest mare popor; el n-a reţinut din călătoria sa decît ideea de a se menţine cît mai mult spre vest,linia de-a lungul căreia veghează soldaţii mareşalului Rokosovski; iar Koenig a acceptat să fie ministru de război, acolo unde nici o datorie specială nu-l chema să prezideze dureroasa lichidare de la Tonkin şi la eliberarea Tunisiei[1]; dar onoarea sa de militant naţionalist nu i-a permis să supravieţuiască, în calitatea sa de ministru, la formarea unei armate de apărare europeană; şi-a dat demisia.

Era greu, în aceste condiţii, lui Mendès France (chiar dacă ar fi vrut-o) să elaboreze altceva decît un compromis. Ceea ce a căutat el, înainte de orice, era să salveze ac-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1) Guvernarea lui Mandès France a pus capăt războiului din Indochina, a statornicit autonomia tunisiană şi a respins Comunitatea Europeană Defensivă. In 1959, Mendès France s-a retras din partidul radical, ca efect al divergenţelor semnalate.

ţiunea sa guvernamentală căreia îi aduce, de bună-credinţă, desigur, caracterul unei misiuni binefăcătoare. Fiind economist, el e hotărît să consolideze Franţa, însănătoşind şi întinerind economia franceză. Acestei misiuni, şi-a consacrat toate eforturile. Dar opera sa nu poate fi îndeplinită în afara cadrului occidental. Mendès France are nevoie de prietenia Angliei şi de sprijinul Statelor Unite. Oricare i-ar fi dorinţa de "independenţă" a prietenilor săi, şeful guvernului e prea înţelept pentru a sacrifica acestei dorinţe şansele unei opere pe care a început-o. Deci, a crezut necesar să rezolve problema C.E.D.-ului, în sensul occidental; va prezenta proiectul aşa cum este, în faţa parlamentului, sperînd să-şi asigure o notă favorabilă, la Washington şi la Londra.

Cît despre "Europa", iată ceva care îl interesează mai puţin. Nu crede în ea. Nu poate să iubească Germania. Primele sale întîlniri cu lumea comunistă nu l-au decepţionat.

Astfel se explică pentru ce el a tratat proiectul C.E.D.-ului cu o rece detaşare. I-a acceptat numele şi principiul pentru că i s-a părut că nu putea face altfel: era o pilulă amară pe care trebuia s-o înghită. Dar el a extras din acest proiect, prin amendamentele sale, tot ceea ce era susceptibil să-i dea căldură şi viaţă. L-a lipsit de elementul încrederii care, mărturisesc şi eu, era greu să i-l acorde, dar care era singur de natură să o desprindă, din textele mediocre şi de altfel perfectibile, marea idee pe care o cuprindea. A introdus discriminări, rezerve, elemente de inegalitate care constituie o ofensă pentru unii, fără să fie vreo garanţie pentru careva; a accentuat caracterul de provizorat al unei opere, care nu valorează decît prin soliditatea legăturilor pe care le-ar putea înnoda imediat şi prin sentimentul pe care ea trebuie să-l dea popoarelor Europei; n-a făcut nimic pentru a ajuta rezolvarea problemei esenţiale, a colaborării franco-germane, fără de care apărarea rămăşiţei europene este imposibilă. Parcurgînd amendamentele lui Mendès France, se pot constata multiplele modalităţi în care Comunitatea Europeană ar putea fi lichidată; nu se vede limpede nici cum ea ar putea să-şi înceapă activitatea. Ii lipseşte verbul, care trebuie să se afle la originea oricărei opere de creaţie. Ii lipseşte credinţa, fără de care, cum spunea Goethe, orice creaţie umană este derizorie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Poate că Mendès France nu putea să facă nici altceva, nici mai bine. I-a trebuit să-şi asigure majoritatea; acest argument el îl va pune în relief, la Bruxelles, şi mai alea la Washington. Sînt convins că dacă ar fi avut un prealabil contact cu cei cinci colegi ai săi europeni, şi-ar fi formulat rezervele în cu totul altfel. (...)

Dacă Moscova va vorbi, aşa cum se doreşte, ce va urma? Va fi părăsită Germania şi Comunitatea, pentru a avea o asigurare de pace, de la U.R.S.S.? Nu este oare prea evident că, pentru a ajunge la pace, Europa trebuie să fie puternică şi integrată? Aici nu e vorba de a vorbi cu Rusia, pentru a demonta Europa, ci dimpotrivă de a reface Europa, pentru a vorbi cu Rusia.

De altfel este îndreptăţită temerea că dacă îndoiala persistă, în ceea ce priveşte efectele posibile ale unei intervenţii sovietice, Comunitatea nu va lua fiinţă. Există riscuri şi responsabilităţi pe care dr. Adenauer nu le poate asuma. Dacă, la apropiata întrunire de la Bruxelles, se va ajunge la un eşec, ce se va întîmpla? Adenauer va fi un om sfîrşit. Prietenii Moscovei vor triumfa în Franţa. Dar vor triumfa mai mult, în Germania. Nu aşa se poate cîştiga partida păcii. Aş vrea să cred că întunecatele mele presentimente nu se vor realiza. Dar mă tem că Europa noastră, măiastra pasăre în care am pus atîtea speranţe, nu va putea zbura în aer. Are prea mult plumb în aripi.

Modificările tratatului la care am făcut aluzie, ar fi, după cum scrie "Le Monde", următoarele: a) Durata tratatului - reducerea lui, de la 5o, la 2o de ani - ca şi Pactul Atlantic, cu posibilitatea de a fi denunţat, după 2o de ani, după un preaviz de un an. In afară de acestea, tratatul ar putea fi denunţat: dacă Pactul Atlantic ar fi el însuşi denunţat; dacă trupele anglo-americane ar părăsi continentul european (!); dacă Germania ar fi reunificată.(!) Această ultimă clauză permite o tîrguială cu Rusia: alegeri libere contra neutralizării Germaniei. Dar Germania este justificată prin faptul că ea şi-a rezervat dreptul de a se pronunţa în privinţa apartenenţei sale la C.E.D., după reunificare; b) Instituirea unei perioade de opt ani, în timpul căreia clauzele supranaţionale ar urma să nu fie aplicate. Asta înseamnă că, timp de opt ani, va exista, poate, o armată europeană, dar nu va exista o Europă; c) Limita-

rea integrării la forţa de acoperire, adică la forţele care se află în Germania şi (poate) în Franţa răsăriteană. Această gravă discriminare modifică nu numai economia proiectului, dar îi şi distruge spiritul: introduce în proiect primejdiosul principiu al inegalităţii. Celelalte modificări sînt de mai mică importanţă. (...)

Cum era de aşteptat, cei cinci "parteneri" ai Franţei din Comunitatea Europeană au fost adînc decepţionaţi de compromisul propus de Mendès France. Guvernul Olandei a exprimat întristata lui surprindere. Guvernul italian s-a mărginit să reafirme ataşamentul său la tratat, ca şi la principiile federaliste care l-au inspirat. Belgienii sînt şi mai rezervaţi: ei se pregătesc să intervină ca mediatori. Dar e greu să ne închipuim ce-o fi gîndind Spaak. In ceea ce priveşte pe germani, aceştia tac, în speranţa că protestările Beneluxului vor fi suficiente pentru a scoate la lumină intenţiile reale ale guvernului francez. Nu este exclus ca şi Adenauer să propună modificări.

"Marii aliaţi" sînt mai mult jenaţi decît dezamăgiţi, fiindcă, deşi nu fac parte din tratatul C.E.D-ului, au fost puşi în cauză, de mai multe ori, prin amendamentele lui Mendès, cu privire la tratat, la prezenţa trupelor americane şi engleze,în Europa etc. Ceea ce pare însemnat este că englezii, mai mult decît americanii par a dori să înlăture orice luare în considerare a ultimelor propuneri sovietice, înainte ca problema C.E.D.-ului să fi fost rezolvată. (...) Se va discuta şi cu Moscova, dar după, adică în nici un caz înainte de a se fi înţeles europenii între ei. Dacă această atitudine ar putea fi menţinută şi accentuată de anglo-saxoni, ea ar putea să contribuie mult la reuşita Conferinţei de la Bruxelles, care începe la 18 august.

17 august

Otto Grotewohl a expus punctul său de vedere în privinţa unificării germane. E timpul de a bate fierul cît e cald. Adenauer a primit o lovitură, prin compromisul lui Mendès,care ar putea să-i fie mortală. Grotewohl pare a voi să-i dea lovitura de graţie. (...) Din imnul de pace al Genevei, o singură notă precisă se desprinde: "Alegerile sînt o chestiune a Germa-

niei şi a poporului german; cînd Germania va fi evacuată de trupele de ocupaţie, poporul german va găsi cele mai bune mijloace pentru a-şi asigura alegeri libere".

Este programul lui Molotov: mai întîi, un acord între cei Patru Mari şi un acord simultan între cele două Germanii, guvernul "popular" tratînd cu guvernul federal în condiţiile egalităţii; apoi evacuarea Germaniei de către trupele de ocupaţie; sovieticii se vor retrage pînă în Polonia, iar americanii pînă în America; în sfîrşit alegerile, evident "libere". Este ceea ce am numit pacea dinamică, pacea care iese, în primele rînduri, însoţind înaintarea imperiului bolşevismului. Si cînd te gîndeşti că jumătate din Franţa doreşte cu nerăbdare să audă acestea, pentru a mai amîna încă o dată programul său de înarmare!

In fond, ce vrea Mendès France? El cere americanilor, pe de o parte, să rămînă cît mai mult timp posibil în Germania, iar pe de altă parte, face ca C.E.D.-ul să atîrne de durata acestei "ocupaţii". (...) "Marii aliaţi", partenerii, "amicii comunişti" din afară, şi nimeni nu mai înţeleg nimic. Nodul enigmei este chiar Mendès France. Oricine îi va recunoaşte buna lui credinţă, dar toată lumea se întreabă: pe cine vrea el să înşele? Vrea el oare să-şi bată joc de americani, printr-o procedură care ar ascuţi negocierile în vederea unei noi Geneve? Işi rîde el de sovietici, vrînd să le pună la încercare "sinceritatea"? Se pregăteşte el oare pentru înmormîntarea acestui tratat pe care nu-l vrea, sau se bizuie pe parlament, pentru a respinge o soluţie pe care nu o aprobă nici el?

Un singur lucru mi se pare sigur: Europa unită este ultima lui grijă. Impotriva conducătorilor Belgiei, Olandei, Italiei şi Germaniei, Mendès France nu crede în Europa. Pentru acest motiv se vede la orizont desenîndu-se - lucru supărător şi paradoxal - un front european ridicat împotriva Franţei. (...) Dacă ar trebui să sacrifice Europa, pentru a pacifica lumea, acest om, probabil, n-ar şovăi.

Dar poate fi sacrificată Europa, fără ca implicit să fie sacrificată şi Franţa? (...)

18 august

Astăseară Mendès France întîlneşte pe Spaak, poate

şi pe Adenauer, la Bruxelles; mîine începe Conferinţa celor Sase. (...)

Pentru Mendès France nu e vorba de a face un joc oportunist şi de a se dărui celui care dă mai mult. El ar vrea să încerce o politică nouă. Işi simte vocaţia de intermediar la scara mondială. (...) Această politică nouă pare a nu avea tendinţa de a zdruncina bazele lumii atlantice. Mai fin decît prietenii săi neutralişti, mai inteligent decît aceştia, Mendès France înţelege să menajeze America. Dacă înţelegerea franco-americană nu reuşeşte, el va trebui să se refugieze de partea bună. Dar trebuie să poată păstra pînă la capăt şi cu orice preţ, legăturile de "încredere" pe care le-a stabilit cu blocul comunist. (...)

Tot ceea ce rămîne în afara blocurilor nu este esenţial şi poate fi sacrificat. Europa este un accesoriu; Germania - o povară; Franţa ar fi mai uşoară, mai suplă şi mai eficientă, dacă ar putea să acţioneze singură şi să facă să funcţioneze balanţa forţelor, între foştii aliaţi. Comunitatea Europeană,aşa cum au închipuit-o cîţiva visători şi au schiţat-o cîţiva oameni politici, ar putea să slujească întocmai ca o momeală,pentru a atrage U.R.S.S.-ul în jocul planetar al Franţei. Dar îndată ce U.R.S.S.-ul şi-ar lua locul ce i se rezervă, momeala ar putea să fie părăsită, iar Germania, extrasă dintr-o Europă dezintegrată, ar deveni zălogul reconcilierii între Est şi Vest.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Această explicaţie pe care încerc să o dau asupra politicii lui Mendès France, nu este efectul imaginaţiei mele; ea este coroborată prin modul în care prietenii şi admiratorii preşedintelui de Consiliu francez interpretează activitatea sa. (...)

Trebuie să mai amintesc realităţile care se opun bizarului "realism" pe care prietenii îl atribuie lui Mendès France? Rolul de intermediar ţinut de un individ, sau de o naţie,nu ocupă loc în spaţiu. Rusul va înainta, aşa cum a înaintat totdeauna, pînă la zidul care-l opreşte, pînă la forţa care-i taie drumul. Dacă e vorba de înţelegere şi de "coexistenţă", el va încerca să se înţeleagă cu forţa opusă. El se va servi de intermediar, pentru a-şi deschide calea şi pentru a înainta cît mai mult posibil. El nu va trata niciodată cu partenerul, de la egal la egal. A învăţat să se slujească de altul şi-l va

înlătura din drum, sau îl va strivi. O Franţă "independentă", ridicată în calea U.R.S.S.-ului, pentru a-l înştiinţa că ora adevărului a sunat, ar fi o Franţă pierdută.

Nu cu Franţa doreşte U.R.S.S.-ul să se înţeleagă, ci cu Statele Unite americane doreşte "să coexiste", după cum a vrut "să coexiste" cu Germania lui Hitler. Cine n-a studiat Acordul de la Moscova nu poate să înţeleagă nimic din situaţia actuală. Dacă e vorba într-adevăr ca sovieticii să facă "o pauză", trebuie să trateze cu puteri de forţă egală, iar dacă ar ajunge la o înţelegere cu o putere de forţă egală, ei vor fi gata să jertfească şi să împartă pe toţi intermediarii, pe toţi "independenţii" binevoitori, aşa cum au făcut-o în cazul lui Hitler. Ei nu se pot opri - repet - decît acolo unde sînt opriţi. Nici prin vorbe bune, nici prin "eforturi supreme" de elocinţă, n-ar putea fi opriţi.

Pentru a rezista U.R.S.S.-ului - fie în vederea unui conflict, fie în speranţa unei "coexistenţe ", trebuie să reprezinţi o forţă. Deci este nevoie, pentru o ţară ca Franţa, să facă parte dintr-un bloc: blocul european sudat la blocul atlantic. Este necesar ca blocul din care face parte să fie cît mai puternic. Slăbind blocul căreia Franţa îi aparţine; respingînd o parte a forţelor gata să se integreze; părăsind Germania în neutralitate, adică lăsînd-o în inevitabila putere a Moscovei; sustrăgîndu-se ea însăşi din blocul acesta, pentru a juca un rol de intermediar "independent"; şi făcînd toate acestea în numele unui realism politic luminat şi experimentat,Franţa ar da dovadă de o atît de groaznică orbire, încît vreau să sper, pentru lumea liberă, pentru Europa şi mai ales pentru Franţa, însăşi ca temerile mele cu privire la intenţiile lui Mendès France să nu fie justificate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

19 august

Se împlinesc zece ani de la episoadele "eliberării", care se succed într-un ritm ameţitor, în Franţa şi în România. Franţa sărbătoreşte cum se cuvine această succesiune de aniversări glorioase. Dar, vai! şi România. Am consacrat buletinul meu radiofonic sărbătorilor eliberării.

După ce am amintit felul în care s-a făcut "eliberarea" în Franţa şi în România, am încheiat astfel: "Luna au-

gust 1944, lună de înviere pentru Apusul european, este pentru noi o amintire de grea osîndă. In timp ce alţii, cu care împărtăşisem, pe vremuri, aceleaşi gînduri şi credinţe de revenire la lumină, noi românii intram în cel mai cumplit întuneric. Războiul grăise adevărul pentru Occident, fiindcă fusese un război de eliberare. Pentru români însă, a fost un şir de cumplite înşelăciuni, a fost sfîrşitul drepturilor şi năzuinţelor noastre. De aceea, în Europa tăiată în două, unde petele de lumină şi cele de întuneric se învecinează, în timp ce unii ridică la cer laude de slavă, alţii îşi coboară privirile în pămînt şi caută să uite zece ani de deznădejde şi de suferinţe.

Asemenea deosebiri care dăinuiesc în cuprinsul aceluiaşi continent (un continent care astăzi pare tot mai mic)nu pot să nu arunce o umbră peste fericirea acelora care se bucură de norocul lor. Nu este posibil ca oamenii cu răspunderea treburilor politice să nu se întrebe cu îngrijorare: cît timp va mai putea rămîne acest mic continent împărţit în două bucăţi, o parte liberă, alta înrobită. Este ceva adînc nesănătos în stările de azi ale Europei. (...)

Cea dintîi învăţătură pe care apusenii ar trebui să o tragă de pe urma nenorocirilor noastre este aceea de a închega laolaltă acea Comunitate Europeană, fără de care Occidentul european este ameninţat să ajungă în aceeaşi stare, ca şi noi. In loc să-şi amintească de certurile lor, care nu i-au împiedicat să rămînă aşa cum sînt, întregi şi liberi, ei ar face bine să privească dincolo de Cortina de Fier, unde o omenire întreagă zace în chinuri şi în întuneric. A doua învăţătură este aceea că împăcarea dintre Răsărit şi Apus, despre care se vorbeşte mereu, aşa zisa convieţuire paşnică dintre lumi deosebite, nu se poate face numai la suprafaţa stărilor de azi, printr-un schimb de vorbe şi de făgăduieli, care ar lăsa să dăinuiască în adîncime toate focarele de tulburare şi de îndreptăţită revoltă. Pentru a pune capăt primejdioasei situaţii de acum, este nevoie de a căuta mijloace de reală îndreptare. Sărbătorile ce se ţin lanţ, în această lună, ar trebui să fie un prilej de reculegere şi de cinstită cugetare. Războiul trecut a izbucnit fiindcă două ţări europene (Cehoslovacia şi Polonia) au fost ameninţate să fie nimicite. După cotropirea lor de către Germania hitleristă, "o convieţuire paşnică", între puteri, nu a mai

BCU Cluj / Central University Library Cluj

fost posibilă în Europa.

Astăzi, jumătate din continent (peste 100 de milioane de oameni) este înhămată la jug. Cum ar fi posibil, în asemenea împrejurări, o "convieţuire paşnică" între Apus şi Răsărit? Cum s-ar putea face pace, astăzi, prin aceleaşi fapte care au pricinuit războiul de ieri?

Lozinca zilei de azi, pentru toţi cei care doresc pacea cu adevărat, nu poate fi decît aceasta: mai întîi îndreptare şi apoi împăcare. Este lozinca pe care toţi trebuie s-o propovăduim, în această lună de pomină. (...)

21 august

Imi fac mult sînge rău din cauza Conferinţei de la Bruxelles. Importanţa lucrurilor ce se petrec acolo contrastează cu indiferenţa care domneşte aici. Soarta noastră, a tuturor europenilor de la vest şi de la est, atîrnă de această Comunitate care se naşte atît de greu. Cei care nu înţeleg nimic sînt foarte numeroşi! Numeroşi sînt şi aceia care mai speră că un "efort suprem" ar fi destul pentru a capta bunăvoinţa sovietică şi pentru a face din ea temeiul cel mai sigur al păcii de mîine. Destui sînt şi aceia care ar dori să se sustragă de la datoria imperioasă de a se împotrivi pericolului, în mod solidar, negînd existenţa acestui pericol, sau căutînd înşelătoare asigurări, în tabăra inamică. Ceea ce este mai dureros este a vedea pe un francez înlocuind textul limpede al unei soluţii europene printr-un penibil compromis care adăposteşte toate gîndirile întunecate ale Anti-Europei. (...)

24 august

In concluziile de la Bruxelles, după constatările cu privire la imposibilitatea de a se ajunge la un acord, reprezentanţii celor şase guverne "au constatat că scopurile principale ale politicii lor europene sînt: sporirea cooperării europene pentru a ocroti Europa occidentală împotriva forţelor care o ameninţă; evitarea oricărei neutralizări a Germaniei, contribuind la unificarea Germaniei şi la participarea germană la apărarea comună; elaborarea unei formule politice şi economice de integrare europeană, care toate rămîn neschimbate". (...)

31 august. Montchauvet

(...) Ed. Herriot a abuzat de înaintata sa vîrstă şi de apropiata sa moarte, pentru a da lovitura de graţie Comunităţii Europene de Apărare: "Unchiaşul ce sînt, omul care va dispărea, are dreptul să vă strige: nu vă încredeţi, fiindcă veţi regreta acest gest ireparabil". In ce priveşte restul,raţionamentul său a fost destul de moale: pe de o parte, avertismentul că "tratatul C.E.D.-ului îmbrînceşte Germania în braţele Rusiei" (cînd exact contrariul este adevărul), iar pe de altă parte, evocarea suferinţelor pe care Herriot le-a îndurat în Germania şi pe care "nu le poate uita", în sfîrşit, amintirile bunelor sale relaţii cu U.R.S.S.-ul ("Am întins mîna Rusiei,în timpul cînd înfloreau promisiunile omului cu cuţitul între dinţi; după pactul franco-rus n-am avut nici cea mai mică dificultate cu Rusia"). După pactul franco-rus, au urmat Pactul de la Moscova şi puţin după aceea, invazia Europei şi distrugerea ordinei europene. Dar Herriot e prea bătrîn pentru a-şi mai aduce aminte. Si cum aceste"dificultăţi"au picat în sarcina altuia, ele n-au nici o importanţă pentru Herriot. Toată pledoaria demnului unchiaş, începînd cu cupletul asupra Angliei, cupletul asupra armatei, cupletul asupra Europei, pînă la ideile sale cu privire la bunele relaţii ce trebuiesc păstrate "cu toată lumea", cu americanii, ca şi cu ruşii, în plus nota de neîncredere persistentă, referitoare la Germania, toate acestea ilustrează caracterul luptei ce se dă într-o aripă a majorităţii (cu excepţia comuniştilor), în numele unui trecut consumat şi contra unei lumi în faza de formaţie. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In ce priveşte pe Mendès France, acesta lăsînd discuţia să se îndrepte spre deznodămîntul ei fatal (după ce-a făcut jocul adversarilor C.E.D.-ului, prin critica acerbă ce i-a adus-o acordului de la Paris) omul acesta n-a încetat de a se lăuda, cu aroganţă, pentru "imparţialitatea" şi "obiectivitatea" sa. El s-a apărat cu violenţă, de învinuirea de a fi un "neutralist" şi s-a apărat de aparenţa că ar dori o răsturnare a alianţelor. A cîntat, pe toate tonurile, atașamentul său la alianta atlantică, dorinta lui de a construi Europa, acceptarea lui în favoarea reînarmării germane etc. Dar realitatea de care

prietenii lui fac mare caz, nu mai inspiră nici o încredere. Omul are "ideile sale" cu privire la politica atlantică pe care înţelege s-o urmeze. Acţiunea lui a mers făţiş împotriva scopurilor pe care aliaţii Franţei şi-au propus să le admită. Jurînd pe credinţa sa în Pactul Atlantic, el a deslegat, în cîteva zile, toate legăturile pe care politica occidentală le realizase între popoarele libere. Mendès France a decepţionat şi a contrariat Statele Unite; a "dezintegrat" Europa, jignind Beneluxul şi insultînd brutal Germania democratică; el a amînat, la o dată nesigură, reînarmarea Europei; a slăbit, poate chiar a ucis astfel spiritul de colaborare şi ideea de comunitate, în sînul lumii libere; a adus inestimabile servicii Moscovei. Vorbele şi declaraţiile sale n-au slujit decît să mascheze natura exactă a "realizărilor" sale. Dacă ar fi vrut "să trădeze", în nici un fel n-ar fi reuşit mai bine decît aşa cum a reuşit să separe America de Europa, pentru a arunca buimăceala pe continent pentru a compromite apărarea Occidentului. Iar toate acestea - după cum a spus-o singur - nu sînt o "încheiere", ci doar o "etapă" în calea executării unei politici care poate să provoace tulburări dintre cele mai vaste. Dacă Statele Unite se încăpăţînează să reînarmeze, cît mai repede Germania - fără să mai ţină seama de părerile Franţei - şi dacă lupta pentru a cîştiga Germania se angajează între Statele Unite şi Rusia;dacă Germania se lasă în voia celui care oferă mai mult, aşa cum cer adversarii lui Adenauer; dacă Franţa, din ce în ce mai izolată, dezamăgită şi iritată, alunecă sub apăsarea unei singure puteri care astăzi aplaudă faptele şi gesturile lui Mendès, politica guvernului francez va avea să se grăbească pentru a ajunge, din "etapă în etapă" la o completă paralizie a sistemului "atlantic". Mendès nici măcar nu trebuie să părăsească tabăra occidentală; Moscova nu i-ar cere decît să rămînă acolo pentru a-şi desăvîrşi opera, pînă la "etapa" finală.

Iată cum a început şedinţa fatală, în "ordine şi demnitate": preşedintele a anunţat rezultatul votului şi a declarat că proiectul de lege asupra Comunităţii Europene Defensive a fost respins. Imediat, unii au strigat: - "Moscova, Moscova!"... Gaullişţii au cîntat Marsilieza; toată lumea s-a ridicat în picioare. In mijlocul bucuriei generale, comuniştii au cîntat Internaţionala. M.R.P.-iştii s-au răstit la gaullişti; "In picioa-

re! In picioare!"... Tipete, înjurături, ameninţări. Paul Reynaud s-a urcat la tribună şi a declarat: - Pentru prima oară în istoria parlamentului francez, un tratat a fost respins,fără ca barem autorul lui, sau semnatarul, să fi obţinut dreptul de a-l apăra.

"Figaro" constată: "Mendès France n-a făcut nimic pentru a asigura libertatea oponenţilor săi. Liniştit, pe banca lui, nemişcat şi plutind departe, el a dat frîu liber tuturor manevrelor. O perdea neagră părea a se coborî cu încetul, asupra acestei ceremonii funebre. Mîine, vor putea răsări unele frici. Dar astăseară, este altceva! Astăzi e ziua ruşinii".

1 septembrie

Vin de la Conferinţa ce s-a ţinut la Knokke[1]. La 26 august, au fost discuţiile politice. Au vorbit mulţi: Madariaga, Motz, Blücher (vicecancelarul german), Graham White,Malagodi, un senator francez, Laffargue, doi reprezentanţi ai liberalismului asiatic şi ministrul belgian Rey. Liberalismul membrilor Conferinţei s-a străduit mai puţin de a formula principii, decît de a judeca evenimentele actuale. Madariaga a luat o atitudine îndrăzneaţă şi originală, cu privire la Moscova, blamînd graba cu care oamenii de stat din Occident doresc să negocieze cu U.R.S.S., atunci cînd singura schimbare intervenită în Rusia era grija lui Malenkov de a-şi trage o mănuşă de catifea, peste o mînă de fier. (A fost o controversă, cu englezii, în privinţa lui Churchill, pe care Madariaga l-a denunţat pentru rătăcirile sale, cu toate că spaniolul a fost un admirator al epocii de glorie a lui Churchill.) Profitînd de poziţia sa de "preşedinte de onoare", Madariaga a blamat guvernele care cred în putinţa de a statornici o coexistenţă cu U.R.S.S., pe strîmbătăţile lumii actuale. In acelaşi sens, dar mai atenuant, a vorbit Motz. Scandinavii şi englezii au apărat necesitatea unei coexistenţe paşnice. Ei se tem de războiul ce ar putea izbucni ca urmare a unei înăspriri antisovietice, în Occident. (...)

Dezbaterile au cîştigat în întindere şi în adîncime prin intervenţia celor doi observatori sosiţi din Asia. Un re-

1) Staţiune balneară, în Flandra apuseană a Belgiei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

prezentant al Ceylonului a expus documentat caracterul zguduitor al marelui efort de "eliberare", continuat de popoarele asiatice, efort pe care îl opune vechilor pretenţii colonialiste occidentale, ca şi tendinţelor de pătrundere a comunismului sovietic şi chinez. Se desprindea din cuvintele "liberalului" ceylonez, o extremă încredere în viitor. Această încredere întemeiată nu numai pe mişcarea care a trezit Asia, (...) ci mai ales pe forţele spirituale pe care popoarele asiatice ar fi în stare să le opună oricărei încercări de dominaţie străină.(...)

2 septembrie

Attlee a arătat o părere originală, vorbind despre călătoria sa în China. Se pare că a găsit acolo, "aproape exact ceea ce aştepta să vadă". Asta înseamnă că nu şi-a făcut niciodată iluzii cu privire la imperiul roşu al galbenilor. Se pare că Mao i-a sugerat să ceară americanilor să părăsească Formoza şi să nu mai înarmeze Japonia, nici Germania. Attlee ar fi răspuns printr-o contrapropunere: ar fi sugerat lui Mao să intervină la Moscova, pentru ca "populaţiile să fie lăsate libere să-şi conducă propriile lor treburi; naţiunile satelite din Europa răsăriteană să fie libere; partidul comunist să nu mai intrige împotriva celorlalte guverne; în sfîrşit, să fie o reducere generală a armamentelor". Eliberarea "sateliţilor",iată o idee care niciodată n-ar fi trecut prin capul d-lui Eden! Laburismul are partea lui bună, chiar şi atunci cînd se apucă de călătorii şocante şi inutile. (...)

C.E.D.ul a fost respins de Adunarea Naţională - scrie Thierry Maulnier - prin minoritatea dintre 22o de voturi, împotriva celorlalte 264, datorită voturilor sovietice. (...)

4 septembrie

(...) Două interviuri sînt la ordinea de zi. Adenauer a declarat ziarului "Times": "N-aş şti cum să repet destul de des, cu destulă forţă, cît de gravă este situaţia ce s-a creat prin respingerea C.E.D.-ului de către parlamentul francez. Astăzi, ca şi în trecut, am ferma convingere că liniştea şi securitatea Europei atîrnă în mod esenţial de bunele relaţii dintre Franţa şi Germania. Eu nu cred că Franţa ar putea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

să fie pierdută pentru Occidemt şi încă sper că ea îşi va regăsi măreţia, iar Comunitatea Europeană Defensivă, se va naşte, într-o zi. Nu subestimez dificultăţile Franţei, dar sînt convins că ideea europeană rămîne şi că va rămînea. Ideea europeană nu poate fi ucisă printr-o greşeală de procedură a Adunării Naţionale Franceze, cu ajutorul unei sute de comunişti"." Urmează o polemică cu Mendès, întemeiată pe prezumţia că acesta din urmă ar căuta o alianţă cu U.R.S.S., care nu mai e Rusia ţarilor. (...) "Mendès nu înţelege nici faptul că noi europenii n-avem o altă şansă de a rezista Rusiei comuniste,dacă nu rămînem uniţi; nu va putea exista Europa fără o colaborare franco-germană; soarta Franţei şi aceea a Germaniei sînt indivizibile. Vom cădea împreună, pe mîinile ruşilor, dacă nu vom şti să rămînem liberi şi împreună".

Mendès a răspuns întrebărilor puse de Kingsbury-Smith: "Am ales lumea liberă şi înţelegem să rămînem în ea". Urmează o demonstraţie trasă de păr, pentru a dovedi că C.E.D.-ul ar fi fost respins de o majoritate necomunistă (simplă presupunere!). (...) Apoi obişnuita lui profesiune de credinţă: occidental şi atlantic, ca el, nu mai e nimeni! De altfel cvasi-unanimitatea deputaţilor (cu excepţia comuniştilor) susţine alianţa atlantică. Patru cincimi dintre reprezentanţii poporului francez sînt credincioşi alianţei". (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

5 septembrie

(...) Cartea lui Isaac Deutscher asupra "Rusiei după Stalin" încearcă, în pagini nu lipsite de atracţie, să explice evoluţia revoluţiei sovietice, de la leninism pînă la stalinism, şi de la stalinism pînă în ziua de azi. Altoită pe societatea înapoiată a Rusiei din 192o (contrar tuturor preceptelor lui Marx) revoluţia nu putea să se dezvolte decît într-o experienţă de socializare a unei singure ţări, aducînd la putere pe protagonistul unei astfel de experienţe, adică pe Stalin, potrivnic dorinţelor lui Lenin şi celor mai credincioşi discipoli care au sperat şi au aşteptat totdeauna o revoluţie generală. Mijloacele întrebuinţate de Stalin corespundeau acestei evoluţii: în interior un pumn de fier - autoritarismul cel mai neîmblînzit - a înlăturat orice veleitate de "democraţie

proletară", iar în exterior o politică ce a subordonat interesele comunismului intereselor Rusiei. Dar revoluţia şi auxiliarii ei - planificarea economică şi teroarea politică - au săvîrşit minuni, înlăuntrul imensului imperiu; Rusia a făcut un salt înainte "de la cormanul de lemn al plugului, pînă la generatorul de energie, folosind fisiunea nucleară"; astfel a ajuns la o dezvoltare ce se află în a doua fază a evoluţiei sale; mai mult decît atît, ea este coaptă pentru a ieşi din izolarea şi din servitutea sa. Concluzia: "Occidentul, printr-o politică inteligentă, trebuie să încurajeze tendinţele favorabile liberalismului regimului, ceea ce ar fi un lucru mai bun decît să întărească clanul celor "duri", prin intransigenţă".

Isaac Deutscher, israelit de origină poloneză şi fost comunist, a păstrat revoluţiei (care l-a respins de la sînul ei) o duioşie care îl îndeamnă să recomande noii sale patrii, adică Angliei, să nu atingă Rusia decît cu mănuşi. Cartea sa a devenit un breviar al neutralismului anglo-francez. Este primejdios, în sensul că el construieşte, pe baza unei documentaţii interesante, dar superficiale, o "explicaţie" adică un joc al spiritului, pe care istoria nu-l confirmă decît în parte, sau deloc. Unele pagini cu privire la modul în care Rusia a trebuit să se întindă teritorial, după război, ca şi cu privire la "sinceritatea" lui Stalin, iată lucruri de cea mai evidentă fantezie. (...)

Înţeleg exasperarea autorului, împotriva stării de spirit a emigraţilor, care trăiesc din amintiri şi refuză să ia act de adîncile transformări ce se petrec în ţările lor.De cîte ori n-am fost asaltat de neliniştea pe care o provoacă în mine conştiinţa prăpastiei ce se adînceşte între mine şi românii din România... A ne pregăti - aşa cum este datoria noastră - să trecem peste această prăpastie, este aproape un fapt tot atît de temerar ca încercarea lui Orfeu de a coborî în împărăţia umbrelor. Astăzi, încă nu se poate şti unde se află împărăţia celor vii şi unde împărăţia umbrelor. Dar între drama mizeriei exilului, şi lupta de supravieţuire a lumii libere,este o deosebire. Nu ne este îngăduit să nu ţinem seama de numărul diviziilor aliniate de-a lungul frontierelor. (...)

6 septembrie

Ziarele franceze dojenează pe Adenauer pentru că l-a atins pe dl. Mendès: "A fost o intervenţie inadmisibilă", scrie "Le Monde". Ziarul "L'Aurore" spune: "Domnul cancelar german ar fi mai bine inspirat dacă s-ar ocupa mai puţin de treburile parlamentare franceze". Aşa cum toată lumea ştie, "treburile parlamentare franceze" n-au nici o legătură cu treburile Europei sau ale lumii!... In ce priveşte pe Mendès, acesta se fereşte de a intra în polemici cu "partenerii" săi europeni. Retras pe muntele Sinai - adică în grădina sa de la Marly - se gîndeşte cum ar putea el să asigure salvarea poporului său. In cuvîntările ţinute de el, la radio, se arată ca şi cum ar fi smerenia însăşi: "Fără îndoială, guvernul n-a reuşit să conducă nava statului spre apele calme ale reconcilierii, aşa cum ar fi vrut. Dar el are conştiinţa de a fi salvat esenţialul şi anume acest preţios bun: alianţele tradiţionale, care au rămas deasupra tuturor dezbaterilor şi care rămîn la baza politicii noastre".

Acest "preţios bun", de care Mendès n-a vorbit niciodată, ca azi, o fi rămas oare deasupra dezbaterilor? Respingînd C.E.D.-ul, parlamentul francez a contrariat politica "Aliaţilor tradiţionali" americani şi englezi, obligîndu-i să revizuiască politica lor cu privire la Europa. De altfel, adevărata dezbatere cu aliaţii tradiţionali se află de abia la început. Poziţiile luate de aliaţi, chiar înainte de a se angaja în dezbateri, sînt departe de a fi coincidente cu ale guvernului Mendès. Esenţialul este foarte departe de a fi fost salvat.

Aprecierile lui Adenauer jenează mai puţin pe dl. Mendès decît aprecierile lui Raymond Aron. Acesta atacă declaraţia lui Mendès: "Am înţeles lumea liberă", şi adaugă: "N-am ales însă nimic". (...) "Aceia care au combătut Pactul Atlantic cu o energie de fiecare clipă, multiplică astăzi declaraţii de fidelitate atlantică; Mendès n-a votat Pactul Atlantic!"

Cu aluzie la situaţia prezentă, el scrie: "In politică, intenţiile contează mai puţin decît consecinţele faptelor. Beneş nu voia sovietizarea Cehoslovaciei. Echipa Roosevelt nu voia să arunce în sclavie o sută de milioane de europeni. Dar Beneş a crezut că trebuie să arate încredere lui

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Stalin. Roosevelt a vrut să inspire încredere lui Stalin.Unele vorbe ale d-lui Mendès France, ca şi climatul creat de echipa guvernamentală, ne îndreptăţesc să ne temem că se repetă aceeaşi greşeală. Ce e de făcut pentru a risipi echivocul? Spuneţi, domnule preşedinte al Consiliului, că grija dv. este de a întări Republica Vietnam şi nu de a dezarma ostilitatea Viet-Minh-ului. Spuneţi că vă străduiţi să împingeţi trupele comuniste în spaţiul lor naţional şi că consideraţi organizaţiile comuniste ca pe nişte instrumente ale unui guvern străin. Spuneţi că nu veţi accepta vreo conferinţă "în patru", atîta timp cît statutul Germaniei vestice nu va fi stabilit şi atîta timp cît contribuţia germană la apărarea europeană nu va fi devenit obiectul unui acord între occidentali. Spuneţi că orice acord european care ar apropia Europa orientală, supusă unei voinţe despotice, de o Europă occidentală divizată, ar fi o tragică înşelăciune. Spuneţi psiho-tehnicienilor să dea instrucţiuni posturilor de radio, în sensul de a explica francezilor că supărarea partenerilor noştri europeni poate fi înţeleasă. Spuneţi cît mai grabnic, care e soluţia dv. alternativă, în chestiunea germană şi spuneţi că aţi ales-o nu pentru că aliaţii noştri se grăbesc, ci pentru că o socotiţi necesară. Spuneţi că numita "Carte Albă", publicată de guvernul britanic, a arătat progresele reînarmării Germaniei orientale. Spuneţi că împărţeala Germaniei are la origine refuzul sovietic de a accepta alegeri libere şi că problema germană ar primi o soluţie decisivă, dacă Uniunea Sovietică s-ar învoi la alegeri libere în Europa, alegeri pe care le-a admis, pe hîrtie, în Vietnam. Spuneţi că majoritatea care a respins Comunitatea Europeană Decisivă nu e majoritatea guvernului şi că adevărata majoritate va fi mîine compusă nu din comunişti, nu din neutralişti, nici din falşi naţionalişti, ci din credincioşi ai solidarităţii europene şi atlantice, care astăzi se află, din nenorocire, risipiţi, în două tabere, cu privire la C.E.D.". Entuziasmul, cu care neutralştii vă susţin, nu dovedeşte că aţi fi de acord cu ei, ci doar atît că politica dv. este echivocă. Alegerea nu s-a făcut; mai e puţin pînă atunci".

8 septembrie

Extremul Orient "liber" a semnat, la Manilla, faimo-

sul pact de securitate colectivă. Prea tîrziu, a strigat unul care fusese salvat de la înec din nişte ape unde se luptase cu rechinii. Extremul Orient liber a pierdut ceva din substaţa sa, în cursul operaţiilor de salvare. Dacă Anglia s-ar fi opus mai puţin, dacă Statele Unite ar fi şovăit mai puţin, dacă Franţa ar fi cerut ajutor, la timp, şi cu voce tare, Indochina n-ar fi fost îmbucătăţită. Dulles are totuşi pactul lui; a unit opt state libere, dintre care patru aparţin Commonwealth-ului britanic şi care se încumetă să accepte, în caz de agresiune comunistă, ajutorul Statelor Unite. Dar Vietnamul de Nord este pierdut; Vietnamul de Sud, obligat să rămînă în afara pactului, va intra şi el curînd în pact. Laosul şi Cambodgia se menţin în rezervă. Vor fi ocrotite de pact, fără să aibă nevoie de a-l semna. Se recurge astăzi la aceleaşi subterfugii de care se folosea Hitler pentru apărarea unor ţări atît de ameninţate, încît nici nu mai aveau curajul să participe la propria lor apărare. (...)

3 octombrie

Conferinţa de la Londra s-a sfîrşit. A reuşit, în şase zile, să scoată căruţa Occidentului din făgaşul în care se înămolise în urma respingerii C.E.D.-ului. Germania va participa la apărarea Occidentului; ea va fi reînarmată; chiar de pe acum, şi-a reluat locul în consiliul celor Patru, în sînul unei asociaţii de nouă, care i-a deschis Germaniei porţile O.T.A.N-ului. In ce priveşte Europa, dacă aceasta a trebuit să abandoneze calea integrării, socotită de unii prea pripită, a făcut totuşi un pas înainte, în sensul Uniunii. In acest fel, Germania se uneşte cu Occidentul. O.T.A.N.-ul se va ocupa de noile forţe militare germane pe care le va comanda; Pactul de la Bruxelles va exercita controlul armamentelor, pentru a asigura "securitatea europeană". (...) Mendès France a recunoscut şi a preconizat măsurile şi metodele apropiate de concepţia "supranaţională", în dorinţa de a stabili un sistem de control cît mai perfect şi mai riguros cu putinţă. Este cel mai bun control: acela care se poate desfăşura în sînul unei comunităţi. (...)

Soluţia Londrei va fi punctul de ţintă al vehementelor discuţii parlamentare; opoziţia franceză îi va reproşa faptul de a nu fi dat Franţei aceleaşi garanţii pe care le oferea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

C.E.D.-ul. Un lucru este sigur: o armată germană, oricît de controlată ar fi, nu poate fi tot atît de sigură, pentru Franţa, ca o armată europeană. Dar nu e un factor decisiv: ceea ce rămîne important este că organismul construit prin pactul de la Bruxelles să nu fie un focar de bănuieli şi de zîzanii;trebuie să aibă un conţinut pozitiv care să încurajeze o strînsă colaborare între statele europene şi să înlesnească dezvoltarea unei politici economice şi unei politici externe comune; într-un cuvînt, tinde spre realizarea spiritului acestei Comunităţi care s-a ferit de a se defini în termeni precişi.(...)

Toate acestea nu însemnează că Mendès va sabota toate posibilităţile unei înţelegeri reale cu Germania. E probabil că el nu s-a angajat, pe calea "reconcilierii", decît împotriva inimii sale şi a pronunţat numele Europei din vîrful buzelor. Totuşi realismul său trebuie să-l înştiinţeze că astăzi este mai uşor, pentru Franţa, să colaboreze cu Germania, în domeniul politic, ca şi în cel economic şi laolaltă cu toate celelalte ţări străine. S-au vădit, la Londra, că unele proiecte ale sale, implicînd o oarecare "integrare" între vecini şi asociaţi, au găsit mai multă înţelegere printre partenerii germani, decît printre aliaţii britanici. (...)

O intervenţie a U.R.S.S.-ului ar putea desigur să aducă vătămare apropierii normale între Franţa şi Germania.(...)

7 octombrie

(...) Adenauer a vorbit în Bundestag. S-a felicitat de rezultatele dobîndite şi a exprimat, încă odată, credinţa lui în Europa: "Unitatea Europei rămîne scopul nostru neclintit". Cancelarul a amintit că: "Pactul de la Bruxelles conţine o serie de puncte de plecare către o evoluţie supranaţională ulterioară". Si a adăugat foarte judicios: "Soldaţii nu sînt decît un instrument în războiul rece; mai importantă este întărirea sentimentului politic faţă de Comunitate". În sfîrşit, cancelarul a prevăzut "manevrele la care era firesc să se aştepte, în momentul dezbaterilor de ratificare, din partea guvernului sovietic".

Aceste manevre s-au dezlănţuit. Molotov se află în Berlinul răsăritean şi proclamă că Uniunea Sovietică va acorda Republicii Democrate Germane un ajutor amical "pentru dreapta

ei luptă". După acest supărător debut, el s-a adresat din nou celor trei puteri occidentale şi le-a propus să fie convocată imediat o conferinţă, pentru problemele germane: "Astăzi, guvernul sovietic declară că propune iarăşi guvernelor Statelor Unite, Marii Britanii şi Franţei să încheie un acord cu privire la retragerea trupelor de ocupaţie a celor două Germanii şi la reglementarea acestei probleme, imediat, fără nici o amînare".

Este vechea propunere: să nu mai fie americani în Europa, pentru a se veni de hac "europeanismului" germanilor.

In ce priveşte alegerile libere şi controlate, textul lui Molotov este mai nuanţat şi mai perfid: "U.R.S.S.-ul a fost totdeauna de părere că, pentru reunificarea Germaniei, este necesar să se procedeze la alegeri libere. Există posibilităţi pentru a se ajunge la un acord, asupra acestei chestiuni, dacă se acceptă principiul indiscutabil că scopul principal este acela de a restabili unitatea germană pe o bază paşnică şi democratică".

Cîte vorbe, atîtea intenţii ascunse. Există posibilităţi, adică să discutăm pentru a cîştiga timp. Nici o iluzie să nu-şi facă nimeni cu privire la control. "Principiul indiscutabil" este pentru a soma pe germani să accepte, sau să respingă reunificarea. In ceea ce priveşte "baza paşnică şi democratică", chiar dacă Molotov n-ar fi promis un ajutor amical către Germania democratică a comuniştilor germani, este uşor de presupus în ce mod Moscova înţelege să asigure unificarea Germaniei.

Promisiuni şi ameninţări sovietice.

Este sigur că Moscova înţelege să facă simţită greutatea intervenţiei sale, mai ales asupra germanilor. Timpul îi grăbeşte. Frontul occidental este pe cale de a se reintegra. Mendès s-a lăsat prins în angrenajul apusean. O diversiune sovietică, din partea franceză, este deci mai puţin oportună. Trebuie să se lovească în partea germană.

Molotov loveşte, aşa cum ştie să facă, contopind promisiunile cu ameninţările, aşezînd poporul german în faţa unei dileme tragice: sau unire în condiţiile supunerii, sau definitiva împărţeală.

Promisiunile sînt de ordin economic: "Există destule

motive pentru ca relaţiile între U.R.S.S. şi R.F.G. să se dezvolte deopotrivă pe o bază mai sănătoasă. Este destul să se amintească marile posibilităţi ce se deschid relaţiilor economice, în folosul ambelor părţi". Intr-adevăr, aşa este. Dacă Republica Federală Germană vrea să-şi păstreze libertatea, ea trebuie să o plătească cu un preţ foarte scump: U.R.S.S.-ul poate să închidă sau să deschidă porţile comerţului cu Orientul.

In sfîrşit, iată şi ameninţarea camuflată într-un avertisment: "Pentru a consolida pacea şi în interesul poporului german, este necesar să fie respinse planurile de remilitarizare a Germaniei occidentale, ca şi integrarea ei în grupările militare", pentru a se putea proceda cît mai repede la "restabilirea unităţii Germaniei, ca stat democratic şi paşnic".

Sarcina lui Adenauer devine deosebit de grea. Ii va trebui acestui demn bătrîn o credinţă care să mute munţii din loc, dacă vrea să învingă obstacolele care i se ridică în drum. Pe de o parte, francezii îi refuză Comunitatea, refugiul posibil al ideii unei patrii sporite, capabilă să reziste ispitelor primejdioase şi ameninţărilor răsăritene; de pe altă parte Moscova, care îşi multiplică eforturile pentru a fărîma, în poporul german, spiritul de jertfă, unica posibilitate de a rămîne liber; în sfîrşit, poporul german, sfîşiat de aspiraţii şi de spaime contrare, nehotărît între Occidentul ce-l atrage, dar care încă nu i-a vorbit inimii sale, şi Orientul de care se teme, dar care ştie să se adreseze imaginaţiei sale; toate acestea tulbură,în chipul cel mai neliniştitor, apele politicii germane.

Confuzia din Germania întreţine şi perpetuează confuzia în Europa. S-a putut spera ceva, din starea aceasta,prin votul C.E.D.-ului. Astăzi, sovieticii au în faţa lor o cale frumoasă: acordul de la Londra este inferior celui prevăzut de C.E.D.; nu crează o integrare europeană şi are supremul dezavantaj de a îngădui cîteva luni de palavre, în libertate.(...)

8 octombrie

Molotov, care se află tot la Berlin îşi continuă misiunea. Adresîndu-se poporului german, i-a spus şi a repetat:

"Sau remilitarizare, sau unire; altă alegere nu există".

Bundestag-ul a trecut peste această ameninţare impresionantă şi a ales libertatea, aprobînd expozeul şi politica lui Adenauer.

La Paris, Adunarea Naţională a ascultat, fără entuziasm un discurs serios şi solid al lui Mendès France. Acesta se scuză de a fi trebuit să accepte reînarmarea germană. Se bucură de participarea britanică, la o strînsă asociaţie europeană. Apreciază că prevăzutul control al noii organizaţii este mai bun decît acela inclus în C.E.D. Apoi Mendès a distribuit fiecărui grup al adversarilor săi cîteva iluzii: "europenilor" le-a spus că vor avea un cadru, care nu atîrnă decît de ei pentru a fi umplut cu realităţi; pro-sovieticii le-a declarat că poarta nu e închisă unei înţelegeri cu Sovietele. Proiectul de dezarmare ne interesează, iar controlul pe care l-am introdus în pactul de la Bruxelles este o garanţie de pace,pentru noi, ca şi pentru ele. In fond, toate acestea sînt bine cumpănite. Paul Reynaud a fost viu, mişcător şi strălucit.(...) Cu un spirit incisiv, Reynaud a analizat "marea jertfă" a englezilor, care au primit să participe la o mică parte a sarcinilor asociaţiei, rezervîndu-şi o parte întreagă şi privilegiată la direcţia acestor treburi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar aceste juste critici pot ele să împiedice îngroparea acordurilor? Desigur, nu. Reynaud propune să fie acceptată o sugestie a lui Adenauer, în sensul de a se reveni la C.E.D. "Cancelarul Adenauer a declarat că Germania este gata să aducă forţele sale într-o organizaţie europeană integrată. Cerem să înceapă negocieri cu privire la această ofertă". (...)

Eden are dreptate atunci cînd declară: "Nu pot să cred că un parlament oarecare ar putea să respingă acordurile de la Londra, dacă ţine seama de consecinţele redutabile ale acestei respingeri. Dacă acordurile nu ar fi ratificate,nu văd alt mijloc pentru a crea vreun sistem în care Germania să poată fi inclusă, spre beneficiul comun al tuturor ţărilor interesate. Dacă am eşua în această sarcină, unitatea Europei ar fi primejduită. Apărarea lumii libere ar fi slăbită, iar prietenii noştri americani ar căuta alte metode pentru a-şi asigura propria lor securitate". (...) Poate că nu e soluţia cea mai bună, dar este ultima.(...)

lo octombrie

Sovieticii sînt nişte înţelepţi psihologi cînd,fără a respecta vorbele, promit comerţ englezilor, unitate germanilor şi securitate Franţei. Comerţul l-au distrus ei, în interiorul frontierelor lor, după cum chiar şi frontierele înlăuntrul cărora orice schimb de bunuri, de idei sau de persoane a încetat de cînd regimul lor domneşte acolo. Au distrus unitatea, pretutindeni unde aceasta nu avea un caracter comunist; aceste împărţeli n-au încetat să taie în două tot ceea ce nu putea fi supus dintr-o singură lovitură: au împărţit Polonia, cu concursul germanilor; au împărţit Germania, cu concursul sateliţilor polonezi; au împărţit regiuni, ţări, continente, au despărţit statele de la răsăritul Europei şi sînt gata să despartă Europa de restul lumii. In privinţa securităţii, pretutindeni pe unde au trecut, au smuls conştiinţa popoarelor şi sufletul omului. O omenire întreagă trăieşte urgisită, sub ameninţarea permanentă a teroarei dezlănţuite.(...) Totuşi, sovieticii vorbesc de securitate, de unitate, de comerţ. Se găsesc destui englezi, germani şi francezi care să-şi aplece urechea cu atenţie. De ce nu i-ar pune încă odată la încercare? De ce nu s-ar mai face încă o încercare? Dorinţa asta de a pătrunde "misterul" sovietic este unul dintre fenomenele cele mai revelatoare ale slăbiciunii lumii libere: a înţeles pericolul, a pornit în marş pentru a-l înfrunta, a îndeplinit lăudabile eforturi, pentru a se uni, s-a înarmat, pentru a fi tare; apoi, deodată, a lăsat în suspensie totul, pentru a mai încerca odată să înduioşeze inima sovieticilor; toate acestea ar fi de o neînchipuită prostie, dacă n-ar fi efectul unei oboseli, al unei abdicări în faţa legii minimului efort, dovada unei neliniştitoare absenţe a instinctului de conservare. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

13 octombrie

N. Caranfil a călătorit în Europa şi am dejunat ieri cu el. Ne-am împărtăşit unul altuia impresiile asupra mizeriei şi dezamăgirilor compatrioţilor noştri din Statele Unite şi din Europa. Caranfil mi-a relatat o convorbire a unui financiar elveţian, recent întors de la Moscova: -"Noi nu ne temem

de capitalişti, i s-ar fi spus acestuia. Am putea să ne înţelegem cu ei. Dacă însă am decreta ca toţi burghezii şi capitaliştii să fie incineraţi, pe cheltuiala noastră, noi ştim că marile industrii şi case occidentale ar dezlănţui între ele o nebună concurenţă, oferindu-ne cele mai bune modele de cuptoare de incinerare". (...)

15 octombrie

(...) In ceea ce mă priveşte, nu m-aş teme de o conferinţă cu U.R.S.S., inspirată de De Gaulle, despre care el mi-a scris, anul trecut, la 25 noiembrie. Răspunzîndu-mi, după ce îi trimisesem broşura mea: "Contraofensiva păcii", De Gaulle îmi spunea: "Cred, ca şi dv., că pacea nu va putea fi stabilită durabil, în Europa, mai înainte ca popoarele acestui continent şi în primul rînd poporul român să-şi fi redobîndit libertatea".

Dar lucrurile merg atît de repede astăzi, iar oamenii sînt atît de puţin constanţi! Raymond Aron, în "Figaro",a publicat un text, de la 18 octombrie 195o, semnat, în numele foştilor militanţi ai rezistenţei, de Jacques Soustelle, secretar general al partidului, unde acesta spune: "Faţă de agresiunea chineză, adică sovietică, o adevărată mişcare münchenează se schiţează la orizont, în lume şi în Franţa: în America,cripto-comuniştii; în Anglia, laburiştii; în Franţa, comuniştii cu aliaţii lor, mai mult sau mai puţin timizi, ai stîngii(S.F.I.O. şi radicalii de tipul lui Mendès). (...) Ca şi în 1938, se încearcă a fi încarcerată opinia celor fricoşi, dintr-o dilemă: sau cedăm, negociind cu agresorul, sau războiul, cu întreg cortegiul său de orori şi de distrugeri. Planul Kremlinului, ca şi al münchenezilor de odinioară, pare a fi următorul: să fie potolită China, pentru a-i deschide porţile O.N.U.-ului; să fie convocată o conferinţă în patru, care ar deveni una "în cinci", cu Mao Tze Dun. In această conferinţă, unde statele ar fi repede izolate, în faţa blocului ruso-chinez, de o Anglie hotărîtă la împăciuire şi de o Franţă dezorientată, s-ar hotărî neutralizarea Germaniei. Acest punct este de o importanţă capitală; aplicarea lui ar duce la unificarea unei Germanii,într-un al patrulea Reich, sub direcţia comunistă, şi ar aduce Sovietele la porţile Strasbourgului. Pe de altă parte, există temerea

BCU Cluj / Central University Library Cluj

că dacă Europa s-ar desprinde de Statele Unite, tendinţa izolaţionistă ar putea să devină dominantă, iar Franţa îndeosebi, abandonată". (...) Aşa cum arată Raymond Aron, ne găsim astăzi în faţa aceluiaşi şantaj: sau capitulare, sau război; şi în faţa aceluiaşi risc: o conferinţă în patru, sau în cinci, ar vădi divergenţele dintre Franţa şi Statele Unite; deopotrivă ar evidenţia mortala primejdie a neutralizării Germaniei, care ar fi urmată de unificarea germană, sub direcţie comunistă. Aceia care multiplică riscurile sînt Soustelle şi prietenii lui, în primul rînd Gaston Palewski. (...)

23 octombrie

Marea săptămînă diplomatică de la Paris s-a sfîrşit. Era vorba de a se îndeplini cîteva acte de seamă: de a perfecta acordul de la Londra; de a constitui unirea europeană, în cadrul tratatului de la Bruxelles; de a reda Germaniei suveranitatea sa şi de a o primi în Organizaţia Atlantică. Totul părea a merge ca pe roate. In fiecare seară, un nou comunicat ne înştiinţa de împlinirea unui nou eveniment istoric. J.F.Dulles nu-şi mai venea în fire: realizările diplomaţiei occidentale - spunea el - sînt o minune. Ministrul american nu mai termina laudele sale pentru colegii săi europeni, englezi, francezi şi germani.

Dar iată că presa anunţă, în titluri aprinse, o piedică: discuţia asupra provinciei Sarre, între francezi şi germani a fost oprită brusc. Era de prevăzut. De 3o de ani, regiunea Sarre este un obstacol în calea reconcilierii franco-germană. Germanii nu voiesc să renunţe la legăturile care-i leagă de populaţia din Sarre, iar francezii ţin să păstreze în această regiune privilegiile economice care contribuie la echilibrul economic dintre Franţa şi Germania vestică. Soluţia este aceea a "europeanizării" provinciei Sarre; unii s-au gîndit să o lege de Comunitatea Europeană; Mendès France se gîndeşte şi el tot aşa, vrînd să pună statutul Sarre-ului sub protecţia noului organism european. Acordul este înlesnit prin faptul că statutul preconizat şi care urmează să fie acceptat - după un referendum - n-ar avea decît o durată provizorie, pînă la încheierea tratatului de pace cu Germania! Subzistă problema regimului rezervat partidelor politice, care militează împotriva

unei astfel de soluţii, şi tocmai aci amorul-propriu al germanilor este prins în joc.

Rămîne aspectul economic al chestiunii: este cel mai de seamă. Poate fi Germania lipsită de orice legătură economică cu Sarre? Francezii ar dori acest lucru, dar pentru a face să fie acceptat un astfel de sacrificiu, Mendès propune punerea la punct a unui vast program de colaborare franco-germană, în domeniul schimburilor, ca şi în acela al întreprinderilor industriale. Mîna de lucru, tehnicitatea, capitalul german trebuie să se asocieze la producţia franceză, în Europa, ca şi în Africa de nord, spre cel mai mare bine al intereselor celor două ţări. Acest program poate să ispitească pe mulţi germani; asociaţiile economice internaţionale s-ar putea înţelege asupra unui larg sector de acţiune care a atras totdeauna spiritul întreprinzător al financiarilor şi industriaşilor germani. Dar posibilităţile oferite de Franţa sînt ele oare de domeniul realităţii? O fi vorba de o nouă subtilitate a dialecticii lui Mendès, sau de afaceri practice şi imediate? Obstacolul pare să fi apărut asupra acestor două puncte: problema partidelor şi concreteţea afacerilor preconizate. Mendès a făcut apel la sprijinul guvernului său şi a invocat mandatul pe care l-a primit de la Adunarea Naţională. Adenauer a convocat şi el pe fruntaşii majorităţii şi a rugat pe Ollenhauer, şeful opoziţiei,să vină la Paris. Ambii preşedinţi de Consiliu doresc să fie susţinuţi de cît mai multă lume, pentru a întări rezistenţa lor şi de a împărţi responsabilităţile cu cît mai mulţi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cum punctele în litigiu sînt minime, faţă de importanţa Conferinţei şi cum faptele de natură să consacre integrarea Germaniei, de partea Occidentului, au fost îndeplinite, este probabil că ar putea să survină o ruptură a convorbirilor. Ieri seară, barometrul negocierilor căzuse brusc, dar în urma unei recepţii, la ambasada Angliei, care s-a prelungit foarte tîrziu, noaptea, se semnalează că vom avea din nou vreme frumoasă. Este probabil că documentele vor fi semnate şi că minunea de care vorbea Dulles se va împlini: vom avea, în sfîrşit, un front occidental. Făcîndu-se ecoul vorbelor ministrului american, ministrul Olandei, Bayen, a declarat: "Este de necrezut că au fost reconstruite atîtea lucruri, numai în şase săptămîni. Am bătut un record de viteză, fără precedent în istoria

diplomatică". (Da; însă după atîta întîrziere!). (...)

A apărut în librării primul volum din Memoriile generalului de Gaulle. Se compune din opt capitole, urmate de un foarte voluminos material documentar. E un imn adus Rezistenţei, un cîntec grav pentru gloria patriei şi a celui care în momentele tragice, s-a identificat cu ea, o epopee naţională şi personală, mai mult decît o carte de istorie.

Ca toţi memorialiştii contemporani, urmînd exemplul celui mai ilustru dintre ei - Winston Churchill - generalul de Gaulle relatează istoria vieţii sale pe marginea Istoriei. Ca un mare artist, el scrie - tot după exemplul dat de Churchill- întrecînd cu mult pe ceilalţi scriitori de amintiri. Sînt în aceste Memorii de Război, pagini de o reală frumuseţe, care emoţionează prin sinceritatea şi nobleţea sentimentelor exprimate, ca şi prin concizia frazelor, prin justeţea expresiilor şi prin strălucirea stilului. Chiar de la început, în introducere, pe care o consacră ideii ce are despre Franţa, ("...Franţa este, în mod real, în primele rînduri; Franţa nu poate fi o Franţă fără grandoare") apoi în relatarea bătăliei pierdute, la care a asistat neputincios, dar mereu gata să urmeze chemarea unei patrii care nu trebuie să moară;("Atunci, văzînd acest popor tulburat de o violenţă emoţie şi de această desfăşurare militară, m-am ridicat cu o furoare fără margini. Iată monstrul! Războiul a început neînchipuit de rău. Deci trebuie să continue. Pentru război, există destul spaţiu, în lume. Dacă trăiesc, mă voi lupta oriunde va trebui să lupt şi oricît va fi nevoie, pînă cînd duşmanul va fi înfrînt şi pînă cînd va spăla pata noastră naţională. Tot ce am făcut după aceea, n-a fost de fapt decît ceea ce am hotărît în prima zi"); în sfîrşit, cînd descrie clipele de singurătate şi de nelinişte şi cînd descoperă înţelesul şi întinderea misiunii sale; ("In ceea ce mă priveşte, eu care pretindeam să trec peste o astfel de prăpastie, nu eram nimic, la punctul de plecare; însăşi completa lipsă a celor necesare îmi impunea o linie de conduită. Insuşindumi, fără nici un fel de menajamente, cauza salvării naţionale, numai astfel puteam să găsesc autoritatea. Numai acţionînd ca un campion inflexibil al naţiunii şi al statului, puteam să adun, din inimile francezilor, consimţămintele şi chiar entuzi-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

asmele capabile să obţină, de la străini, respectul şi consideraţia. Oamenii care, de-a lungul acestei drame, se formalizau de intransigenţa mea şi n-au vrut să vadă că, pentru mine, care eram încordat să resping nenumărate presiuni contrare, cea mai mică slăbire ar fi atras prăbuşirea. Pe scurt, oricît de sigur şi de limitat aş fi fost - şi tocmai fiindcă aşa eram, îmi revenea datoria de a cuceri înălţimile şi de a nu mai coborî de acolo"); iată datele marii drame pe care a trăit-o generalul de Gaulle şi pe care el ne-o va povesti.

Ceea ce se impune în primul rînd este ideea conducătoare care iluminează ansamblul povestirii după ce a proiectat razele sale în întunecimile evenimentelor trăite: "Ceea ce simt mai aprins în mine înfăţişează, în chip natural, Franţa ca pe o zînă din poveşti, sau ca pe o madonă de pe frescile zidurilor, menită unui destin eminent şi excepţional; Franţa,în mod real, se află în primele rînduri". In această sublimare a sentimentului naţional, într-un sentiment chiar mai elevat,de esenţă religioasă, se află un elan care îl leagă de amintirea vie a Ioanei d'Arc. (...)

Ideea politică se desprinde din tumultul reacţiilor afective: "Să fie continuat războiul? Da, desigur! Dar cu ce scop şi în care limite? Să dăm concursul nostru, doar cu o mînă de francezi, imperiului britanic? Nici o clipă nu aş încerca acest lucru, pe acest plan. Pentru mine, scopul pe care trebuie să-l slujesc şi să-l salvez este naţia franceză şi statul". Războiul ce trebuie continuat nu trebuie să fie războiul cîtorva francezi, ci al Franţei. Războiul cuprinde, în afară de întrecerea armată a forţelor beligerante, "transferul suveranităţii, dincolo de dezastru şi de oportunism, şi într-o zi, al victoriei". Cu alte cuvinte, este vorba de a asigura continuitatea statului francez, în afara teritoriului invadat, de a-l împiedica să se confunde cu înfrîngerea şi de a rămîne în permanenţă de partea victoriei viitoare. Pentru a ajunge acolo, era nevoie să fie sprijinită această ficţiune pe credinţa francezilor liberi şi pe aceea a conducătorului lor. Statul, desprins de teritoriul său, lua în gîndirea generalului semnificaţia unei biserici, unde înfruntînd zguduirile unui cataclism trecător, vechea credinţă trebuia să subsiste nealterată, pînă în ziua salvării. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tot ceea ce urmează în Memoriile de Război este determinat de aceste debuturi. (...)

De aceea, ultimul capitol al primului volum consacrat Franţei luptătoare se încheie cu o limpede însufleţire: "Incetarea tuturor îndoielilor! Aplecat asupra prăpastiei în care s-a prăbuşit patria, eu sînt fiul ei chemat pentru a-i ţine lumina sub priviri şi pentru a-i arăta calea mîntuirii. Mulţi s-au unit cu mine; vor mai veni şi alţii, sînt sigur. Acum aud cum Franţa îmi răspunde. Din fundul prăpastiei, Franţa se ridică, merge, urcă panta. Ah! Franţă, mamă a tuturor francezilor, aşa cum sîntem, iată-ne gata să te slujim". (...)

25 octombrie

S-a făcut: totul s-a terminat, încheiat şi semnat. Frontul occidental a fost constituit, Germania a fost adusă în O.T.A.N., iar problema Sarre-ului a fost rezolvată. Acordul de la Londra a devenit Tratatul de la Paris. Sau mai exact, tratatele de la Paris: fiindcă au fost cel puţin patru, adică: a) Tratatul în Doi (Acordul asupra Sarre-ului, însoţit de acorduri culturale şi economice franco-germane); b) Tratatul în Patru (Suveranitatea germană); c) Tratatul în Nouă (Participarea Germaniei şi Italiei la Tratatul de la Bruxelles); şi d) Tratatul în Paisprezece (Intrarea Germaniei în Pactul Atlantic - OTAN). (...)

Americanii nu-şi pot stăpîni mulţumirea: Dulles e fericit ca în cer, iar Eisenhower primind vestea că toate acordurile au fost semnate, a plîns de bucurie. Eden, cu distincţie îşi voalează desăvîrşita lui satisfacţie. El este marele cîştigător al acestor probleme. (...) In ce priveşte pe Mendès France, în afară de faptul că a bătut un nou record de viteză şi de eficienţă, a reuşit să se consolideze în stima anglo-saxonilor. Indepărtînd planul francez al armatei europene şi aducînd Germania la O.T.A.N., a realizat vechiul plan american. Raymond Aron scrie cu umor: "Ironia istoriei a acordat lui Mendès France, în momentul în care a preferat politica Pentagonului, în locul celei a Departamentului de Stat, aplauzele entuziaste ale stîngii". (...)

Mai rămîn parlamentele: se poate spera că ele nu vor lucra mai rău.

Mai rămîne chestiunea U.R.S.S.-ului. Dinspre partea aceasta, pot să vină multe neplăceri, dată fiind naivitatea fără margini a multor occidentali, francezi şi germani. (...)Molotov a ţinut să acopere data semnăturii tratatelor de la Paris, trimiţînd ambasadorilor Statelor Unite, Angliei şi Franţei, chiar în ziua aceea, o notă voluminoasă care cuprinde, din nou, vechile propuneri: unificarea Germaniei, evacuarea teritoriilor germane, sistemul pan-european de securitate colectivă.Asta înseamnă că, dacă Occidentul abandonează Germania răsăriteană şi pregăteşte condiţiile unei stăpîniri sovietice asupra ansamblului ţărilor germane, Moscova va binevoi să accepte legitimarea - bineînţeles, în favoarea sa - a statului-quo actual.

Un lucru însemnat, pentru Europa occidentală, este ca aceste propuneri să nu provoace discuţii "paralele" cu sovieticii, înaintea ratificării tratatelor de la Paris. America înţelege pericolul; probabil, şi Anglia. Dar ce se va întîmpla cu Adenauer? Si cu Mendès France? Adenauer speră că dispune de o forţă îndestulătoare pentru a trece cu bine peste obstacolul parlamentar care, dată fiind zarva provocată în Germania de reglementarea problemei Sarre, nu va fi uşor de învins. (...) In plus, luna noiembrie i-a fost rezervată unei călătorii în Canada şi în Statele Unite. El se poate duce acolo pentru a pleda cauza unei înţelegeri cu sovieticii, dar nu poate să tragă folos, în luna următoare, provocînd convocarea unei conferinţe şi răsturnînd politica americanilor. Cu el nu poţi fi niciodată sigur; cei care pretind că-l cunosc cred şi astăzi că, în plină euforie occidentală, preferinţele lui Adenauer merg spre răsărit. Prietenia sa cu Herriot, (în ciuda vîrstei sale înaintate, sau poate tocmai de aceea,) îl îndeamnă să se ducă la Moscova. Kremlinul are o stranie atracţie asupra celor care au trecut de 80 de ani. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

30 octombrie

(...) Adenauer se află în vizită la Eisenhower. Americanii onorează în persoana Cancelarului german "pe unul dintre cei mai mari oameni de stat, din vremea noastră".

Dar în timp ce preşedintele Statelor Unite şi cancelarul Germaniei Federale celebrează într-un comunicat comun, renaşterea Europei, (...) norii se adună pe cerul politic al

Bonn-ului. Nemulţumirea faţă de compromisul la care s-a ajuns în problema Sarre-ului provoacă violente mişcări, atît la dreapta (la naţionalişti) cît şi la socialişti, chiar şi în unele cercuri guvernamentale. I se impută cancelarului de a se ridica prea mult deasupra contingenţelor unei înţelepte politici, şi că trebuie să ţină seama de sentimentul naţional.

C.E.D.-ul ar fi provocat o revoltă mai puţin amplă, fiindcă această comunitate este de natură să justifice mai bine părăsirea impusă Germaniei, faţă de legăturile politice care o apropiau de populaţia germană din Sarre. Acest abandon ar fi fost înfăptuit în numele unui principiu supranaţional şi în beneficiul unei comunităţi din care Germania avea să facă parte integrantă. După ce Franţa a respins Comunitatea, ca şi principiul supranaţional, sacrificiul cerut Germaniei este mai mare şi nici nu are justificarea unui interes general: este vorba de a jertfi un drept naţional pentru a satisface un interes economic străin. (In sînul Comunităţii oţel-cărbune, Franţa datorită Uniunii Economice cu Sarre, deţine 34% din producţie,iar Germania Occidentală 35%. Fără aportul Sarre-ului, în favoarea Franţei, acest echilibru n-ar putea fi menţinut). Adenauer a consimţit să-şi menţină bunăvoinţa, cu toate că jocul nu-i place. Nu mai avea nici timpul, nici dorinţa, nici putinţa de a se mai tîrgui. Cum el rămîne inflexibil în privinţa viitorului unei Europe unite, jertfa sa nu are decît o valoare provizorie: el plăteşte preţul (încărcat de o supratаxă) pentru realizarea unui ideal capabil să rezolve atîtea probleme inutile, de ordin naţional. Pînă atunci, el prestează acest compromis ca pe o ofrandă adusă reconcilierii franco-germane. A pus suflet în acest act: "trebuie să ne întoarcem cu o mie de ani în urmă pentru a mai regăsi o asemenea dată istorică. Ne-a fost dat să trăim clipa reconcilierii franco-germane", ar fi spus el, cînd a părăsit Parisul. Pentru mine, care am văzut pe Briand şi pe Stresemann gustînd vinul prieteniei, la Locarno, găsesc că nu e nevoie să ne întoarcem cu o mie de ani în urmă. Au existat, într-o mie de ani, unele bune tendinţe, de o parte şi de alta, pentru a sări şanţul despărţitor dintre două naţiuni. Dar atîta timp cît va fi vorba de a concilia interese deosebite, uneori contrare, legăturile stabilite grabnic n-au fost niciodată durabile. Numai conştiinţa unui interes comun care trebuie apărat,

BCU Cluj / Central University Library Cluj

numai acesta ar putea să suprime prăpastia şi să săvîrşească minunea împăcării. Crearea unei simple "uniuni" europene poate oare să cuprindă o astfel de conştiinţă? Aici e totul!(...)

Acolo unde cancelarul are deplină dreptate, este cînd afirmă că nu e vorba de a face dreptate cutărui sau cutărui sentiment naţional, făcînd "marche-arrière", ci mergînd înainte, către inevitabilul regim supranaţional, şi că vor putea fi evitate zguduirile, pentru a consolida lucrarea îndeplinită la Paris. (...)

31 octombrie

Dacă trebuie să dăm crezare comunicării făcute la Radio-Paris, America n-a fost deosebit de mulţumită de planul lui Adenauer. Se reaminteşte că Dulles a mai respins un astfel de proiect (propus de englezi, în timpul ultimei vizite a lui Churchill). Eden, la Washington, a arătat că garanţiile de securitate, din Pactul Naţiunilor Unite, erau suficiente pentru a asigura pacea între Est şi Vest. Aceste garanţii au, în plus, avantajul de a fi fost schimbate înainte de stăpînirea U.R.S.S-ului asupra Europei răsăritene - cu titlu permanent şi exclusiv - şi că nu au, în consecinţă, efectul legalizării acestei acţiuni nepermise şi a "faptelor împlinite" care au decurs.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1 noiembrie

Ne-am întors la Paris, de la Montchauvet, pe o vreme minunată. Zilele frumoase au fost rare, în acest an. Dejunăm la Simona de Leusse, cu Jacques de Lacretelle şi Thierry. Lacretelle admiră Memoriile de Război, ca şi mine, precum şi măreţia stilului lor. Cuvîntul "măreţie" revine de altfel, în mod continuu, în paginile lui De Gaulle şi crează un fel de trăsură de unire între cartea lui şi "Mémoires d'Outre-Tombe". - "L-a citit pe Chateaubriand!", observă maliţios Lacretelle. Cred şi eu! Suflul marelui scriitor însufleţeşte relatarea generalului de Gaulle, de la un capăt la celălalt. (...) Acolo unde generalul va avea nevoie de toată inspiraţia ilustrului său model,va fi la volumele 2-3, cînd va trebui să povestească deznodămîntul: sosirea la răscrucea drumurilor, cînd Franţa salvată se află de o parte, iar el, salvatorul, de cealaltă parte. Va şti el oare să se întoarcă în jurul lui însuşi şi să se înalţe pînă

la detaşarea aceea care l-a făcut pe Chateaubriand să spună, în momentul "coborîrii, cu crucifixul în mînă, în eternitate": "cele ce se vor întîmpla mîine, nu mă mai privesc; ele fac apel la alţii; e rîndul vostru, domnilor".

2 noiembrie

Revăd, la prietenii noştri Joyce, pe Walter Lippman. (...) Vîntul de independenţă care suflă în Franţa şi în Anglia, îl satisface în tripla sa calitate de ziarist american neconformist, critic hotărît al politicii Departamentului de Stat şi de cetăţean american dornic să vadă slăbindu-se cît mai mult posibil răspunderile legate de faimosul şi apăsătorul "leadership". Singur printre confraţii săi din Statele Unite, Lippman a fost totdeauna adversarul C.E.D.-ului şi al reînarmării Germaniei. Actualele aranjamente îi convin în partea lor mai puţin excesivă. El crede în necesitatea discuţiilor cu ruşii, dar nu aşteaptă nimic de la o astfel de conversaţie.Ruşii nu vor lăsa liberă, atît de curînd, Germania răsăriteană. In ceea ce priveşte celelalte ţări de la răsărit, Lippman nu părăseşte speranţa de a le vedea eliberate. Dar e pesimist cu privire la România: e prea departe de lumea liberă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Exilul românilor s-a cutremurat de indignare,contra lui Alexandru Creţeanu, care a devenit cetăţean american[1]. Eu nu dau nici o importanţă acestui eveniment. Soarta unui om fără ţară era prea grea pentru umerii lui Creţeanu; gustul său pentru ordine, ca şi orgoliul pe care îl purta, în onorabila lui mediocritate, îl împingeau să-şi legalizeze starea civilă. Iată-l dăruit cu un paşaport în toată regula. Il va ajuta mult în relaţiile sale, la partidele de golf. Dar de ce dracu a sîcîit el, multă vreme, cu pretenţiile sale şi ale soţiei sale (cetăţeană britanică[2]), umila lume a emigraţiei noastre.(...)

---

1) Opţiunea sa pentru cetăţenia americană a fost forma desprinderii sale din gestiunea vicioasă a lui C. Vişoianu, pe care nu o putea denunţa, fiindcă fusese partener, nici aproba, împotriva sentimentului tuturor românilor, fiindcă ar fi recunoscut dreptatea lui Gr. Gafencu.

2) Fiica lui Barbu Stîrbei a dobîndit cetăţenia britanică prin căsătoria ei cu Boxshall.

4 noiembrie

Sînt chemat la New York, unde s-a întrunit - în timpul sesiunii O.N.U.-ului un mare consiliu al exilaţilor. Dar nimeni nu mi-a trimis mijloacele pentru a mă duce acolo, deşi mi-au fost promise demult. Ba mai mult: fiscul american, verificîndu-şi vechile socoteli, pretinde să-i dau o mie de dolari, pentru o eroare de calcul ce ar fi fost făcută în 1952. O mie de dolari! Unde să-i găsesc? Comuniştii, care mi-au confiscat averea, au avut grija să nu-mi mai lase cu ce să mulţumesc apetitul statelor capitaliste. Hotărît: anul se încheie urît. (...)

"Le Monde" se află în perplexitate cu privire la rezultatele alegerilor din Statele Unite. E mulţumit că republicanii au fost învinşi, dar nu e pe de-antregul satisfăcut de faptul că democraţii au cîştigat fiindcă, la urma urmei şi aceştia sînt tot americani! Henri Pierre comunică din Washington: "Să nu ne facem iluzii: în ce priveşte relaţiile cu Răsăritul, sfaturile de moderaţie nu vor veni de la democraţi". Acest "ne" se referă evident la francezi, care se felicită de noua majoritate a Congresului. (...) "Stînga" americană nu conţine oameni ca Herriot, sau Daladier. Democraţii n-au fost muşcaţi de "coexistenţă". (...)

9 noiembrie

Ziarele sînt pline de articole despre sărbătoarea Revoluţiei de la Moscova. Se pare că în acest an, dineul tradiţional oferit de Molotov diplomaţilor străini, a fost deosebit de strălucit şi s-a desfăşurat într-o atmosferă "coexistenţialistă", supraîncălzită de entuziasm şi de vodcă. Malenkov şi Molotov şi-au desfăşurat deplinul lor farmec şi au împins ofensiva de pace cu o agresivitate specială, însoţită bineînţeles de urările cele mai cordiale faţă de ambasadorii străini. Chip Bohlen, Hayter şi Joxe[1] au fost acoperiţi cu flori şi de bune urări; s-a băut pentru pace, pentru gloria fascismului, pentru sănătatea Americii; şi-au dezvăluit inimile,

1) Diplomaţi ai Statelor Unite, Angliei şi Franţei, acreditaţi la Moscova.

privindu-se în ochi; au fost rostite cuvinte îmbibate cu o oarecare melancolie referitoare la reînarmarea Germaniei şi la ultimele acorduri occidentale, care au tulburat atît de supărător înţelegerea sinceră şi gata să se stabilească, pentru totdeauna, între cele două lumi, care nu doresc decît să fraternizeze. Cît de bine cunosc această stranie ameţeală sentimentală pe care slavii ştiu să o exploateze în cursul banchetelor lor! Notele mele din Rusia au păstrat amintirea nopţii de 7 noiembrie 1940. Lumea se afla în plin război şi totuşi vodca lui Molotov reuşise să îndeplinească o minune de pace: adunaţi în acelaşi salon, dar la mese diferite, ambasadorii ţărilor beligerante şi neutre, ai lumii burgheze, sărbătoreau într-un comun elan aniversarea Revoluţiei. La masa de onoare, Molotov era înconjurat de decanii Corpului Diplomatic: reprezentanţii Axei. El schimba cu contele von Schulenburg urări călduroase cu privire la Acordul de la Moscova. Au băut pentru paşnica coexistenţă a nazismului cu comunismul. Eu eram aşezat la stînga lui Vîşinski, la o masă cu Steinhardt şi cu veneratul meu prieten Sir Stafford Cripps, abstinent şi vegetarian, care privea cu răceală asistenţa în care căldura se ridica din ce în ce mai comunicativă: se gîndea la bombardamentele Londrei. Lîngă mine, Tisso, ministrul Slovaciei,cînta la urechea blondei sale vecine, o artistă de la Balşoi Teatr, marea arie din "Eugen Oneghin". Ambasadorul Iranului, înţeleptul Mahomed Saed, viitorul preşedinte de Consiliu în ţara lui şi care se găsea aşezat lîngă soţia mea, ne mai ştiind cu cine să ciocnească paharul, în această confuzie de pasiuni contrare, înecate în aceeaşi beţie, a terminat prin a ridica paharul său în sănătatea sticlei pe care o avea în faţă. Ieşirea din sala serbărilor a fost de nedescris: Molotov păşea cu gravitate,ţinînd de braţ o ambasadoare, apucată la întîmplare; Mikoyan,şiretul armean, sărea într-un picior, iar contele von Schulenburg care se sprijinea de fiecare scaun, spunea prietenilor săi că totuşi a ştiut să reziste, de data asta, la ispitele alcoolului sovietic. După şase luni, războiul a izbucnit şi la Est.

Dar Stalin nu venea de la o astfel de petrecere, în onoarea japonezului Maţuoka, atunci cînd el a îmbrăţişat pe ataşatul militar german von Krebbs[1], în gara Moscova,asigurîn-

1) "Jurnalul" începe la 19 mai 1941, iar episodul la care se referă autorul este mai tîrziu, la 27 iunie 1944,vol.2,pag.38.

du-i că: "Noi vom fi totdeauna prieteni, nu-i aşa?". Acestea se petreceau la 13 aprilie 1941, iar războiul a izbucnit la 21 iunie.

Şi cum ar putea fi uitată seria banchetelor, în primăvara anului 1940, cînd diplomaţii ţărilor baltice erau deosebit de răsfăţaţi de Stalin şi pe care-i aştepta o eroică soartă? Se băuse şi atunci în sănătatea Estoniei şi a Letoniei, pentru "prosperitatea" ambasadorilor acestor ţări. Apoi, într-o noapte, ţările baltice au fost invadate şi suprimate, iar oamenii care reprezentau ţările lor, la Moscova, au fost şterşi de pe lista corpului diplomatic şi au dispărut în celulele puşcăriilor. Soţia unui ministru balt s-a sinucis; au fost tresăriri de oroare în cercul ambasadorilor străini, dar viaţa diplomatică şi-a reluat cursul alunecînd, cu pînzele sus, către noi banchete, către noi dezastre. Paharele erau ridicate, inimile se revărsau, ţările se prăbuşeau, milioanele de oameni dispăreau, apoi paharele erau din nou ridicate, uitarea se aşternea, speranţa renăştea în faţa noilor himere. Nu ştiu pînă cînd occidentalii se vor lăsa cuceriţi de valurile sentimentalismului alcoolizat. Astăzi ei sînt gata pentru orice! (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

14 noiembrie. Montchauvet

(...) Mendès a plecat, cu statul său major, în Canada, apoi la Washington.

Moscova profită de prilej pentru a lansa ideea unei mari conferinţe europene, cu participarea statelor libere, satelite şi chiar neutre (ca Elveţia şi Finlanda): ar fi să fie convocată întreagă Europa şi în plus America, la data de 28 noiembrie, adică grabnic, înainte de ratificarea Acordurilor occidentale. Trebuie împiedicată ratificarea cu orice preţ.

Anglo-americanii au reacţionat, aşa cum era de aşteptat, în mod negativ: nici o conferinţă înainte de ratificare.

Adenauer - mai rezervat - ar fi spus: Conferinţă? Desigur, dar la momentul oportun.

Mendès, care e în aer, n-a zis nimic.

In ceea ce priveşte neutrii, aceştia sînt otrăviţi: Cum poate Finlanda să spună "nu"? De partea cui să se aşeze Tito? Iar Elveţia, în neutralitatea ei, nu e obligată să zică

nici da, nici nu.

Sateliţii au reacţionat în sensul invers: au acceptat ideea cu entuziasm. Ba mai mult: ameninţă. Dacă Occidentul face un pas mai departe şi ratifică Acordurile de la Paris, Europa răsăriteană se va integra sub conducerea Moscovei! (Dar pînă acuma ce-au făcut?!) (...)

16 noiembrie

Mare agitaţie în lumea arabă: Nasser l-a scos de la preşedinţia Republicii Egiptene, pe Naghib.

In Tunisia, partidul desturian a cerut să se pună capăt represiunii franceze, la frontierele Algeriei. E o lovitură contra lui Mendès, care a dorit venirea la putere a partidului Destur şi s-a bizuit pe lealitatea acestuia. Deocamdată Mendès este aclamat în Canada. (...)

24 - 26 noiembrie

(...) Rezultatele politice ale călătoriei lui Mendès, în America, nu sînt prea însemnate. Confrunt ceea ce mi-a spus Raymond Aron la întoarcerea din America, cu ceea ce mi-a spus Raymond Cartier: multe vorbe bune, puţine hotărîri. Mendès şi interlocutorii săi americani nu văd în acelaşi fel "pericolul" în Indochina, nici evenimentele din Africa. Cartier îmi dă, cu privire la acest dublu subiect, informaţii interesante: ceea ce el numeşte "anticolonialism american" corespunde jocului politicii occidentale în Africa. In Vietnam, dimpotrivă, tocmai Mendès nu vrea să admită ofiţeri americani! (...)

Vom avea o Conferinţă "pregătită cu grijă", pentru a da sovieticilor toate consolările posibile.

Inimile se strîng la ideea: ce-ar putea să fie această "îngrijită pregătire", propovăduită de Mendès, cînd se constată vinovata uşurinţă a formelor de invazie! La Londra, lumea este emoţionată, fiindcă termenul convocării Conferinţei este prea grăbit şi prea precis. Mai sînt şi alte motive pentru a condamna propunerea făcută de Mendès. Ideea asupra căreia el a pus cea mai mare apăsare este a celor două blocuri.
- Ne ameninţaţi cu un bloc oriental, a spus Mendès, ruşilor, nici noi nu vrem altceva. Faptul de a avea două blocuri faţă

în faţă va înlesni sarcina noastră. Intre ele vom întinde pînza coexistenţei, legîndu-le printr-un sistem comun de control al armamentelor. Vom avea astfel un dispozitiv de garanţii reciproce, care va asigura pacea în lumea întreagă.

Propunerea pare ingenioasă şi echilibrată. In fond nu ar fi vorba decît de a da sovieticilor ceea ce ei au deja: un bloc compact şi înarmat, de state comuniste.

In realitate, asta ar însemna începutul marelui dialog între Est şi Vest, prin abandonarea principiului de prestigiu care ar risca să compromită pentru totdeauna cauza păcii.

Ce-ar fi într-adevăr aceste două blocuri? Unul ar fi constituit prin libera voinţă a popoarelor dornice de a se uni, pentru a-i apăra libertatea. Celălalt ar fi format din statele satelite, din popoarele subjugate, înlănţuite unele de altele prin voinţa atotputernică a Moscovei. Apropierea acestor două blocuri, propusă de Mendès, ar implica în primul rînd o recunoaştere, o legitimare.

Pentru a face să fie acceptată de Moscova libera manifestare a voinţei popoarelor occidentale, s-ar recunoaşte implicit anexarea prin forţă şi prin violenţă, a Răsăritului european. S-ar pune astfel semnul egalităţii între principiul liberei determinări a popoarelor şi faptul flagrant al cuceririi şi înrobirii. Din partea Occidentului, ar însemna părăsirea principiilor (Charta Atlanticului, Charta Naţiunilor Unite) care ar slăbi chiar de la început poziţiile occidentale, devenind şchioape. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

29 noiembrie

George Assan mi-a vorbit despre un interviu luat de Geneviève Tabouis, lui Cabot Lodge, în ziua cînd Mendès a vorbit în Adunarea generală a O.N.U.-ului. (...) Cabot Lodge dezaprobă concepţia celor două grupuri de ţări, fiindcă înseamnă părăsirea definitivă a unor ţări din care ele nu voiesc să facă parte: "prietenii noştri din Polonia, România, Cehoslovacia".

Dacă această rezervă exprimă nu numai punctul de vedere personal a lui Cabot Lodge, ci şi al Departamentului de Stat, atunci ne găsim în faţa unui fapt foarte însemnat. J.F. Dulles va vorbi într-una din aceste zile şi ştim la ce să ne aşteptăm. Pînă atunci, Mendès revine la ideea sa privitoare la

cele două blocuri, în cuvîntarea sa de la Radio, şi vorbeşte despre "convorbiri paralele" (probabil, pentru a calma nerăbdarea pro-sovietică a gaullişti1or) ce ar trebui să fie purtate la Moscova, simultan cu procedura de ratificare. Intre gaullişti şi comunişti, între americani şi sovietici, bietul Mendès nu mai ştie cui să facă plăcerea şi pe cine să convingă de bunele sale sentimente. (...)

3 decembrie

(...) Conferinţa mea, la radio "Europa Liberă", am consacrat-o întîlnirii de la Moscova a ţărilor de la răsărit. "Demonstraţia de la Moscova, menită să fie o manifestare impunătoare de forţe, a dezvăluit, în realitate, adîncile slăbiciuni ale lumii comuniste. Mai întîi, nici unul dintre statele libere, invitate la întrunire (chiar cele mai mici şi mai învecinate cu U.R.S.S.) nu s-au prezentat la Moscova. Nici chiar mareşalul Tito, care de o bucată de vreme, e atît de alintat de cîrmuitorii sovietici, nu s-a îndurat să asculte glasul ademenitor al Moscovei.

In al doilea rînd, felul cum s-au prezentat sateliţii, rîvna cu care au apărat cauza U.R.S.S.-ului, cuvintele de ocară pe care le-au avut pentru occidentali, toată purtarea lor atît de deosebită de ceea ce ştim cu privire la sentimentele adevărate ale popoarelor noastre, au vădit cît de şubredă e alcătuirea blocului comunist, unde puternicia Moscovei se sprijină, în ţările subjugate, pe o poliţie subţire formată din înstrăinaţi potrivnici vederilor, intereselor şi aspiraţiilor popoarelor asuprite. Legăturile care se înnoadă la suprafaţă, armatele care se organizează şi se supun aceluiaşi comandament (cine ar fi presupus că o armată satelită ar putea să încapă sub alt comandament decît cel sovietic?) corespund firesc unei îngrijorătoare realităţi: Moscova se sprijină (aşa cum s-a sprijinit şi pînă acum politica sovietică, ori cum ar numi-o: expansiune ideologică şi militară, sau ofensivă de pace) pe un număr cît mai important de divizii. La temeliile acestei suprastructuri militare se află însă un gol, o prăpastie adîncă, sfîşietoare, în care mocnesc patimi fierbinţi şi o cucernică dorinţă de libertate. Nu poate fi nici o asemănare între cele două blocuri. De o parte, se strîng popoarele independente, ca prin-

tr-un act de voinţă liber exprimată, să închege o putere de apărare a drepturilor şi libertăţilor lor. De altă parte,Moscova caută - dînd cît mai mare răsunet adeziunii zgomotoase a unor slugi - să acopere zăngănitul lanţurilor care ţin laolaltă blocul popoarelor subjugate. Manifestaţia de la Moscova a arătat că ceea ce sperie lumea comunistă nu e atît numărul de divizii, pe care Apusul se gîndeşte să-l constituie cu puteri unite, ci faptul că blocul occidental, aşa cum se încheagă, e un îndemn şi un apel la libertate pentru toate ţările europene. Moscova ştie prea bine că dacă teroarea nu ar dăinui, la Răsărit, blocul comunist ar rămîne doar cu cei cîţiva fruntaşi sateliţi care s-au vîndut stăpînirii sovietice; popoarele din Europa răsăriteană ar trece, cu trup şi suflet, de partea blocului occidental". (...)

5 decembrie

Un rău discurs al lui De Gaulle. A provocat totuşi o uşurare: lumea se aştepta ca discursul să fie şi mai rău.Generalul a adus omagiul său însuşirilor lui Mendès. El găseşte că Acordurile de la Londra şi Paris sînt mai bune decît Comunitatea Europeană Defensivă. El se pronunţă pentru ratificarea noilor Acorduri. Dar îndată după acestea şi înainte de a se proceda la reînarmarea Germaniei, el cere "să se hotărască, printr-o negociere precisă, dacă o destindere internaţională este sau nu este realizabilă; criteriul este limitarea controlată a tuturor armelor". Iată mijlocul cel mai sigur pentru a face să eşueze ansamblul planului occidental. A se angaja în negocieri "precise" cu U.R.S.S. (ca şi cum, de cînd se negociază, nu s-a putut afla cu precizie ce vrea U.R.S.S.-ul, nici modul cum înţelege sovieticul "destinderea internaţională") este echivalent cu a rămîne în situaţia de inferioritate militară de astăzi,şi chiar ceva mai grav: pierderea Germaniei pentru totdeauna.(...) Totul, în discursul generalului tinde să descurajeze lumea şi să obosească, în Germania,pe prietenii Occidentului. De Gaulle a revenit, de asemenea, cu o insistenţă inutilă asupra problemei Sarre-ului, cerînd să fie definitiv rezolvată în favoarea Franţei; şi asta, într-un moment cînd situaţia lui Adenauer atîrnă doar de un fir de păr, tocmai din cauza Sarre-ului, a cărui reglementare ultimă a fost impusă de Mendès. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Care e de altfel poziţia pe care De Gaulle o cere pentru Franţa? El a început prin a spune că Franţa face parte din Occident şi că victoria Occidentului este victoria Franţei. Imediat apoi, el a pretins o poziţie care să fie o trăsură de unire: "Istoriceşte, geograficeşte şi politiceşte, Franţa este, înainte de orice, calificată să încerce de a construi o punte înspre complexul oriental". Franţa era istoriceşte,geograficeşte şi politiceşte calificată să apere, în numele Occidentului, principiile,civilizaţia, ordinea europeană, împotriva presiunii imperiului moscovit. Dacă Franţa nu mai are curajul, nici forţa, nici mărinimia pentru a îndeplini această misiune, ar fi un act nedemn de ea însăşi, cînd pretinde un rol de onest mijlocitor. (...)

Toată această surprinzătoare gîndire politică este dezvoltată în stilul propriu al generalului, stil în care grija de "măreţie" este traversată de fulgerele orgoliului şi adumbrită de un straniu complex de inferioritate. In aceste zile, cînd soarta lumii atîrnă de strînsa unire şi solidaritate a popoarelor libere, generalul, cu sabia scoasă, e gata să treacă la atacul morilor de vînt, care ameninţă "independenţa naţională" a Franţei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru a combate pe De Gaulle, nimeni nu i s-ar putea opune mai bine decît De Gaulle însuşi. Am găsit, din întîmplare, aseară, în notele mele de la New York, menţiunea asupra unui discurs ţinut de general la 16 martie 1950. Pasajul pe care-l voi cita, comparat cu discursul de ieri, produce un efect stupefiant: "Au trecut 30 de ani de cînd urmăresc cu interes şi cu consideraţie actele şi vorbele lui Konrad Adenauer. Am surprins, în ceea ce spune acest bun german, un fel de ecou al apelului adresat Europei. Rinul poate să devină o cale,unde europenii să se poată întîlni, încetînd de a face din acest fluviu o prăpastie în care totdeauna s-au dat bătălii. Cu privire la această problemă, pe care o consider de o importanţă capitală, Sarre-ul ar putea să fie un zălog foarte folositor. Pentru a nu fi nevoiţi a ne înfrunta cu Germania, problema Sarre-ului trebuie să devină într-adevăr inexistentă. Sîntem aproape orbiţi de lumina perspectivei randamentului colaborării valorilor germane şi franceze, prelungite în Africa. In fond, este vorba de a relua, în condiţii moderne, politica lui Charlemagne.

Nici o victorie nu poate fi comparată cu aceea de pe Cîmpiile Catalaunice, unde franco-romanii şi germanii au înfrînt pe Attila". Cred că s-a înţeles acest lucru! Si pentru a nu lăsa nici o îndoială cu privire la înţelesul acestei evocări istorice, De Gaulle a adăugat: "Nu caut să ascund că ameninţarea sovietică face mereu mai urgentă această sarcină". (Sarcina colaborării franco-germane).

Iată deci politica Occidentului bine definită: de a uni pe franco-romani cu germanii, pentru a ţine piept lui Attila. Si asta fără pierdere de timp, fiindcă sarcina este urgentă.

Astăzi, misiunea pare a fi alta: de a cere părerea lui Attila, dacă trebuie, sau nu, să i se opună o maximă rezistenţă, pe Cîmpiile Catalaunice!...

Ce s-o fi petrecut, după 195o, pentru a justifica o astfel de schimbare de atitudine? Sovieticii au descoperit bomba H! Este, cel puţin, ceea ce ne şoptesc la ureche prietenii generalului. Acestor vorbe le corespunde ideea următoare din actualul discurs: "Dacă destinderea este posibilă, atunci revine oamenilor - civilizaţiei Europei - datoria de a organiza un modus vivendi".

Evident! Dar cum am putea uita că, în 195o, sovieticii cunoşteau deja bomba atomică şi totuşi discursul generalului, rostit atunci, se încheia astfel: "Am prefera să cadă bomba atomică ,decît să ne pierdem libertatea".

O fi de ajuns, oare, ca primejdia să fi trecut de la bomba A la bomba H, pentru ca generalul să fie gata a o lăsa mai moale cu privire la ideea libertăţii? (...)

6 decembrie

A murit Marioara Ventura. Slujba funebră a fost ţinută azi de dimineaţă, la biserica română din Rue Jean de Beauvais. Eu şi soţia mea n-am participat. Tulburaţi de grijile bolii mele din care nu parvin să mă despart, am lipsit de la ceremonie. Un compatriot, care a vrut să mă cruţe, nu ne-a înştiinţat ora serviciului divin, decît după ce toate se terminaseră. Am regretat de a nu fi alergat lîngă ea, lîngă o veche prietenă de care ne legau amintirile primului război mondial. Si asta cu atît mai mult am regretat, cu cît în biserica plină de prieteni

francezi (generalul Pétin a vorbit în numele clubului românesc "Poftim"), nu se aflau decît foarte puţini români. Niciunul nu a luat cuvîntul. Sînt îndurerat.

Marioara Ventura a cunoscut strălucite succese, pe scena franceză. Ca româncă, prietenă a Franţei, ea şi-a trăit epoca sa eroică, în anii 1914-192o. Inainte ca România să fi intrat în război, Maria Ventura era de partea Occidentului,ca un factor activ şi dezinteresat al prieteniei franco-române.Talentul ei, inteligenţa şi farmecul ei fizic au contribuit la strălucirea deosebită a unor manifestări consacrate alianţei celor două ţări. Imi amintesc de o reprezentaţie a "Andromacăi", în amfiteatrul Grădinii Botanice de la Bucureşti, (în Parcul Carol, în 1915)[1], unde întreaga suflare a capitalei României a aclamat pe Oreste, interpretat de De Max, şi pe Hermiona, în interpretarea Mariei Ventura, în tragicul dialog cînd Oreste aude şerpii Erinniilor[2] şuierînd peste capul său.

Acest şuierat al şerpilor ne-a urmărit de-a lungul dureroasei epopei naţionale, din anii 1916-1918. Ventura îşi denunţase toate obligaţiile ei din Franţa, pentru a locui în România şi pentru a trăi exodul de la Iaşi. Ea s-a devotat spitalelor de răniţi, iar în serbările date în beneficiul acestora, ea a fost via legătură între prietenii ei de la ambasada Franţei (Saint Aulaire, Robert de Flers, şi generalul Berthelot), curtea reginei Maria şi marele public. După zilele victoriei, la care ea a participat cu o îndreptăţită mîndrie, Maria Ventura s-a întors la Paris şi s-a consacrat artei. Colegul ei,De Max, a precedat-o, în moarte, cu 3o de ani.

Notez că această săptămînă care a început cu serviciul funebru al Marioarei Ventura, s-a încheiat sîmbătă, cu un recviem în amintirea contelui de Saint Aulaire, la biserica din Chaillot. Saint Aulaire şi Ventura sînt două date: 1918-1954. (...)

---

1) Indicaţia aflată între paranteze este cea exactă.

2)Erinniile erau zeităţile greceşti pe care latinii le numeau Furiile. Erau fiicele Nopţii şi ale lui Cronos, şi prin puterea pletelor lor de şerpi, pedepseau crimele oamenilor.

7 decembrie

(...) Discursul generalului De Gaulle a provocat oarecare neliniște în Statele Unite. Corespondentul ziarului "Figaro", scrie din Washington, că americanii nu sînt chiar de acord cu interpretarea pe care generalul înțelege să o dea tratatelor de la Paris. "Ratificarea" trebuie să fie un act politic și nu pregătirea unei monede de schimb care să permită U.R.S.S.-ului de a dizolva Uniunea Europeană. Era de așteptat această reacție pe care De Gaulle o va considera, probabil, ca o atingere a independenței Franței.

Intr-un discurs, în Camera Comunelor, Eden a apărat, leal și înțelept, sensul exact al politicii occidentale.

Cît despre Mendès, acesta e hotărît să nu primească nici un amendament adus proiectului de ratificare. E credincios angajamentelor luate față de Aliați. Dar, pentru a calma zelul gaulliștilor, neutraliștilor și altor pro-sovietici, ca și pentru a împiedica manevrele lor în timpul procedurii de ratificare, cum și pentru a-și satisface propria curiozitate, Mendés a întrebat pe sovietici, prin ambasada Franței de la Moscova, (cu mare gălăgie de publicitate, bineînțeles!) ce gîndesc ei despre întîlnirea ce le-a dat-o, în viitoarea lună mai. El i-a întrebat, deopotrivă, care sînt intențiile sovietice cu privire la Austria și dacă înțeleg să evacueze această țară, într-o zi sau alta. Iată deci negocierile "paraléle" începute. Toată lumea poate fi mulțumită. Mă întreb dacă acest exces de abilitate n-are să nască alte complicații. Este puțin probabil că sovieticii vor accepta să înlesnească jocul lui Mendès: ei vor folosi toate trucurile, făgăduințele, ca și amenințările, pentru a împiedica ratificarea. Este sigur că acesta este obiectivul lor numărul unu; restul, problema germană, sau problema austriacă nu prezintă, pentru ei, decît un interes secundar. (...)

9 decembrie

Trăim o epocă de "angoasă atomică și termo-nucleară". Cele mai multe minți, ca și cele mai rele, speculează pericolul dezlănțuirii unui război care ar duce negreșit la distrugerea lumii. Se calculează din nou (așa cum s-a făcut în

începutul războiului atomic) numărul bombelor care ar fi necesare pentru a face să sară în aer Europa, Rusia, sau America. Bomba A înflăcărase imaginaţia tuturor; bomba H, care e de 2ooo de ori mai puternică, se pare, depăşeşte orice limită a spaimei şi calculului; este destul să ne gîndim la aceste dezastre, pentru a ne pierde respiraţia şi a ne simţi copleşiţi de imobilism. Dat fiind că războiul a devenit imposibil, nu cumva şi lupta pentru pace a devenit egal de imposibilă?(...)

lo decembrie

Cu zece ani în urmă, generalul De Gaulle semna, la Moscova, pactul de alianţă franco-sovietică.

U.R.S.S. sărbătoreşte această aniversare, adresînd o nouă notă celor "Trei" occidentali care au respins invitaţia de a veni la Conferinţa europeană.

Nota sovietică se opune - aşa cum era de aşteptat - ratificării tratatelor de la Paris. Este o învinuire, un avertisment, o injoncţiune şi o ameninţare. Se afirmă în notă că acordurile de la Paris sînt contrare tratatului franco-sovietic şi celui de la Potsdam. Se ridică cu violenţă contra remilitarizării Germaniei şi subliniază că această măsură este incompatibilă cu proiectele de dezarmare studiate astăzi, la O.N.U.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se află anexat, la această notă, textul declaraţiei finale al Conferinţei de la Moscova, prin care "sateliţii" se angajează să-şi întărească armamentul şi să-şi unească mijloacele de apărare, pentru a face faţă ameninţării lumii occidentale.

In nota adresată Franţei, guvernul sovietic pare a se plînge, în mod deosebit, de "politica agresivă a Franţei". Documentul conţine fel de fel de critici contra Franţei, cu scopul evident de a face impresie asupra opiniei publice franceze şi asupra cercurilor parlamentare. La aceste acuzaţii, nu este adăugată nici o promisiune. Cu privire la problema Austriei (de care Mendès s-a prefăcut a se interesa în mod deosebit) Moscova a răspuns trimiţîndu-i - pe Mendès şi pe ceilalţi interlocutori - la declaraţiile anterioare ale lui Molotov."Niet" şi iar "niet". Această ultimă notă sovietică este de natură să prăbuşească toate proiectele de "negocieri paralele". (...)Nici o problemă a Austriei, sau cu privire la alegerile în Germania,

sau la armament; dimpotrivă, Moscova declară că astfel de discuţii devin inutile. Din clipa cînd e vorba de a constitui un bloc occidental unit şi înarmat, Moscova ameninţă că va constitui, şi ea (ca şi cum asta n-ar exista de mult) un bloc oriental, mai unit şi mai înarmat. Acum e "care pe care"; cine va avea nervii mai rezistenţi. Trebuie ca occidentalii, îndeosebi francezii, să nu se lase intimidaţi, înainte de ratificare. După ratificare, este foarte probabil că Moscova îşi va schimba tonul. (...)

Cu privire la nota sovietică, se cuvine să amintesc două fapte:

a) Înainte de încheierea Pactului Balcanic, între Turcia, Grecia şi Iugoslavia, Tito era ţinta tuturor atacurilor bolşevice. Presa de la Moscova, activ secondată de ziarele de la Budapesta, de la Bucureşti şi de la Sofia, nu găsea epitete destul de tari pentru a stigmatiza "trădătorul", "valetul imperialismului occidental", "instigatorul la război", care se învoia cu politica neruşinată şi agresivă îndreptată contra paşnicelor ţări ale lumii comuniste. Această "mînie dirijată" avea scopul de a împiedeca încheierea acordurilor politice şi militare între vecinii balcanici. Era explicabilă prin faptul că Tito, pentru a întări securitatea ţării sale, participa la organizarea unei linii de apărare comună, destinată să ocrotească o regiune rîvnită la Moscova.

Dar îndată după încheierea Pactului Balcanic, aparenţele politicii Sovietelor s-au schimbat. Turcia şi Grecia au devenit obiectul unor menajamente şi propuneri avantajoase; iar Tito a devenit iarăşi copilul iubit al Kremlinului, acela în sănătatea şi prosperitatea căruia sînt ridicate paharele, la toate banchetele oficiale. La 7 noiembrie, în jurul ambasadorului trimis de Tito s-au înghesuit fruntaşii regimului sovietic; de asemenea, la ambasada Iugoslaviei, la 29 noiembrie (sărbătoarea naţională a Iugoslaviei) au participat toţi membrii guvernului.

b) Ultima notă sovietică invocă acordul de la Potsdam, pentru a semnala "flagranta contradicţie" care ar exista între tratatele de la Paris şi politica stabilită în comun, în luna august, 1945.

De ce oare Occidentul nu ar fi invocat şi el, la rîndul

său, o contradicţie mai flagrantă care există între această politică şi situaţia de azi a Europei răsăritene?

Intr-adevăr, Conferinţa de la Potsdam a avut ca scop să consolideze hotărîrile de la Yalta, referitoare la această parte a Europei. Dar, la Yalta, în Declaraţia asupra Europei eliberate (12 februarie 1945) este scris textual: "Restabilirea ordinei în Europa şi reconstrucţia vieţii economice naţionale vor trebui să fie realizate prin metode care să permită popoarelor eliberate să şteargă ultimele vestigii ale nazismului şi fascismului, dăruindu-şi instituţii democratice, după propria lor alegere, ceea ce corespunde unui principiu al Chartei Atlanticului: dreptul tuturor popoarelor de a-şi alege forma de guvernare ce şi-o doresc, restaurarea drepturilor suverane şi guverne autonome, spre folosul popoarelor care au fost lipsite de acestea prin forţă. Pentru a crea condiţiile în care popoarele eliberate vor putea să exercite aceste drepturi, cele trei guverne vor asista, cu puteri unite, popoarele tuturor statelor eliberate, ca şi tuturor statelor satelite, ori de cîte ori, după a lor părere, situaţia o va impune".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Conferinţa de la Potsdam a desemnat un consiliu lărgit compus din reprezentanţi ai Angliei, U.R.S.S.-ului, Franţei, Chinei şi Statelor Unite, care să urmărească politica comună "în vederea stabilirii, cît mai curînd posibil, a condiţiilor unei păci durabile în Europa". (...) Este destul să ne întrebăm astăzi ce-au devenit aceste angajamente, cum stăm cu ordinea liberă şi democratică promisă ţărilor de la Răsărit şi cine este responsabil de această flagrantă violare a acordurilor dintre Aliaţi, pentru a măsura valoarea învinuirilor conţinute în ultima notă a Moscovei. (...)

18 decembrie

(...) Printre aceia care văd limpede şi care simt datoria morală de a spune adevărul, trebuie să citez pe Raymond Aron. Intr-un articol documentat, apărut ieri în "Jours de France", el a explicat, punct cu punct, pentru ce este necesar să fie ratificate Acordurile de la Paris. El a revenit astăzi, în "Figaro", sub titlul sugestiv împrumutat de la Churchill:"Ce fel de oameni cred ei că sîntem noi?". - "Tratatul franco-sovietic - scrie R. Aron - nu s-a tradus niciodată în realităţi, iar denun-

ţările oficiale ale tratatului nu compromiteau întru nimic securitatea ţării noastre". (Este cea mai pură evidenţă: nici Anglia, nici America, nici o Germanie integrată Occidentului n-ar putea să atace Franţa; de asemenea, nu Rusia ar putea să o apere, afară de cazul că, prin "apărare", sovieticii ar înţelege o invazie ca aceea practicată în Europa răsăriteană). "Franţa a fost ocrotită de loviturile destinului care au însângerat ţările baltice, România, sau Polonia, din cauză că sînt departe şi nu din cauza vreunor texte diplomatice. Tratatele de la Paris sînt contrare spiritului pactului franco-sovietic, care interzice celor două puteri contractante să aparţină unei coaliţii ostile uneia sau alteia. Dar aceeaşi obiecţiune ar putea fi ridicată împotriva Pactului Atlantic. Acesta, în mod incontestabil, înseamnă o opoziţie faţă de lagărul sovietic. Coaliţia occidentală se impunea irezistibil, începînd cu momentul cînd ţările ocupate de trupele sovietice erau supuse legilor şi oamenilor Moscovei. Republica Federală a fost treptat integrată lumii atlantice, pentru că autorităţile sovietice au tratat zona orientală a Germaniei întocmai ca pe celelalte ţări răsăritene, suprimînd libertăţile fundamentale, rezervînd partidului comunist monopolul puterii. Aşa cum Moscova numeşte <u>eliberare</u> ceea ce noi numim <u>aservire</u>, ea denunţă ca "<u>agresivă</u>" orice organizare pe care noi o numim "<u>defensivă</u>". O frază care corespunde convingerilor mele este: "Ceea ce şterge şi anulează tratatul franco-sovietic, nu este nici Pactul Atlantic, nici reînarmarea Germaniei, ci este împărţeala Germaniei, simbolul şi consacrarea împărţelii Europei. Ceea ce rupe orice legătură între Franţa şi U.R.S.S. este distrugerea ordinei europene. (...)

<u>19 decembrie</u>

(...) In alocuţiunea rostită la radio, Mendès a luat poziţie faţă de ameninţările lui Molotov. A făcut-o cu hotărîre; (ar fi fost greu să facă altfel, într-o casă plină de invitaţi occidentali); dar, fără măreţie, fără eleganţă. (...) "Manevra sovietică împotriva ratificării Acordurilor de la Paris - manevră oarecum brutală - nu putea să reuşească", a declarat preşedintele Consiliului. A fost punctul cel mai energic din alocuţiunea sa. Celelalte puncte au fost mai puţin energice: cuprindeau explicaţii, chiar şi scuze: "Noi am intirziat [illegible]

BCU Cluj / Central University Library Cluj

unei hotărîri occidentale, timp de cinci ani - ce mărturisire! - şi am aşteptat zadarnic un gest din partea Uniunii Sovietice". Altă justificare: nu noi am dorit remilitarizarea Germaniei, ci alţii! Ideea aceasta a fost formulată astfel: "In cele din urmă, Franţa a trebuit să admită o oarecare reînarmare a Germaniei, voită de aliaţii noştri în unanimitate şi care a devenit ineluctabilă". De altfel, Mendès a făcut totul pentru a limita efectele acestei hotărîri "ineluctibile". "Acordurile de la Paris au prevăzut limitarea, controlul, publicitatea armamentelor. Au prevăzut interzicerea unor anume produse de armanent militar în Germania". Atunci, pentru ce U.R.S.S.-ul nu cere socoteală adevăraţilor vinovaţi, Angliei bunăoară? "Si Anglia àre un pact cu U.R.S.S. De mai multe săptămîni, Anglia a ratificat Acordurile de la Paris, iar guvernul de la Moscova s-a abţinut pînă acum de a denunţa pactul anglo-rus. Atunci, pentru ce această declaraţie specială, la adresa Franţei?". (...)

Dar acolo unde Mendès depăşeşte toate marginile frivolităţii şi ale lipsei de energie politică, este cînd reia tema celor "două blocuri".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După ce s-a lăudat pentru felul cum a instituit controlul în organizaţia europeană, el a povăţuit din nou pe sovietici să facă şi ei tot aşa, la răsărit: "Dacă s-ar constitui, la răsărit, o grupare ascultînd de aceleaşi principii şi urmînd aceleaşi reguli, nu noi am fi aceia care să ne neliniştim, ci am vedea apărînd la orizont posibilitatea unui acord mai general".

Blocul occidental a fost constituit prin libera adeziune a popoarelor care-l compun, pentru că U.R.S.S. demascîndu-şi intenţiile agresive şi voinţa sa făţişă de a tulbura ordinea internaţională, a obligat ţările din centrul şi din răsăritul european să facă parte, împotriva voinţei lor, dintr-un bloc comunist şi sovietic. Tările din blocul occidental nu au nici raţiunea, nici interesul de a stabili vreo similitudine, vreo simetrie, din care să decurgă o recunoaştere a legitimităţii între blocul lor şi blocul oriental. Primul este un bloc de ţări libere, iar al doilea este o grupare de conducători obedienţi şi nu de popoare - un bloc care reprezintă arbitrarul, teroarea, agresiunea permanentă. Este interesul elementar al blocului occidental să înţeleagă şi să denunţe slăbiciunea blocului orien-

tal, cu alte vorbe, caracterul său ilicit, contrar principiilor şi regulilor susceptibile să asigure o ordine de drept în Europa. (...)

27 decembrie

Incerc o adevărată bucurie confruntînd felul meu de a gîndi cu acela al lui Raymond Aron, care luptă fără să se congestioneze, cu o rigoare intelectuală desăvîrşită, împotrivindu-se tuturor aberaţiilor din lumea politică şi "gînditorilor politici" francezi. Regăsesc în articolele lui Aron argumente pe care de mult le-am notat în caietele mele. Astăzi, cînd Adunarea Naţională trebuie să dea un vot definitiv asupra Acordurilor de la Paris, Aron încearcă să pună lucrurile la punct şi să lumineze cîteva idei esenţiale pentru a risipi confuzia de argumentele absurde, acumulată de parlamentari:

a) "Convorbirile referitoare la limitarea şi la controlul armamentelor (cu U.R.S.S.) nu vor ajunge la scop, din două motive: U.R.S.S. nu poate să accepte modalităţile de inspecţie cerute de Occident; Occidentul nu poate să renunţe la folosirea eventuală a armelor nucleare, pentru că el este depăşit de arme convenţionale. In consecinţă, nu este rezonabil să fie suspendată ratificarea sau punerea în aplicare a Acordurilor de la Paris, în funcţie de o conferinţă a dezarmării care poate dura la infinit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

b) Negocierile cu privire la statornicirea unei Germanii neutralizate au mai fost purtate, de multe ori, şi în mod regulat au eşuat. Fără acorduri, nu există nici o şansă ca Germania să fie reunificată în condiţii acceptabile. Dar cu aceste acorduri, deşi şansele rămîn slabe, ele nu sînt nule.

c) Va fi oare o conferinţă "în patru", după ratificare? Nu ştiu; dar dacă ne va lipsi ratificarea, putem fi siguri că nu va avea loc nici o conferinţă.

d) U.R.S.S. va oferi favorurile ei unei Franţe revoltate contra Aliaţilor? E puţin probabil. Kremlinul dispreţuieşte slugile şi pe aceia pe care i-a păcălit. U.R.S.S.-ul este interesat la o discuţie cu Anglia, Germania şi mai ales cu Statele Unite. Francezilor le cere doar dezorganizarea Occidentului, Cînd treaba va fi gata, ea va fi aruncată în neant".

Pentru europenii care rămîn credincioşi Comunităţii

Defensive şi se agaţă de o soluţie care nu poate să fie reluată, Aron spune: "Votul de astăzi depăşeşte meschinele griji de circumscripţie. Aliaţii noştri vor citi răspunsul la întrebarea ce se pune la Londra şi la Washington: cuvîntul guvernului francez mai are vreo valoare?".

29-31 decembrie

După interminabile dezbateri, Adunarea Naţională a ratificat Acordurile de la Paris. Ultimul vot, referitor la articolul 1, s-a încheiat cu rezultatul: 287 pentru; 260 contra. Această majoritate de 27 de voturi este considerată de unele ziare ca un succes al lui Mendès France, care ar fi dovedit, încă o dată, măestria şi energia sa, în jocul parlamentar. In realitate, preşedintele Consiliului a fost balotat ca şi toţi ceilalţi membri ai Adunării, între curente contrare; s-a împiedicat de toate obstacolele procedurii; s-a tîrguit cu unii prieteni (ca bunăoară cu inflexibilul Gaston Palewski) pentru a se debarasa de unele amendamente împovărătoare; a acceptat alte amendamente, mai absurde. (...) Prietenii săi pretind că Mendès a reuşit acest "tour de force" obţinînd aprobarea parlamentului, în favoarea unui acord pe care nimeni nu-l vrea. Acest lucru l-ar fi făcut invocînd mereu (ca să fie admisă reînarmarea germană, "odioasă" tuturor) necesitatea de a se supune dorinţei, voinţei şi injoncţiunilor aliaţilor occidentali. Dar această stratagemă nu avea să facă reînarmarea Germaniei odioasă de două ori? La teama militarismului german, se adăuga un sentiment - cel puţin tot atît de puternic - al celor mai mulţi francezi: supărarea contra amestecului străin, neplăcuta senzaţie de a fi suferit o impulsie venită din afară. (...)

Am vorbit la postul de radio despre "succesul" politicii occidentale. Fără să denaturez faptele, am încercat să arăt folosul ce poate să decurgă din alinierea Franţei la politica Aliaţilor. (...) Am spus lui Kerillis ceea ce mă apasă, iar acesta mi-a răspuns printr-o scrisoare pe care o reproduc aici:

"Scrisoarea dv. m-a interesat mult; asupra multor probleme sîntem de acord. Văd situaţia Franţei, ca şi dv., o mare parte din confuzia spiritelor rezultă din refuzul de a recunoaşte primejdia rusă. Dar de ce să ne ascundem, văd în Pax şi

194o, aceleaşi clase conducătoare, aceleaşi cercuri politice refuzau să vadă primejdia germană. (...) In fond, aceeaşi boală a inteligenţei continuă, într-o societate apatică şi decadentă, care se asemuieşte destul de mult cu descrierea pe care o face istoricul Sallustiu, arătîndu-ne pe romani cum refuzau să creadă în primejdia barbarilor, atunci cînd aceştia au luat cu asalt zidurile cetăţii. Pentru compatrioţii mei, criza actuală este un duel între gigantul sovietic şi gigantul american. Cei mai clarvăzători dintre francezi, recunoscînd că ar putea fi prinşi în acest conflict, se leagănă în speranţa că ar putea să scape prin viclenie şi prin dibăcie. Ei cred în mod sincer că dorinţa de pace îi apără şi sînt mult mai preocupaţi să nu provoace pe ruşi, decît să se apere chiar pe ei înşişi. Ei par a nu şti deloc că coaliţia ruso-chineză a întrunit mai mult de un miliard de oameni, care i-a expulzat din Indochina, din India şi o să-i dea afară şi din Africa de nord. Acţiunea de fărîmiţare şi de distrugere, împlinită de sovietici în Europa,le scapă. Recunosc şi ei oarecare pericol rusesc, pentru a se grăbi să recunoască primejdia imperialismului american, care nu e mai mică.

Pe nişte baze atît de false şi de stupide, se adaugă o confuzie a tuturor problemelor. Ei nu ajung să ştie ce-ar fi mai bine: o Germanie slabă, sau una puternică? Ei nu ştiu nici dacă o politică defensivă, economică, cu impozite mici, ar fi mai bună decît o politică de apărare militară costisitoare. Ei se întreabă dacă ajutorul american este o protecţie împotriva războiului, sau o provocare a acestuia. Ei se întreabă dacă n-ar fi mai primejdios să dea organizaţiei N.A.T.O. dreptul de a se folosi de bombele atomice, în caz de atac, sau de a convoca nişte conferinţe care n-ar face altceva decît să ruineze şansele ripostei. Pe scurt, toate însuşirile necesare hotărîrii şi acţiunii sînt alterate. Societatea umană este paralizată. Devine o pradă sigură în favoarea revoluţiei şi războiului. Dacă a fost nevoie de zece zile, pentru ca Franţa să fie strivită, cu tancurile din 194o, fără îndoială nu va fi nevoie de mai mult de zece minute, pentru a obţine acelaşi rezultat, atunci cînd Rusia ar declanşa maşina sa de război, sau doar ameninţarea atomică.

Imi vorbiţi despre Herriot şi de De Gaulle. Primul este ramolit, iar al doilea este un nebun care nu iartă anglo-

saxonilor faptul că au ignorat misiunea sa profetică şi simbolică. I-aţi citit Memoriile? Ele au fost fericirea ziarului "Pravda". Teza centrală este că eroul francezilor s-a opus, timp de patru ani, relelor planuri englezeşti şi americane care nu se gîndeau la altceva decît să pună mîna pe arhipelagul Saint Pierre et Miquelon, Madagascar, Dakar etc. Britanicii nu vedeau în el pe eroul unui război contra germanilor. Proclamă că el a fost eroul unei rezistenţe în faţa "Intelligence Service"-ului englez şi a imperialiştilor americani. Toată presa s-a ambalat de această carte, cu scopul de a spori bănuiala aliaţilor de ieri şi de azi. Si se pare că noi sîntem poporul cel mai inteligent al pămîntului!

Dar Herriot şi De Gaulle nu sînt singurii responsabili. Tara întreagă a respins C.E.D.-ul căreia i s-au arătat riscurile la pornire, cu lupe care măreau pericolele, fără să se întrebe dacă celelalte soluţii nu erau cumva mai rele. Tara le descoperă astăzi. Si iată-ne în faţa unei noi drame a incertitudinii şi anarhiei intelectuale!..." (...)

Aşa se termină pentru noi, anul 1954, la Paris.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

1955

4 ianuarie

Mendès se duce în Italia. Va vedea acolo pe Scelba, actualul preşedinte al Consiliului. Va fi primit şi de Papă - pretind prietenii săi. Cum să nu-l primească? N-a urmat o şcoală catolică în Canada?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar se spune că Papa de abia s-a ridicat dintr-o boală grea şi că nu primeşte pe nimeni. Acest fapt n-a împiedicat pe Pius XII, în mesajul său de Crăciun, de a judeca cu asprime modul cum a fost rezolvată criza Occidentului. Inaltul Pontif ar fi preferat C.E.D.-ul, în locul Uniunii Europei Occidentale. El a spus, în mesajul său: "Acordurile recent încheiate au deschis calea unei păci reci care nu constituie temelia ideală a unei unificări europene mai întinse. Numeroşi sînt cei care cred că ideea dominantă este aceea a unei întoarceri înspre statul naţionalist, limitat la sine însuşi, cu puteri centralizate,nehotărît în alegerea alianţelor şi în consecinţă, nu mai puţin periculos decît statul care ajunsese la o deplină dezvoltare, în cursul veacului trecut. Prea repede a fost uitat enormul număr al vieţilor omeneşti jertfite şi bunurile smulse de un astfel de stat". (...)

Aluzia la "exploziile naţionaliste" ce s-au produs în sînul popoarelor de dincolo de mare, coincide cu o nouă aprindere a agitaţiei arabe. Secretarul general al partidului Neo-Destour, Salah ben Yussef, a lansat o proclamaţie incendiară,

declarînd că Franţa n-are intenţia să-şi respecte angajamentele şi pretinde să se facă trecerea puterilor, pe mîinile autorităţilor tunisiene de poliţie, iar într-un anume termen, puterile tuturor competenţelor judiciare; el ameninţă guvernul şi poporul francez cu fulgerele lumii arabe şi cu"viteaza armată a felahilor". Vaticanul beneficiind de informaţii perfecte şi de o foarte sigură intuiţie, a înţeles că numai integrarea Europei ar putea să stăvilească primejdia revoltei care clocoteşte pe continentele vecine, împotriva intereselor şi prestigiului Europei, în timp ce în Franţa, interesele Uniunii Franceze sînt opuse Europei Unite! Redeşteptarea unui naţionalism meschin care a umplut sfîrşitul anului cu gălăgia divagaţiilor lui (stimulînd şi alte naţionalisme, în Germania şi aiurea), a slăbit Franţa, nu numai în relaţiile cu partenerii europeni, ci mai ales în raport cu naţionalismele exotice şi lacome de putere, la care se referă Papa. (...)

8 ianuarie

Am trimis la Geneva un articol despre efectele şi consecinţele ultimelor dezbateri ale Adunării Naţionale, intitulat "La răscruce de drumuri". Am deplorat lipsa unei politici externe precise, comune şi solidare a "lumii libere", pe care Mendès riscă să o atragă înspre negocieri "paraléle" şi contradictorii, care n-ar putea să ducă decît la un nou compromis favorabil sovieticilor. Am explicat pentru ce acest compromis în temeiat pe statul-quo ar fi "şchiop" şi funest Europei apusene (care mai are ceva de pierdut) şi Europei răsăritene (care a pierdut totul).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tradiţionala cuvîntare de Anul Nou, ţinută de Eisenhower, în faţa celor două Camere întrunite, a avut succes şi răsunet. (...) El a reluat în discursul său, numeroşi termeni cunoscuţi, pentru a reaminti deosebirea adîncă ce subzistă,între lumea liberă şi lumea sovietică şi a respins cu energie orice capitulare în faţa comunismului mondial: "Scopul Statelor Unite este de a întări partenerii săi, în vederea unei apărări colective, în cadrul Chartei O.N.U.-ului, de a-i întări din punct de vedere militar şi economic". (...)

Ziarele "neutraliste" din Franţa şi din Anglia se

bucură că bravul Ike a respins politica de eliberare a "sateliţilor" Uniunii Sovietice.

Această bucurie de canibali spune mult, în privinţa perspicacităţii neutraliştilor, (cine nu e oarecum neutralist, astăzi, în Europa Occidentală?) nişte bieţi oameni care nu înţeleg că "politica de eliberare" e tot atît de necesară rezistenţei şi supravieţuirii Occidentului, ca şi reînvierii Răsăritului. Nu e vorba de un război preventiv, pe care nici un om în toate minţile nu l-a voit vreodată Statelor Unite; este vorba de a avea o concepţie asupra păcii "juste şi durabile". (...)

12 ianuarie

(...) Este un prilej norocos faptul că Mendès a început acţiunea sa "paralelă", printr-o călătorie la Roma. Va vedea miniştri, pe continuatorii lui De Gasperi, va vedea pe Papă. De acolo prin Pădurea Neagră, se va duce să întîlnească pe Adenauer. Omul se "europeanizează". Acest lucru nu-l va împiedica să se arunce impetuos, pe calea "coexistenţei". (...)

Nici unul dintre cei trei interlocutori ai lui Mendès nu se va opune negocierilor cu U.R.S.S. Nici italienii,nici germanii nu-şi vor întinde pretenţiile lor dincolo de interesul Europei occidentale, adică dincolo de propriile lor interese imediate. Cel mult, germanul va urmări intrarea Germaniei răsăritene, în Occidentul european, în timp ce italianul dornic de "pace", ca şi Mendès, se va mulţumi cu linia de partaj actuală. Prin urmare, nu trebuie să ne facem iluzii cu privire la "europeanismul" occidentalilor; toţi sînt gata să ne părăsească.Dacă n-ar exista americanii, care au înţeles cît ar costa părăsirea principiilor, de-a lungul drumului şi dacă n-ar exista rusii, care nu renunţă niciodată la caracterul ofensiv al doctrinei lor comuniste, Europa "noastră" ar fi fost moartă de mult. In răstimp, francezii, italienii şi germanii se conving în ce grad soarta lor este legată de a noastră şi că, în aceeaşi măsură, ei consolidează Europa occidentală. In felul acesta, ei vor rezista mai bine, vor fi mai bine înarmaţi politiceşte şi moraliceşte pentru clipa problemei pe care nu voiesc s-o vadă, dar care există, şi anume: problema Europei în întregimea ei.

Convorbirile cu Italia (care se desfăşoară într-o

atmosferă de mare cordialitate) sînt duse asupra problemelor economice. Ziarele pretind că italienii văd în "pool"-ul armamentelor[1], atît de scump lui Mendès, trambulina unei vaste cooperaţii industriale. Ar fi vorba de realizarea "unei adevărate surprize a economiilor franceze şi italiene; cîmpul de experienţă ar fi Italia însăşi şi Africa de nord. Ministrul italian al bugetului - Vanoni - a conceput un plan de contribuţie a capitalurilor franceze la expansiunea economică italiană. Italienii ar fi solicitaţi să facă investiţii în Africa franceză. In ceea ce priveşte Africa, italienii ar fi dornici să participe la avîntul ei economic, nu numai cu capitaluri ci şi cu braţe de muncă. Rămîne de văzut dacă Mendès va accepta în întregime astfel de propuneri".

Este sigur că, pentru Europa, integrarea industrială şi economică poate să prezinte avantaje cel puţin tot atît de mari ca şi asociaţia militară. In ce priveşte Africa, nu există alt mijloc de a o menţine unită cu Europa decît arătîndu-i un front european unit, gata să combată, prin mijloace europene unitare, de ordin financiar şi economic, sărăcia de care suferă populaţia. Chiar şi aici, ideea Europei se opune manevrelor sovietice, care în clipa de faţă exploatează greutăţile economice şi tulburările sociale şi naţionale ale africanilor, întreţinînd o atmosferă de rebeliune, de la frontierele Tunisiei, pînă în Maroc.

Mendès va fi, probabil, ispitit să continue aceste discuţii referitoare la Africa, în Germania, unde nu pot să lipsească "experţi", gata să-i supună alte planuri, asemănătoare celor ale lui Vanoni.

"Pool"-ul armamentelor, în care el nu vedea, la început, decît un supra-mijloc de control al armamentului german, (raţiune care face ca el să beneficieze de sprijinul tuturor neutraliştilor din lume!) poate să devină astfel una dintre cheile Europei, modalitatea de a stabili între vecini o colaborare reală. Iar Africa de nord, căreia atîţi neutralişti îi opun "interesele sacrosancte", eforturilor urmărite pentru unirea Europei, ar deveni temeiul pentru care o integrare europeană s-ar impune mai mult. (...)

---

1) Textul francez foloseşte cuvîntul englez "pool", adică vîlcoare de apă, vîrtej.

14 ianuarie

Plecînd de la Roma, Mendès a intonat un imn către Europa: "Pentru mine, această întîlnire este de o mare însemnătate. Discuţiile au fost purtate cu privire la forma înfăţişării Europei, fie pentru adversarii C.E.D.-ului, fie pentru partizanii lui. Acum este limpede că imensa majoritate îşi dă seama de necesitatea integrării". (...)

Să nu ne înşelăm: "Nu este vorba de o Europă, de un instrument trecător; nu aceasta este concepţia Italiei, sau a Franţei. Acest instrument de colaborare îl vom consolida, îl vom dezvolta îm atribuţiile lui culturale, economice, comerciale. E un act de credinţă; e un fapt politic". (...)

15 ianuarie

După Roma, Mendès s-a dus la Baden-Baden. S-a întors de acolo, după discuţiile cu Adenauer, mai "european" decît în colocviile cu italienii. "S-a făcut dovada - a declarat el presei - că avem motive de a cultiva mari speranţe cu privire la cooperarea franco-germană, credincioasă şi continuă. Acum sîntem pe calea executării unor acorduri pe care le-am încheiat. Plec cu un sentiment de mare entuziasm. Cînd privesc drumul parcurs în ultimele luni, construcţia unei Europe Unite, în care Franţa şi Germania vor colabora, poate fi considerată cu încredere".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Tot atît de amabil, dar puţin mai rezervat şi mai prudent - lucru lesne de înţeles - cancelarul Adenauer a declarat şi el: "Am avut discuţii foarte sincere şi foarte deschise. Dacă mă gîndesc la precedentele mele întrevederi cu dl. Mandès France, la Londra şi la Paris, (cancelarul german a omis cu voinţă întîlnirea de la Bruxelles) sînt fericit să constat că relaţiile franco-germane cu devenit de fiecare dată, mereu mai bune, mai strînse şi aş putea spune: mai sincere". (...)

17 ianuarie

Moscova îşi accentuează ofensiva contra Acordurilor de la Paris. De data asta, Molotov se adresează germanilor oferindu-le promisiuni şi ameninţări, după obiceiul său. Dacă Germania va respinge acordurile (şi dacă va renunţa la integrarea

militară şi politică occidentală), ea va avea alegeri libere, adică unire. U.R.S.S.-ul este gata să consimtă la alegeri libere şi controlate în cele două părţi ale Germaniei (dar nu spune dacă aceste alegeri ar trebui să aibă loc după evacuarea Germaniei, de către trupele de ocupaţie, aşa cum a cerut-o Molotov, sau înainte, aşa cum voiesc occidentalii; acest punct este esenţial şi hotărîtor). Dacă Germania va fi cuminte, i se promit mari posibilităţi de comerţ cu ţările de la răsărit;dacă însă va fi încăpăţînată în atitudinea ei actuală, Germania nu va primi nimic din toate astea şi va rămîne împărţită,pentru totdeauna.

Adenauer rămîne neclintit în hotărîrea de a preţui libertatea Germaniei, înainte de unificarea ei. Bătrînul a optat, în mod definitiv, în favoarea Occidentului. Insă majoritatea sa slăbeşte. Liberalii îşi apleacă urechea pentru a asculta cîntecul sirenelor sovietice, iar socialiştii sînt mai convinşi decît oricînd că bine fac combătînd politica bătrînului Cancelar.

Occidentalii resping cu demnitate noile propuneri. Eden se arată inflexibil: trebuie să se ajungă la ratificare, cu orice preţ şi apoi se va vedea. Mendès a adoptat aceeaşi atitudine: devenit "atlantic", în călătoria sa în Canada şi în Statele Unite, apoi reîntors "european", din turneul Roma-Baden-Baden, Mendès s-a văzut constrîns de noile sale convingeri să amîne realizarea marelui său vis Vest-Est, pînă după construcţia Unirii Europei occidentale. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

18 ianuarie

Am văzut pe R. Aron şi pe Laloy, la un mare cocteil de adio, oferit de Parodi, care părăseşte Secretariatul General al Ministerului de Externe. Ei sînt de acord cu mine:dacă sovieticii sînt hotărîţi să fie supli şi inteligenţi, sîntem pierduţi. Singura speranţă de salvare este întemeiată pe încăpăţînarea şi pe îndîrjirea lor.

Massigli, acoperit de flori şi de onoruri, după zece ani în Anglia,s-a instalat la Quai d'Orsay,în locul lui Parodi.

Ziarul "Neue Zürcher Zeitung" a publicat articolul

meu: "O nouă Stîngă în Franţa?"[1](...)

21 ianuarie

După o lungă tăcere, Vişoianu mi-a trimis un mesaj de Anul Nou. Scrisoarea este concepută în termeni politicoşi, dar arată acelaşi stil care m-a făcut să fug din America.

Vişoianu pretinde că a vorbit cu preşedintele "Europei Libere" şi ar fi căzut de acord cu el în privinţa "lărgirii Comitetului Naţional Român". Numărul membrilor ar putea fi mărit pînă la 12, adică cei şase vechi ("cei şase" erau şapte, dar Creţeanu a devenit american) şi alţi şase noi, dintre care şi eu, dacă aş vrea să-i fac "plăcerea şi onoarea acceptîndu-i oferta", apoi Gherman, Bunescu, Veniamin şi poate Coste şi Bossy. Davila se arată mai greu de a fi convins şi va fi obiectul numeroaselor ostilităţi. "Toţi sîntem de acord - pretinde Vişoianu - să examinăm forma cea mai convenabilă, pentru a forma un consiliu mai larg, sub preşedinţia ta. Am putea chiar să anunţăm voinţa noastră de a crea un astfel de Consiliu, în momentul constituirii Comitetului". Evident, Consiliul ar trebui să se menţină pe o atitudine fermă faţă de membrii Gărzii de Fier,sau faţă de unele persoane prea compromise în trecutul nostru politic; acest sfîrşit de frază va îngădui Comitetului să excludă pe oricine îi va displăcea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La încheierea scrisorii, un ultimatum: "Europa Liberă" aşteaptă răspunsul meu care trebuie dat peste cîteva zile. Ti-aş fi obligat dacă ai vrea să-mi transmiţi răspunsul tău definitiv, imediat, iar dacă e posibil, prin telefon".

Asta am putut s-o fac; i-am telegrafiat: "Regret că nu pot să accept".

Mă simt mai bine, după această telegramă.

Articolul meu, despre banchetele de la Moscova, a fost reprodus în numeroase ziare ale exilului. Foştii cetăţeni ai ţărilor baltice au fost deosebit de satisfăcuţi. Bătrînul Alexinski mi-a adus astăzi două ziare ruseşti: "Osvobojdenie" şi "Batskaonstchina", care au reprodus articolul. (...)

---

1) Articolul menţionat a apărut în ziua de 15 ianuarie 1955,în pagina a 2-a, şi se află anexat la "Jurnal".

3 februarie

Zile de intensă activitate diplomatică şi politică. La New York, se aşteaptă răspunsul Chinei„ după indicaţia ce i-a adresat-o O.N.U. Cei mai optimişti cred că Pekin va accepta, pînă la urmă, această invitaţie, nu pe baza iniţiativei Noii Zeelande (care se mărgineşte în a cere un armistiţiu),ci după intervenţia lui Molotov, care denunţă în termeni violenţi "agresiunea" americană în Formoza. Alţii, ca bunăoară Raymond Cartier, cred că spiritele sînt atît de înfierbîntate, la Pekin, şi atît de ameţite de succesele din Coreea şi Indochina, încît Mao nu se va grăbi să pună capăt periculoaselor operaţii militare pe care generalii le-au iniţiat în Marea Chinei.(Din cauza asta se schiţează o întreagă teorie care pretinde că Molotov ar fi în disgraţie, pentru a dovedi că Axa Moscova-Pekin se întăreşte şi că, la Moscova, "durii" lui Hrusciov, sînt mai tari decît "blînzii" lui Molotov; închipuirea lui Cartier îl bucură nespus). In ceea ce mă priveşte, cred că dacă americanii se vor ţine tari, pe poziţiile inexpugnabile pe care le ocupă, chinezii vor sfîrşi prin a se mulţumi cu un compromis lesnicios.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Mai serioasă mi se pare situaţia din Germania şi consecinţele ei asupra treburilor Europei. Ofensiva lui Molotov împotriva Acordurilor de la Paris se concentrează, din ce în ce mai mult, asupra Germaniei; ofensiva are un incontestabil progres: opinia publică germană se desprinde de Adenauer şi se lasă ispitită, zi de zi, de propunerile sovietice. Sovietul Suprem care se întruneşte azi, la Moscova, va face un nou apel către credulitatea poporului german. Dacă Germania va aluneca înspre partea Răsăritului, s-a terminat cu biata noastră Europă.

Raymond Aron denunţă primejdia într-un excelent articol din "Figaro". Sub titlul "Europa în pericol", articolul subintitulat "Responsabilităţile Franţei", Aron insistă asupra faptului că numărul germanilor "hotăriţi să împărtăşească destinul occidental" este în scădere, în timp ce numărul celor "gata să accepte condiţiile lui Molotov, chiar dacă ele ar atrage neutralizarea lor, apoi sovietizarea ţării lor, creşte

cu o extraordinară rapiditate". (Este mult adevăr în această aserţiune, dar este exagerată. Aron a recunoscut, în faţa mea, că a adăugat cuvintele "o extraordinară rapiditate" pentru a impresiona spiritul cititorilor).

Aron continuă: "Molotov încearcă, cu ajutorul naţionaliştilor francezi, rătăciţi, să evite un vot favorabil Consiliului Republicii. Un amendament care ar obliga reluarea dezbaterii la Adunarea Naţională, i-ar aduce o amînare de cîteva luni, pe care se bizuie pentru a face imposibilă ratificarea Acordurilor de la Paris, la Adunarea Naţională de la Bonn". (Acest raţionament justifică exagerarea semnalată mai sus).

Acordurile de la Paris, chiar dacă ar fi respinse, n-ar implica "nici reluarea alianţei franco-ruse, nici Conferinţa în Patru, cum îşi închipuiesc unii naivi. Molotov ar fi atins obiectivul său constant: de a împiedica înţelegerea între Germania şi Occident, pentru ca mîine, Republica Federală descurajată să accepte soarta pe care i-o oferă U.R.S.S.-ul.

Cum s-a ajuns aici? Aron enumeră acţiunile sovietice, greşelile germane şi vine apoi la responsabilităţile Franţei: "Cauza principală mi se pare a fi Franţa însăşi: şovăielile noastre au făcut din ce în ce mai puţin ademenitoare perspectivele europene; prin acelaşi fapt au deşteptat ispitele Răsăritului". Sovăielile franceze au provocat în Germania nu un acces al naţionalismului, ci un acces al neutralismului:"Au fost văzuţi ridicîndu-se, în Republica Federală, aceiaşi oameni (publicaţii, propagandă) care, de doi ani de zile, au paralizat politica franceză".

Urmează constatarea capitală şi din nefericire perfect exactă: "Neutralismul francez a sfîrşit prin a zdruncina politica Republicii Federale Germane. Aceia care, în Franţa,nu încetează de a denunţa primejdia unui nou Rapallo[1)] fac pe cei deştepţi să-l provoace. Neutraliştii împing, spre Răsărit, o Germanie care ar vrea să se unească cu Apusul".

Responsabilii? Trebuiesc căutaţi în compunerea Adunării Naţionale, lipsită de majoritate şi de politică; în amînările lui Bidault, şi mai ales ale lui Mendès, "care vorbeşte

---

1) Aluzia priveşte Tratatul de la 12 noiembrie 192o, între Italia şi Iugoslavia, care a reglementat regimul regiunilor Zara şi Fiume.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

limbi diferite, în funcţie de publicul căruia i se adresează, lăsînd pe Guy Mollet să spună ce era aşteptat de la Mendès..." (...)

Acest excelent şi tulburător expozeu asupra situaţiei actuale (în care îmi regăsesc propriile mele neliniştii) este urmat de îndemnul adresat "celui mai strălucit avocat al Adunării", Edgar Faure, care a ocupat fotoliul de ministru de Externe.

Faure va avea timpul să profite de bunele sfaturi ale lui Aron.

Soarta guvernului Mendès, remaniat, va fi jucată astăseară cînd vor fi discutate problemele Africii de nord.

4 februarie

Luptă mare la Adunarea Naţională: politica africană a lui Mendès a fost pusă pe scaunul de acuzare. Atacul este condus de René Meyer, şi e aspru. Mendès se luptă cu spatele la perete, şi loveşte după fiecare lovitură. Meyer declară: "Politica dv. de mişcare n-a ştiut să găsească o cale mijlocie între imobilism şi aventură". Mendès a răspuns: "Nu există în Africa decît două politici posibile: aceea a destinderii şi reformelor, şi aceea a represiunii şi forţei. Am ales prima dintre ele şi o voi apăra pînă la capăt, în ciuda tuturor dibăciilor". (Există şi a treia posibilitate: aceea a "ordinei ,care cuprinde justele reforme şi folosirea judicioasă a autorităţii; dar Mendès este prea grăbit pentru a o putea aplica").

Trecînd la atac, preşedintele Consiliului a amintit lui Meyer că acesta a susţinut odinioară o politică de destindere: "Dar clipa pentru a i se da lovitura copitei de măgar încă nu sosise". Iată cuvînt nenorocit care a iritat Adunarea şi care poate să-l coste scump pe Mendès-leul.

In sfîrşit, duelul oratoric foarte strîns şi plin de consecinţe, dezminte sentimentul de solidaritate ce se pretinde celor aleşi din poporul lui Israel.

Se va trece la vot, astăseară.

Ciu-En-Lai refuză de a veni după invitaţia ce i s-a făcut la O.N.U. Răspunsul său este brutal, aproape nedelicat. Chinezii sînt ameţiţi de victoriile lor. Au fost lăsaţi să cîş-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

tige prea mult. Mac Arthur avea dreptate. Armistiţiul din Coreea a deschis poarta multor deziluzii.

Pentru a trimite un reprezentant la New York,Pekin pune două condiţii: a) ca discuţia să fie axată pe propunerea Molotov (agresiunea americană împotriva Chinei); şi b) delegaţii Chinei naţionaliste să fie eliminaţi de la O.N.U.

Acest limbaj va pune pe gînduri pe englezi, dar nu va intimida pe americani. O.N.U. nu se hotărăşte la o destindere cu Răsăritul. Trebuie să se caute altceva.

Aceeaşi înăsprire, la Moscova. Sovietul Suprem a hotărît să sporească bugetul cheltuielilor militare cu zece la sută. Textul cuvîntării ţinute de Hrusciov, la 25 ianuarie, în faţa Comitetului Central al partidului, a fost difuzat prin presă.

In acest discurs, Hrusciov a înştiinţat că U.R.S.S.-ul va da prioritate industriei grele. Stalin avea dreptate:"Industria grea se află la baza puterii statului sovietic, iar politica ce-i acordă prioritate asupra celorlalte ramuri ale producţiei este singura corectă". - "Este inadmisibil - a adăugat secretarul general al partidului - de a da prioritate producţiei de bunuri de consum, în timp ce statele imperialiste se pregătesc frenetic de război". Aşadar, este vorba ca U.R.S.S.-ul să renunţe la ofensiva de pace şi la politica de destindere, inaugurată după moartea lui Stalin, pentru ca şi Uniunea Sovietică să se pregătească de război. Dacă sînt exacte sentimentele atribuite conducătorilor sovietici, atunci Molotov ar fi învins pe Malenkov.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Această nouă schimbare de direcţie, în politica Sovietelor, poate avea consecinţe însemnate, de ordin interior şi exterior. In interior, va fi întîrziat procesul de ridicare economică şi socială a poporului rus, care (după opinia observatorilor şi experţilor ruşi şi străini) n-ar putea fi asigurat decît prin metode noi şi urgente. Acelaşi Hrusciov (...) înştiinţase anul trecut, dezvăluind cifre impresionante, că nici agricultura, nici producţia de bunuri de consum nu reuşeau să satisfacă nevoile cele mai grabnice ale populaţiei sovietice. Reformele pe care le-a înfăţişat atunci şi care implicau dezvoltarea producţiei bunurilor de consum, în dauna industriei grele, păreau a corespunde unei nevoi imperioase: ele trebuiau să per-

mită statului (după expresia lui Isaac Deutscher) să treacă de la epoca plugului de lemn, la aceea a pilei atomice, pentru a păstra pacea şi ordinea în interiorul Uniunii. Oprirea acestei evoluţii normale denunţă defectele unui regim în care producţia de război nu poate fi menţinută decît coborînd şi mai mult nivelul de trai al unei populaţii supusă tuturor lipsurilor. (...)

8 februarie

Antoine Pinay, "preşedintele presimţit" încearcă să formeze un Guvern de Uniune. Treaba asta însă nu merge de la sine, fiindcă nimeni nu vrea să se unească cu aripa dreaptă. Prejudecata anti-dreapta este atît de înrădăcinată în Franţa, încît este mai uşor unui om de stînga, decît unuia de dreapta, să guverneze ţara, cu actualul parlament, în care totuşi oamenii de dreapta sînt în majoritate. Dar ce mai însemnează oare această veche împărţire, între stînga şi dreapta, cînd în lumea întreagă, totul este tulburare şi confuzie? "Gaullişţii" care, pentru a asigura "independenţa" şi "măreţia" Franţei, n-au altă speranţă decît sprijinind alianţa cu Moscova, sînt oare oameni de dreapta? Comuniştii care aspiră la înăbuşirea tuturor libertăţilor şi la întronarea unui regim autoritar, în Franţa merită să fie numiţi oameni de extrema stîngă? Radicalii se consideră de stînga, numai fiindcă nu se duc la biserică.(...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Intr-un remarcabil studiu, publicat în "Figaro", André Siegfried a rezumat istoria guvernării lui Mendès France, mereu în luptă cu o majoritate nestabilă şi împărţită. Iară concluzia lui: "Franţa suferă cumplit de o instabilitate guvernamentală care o împiedică să ocupe în lume locul eminent care ar trebui să fie al ei şi care i s-ar recunoaşte de bunăvoie, în Europa, dacă ea ar fi prezentă la răspîntiile istoriei care se precipită, cu sau fără ea". (...)

10 februarie

Pinay nu reuşeşte să constituie noul guvern. Grupa-rea U.R.I. nu vrea să colaboreze; a hotărît (cu o mică majoritate) să nu se compromită cu un guvern de "dreapta". Este spaima tuturor politicienilor: se tem că înclinînd spre dreapta, ar

lăsa cîmpul liber, lui Mendès, pentru a-şi constitui gruparea lui de stînga.

Atunci, de ce l-au mai răsturnat pe Mendès? Uşurinţa cu care poate fi răsturnat un guvern şi greutatea de a forma alt guvern, iată boala grea care mistuie viaţa politică franceză. Nu-i lipseşte numai stabilitatea guvernamentală;cauza răului stă în a se uni, sub acelaşi drapel, oameni mai capabili de a repara decît de a distruge. Nu există nici un echilibru între forţele de distrugere şi forţele de reconstrucţie. (...) Din cauza asta, Franţa va deveni imposibil de guvernat şi va fi din ce în ce mai mult absentă de la momentele decisive problemelor lumii. (...)

12 februarie

(...) Criza de guvern n-a fost încă rezolvată.Pinay a abandonat. Pflimlin (alsacian din M.R.P.) a fost propus în locul lui; după o bună plecare, acum are chinuri (şi el) în a constitui un guvern. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

28 februarie

La Conferinţa de la Bangkok, Dulles şi Eden nu se înţeleg între ei. Nici o politică comună cu privire la Formoza şi la războiul dintre cele două Chine nu se desprinde din confuzia extremă a dezbaterilor. (...)

4 martie

(...) După o luptă foarte înfierbîntată şi de discursuri interminabile, Bundestag-ul a votat Acordurile de la Paris şi Acordul franco-german referitor la provincia Sarre (la 26 februarie) cu 15o de voturi "pentru", în favoarea Unirii Europei Occidentale şi cu o majoritate de 6o de voturi "pentru" problema Sarre. Este o frumoasă biruinţă a lui Adenauer; bătrînul a fost mai tare decît Molotov şi decît socialiştii, care n-au încetat de a se agita pe stradă, cu lozinci, pînă în ultimul minut, uzînd şi abuzînd de argumentul demagogic al "unirii". "Unirea", adică alegerile libere în Germania răsăriteană, şi binecuvîntarea Moscovei, pentru un Reich unit şi liber, cine le ia în serios, printre oamenii responsabili din Germania? Nimeni, nici chiar socialiştii (mai mult decît alţii.)

Totuşi fac "opoziţie". Adenauer a avut curajul să prefere o Germanie mică dar liberă, în locul unei mari Germanii neutre dar înrobite. (...) Cînd deputatul Becker a aruncat cuvinte prea puţin binevoitoare, la adresa Franţei, în discuţia despre Sarre, Cancelarul a exclamat cu înflăcărare: "Cum puteţi să compromiteţi, cu astfel de vorbe, scopul nostru de a crea o legătură permanentă şi încrezătoare cu poporul francez?". (...)

Neputînd să facă să explodeze bomba H, cancelariile se bat între ele pentru a stabili cine anume ar putea, la nevoie, să arunce în aer pe vecinul său. Bătrînul Churchill (lumea întreagă are 8o de ani, în epoca noastră: Churchill, Adenauer, Papa, Herriot) într-un discurs surprinzător (dar ce ne-ar mai putea surprinde, din partea sa!) a declarat că dată fiind superioritatea bombei H, a Occidentului, o mare ţară ca Rusia este expusă distrugerii, ca şi o mică insulă, cum e Anglia. Prin urmare, n-avem de ce ne teme, în acest moment.

Acest discurs vine după "Cartea albă", prin care Marea Britanie a anunţat hotărîrea sa de a construi bomba H. S-a scris în această carte că Sovietele, ca urmare a sporirii continue a puterii lor militare, constituie o ameninţare permanentă pentru lumea liberă; "Uniunea Sovietică şi sateliţii ei menţin astăzi mai mult de şase milioane de oameni sub arme; numai pe frontul european, masele disponibile pot să formeze o armată sporită cu o sută de divizii, în primele luni ale războiului; conştiinţele naţiunilor civilizate au şovăit îndelungată vreme înainte de a se hotărî să folosească armele nucleare;dar nu mai este posibilă nici o tergiversare, fără să se condamne la o moarte sigură" etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aceste consideraţii par să fi inspirat pe Churchill, în ale sale "declaraţii incendiare". (...)

Cum "marginea" atomică, în favoarea Vestului, ar putea să dispară, este de datoria Marii Britanii să contribuie la eforturile Statelor Unite, pentru a împiedica Uniunea Sovietică de a ajunge să stabilească un echilibru atomic care ar înclina balanţa forţelor în favoarea sa. Începînd din această clipă,totul poate deveni posibil.

Unii contradictori au arătat lui Churchill, probabil, că în această cursă, spre superioritatea atomică, Anglia n-ar

avea nimic de cîştigat, fiindcă în contrast cu imensitatea Rusiei, micile insule britanice devin o ţintă deosebit de vulnerabilă; amorul propriu englez a intrat în joc, iar primul ministru s-a lăsat ispitit să declare cele care au provocat surpriză în cercurile politice engleze şi străine: în caz de război cu bombe H, Rusia - în ciuda întinderii şi a greutăţii sale - ar sări în aer, ca şi mica Anglie, ţinînd seama de numărul bombelor pe care Occidentul le ţine în rezervă. In materie de bombe, Churchill a ţinut să accentueze că, de partea Occidentului, se află calitatea şi cantitatea.

Nu era nevoie de mai mult pentru a dezlănţui mînia ziarelor "Pravda" şi "Izvestia". Cele două ziare s-au legat de "intenţiile criminale" ale primului ministru englez, care ar înfăţişa folosinţa bombelor tocmai în momentul cînd U.R.S.S. încearcă să suprime aceste arme. Dar ceea ce merită atenţie, din partea sovietică, este tot o chestiune de amor propriu.De ce să se poată spune că industria uneltelor de distrugere, în Uniunea Sovietică, n-ar fi pusă la punct? Cum s-ar putea admite pretenţia că bombele capitaliste sînt mai bune decît bombele sovietice?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru a-i răspunde lui Churchill, U.R.S.S. a provocat intervenţia unui specialist, şi anume un specialist occidental.

In faţa unui grup de 5o de ziarişti, adunaţi în grabă la Academia de Stiinţe (în vechiul palat de vară al ţarilor, unde Napoleon a petrecut ultima sa noapte la Moscova), Pontecorvo, mare expert în ştiinţele nucleare, a făcut un expozeu de presă.

Cine este acest Pontecorvo? Născut cetăţean italian, căsătorit cu o suedeză, devenit cetăţean britanic şi colaborator la Institutul Atomic de la Harwell, sub direcţia lui Sir John Cockkroft, Pontecorvo a dispărut fără urmă, în septembrie 195o.

Iată-l reapărînd brusc la Moscova, agitînd în văzul corespondenţilor de presă din Occident, legitimaţia sa verde-cenuşie de cetăţean sovietic. Acest om căruia i-a plăcut călătoria, şi-a schimbat naţionalitatea sa, încă odată în 1952.La

întrebarea unui ziarist englez, dacă înţelege ca (în caz de primejdie) să-şi pună ştiinţa sa în slujba U.R.S.S.-ului,Pontecorvo a răspuns fără şovăire: "Sînt cetăţean sovietic şi sînt gata să slujesc poporul sovietic cu toată puterea ştiinţei şi priceperea mea". Dacă lealitatea sa, faţă de noua sa patrie, nu va atîrna mai greu decît lealitatea sa faţă de patria italiană şi de cea engleză, omul acesta va ajunge departe. De data asta însă, îi va fi greu să se sustragă de la unele datorii.

La masa unde s-a aşezat, noii săi compatrioţi au avut grija să-l încadreze cu vigilenţă: în spatele lui, se află portretul lui Stalin, iar în faţa lui, bustul lui Lenin. La dreapta şi la stînga, se aflau cei doi interpreţi: primul traducea în ruseşte declaraţiile sale rostite italieneşte; iar celălalt traducea din ruseşte, în englezeşte. In aceste condiţii, el s-a străduit să-şi aleagă bine cuvintele destinate să treacă prin acest dublu filtraj. A vorbit impunător şi s-a oprit pentru a surîde cu o expresie odihnită. (Atmosfera de la Moscova i-a fost favorabilă: are un apartament în oraş, pentru el, soţia şi cei trei copii, cum şi o "datcea", la ţară, într-una din pădurile vaste, din apropierea capitalei). El însă nu-şi pierde firul conducător al cuvintelor pe care trebuie să le rostească. Reapariţia lui, după cinci ani de tăcere, are un scop precis: prin mărturia lui, trebuie să consolideze "adevărurile" pe care propaganda sovietică nu încetează de a le repeta în lume.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Misiunea ce i s-a dat de îndeplinit are trei ţinte, adevăruri de trei feluri: el trebuie să certifice că ştiinţa atomică a Sovietelor este prima din lume; că savanţii sovietici ştiu mai mult decît oamenii de ştiinţă ai Occidentului; şi că ei dispun de mijloace şi de unelte dintre cele mai puternice. In al doilea rînd, el trebuie să opună mentalităţii războinice a occidentalilor, voinţa de pace a poporului şi a savanţilor sovietici şi să insiste asupra caracterului paşnic al propriei sale contribuţii la dezvoltarea ştiinţei energiei atomice, în U.R.S.S.

In sfîrşit, trebuie să convingă pe colegii săi occidentali că vederile lor asupra U.R.S.S.-ului, molipsite din "presa gelbenă", sînt false şi că în lupta pentru dezarmarea a-

tomică, dusă de Moscova, savanţii lumii întregi n-au dreptul să se abţină. Pentru a-i înduioşa pe colegii săi, Pontecorvo le-a adresat gîndurile sale afectuoase şi i-a asigurat că a găsit la Moscova, pentru el, pentru soţia şi cei trei copii ai săi, pacea unui cămin care se deplasează după anotimpuri, dintr-un apartament confortabil din oraş, într-o "datcea", la ţară, într-o pădure de brazi, aproape de capitală.

Pontecorvo s-a achitat bine de aceste obligaţii.Dar cînd ziariştii l-au întrebat pentru ce a dispărut, în chip misterios, cum şi pentru ce s-a ascuns atît de multă vreme, din moment ce scopul său era acela de a contribui la dezvoltarea unei ştiinţe paşnice, savantul s-a dovedit a nu-şi fi pregătit răspunsul şi a refuzat orice explicaţie. (Acest punct avea totuşi importanţa lui: creditul moral ce se putea acorda declaraţiilor sale, atîrna de el. Era el oare, un om de bună-credinţă, sau un partizan angajat să apere o "cauză", un simplu agent de propagandă, în pofida titlurilor sale ştiinţifice?Viaţa lui agitată şi cu eclipsă sugerează că ultimele ipoteze sînt cele juste. El susţine teza "patriei" sale: dezarmarea atomică. Dar atîta vreme cît dezarmarea nu e completată de o altă dezarmare, care să egaleze şansele între cele două lumi opuse, tulburătorul dialog între Est şi Vest va fi fără sfîrşit) (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Acest savant cu eclipsă vorbeşte ca un agent de propagandă. Vrea aceeaşi pace ca şi Molotov: descompunerea blocului atlantic, dezintegrarea Europei, distrugerea armelor atomice, pe scurt, dezarmarea Occidentului, adică dezarmarea acestei lumi pe care el a lăsat-o morţii şi care, probabil, este moartă, în ochii săi.

Toate astea nu rezolvă problema. Pînă cînd va fi rezolvată, Churchill are dreptate să-şi păstreze şi să-şi numere bombele. Securitatea lumii libere impune o dezarmare generală şi controlată care să nu strice echilibrul forţelor. Dacă nu, va continua groaznica cursă de înarmare. Nimeni n-o doreşte, dar nimeni nu consimte să fie singurul destinat morţii. (...)

8 martie

(...) Am primit vizita lui Vişoianu. El a plecat de

la Washington cu zece zile în urmă, s-a oprit la Londra, pentru a vedea pe regele Mihai şi a aterizat la Paris, pentru a completa (pretinde el) formarea Comitetului. Mi-a expus planul său, proiectele sale, acordul care ar exista între el şi americani, vorbele destul de nebuloase pe care le-a schimbat cu regele ("mila" sa, pentru Lazăr ,care nu mai este decît umbra sa proprie, o umbră impresionantă şi - în egală măsură - răufăcătoare şi care nu se hotărăşte să dispară). Mi-a repetat invitaţia sa de a mă decide să fac parte din Comitet.I-am repetat şi eu refuzul meu, pe care i l-am opus mai înainte. Toate s-au petrecut cu politeţe şi fără răutate. I s-a părut şi lui că e mai cuminte, poate şi mai abil, de a nu insista. I-am comunicat surîzînd şi fără nici un pic de ciudă, pentru ce nu cred în cele pe care le-a întreprins şi că, în ceea ce mă priveşte, îmi rezerv întreaga mea libertate.

(Tin să notez, fără a face nici o apropiere între cele două vizite, că am primit ieri pe directorul revistei "Destin", de la Madrid, pe Uscătescu, un om încă tînăr şi de o inteligenţă foarte vie, care mi-a vorbit cu pătrundere şi cu emoţie despre marea mizerie materială şi morală a emigraţiei româneşti. Nici cea mai mică asemănare nu găsesc, cu spusele lui Vişoianu: Vişoianu este satisfăcut de exasperanta mediocritate a vechilor săi colegi din comitet; pe acest bloc indestructibil, de proşti, înţelege el să-şi zidească biserica). (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

9 martie

Foster Dulles şi Anthony Eden s-au întors acasă,după lunga lor călătorie în Extremul Orient. Declaraţiile lor respective sînt departe de a fi identice şi acuză două politici diferite care s-au opus în timpul conferinţei de la Bangkok (Conferinţa ţărilor din S.E.A.T.O., sau cu alt nume,Pactul de la Manila).

Influenţat de Nehru şi de interesele pe care Marea Britanie le-a păstrat în China, Eden este pesimist, dar conciliant. El negociază, fără să se împiedice de Pekin. A renunţat la Quemoy[1] şi la Matsu şi speră că va ajunge la un compromis

1) Insulă chineză la strîmtoarea Formozei.

cu privire la "statul Formozei".

Dulles, prin temperament şi necesitate, este incomparabil mai ferm. Doreşte să asigure ţările asiatice care şi-au pus încrederea în America şi a înştiinţat pe chinezi că, dacă va fi nevoie, America este gata să se mişte: "Avem o putere mare şi o cauză justă. Nu mă îndoiesc că nu ne va lipsi curajul de a folosi această forţă pentru apărarea justei noastre cauze". Dar pînă unde se întinde "justa cauză" Pînă la Formoza şi la insulele Pescadores, desigur: un atac contra acestor insule înseamnă neîndoielnic un "casus belli". In ceea ce priveşte celelalte insule de coastă, cărora Dulles nu le-a pronunţat numele, Preşedintele va hotărî în ce măsură poziţia lor este importantă, în sistemul de apărare a Formozei. Dacă chinezii le vor ataca, va fi război; dacă acceptă să negocieze, va fi posibil un compromis. (...)

10 martie

Am consacrat cronica mea săptămînală, la "Europa Liberă" problemei "epuraţiei" lui Imre Nagy, primul ministru maghiar, care a căzut victimă a "deviaţionismului de dreapta" şi protecţiei "oportuniste" şi "demagogice", pe care a dat-o micii burghezii. Vechiul său adversar Rakosi a fost mai tare decît el. (Rakosi, secretarul partidului, care pentru a pune mîna pe putere s-a servit de aceleaşi argumente folosite şi de Hrusciov contra lui Malenkov). Industria grea, contra industriei bunurilor de consum; doctrina ortodoxă împotriva veleităţilor liberale, adică "communismus versus man".

Cauzele crizei sînt probabil aceleaşi ca şi ale crizei sovietice: eşecul eforturilor încercate pentru a ridica nivelul de viaţă, prin producţia agricolă, nemulţumirea claselor sărace, foametea. De aci au decurs necesitatea de-a pune mîna pe putere şi pretextul de a schimba guvernul.

Ceea ce bate la ochi, cu acest prilej, este dependenţa sateliţilor faţă de regimul central: aceleaşi fapte şi gesturi, în vorbe şi declaraţii, un spirit de imitaţie care merge pînă la cea mai jalnică şi mai ridicolă maimuţăreală.

Pinay, noul ministru de Externe, a reacţionat cu mult sînge rece şi înţelepciune faţă de tulburarea provocată

de declaraţiile lui Adenauer, referitoare la Sarre. Un comunicat britanic, de o imparţialitate măsurată, a contribuit să calmeze spiritele. Există şanse ca acordurile să treacă prin Senat, fără nici un obstacol. (...)

12 martie

Emigraţia românească este indignată de atitudinea postului de radio "Europa Liberă", cu prilejul "escaladei" de la Berna. Emisia românească de la 16 februarie a condamnat în termeni foarte severi acest act şi pretinde - ceea ce este desigur fals, cînd susţine că elveţienii ar fi judecat rău acest atentat comis pe teritoriul lor. Se pare că comentatorul român ar fi declarat: "Toată lumea (din Elveţia) condamnă faptele împlinite de românii aceia, la Berna, care astăzi se află în seama autorităţilor elveţiene şi care după ce-au fost judecaţi,după legile ţării, îşi vor primi justa pedeapsă meritată prin fapta lor".

In mod evident, avem de ce să fim supăraţi. Acest comentariu idiot răneşte în chipul cel mai nepotrivit, emigraţia sensibilă la aceste aprecieri şi care a urmărit cu simpatie şi cu emoţie asaltul ce s-a dat contra Legaţiei Republicii Populare Române.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am trimis lui William Griffith, la "Europa Liberă" din München, următoarea scrisoare:

"Tin să vă semnalez unele comentarii ale "Europei Libere", care au provocat o emoţie dureroasă printre exilaţii români. Cum eu sînt unul dintre cei mai vechi prieteni ai "Europei Libere", am primit un mare număr de doleanţe, care după părerea mea nu sînt fără îndreptăţire. Este vorba despre emisiunea în limba română, de la 16 februarie, cu privire la evenimentele de la Berna. Comentatorul, după ce a expus prin cuvinte puţin simpatice şi excesiv de severe, ar fi încheiat astfel. (Urmează citaţia comentariilor). Se află aici o serie de aprecieri peiorative, de natură să rănească sensibilitatea românilor, celor din străinătate, ca şi celor care se găsesc de cealaltă parte a Cortinei de Fier. Toată lumea, într-adevăr, în cercurile româneşti, a urmărit cu un interes emoţionant, şi foarte de înţeles, acţiunea disperată a celor care au comis asaltul de la Berna; poate că nu era chiar îndreptăţit să se

solidarizeze cu un astfel de act, mai ales înainte de a cunoaşte dedesubturile acestei chestiuni; dar se cuvenea cu atît mai puţin ca o voce românească să condamne în mod public faptele, cu atîta neînţelegere.

Versiunea faptelor nu corespundea cu realitatea lucrurilor, iar presa elveţiană, în marea ei majoritate, a judecat întîmplările de la Berna într-un mod foarte nuanţat şi fără nici o ostilitate împotriva făptaşilor.

Vă spun acest lucru, cu atît mai liber cu cît sînt sigur că nu este vorba de vreun ordin venit de la dv. sau de la direcţia "Europei Libere", ci despre o eroare în executarea instrucţiunilor dv. Sînt întărit în această convingere prin faptul că emisiunile neromâneşti ale "Europei Libere" au dat o versiune mai sobră cu privire la cele petrecute la Berna. Cred că ar trebui să se facă un efort pentru a se repara această greşală. Postul de radio românesc dispune de toate mijloacele pentru a arunca o privire retrospectivă asupra acestei întîmplări de la Legaţie, găsind accentele necesare care ar corecta, în spiritul românilor, efectul supărător produs de emisiunea de la 16 februarie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

V-aş sugera un mijloc pentru a pune lucrurile la punct. Ziarul "Neue Zürcher Zeitung" mi-a cerut să scriu un articol referitor la faptul care a tulburat, timp de cîteva săptămîni, nu numai liniştea, dar şi conştiinţa poporului elveţian. M-am executat şi cred că articolul meu va apărea curînd. Cunoaşteţi seriozitatea şi autoritatea acestui mare ziar.Postul de radio ar putea să reproducă unele pasaje din articolul meu, citînd numele ziarului. Aş fi fericit dacă aţi vedea, în această intervenţie, nu numai interesul ce arăt cauzei ţării noastre, dar şi instituţiei domniei voastre. Primiţi, vă rog ..." Gr. Gafencu. (...)

15 martie

Am scris pentru "Jours de France" un scurt articol despre surprinzătoarea polemică dintre Tito şi Molotov, căreia "Pravda" a încercat să-i pună punctul final. Intr-un discurs recent în care el relata modul în care s-a produs ruptura dintre Iugoslavia şi U.R.S.S., Tito învinuise pe Molotov de a fi ascuns popprului sovietic unele "fapte". Este de aşteptat o re-

plică fulgerătoare din partea lui Molotov. Dar nu s-a întîmplat nimic. "Pravda" a reprodus declaraţiile lui Tito, aşa cum au fost ele făcute, şi fără comentarii. De aci, au decurs o mulţime de presupuneri tulburătoare: nu cumva steaua lui Molotov e pe cale de a dispărea? Sau poate însuşi Molotov, a ţinut să-l dea la fund pe Tito, dovedindu-i că nu înţelege să ascundă nimic poporului sovietic, nici chiar învinuirile impetuosului mareşal Tito? O nouă intervenţie a "Pravdei" face posibilă o altă ipoteză: oficiosul partidului asigură pe Tito că nimeni, în U.R.S.S., deci nici Molotov, mai mult decît altul, nu-i caută ceartă şi că ar fi mai bine ca trecutul să fie uitat, iar oamenii să se ocupe de viitor. Pentru ce să nu fie consolidate,din nou, relaţiile dintre U.R.S.S. şi Iugoslavia, "pe o bază de perfectă egalitate" şi în spiritul respectului "independenţei reciproce"?

Astfel, U.R.S.S.-ul îşi retrage ghearele şi îşi face lăbuţă de catifea, fiindcă Iugoslavia a devenit o piesă principală pe eşichierul european. Iugoslavia nu mai este ţara satelită, lăsată la bunul plac al Moscovei; Jdanov nu ştia cum să maltrateze mai mult dorinţa ei de independenţă pentru a o strivi. Iugoslavia a strîns legături cu Occidentul, a primit dolari (şi arme!) din Statele Unite, a rezolvat problema Triestului,a creat legături solide de alianţă politică şi militară, cu Grecia şi cu Turcia. De fapt, Iugoslavia nu se află, pe trei sferturi, înglobată în grupul O.T.A.N.?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar Tito îşi urmează jocul său subtil. S-a dus în Indii şi în Birmania, a vorbit cu Pandit Nehru şi a reafirmat dorinţa lui pentru o independenţă completă. Neutraliştii sînt gata să-l aclame ca pe "omul lor". Sovieticii au deci tot interesul să-l menajeze.

De aceea, Molotov - care ştie să fie politicos atunci cînd trebuie - i-a adresat un surîs plin de indulgenţă şi de blîndeţe. Acum e vorba de a-l împiedica să alunece înspre "Europa" şi de a-l fixa pe o poziţie de neutralitate.Miza este însemnată: dacă Tito ar trece, cu arme şi bagaje, în lagărul occidental, acest front al Uniunii Europene de vest s-ar uni cu Belgradul, în frontul aliamţei balcanice. Dacă, dimpotrivă, Iugoslavia ar rămîne neutră şi "independentă", independenţa sa proclamată şi respectată cu energie ar putea să deş-

tepte Austria, poate chiar şi Germania, pentru a renunţa la integrarea europeană şi pentru a nu-şi mai lua angajamente definitive faţă de Occident.

Surîsul lui Molotov, graţiozitatea ziarului "Pravda", oricît de surprinzătoare ar părea, nu sînt decît aspecte noi ale unei politici vechi şi binecunoscute. In încercarea de forţă ce se joacă între cele două lumi, U.R.S.S.-ul urmăreşte cu fermitate să-şi asigure avantajul.

Am fost convocat de duiosul Coudenhove-Kalergi (a cărui duioşie a mai pierdut din farmec, de cînd a fost văduvit de straniul contrast pe care-l forma cu vulcanicul temperament al răposatei contese, înlocuită printr-o nevastă excesiv de distinsă), de "tatăl Europei", la Baden-Baden, unde se întruneşte al şaptelea congres al organizării sale pan-europene. Unele cuvinte pe care el mi le-a spus, în timpul unui dejun la doamna de Belfrage (fiica lui Gabriel Puaux) m-au lăsat puţin perplex. Acest mare adversar al Angliei (de pe vremea lui Duncan Sandys!) visează astăzi să înlesnească intrarea Europei unite în Commonwealth-ul britanic! E un semn de spirit şi de imaginaţie care arată instabilitatea gîndirii "pan-europene". Speriat de diversele organizaţii europene care s-au agăţat de visul său şi care-i contestă, pe continent, prioritatea drepturilor sale de autor, Coudenhove visează acum să-şi construiască nişte castele în Spania, şi anume în mijlocul valurilor! Rule Britain! Unioniştii şi federaliştii nu-l mai iau în serios.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cum călătoria la Baden-Baden nu-mi spunea nimic vrednic de atenţie, am încercat să mă sustrag şi am trimis o scrisoare de scuză, unui prieten. Dar iată că primesc o înştiinţare a Secretariatului U.E.F. care obligă pe membrii Comitetului de Direcţie ai acestei asociaţii să respingă invitaţia lui Coudenhove. De ce această îndîrjire contra unui om care, în pofida unor gesturi dezordonate, îşi are meritele lui, în lupta pentru ideea europeană? Dacă aş putea, mi-aş retrage refuzul.

Cum s-ar putea explica acest bizar dans în faţa Moscovei, jucat cu ostentaţie - şi fără cea mai mică ruşine - de guvernele şi parlamentele cele mai serioase din Occident?

In timp ce Faure şi Pinay se pregătesc să treacă prin

Senat (cu cîte chinuri!) acordurile de la Paris, care prevăd reînarmarea Germaniei, parlamentul britanic se pasionează de problema dezarmării.

Attlee,care e la cuţite cu Bevan, mai mult decît pricînd (...) a ieşit în fruntea extremiştilor partidului său, cerînd convocarea unei conferinţe în "Trei", numaidecît,pentru problema dezarmării.

"In Trei", asta înseamnă: fără Franţa, între puterile atomice. (Attlee aprobă programul atomic al guvernului, dar doreşte să supună Rusia la o ultimă încercare). Deci, o conferinţă a puterilor care ştiu ce voiesc. (Attlee bănuieşte Franţa că nu ştie ce vrea, ţinînd seama de necontenitele schimbări de guverne şi de nehotărîrea cu privire la acordurile de la Paris).

Este de reţinut că Molotov propusese o conferinţă consacrată exclusiv dezarmării atomice. Attlee şi Henderson ar vrea ca această Conferinţă să discute dezarmarea generală.(Henderson nu vede "nici o deosebire între diferitele mijloace de distrugere, fie că ar fi vorba de explozivi atomici, sau de explozivi convenţionali". Bevan pretinde, cu mai multă dreptate după opinia mea, că nu se poate vorbi de dezarmare atomică sau generală, fără să se discute ansamblul problemelor care împart lumea, fiindcă "dincolo de arme, există cauze adînci ale crizei internaţionale" şi că dacă nu se ajunge la eliminarea cauzelor, nici o ţară nu poate fi dispusă la dezarmare. Este evident! A vorbi, cu orice preţ, despre "dezarmare" este echivalent cu a exploata, în scopuri politice, marea nelinişte a lumii şi a nu face nimic pentru a o linişti, sau pentru a o învinge. Cînd sovieticii propun dezarmarea - şi ei propun mai ales dezarmarea adversarilor lor - este pentru a cîştiga timp. Dar unde voiesc să ajungă şi ce speră occidentalii, cînd agită această problemă insolubilă? Nu le ajunge "Conferinţa Moch" care se ţine astăzi, la Londra? Ne aflăm în faţa unei concurenţe între propuneri demagogice, care spun mult cu privire la confuzia ce domneşte "la cel mai înalt nivel" al lumii politice).

Churchill a profitat de ocazia ce i se oferea de discursurile laburiste, pentru a arunca şi el un grăunte de sare. A declarat că "nu s-ar putea reglementa problemele de care atîrnă umanitatea, în lipsa "Franţei" şi că nu va avea loc nici

BCU Cluj / Central University Library Cluj

o Conferinţă generală, înaintea ratificării Acordurilor de la Paris. Dar asta a fost spus în treacăt. Ceea ce-l interesează pe bătrîn ar fi ideea contactului direct cu conducătorii URSS-ului, idee pe care el a susţinut-o, cel dintîi, şi pe care nu a abandonat-o. El a expus cu multe detalii, proiectul său din vara trecută, în vederea unei convorbiri "între patru ochi"cu Molotov, apoi schimbul său de telegrame, cu Moscova, călătoria sa la Washington (în timpul Conferinţei de la Geneva), reticenţele lui Eisenhower şi ale lui Dulles, propunerea lui Molotov şi - în sfîrşit - preconizarea unei conferinţe pentru a se ajunge la un pact de securitate (propunerea care a înlăturat planul lui Churchill, de la contactul dintre şefi). Primul ministru este gata să reia dialogul îndată ce prilejul s-ar ivi. Dar înainte de orice, trebuiesc ratificate Acordurile de la Paris. Aici intervine ideea unei discuţii întemeiate pe poziţiile de forţă: "Cele 12 divizii, fixate ca o contribuţie germană, nu vor avea decît valoarea unui simbol: simbolul adeziunii Germaniei la lumea liberă; dar implicit Germania - dacă s-ar îndrepta spre Moscova - ar face să se încline balanţa în favoarea comunismului mondial".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Este uşor de înţeles, în înlănţuirea lor logică,diferitele propuneri făcute de Molotov, în ultimii doi ani:diferitele propuneri cu privire la Germania, preconizînd o Germanie unită, democratică, independentă şi - mai mult sau mai puţin - "neutralizată"; apoi proiectul unui pact de securitate europeană, întemeiată pe actualul statu-quo; proiectul unei conferinţe pentru dezarmarea atomică; ameninţarea cu înfiinţarea unui bloc militarizat, la Răsărit; oferta de a discuta imediat problema independenţei Austriei. (...)

Molotov a epuizat, mai dinainte, ordinea de zi a unei conferinţe internaţionale. El şi-a precizat punctul de vedere cu privire la Germania, Austria şi ţările de la răsărit, cu privire la dezarmare. Chiar ieri, s-a pronunţat cu privire la Iugoslavia. Propunerile sale, repetate ades, n-au variat decît în detalii; marile linii au rămas imuabile. (...) Cei mai decepţionaţi sînt prietenii Sovietelor, care aşteptau un ajutor de la Moscova, pentru a desăvîrşi, la Vest, o operă subversivă. Dar acest ajutor n-a sosit. (...)

Se ştie acum tot ce se dorea a se şti, ba chiar mai

mult. Ce se poate aştepta de la o altă discuţie? Ce-ar putea să ne aducă un contact mai "direct"? Nu-i nevoie să se grăbească a se duce la Moscova, pentru a auzi pe Molotov. Acesta a spus tot ce avea de spus. Desigur, se vor putea duce,atunci, cînd vor şti bine ceea ce vor să-i spună şi cînd Churchill,Dulles, Adenauer şi X-ul francez, care conduce astăzi, îi vor spune acelaşi lucru.

Dar încă nu s-a ajuns acolo.

16 martie

(...) Vişoianu vine să mă vadă, înainte de a pleca din Franţa. El şi-a notat în programul său două vizite la G. (-afencu) şi se ţine de ceea ce şi-a propus, pentru a putea să-şi convingă "prietenii"de sforţările sale, făcute pe lîngă mine. Vorbim despre unele şi altele. El va trece pe la Londra, unde va prezenta regelui lista noului Comitet. De acolo, va pleca în Statele Unite. Mi-a spus cîteva cuvinte de regret, pentru refuzul ce i l-am opus. Am răspuns fără agresivitate că e bine ce caută el şi prietenii lui: va fi un Comitet în care se vor afla stăpînii tuturor pîrghiilor de comandă. Nici o înţelegere faţă de năzuinţele şi rugăminţile emigraţiei româneşti. Exact acelaşi spirit care a domnit acolo, încă din clipa constituirii Comitetului nostru, şi care s-a îndîrjit, de atunci şi pînă azi, să maltrateze nenorocita noastră "rezistenţă". In ciuda tuturor sforţărilor sale, Comitetul pe care îl ticluieşte într-un astfel de spirit, nu va ajunge niciodată să reprezinte cauza română.

Vişoianu se mărgineşte răspunzîndu-mi că Consiliul pe care l-am propus făcea imposibilă misiunea Comitetului.Dacă va reuşi să formeze Comitetul, va încerca să organizeze un Consiliu, după vederile colaboratorilor. Atunci drumurile noastre s-ar mai putea întîlni.

L-am sfătuit prietenește să nu-şi facă nici o iluzie în privinţa asta. Ne-am despărţit, vorbind despre alte lucruri. (...)

18 martie

"Neue Zürcher Zeitung" n-a publicat articolul meu

BCU Cluj / Central University Library Cluj

despre evenimentele de la Berna. (...)

S-a descoperit în Suedia, o vastă afacere de spionaj a cărei reşedinţă principală ar fi Legaţia Cehoslovaciei şi Legaţia României. Un oarecare Paul Lahovary - cetăţean al Republicii Populare Române - ar fi fost arestat. Această descoperire este de natură să aducă servicii celor care au atacat Legaţia României de la Berna.

26 martie

(...) Numeroase dineuri şi simdrofii, printre care una la Bertrand de Jouvenel, la ţară, cu soţii Bergery; dejun cu ziariştii, cu Charles Henri, Descaves, directorul Comediei Franceze, Catroux, fost ministru al aviaţiei etc. Apoi dejun la d-na Eliescu-Polittis, cu academicianul Meunier, ambasadorul Charpentier, Geblescu, Karmitz, Henri Coandă şi cu marele duce Vladimir, ţar al tuturor Rusiilor, căsătorit cu o Bagration. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Prinţul Nicolae a venit deunăzi să mă vadă pentru a-mi vorbi de atacul de la Berna, care îl interesează.Treaba pare că se întoarce urît: Fărcăşanu a fost arestat, pentru nevoile instrucţiei, la Berna. Membrii Ligii fac apel la mine, îndemnîndu-mă să mă duc în Elveţia, pentru a salva pe "preşedinte", victima declaraţiilor sale absurde şi lăudăroase.Trebuie să mai aştept cîteva zile. N-ar fi înţelept să încurc pe elveţieni, prin intervenţii care riscă să facă situaţia mai grea, în raport cu reclamaţiile grupului de la răsărit; supărarea ce rezultă se întoarce contra celor patru băieţi implicaţi în această aventură. (...)

Cu două zile în urmă, am dejunat la Cercul Uniunii, în onoarea Marthei Bibescu. Invitata noastră vorbeşte mai puţin bine decît scrie, dar se ocupă de acelaşi subiect: prinţesa Bibescu de-a lungul vremilor! Aflăm astfel de cîte ori a dejunat ea la Uniune, cum şi gradul de înrudire care o uneşte cu diverşi duci la care a fost invitată. De asemenea, ea ne-a adus aminte cît de mult Catherine-Paris[1)] a iubit exclusiv Franţa şi

1) Titlul unei lucrări literare, de Martha Bibescu, publicată între cele două războaie mondiale.

limba franceză. Auditorul este încîntat. Reţin totuşi un detaliu simpatic: Martha Bibescu a vorbit cu multă sinceritate şi cu emoţie. (...)

Răspunzînd unei întrebări puse de corespondentul Agenţiei TASS, în legătură cu declaraţia preşedintelui Eisenhower, de la 23 martie, Bulganin a spus: "Guvernul sovietic, ca şi pînă acum, adoptă o atitudine pozitivă faţă de ideea exprimată de preşedintele Eisenhower cu privire la o conferinţă a marilor puteri, cu condiţia de a se înfăţişa o colaborare care să contribuie la destinderea relaţiilor internaţionale. Cu acest prilej, se poate arăta că guvernul sovietic a propus mai dinainte convocarea, într-un viitor apropiat, a unei conferinţe a celor patru puteri, în cursul căreia să se reglementeze problema tratatului cu Austria".

Acest răspuns, de care presa occidentală a luat act cu bucurie, confirmă teza mea: U.R.S.S.-ul, pentru a nu se mai împiedica de frontul problemei germane, doreşte să o atace piezîş ocupîndu-se mai întîi de "problema austriacă". Însă această problemă austriacă nu mai există în principiu, fiindcă tratatul de pace este gata şi a fost pus la punct. In loc de a-l semna, Moscova înţelege să-l repună în discuţie. De ce? Pentru a fixa garanţii, a stabili controlul, a grăbi evacuarea, apoi pentru a opune Austria independentă şi neutră, Germaniei care e ruptă în două şi care se mai află încă sub legea învingătorilor.Astfel, prin intermediul Austriei, ar fi din nou atacat ansamblul problemelor Europei Centrale.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

29 martie

Viteazul Malenkov a dispărut de la Moscova. El nu mai apărea la ceremoniile oficiale, nu-l mai găseam nici la ministerul energiei electrice (fiindcă i se dăduse această "slujbă" importantă, după scoaterea lui din postul numărul 1). Demnitarii rămaşi pe locurile lor se complac în a exprima,printr-o formulă exactă, în conformitate cu linia partidului, unele idei imputate lui Malenkov, care le-a tălmăcit pe dos.Astfel, Voroşilov reluînd o declaraţie a lui Molotov, a insistat asupra faptului că un război atomic ar însemna sfîrşitul lumii capitaliste (şi nicidecum al civilizaţiei mondiale, aşa cum a

spus-o odată, cu imprudenţă, Malenkov! Intrucît U.R.S.S.-ul nu poate pieri, atîta vreme cît U.R.S.S.-ul va exista, "civilizaţia" va exista şi ea).

Ce s-o fi întîmplat cu acest blînd deviaţionist, pe care occidentalii nu l-au crezut pe cuvînt, în momentul cînd el le aducea, pe o tavă de argint, coexistenţa cu U.R.S.? Unii informatori mai pesimişti aruncă bănuiala asupra colegilor lui - nu se dă cu împrumut decît celor bogaţi! - de a-l fi împuşcat sîmbăta trecută. Acest zvon m-a fost confirmat.

Ceea ce se confirmă este că criza economică (falimentul producţiei de bunuri de consumaţie, falimentul producţiei agrare) se accentuează şi întreţine tulburarea în cercurile politice. Lupta pentru putere şi pentru menţinerea poziţiilor exterioare în Europa şi în Extremul Orient se dezvoltă pe un fond de mare agitaţie. (...)

1 aprilie

Dintre toţi oamenii de stat care se pregătesc să negocieze cu U.R.S.S. - şi aceştia sînt fără de număr - Eden a ţinut cuvîntările cele mai serioase, în opoziţie faţă de şeful său, care întîrzie să-i cedeze locul şi care pare să aştepte vreo minune de la discuţie dezordonată cu fruntaşii sovietici (fie Malenkov, fie Bulganin sau Molotov) adversari ai declaraţiilor americane, uneori brutale şi alteori de o încrezătoare bunăvoinţă. Anthony Eden găseşte totdeauna cuvîntul just pentru a exprima neîncrederea sa, în termeni politicoşi. La o întrunire din New Castle, Eden, după ce a anunţat negocierile cu U.R.S.S., care sînt în faza de pregătire, a adăugat: "Nu trebuie să ne înşelăm cu privire la caracterul oamenilor cu care avem de-aface. Fruntaşii sovietici cred că au misiunea de a grăbi prăbuşirea civilizaţiei noastre libere; ei s-au devotat misiunii de a răspîndi în lume un fel de autoritate totalitară. Ei dispun de vaste resurse şi cred în doctrina lor. Si-au constituit stocuri de arme, după război, în momentul cînd noi ne dezarmam. Tot ei au impus nişte tratate ţărilor vecine fără să le îngăduie libertatea de a alege şi au depus toate sforţările pentru a împiedica unirea Occidentului".

Numai înţelegînd aceste lucruri şi numai trăgînd concluziile necesare, se pot pregăti negocierile cu U.R.S.S.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

3 aprilie

(...) In sfîrşit, Churchill s-a hotărît să se despartă de putere. Evenimentul trebuie să aibă loc la 5 aprilie, cu prilejul unui dineu pe care-l oferă, la Downing Street, în onoarea reginei. Acest om exploziv, căruia i-a plăcut să acţioneze cu iuţeală şi să treacă întocmai ca un uragan prin istorie, a avut nevoie de un timp îndelungat pentru a se resemna la părăsirea luptei.

Imi amintesc de vremea cînd el personifica, în ochii mei, pe eroul politic în toată gloria sa imaculată: frumoasele discursuri de pe vremea Münchenului, marile cuvîntări de la începutul războiului şi din clipa rezistenţei supreme; de lupta titanică împotriva lui Hitler; de îndîrjirea şi de îndrumarea efortului, de a nu muri, apoi de a învinge contra tuturor greutăţilor, contra tuturor oamenilor. A doua mea carte exprimă deplina admiraţie pe care i-o purtam atunci.

Insă locul pe care l-a cucerit în istorie l-a acoperit nu numai de onoruri, ci şi de răspunderi. Acest mare bătăuş a fost omul războiului, dar nu a fost şi omul păcii. Mai bine decît aliaţii americani, Churchill a presimţit, în unele clipe ale imensei conflagraţii, că istoria ajunsese la una dintre acele cotituri care cer alte hotărîri; atunci înţelepciunea i-a lipsit de a urca spre "posibilităţile glorioase", la care era angajat; după ce s-a luptat eroic, pentru a evita înfrîngerea, el s-a lăsat atras, închizîndu-şi ochii în faţa propriilor sale temeri, spre "victorie". Această victorie finală era tot atît de departe de o adevărată pace, ca şi la începutul războiului mondial, ca şi faţă de situaţia în care Hitler adusese lumea.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Conferinţa de la Yalta nu reprezintă singură toate greşelile diplomaţiei occidentale; au fost greşeli comise înaintea întîlnirii din Crimeea, iar altele i s-au adăugat mai pe urmă. Dar numele Yalta va întrupa, de aci înainte, ansamblul, bilanţul acesta deficitar: este locul precis unde "victoria" a părăsit calea păcii. Este locul unde Churchill, care ştia - sau care cel puţin presimţea - a rivalizat în naivitate inconştientă, cu Roosevelt, şi în cinism cu Stalin. Churchill a fost acolo, aşa cum el însuşi s-a zugrăvit în memoriile sale, cînd a

povestit o nouă întrevedere, după masă, cu Stalin, şi cînd, a împărţit în procente ţările sud-estului european: pentru mine 9o la sută, din Grecia şi lo la sută pentru tine; invers, în ceea ce priveşte România; iar pentru Iugoslavia şi Ungaria, "fifty-fifty". Acesta a fost spiritul care a prevalat, la sfîrşitul războiului: unele tîrguieli degradatoare încheiate la "nivelul cel mai înalt" şi prin care apărătorii Occidentului s-au asociat cu bolşevismul triumfător, pentru a demola Europa. Relele instincte şi patimile dezlănţuite prin aceste complicităţi, aveau să se dedea războiului rece, al cărui scop n-ar trebui să fie libertatea batjocorită în Europa răsăriteană, ci libera existenţă în lumea întreagă.

Oare conştiinţa de a fi participat la această operă de distrugere l-o fi îndemnat pe marele bărbat să sfideze uzanţele britanice, prelungindu-şi prezenţa în fruntea partidului şi ţării, pînă în ziua cînd ar fi putut să repare răul pe care n-a ştiut să-l evite la sfîrşitul războiului? Ne place să presupunem dorinţa sa de a se întîlni, între patru ochi, cu unul dintre stăpînii U.R.S.S.-ului; această dorinţă n-ar răspunde numai nevoii ce simte de a adăuga ceva gloriei numelui său, punînd un punct final unui capitol de istorie, lăsat neisprăvit, ci şi speranţei de a termina în frumuseţe, printr-un efort, de a drege şi de a reconstrui partea care i-ar fi cîştigat prieteni în cer!(...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

lo aprilie

(...) Harold Mac Millan a înlocuit pe Eden, la Foreign Office. Acest om îmi plăcea: în mai multe rînduri, am avut discuţii cărora le-am păstrat o bună amintire. El lua parte la toate întîlnirile Mişcării Europene şi avea un simţ just al poziţiei Angliei în raport cu Europa. Stia că Europa are şi o parte răsăriteană! (...) I-am scris lui Mac Millan, felicitîndu-l, şi adăugînd: "Sînt sigur că veţi împlini această înaltă misiune, nu numai spre mai binele intereselor ţării dv., ci şi spre mai binele intereselor Europei, căreia totdeauna aţi ştiut să-i măsuraţi, cu înţelepciune şi generozitate, adevăratele proporţii şi întinderea reală".

ll aprilie

(...) Imi spun că în pornirea mea pentru "federalis-

mul" european, am judecat adesea, cu o nedreaptă supărare, egoismul insular al Marii Britanii. Este sigur că o bună înţelegere între Franţa şi Germania ar ajunge să dea Europei o constituţie ale cărei efecte salutare n-ar putea să fie decît atenuate şi diminuate de jocul intereselor proprii ale Marii Britanii. Insă, dat fiind că Franţa, prin regimul ei politic, ca şi prin temperamentul ei, reuşeşte cu atîta greutate să-şi instituie o politică externă de continuitate şi de viitor, (cunoscut fiind că Germania şovăie între Est şi Vest şi nu-şi găseşte uşor locul în Occident) susţinerea limitată pe care Anglia o poate da cauzei europene reprezintă un preţios element de durată, de echilibru şi de securitate. Nu se va ajunge probabil, atît de repede, precum ar fi de dorit, la federaţia visată de spiritul riguros al lui Spinelli[1)], dar riscul va fi mai mic, dacă Anglia va fi prezentă, pentru a nu se ajunge din nou aproape de descompunere. Insă în timp ce, în Germania, drapelul Europei este ţinut de un bătrîn de 80 de ani, în jurul căruia vidul se întinde; în timp ce, în Franţa, este de ajuns să se facă o schimbare de guvern pentru a răsturna, de la o zi la alta, întreaga clădire a unei politici europene, în Anglia, echipele de guvernare care se succed, sosesc bine pregătite, se menţin la putere un timp limitat şi au posibilitatea de a împlini o lucrare reflectată şi sistematică.

Am cele mai bune sentimente pentru dl. Pinay. Dar drept vorbind, în mod sincer, nu mă pot împiedica de a avea încredere în experienţa şi competenţa diplomatică a lui Mac Millan. (...)

12 aprilie

Toată lumea vrea să negocieze, dar fiecare în felul său. (...) Edgar Faure a adoptat o atitudine mai suplă, corespunzătoare caracterului său. Vrea negocieri imediate, la orice nivel şi consideră că scopul principal al politicii franceze este de a pregăti cît mai repede (în iulie viitor) convocarea şi succesul unei conferinţe între cei mari. In ce priveşte re-

1) Altiero Spinelli, militant democrat italian, independent de partide, cu prestigiul de a fi fost deţinut politic pînă la prăbuşirea regimului mussolinian, în 1943, e un fruntaş al Mişcării Federaliste Europene, colaborator al lui Pietro Neni, Gasperi, Schumann, Spaak etc. şi director al revistei "Spettatore Internationale".

zultatele unei astfel de conferinţe, el admite că cei mari ar putea să modifice situaţia creată de acordurile de la Paris, lăsînd Germaniei responsabilitatea de a înregistra aceste modificări. (...)

Sovieticii ar dori ca, prin negocieri, să împiedice integrarea Europei. Americanii ar dori ca aceste negocieri să nu ajungă în nici un caz la un astfel de rezultat. Principalul este de a şti dacă Germania trebuie să rămînă integrată Occidentului, sau să alunece spre răsărit. (Problema integrării este mai importantă decît aceea a remilitarizării: prin locul pe care ea îl ocupă, Germania poate să împiedice sau să favorizeze planurile de expansiune ale Moscovei, după cum ea va înclina într-o parte sau în alta. Germania poate face chiar mai mult: cum statu-quo-ul este o iluzie a neutraliştilor, în timp ce Europa este supusă încă principiului mişcării, simplul fapt al unei Germanii legată de Occident, participînd la dezvoltarea unei politici europene, ar pune în lumină problemele Europei răsăritene. Pentru toate aceste motive, U.R.S.S. ca şi Statele Unite ar vrea să-şi asigure concursul Germaniei, dincolo de negocierile viitoare. Astfel se explică teza "Pravdei", pe de o parte, şi teza lui Foster Dulles, pe de alta).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In ce priveşte pe Edgar Faure, acesta se interesează mai ales de problema reînarmării Germaniei şi ignorează,sau se preface a ignora problemele Uniunii Europene. In privinţa asta, el e consecvent cu punctul de vedere francez: asupra acestei probleme a reînarmării, el a avut cel mai mult de furcă cu opinia publică; (Franţa a consimţit la această măsură cu cel mai mare dezgust"). (...)

Situaţia actuală nu e caracterizată printr-o simplă "tensiune" trecătoare căreia să i se poată veni de hac, luînd unele precauţii inspirate de motivările viclene şi de argumentele de ordin afectiv; lumea este ameninţată de un imens cataclism, cum istoria puţine a cunoscut, de o invazie care pune în pericol întreaga civilizaţie occidentală. Această situaţie poate să dureze multe zeci de ani. Pentru a-i face faţă nu e vorba numai de a fi puternici, sau de a avea aerul de a fi astfel, pentru a negocia mai bine. Negocierea va trece, dar primejdia va subzista. Trebuie să fim puternici înainte de a negocia. Trebuie să fim puternici în timpul negocierii. Trebuie să

fim puternici şi după negocieri.

Acesta este motivul pentru care trebuie să punem forţa în slujba unei cauze comune. Mîine nu se vor înfrunta patru cauze la conferinţa celor patru, ci cauza U.R.S.S.-ului şi cauza tuturor celorlalţi. Dacă cei patru vor subdiviza politica lor în trei, sînt pierduţi. Dacă dimpotrivă Germania - de faţă sau nu, la conferinţă - face cauză comună cu Occidentul, poziţia fiecăruia dintre puterile occidentale va fi întărită.Singura politică ce contează este una de sinteză a forţelor occidentale, în raport cu destinele imediate ale Europei: o politică europeană.

Mă tem că Faure, deşi e un om inteligent, comite o gravă eroare: "E bine ca lumea să ştie că Franţa a consimţit la această măsură (reînarmarea Germaniei) cu cea mai mare repulsie şi numai pentru a menţine unitatea alianţei atlantice. Dar această lungă întîrziere are un efect nenorocit. A prilejuit să se arate încredere faţă de Franţa, dar a micşorat influenta ei în sînul Alianţei. Acum, cînd Franţa s-a ţinut de vorbă, ratificînd Acordurile de la Paris, credem de bunăcredinţă că această demonstraţie va avea unele rezultate". Dimpotrivă, nu repulsia trebuia s-o dovedească el, ci inteligenţa, justa înţelegere a lucrurilor ce se petrec în lume şi a fiecăruia, în această situaţie. Nu pentru a se ţine de vorbă, faţă de Aliaţi, trebuia să fie votate Acordurile de la Paris, ci pentru a apăra propriile ei interese, propria securitate a Franţei, propria ei existenţă, care se confundă cu cauza comună europeană. Numai după ce s-ar înţelege acestea, ar putea fi recîştigată influenţa Franţei, în treburile lumii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

16 aprilie

(...) Mare bucurie cu privire la Austria. Se pare că discuţia dintre Raab şi Molotov, la Moscova, s-a încheiat cu bine. Primiţi cu onoruri şi cu atenţiile celei mai extreme curtoazii, austriecii au fost îndestulaţi cu caviar, îmbătaţi cu vodcă şi saturaţi cu promisiuni. - Austria va fi din nou liberă!, a declarat Raab, la ieşirea de la Kremlin. Viena s-a împodobit pentru a primi pe Cancelar ca pe un învingător. Intreagă această pompă neobişnuită avea ca scop să arate că Moscova nu s-a lăsat sedusă de concesiile occidentalilor, ci că guvernul sovietic

are toate atenţiile faţă de o ţară vecină. Toate celelalte ţări vecine, în primul rînd Germania, îşi pot spune: dacă vor accepta dezarmarea şi neutralizarea, dacă se vor feri de ispitele occidentale şi vor rezista faţă de "integrarea europeană",URSS-ul dispune de mijloacele de a le asigura şi lor, acelaşi viitor paşnic şi fericit, ca acela pe care l-a oferit Austriei.

Cum punctele tratate de Molotov şi de Raab, asupra cărora înţelegerea lor a fost perfectă, acoperă întreaga problemă austriacă, nu mai rămîne occidentalilor altceva decît să îngroape generoasele dispoziţii ale lui Molotov. Acordul de la Moscova se va opune Acordurilor de la Paris: pe de o parte, un aranjament paşnic, iar de altă parte, o alianţă militară. Tema se pretează propagandei. (...)

Adevăraţii cîştigători sînt austriecii. Ei sînt singurii beneficiari ai războiului rece, pînă azi. Au profitat de "conjunctura" internaţională, atît de defavorabilă ţărilor mici, pentru a consuma icrele negre ale palatului Spiridovskaia, şi pentru a ridica greaua ipotecă a ocupaţiei sovietice care apăsa asupra lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Importanţa acestui succes şi mai ales durata lui, atîrnă de influenţa pe care o va exercita asupra conjuncturii internaţionale, reglementarea problemei Austriei. Raymond Aron, cu care am vorbit la telefon, se arată optimist şi crede că am intrat într-o fază mai vie şi mai interesantă a politicii mondiale. Jocul sovietic a fost strîns şi dă loc unor iniţiative spectaculare. Dacă şi Occidentul îşi va supraveghea politica, evitînd excesele de încredere şi prejudecata de a defăima tot ceea ce vine de la Moscova, vom ajunge, poate, la zile mai bune.

Mărturisesc că nu pot împărtăşi acest optimism. Cred că "generozitatea" Moscovei, faţă de Austria, nu va avea un efect imediat asupra poporului german, care e pe punctul de a scăpa de sub buna influenţă a lui Adenauer, pentru a-şi găsi salvarea într-o politică de uniune naţională şi de "independenţă", ca aceea pe care U.R.S.S.-ul înţelege s-o protejeze; în aceeaşi măsură mă tem că reacţiile cercurilor politice franceze, care ar fi gata şi chiar dornice (aşa cum a declarat Edgar Faure) de a aduce unele "adaptări" Acordurilor de la Paris (clauzele relative la integrarea Germaniei) dacă "germanii le-ar cere". Această perspectivă, care nu sperie peste măsură

pe Raymond Aron, îmi pricinuieşte o sinceră neliniştе, pentru că eu am "prejudecata" europeană. Cred în necesitatea de a crea şi de a consolida Europa. In această ordine de idei, cred în necesitatea absolută de a păstra Germania de partea Europei şi a Occidentului. Aici este cheia problemei. Dacă eliberarea Austriei ar trebui să fie plătită prin dezintegrarea Uniunii Europei Occidentale, rezultatul ar fi dezastruos pentru Europa, pentru Germania, şi făcînd bine socoteala, chiar şi pentru Austria.

A crede că pacea se poate întemeia pe o ordine care ar împărţi Europa în compartimente separate, şi a cărei securitate nu ar fi garantată decît de cuvîntul Uniunii Sovietice,este echivalent cu a pregăti Europei occidentale aceeaşi soartă a ţărilor de la răsărit. (...)

Dacă Europa va rămîne unită şi puternică, vom avea caviar rusesc pentru toată lumea. Dar dacă Europa se rupe în bucăţi, pentru a satisface dorinţele sovietice, ruşii se vor duce să pescuiască în Atlantic, peşti ce vor fi oferiţi ca recompensă, popoarelor ascultătoare. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

19 aprilie

Aflu că, după comedia constituţională pe care membrii "Comitetului Naţional" au jucat-o la Londra, în faţa regelui Mihai, (unde Vişoianu, Popa şi Veniamin şi-au trecut unul altuia, mingea preşedinţiei) regele ar fi autorizat pe Vişoianu să formeze Comitetul precum urmează: cei şase foşti consilieri (Assan, Bianu, Popa, Zissu, basarabeanul necunoscut[1] şi Vişoianu),plus alţi şase noi, adică: Veniamin, Manuilă, Bunescu, Răutu,Ciotori, Ioaniţiu, plus Coste şi Bossi. Se pare că ultimii doi n-au fost primiţi. Mititelul Mihai continuă să se complacă în grupul anonimilor care n-au nimic comun cu cauza românească. (...)

2o aprilie

Einstein a murit la 18 aprilie, la Princeton. Acest scund bătrîn adăpostea sub aureola părului alb, un creer care a uluit secolul. Era de o fire blîndă, spunea că e prietenul tuturor oamenilor şi că dorea pacea. Dar Einstein scotea din jocul

1) Crihan.

tulburător al cifrelor, aşa cum nimeni nu ştia ca el, formule care au zguduit datele vechi ale ştiinţei, răsturnînd judecata comună. Din savantele sale ecuaţii au ţîşnit nişte forţe "eliberate", care ameninţau lumea cu pieirea, într-o imensă îmbrăţişare. "El are capul Bunului Dumnezeu", zicea despre el Ben Gurion, ministrul israelian care nu putea, bineînţeles, să vadă pe Dumnezeu, decît sub aspectul unui coreligionar. Acest mic şi blînd "Bun Dumnezeu" atît de puternic scuturase arborele ştiinţei,încît culesele toate fructele ameninţate de a distruge opera Creaţiei lumii. A avut suprema consolare de a muri, înainte de a fi văzut sărind în aer lumea; avea inima bună. Această inimă, care încuia înlăuntrul ei secretele universului, nu mai este astăzi decît o măruntă grămăjoară de cenuşă. Epitaful său ar putea să fie formulat în sensul invers al vorbelor pe care Goethe le spusese despre Satana: El a fost o parte din această forţă, care a vrut totdeauna binele şi a făcut totdeauna răul. (...)

Am întîlnit ieri la "Caroman" o tînără doamnă, care a venit din România şi ţinea să mă vadă cu orice preţ. E vorba de d-na Grecu, care a reuşit să părăsească România, "cu acte legale", sub motivul de a-şi căuta sănătatea, la sfîrşitul lunii decembrie trecut. A consultat medici, la Viena, a trecut cîteva săptămîni într-un lagăr american (la Linz) şi a reuşit să obţină viza franceză, cu ajutorul unui preot francez, părintele Laurent.

Eram prevenit, prin nişte documente ce mi-au fost arătate, înaintea acestei întîlniri, că autorităţile americane suspectau pe numita doamnă, socotind-o ca pe un agent comunist. Modul cum ea a explicat ieşirea sa din ţară, neplăcerile pe care pretinde că le-a avut, la Viena, unde toate actele i-au fost furate, unele informaţii pe care ea le dădea cu privire la treburile româneşti, toate deşteptau bănuielile agenţilor americani, care o considerau "suspectă".

Am conversat, sau mai exact, am ascultat pe d-na Grecu, mai mult de o oră şi mărturisesc că nu ştiu ce să cred despre ea. Rapoartele poliţiei americane nu mi-au inspirat niciodată încredere: oamenii aceştia au defectele calităţilor lor;sînt tot atît de neîncrezători în serviciu, pe cît sînt de creduli şi de "de bună-credinţă" în "civil"; în plus, sînt foarte puţin

psihologi. Povestea tinerei transilvănene - că e de la Cluj - poate fi crezută. Evident, nimic nu poate fi nici simplu,nici firesc, într-o evadare de felul acesta. De necrezut este cîteodată însăşi dovada de a spune drept. Nu-i mai puţin adevărat că relatarea ei se pretează la unele bănuieli, care întreţin în jurul ei o atmosferă de incertitudine. Ar fi supărător dacă aceste bănuieli ar plana asupra unei nevinovate. Drama bănuielii este unul dintre aspectele cele mai întunecate ale exilului nostru.

In privinţa celor care "o îndurerează, spunîndu-le" (ceea ce nu e lucrul cel mai important), iau act de scuzele pe care caută să le găsească conducerii, prin Groza (care şi-ar da seama _ după a ei părere - că ţara a fost prinsă într-un angrenaj fatal; şi că Groza, personal, ar încerca să-i ajute pe aceia pe care el i-ar putea ajuta. Stiam şi eu că ea sugerase americanilor ideea unui contact cu Groza, pentru a "elibera ţara"; ea n-a făcut nici o menţiune în privinţa asta, în conversaţia cu mine). Dimpotrivă, mi-a spus că "epoca Malenkov" a adus oarecare îndulcire a regimului, chiar şi la noi; că Savel Rădulescu, şi alţi prieteni, au fost eliberaţi, într-o groaznică stare a sănătăţii lor; că oamenii pot să se vadă şi să se mişte mai liber, în timpul din urmă; dar ea se teme că răsturnarea lui Malenkov ar pune capăt acestei perioade de destindere. Doamna Grecu pretinde că Maniu, Mihalache şi Ilie Lazăr (unchiul ei) s-ar afla încă în viaţă, puşi sub un regim mai puţin sever decît al celorlalţi deţinuţi. La sfîrşit, ea mi-a adresat un apel - mie, îndeosebi! - să fac tot posibilul pentru a curma insuportabilul martiraj al ţării noastre. Vai!...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

22 aprilie

(...) Ruşii reclamă o conferinţă, pentru problemele austriece; o vor avea.

Pinay şi Mac Millan au căzut de acord în a pregăti o întîlnire cu Molotov, pentru problemele Germaniei. Această conferinţă va fi convocată şi ea. Fiecare se instalează definitiv de această parte a Cortinei de Fier şi nu se mai vorbeşte de rest. In ziua de astăzi, cineva trebuie să fie musulman sau budist[1] pentru a simţi greutatea strîmbătăţilor ce apasă

1) Aluzia priveşte lupta pentru suveranitatea şi independenţa ţărilor mici din Asia şi Indonezia, afirmată în Ceylon.

pe o jumătate din continentul european.

23 aprilie

Pinay şi Mac Millan s-au întîlnit la Londra. Au hotărît să propună, pentru treburile Austriei, la început, o întîlnire la nivelul ambasadorilor, în ziua de 2 mai, apoi o conferinţă a miniştrilor de Externe. La 5 mai, Franţa şi Anglia vor depune, la Bonn instrumentele de ratificare ale Acordurilor de la Paris. In acest fel, va fi încheiată problema ratificării pe care unii membri ai guvernului francez sperau s-o amîne la nesfîrşit, pentru a îngădui noilor conferinţe proiectate să saboteze Acordurile de la Paris. Si de data asta, englezii, susţinînd eforturile miniştrilor francezi "europeni", au impus politicii aliate un ritm mai viu.

In acest timp, polemica cu privire la "exemplul austriac", continuă.

Un comunicat al guvernului din R.D.G. declară că: "Problema germană poate fi reglementată după precedentul oferit de Austria". - "Nici o comparaţie nu e posibilă - a răspuns Adenauer, într-un discurs, la Oldenburg - fiindcă Europa ar putea fi eventual unificată, fără Austria, dar nu unificată fără Republica Federală. U.R.S.S.-ul încearcă să prindă pe germani în laţul neutralităţii".

Ziarele engleze se ocupă de problemă: "Ne putem gîndi - scrie "Manchester Guardian" - că Germania, centrul nevralgic al Europei, nu poate fi terenul neutru pe care-l ocupă Austria. Ar fi o supărătoare greşeală de a clădi pe ipoteza unei Germanii statice". In ce priveşte ziarul "Times", care a supt din laptele neutraliştilor, ar vrea să menţină cele două Germanii în dezarmare.

Iar e încurcătură şi confuzie în spirite!

La Bandung, bomba Ceylonului care de abia a izbucnit, a fost înăbuşită prin grijile vigilente ale lui Nehru, care nu vrea dezordine în sînul Conferinţei. Notez că propunerea lui Kotelawala [1] (s-a procedat la un examen, în şedinţa secretă a co-

1)Reprezentantul Ceylonului, la Conferinţă.

mitetului politic, chestiunea colonialismului sovietic, dincolo de Cortina de Fier) a fost susţinută de Charles Malik, din Liban, de Fadel Iamalé şi de delegaţii Tailandei, Filipinelor şi Turciei. John Kotelawala a sfîrşit prin a-şi retrage propunerea, după cererea delegatului, Nu,din Birmania. Asupra acestora, discursul moderat al lui Ciu-En-Lai: să nu se facă discuţii ideologice, ci solidaritate asiatică. Apoi discursul lui Nehru: desolidaritate şi coexistenţă; Asia n-are dreptul să se rupă în două blocuri. Pace şi neamestec, în treburile interne ale celuilalt. Aceste pioase rugăciuni au fost primite cu cel mai mare succes.

Omul care avea să obţină cel mai mare succes a fost Ciu-En-Lai, declarînd că e gata să discute, cu americanii,problema Formozei (Taivan). Reprezentantul Chinez, prin cuvîntările moderate pe care le-a rostit (şi a cărui moderaţie a impresionat mai mult pe prietenii săi, decît pe adversari) a vrut, prin acest gest spectacular, să dea o dovadă strălucită de dorinţa sa de pace. Gestul său a avut efectul dorit: China comunistă a liniştit unele temeri şi a însufleţit unele speranţe în inimile vecinilor ei. Conferinţa totuşi s-a încheiat într-o atmosferă de echivoc şi de confuzie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Moderaţia lui Ciu-En-Lai a slăbit imparţialitatea lui Nehru şi a făcut inutilă mediaţia "neutralismului". In ce priveşte adversarii comunismului, aceştia au avut prilejul de a se număra şi de a trasa linia pe care înţeleg să reziste.Numărul lor este mai mare decît forţa lor; în pofida pornirii lor, de ordin ideologic şi religios, împotriva "materialismului"comunist, au fost influenţaţi (mai ales cei din Asia orientală) de atracţia prestigiului chinez. (...)

25 aprilie

O mică reuniune la mine: Ripka, Auer, Morawski şi Tilea: ce ne aşteaptă şi ce se mai întîmplă cu cauza noastră, în această epocă de "Mari Conferinţe"? (Conferinţa pentru reglementarea problemelor Austriei; Conferinţa pentru a decide soarta Germaniei şi a păcii europene; Bulganin şi Eden au acceptat şi ei, în principiu, să se întîlnească. Vom avea o vară agitată). Nimeni nu vorbeşte de noi, în afară de reprezentanţii Ceylonului! Ce trebuie să propunem noi? Ripka şi Tilea sînt

favorabili unui proiect de neutralitate: dacă Occidentul cere unitatea Germaniei, iar U.R.S.S.-ul răspunde cerînd "neutralizarea" Germaniei, Occidentul ar putea să răspundă cerînd ca neutralitatea în independenţă (alegeri libere şi un statut de neutralitate) să fie acordată tuturor ţărilor din Europa răsăriteană.

Morawski şi Auer sînt reticenţi. De aceea, am expus obiecţiile mele. Ripka şi Tilea recunosc că proiectul lor are, mai ales, o valoare "tactică". Se va lovi de refuzul sovietic, dar va înlesni sarcina occidentalilor şi va face să se vorbească despre ţările noastre, fiindcă ceea ce trebuie să facem, cu prioritate, este de a nu lăsa să adoarmă problema ţărilor noastre. Am hotărît să ne întîlnim peste o săptămînă.

26 aprilie

Payart, pe care l-am întîlnit la un dejun, la Fürstemberg, îmi spune în ce grad "marele succes al Austriei" îl nelinişteşte. In fond, i se smulge Europei o ţară. Austria făcea parte, pe trei sferturi, din O.T.A.N., politiceşte, economiceşte şi milităreşte. Acum, i -a sosit neutralitatea supraveghiată de Moscova. (Este posibil ca Payart să se întoarcă la Viena, la apropiata Conferinţă a Ambasadorilor). Cu privire la neutralitatea austriacă, fac aluzie la ideile lui Ripka şi Tilea. Payart îmi spune că i-a trecut prin gînd să ridice problema neutralităţii Ungariei, care să cumpănească neutralitatea Austriei. Pentru ce neutralitatea (ca garanţie de pace) s-ar întinde numai de la răsărit spre apus, şi nu de la apus la răsărit, cum ar fi infinit mai dezirabil? (Ecuaţia politică de stabilit este aceasta: neutralitate ungară, contra neutralităţii austriece; neutralitatea Europei răsăritene, contra neutralităţii germane. Toate astea nu mă entuziasmează deloc. O fi o bună "tactică", dar nu poate exista independenţă, în Europa, nici pentru ţările de la răsărit, nici pentru cele de la apus, fără o Europă occidentală puternică. Si nu este posibilă o Europă occidentală puternică, fără o Germanie înarmată şi integrată. Neutralitatea înseamnă întîietatea şi dominaţia U.R.S.S.-ului). (...)

3 mai

Mare dezordine la Saigon: toată lumea se bate cu

toată lumea. Antagonismul Vietnamului şi Vietminhului faţă de Franţa, care susţine aşa numitul "sud". In acest imbroglio, au intrat americanii cu arme, cu dolari şi cu generalul Collins. Cei din urmă susţin pe primul ministru Dien, pe care francezii par a nu-l iubi mult. Dien şi regimul său se află la cuţite cu "sectele" constituite în bande înarmate, condamnate de "generali" care trădează şi se împacă de azi, pe mîine, cu guvernul "naţional". In această clipă, s-a întins focul pretutindeni:se trage de după fiecare colţ, se revoltă, se ucide şi ţara e ruptă în bucăţi. Din castelul său de la Cannes, "împăratul" Bao Dai trimite ordine şi intervenţii de care nimeni nu ţine seama. Impăratul s-a supărat şi a fost destituit. In acest timp, Ho-Si-Min se pregăteşte să culeagă o pradă care nu mai poate să-i scape.

Aseară, la mine, am primit pe exilaţii cei mai încercaţi: Ripka. Auer, Morawski. Am invitat şi pe Payart,pentru a ne consfătui cu privire la Austria. Auer ne-a adus pe Nagy, ultimul preşedinte de Consiliu al Ungariei, aflat în trecere pe la Paris. Nagy vine din Asia. Timp de cîteva luni de zile, el a străbătut imensul continent, în lung şi-n lat, din Japonia pînă în Pakistan. Zice că a văzut numeroşi fruntaşi şi oameni politici şi doreşte să ne comunice impresia sa; a avut şi el un rol, în cuvîntările ţinute de Iamali şi de "Sir John"[1], la Conferinţa de la Bandung. Faptul nu este exclus. Cred că americanii sînt aceia care au organizat şi finanţat călătoria sa (deşi el afirmă contrariul) şi au răspîndit, prin intermediul unora, adevăruri utile pentru a fi aduse la cunoştinţa asiaticilor. O astfel de viclenie nu se aseamănă deloc cu deprinderile americane, însă ar fi un fapt apreciabil, dacă ar fi adevărat. Nagy ne-a vorbit făţiş, fără lăudăroşenie şi ne-a spus lucruri uluitoare. El pretinde că a fost nevoie de timp şi de răbdare pentru a face pe asiatici să se intereseze de soarta noastră şi că, în mod evident, eforturile făcute în acest sens au fost rodnice. Dacă s-ar fi pus la vot, la Bandung, vreo rezoluţie în privinţa asta, s-ar fi dovedit o majoritate care să condamne, în mod explicit, acţiunile U.R.S.S.-ului în

1) Ceylonezul Kotelawala.

Europa răsăriteană. Ceea ce "a salvat obrazul" Rusiei a fost principiul unanimităţii. Condamnarea "colonialismului",practicat de comunişti, a rămas ancorată în gîndirea popoarelor care au urmărit dezbaterile Conferinţei. Fisura s-a făcut între naţionalism şi comunism, iar Moscovei îi va veni greu să stimuleze ardoarea anticolonialiştilor, lăudînd binefacerile sovietizării.

Acest lucru nu împiedică - a adăugat Nagy - ca simpatia asiaticilor, pentru cutare sau cutare om, să pună mai presus legile, care n-au nimic de-aface cu politica. Astfel Ciu-En-Lai este popular, chiar şi în cercurile hotărît anticomuniste. El a ştiut să cîştige, de partea sa, inima Conferinţei, prin calmul său, prin moderaţia sa, prin modestia sa, calităţi cu atît mai apreciabile cu cît ele veneau de la omul cel mai puternic în Asia. Dimpotrivă, Nehru a cărui bruscheţe şi nervozitate au indispus pe mulţi dintre colegii săi, a pierdut din creditul său. Unii anticomunişti notorii sînt totuşi antipatici, chiar şi printre duşmanii comunismului, fiindcă apar ca nişte reacţionari, sau prea strîns legaţi de politica occidentală, ca bunăoară Ciang-Kai-Si , Sigman Tree şi Bao-Dai.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Printre anticomuniştii cei mai activi, Nagy socoteşte pe Mohamed Ali, din Pakistan. El a condus atacul musulmanilor contra sovieticilor, la Bandung. Pakistanul, unde Nagy a rămas mai multă vreme şi a fost mai puternic sprijinit de Statele Unite, are industrii care se dezvoltă, finanţe care se echilibrează, un nivel de trai în creştere. (Nu tot aşa se petrec lucrurile în Indii, unde mizeria continuă să fie mare,iar terenul social este favorabil comunismului. "Neutralismul" lui Nehru, care se înclină - mai mult din frică, probabil, decît din convingere - înspre U.R.S.S. şi China, nu inspiră americanilor încurajarea spre o dezvoltare a Indiilor. Chiar în acest moment, Nehru se află la Moscova!).

Nagy evocă amintiri foarte precise, din Japonia.Ca şi Germania, Japonia nu vrea să se mai lupte. Mac Arthur i-a impus o constituţie, din care un articol interzice formal reînarmarea şi crearea unei armate naţionale. Si-a constituit o vastă asociaţie, în Japonia, "pentru apărarea constituţiei"! In chip evident, este un mod de a protesta contra politicii de

reînarmare a Statelor Unite. Ar fi totuşi greu - după spuseţle lui Nagy, care s-a dus în Japonia pentru a ţine conferinţe - să se vorbească, sau să se publice, acolo, vreo lucrare împotriva comunismului: ziarele rezistă la orice propagandă anticomunistă. Tragica problemă a suprapopulaţiei face Japonia o ţară dependentă de stăpînii Asiei. Interesele sale economice o leagă de China. In fond, Japonia este funciarmente antiamericană.

In rezumat, dorinţa de a se debarasa de tutela albilor este generală, în Asia; sentimentele antieuropene şi antiamericane nu sînt egal de vii, în toate regiunile marelui continent; mulţi asiatici apreciază ajutorul material propus şi furnizat de Occident; anticomunismul se afirmă şi creşte, dar nu e dispus să se alinieze pe un front de anticomunism militant, occidental.

Mă gîndesc că raportul rostit de Nagy va prezenta, la "Europa Liberă", un interes deosebit pentru americani. (...)

Recent articolul[1] ce l-am publicat în "Figaro",îmi aduce laude, prin scrisori şi prin telefon: "Am avut totdeauna cea mai sinceră admiraţie pentru dv., v-am citit cărţile şi articolele", îmi scrie Leon Wenger, cu care am tratat, în 194o, problema distrugerilor terenurilor petrolifere din România,în caz de război. Arthur Calteux, consilier la Curtea Superioară de Justiţie din Luxemburg, mi-a trimis mesajul următor: "Articolul dv. m-a mişcat adînc. Am meditat îndelung asupra rîndurilor dv. şi trebuie să vă mărturisesc cît este de necesar ca glasuri ca al dv. să fie auzite, pentru a reaminti tuturor soarta tragică rezervată fraţilor noştri din Europa Centrală şi Orientală, ca şi trista şi ruşinoasa uitare, de care sîntem vinovaţi noi, toţi europenii Occidentului. Uniunea Europeană Federală, ca şi Mişcarea Europeană, evocînd în conferinţele lor aproape exclusiv problema Europei limitate la cadrul "Celor Sase", sînt lipsite de măreţie şi denunţă un egoism de vedere scurte. Ca fost deportat, în 1942-1945, cred să fi cunoscut amărăciunea situaţiei în care vă aflaţi, faţă de ţara dv.adusă

1) Este vorba de "Ancheta ceyloneză", apărut la 2 mai 1955, articol ataşat la "Jurnal".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

în sclavie."

Pierre Brisson mă încurajează prin aceste cuvinte: "Articolele dv. sînt excelente".

Paul de Auer (şi eu) am adresat celor trei miniştri de Externe ai Occidentului (Franţa, Anglia şi Statele Unite) o scrisoare, prin care le-am adus aminte că tratatele de pace cu Ungaria şi cu România prevăd ca trupele sovietice să evacueze aceste ţări, după încheierea Tratatului de pace cu Austria. Am insistat asupra faptului că este vorba de un angajament internaţional, care nu poate fi escamotat printr-o înţelegere specială, şi care să poată fi impusă de U.R.S.S., ţărilor noastre. Ziarele au menţionat mesajul trimis de noi celor "mari".

Dar s-au şi ridicat, în presa comunizantă, unele voci potrivnice. Se caută argumente care să împiedice evacuarea chiar şi în cazul cînd - foarte puţin probabil - Aliaţii ar ceceo, iar sovieticii ar consimţi-o. "Le Monde" (bineînţeles)publică un articol al unui oarecare François Fegto, care dă un strigăt de alarmă la gîndul: ce-ar putea fi "revanşa", în cazul retragerii trupelor sovietice? "Perspectiva încheierii Tratatului de Stat Austriac a suscitat o mare emoţie, în Ungaria. Se ştie că semnarea acestui Tratat răpeşte ruşilor pretextul juridic de a-şi menţine trupe în Ungaria, ca şi în România.Totuşi speranţele majorităţii ungurilor, de a vedea pe ruşi plecînd, au puţine şanse de a se realiza: după toate probabilităţile, sovieticii vor recurge la o formulă de înlocuire, pentru a justifica menţinerea trupelor lor. Fără această prezenţă prelungită, regimul actual n-ar mai putea fi continuat multă vreme. Dar ce-ar putea să-l înlocuiască, în ipoteza (pur teoretică) a unei evacuări a ruşilor? Toate informaţiile concordă în a spune că, în starea actuală de spirit a populaţiei, sentimentele de revanşă şi de ură predomină: anticomunismul prinde un accent antisemit; de aceea, evacuarea trupelor ar putea să dea loc la dezordini de o extremă gravitate, la pogromuri şi la tentative de lovituri de stat, cu caracter fascist".

Argumentaţia perfidă şi odioasă a unui pretins necomunist, pentru a justifica menţinerea trupelor sovietice în ţările noastre, a alarmat Israelul şi prin Israel, lumea întreagă, pentru ca nu cumva să fie eliberată partea răsăriteană a Europei. Pentru a proteja o infimă minoritate evreiască,

trebuie oare ca popoare întregi să continue a fi supuse jugului opresorului? Argument nedrept de altfel şi jignitor cu privire la evrei; cei mai mulţi dintre ei s-au opus regimului actual, ca şi populaţia creştină. Acest lucru n-are importanţă: argumentul priveşte rîndurile apărătorilor Drepturilor Omului, dintre care nici unul n-a protestat împotriva soartei milioanelor de europeni! Colaboratorul ziarului "Le Monde" ar fi cerut "prezenţa prelungită" a armatelor naziste, în Franţa,pentru a asigura ordinea publică şi pentru a masacra atîţia nevinovaţi? Aceste masacre n-au desigur nimic reconfortant. Să se ia măsuri, pentru ca astfel de borfării să nu se mai repete.Să fie înarmată poliţia şi cetăţenii, dar în nici un caz să nu fie întîrziată,nici cu o oră, indispensabila eliberare!

Toate aceste speculaţii sînt zadarnice. Indignarea mea este tot atît de inutilă, ca şi obiecţia ridicată de acest mîrşav. Clipa retragerii sovietice încă n-a sunat. Aceşti nerusinaţi pot să se bucure în coloanele ziarului "Le Monde".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

5 mai

Dineu al organizaţiei "Poftim", în restaurantul Luxemburgului. O mare masă înconjoară întreagă sala. Oameni bătrîni cu capetele pleşuve, au luat loc acolo; sînt luptătorii din primul război mondial.Doamna de Vergnette reprezintă pe răposatul ei soţ. Generalul Pétin prezidează şi evocă unele amintiri de odinioară. Pezet , vicepreşedintele Senatului, insistă asupra greşelilor şi nedreptăţilor comise la sfîrşitul celui de-al doilea război mondial şi zugrăveşte un portret sever, dar just, al lui Franklin Roosevelt.

Vorbind în numele românilor, am evocat amintirile din bunul război al tinereţii noastre: "Inchid ochii şi-mi amintesc: în jurul meu, se agitau capetele blonde şi capetele brune ale tovarăşilor noştri de arme, (aspectul serii mi-a sugerat această evocare) care mărturisesc valoarea şi frumuseţea epopeii franco-române, de odinioară. In amintirea acestei epopei, nu despre noi şi nici despre nenorocirile noastre vreau să vă vorbesc, astăseară, ci despre propriile voastre îngrijorări. In aceste zile, sînt unele degete care vă acuză şi vă arată, învinuind Franţa că ar aduce prejudicii popoarelor care trăiesc şi se dezvoltă sub protecţia sa. Inţelegem, ca şi voi,

măsura în care vă ofensează şi vă nedreptăţesc astfel de vorbe şi sîntem din toată inima, lîngă voi, în această încercare.Stim că cele mai multe dintre aceste popoare vă datorează totul,pînă şi gustul pentru libertate, exprimat uneori cu atît de puţină consideraţie. Stim şi mai mult decît atît. Sîntem martorii ideilor înfăptuite de Franţa, pe plan european, pentru independenţa şi libertatea popoarelor. Nu uităm niciodată că, de-a lungul istoriei noastre contemporane, Franţa a fost lîngă noi, foarte aproape de noi, nu numai pentru a ne face să-i apreciem valorile spirituale, pe care ni le propunea, ci şi pentru a încuraja pilda ei şi sprijinul în apărarea şi menţinerea Drepturilor Omului şi ale naţiunii. Această cucerire spirituală s-a îndeplinit fără nici o piedică, fără nici o violenţă, ci pur şi simplu prin comunitatea spiritelor şi sufletelor.Să vă reamintiţi, de asemenea, şi să scoateţi la lumină, din această amintire, forţele necesare pentru a întări încrederea în voi înşivă ,pentru a vă afirma dreptul de fruntaşi, printre naţiuni.

Veţi simţi desigur nevoia de a proclama, aşa cum aţi făcut-o totdeauna, înfruntînd unele pericole prin faptul îndrăzneţ ce prin el însuşi este un izvor de forţă nouă, nebănuită, dreptul tuturor popoarelor care împărtăşeşte idealul vostru de viaţă şi pe care un destin funest le-a separat de voi, să înviaţi vechile lor libertăţi".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

După amiază, conservaţii risipite. Veniamin a profitat de ambianţa care mi-a fost favorabilă, pentru a-mi strecura la ureche, că regele Mihai (căruia Veniamin îi este un rar prieten intim) nu-mi doreşte decît binele; că e dezolat de refuzul meu de a face parte din comitet; că m-ar fi însărcinat să formez un comitet nou, dacă n-aş fi părăsit America; că Vişoianu ar fi comis greşeli; că regele îşi dă seama de locul ce mi-ar reveni, în exilul nostru; că desigur, mie mi-ar reveni sarcina de a închega într-un singur loc emigraţia noastră etc.

Dacă Veniamin care ştie să vorbească, n-ar fi avut această mutră de trădător de mare comedie, cuvintele sale m-ar fi surprins mai mult.

8 mai

(...) Azi este ziua Sf.Ioanei d'Arc[1] şi a X-a ani-

1) Franţa comemorează pe Ioana d'Arc la 8 mai,ziua înfrîngerii englezilor, la Orleans (1429), deci nici ziua numelui,nici naşterii sale,nici a supliciului de la Rouen,ci ziua victoriei po-

versare de la capitularea fără condiţii a Germaniei. Au trecut zece ani de cînd războiul a fost cîştigat, iar pacea pierdută; e o dată care merită să fie comemorată. Radioul ne înştiinţează că, în Place de l'Étoile, se desfăşoară o mare paradă militară. Auzim tobele şi goarnele. Simţim în ce măsură această bucurie este incompletă şi efemeră. (...)

lo mai

O zi plină. Este sărbătoarea naţională. De dimineaţă, "Te Deum", la biserica Jean de Beauvais. Visarion şi Pîrvănescu oficiază. Mitropolitul are o barbă de patriarh, o frumoasă înfăţişare, cu multă cuviosie şi demnitate. L-am ţinut la distanţă, într-un sever ostracism, din cauza slăbiciunilor sale faţă de regimul nazist. (...) Prelaţii au fost lipsiţi de orice directivă şi de orice autoritate. Mitropolitul a reapărut brusc, la serviciul funebru al lui George Enescu[1]. (...) După serviciul religios, am vorbit eu. Am evocat cu emoţie evenimentele actuale, cînd se vorbeşte atît de mult de pace şi atît de puţin de noi. Am reamintit datoria ce ne revine de a face să se audă, prin toate mijloacele, glasul patriei noastre, în mijlocul gălăgiei pacifiste care ţine seama atît de puţin de tulburarea şi de suferinţele noastre: "Cîrmuitorii apuseni s-au adunat cu nădejdea că vor putea îndrepta lucrurile. Ei vor să înainteze spre pace, pas cu pas. Ii vom urmări pe această cale, cu băgare de seamă, ca nu cumva să le scape pasul cel din urmă. Pentru ca pacea să nu fie o înşelăciune, în lumea de azi, îndeosebi pe micul nostru continent european, unde aşezările şi soarta diferitelor popoare sînt atît de legate între ele, ea trebuie să se poată întemeia pe una şi aceeaşi rînduială, egal de dreaptă pentru toţi. Nimeni nu poate fi uitat şi părăsit în voia soartei - o spunem cu toată tăria convingerii noastre şi nu vom înceta s-o spunem - nimeni nu poate fi lăsat în afara păcii, fără riscul ca întreagă rînduiala ce se urmăreşte, să se prăbuşească peste tot şi pretutindeni. De altfel, sînt unele cuvinte şi idei care, îndată ce pornesc în lume, nu mai pot fi oprite în loc. Cînd se vorbeşte de dreptul cutărei ţări, fie Austria sau Germania, ca să scape de sub stăpînirea străină, de a fi evacuate armatele de ocupaţie, şi de a hotărî, prin alegeri libere, guvernarea pe care şi-o doresc, lozinca aceasta

1) La 4 mai.

a fost dată pentru toate țările și pentru toate popoarele. Sînt unii care nu au înțeles cît de departe străbat cuvintele ce se rostesc și faptele ce se împlinesc astăzi. Poporul nostru însă a auzit și a înțeles. El așteaptă ca promisiunea de pace să fie îndeplinită. E datoria noastră, datoria fiecăruia dintre noi să dăm glas acestei îndreptățite așteptări".(...)

15 mai

Coty se află la Copenhaga, iar Pinay la Viena. Prin radio, ascultăm zarva lumii daneze și austriece. Clopotele de la Stefankirche răsună: Austria este liberă. U.R.S.S. își retrage trupele din mica țară. (...)

Payart, înalt comisar, apoi ambasador la Viena, rechemat din postul său, la cîteva luni înainte de aceste evenimente, a venit la noi, la Montchauvet, pentru a le comenta cu noi. Aflăm astfel de noua veste care ne-a scăpat: că întreaga echipă a grandissimilor sovietici - Hrusciov, Bulganin, Mikoyan- se duce la Belgrad pentru a face o vizită lui Tito. Postul de radio Belgrad liniștește Occidentul: Tito nu înțelege să renunțe la dolarii americani. Nu e decît o nouă demonstrație, se pare, a politicii sale de neutralitate. Dar e o politică de talie înaltă.

Se vorbește despre un nou drum la Canossa[1]. Dar astăzi, totul se petrece între oameni cuviincioși: Papa, împăratul și oamenii cu educație! Dar Hrusciov, la Tito - "trădătorul" Hrusciov la "banditul", "apostatul", "vipera" Tito! S-o fi răsucind Stalin în mausoleu! Nimeni nu mai înțelege nimic, în U.R.S.S. Nici occidentalii nu înțeleg mare lucru. Vor presimți oare felul de "neutralitate" cu care va fi gratificat Răsăritul?

22 mai

(...) Evenimentul săptămînii: înștiințarea despre călătoria sovieticilor la Belgrad. O întreagă echipă de "șefi", partidul, guvernul, armata iau drumul spre Canossa, cu o stra-

---

1) Aluzia privește amenda onorabilă pe care Henri IV a adus-o la reședința Papei Grigore al VII-lea, în anul 1077, umilindu-se după ce îi rezistase.

nie şi suspectă grabă. Toţi, în afară de Molotov, care a jucat un rol important în momentul rupturii. Toţi cei "mari" fac parte din delegaţie: Hrusciov în frunte (pentru că partidul trece înaintea guvernului) Bulganin, Mikoian, Koniev ş.a.

Evident, este un triumf pentru Tito: nu numai că U.R.S.S. înţelege să reia cu el raporturi de la stat la stat, dar chiar partidul comunist sovietic îi aduce omagiul său şi îl recunoaşte ca pe unul dintre ai săi. Adio Stalin, adio judecăţi şi excomunicări! Epigonii au trecut la inamic, la trădător, la rebel, la impostor!...

Dar care este raţiunea adîncă a acestei cavalcade sovietice spre Belgrad? Este pentru a-l smulge pe Tito din Occident şi din Balcani? Tito se apără de o astfel de presupunere; înţelege să rămînă credincios alianţei sale balcanice care-i asigură apărarea, iar pentru rest, rămîne "independent", în raport cu cele două blocuri. Il putem crede? (...) Faptul că el îşi reînnoadă relaţiile cu comunismul sovietic este mai important decît reluarea relaţiilor "amicale" între U.R.S.S. şi Iugoslavia. In măsura în care el va avea nevoie de sprijinul comunismului, împotriva propriului său popor, el riscă să alunece sub dependenţa acestuia. Insă comunismul prevenitor şi insinuant al lui Hrusciov este mai periculos, pentru el, decît comunismul autoritar, ameninţător şi determinat de consideraţii de ordin naţional - rus, al lui Stalin.(...)

23 mai

Călătoria mea la Londra. Plecat de la Paris, cu avionul la ora 8 de dimineaţă, m-am reîntors la ora 9 seara.(...) Intîlnirea membrilor Comisiei Răsăritene a avut loc la Beddington Behrens, în Park Lane nr.99 A: gazda, De la Vallée Poussin, Auer, Ripka, Razsinsky, un reprezentant balt, un albanez şi eu.

Discuţia generală: politica de neutralitate; repercursiunile în Occident; influenţa sa asupra situaţiei ţărilor noastre şi asupra propriei noastre acţiuni. Mult optimism: iată-ne readuşi la un subiect de politică internaţională! Albanezul crede a şti că situaţia în Rusia este critică. U.R.S.S.-ul nu reuşeşte să se îndestuleze şi cu atît mai puţin să hrănească ţările satelite; este obligată să-şi lepede balastul. De la Vallée Poussin ne confirmă "ştirile rele" care sosesc de la

răsărit. Producţia e staţionară, în timp ce populaţia e în creştere. La aceste nelinişti de ordin economic se adaugă grijile de ordin strategic. Viitorul război va fi "atomic": superioritatea efectivelor n-are nici o valoare, în faţa superiorităţii armelor atomice. Sansele victoriei se înclină, din ce în ce mai mult, înspre Statele Unite. Moscova caută să cîştige timp. De aci decurge politica sa de conciliere care poate merge foarte departe.

Părerea mea este infinit mai rezervată. Este greu să avem o idee exactă despre ceea ce se petrece în Rusia, cu atît mai mult cu cît chiar ruşii arată o insistenţă suspectă, etalîndu-şi propriile lor "dificultăţi". Ceea ce putem constata, pînă acum, este că noua politică sovietică cere sacrificii mai substanţiale, din partea Occidentului, decît din partea lor. Sub pretextul unul salt de generozitate, sovieticii nu urmăresc nimic mai puţin decît să dea peste cap poziţiile de apărare a Occidentului şi să scoată pe americani din Europa. Să profităm de împrejurările actuale, pentru a exploata la maximum o "conjunctură" care ne pare favorabilă; este interesul occidentalilor,un interes defensiv, de a pune cauza noastră în faţă, dar să ne ferim de iluzii exagerate.

Ripka expune teoria adeziunii noastre la o politică de neutralitate; Auer exprimă temeri cu privire la acest subiect şi precizează condiţiile de care ar trebui să atîrne politica noastră neutră (alegeri libere, dreptul de asociere între noi, libertatea de a participa la organizaţiile culturale şi economice europene etc.)

Beddington Behrens declară că nu poate fi vorba de neutralitate: niciodată, nici englezii, nici americanii nu se vor angaja pe această cale. Ei ne cer o formulă care să poată sluji Mişcării Europene şi Consiliului Europei, pentru a lega cauza noastră de poziţiile pe care le vor lua aceste organizaţii, în împrejurările actuale.

Noi propunem: nu poate exista o soluţie a problemei germane, fără una care ar fi strîns legată de problema Estului european. Ambele soluţii se referă la una şi aceeaşi problemă europeană şi care comportă acelaşi procedeu: <u>alegeri libere şi controlate.</u>

Poussin a redactat acest text.

2 iunie

Intîlnire la mine, a Asociaţiei refugiaţilor români din Franţa. Gherman, care a asistat la Congresul Sindicaliştilor, la Viena, ne comunică impresiile sale din capitala austriacă. Sovieticii evacuează înainte de termen şi se dezinteresează de problemele administraţiei, ca şi de soarta comuniştilor austrieci, dintre care mulţi ar vrea să plece odată cu ei. Populaţia este în culmea bucuriei, pentru că a fost eliberată de "liberatorii" ei. Această frenezie izbucneşte pe străzi, în localurile publice, la teatru. In scena închisorii, din "Liliecii"[1], unde, prin tradiţie, actorii se dedau la improvizaţii, astăzi nenumărate aluzii la eliberarea apropiată dezlănţuie entuziasmul public: "Ce noroc că vom fi eliberaţi de eliberatorii noştri!". Fericit este poporul care şi-a propus să-şi realizeze visul care înflăcărează închipuirea unei jumătăţi din Europa!

BCU Cluj / Central University Library Cluj

U.R.S.S.-ul pare preocupat de ideea că această eliberare ar putea să se întindă mai departe; presa sovietică se străduieşte să risipească iluziile, în această privinţă, trasînd linia de demarcaţie între ţările eliberate în sensul bolşevist şi ţările redate libertăţii. Revista "Komunist" din Moscova declară că: "U.R.S.S.-ul va refuza să discute, la Conferinţa în Patru, problemele relative la democraţiile populare, ca şi problemele în legătură cu activităţile comuniste, în ţările occidentale. Popoarele cer conversaţii serioase şi cinstite între "Cei Patru", în interesul păcii. U.R.S.S.-ul apreciază că negocierile trebuie să aibă un caracter realist, ţinînd seama de schimbările fundamentale, în raporturile forţelor ce s-au produs, în arena internaţională, în ultimii ani".

"Komunist", organ al Comitetului Central al Partidului Comunist din U.R.S.S., crede că n-ar fi nici serios, nici cinstit, nici realist de a vorbi despre eliberarea Europei răsăritene. Se abţine de a invoca argumentele obişnuite ale propagandei sovietice, cu privire la pretinsa "independenţă" a ţărilor de la răsărit. Pune, fără înconjur, problema "raportu-

1)"Fledermaus", opereta lui Johan Strauss.

lui de forţe". Astfel, speră că a închis gura occidentalilor.

Poate că nu se înşeală.Sînt puţini în lume, ca Tito, capabili să audă trosniturile surde ce se produc în interiorul lumii sovietice şi care să fie destul de curajoşi, pentru a ţine, lui Bulganin şi lui Hrusciov, bomboana sus. (...)

4 iunie. Montchauvet

Pentru ce au consimţit ruşii să sacrifice atîta prestigiu şi atîtea principii? Insuficienţa, inferioritatea, graba neobişnuită a conducătorilor actuali sovietici nu constituie o explicaţie îndestulătoare. Ei au căutat, evident, o compensaţie de ordin colectiv. Au găsit-o?

Nu pare a se fi ajuns la un acord perfect cu privire la Germania. Declaraţia comună se exprimă, în această privinţă, în termeni foarte generali. Formulele declaraţiei sînt mai precise cînd e vorba de China şi de Formoza. Acolo, Tito şi-a însuşit, în întregime, teza sovietică: China comunistă trebuie să fie primită la O.N.U., iar "drepturile sale legitime" trebuiesc recunoscute "cu privire la Taivan". Dar Tito, sfidînd fulgerele Congresului american, n-a făcut oaspeţilor săi vreo mare concesie, ştiut fiind că el n-a pierdut nici un prilej pentru a se pronunţa în favoarea Chinei comuniste. (De asemenea, este sigur că Tito vede în Mao un rebel la putere, un tovarăş eretic, gata să desfăşoare drapelul unui comunism naţional şi independent).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rămîne declaraţia referitoare la pacea europeană.In ea, printre unele formule anodine, se găseşte enunţarea unor "principii" care dau cîştig de cauză sovieticilor. Astfel,condamnarea "blocurilor militare", care "sporesc tensiunea internaţională, surpă încrederea dintre naţiuni şi cresc primejdiile de război", a fost desigur, redactată sub imboldul delegaţilor "Narkomindel"-ului. Tito nu luase niciodată o poziţie categorică împotriva politicii Statelor Unite şi împotriva Acordurilor de la Paris. Nu tot el oare, odinioară, a aruncat o săgeată în favoarea Comunităţii Europene Defensive? Si ce altceva este alianţa balcanică, al cărei credincios campion a fost el însuşi, dacă nu un"bloc militar", destinat să se opună maşinaţiilor sovietice - în Balcani - şi prin urmare, să sporească, în mintea ruşilor, "tensiunea internaţională"?

Acceptînd paragraful următor, în care se reflectă ideile principale ale ofensivei de pace sovietice, Tito pare a se fi aliniat la politica Moscovei: "Cele două guverne au convenit că toate naţiunile trebuie să facă noi eforturi pentru a reuşi să obţină rezultate pozitive şi pentru a ajunge la acorduri, prin negocieri, asupra problemelor vitale ale păcii lumii, ca: reducerea şi limitarea armamentelor; interdicţia armelor atomice; stabilirea unui sistem de securitate colectivă în Europa, întemeiată pe un tratat;folosirea energiei nucleare în scopuri paşnice". Tito pare angajat să susţină faimosul proiect de pact al lui Molotov, destinat să consacre actualul statu-quo. Faptul acesta constituie, desigur, un succes al ruşilor: ei şi-au asigurat un avocat care va susţine unele dintre tezele lor, pe lîngă prietenii occidentali. Unele inteligenţe cu experienţă, la Quai d'Orsay (citez pe Soutou, cu care am avut recent o convorbire telefonică) dau o mare importanţă acestui succes sovietic. Eu nu sînt convins. Tito a profitat,cu dibăcie, de unele împrejurări recente pentru a-şi spori creditul său moral, în ochii occidentalilor. Dar e puţin probabil că el a putut să ia, ca monedă bună, tot mărunţişul fals pe care U.R.S.S.-ul i l-a încredinţat, asigurîndu-l de respectul său pentru independenţa lui Tito. Chiar dacă în raportul dintre U.R.S.S. şi Iugoslavia, valoarea angajamentelor şi asigurărilor, schimbate între Tito şi oaspeţii săi, s-ar putea echilibra, concesiile făcute de fiecare dintre cele două părţi sînt departe de a avea aceeaşi importanţă, faţă de politica generală. Părăsirea principiului infailibilităţii, al întîietăţii, al autorităţii universale, al bisericii lui Lenin, din partea U.R.S.S.-ului, poate avea repercusiunile cele mai adînci, în cercurile comuniste din lumea întreagă. Sprijinul dat de Tito cutărei sau cutărei teze politice, de la ordinea zilei, nu poate să depăşească limitele autorităţii pe care o ţară ca Iugoslavia - oricît de avantajoasă ar fi poziţia ei între cele două lumi - o poate exercita în Europa.Greutatea unei concesii nu se măsoară,în politică, numai după importanţa obiectului concedat, ci mai ales, după masa şi întinderea subiectului care concede.

Toate acestea întăresc o oarecare asemănare pe care am evocat-o, între Acordul de la Moscova, din 1939, şi acest Acord de la Belgrad.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inştiinţării răsunătoare a unei călătorii precipitate; întîlnirii spectaculare a unor adversari care, înainte de a se îmbrăţişa, s-au sfîşiat cu dinţii; concesiilor de ordin ideologic, pentru a asigura un acord şi o colaborare "pe planul realităţilor"; promisiunilor de destindere şi de pace, mascînd scopurile nemărturisite ale unei politici totalitare; reuşitei temporare, în stabilirea unei înţelegeri dintre două regimuri profund opuse prin aspiraţiile lor reciproce, dar unite prin autoritarul principiu întrupat în şefii lor, tuturor acestora Tito ar putea să invoce, pentru justificarea sa, faptul că el este comunist - şi el - şi nicidecum "fascist", ca Hitler. Dar ce importanţă au vorbele? Chiar de pe acum, cuvîntul "comunist" dispare în faţa cuvîntului "socialist": "Formele diferite de dezvoltare socialistă privesc pe fiecare ţară, luată individual". Si Hitler se considera socialist! Pretindea că practică un socialism naţional! Socialismul "independent" al lui Tito, apărat de o armată naţională, pare apropiat de idealul nazist. El se va apropia şi mai mult de real în măsura în care socialismul se va dezvolta "individual". (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ne rămîne să vedem partea pe care am putea-o extrage din această aventură. Iluzoriu ar fi de a vedea, în Tito,pe campionul cauzei noastre, pe apărătorul independenţei micilor ţări. Chiar dacă "principiile" pe care le-a impus la Belgrad ar putea să aibă o înrîurire binefăcătoare în ţările noastre, îmbunătăţirea situaţiei noastre nu l-ar interesa decît dacă aceasta s-ar mărgini la "dezvoltarea socialismului nostru", adică dacă ar favoriza, la noi, dezvoltarea "titoismului". Ceea ce i-ar conveni lui Tito ar fi nişte state comuniste, mai puţin dependente de Moscova, decît se arată vecinii săi actuali, tot atît de autoritari ca şi regimul menţinut în Iugoslavia. I-ar conveni mai puţin să vadă aceste state în care titoismul are puţine şanse de a prinde rădăcini, profitînd de "independenţa" lor, pentru a se desprinde din lumea comunistă şi pentru a aluneca (aşa cum e dorinţa marii majorităţi, din fiecare ţară "captivă") spre lumea liberală şi liberă. Intr-o astfel de eventualitate, poziţiile actuale ar deveni deosebit de precare; de aceea, Tito,care în realitate este campionul propriei sale cauze (şi care schiţează planuri de politică planetară numai

pentru a-şi apăra mai bine cauza personală) se va oferi de a împinge lucrurile spre eliberarea vecinilor săi.

"Declaraţia comună" de la Belgrad conţine totuşi unele idei şi principii care, deşi pot să pară doar vorbe goale, pentru cele două părţi semnatare, pot fi invocate pentru a sluji apărarea cauzei noastre: (...)

a) Referinţa la Conferinţa de la Bandung poate fi exploatată în modul cel mai fericit. (...) U.R.S.S.-ul şi Tito au declarat solemn că vor susţine popoarele din Asia şi din Africa, spre întărirea independenţei lor; vor contribui la ideea cooperării internaţionale şi la întărirea păcii în lume.(...) "Declaraţia comună" ne oferă un argument excelent revendicărilor noastre, în momentul cînd problema Europei va fi examinată pe toate feţele.

b) Aceeaşi observaţie cu privire la paragraful consacrat principiului "indivizibilităţii păcii, pe care trebuie întemeiată securitatea colectivă". (...) Indivizibilitatea păcii implică indivizibilitatea eliberării. Cu o eliberare fracţionată, tulburarea va continua; nu va putea fi nici securitate, nici pace.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

c) In sfîrşit, principiile generale, repetate cu insistenţă în declaraţia comună, vin şi ele în sprijinul tezei noastre: "Respectul suveranităţii, al independenţei, al integrităţii şi al egalităţii statelor, în relaţiile reciproce şi în relaţiile cu alte state, deci fidelitate faţă de principiile respectului reciproc, de neamestec în treburile interne,indiferent de motivele economice, politice sau ideologice".

Nu e nevoie de mai mult pentru a fi asigurată libertatea "sateliţilor". (...)

"Respectul suveranităţii, independenţii, integrităţii, egalităţii între state", spun sovieticii. Occidentalii pot răspunde: Polonia, România, Cehoslovacia, Ungaria, Bulgaria.

Nu pot să existe două concepţii diferite, asupra independenţei şi suveranităţii. (...)

Alegeri libere şi controlate!(...)

13 iunie

(...) Brutus Coste, secretar general al Adunării Tărilor Captive, a sosit la Paris. El va pregăti întîlnirea de

la Strasburg.

E o veste proastă pentru noi: Vişoianu, atins de un comunicat pe care l-am publicat în "România Muncitoare", şi-a anunţat sosirea în Europa. Dacă va încerca să se impună la direcţia delegaţiei noastre, nu voi putea face parte din ea.Modul în care el a compus această delegaţie îmi pricinuieşte multe nedumeriri. Gherman a fost lăsat afară, înlocuit de Mircea Eliade, care este desigur un om de clasă mare; dar acesta elimină, ca expert cultural al delegaţiei, pe prietenul nostru N.I.Herescu, incomparabil mai activ decît Eliade, în lupta naţională pe care o ducem. Chiar dacă mi s-ar da satisfacţie, trebuie să mă aştept la deziluzia celor doi dintre cei mai buni prieteni: Herescu şi Gherman.

Am primit o scrisoare amară, plină de mustrări şi de învinuiri, de la Vişoianu, care şi-a anunţat sosirea. Avem zile frumoase în perspectivă! (...)

14 iunie

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Diferite reacţii, faţă de invitaţia la Moscova,adresată lui Adenauer[1]:

Mendès France vede în această invitaţie o consecinţă normală a "dezgheţului" din situaţia internaţională. Intr-o cuvîntare rostită de el, la Strasburg, fostul preşedinte se bucură că această "primăvară" a sosit totuşi, în politica internaţională şi că pune totul în mişcare.

In ce priveşte pe Adenauer, el rămîne neclintit pe poziţii: "Să nu se supere Kremlinul, dar Europa occidentală nu se desprinde, cu nici un preţ, de hotărîrea de a-şi organiza apărarea şi de a face apel la Germania, în acest scop",declară Biroul de Presă al guvernului federal. Buletinul oficios afirmă că "politica federală va fi menţinută cu fidelitate, fără rezervă, faţă de tratate". (...)

15 iunie

Adenauer se ţine bine: se află la New York şi a dat lui Foster Dulles toate asigurările pe care acesta le dorea.

---

1) Textul notei sovietice către Republica Federală Germană este anexat la "Jurnal"

Adenauer nu va accepta nici neutralitatea, nici altceva care ar putea să slăbească legăturile sale cu Occidentul; nu se va duce la Moscova înainte de 18 iulie. (Friedländer şi prietenii săi, pe care i-am întîlnit la Versailles, m-au asigurat că "bătrînul" ar trebui să se ducă în Rusia, înaintea acestei date: dacă nu, vizita lui n-ar mai avea nici un sens. Se pare însă că bătrînul nu se grăbeşte. El se complace, din ce în ce mai mult, în ambianţa occidentală; de aceea, prestigiul său urcă vertiginos la bursa valorilor politice din Statele Unite).

Bérard, care va fi numit ambasador la Moscova şi care acum este ataşat la cabinetul lui Edgar Faure, îmi spune că programul U.R.S.S.-ului, la Conferinţa în Patru, e foarte limitat. Ruşii nu vor vorbi de neutralizarea şi de unitatea germană. Ei voiesc să păstreze o Germanie împărţită, (este ceea ce a spus Molotov în timpul trecerii sale pe la Paris[1]) mulţumindu-se cu dezvoltarea relaţiilor diplomatice şi mai ales economice, cu guvernul de la Bonn. Vor fi create astfel de legături, cu Germania Occidentală, care le va permite să atragă această ţară de partea lor, atunci cînd situaţia va fi coaptă. "Concluziile" acestea sînt ale lui Bérard, nu ale lui Molotov.

Hotărît, Moscova nu vrea să vorbească despre noi,la Geneva. Agenţia Tass a atacat din nou pe Dulles, învinuindu-l de a fi rostit "elucubraţii", atunci cînd a pretins că, la viitoarea Conferinţă, se va ocupa de problema ţărilor din Europa răsăriteană: "Este limpede pentru fiecare că nu există nici o problemă a ţărilor din răsăritul Europei, fiindcă popoarele acelor ţări au suprimat dominaţia exploatatorilor, au stabilit regimul democraţiei populare şi nu vor îngădui amestecul în treburile lor interne, de oriunde ar veni".

Este totuşi clar, pentru fiecare, că această problemă există, oricît ar nega-o Moscova. Problema există şi este pusă. Moscova strigă, pentru că se teme. Cuvintele lui Dulles au trecut prin Cortina de Fier şi au provocat acolo tulburări şi speranţe. Se adaugă la criza industrială şi agricolă o criză a încrederii. (...)

---

1) la 10 iunie.

Occidentalii sînt hotărîţi să joace cartea mare împotriva U.R.S.S.-ului. (...)

18 iunie

(...) Sînt invitat - nu prea ştiu de ce - la dejunul oferit de Marea Lojă francmasonică, de la Paris, în cinstea reprezentanţilor Marii Loje de la Berlin. Nu sînt nici parizian, nici berlinez, nici francmason, dar sînt obligat să particip, dat fiind locul de onoare ce mi s-a rezervat, de a lua cuvîntul după Baylot (fostul prefect de poliţie) şi după Hofmann, marele maestru al Lojei Germane. Laud virtuţile de la 17 iunie - aniversarea rebeliunii populare, din Berlinul răsăritean - "prima zi a unei eliberări, care nu se va opri la frontierele germane, ci va merge pînă la marginile Europei"; am invocat necesitatea de a asculta vocea popoarelor, în ajunul întîlnirii celor "mari" şi m-am felicitat pentru legăturile existente între europeni, reînnodate la Paris, "capitală a Europei, sau care cel puţin, ar putea să devină capitala Europei, dacă francezii ar dori-o în măsura dorinţei celor mai mulţi europeni". (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

23 iunie

La San Francisco, O.N.U. îşi sărbătoreşte aniversarea de zece ani. Zece ani de eforturi paşnice, sau de război rece? Barometrul arată timp frumos. Molotov surîde. Eisenhower se revarsă într-o atitudine de binefăcător al umanităţii. Se vorbeşte despre pace, despre coexistenţă, despre dezarmare, despre colaborare. 60 de miniştri de Externe se înghesuie pentru a lua cuvîntul. Eisenhower promite toate fericirile atomice, dar nu uită să facă o aluzie la soarta ţărilor "satelite", ceea ce, într-un discurs rostit pentru a asigura lumea întreagă, deci şi U.R.S.S.-ul, este un gînd bun.

La ce a servit O.N.U.? A oferit lumii un stadion închis în care se desfăşoară unele episoade ale războiului rece. Puterea de "veto" a marilor puteri şi împărţirea lumii au paralizat orice activitate rodnică. Singurul eveniment de seamă - rezistenţa comună faţă de agresiunea din Coreea - este datorit faptului că Truman se afla pe tronul Statelor Unite şi că răposatul Vîşinski nu frecventa Consiliul de Securitate, în

epoca aceea. Această bună treabă a O.N.U.-ului este o excepţie care confirmă regula: cînd se adună toţi, nimic nu mai merge. (...)

Pentru a da dovezi de bună învoială, Molotov a conceput un plan menit să pună capăt războiului rece. A pierdut prilejul de a tăcea; planul său prevesteşte toate intenţiile sale potrivnice.

Primul "principiu" despoaie apărarea occidentală. Germania trebuie să fie evacuată de trupele de ocupaţie,pentru ca americanii să plece din Europa. De asemenea, evacuarea bazelor militare din ţările străine. Insă nici un cuvînt despre retragerea trupelor de ocupaţie din Europa răsăriteană, nici despre suprimarea bazelor militare, politice, ideologice pe care Moscova le menţine în ţările noastre.

Al doilea "principiu": să se facă ordine în Asia,o ordine întemeiată pe "principiile suveranităţii şi integrităţii teritoriale". Insă nimic asemănător cu privire la Europa: pacea sovietică impune "eliberarea" Asiei şi aservirea Europei.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Al treilea "principiu": întărirea legăturilor culturale şi dezvoltarea... turismului. Acesta e buchetul! De care cultură e vorba? In Rusia, greutatea doctrinei totalitare apasă asupra sufletelor şi minţilor şi înăbuşe forţa de creaţie a unor popoare, dintre cele mai înzestrate din lume. Ce schimburi pot exista, cu nişte oameni care nu sînt liberi să gîndească,nici să scrie?

In ceea ce priveşte turismul, e o glumă. Care e turistul de acolo care să poată ieşi din închisoare? Si dacă ar reuşi să iasă, care e acela care să se mai întoarcă?

Molotov întrebuinţează termenii "cultură" şi "turism", exact aşa cum vorbeşte de "independenţă" şi de "suveranitate".

Culmea este că găseşte totdeauna proşti care să-l creadă.

25 iunie

Am citit discursul lui Molotov, după reproducerea în ziarul "N.Y.Herald". Omul acesta, care era numai surîs, înainte de a începe să vorbească, şi-a demascat adevărata natu-

ră cînd a încercat să definească pacea pe care o doreşte.Este exact pacea pe care ceilalţi n-o voiesc. Molotov merge departe, mai ales cînd atacă problema Extremului Orient şi nu-şi rumegă vorbele. Insulele de coastă nu-i ajung; vrea Formoza, vrea insulele Pescadores, vrea întreg pachetul, pentru prietenii săi chinezi. Nu se teme să supere pe unii, nici să-i irite pe alţii, nici să stînjenească toată lumea. Merge pînă la capătul programului său. Nu e nimeni care să-l întrebe: Dar ce zici de Europa? Care este înţeleptul Occidentului care să îndrăznească să-i răspundă, să-l supere, să-l irite, să-l stînjenească şi pe el? (...) Se presupune că Foster Dulles va da sovieticilor un răspuns mai usturător. Dar, prin asta nu riscă el să strice efectul behăielilor lui Eisenhower? Toţi pacifiştii lumii sînt supăraţi mai dinainte, de pesimismul secretarului de stat american.

Nimeni n-a subliniat că Molotov a luat apărarea contribuabililor Statelor Unite, apreciind că "cursa înarmărilor" ar acumula prea multe impozite pe seama lor. (...) In ceea ce-l priveşte pe Molotov, nu fibra umană a vibrat în el (într-un mod atît de contrar dialecticii marxiste) ci nevoia de a folosi totul pentru scopurile propagandei. Nu s-a găsit nimeni care să răspundă că soarta "voluntarilor" culeşi din ţările baltice, din Crimeea şi din Basarabia, folosiţi la defrişarea pădurilor din Siberia, este mai puţin de invidiat decît soarta plătitorilor de impozite din Statele Unite. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

26 iunie. Montchauvet

Coste a telegrafiat lui Bidault, în numele Adunării Tărilor Captive,rugîndu-l să vină să vorbească la Strasburg.Mă roagă să insist pe lîngă Bidault. Mă execut:

"Scumpe preşedinte, prietenii mei din "Adunarea Tărilor Captive" s-au adresat dumneavoastră de a veni să luaţi cuvîntul la şedinţele ce se vor ţine, între 1 şi 4 iulie, la Strasburg. Cred că ei nu puteau face o mai bună alegere. In ultimul timp, aţi rostit şi aţi scris excelente lucruri, care fac cinste nu numai lucidităţii şi curajului dv., ci şi sentimentului de responsabilitate pentru Franţa şi pentru Europa. Dacă îmi îngădui să mă alătur apelului pe care vi l-au adresat prietenii mei, rugîndu-vă să scuzaţi această insistenţă indiscretă,

este că aş fi deosebit de fericit, ca român, devotat prieten de totdeauna al Franţei, dacă glasul Franţei ar putea fi auzit cu autoritate, în aceste zile care pot să fie de cea mai mare importanţă pentru destinul Europei răsăritene. Primim încurajări la care sîntem sensibili, din locuri diferite, mai ales de dincolo de Oceanul Atlantic. Dar, am fi deosebit de simţitori faţă de un ajutor venit de la dv. Nu numai pentru că,în toate momentele critice ale istoriei noastre, Franţa a exprimat în modul cel mai strălucit ceea ce trebuia să auzim, ci pentru că Franţa a fost principalul artizan al acestei ordini europene, căreia i-am aparţinut şi pe care nu trebuie să o lăsăm să se prăbuşească pentru totdeauna.

Asia proclamă solidar dreptul la libertate al tuturor popoarelor asiatice. Cine ar putea să proclame acelaşi drept, pentru popoarele Europei, dacă nu Franţa?

Nu mi-aş ierta, scumpe preşedinte, dacă v-aş îndemna să rostiţi cuvinte imprudente; dar cred că măreţia şi chiar securitatea unei ţări ca a dv., căreia îi sînt adînc ataşat,nu pot să fie mai bine slujite decît dacă ele vor fi inspirate din marile tradiţii. Al dv. sincer, devotat, Grigore Gafencu".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(...) Dulles a vorbit; astfel, încă odată, a împiedicat lumea să danseze: "Pentru a pune capăt războiului rece - a spus acest om vrednic - nu sînt necesare şapte puncte; ar fi de ajuns să fie respectată Carta Naţiunilor Unite. Ar fi destul să fie evitată folosirea forţei sau a ameninţării,în relaţiile internaţionale şi să nu fie dirijată, nici sprijinită, sub versiunea împotrivirii instituţiilor altor ţări. Multe lucruri bune au fost realizate, dar multe rămîn de făcut.Există problema unificării germane, pentru a pune capăt unei împărţeli, care-i împotriva naturii unui mare popor. In Europa Orientală, trăiesc naţiuni dintre care multe au o lungă şi glorioasă tradiţie naţională, şi care se găsesc subjugate. Ele n-au fost eliberate dintr-un jug, decît pentru a cădea sub alt jug, prin violarea unor angajamente solemn asumate. In Asia, regimul comunist chinez a declanşat războiul în Coreea, a încurajat agresiunea în Indochina şi a recurs la forţă şi la ameninţare,pentru a-şi sprijini ambiţiile în regiunea Formozei. Conferinţa de la Bandung a influenţat lucrurile, în sensul bun, dar situa-

ţia, în Asia, nu poate fi privită cu calm". Apoi Dulles a ţinut să amintească faptul că comunismul internaţional "constituie o conspiraţie, la scara mondială, cu scopul de a aduce la putere o formă de guvernare care n-a fost niciodată liber aleasă, în nici o ţară şi care distruge independenţa reală a popoarelor. In sfîrşit, Dulles a menţionat că sistemul de apărare la care a participat S.U.A. a ţinut piept agresiunii în Coreea şi că "tocmai din acest motiv există un Armistiţiu în Indochina, un Tratat Austriac, o destindere în Iugoslavia, o invitaţie trimisă lui Adenauer şi o posibilitate de pace între U.R.S.S. şi Japonia".

Discurs aspru şi sever care va dezlănţui ura comuniştilor. "Dulles sabotează Conferinţa celor Patru - scrie "l'Humanité" - prin cuvîntarea sa plină de insulte contra regimurilor noi instaurate de popoarele democraţiilor populare şi contra partidelor comuniste din ţările capitaliste". Discursul a fost abil şi a lovit unde trebuia să lovească; aşează URSS-ul în faţa unor probleme pe care nu va putea să le ignore.(...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

16 iulie

(...) Georges Bidault pe care-l rugasem să vină să vorbească la Strasburg, mi-a răspuns prin scrisoarea următoare: "Scumpe prieten, regret infinit de a nu putea să vă dau un răspuns favorabil la invitaţia pe care mi-aţi transmis-o. Cunoaşteţi ca şi mine importanţa hotărîrilor politice pe care Adunarea Naţională este chemată să le ia, în cursul zilelor următoare. Veţi înţelege deci că nu pot să mă gîndesc la o deplasare de oarecare importanţă. Tin să vă exprim afectuoasa mea recunoştinţă pentru încrederea de care scrisoarea dv.face dovadă şi vă doresc ca lucrările la care veţi participa să poată mărturisi, odată mai mult, în favoarea dreptului şi libertăţii popoarelor. Primiţi vă rog etc. Georges Bidault".

(...) In timpul şederii mele la Strasburg, au survenit două evenimente de oarecare importanţă: guvernul Republicii Populare Române a pus în libertate pe mai mulţi deţinuţi politici, printre care Tătărescu, Titel Petrescu, Bujoi. Se pare că, la Bucureşti, există intenţia de a reorganiza vechile partide, sau de a crea formaţii politice, care ar putea juca rolul

fostelor partide, la viitoarele alegeri, evident libere. Ar fi un mod de a împiedica lovitura pe care americanii se pregătesc s-o dea "democraţiilor populare", însărcinînd Geneva cu problema eliberării ţărilor de la răsărit. - Vreţi să ştiţi care e voinţa acestor "democraţii"? Iat-o! Vreţi alegeri libere? Iată-le! Noi preîntîmpinăm dorinţele voastre...

Cîţi oameni de stat, din Occident, ar fi fericiţi să audă astfel de vorbe, care i-ar despovăra de marea grijă ce-o poartă "problemei" cauzei lor...

Al doilea eveniment: "Europa Liberă" a recunoscut comitetul lui Vişoianu. Compunerea comitetului acestuia este să-i plîngi de milă. E o sinistră cîrdăşie de non-valori. Dar succesul lui Vişoianu nu este mai puţin mare: a învins rezistenţa "Europei Libere", care i s-a opus, mai mult de cinci ani. Va avea acum din nou "fonduri", pentru clientela sa. Lovitura ce mi s-a dat este grea: va trebui să continui lupta fără ajutor, fără sprijin, mereu mai sleit de puteri, de sănătate şi de mijloace. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

19 iulie

Cei "mari", au vorbit[1]. Fiecare pentru sine: Eisenhower şi-a apărat teza; Eden pe a sa; Edgar Faure şi-a apărat ideile lui. Eisenhower şi-a adus aminte de existenţa şi de nenorocirile noastre. Radio Paris se sileşte să scuze această digresiune a preşedintelui american, arătînd interesul opiniei publice de peste Ocean, faţă de sateliţi. De ce se amestecă aici opinia publică americană? Iată un interes pe care auditorii postului de radio Paris nu-l împărtăşesc. Odinioară, Franţa a fost o ţară mare...

Eden a expus un plan foarte complicat. Nu există vreo conferinţă, la Geneva, fără un plan al lui Eden! Edgar Faure a vorbit de securitate şi de dezarmare. A imaginat chiar un sistem de control bugetar, care ar înlesni - după el - controlul politic şi militar: - Foarte interesant!, ar fi zis Bulganin. Sovieticii au fost fericiţi să li se vorbească despre altceva decît despre Germania şi despre ţările de la răsărit. El a dezvoltat ultimele propuneri ale U.R.S.S.-ului: în primul

1) Este vorba de Conferinţa de la Geneva.

rînd securitatea; apoi retragerea trupelor de ocupaţie (dezarmarea atomică; plecarea americanilor; acord între ţările blocului atlantic şi cele ale blocului răsăritean, care îşi anulează reciproc existenţa; în fine, un aranjament cu privire la Germania). Cît despre ţările satelite, nici nu poate fi vorba, fiindcă sînt "independente", după cum numele îl arată; nimeni n-are dreptul să se amestece în treburile lor interne.

Barometrul mai poate arăta oare "timp frumos", după aceste vorbe atît de "noi" şi asigurătoare?

In Germania, se trag clopotele şi lumea păstrează cîteva clipe de tăcere, gîndindu-se la patria mutilată, care aşteaptă ora mîntuirii.

La noi, tăcerea durează de zece ani şi sîntem departe de scop. (...)

21 iulie

Am încercat să dau speranţe auditorilor români prin radio "Europa Liberă". Eisenhower a pus chestiunea ţărilor noastre amintind că a primit acest mandat de la unanimitatea Senatului, pentru a vorbi despre "sateliţi". E adevărat că vrednicul general, după acest gest de curaj, ne-a lăsat să cădem, imediat. La Geneva, sîntem departe de Bandung. Ordinea zilei nu face aluzie la noi; cum se spune în America: va fi vorba de voi, mai tîrziu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pentru compatrioţii mei, am apărat această teză: o problemă odată pusă, rămîne pusă. Problemele europene şi soluţiile lor sînt încîlcite, unele în altele; vrînd-nevrînd, există obligaţia de a se vorbi despre noi. Nu e mai puţin adevărat că am dispărut de pe toate ordinele de zi, chiar din clipa cînd existenţa noastră a fost amintită. Nu era nevoie să fie speriat Molotov, nici să-l facem pe Bulganin să-şi piardă surîsul; la Geneva, se surîde mai departe. Se expun planurile cele mai opuse, cele mai divergente: toate, cu surîsul!... Se speră, în ciuda tuturor divergenţelor, că surîsul este de bun augur.

Nu s-a surîs tot aşa, la Yalta? Stalin a fost acolo un partener agreabil, iar iluştri săi oaspeţi au împărtăşit veselia lui. Acestea le-am spus compatrioţilor mei, pentru a nu-i lăsa să cultive zadarnic iluzii.

André Fontaine, în "Le Monde", a evocat o clipă

zguduitoare şi istorică. Privindu-l pe mareşalul Jukov, în ochi, Eisenhower a spus: "Mi s-a întîmplat uneori să mă înşel, dar mareşalul Jukov,care e de faţă, ştie ca orice soldat, că am spus totdeauna adevărul. Am făcut atît război, încît am pierdut orice dorinţă de a-l mai reîncepe". Jukov se ţinea drept; părea oarecum mişcat, dar i-a răspuns celălalt mareşal - Bulganin - foarte simplu: - "Vă credem!". Fontaine regretă că minutul acela n-a fost televizat, pentru a îndemna lumea să nu-şi piardă speranţa.

Dar nu asta e problema. Nimeni nu se îndoieşte de nevinovăţia lui "Ike". Intr-adevăr "istoric", ar fi fost dacă Bulganin sau Jukov ar fi rostit o asemenea aserţiune şi dacă s-ar fi găsit cineva să-i creadă.

Imi amintesc de ultimele mele întrevederi cu colonelul Beck, în 1939. Ii spuneam temerile mele cu privire la intenţiile germane la Danzig:-"Hitler nu va atinge niciodată Danzigul!", mi-a răspuns Beck cu o convingere sălbatică.-"Cum puteţi să fiţi sigur de asta?". - "Mi-a spus-o: Mi-a vorbit ca de la soldat, la soldat!". (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

22 iulie

Pînă mai deunăzi îl consideram un "naiv"! Cu aceeaşi candoare şi accent de sinceritate, marele Ike a propus sovieticilor să-şi viziteze reciproc, din avion, instalaţiile militare şi atomice, pentru a-şi aduce fiecare, acasă, amintiri fotografice[1]. Un formidabil trăznet a însoţit această declaraţie, bolta cerului s-a deschis, iar luminile palatului Naţiunilor Unite s-au stins.

De la Geneva, emoţia a cîştigat Europa şi lumea întreagă. Ar fi cu putinţă? America să pună la dispoziţia URSS-ului secretele sale? Iar U.R.S.S.-ul să-i dea un schimb echivalent?

Ceea ce este sigur este că Ike a bătut toate recordurile propagandei sovieticilor. Toate "manşetele" ziarelor, toate superlativele admiraţiei mulţimilor, întreg elanul care

---

1) Se află ataşată la "Jurnal", declaraţia lui Eisenhower: "Să schimbăm între noi planurile instalaţiilor militare şi să ne autorizăm reciproc de a le fotografia".

duce astăzi umanitatea spre pace, toate sînt pentru el; nimic, decît pentru el.

Ceilalţi "mari" au fost brusc reduşi la dimensiunea lor adevărată. Trebuie să-i cauţi cu lupa, pe eşichierul genevez, pe frumosul Eden şi pe elocventul Edgar Faure. Zadarnic au prezentat, de fiecare dată, un nou plan, din ce în ce mai complicat, de securitate şi de dezarmare; atenţia lumii a fost acaparată de Ike. Dacă sovieticii nu găsesc, pînă mîine, un mijloc de a contrazice şi respinge această propunere, sînt învinşi.

Să analizăm faptele: o fi ceva serios, în nebuna idee a lui Eisenhower? Pentru omul de pe stradă, ideea pare generală. Dintr-o singură săritură, preşedintele S.U.A. pătrunde pînă la fondul lucrurilor: a găsit formula păcii. Traducînd această impresie populară, ziariştii nu încetează de a exalta "momentul istoric" pe care l-au trăit la Geneva.

Dintr-un punct de vedere "tactic", procedeul este abil: el a pus pe sovietici în încurcătură şi i-a obligat să-şi revizuiască politica lor de pace. Este sigur că zgomotoasa ofensivă de pace a Moscovei, cu planurile sale de securitate şi de dezarmare a fost redusă la mai nimic, după invitaţia pe care Eisenhower a adresat-o scumpului său prieten Jukov,de la soldat la soldat: Veniţi să-mi controlaţi secretele! Lăsaţi-mă să controlez şi eu secretele voastre! In acest fel, vom exclude pericolul de surpriză şi de război! (...)

Dar, ca propunere "serioasă", ca "plan", care să poată conduce la o destindere şi la o uşurare a umanităţii îngrijorate, cît valorează ideea preşedintelui?

Unii americani o judecă cu severitate: J. Reston, de la "N.Y. Times" pare a crede că Ike a înnebunit, sau că în candoarea lui naivă, a depăşit toate bornele prudenţei deschizînd frontierele americane unui partener care, pînă ieri, trecea drept adversarul său cel mai hotărît şi mai abil.Această dovadă zănatecă, de încredere, nu însemnează oare condamnarea tuturor mijloacelor de pînă acum, pentru a pune America şi "lumea liberă" în stare de apărare? Alţi americani cred că propunerea preşedintelui nu este fructul unei explozii de generozitate, ci rezultatul unei munci susţinute şi al unor idei îndelung gîndite. Sînt citaţi, printre consilierii care ar fi

studiat şi aprobat proiectul, nu numai Stassen şi Nelson Rockefeller, dar chiar şi amiralul Radford, şeful Pentagonului. Controlul reciproc, aşa cum l-a propus Eisenhower,n-ar mai avea inconvenientele celorlalte măsuri de supraveghere prevăzute în diferitele planuri de dezarmare, şi ar fi mai eficient: ar face imposibil războiul de agresiune. (...) In epoca bombelor criminale, era nevoie de o bombă ca aceea lansată de preşedinte, pentru a calma spiritele. (...)

25 iulie

"Recunoaşterea" de către americani, a comitetului lui Vişoianu, este tot atît de scandaloasă ca şi aluzia făcută în comunicatul de la Geneva, la guvernul de la Pankov.

Mereu, aceeaşi procedare: ei afirmă principiile, mai presus de orice, le susţin, apoi brusc le părăsesc.

Exilul românilor este dezolat şi indignat.

Această "primă" dată spiritului de combinaţie şi de rea credinţă al lui Vişoianu (care după ce a profitat de fondurile statului român, va profita acum de fondurile "Europei Libere") în timp ce alţi români, luptînd pentru cauza lor, rămîn lipsiţi de orice mijloace,este de o nedreptate strigătoare la cer. Dar trebuie să recunoaştem că americanii sînt cei mai puţin vinovaţi, în această afacere. Greşeala principală revine regelui; nu cumva băiatul ăsta o fi iresponsabil? Mai sînt şi alţi vinovaţi: grupul Davila care, cu atîta rea credinţă, a dezorganizat Liga generalului Rădescu; apoi inconsistenţa celorlalte grupări; în sfîrşit, chiar şi eu însumi care, părăsind America, am cedat locul tuturor manevrelor lui Vişoianu.

Prietenii mei mă zoresc acum să protestez cu putere, pe lîngă autorităţile "Europei Libere". La ce-ar mai sluji aceste "proteste"? Mă mărginesc să scriu, lui Yarrow următoarea scrisoare:

"Scumpe domnule Yarrow, aş fi preferat să vă vorbesc despre situaţia exilaţilor ţării mele, după ce "Europa Liberă" a recunoscut existenţa Comitetului Naţional Român. Vă mărturisesc că aş fi preferat să vă comunic punctul meu de vedere, înainte ca această recunoaştere să fi intervenit; aş fi făcut-o, dacă mi-aţi fi arătat cinstea de a mă consulta în privinţa unui subiect, care nu mi-e străin, dat fiind rolul pe ca-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

re-l joc şi partea pe care o iau la "rezistenţa" românească.

Am fost foarte întristat de faptul că experienţa mea şi absoluta mea bună-credinţă n-au fost luate în consideraţie de "Europa Liberă" şi că munca de conciliere pe care o urmăream, printre patrioţii mei, a fost brusc curmată printr-o decizie a Comitetului dv. Există temerea că grupul Vişoianu care, atîta vreme cît a dispus de vechile fonduri, s-a arătat puţin înţelegător faţă de aspiraţiile celorlalţi exilaţi români, va profita de sprijinul pe care i l-a asigurat "Europa Liberă", pentru a-şi înăspri mai mult atitudinea. Astfel, orice reconciliere va deveni imposibilă.

N-am avut niciodată - după cum bine ştiţi - cusurul de a cleveti, atît de răspîndit printre exilaţi. Relaţiile mele cu Vişoianu, de cîte ori a fost vorba de a apăra cauza ţării noastre (ca bunăoară, recent, la Strasburg) au fost corecte. Aici însă nu e vorba de relaţiile mele personale; chestiunea despre care vreau să vă vorbesc are un caracter mai general şi priveşte ansamblul situaţiei românilor din străinătate.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Din grijă faţă de această situaţie, generalul Rădescu şi eu însumi, ca şi mulţi prieteni, ne-am despărţit de grupul Vişoianu, în 1951, în speranţa că vom putea întemeia o organizaţie mai largă. Intenţia mea nu era de a înteţi lupta dintre români, ci de a contribui, prin eforturile mele, la o unire care ar fi meritat calificativul de "naţional". Pentru acest motiv, m-am retras din Liga Românilor Liberi, care luase o atitudine categoric ostilă faţă de grupul Vişoianu. Cu toate insistenţele prietenilor mei, n-am acceptat să iau preşedinţia, după moartea generalului Rădescu. Pentru acelaşi motiv am respins patronajul altor organizaţii profesionale, sau de foşti parlamentari, care mi s-au adresat. N-am dorit să sporesc confuzia, în rîndurile românilor.

Cu acelaşi spirit de obiectivitate, am respins ofertele pe care Vişoianu mi le-a făcut, pentru a intra în comitetul său. I-am propus să lege ideea comitetului de aceea a unui consiliu mai larg, care ar fi să dea satisfacţie unui mare număr de elemente valoroase, dintre exilaţi. Mă gîndesc că trebuia să punem capăt, cu orice preţ, sentimentelor care fărîmiţau exilul nostru ca şi ideii (împărtăşită de mulţi români),

că susnumitul comitet românesc de la Washington nu era altceva decît o clică de privilegiaţi, lipsită de orice caracter reprezentativ. Am avut prilejul să fac cunoscute vederile mele, cu privire la organizarea unui mare consiliu, în faţa direcţiei "Europei Libere".

Vişoianu acceptase ideea unui consiliu mai larg,dar dorea să rezerve în favoarea comitetului său, privilegiul de a numi pe membrii consiliului. O astfel de acţiune nu putea să contribuie la destinderea pe care o urmăream. Nu m-am descurajat; am crezut că vom ajunge totuşi la un acord, lăsînd să mai treacă puţin timp.

Dar, după hotărîrea "Europei Libere", acest acord a devenit şi mai problematic. Grupul Vişoianu dispune de alte mijloace, care-l vor face surd faţă de năzuinţele celorlalţi români. In locul unei colaborări, pe o bază într-adevăr naţională, dorită de toţi, el îşi va impune autoritatea şi nu mai poate fi recunoscut de marea majoritate a românilor, decît dacă se desprinde de orice colaborare naţională largă şi posibilă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vechiul antagonism riscă să se perpetueze, din ce în ce mai dureros, între grupul privilegiaţilor şi restul exilaţilor, printre care se află elementele cele mai active, mai folositoare şi mai bine cunoscute, din "rezistenţa" noastră.

Am ţinut să vă spun aceste lucruri, rugîndu-vă să le comunicaţi Comitetului dv., pentru a mă desprinde din orice răspundere. Am ajuns la un punct cînd nu mai pot face nimic; nici stăvilirea procesului de divizare, nici nedumerirea şi adînca descurajare a compatrioţilor mei. Această mărturisire vi-o fac fără nici o plăcere, fiindcă niciodată n-am încetat de a consacra întreaga mea activitate şi toate sforţările mele cauzei patriei mele.

Am ţinut, de asemenea, să vă amintesc aceste lucruri, pentru ca să căutaţi, dacă veţi crede folositor şi dacă se mai poate face ceva, să legaţi hotărîrea de ordin administrativ pe care aţi luat-o, de realizarea unei opere de justiţie şi de o reală valoare umană şi politică. Cu sinceritate, Grigore Gafencu".

Revin la Conferinţa de la Geneva, care s-a încheiat

într-o stranie atmosferă de realism. Nimic nu s-a hotărît, nici elucidat. Se arată "încredere viitorului". Cei "mari" par satisfăcuţi. Erau şi mai satisfăcuţi după Conferinţa de la Yalta. (...)

Cît despre noi, "problema" noastră a fost amînată la calendele greceşti. Nu figurăm în nici un comunicat al Celor Patru, nici pe "agenda" întrunirii lor din octombrie ce vine. (...) Găsesc, în "L'Aurore", aceste formule excelente: "Geneva. - Armistiţiul războiului rece. La sfîrşitul celor şase zile, în care timp au fost multiplicate gesturile de destindere şi de cordialitate, cei patru şefi de guverne au încredinţat dezacordul dintre ei întrunirii ce va avea loc în octombrie, tot în Elveţia". (...)

9 august

Soutou mi-a adus textul unui uluitor discurs rostit de Molotov, la 31 octombrie 1939, după două luni de la încheierea Acordului de la Moscova şi după o lună de la prăbuşirea Poloniei. Acelaşi om care, de doi ani, ţine în suspensie treburile lumii, prin politica sa de "securitate" (...) acelaşi om a declarat, în octombrie 1939, după ce U.R.S.S.-ul violase, fără nici un motiv, Pactul de Neagresiune încheiat cu Polonia: "Trebuie să subliniem aceste fapte, adică prăbuşirea militară a Poloniei şi dezagregarea statului polonez; a fost destul ca Polonia să primească o lovitură scurtă din partea armatei germane şi apoi una din partea armatei roşii, pentru ca să nu mai rămînă nimic din acest avorton ieşit din Tratatul de la Versailles". Satisfacţia ce străbate prin aceste cuvinte, pentru reuşita "loviturii scurte" dată în spatele unui stat legat de U.R.S.S. prin angajamente de neagresiune, este caracteristică personajului Molotov. Dar ceea ce urmează este mai interesant: "In legătură cu schimbările însemnate care au intervenit în situaţia internaţională - îndeosebi Pactul germano-sovietic, prietenia şi frontierele dintre U.R.S.S. şi Germania, ca şi prăbuşirea Poloniei, unele vechi formule de care ne serveam în timpul din urmă şi cu care mulţi se obişnuiseră, sînt în chip evident perimate şi impracticabile, de aci înainte". Apoi Molotov ţine să precizeze ce înţelege el prin "vechile formule perimate": "Se ştie bunăoară că, în ultimele

luni, noţiuni ca agresiune şi agresor au căpătat un nou conţinut concret şi un înţeles nou. E de la sine înţeles că nu mai putem să ne servim astăzi, de aceste noţiuni, în acelaşi sens, ca acum trei sau patru ani, în urmă". Cred şi eu! Cu trei luni în urmă, Germania ar fi putut să pară un agresor, după toate formulele acordurilor de securitate, iar U.R.S.S.-ul ar fi ridicat aceleaşi învinuiri. Vedeţi-vă de treabă! Pentru a scăpa de ruşine, a fost destul ca Molotov să dea "un nou înţeles" vechilor formule. A rostit-o implicit pentru U.R.S.S. şi explicit pentru Germania hitleristă, "amică": "Germania se află în situaţia unui stat care aspiră la oprirea rapidă a războiului şi la pace, în timp ce Anglia şi Franţa, care pînă ieri se pronunţau contra agresiunii, astăzi sînt pentru continuarea războiului şi contra încheierii păcii. Rolurile s-au schimbat, după cum vedeţi". Acest "după cum vedeţi" este admirabil! A fost de ajuns ca U.R.S.S.-ul să fi trecut de partea agresiunii pentru ca cuvîntul "agresiune" să-şi fi schimbat înţelesul şi să fie pus în sarcina adversarilor lui Hitler, noul său aliat. "Agresorii", după noua formulă, sînt: Polonia, Franţa, Anglia, "după cum vedeţi".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Există în româneşte o zicală care trebuie să fi provenit din ruseşte: "hoţul de păgubaş", banditul ăsta de victimă, hoţul ăsta pe care l-am jefuit!... Contra acestei victime se îndreaptă, în numele justiţiei şi al legii, batjocurile profitorilor unei lovituri urîte.

Că acest cinism nu este unic, în analele diplomaţiei mondiale, (şi nu e unic, în diplomaţia sovietică) cine ar putea să nege? Molotov a îngroşat şi vulgarizat unele subtile precepte ale lui Machiavelli.

Dar faptul că lumea occidentală nu înţelege nimic din toate astea şi că e gata să se arunce, cu aceşti băieţi "mari" în frunte, în plasele de pescuit ale securităţii sovietice, acest fapt ne umple de disperare. (...)

<u>lo august</u>

In aceste zile cînd toate îmi merg rău, găsesc într-o scrisoare a lui Machiavelli adresată prietenului său, ambasadorul Vettori, (la lo decembrie 1513), acest pasaj fermecător, tradus din italieneşte de Constantin Antoniade: "Scufundat

în propriile mele murdării, nu las să-mi mucezească creerul şi astfel îmi vărs prea multul amărăciunii mele asupra răutăţii soartei mele, fiind mulţumit că mă calc în picioare, ca să se ruşineze şi ea, pînă la urmă".

Aflu o poveste bună: Hrusciov a şoptit lui Eisenhower, la ureche, în timpul întrevederii lor de la Geneva, că mareşalul Jukov doreşte mult să se întîlnească cu vechiul său camarad de arme, cu generalissimul american şi că în acest scop a renunţat să mai ia parte la nunta fiicei sale. Mişcat pînă la lacrimi, bravul Ike a poruncit să i se cumpere, de la o mare casă de "Grande Couture" un cadou frumos, pentru domnişoara Jukov. Insă Bohlen, ambasadorul însărcinat să ducă darul preşedintelui, la destinaţie, a înştiinţat că fata mareşalului Jukov nu poate fi găsită. Se pare chiar că fata n-a existat niciodată. A fost o glumă bună a lui Hrusciov, pentru a grăbi "destinderea" între U.R.S.S. şi S.U.A.

13 august

BCU Cluj / Central University Library Cluj

(...) "Sateliţii" au definit genul "securităţii" urmărite de U.R.S.S.: Gheorghiu-Dej a declarat că U.R.S.S.-ul nu va evacua România (în conformitate cu Tratatul de Pace de la 1946-1947, prin care U.R.S.S. s-a angajat să-şi retragă trupele din România şi Ungaria, după încheierea tratatului de pace cu Austria) înainte ca trupele americane să se fi retras din Europa şi ca Occidentul să fi renunţat la alianţele sale militare: "Dacă trupele statelor occidentale s-ar retrage în limitele propriilor lor state şi dacă grupările militare occidentale ar fi lichidate, situaţia europeană s-ar schimba, iar Tratatul de la Varşovia ar deveni caduc, ca şi măsurile de securitate pe care le prevede. In acest caz, prezenţa trupelor sovietice n-ar mai fi necesară şi ar fi retrase". Aşadar, Tratatul de la Varşovia a modificat clauzele Tratatului de Pace, încheiat între Aliaţi şi România (cu toate că nici Statele Unite, nici Anglia, nici Franţa n-au luat parte la Tratatul de la Varşovia!); deci Tratatul de la Varşovia autorizează pe sovietici să-şi menţină forţele armate, pentru a asigura "securitatea României". Cu alte cuvinte, România este păstrată ca un zălog, pînă la plecarea definitivă a americanilor şi pînă la dezinte-

grarea sistemului de defensivă occidentală. Chiar şi în cazul acela, nu poate fi vorba de alegeri libere, nici de eliberare, ci numai de retragerea trupelor de ocupaţie.

Securitatea sovietică echivalează deci (aşa cum a observat-o Eden, la Berlin şi cum de atunci încoace, a uitat) cu "lichidarea" securităţii Occidentului.

Cu acelaşi spirit de intransigenţă şi cu hotărîrea de a merge pînă la capăt, Grotewohl a declarat că unificarea Germaniei ar fi imposibilă înainte de a se fi rezolvat problema securităţii europene. O astfel de soluţie prealabilă ar implica participarea celor două Germanii la sistemul de securitate prevăzut, adică recunoaşterea statului german comunist. Soluţia aceasta ar implica în plus despărţirea Germaniei occidentale,de O.T.A.N. şi de Uniunea Europeană Defensivă, ca şi "lichidarea" sistemului defensiv al Occidentului. In acest scop, Grotewohl se pregăteşte să se ducă la Geneva. (...)

Lecţiile lui Hrusciov şi Bulganin au dat roade.Pankov-ul a pus condiţiile sale şi sfidează Occidentul.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Toate astea, în numele "securităţii"! Această securitate au asigurat-o sovieticilor domnii Eden şi Faure, ca şi cum despre asta ar fi vorba. (...)

19 august

(...) Primesc numeroase felicitări, la telefon,pentru articolul ce l-am publicat în "Figaro"[1]. De asemenea, cîteva scrisori dintre care una de la Olgerd Groscould, fost ministru al Letoniei, care m-a felicitat "pentru strălucitul articol"; Josef Berkovitz[2] găseşte că articolul este "minunat" şi se declară de acord cu "admirabila concluzie".

Mac Callum Scott, secretarul general al Internaţionalei Liberale, mi-a cerut, din partea lui Bretscher, să iau

---

1) Este vorba despre articolul: "De la un surîs, la alt surîs" apărut sub titlul modificat de redacţie: "Surîsul lui Stalin", la 12 august în "Figaro", articol ataşat la "Jurnal".

2) Fost director al ziarului liberal "L'Indépendence Roumaine", de la Bucureşti.

cuvîntul la şedinţa deschiderii congresului acestei asociaţii, la sfîrşitul lunii, la Lucerna. Am acceptat.

Trebuie să pun la punct scurtul meu discurs ocazional. Mă voi sluji de unele argumente pe care le-am găsit în ultimul discurs rostit de Stalin, publicat în culegerea discursurilor sale, încredinţată mie de Soutou. Acest discurs a impresionat mult de Soutou, care vede în el dovada că mişcarea de "destindere", schiţată de regimul Malenkov-Bulganin-Hrusciov, fusese pregătită şi pusă la punct chiar de Stalin.

Intr-adevăr, prin această cuvîntare, care poate să fie considerată ca testamentul său, Stalin vorbeşte în termeni cu totul surprinzători, despre măsura ce ar trebui întreprinsă pentru a desăvîrşi şi asigura eliberarea omului. După opinia lui, trebuiesc asigurate şi garantate drepturile şi libertăţile omului. Este o sarcină capitală, care nu poate fi realizată de ţările şi partidele burgheze care au dat atîtea dovezi de slăbiciune şi de lipsă de energie. Numai partidul comunist, sau mai exact partidele comuniste din toată lumea, ar putea să ducă la bun sfîrşit o operă care cere curaj, fermitate şi un elan irezistibil. Se pare că Stalin a vrut să treacă altuia acest rol în vederea realizării părţii "liberale" din programul comunist, diferitelor partide comuniste, care multă vreme au suferit tirania istovitoare şi nimicitoare a partidului comunist sovietic şi că Stalin s-ar fi gîndit să înlesnească acestor partide misiunea de a extinde, în toată lumea, o revoluţie pe care Moscova nu poate, de aci înainte, să o mai impună prin forţă. Era nevoie ca un sistem mai flexibil să înlocuiască instrumentul de putere care era statul sovietic, atît de strîns legat de ideea comunistă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fără să ne facem prea multe iluzii cu privire la liberalismul stalinist, noi liberalii nu putem decît să luăm act de aceste declaraţii.

Nu împărtăşim convingerea potrivit căreia partidele politice burgheze din toată lumea n-ar mai putea să împlinească sarcina pe care au urmărit-o, cu efort, dînd un sens, un conţinut şi o garanţie ideii de libertate politică. Nu credem că un partid oricare i-ar fi doctrina, chiar dacă n-ar fi călcat în picioare noţiunea de libertate, chiar dacă n-ar fi umilit omul ca niciodată, de-a lungul istoriei, ar putea să

dea liberalilor lecţii de liberalism. Dar n-ar fi nici înţelept, nici politic de a respinge de plano orice ajutor ce ni s-ar oferi, de oriunde ar veni, pentru a înlesni accesul la un ideal pe care n-am încetat de a-l urmări.

Dacă comunismul sovietic şi internaţional ar considera că a făcut destul pentru eliberarea omului din legăturile şi din constrîngerile ordinei economice şi că ar înţelele în mod real să tindă în direcţia libertăţilor politice şi spirituale, noi am fi ultimii pentru a condamna astfel de aspiraţii, în timp ce noi înşi-ne, credincioşi ideilor noastre liberale, înţelegem să punem accentul, din ce în ce mai mult,pe garanţiile de securitate economică ce trebuie să însoţească şi să completeze orice sistem politic care ar avea grija de a asigura libertăţile umane. S-ar putea stabili între cele două lumi, astăzi încă împărţite, o emulaţie în sensul bun al cuvîntului, care ar conduce nu la "coexistenţă" - termen absurd, care nu satisface şi nu ademeneşte decît pe proştii incapabili de a vedea imposibilitatea pe care o exprimă şi ameninţările pe care le conţine - ci la eforturi conjugate care ar avea tendinţa să se unească, începînd cu conducerea, pentru cercetarea comună a libertăţii. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

25 august

Cuvîntarea mea e gata. Puţin m-am slujit de notele precedente, foarte rău redactate. In ce priveşte discursul lui Stalin la care am făcut aluzie, a fost rostit la 14 octombrie 1952, în faţa celui de-al XIX-lea Congres al Partidului Comunist; am reţinut pasajele următoare, pe care le-am citat şi comentat: "Odinioară burghezia îşi îngăduia să se joace de-a liberalismul, apăra libertăţile democratice burgheze, creîndu-şi astfel popularitate. Astăzi,n-a mai rămas nici o urmă de liberalism. Pretinsele "libertăţi individuale" nu mai există, iar drepturile individului nu sînt recunoscute decît dacă acesta dispune de un capital; principiul egalităţii drepturilor omului şi al naţiunilor este călcat în picioare; dreptul libertăţilor democratice burgheze a fost aruncat peste bord. Cred că acest drapel e al vostru, al reprezentanţilor partidelor comuniste şi democratice; voi trebuie să-l ridicaţi şi să-l puneţi în frunte, dacă doriţi să adunaţi în jurul vostru majoritatea

popoarelor. Nimeni în afară de voi nu poate să-l poarte".

Altădată burghezia era considerată ca fruntea naţiei şi apăra drepturile şi independenţa naţiei. N-a mai rămas nimic din acest principiu naţional.

La 2o august, au avut loc groaznice masacre în Algeria şi în Maroc. Bandele dezlănţuite ale celor "afară din lege", în Algeria şi războinicii berberi din Maroc s-au dedat la acte de nemaipomenită sălbăticie, masacrînd pe toţi europenii care le-au căzut în mînă, bătrîni, femei şi copii. "Revolta" lor a fost, fără îndoială, organizată şi dirijată după un plan de ansamblu. In Maroc, pretextul a fost aniversarea detronării fostului sultan. In Algeria însă, revolta n-a avut ca scop decît să ţină în şah administraţia franceză şi să provoace tulburări care să se întindă şi să se adîncească.

Este sigur că aceste manifestări au fost organizate şi exploatate de Liga Arabă, care mobilizînd diferitele partide naţionaliste regionale, caută să ridice întreaga Africă de nord împotriva "dominaţiei europene". E o mişcare care nu poate fi învinsă deodată, fiindcă se sprijină pe un fanatism sălbatic şi profită de marele curent de emancipare şi eliberare care a cuprins popoarele asiatice şi africane.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Nehotărîrea administraţiei franceze - care a întîrziat prea mult aplicarea reformelor politice, economice şi sociale, absolut indispensabile - asprimea cultivatorilor pămîntului, graba lor de a exploata unele avantaje, susţinerea pe care le-o ofereau numeroase elemente din poliţie, cum şi situaţia de inegalitate ce s-a dezvoltat între europeni şi indigeni, au contribuit la aprinderea patimilor şi la dorinţa de eliberare a populaţiei musulmane. Mai ales din cauza acesteia din urmă, sarcina guvernului francez este atît de grea. Reformele pe care guvernarea le propune (chiar acum, s-au întrunit, la Aix-les-Bains, un comitet de miniştri şi diferiţi fruntaşi marocani, pentru a stabili o bază de înţelegere şi un remediu al crizei actuale) au sosit într-un moment cînd pot să pară ca un semn de slăbiciune, deci încurajează rebeliunea. Niciodată Franţa n_a fost într-o situaţie mai grea şi niciodată opera pe care a împlinit-o, în Africa, n-a fost mai ameninţată.

La acestea, se adaugă acţiunile comuniştilor, care

favorizează, evident, revolta africanilor, pentru a ţine Franţa la cheremul lor. Masacrele algeriene şi marocane pot duce la acelaşi scop, ca şi surîsurile lui Bulganin, care slăbesc şi divizează poziţiile Occidentului. "Prin Africa de nord - spunea Lenin - vom cuceri Europa".

In ce priveşte pe americani, aceştia au turnat multă apă în vin, pentru a calma pornirea lor "anticolonialistă", (absurdă, pentru că este absolut străină de situaţiile de drept şi de fapt, create de dezvoltarea istoriei europene) şi sînt şi ei încurcaţi, ne ştiind cui să dea dreptate, în septembrie, la O.N.U., unde abcesul nord-african va plesni, cu siguranţă. Incă odată, vîntul de eliberare va bate dinspre est către vest, şi nu în sens invers, lucru care ar fi permis Occidentului să conducă jocul şi să-şi consolideze poziţiile. Pentru cîteva triburi nenorocite şi revoltate, în cătunul nord-african, unde ele nu se pot guverna prin propriile lor capacităţi, Occidentul va lăsa să i se răpească "drapelul liberalismului", despre care vorbea Stalin, iar U.R.S.S.-ul va acuza, va blama şi va judeca Franţa, în numele libertăţii ultragiate, iar pe de altă parte, va menţine sub jugul de fier nişte popoare de veche şi nobilă civilizaţie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La toate acestea, un singur leac lipseşte:Europa.

Europa ar fi fost unica formulă pentru a menţine prestigiul Occidentului, în Africa şi în lume, vorbind americanilor ca de la egal la egal, ţinînd pe bolşevici în respect.

Dar tocmai Franţa n-a vrut acest lucru. Ca şi în cazul reformelor necesare în Africa, Franţa a şovăit şi a tergiversat şi a risipit timpul, pierzîndu-şi toate şansele, una după alta, de a se putea aşeza în fruntea unei comunităţi europene.

Astăzi, U.R.S.S.-ul ţine lumea împărţită: acţionează asupra Franţei, făgăduindu-i ajutor contra Germaniei şi încurajînd revolta în Africa; tot U.R.S.S.-ul ţine Germania, condiţionîndu-i unificarea prin desprinderea din Occident a Republicii Federale Occidentale: ţine America prin teroarea bombei şi prin intermitentele păci atomice ce i se oferă. Occidentul se descompune, văzînd cu ochii.

Hrusciov a petrecut ziua de 23 August, la Bucureşti,

pentru a sărbători "eliberarea". El a profitat de sentimentul de descurajare şi de ceţurile geneveze provocate în România, pentru a arăta românilor solicitudinea sovietică. Vorbind despre problema dezarmării, s-a ferit să vorbească de evacuare. De altfel, Gheorghiu-Dej fusese însărcinat să explice pentru ce U.R.S.S.-ul nu-şi poate îndeplini, faţă de noi, angajamentele pe care le-a luat prin tratatul de pace. Frumoasele sentimente ale lui Hrusciov erau deci de un ordin pur platonic şi simţea nevoia de a pune în lumină, prin contrast, modul în care Occidentul se dezinteresează de noi.

Dar iată că preşedintele Eisenhower, care ne-a lăsat să cădem lamentabil, la Geneva, a ţinut la Philadelphia, în faţa Asociaţiei Barourilor Americane, o cuvîntare energică prin care ne-a reînnoit toate vechile promisiuni. Ce s-o fi petrecut, pentru ca Ike, care părea cufundat în euforia geneveză şi engleză, pînă la gît, în melasa coexistenţei, să apuce problema de coarne? (...)

Fapt este că preşedintele a spus cam acestea, la Philadelphia: "Am afirmat la Geneva - şi acest lucru îl vom susţine totdeauna - că nu este posibilă o pace adevărată,dacă ea implică acceptarea unui statu-quo, care este nedrept pentru numeroase naţiuni şi pentru nenumărate fiinţe omeneşti lipsite de libertate. Vrînd să evite un război, s-ar putea găsi unii care sînt gata să semneze un acord, perpetuînd nedreptăţile prezente. Insă ar fi un acord lipsit de orice valoare. Ne-am pune într-o stare de conflict cu propria noastră conştiinţă şi cu aceia care suferă, lăsîndu-i să devină complicii călăilor lor. Am vinde libertatea omului pentru un blid de linte al păcii false. N-am face altceva decît să pregătim astfel un nou conflict. Spiritul de la Geneva, dacă acesta este într-adevăr chemat să asigure o sănătoasă atmosferă, pentru consolidarea păcii, trebuie să conducă popoarele la redresarea nedreptăţilor, la practicarea drepturilor omului, la curmarea manevrelor subversive. Viitorul ne va arăta dacă un astfel de spirit se va răspîndi prin inteligenţă şi prin înţelegerea dintre oameni, s-au dacă se va prăbuşi din cauza egoismului şi brutalităţii cîtorva. Geneva însemnează, pentru America, prilejul de a realiza justele noastre aspiraţii şi ale celorlalte popoare, şi nicidecum o politică de stagnare".

Preşedintele a definit astfel preocupările esenţiale ale politicii externe americane, între cele două conferinţe de la Geneva: "a) Impărţirea Germaniei în două părţi nu poate fi justificată de nici un argument teritorial, lingvistic sau rasial; b) Dominaţia apăsată asupra naţiunilor ţinute în captivitate nu se mai poate justifica, de aci înainte, prin raţiuni de securitate; c) Un aparat politic internaţional, operînd în interiorul frontierelor naţiilor suverane, cu scopul de a le mina politiceşte şi ideologic, nu poate fi travestit într-o mişcare culturală".

Ike a încheiat cu o idee care-i e scumpă: "Faptul central al istoriei contemporane este existenţa celor două ideologii care predică o concepţie diferită despre om şi despre guvernare. Ambele îşi revendică prietenia şi susţinerea popoarelor lumii. Judecata istoriei se va pronunţa cu privire la popoarele care aderă respectiv uneia sau alteia, dintre cele două concepţii şi acest fapt va atîrna nu numai de caracterul paşnic al relaţiilor lor cu celelalte naţiuni, ci şi de progresul uman ce va fi realizat, ajutînd celelalte naţiuni să-l realizeze".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

26 august

Vicepreşedintele Nixon a făcut şi el o declaraţie în favoarea "sateliţilor". Se pare că opinia publică din Statele Unite a reacţionat împotriva tăcerii de la Geneva. (Articolele pe care le-am publicat în "Figaro", în "Neue Zürcher Zeitung" şi în "Revue de Paris" au apărut la timp[1]).

Iată un "comunicat" semnificativ al Legaţiei României de la Paris. Este un apel către exilaţi şi le promite munţi şi minuni: "Repatrierea în România": "Prezidiul Adunării Naţionale a Republicii Populare Române a emis un decret în virtutea căruia sînt amnistiate toate infracţiunile prevăzute de Codul Penal şi de legile speciale, excepţie făcînd doar crima de omicid prevăzută şi pedepsită de articolele 463 şi 464 din Codul Penal, comise de cetăţeni sau de foşti cetăţeni ai României aflători, în ziua publicării Decretului, la 26 iunie, în

1) Se află ataşate la "Jurnal" numai articolul din "N.Z.Zeitung" şi unul publicat în "Journal de Genève, nemenţionat în textul de mai sus.

afara frontierelor Republicii Populare Române; ei obţin autorizarea de a se întoarce în ţară, înainte de 23 august 1956.

Foştii cetăţeni români care se găsesc în străinătate şi care beneficiază de amnistie, în condiţiile prezentului Decret, îşi recapătă cetăţenia Republicii Populare Române, chiar de la sosirea lor în ţară.

Decretul prevede în plus că persoanele care şi-au pierdut naţionalitatea română, dacă voiesc să revină în ţară şi sosesc înainte de 23 August 1956, în virtutea autorizaţiei obţinute, îşi recîştigă naţionalitatea Republicii Populare Române, din clipa întoarcerii lor acasă. Soţii şi copiii minori care se repatriază, beneficiază de asemenea, în condiţiile prezentului Decret, de redobîndirea naţionalităţii Republicii Populare Române.

Persoanele interesate care doresc să revină în România, se pot adresa Secţiei consulare a Legaţiei Republicii Populare Române de la Paris - 17, Rue Brémontier, în toate zilele în afară de miercuri şi duminică, pentru a cere autorizarea de repatriere".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

28 august

(...) Americanii fac amendă onorabilă. După sturzul acela de Adenauer, iată-l pe tînărul Nixon care şi-a adus aminte de victimele Genevei. Luînd cuvîntul la Congresul Veteranilor de Război, la Boston, vicepreşedintele Statelor Unite a declarat: "Cinci obstacole se află în calea păcii şi numai conducătorii sovietici au puterea să le înlăture. Iată-le: a) Împărţirea artificială a Germaniei; b) Cursa înarmărilor şi teama de un atac atomic, prin surprindere, care va persista atît timp cît U.R.S.S. nu va accepta un sistem de control suficient; c) Perdeaua de sîrmă ghimpată, de mine şi de mitraliere, ridicată în mijlocul Europei; d) Statutul colonial al statelor comuniste satelite, din Europa răsăriteană; e) Reţeaua de spionaj comunist, întinsă de Moscova şi care se cuprinde toate ţările lumii".

Nixon a încheiat astfel: "Atîta timp cît vor exista aceşti factori, nu va putea fi pace reală în Europa şi în restul lumii".

Bravo, tinere, nimic nu e mai adevărat. Dar trebuiesc

repetate acestea în faţa tăticului Eisenhower, ca să-şi aducă aminte de ele, cînd va mai trece Oceanul spre Europa. (...)

7 septembrie

(...) Congresul Internaţionalei Libere, la Lucerna. Am traversat Elveţia. Trei zile de vreme frumoasă la Lucerna, apoi trei zile de odihnă la Geneva. (...)

Aş vrea să pot aduna într-un volum sub titlul: "Contraofensiva păcii a doua, 1955", care ar îngemăna mica mea broşură publicată în 1953: cîteva articole, discursuri şi conferinţe, din acest an. De asemenea, cele trei articole apărute în "Figaro", un articol sau două din revista "Vie Française", articolele apărute în "Preuves", "Ecrits de Paris" şi "Revue de Paris". Aş adăuga discursul meu rostit la Strasburg[1], ca şi acela de la Lucerna; eventual unele extrase din notele mele.

lo - 11 septembrie. Montchauvet

Adenauer se află la Moscova. A fost primit cu toate atenţiunile potrivite rangului său: Bulganin şi Molotov l-au primit la coborîrea din avion; o companie în "uniforme noi" i-a dat onorurile; a fost instalat într-o "datcea" din jurul capitalei. Se ştie că sovieticii se pricep bine la aceste lucruri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar conversaţiile care au început la palatul Spiridovskaia şi care durează de două zile, au fost rău începute.

Surîsurile devenite clasice ale gazdelor, Adenauer le-a opus o figură amabilă, dar gravă. Inainte de a începe discuţiile cu privire la subiectele propuse (reluarea raporturilor diplomatice şi economice) bătrînul avea chestiuni prealabile de elucidat. Nu înţelegea să pună "condiţii", dar era limpede, după modul cum şi-a enunţat cererile cu privire la ansamblul negocierilor, că totul atîrna de răspunsul pe care-l va primi. Insă ruşii nu se lasă atraşi pe o astfel de pantă. De aceea, tonul discuţiei s-a încălzit.

Cancelarul voia să aibă ştiri despre prizonierii

---

1) Se află anexată la "Jurnal" expunerea prezentată la Strasburg, de Grigore Gafencu, la 3 iulie 1955, "la a cincea şedinţă a naţiunilor captive".

germani reţinuţi în U.R.S.S. Cum ar putea fi reluate nişte relaţii normale, fără să fi fost restabilite, în prealabil, situaţii normale? - N-avem decît cîteva mii de germani, a răspuns Bulganin,iar toţi aceştia sînt nişte criminali de război. Cazul lor trebuie să fie obiectul cercetărilor deosebite,care necesită o colaborare cu cele două Germanii.

Acest răspuns, în mod evident, a provocat un schimb de vorbe acre-dulci, cu privire la comportarea armatelor germane ca şi a armatelor sovietice, pe teritoriul inamic. (A urmat o ieşire foarte vie, a lui Hrusciov, pentru a apăra onoarea Armatei Roşii); apoi, cîteva aluzii amare, cu privire la regimul nazist (fapt care a permis Cancelarului Adenauer să-i amintească de relele sale raporturi cu regimul nazist, în timp ce URSS se legase de Hitler, prin acte diplomatice de strînsă prietenie); în sfîrşit, o controversă, de asemenea foarte vie, referitoare la Germania răsăriteană, pe care ruşii o împing înainte; (- Voi lua contact cu compatrioţii mei de la răsărit, atunci cînd ei vor prezenta nişte reprezentanţi aleşi prin alegeri libere).

In ce priveşte problema reunificării Germaniei, pe care Adenauer a evocat-o ca pe un mijloc esenţial, pentru a normaliza situaţia în Europa, Bulganin şi Molotov au ridicat, aşa cum era de aşteptat, "greşeala" comisă de Republica Federală, asociindu-se la o organizare politică şi militară. Si aici, sovieticii au făcut caz de existenţa unui guvern est-german, cu care Bonnul trebuie să stabilească un contact.

BCU Cluj/Central University Library Cluj

După acestea, Cancelarul s-a retras în cortul său, adică în "datcea", iar lucrurile au rămas baltă. Bătrînul n-a cedat nici de-o şchioapă. Cît sîntem de departe de blîndele behăieli de la Geneva, de ingeniozitatea lui Edgar Faure, de planurile savante ale lui Anthony Eden şi de candoarea lui Ike! In sfîrşit, un adevărat om mare a intrat în colocviul celor "mari". Soţia mea îmi aminteşte o frază a lui Montherlant[1]: "Oh bucurie a valorii, după nevaloare, ori de unde ai veni,cum să nu te recunosc şi cum sufletul meu să nu fie tulburat!"

Ar trebui să nu cunoaştem bine pe ruşi, pentru a

---

1) Henry Montherlant (n.1896) romancier, membru al Academiei Franceze.

crede că ei au rostit ultimul lor cuvînt cu privire la problema germană. Ei cunoşteau pe Cancelar şi ştiau că nu e omul care să poată fi prins cu un surîs, invitîndu-l, (cu cîtă insistenţă!) la Moscova; era firesc să aibă planul lor.

Postul de radio înştiinţează că Bulganin şi Hrusciov s-au dus în vizită, la bătrînul Adenauer, la ţară. Acolo, fără îndoială, vor începe adevăratele conversaţii.

Din partea sa, Cancelarul trebuie să aibă şi el, "secretul" său.Dacă rezistă, aşa cum se vede, la injoncţiunile şi la presiunea nerăbdării germane, (această nerăbdare a crescut mult în timpul din urmă) este desigur, pentru că se simte tare, în slujba cauzei în care el crede. Acest sentiment de forţă, atît de necesar în cursul unei negocieri diplomatice, mai ales într-o ţară de la răsărit, nu i se trage numai din înalta concepţie asupra datoriei şi demnităţii sale despre om. ci şi dintr-o justă înţelegere a realităţilor.

Au existat totdeauna pe fundalul întîlnirilor spectaculare dintre germani şi ruşi, importante probleme economice de reglementat. Sovieticii ştiu atît de bine că faimosul principiu al diplomaţiei lor, potrivit căruia interesele politice primează intereselor economice (Molotov a fost îndeosebi credincios acestui principiu) s-a mlădiat totdeauna, atunci cînd au fost în joc relaţiile cu Germania. Germania a fost auxiliara naturală şi adesea sprijinul indispensabil al economiei ruseşti. Animozitatea pe care rusul a simţit-o adesea faţă de germani, n-a vătămat niciodată încrederea pe care el o avea în eficacitatea sa şi în ajutorul pe care Germania putea să-l aducă, spre dezvoltarea Rusiei. Aşa au fost înfăţişate la Moscova relaţiile cu Germania: în cu totul altfel decît cu celelalte ţări; a întreţine relaţii continue, cu această ţară, însemnează nu numai a participa la viaţa internaţională şi de a-şi desemna locul său în jocul forţelor, pe eşichierul mondial, ci şi a contribui în felul cel mai eficient la construcţia Rusiei.

Acest fapt explică revirimentul subit ce s-a văzut la Rapallo, după primul război mondial. Rusia comunistă, ca şi imperiul ţarilor de odinioară, avea nevoie de Germania,pentru a edifica economia nouă pe vastele sale teritorii. Acelaşi fapt explică în bună parte Acordul de la Moscova, din august 1939. La baza acestei subite şi bizare înţelegeri, cu cel mai îndîr-

jit adversar al U.R.S.S.-ului, se aflau consideraţii imperioase de ordin economic. Acest lucru reieşea chiar din textul raportului, mai mult decît din comentariile ce au apărut mai pe urmă, atît în Uniunea Sovietică cît şi în Germania; legăturile economice, deosebit de strînse, care fuseseră stabilite între cele două ţări, la începutul celui de-al doilea război mondial. "Acordul nostru cu Germania - a declarat Molotov, la 19 iulie 194o - (după cîteva săptămîni de la "lichidarea" frontului occidental) ne-a permis să împlinim măsuri de ordine, de-a lungul frontierelor noastre occidentale, dovedindu-ne cît de necesare au fost menţinerea şi dezvoltarea lor ulterioară". In ajunul călătoriei lui Molotov, la Berlin, în noiembrie 194o,biroul de presă de pe lîngă Ambasada Germaniei, de la Moscova,declara: "Intinderea schimbului de vederi şi de idei ce se pregăteşte nu este limitată de nimic. Un an de colaborare încrezătoare între cele două state tinere şi revoluţionare s-a împlinit. Un mare viitor le aşteaptă". Rezultatele politice ale călătoriei la Berlin n-aveau să răspundă acestei speranţe, totuşi, un nou Acord Economic a intervenit, la puţin timp (la lo ianuarie 1941), care a fost salutat cu entuziasm de presa sovietică: "Acest Acord - scria "Izvestia" - destinat să strîngă relaţiile economice între Germania şi U.R.S.S.,nu e decît o etapă pe calea realizării unui vast program de colaborare. Principiile fundamentale ale Uniunii Sovietice tind spre întărirea păcii, dezvoltînd legăturile economice cu toată lumea, şi mai ales cu vecinii. Atmosfera de înţelegere reciprocă şi de încredere, între Germania şi U.R.S.S., va fi mereu îmbunătăţită".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Regăsim aceleaşi expresii (de pace, de încredere,de dorinţa de a institui un nou acord cu Germania, pentru a asigura "o largă dezvoltare de schimburi comerciale şi de legături economice"), în nota de la 7 iunie, din acest an, prin care guvernul sovietic a invitat pe Adenauer la Moscova. Această notă socoteşte "oportun de a se aminti că U.R.S.S. şi Germania au întreţinut, odinioară, relaţii comerciale importante şi reciproc profitabile şi că schimburile de mărfuri au ajuns uneori la o cincime din întreg volumul comerţului exterior al celor două ţări". Molotov şi-a amintit, cu acest prilej de modul cum el a vorbit totdeauna germanilor, pentru a stimula interesul lor şi pentru a le înflăcăra imaginaţia: le-a lăsat să înţelea-

gă că pieţele de la răsărit se deschid din nou în faţa valului forţelor de producţie germană. El a vorbit lui Adenauer, aşa cum a vorbit şi lui Hitler, de pace, de încredere, de colaborare. (...)

Dacă nimic nu s-ar fi schimbat în Germania,Molotov care a rămas acelaşi, ar putea să spere că după o astfel de convorbire, refacerea frontului de "colaborare amicală" cu foştii parteneri din 1939, ar fi posibilă.

Dar Adenauer a ţinut să le amintească prin cuvinte neechivoce că el n-a avut nimic comun cu nazismul. Pe vremea cînd von Ribbentrop semna Acordurile de la Moscova, Adenauer era un proscris în ţara sa. Oricît de abundent şi de bine garnisit ar fi blidul de linte pe care i-l ofereau gazdele, Adenauer nu înţelegea să-şi jertfească nici convingerile, nici linia sa politică. Dacă argumentele economice ar trebui să fie decisive, în discuţia germano-sovietică, n-ar fi existat nici un motiv pentru ca poziţiile germane să cedeze, pentru că Germania a acţionat prin propriile sale mijloace, la redresarea sa uluitoare, iar sovieticii, ei înşişi pot profita de această situaţie, pentru planurile politicii lor, despre care toată lumea cunoaşte gravele deziluzii ale economiei lor.

Aci se află, fără îndoială,una dintre raţiunile intransigenţei Cancelarului. El ştie prea bine că U.R.S.S. are o imperioasă nevoie de unelte, de maşini, de tehnică şi de spiritul inventiv german. Probabil ştie şi mai mult. Vastul şantier care este Germania Occidentală de azi ar putea servi ca intermediar şi ca trăsură de unire între posibilităţile atît de întinse ale economiei americane şi nevoile nelimitate ale Rusiei. Oamenii de afaceri germani au ştiut totdeauna să pună în valoare priceperea lor în afacerile cu Estul, pentru a fructifica, în aceste regiuni, capitalul şi produsele Occidentului.

Cancelarul Adenauer crede că are în mîinile sale nişte atuuri pe care sovieticii sînt obligaţi să le aprecieze mai mult decît angajamentele faţă de democraţia populară a lui Grotewohl.

Dacă U.R.S.S. doreşte într-adevăr pacea, va accepta condiţiile sale. Dacă nu astăzi, mîine. In cazul cînd diplomaţii ar eşua, sarcina va fi dată pe mîna experţilor, pentru a o duce la bun sfîrşit. Iar dacă U.R.S.S. nu vrea pacea, ce sens

ar mai avea abandonarea principiilor, oamenilor, libertatea popoarelor sovietice, securitatea Europei? (...)

14 septembrie

Lucrurile s-au aranjat la Moscova, dar nu tocmai bine. Cancelarul a acceptat reluarea raporturilor diplomatice cu U.R.S.S., pe baza unei simple declaraţii verbale făcută de Bulganin, care a promis că prizonierii germani vor fi puşi în libertate, "într-un viitor apropiat". Vor exista doi ambasadori germani, la Moscova. S-a anunţat sosirea lui Grotewohl, în această capitală. Este limpede că U.R.S.S.-ul încearcă să obţină orice avantaj posibil din dualitatea germană.

Nu-i mai puţin adevărat că reluarea relaţiilor diplomatice atîrnă de aprobarea parlamentului. Se va mai cîştiga timp. Guvernul de la Bonn îşi va da seama dacă prizonierii încep să se întoarcă în Germania.

Nimic precis cu privire la "reunificare". Fiecare a rămas pe poziţiile sale; la viitoarea conferinţă de la Geneva, în octombrie, va fi discutată problema. Ceea ce este sigur este că Germania îşi păstrează intacte toate legăturile cu Occidentul. Efortul sovietic pentru a fărîma solidaritatea atlantică şi europeană n-a reuşit. Adenauer a fost apărătorul leal şi îndrăzneţ al politicii lumii libere. După retractările reciproce de la Geneva, cuvintele Cancelarului sînt bine primite. Bătrînul a triumfat cu multă demnitate şi nobleţe într-o grea încercare. Cu toate că acordul, cam şchiop, la care s-a ajuns, marchează oarecare avantaje pentru sovietici, cred că americanii au dreptate să vorbească despre un "meci nul". La urma urmei, dată fiind disproporţia forţelor celor doi parteneri, rezultatul celor doi parteneri, rezultatul este apreciabil.(...)

16 septembrie

Sovieticii, care au înconjurat pe Adenauer cu cele mai largi gesturi de atenţie, în cursul vizitei sale la Moscova, încep acum să demonstreze că această vizită a fost un eşec, pentru bătrînul Cancelar. Ei nu se pot resemna la impresia lăsată de rezistenţa vizitatorului lor faţă de procedeele politice sovietice, care nu puteau să aibă efecte fericite. (...)
Astfel recepţia pregătită lui Grotewohl, după plecarea lui Ade-

nauer, marcînd voinţa lor de a păstra o Germanie împărţită, a fost mai puţin o demonstraţie de politică mare, decît o lipsă de delicateţe. Frecaţi puţin pe bolşevicul evoluat, şi veţi regăsi pe bolşevicul în stare naturală. Cu privire la eliberarea prizonierilor, promisă de Bulganin, acţiunea aceasta este atribuită ca un succes al guvernului de la Pankov. Printr-o scrisoare antidatată, Wilhelm Pieck este arătat ca unul care a cerut eliberarea prizonierilor, înainte de sosirea lui Adenauer în U.R.S.S. Astfel, Adenauer apare ca un beneficiar al favoarei acordate Republicii Democrate Germane. E grotesc şi odios. Dar faptul prezintă un avantaj: operaţia dezvăluie figurile acestor oameni, aşa cum sînt şi poate să deschidă ochii occidentalilor, după Geneva - aşa cum scrie Massip, în "Figaro" - cu privire la acest "fair play" sovietic. (...)

24 septembrie - 14 octombrie

Călătoria mea în Statele Unite. Am traversat Atlanticul pentru a paisprezecea oară (dintre care, de zece ori am călătorit cu avionul. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sederea mea, la New York, a fost justificată de nevoia de a lua parte la şedinţele Adunării Tărilor Captive. Cuvîntarea pe care am ţinut-o a fost puternic influenţată de deziluziile pricinuite de Conferinţa de la Geneva. Am insistat asupra confuziei care ar putea să apese asupra unui popor, atunci cînd rezistenţa sa se exercită în vid, lipsită de orice sprijin moral din partea Occidentului. Aş fi vrut ca această cuvîntare, care este dintre cele mai serioase pe care le-am rostit, să-şi afle locul într-o culegere de articole şi discursuri, putînd să slujească, la viitoarea conferinţă de la Geneva, ca o documentaţie folositoare. (...)

Dar scopul principal al invitaţiei, pe care mi-a transmis-o "Europa Liberă", de a mă duce în America, era acela de a mă determina să ader, într-un fel sau altul, la formarea noului Comitet Naţional Român. Conducătorii "Europei Libere", după cererea probabilă a Departamentului de Stat, sau mai probabil a C.I.A.-ului, s-au grăbit să recunoască Comitetul lui Vişoianu, fără să mă consulte în prealabil.

Vişoianu a prezentat o lungă listă regelui Mihai, în care numele meu nu se afla, nici al lui Gherman, fiindcă

noi am refuzat să participăm la o astfel de combinaţie. Dimpotrivă, se aflau pe listă numele lui Davila, Coste, Bossy,care acordau o strălucire oarecare acestei serii de mediocrităţi pe care le adunase Vişoianu în jurul său. Regele însă, sfătuit de Lazăr, a opus "veto"-ul său, lui Davila. A fost o măsură absurdă care angaja şi compromitea, în mod inutil, autoritatea regală. Bossy şi Coste s-au recuzat şi ei. Vişoianu a rămas cu 11 zarzavaturi, astfel încît ilaritatea provocată de publicarea listei a răsunat pînă pe coridoarele "Europei Libere". De aci a decurs dorinţa acestor domni plini de bune intenţii de a mă chema în ajutor, încercînd să dea un caracter de legitimitate nenorocitei echipe româneşti.

Am încercat, cu lealitate - pentru a nu da în spectacol neînţelegerile noastre de ordin naţional - să alcătuiesc o armonie în raporturile cu Vişoianu. I-am propus formarea unui mare consiliu şi lărgirea Comitetului. Vişoianu s-a ascuns în spatele regelui, pentru a opune un refuz net celor două propuneri. Discuţiile s-au oprit acolo.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

"Europa Liberă" însă n-a renunţat la scopurile sale. Yarrow elaborase un plan destul de complicat, pe care mi l-a expus în ajunul plecării mele din New York şi pe care avea să-l reia cu prilejul călătoriei sale în Europa. Era vorba de a-mi încredinţa "direcţia tuturor problemelor româneşti, în Europa", dînd acestei direcţii un caracter de autonomie, garantată de un sistem de colaborare tripartită ce avea să fie stabilită între "Europa Liberă", Comitetul Român şi mine. Aveam putinţa să-mi aleg colaboratorii, apoi controlul tuturor fondurilor destinate susţinerii cauzei româneşti, în Europa. Condiţia ce mai rămînea era aceea de a accepta să fac parte din Comitet, pentru ca sistemul să-şi refacă unitatea. Inainte de a-i da un răspuns negativ (pentru că proiectul, oricît de abil era, nu mă atrăgea) am cerut să-mi consult prietenii. Yarrow mi-a spus că proiectul său va fi adus la cunoştinţa celorlalţi, de el însuşi. (...)

Paris, 15 - 25 octombrie

Adunarea Naţională a aprobat, prin două voturi de încredere, politica lui Edgar Faure cu privire la Maroc şi Algeria. Politica guvernului şi a Franţei este oricum mai conso-

lidată, în ajunul Conferinţei de la Geneva. Există grija ca, pînă atunci, guvernul Faure să nu cadă. Seful guvernului încearcă să-şi consolideze poziţiile, propunînd parlamentului să anticipeze data alegerilor legislative. Dar parlamentul va consimţi el oare să-şi scurteze existenţa cu şase luni? Este problema la ordinea zilei. (...)

Bernard Yarrow, care a sosit de la New York, în acelaşi avion, cu mine, a revenit la misiunea sa, la Paris, încercînd să mă convingă să mă pretez la această "combinazzione" de mare stil. Mi-a cerut să-l pun în contact cu prietenii mei. In faţa lor, el a dezvoltat din nou, cu căldură şi cu o elocvenţă plină de şiretenie, planul său: constituirea unei organizaţii româneşti, bicefale, în care direcţia problemelor europene mi-ar fi atribuită în deplină autonomie. Cu condiţia, evident, să intru în comitet! Este clar că americanii nu pot şi nu voiesc să renunţe la calea pe care s-au angajat prin recunoaşterea comitetului lui Vişoianu; de asemenea, toate eforturile lui Yarrow tind să corecteze şi să legitimeze nenorocita hotărîre pe care s-au pripit s-o ia. Insistenţele lor devin atît de presante, încît există temerea că refuzul nostru ar putea să atragă ruptura legăturii urmărită de americani. Mai ales acest ultim risc trebuie să-l evit (fiindcă din motive de ordin politic, colaborarea americană ne este indispensabilă), opunînd planului Yarrow o rezistenţă motivată, care-mi rezervă posibilităţi de viitor. Printre prietenii mei, Dinu Hiot şi George Răut au fost cei mai sensibili la argumentele lui Yarrow; Herescu şi Leontin Constantinescu au fost hotărît împotriva lor, iar Bădărău a ridicat unele obiecţii cu caracter "tehnic", care deschideau calea proiectelor sale, mai precise şi mai bine puse la punct. Toţi au fost de acord în privinţa impopularităţii soluţiei lui Vişoianu, ca şi asupra inconvenientului ce ar decurge dacă mi-aş pierde creditul şi prestigiul, printre români, aderînd la această formulă. Gherman, care s-a întors recent de la Atena, n-a luat parte la discuţii decît la sfîrşitul lor, şi încă nu a luat o poziţie.

Cred că acest schimb de vederi, foarte sincer, a contribuit la limpezirea celor două lagăre: prietenii mei şi-au dat seama de bunele intenţii ale "Europei Libere", iar B.Yarrow

a lua act de părerea cinstită şi dezinteresată a unui grup foarte reprezentativ al exilului nostru.

Care va fi rezultatul? Mi s-a părut că Yarrow va căuta soluţia în garanţia efectivă de "autonomie", pe care mi-a propus-o. (...) Dar pentru aceasta, mi-ar trebui o libertate de acţiune, pe care doar angajamentul precis al comitetului Vişoianu, acceptat de "Europa Liberă", ar putea să-mi asigure oarecare şanse de succes. (...)

26 octombrie

Max Richard, căruia i-am trimis un articol pentru "Fédération", îmi scrie: "Tin să vă exprim nu numai gratitudinea mea, ci şi expresia unanimă a sentimentului celorlalţi colaboratori ai acestei reviste. De îndată ce-au aflat că aţi devenit colaboratorul nostru, ei s-au declarat onoraţi de a face parte din acelaşi sumar, lîngă dv.; faptul acesta nu m-a mirat, dar ţin să vă dau această ştire ca pe o dovadă de stimă şi de admiraţie"... etc.

Iată ceva foarte plăcut, de natură să-mi ridice moralul. Dar nu văd cum stima lor mă va ajuta să plătesc gazul şi electricitatea.

Cei trei "mari" occidentali şi experţii lor s-au întrunit la Paris, înainte de a pleca la Geneva. Ei se pregătesc pentru a doua "rundă". (Uniunea Europeană Occidentală şi OTAN s-au întrunit la Pallais Chaillot).

Occidentul îşi face inventarul forţelor şi speranţelor salvate pînă azi. A cuprins proiectele şi înţelepciunea unui memorandum ce va fi dat lui Molotov.

Cuvîntul-cheie al acestui memorandum este: securitatea. Iată darul pe care cei trei magi ai Occidentului îl oferă lumii sovietice, ca recompensă pentru surîsul ei. Si Molotov vorbeşte de securitate! Nici nu vrea altceva decît: "garanţia securităţii este sarcina noastră esenţială". Aceasta a fost declaraţia sa, cînd a aterizat în Berlinul răsăritean,prima lui etapă, în drumul spre Geneva. Aflăm că întreaga propagandă sovietică a fost concentrată asupra acestui cuvînt: securitatea, înainte de orice.

Este şi părerea lui Eden, care de luni de zile nu

face decît să-şi ajusteze şi să-şi lustruiască proiectul de securitate. Astea da, sînt premise favorabile! De o parte şi de alta ale prăpastiei, lumea doreşte şi oferă acelaşi lucru!

Dar o fi oare acelaşi lucru? De securitate o fi vorba? N-o fi mai curînd vorba despre un pact de securitate, adică de o formulă, de un sistem, de o convenţie internaţională care niciodată pînă azi n-a asigurat pacea lumii? (...)

Această temere este cu atît mai justificată cu cît pactul de securitate, propus de Molotov, are un alt înţeles şi urmăreşte alt scop decît acela pe care occidentalii îl ţin în rezervă. Pentru Molotov, care n-are nici un motiv să creadă în iminenţa unei agresiuni împotriva frontierelor sovietice,pactul pe care-l doreşte trebuie să-i asigure statu-quo: posesiunea legitimă a cuceririlor sale, imobilitatea Occidentului faţă de Germania tăiată în două şi faţă de o Europă mutilată.

La propunerea occidentală de a se reglementa cu precădere problema Germaniei şi abia după aceea să se procedeze la încheierea unui pact de securitate, sovieticii au răspuns că acest lucru ar echivala cu a pune plugul în faţa boilor. E un raţionament fals. Este mai normal să se restabilească securitatea în fapte şi situaţii, decît să se pretindă a încercui toate acestea într-un sistem. E clar că Moscova nu apără o idee de securitate, ci poziţii politice şi strategice din care guvernul sovietic nu se vrea evacuat.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dar occidentalii nu sînt şi ei tot atît de puţin sinceri cînd vorbesc de securitate?

Planul occidental face să atîrne concluzia pactului de securitate, de consimţămîntul pe care Moscova l-ar da unificării Germaniei. In măsura în care această unificare ar fi realizată, conform cu dorinţele Occidentului (alegeri libere, guvern şi regim unitar, participarea Germaniei - întreagă şi liberă - la O.T.A.N.), Europa şi America ar oferi U.R.S.S.-ului toate înlesnirile şi toate asigurările dorite şi voite.Aceste garanţii ar acoperi Europa, în întregimea ei, statele satelite ca şi statele libere; s-ar sprijini, dacă ar fi necesar, pe cele "două blocuri", pe care U.R.S.S.-ul le opune adesea unul altuia.

Propunerea occidentală cuprinde tot atîtea interese şi idei politice, ca şi proiectul Molotov; ambele sînt tot atît

de îndepărtate de soluţia reală şi dezinteresată a problemei securităţii. Dacă ea tinde să elibereze Germania de răsărit, nu este pentru a aplica un principiu just şi o măsură de ordine, susceptibile de a restabili securitatea în diferitele situaţii, ci numai pentru a consolida poziţiile Occidentului, în raport cu U.R.S.S.

De o parte şi de alta proiectul pactului de securitate nu vizează o soluţie de securitate, ci o sporire a forţelor şi prestigiului. Cele două proiecte au comun faptul că acceptă să acopere printr-un voal de pacte de securitate, starea de împărţire actuală a Europei, ca un bandaj peste o rană deschisă şi purulentă.

Acest procedeu este deosebit de supărător pentru cauza lumii libere. Chiar dacă teza Occidentului ar avea cîştig de cauză, adică dacă U.R.S.S. ar trebui să consimtă eliberarea Germaniei pentru a avea în schimb un pact de securitate, recunoaşterea implicită a celorlalte cuceriri, pierderea definitivă a Europei răsăritene şi abandonarea principiilor, toate acestea ar fi pentru lumea liberă un rezultat plin de grele consecinţe. Dar cum este foarte probabil că teza occidentală nu va izbîndi (fiindcă U.R.S.S.-ul nu pare dispus să se încline în faţa încercării de forţe în care e angajată), sacrificiile consimţite mai dinainte de Europa şi America ar fi curată pagubă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ar fi fost incomparabil mai înţelept şi desigur nu mai himeric (dimpotrivă, mai serios şi mai politic) să se vorbească nu despre încheierea unor pacte de securitate, ci de restabilirea ordinei în Europa. Nu se va ajunge niciodată la un pas de înaintare pe calea păcii, dacă lipseşte cutezanţa de a se invoca ideea ordinei. Numai restabilirea ordinei va face să reapară încrederea şi securitatea.

Este adevărat că Occidentul şi U.R.S.S.-ul au concepţii diferite, în privinţa ordinei. Dar au dovedit (cu cîtă insistenţă şi solemnitate) unele principii care ne sînt comune. (...)

Pentru a restabili ordinea în Europa, nu e vorba de a se face apel la concepţiile Occidentului sau ale U.R.S.S.-ului, ci la aspiraţiile şi voinţele popoarelor direct interesate. Pentru a ajunge acolo, pot fi invocate principiile pe

care U.R.S.S.-ul le-a proclamat cu o egală precizie şi strălucire, ca şi Occidentul (ca bunăoară, în declaraţia de la Belgrad).

Urmînd o astfel de politică, s-ar inainta pe un drum mai bine trasat, mai bine bătut, mai bine luminat decît cărăruia securităţii, pe care s-au angajat cei trei miniştri occidentali. (...)

27 octombrie

In timp ce Pinay se află la Geneva, unde au început discuţiile, Edgar Faure se zbate în chinurile unei crize ministeriale. Adunarea Naţională care nu înţelege să dispară înainte de termen, caută pretexte, pentru a-l răsturna. Prin două votări consecutive, guvernul a fost pus în minoritate. Chestiunea de încredere va fi pusă mîine. (...) Mendès France duce lupta contra guvernului.

Yarrow a dejunat cu mine,la G. Răut. Insistă asupra tuturor proiectelor sale. Persist şi eu în rezistenţa mea. Am stabilit să ne întîlnim la Paris, la 15 noiembrie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

28 octombrie

Dejun la Nadine şi Adrien Thierry, cu Paul Reynaud, Corbin[1)], Robinnet (de la "Figaro") Bousquet ş.a. Cei mai de seamă dintre ei au venit de la Adunarea Naţională, unde guvernul s-a salvat printr-un vot de încredere, la limită (271, contra 259 voturi). Mendès France, Mitterrand, Chaban-Delmas conduceau opoziţia. (...) Faure va lichida parlamentul, după întoarcerea lui Pinay de la Geneva.

In aceeaşi zi, plecăm şi noi la Geneva.

29 octombrie

(...) Unele ziare engleze, ca "Observer", critică (aşa cum am făcut-o şi eu) cuprinsul memorandumului occidental; "Ceea ce a surprins pe cei mai mulţi dintre ziariştii de aci, este faptul că miniştrii occidentali au oferit Rusiei, pentru a învinge temerile împotriva reunificării Germaniei, garanţiile cele mai întinse şi au cuprins aceste garanţii într-un document care pare a cere o condiţie imposibilă, din partea Rusiei:

1) Fost ambasador al Franţei,la Londra,între cele două războaie mondiale.

adeziunea Germaniei la Pactul Atlantic este condiţia prealabilă pentru ca ansamblul sistemului de garanţie să intre în funcţiune! La prima vedere, împrejurarea a făcut pe Molotov să declare că Occidentul doreşte reunificarea Germaniei, "numai cu scopul de a o înarma".

Paul Reynaud îmi arătase aceeaşi obiecţiune, în timpul dejunului, la Thierry: - "Pentru ce şi-au concentrat toate eforturile asupra reunificării Germaniei, în timp ce nu e deloc sigur că Germania, după unire, se va rîndui lîngă Occident?". Reynaud a adăugat: "Acum e momentul, pentru dv., să ieşiţi înainte, cu revendicările Europei răsăritene. Problema Europei trebuie să fie tratată în ansamblu". Bineînţeles, nu facem decît asta. Dar se pare că e inutil să scoatem discuţia din angrenajul în care este prinsă. In loc de a ne îndîrji asupra problemei germane, care oferă sovieticilor atîtea argumente valabile (argumente ale căror efecte se văd în răsunetul din Franţa, Polonia şi în toate ţările victime ale agresiunii hitleriste), occidentalii ar fi făcut mai bine dacă ar fi pus problema Europei în ansamblul ei - deci şi problema germană - cerînd restabilirea unei ordini europene. Probabil că ar fi contrariat mai mult pe sovietici, dar nu le-ar fi oferit argumentele cu greutate, pe care se sprijină rezistenţa lor. N-aş şti să repet destul că, pentru Occident, în confruntările cu Răsăritul european, nu există nici un argument mai bun decît acela impus, contra voinţei lor, celor loo milioane de europeni de la răsărit: nu există "platformă" mai bună, în lupta diplomatică de azi, decît aceea de a cere, în vederea încheierii păcii, o soluţie de ordin general, în Europa. (...)

Am asistat la o conferinţă de presă a polonezilor. Raşinsky, Bieleţky şi întreg grupul lor îşi duc lupta aparte, deslipindu-se de diferitele asociaţii ale exilaţilor; ei se prezintă ca o "mare putere", pe coridoarele conferinţei. De aceea, prezenţa mea printre ei s-a mărginit a fi o simplă vizită de curtoazie. M-am abţinut de a lua cuvîntul, ca să nu deranjez "planurile" prietenilor noştri polonezi; şi bine am făcut, pentru că dacă era firesc să mă solidarizez cu declaraţiile lor, privind necesitatea de a ridica problema ţărilor noastre, cu aceeaşi insistenţă şi fermitate ca şi problema mai-

ficării germane, ar fi fost totuşi greu să împărtăşesc vederile lor, tot atît de categoric ca ei, cu privire la frontiera Oder-Neisse. Pentru noi, ca şi pentru toţi polonezii, problema frontierei occidentale nu se mai pune!

Vai! Cîte posibilităţi se ivesc, pentru un acord de complicitate şi de împărţeală ruso-germană! (...)

1 noiembrie

(...) René Payot scrie, într-un excelent articol intitulat "Numai libertatea poate să creeze pacea": "Regimurile totalitare termină prin a vedea, spre paguba lor, că libertatea nu poate fi comprimată la infinit. Nu va fi posibilă o pace durabilă în Europa, ignorînd cererile germane, impunîndule constrîngeri, de care ei se vor elibera mai devreme sau mai tîrziu. Nu vom avea stabilitate în Europa, dacă nu li se acordă germanilor dreptul de a alege. Asupra acestui punct, aliaţii nu trebuie să se tîrguiască". Concluzia lui Payot: "Cine pariază pe libertate, nu pierde niciodată, într-un timp mai îndelungat, iar adevărata destindere nu se va stabili decît atunci cînd pretutindeni libertatea îşi va fi regăsit drepturile".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Paul du Bochet scrie: "S-a dovedit, de data asta, că sovieticii, dincolo de organizarea lor, în zona lor de ocupaţie, se tem de alegeri într-adevăr libere, asupra cărora ei nu-şi fac nici o iluzie, fiindcă i-ar duce în situaţia de a-şi pierde cinstea, obrazului, în faţa sateliţilor. In afară de asta, este limpede că prăbuşirea regimului de la Pankov ar atrage, mai curînd sau mai tîrziu, prăbuşirea puternicului dispozitiv politico- militar în care au fost încorporate, prin forţă, toate popoarele Europei orientale". Paul du Bochet aminteşte că, înainte de război, U.R.S.S.-ul era legat, de toate ţările, prin pacte solemne de neagresiune, asemănătoare cu acela oferit tuturor naţiunilor occidentale; toate aceste pacte sovietice sînt semnate de Molotov".

In sfîrşit, Bernard Béguin, ocupîndu-se de planul lui Molotov, scrie: "Voinţa de pace a puterilor nu se află în hîrtii, ci în capul conducătorilor, unde această voinţă de pace lipseşte; hîrtiile nu vor schimba nimic. Noul tratat propus de Molotov oferă în mod gratuit un certificat de bună purtare Germaniei orientale şi ţărilor satelite, care devin parteneri

egali ai Occidentului. Dar fără a vrea să ne împotrivim,avem legitima dorinţă de a nu-i face această plăcere în mod gratuit. Politica rusă a creat tensiunea. Numai de sovietici atîrnă schimbarea fundamentală a conduitei lor". (...) Tratatul lui Molotov prevede consacrarea celor două Germanii, deci împărţirea acestor ţări.

Încerc să rezum adevărurile acestei pagini: a) Nu se va lua nici o hotărîre definitivă, cu privire la vreo ţară, fără să fie consultaţi reprezentanţii autorizaţi ai ţărilor respective; b) Nici un guvern nu va fi considerat ca reprezentativ, dacă nu va fi desemnat de voinţa naţională; c) Nu va fi recunoscută ca voinţă naţională decît aceea exprimată prin alegeri libere. (...)

4 noiembrie

(...) Paul du Bochet face un "bilanţ" al primei săptămîni a conferinţei, arătînd că "concesiile" spectaculare făcute de Molotov (adică: renunţarea solemnă la folosirea forţei; obligaţia pentru toţi semnatarii de a rupe relaţiile cu agresorul; asistenţa obligatorie adusă victimei etc.) toate acestea figurau în pactul Kellogg, în statutul (Covenan - tul) defunctei Societăţi a Naţiunilor, în Charta O.N.U-ului şi "în toate tratatele de amiciţie, de asistenţă mutuală şi de neamestec în treburile interne, pe care U.R.S.S. le-a semnat înainte de război, cu fiecare dintre statele pe care avea să le aducă într-o stare de servitute".

Acelaşi Paul du Bochet, care cunoaşte U.R.S.S.-ul încă de la originile sale (fiindcă Revoluţia l-a surprins la Kiev şi la Odesa, în 1917) întrece prin curajul său pe toţi ziariştii europeni, atunci cînd semnalează planurile, metodele, resorturile ascunse ale politicii sovietice: "Adevăratul scop al Sovietelor, atunci cînd pun în faţă proiectul lor pentru un pact de securitate, întemeiat pe menţinerea statu-quo-ului, este pur şi simplu acela de a-şi consolida stăpînirea asupra unui vast imperiu colonial, tăiat în corpul slăbănog al Europei, şi nu renunţă de a-l lărgi, fără să recurgă la război. Poziţia lor cu privire la puterile occidentale este exact aceea pe care a adoptat-o Hitler, la München". Paul du Bochet ştie ce spune, fiindcă el a urmărit pe Hitler cu aceeaşi cin-

stită împotrivire, ca şi pe Molotov, cu aceeaşi sinceră repulsie.

5 noiembrie

Rene Payot intitulează editorialul său de azi [1]: "Principiile să stea înaintea succeselor fictive".

Este acelaşi subiect de care m-am ocupat în articolul meu de ieri, sub titlul: "Despre ordinea europeană". Sînt măgulit de a găsi, în scrierile prietenilor mei, ecoul unora dintre gîndurile mele. Este un fapt esenţial, ca aceeaşi teză să fie apărată cu o cît mai mare vigoare posibilă. (...)

6 noiembrie

In sfîrşit, un fapt: occidentalii au prezentat lui Molotov un proiect complet pentru "unificarea" Germaniei: "Vor fi organizate alegeri libere, în întreagă Germania, în luna septembrie 1956, pentru a fi aleşi reprezentanţii unei Adunări Naţionale; această Adunare Naţională va fi însărcinată să redacteze o Constituţie şi să formeze, în conformitate cu noua Constituţie, un guvern al Germaniei unite. Fiecare dintre cele patru puteri îşi va desemna un reprezentant la o comisiune însărcinată să pregătească (consultînd experţii germani) noua lege electorală pentru alegerile viitoare, inclusiv dispoziţiile eficiente privitoare la clauzele de siguranţă şi control, asigurînd astfel libertatea unor astfel de alegeri. Comisiunea va intra în funcţiune imediat şi va trimite raportul său celor patru puteri, în ianuarie 1956". (...) "Miniştrii de Externe vor lua toate dispoziţiile oportune, pentru a permite participarea altor părţi interesante, sau o consultare a acestora". Iată poarta îngustă, întredeschisă, pentru cei de la Pankov.

Insă oamenii de la Pankov nu voiesc să audă de aşa ceva. "Reprezentanţii" Republicii Democrate Germane s-au grăbit să declare că: "Planul puterilor occidentale de a organiza alegeri pe toată întinderea Germaniei este o nouă încercare de a extinde Acordurile de la Paris asupra Germaniei, în întregimea ei. Alegerile libere nu vor fi posibile decît dacă Republica Federală ar fi eliberată din Acordurile de la Paris, prin

1) In "Journal de Genève".

crearea unui sistem european de securitate, dacă forţele antidemocratice şi militariste şi-ar pierde poziţiile în Germania Occidentală". Prima dintre condiţii ne obligă să ne gîndim că "orientalii" (adică Pankov, purtătorul de cuvînt al Moscovei) vor relua teza unei Germanii neutralizate (sau "independente") şi apoi unificate. Dar a doua condiţie, care e de o pură esenţă comunistă, arată limpede că U.R.S.S.-ul înţelege să respingă unificarea pînă la calendele greceşti,sau mai exact, pînă cînd "va fi posibilă constituirea unei Germanii democratice şi paşnice". (Seful observatorilor germani comunişti, la Geneva, este un oarecare Hanke).

Molotov încă n-a răspuns. A plecat la Moscova pentru a se consulta cu ai lui. Dar e probabil că răspunsul său va semăna leit cu acela al lui Hanke. Alegeri libere? Niet!

Bătălia decisivă va fi dată asupra principiului alegerilor, şi nicidecum asupra principiului şi modalităţii unui pact de securitate, care e o problemă lipsită de sens şi de realitate. E o notă bună, pentru occidentali, în a fi reuşit să-l constrîngă pe Molotov. Numai de s-ar ţine bine, pe acest principiu! Numai de nu l-ar abandona, pe drum!

Istoviţi de acest efort, cei trei "domni din Occident" s-au risipit pe unde au vrut, pînă marţea viitoare. Pinay s-a dus la Paris, pentru a întîlni un preşedinte de Consiliu care a ieşit foarte zgîriat, totuşi pe picioare, din Congresul partidului radical; Mac Millan s-a dus la Londra, iar Dulles a asistat la deschiderea sesiunii Operei de la Viena, unde se joacă "Fidelio"[1], după care va face o vizită, lui Tito, la Brione. Pentru ce la Tito? Este o năzbîtie pe care diplomaţia occidentală nu o va interpreta ca pe un act de dibăcie sau de viclenie. După Eden, iată pe Dulles aducînd ghirlande mareşalului Tito.

Coste îmi scrie: "Citirea ziarelor de azi, cu declaraţiile lui Dulles, mi-a turtit pălăria. (Nu ştiu la care declaraţii face aluzie). Un lucru mi se pare clar: marele şef a stăruit pe lîngă reprezentantul său să lase toate porţile deschise. Speranţa oamenilor cu cap (şi ei nu lipsesc) de a se ajunge la

1) Opera de Beethoven.

un eşec răsunător, care să permită redresarea, este pe cale de a fi spulberată". (...)

10 noiembrie

(...) Paul du Bochet menţionează, în ziarul "Tribune", cuvintele rostite de Kiesinger, unul dintre cei mai străluciţi parlamentari germani, care a însoţit pe cancelarul Adenauer, la Moscova: "Voi aparţineţi unei lumi în plină descompunere - i-ar fi declarat Bulganin-Hrusciov. Revoluţia mondială se va face de la sine, fără să fie nevoie de intervenţia noastră. Voi nu vă veţi schimba întru nimic şi o să treceţi şi voi, aşa cum au trecut Polonia, Cehoslovacia, România şi toate celelalte ţări. Este o evoluţie automată".

Insă, dacă actualii stăpîni ai U.R.S.S.-ului se laudă de a nu avea nevoie să intervină pentru a-şi asigura prăbuşirea civilizaţiei occidentale, ar fi şi mai contrariaţi dacă ar interveni pentru a împiedica pe occidentali, în procesul lor de descompunere, anihilînd progresele şi aperanţele comunismului. Si cum, împotriva încrederii lor în ei înşişi, li se întîmplă uneori să se teamă că sub influenţa unor principii, descompunerea ar putea să bîntuie chiar şi în interiorul frontierelor lor, sînt obligaţi să ia o atitudine intransigentă faţă de unele propuneri ale Occidentului. Acest fapt explică refuzul inflexibil care a fost opus ideii alegerilor libere. Această idee este duşmanul nr.1 al politicii sovietice: ameninţă să scufunde vaporul "evoluţiei automate" şi să îndrume "umanitatea" pe o cu totul altă cale decît aceea arătată de dialectica marxistă.

Adevărul este că U.R.S.S.-ul şi conducătorii lui sînt împărţiţi prin sentimente contrarii: pe de o parte, o încredere fără margini în triumful ideologiei lor, care să exprime prin vorbe şi se sprijină pe învăţămintele doctrinei lor; iar pe de altă parte, o neliniştitoare grijă pentru conduita politicii lor, care-i fac să resimtă o constantă nevoie de fermitate, de securitate. Cu privire la principiul alegerilor libere, în care ei văd, nu fără motiv, o primejdie ameninţătoare a securităţii lor, ei îşi formulează aversiunea, susţinînd că situaţia nu este încă destul de "coaptă" pentru o astfel de încercare.

Trebuie să înţelegem prin asta că "comunizarea" ţărilor supuse regimului comunist nu e încă destul de înaintată pentru a putea fi supusă judecării poporului.

In lupta sa contra statului şi contra omului, pentru a-i supune şi pe unul şi pe altul dominaţiei regimului comunist şi pentru a-i transforma potrivit exigenţelor doctrinei marxist-leniniste, Moscova a reuşit să aducă statele într-o situaţie de servitute, dar n-a reuşit să înfrîngă rezistenţa oamenilor. Nu există mărturie mai elocventă, despre situaţia reală, în ţările blocului de la răsărit, ca această opunere a Moscovei faţă de principiul alegerilor libere.

Dacă conferinţa de la Geneva n-ar fi avut alt rezultat decît acela de a fi evidenţiat eşecul comunismului sovietic, în centrul şi în estul european, încă i s-ar cuveni un sentiment de mulţumire, fiindcă a contribuit astfel, în chip folositor, să lumineze gravele probleme europene.

11 noiembrie

(...) Intrunire a ziariştilor, în apartamentul fostului ministru estonian K. Selter. Iau parte reprezentanţi ai presei americane, engleze, franceze şi elveţiene. De asemenea, întregul nostru grup de exilaţi.

Iată ideile afirmate şi ascultate, în cursul acestor convorbiri:

Problema Europei răsăritene nu mai contează; putem să ne facem bagajele. Problema ce se va pune mîine priveşte numai vieţuirea Occidentului. (Este teza lui Auer).

Dacă după şocul provocat de ultima intervenţi a lui Molotov, spiritul Genevei nu moare şi dacă războiul rece nu va fi reluat, totul este pierdut.

Opinia publică mondială a urmărit cu interes prima conferinţă de la Geneva care s-a distins printr-un exces periculos de naivitate, din partea lui Eisenhower. A doua Conferinţă, dimpotrivă, care este de un interes şi de o gravitate excepţională, se desfăşoară în mijlocul indiferenţei generale.

De ce oare o fi fost Molotov atît de tăios şi atît de agresiv? - Este pentru că simţea că occidentalii sînt molateci, lipsiţi de reacţie, gata să accepte orice, pentru ca nu

cumva să displacă preşedintelui sau alegătorilor lor. (Este tema lui Frémond).

Dimpotrivă: a fost reacţia lui Molotov, împotriva ameninţării alegerilor libere, care a provocat oarecare zarvă şi nelinişte, în cercurile moscovite şi "satelite". De aci a decurs accentul pus pe susţinerea statelor satelite şi pe "marele viitor pe care îl aşteaptă comunismul". (Este teza pe care am exprimat-o în articolul meu din "L'Information", pe care Alfred Müller, în "N.Z.Zeitung" a confirmat-o, susţinînd că Molotov a insistat să dea explicaţiile sale şi toate asigurările, îndeosebi ziariştilor din ţările satelite).

Acum, ce mai vine? Nimic! Occidentalii vor lăsa să treacă timpul, amînînd mereu hotărîrile. Au ei grijile lor, afacerile lor, alegerile lor.

Sovieticii vor folosi timpul pentru a "lucra" Germania occidentală. Dispariţia lui Adenauer, îndîrjirea socialiştilor (mai mult naivi, decît răutăcioşi), orbirea naţionaliştilor şi a unor cercuri industriale, redeşteptarea comunismului militant, în uzinele Republicii Federale, toate acestea vor determina alunecarea Germaniei înspre Răsărit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce se mai poate întîmpla? - Acum ori niciodată, Europa trebuie să-şi reia efortul în vederea unei Europe unite şi dusă la bun sfîrşit. Altă cale de salvare nu mai există. (Teza mea) - Este imposibil. Ideea europeană nu mai poate fi reluată: Franţa, Anglia, Germania, fiecare trage de partea sa. Europa unită a murit. (Este teza lui Koblenz, în "Herald Tribune"). - Dacă e aşa, atunci Europa dezbinată îşi va lua, curînd, calea mormîntului.

Ce să gîndim despre acordul dintre Dulles-Tito, cu privire la independenţa "sateliţilor"?

Belgradul nu este tocmai locul potrivit pentru a vorbi despre eliberarea ţărilor răsăritene: a vorbi de libertate, cu un comunist, este a compromite ideea.

Problema sateliţilor stă pe inima lui Dulles. A profitat de prima ocazie, pentru a vorbi despre ea, fericit de a putea să atragă pe Tito în jocul său.

Dulles a trădat cauza sateliţilor (teza doamnei Ge-

nevième Tabouis) fiindcă s-a angajat să nu mai intervină în treburile lor interne. A vorbit despre independenţă, după cum vorbeşte şi Tito, dar nu se gîndeşte la alegeri libere. In cel mai bun caz el preconizează state comuniste autonome. - Nu este gîndirea lui Dulles! In curînd, va face o declaraţie în privinţa aceasta[1].

In fond, nu mai este decît descurajare, pesimism şi nici o încredere în voinţa şi putinţa de a reacţiona, din partea Occidentului. Ne putem gîndi că acesta ar fi fost modul cel mai bun pentru a încheia conferinţa, fără să se ia nici o hotărîre dezastruoasă, nici o abdicare consimţită, iar toate datele reale asupra situaţiei, ca şi toate pericolele viitorului să fi fost date pe faţă[2].

14 noiembrie

Reîntoarcerea la Paris. Am asistat la comitetul de direcţie al publicaţiei "Vie Française". Priouret mi-a făcut un raport asupra situaţiei parlamentare, unde se duce o luptă îndîrjită împotriva Adunării Naţionale şi Senatului, cu privire la sistemul electoral care ar trebui să reglementeze noile alegeri. N-am înţeles mare lucru din detaliile lui Priouret, dar mi se pare că asta e problema care pasionează astăzi pe francezi: dacă să se voteze pe arondismente (aşa cum voiesc Mendès, mulţi radicali şi independenţi), sau să se aibă în vedere criteriul reprezentării proporţionale, (aşa cum cer M.R.P. şi comuniştii) (...) Din astea, au decurs dezordine absolută şi confuzie, ca între copii sugari. Guvernul este din nou în primejdie. Edgar Faure nu mai atîrnă decît de un fir. De aceea nu se arată faţă de rezultatele negative, cu o atît de gravă semnificaţie, de la Geneva, decît o atenţie distrată. (...)

---

1) Intr-o notă marginală a "Jurnalului", se spune că Ferenz Nagy a aflat că Dulles se va explica în privinţa declaraţiei de la Belgrad.

2) Se află anexată la "Jurnal" o declaraţie a "exilaţilor" de la Geneva, care a fost remisă celor trei miniştri occidentali şi publicată în presă: se cer consultaţii directe cu fiecare popor, alegeri libere în Albania, Bulgaria, Estonia, Ungaria, Letonia, Lituania, Polonia, România, Cehoslovacia.

16 noiembrie

Coste mi-a trimis un pachet de broşuri, pentru a le exploata la conferinţa de la Geneva. E cam tîrziu: Conferinţa şi-a închis porţile cu oarecare zgomot şi cu un eşec lamentabil, foarte instructiv. Lucrarea este însă bine gîndită şi redactată. Poate servi în viitor.

O altă publicaţie mi-a făcut mare plăcere. Este numărul special al revistei "Fédération", consacrat "vieţii şi rezistenţei de dincolo de Cortina de Fier". In fruntea revistei, se află articolul meu "Occidentul va părăsi popoarele înrobite?".Este o reproducere a cuvîntării mele de la New York. Urmează o serie de articole şi documente, foarte bine scrise de tinerii exilaţi din Rusia şi din ţările satelite. Este prima manifestare organizată, cu atîta curaj şi relief, de o revistă străină. Cred că trebuie susţinut acest efort, cu orice preţ.

Geneva,care începuse destul de bine, cu surîsul ce mai rămăsese de la prima Conferinţă, s-a terminat foarte rău. Delegaţiile s-au despărţit fără să-şi mai dea vreo altă întîlnire.Eşecul este total. (...)

Molotov a rostit cuvinte severe la adresa exilaţilor, care îşi apără patria: "Aceste căzături ale societăţii - a spus el - această spumă socială, zvîrlită afară, de popoarele Republicilor socialiste, se dedau la o activitate subversivă, care costă multe milioane de dolari". Salutare! "Europa Liberă" şi-a primit şi ea porţia: "Nici un fruntaş al ideilor democratice n-ar putea să susţină că posturile de radio, ascunse sub nume false, ca "Europa Liberă", servesc cauza libertăţii naţiunilor.Orice om onest va admite că nişte posturi de radio, ca acestea, se află în slujba celor mai negri reacţionari, care stimulează ura între naţiuni, subminează pacea şi pregătesc noi războaie".

Iată un subiect bun, pentru viitoarea comunicare ce o voi face la "Europa Liberă".

Dulles a răspuns că e convins de faptul că ideile comuniste au prins rădăcini în U.R.S.S., dar că temerile exprimate de Molotov dovedeau contrariul; în consecinţă, Occidentul va ţine seama de această constatare, în relaţiile viitoare cu sovie-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

ticii.

Si eu am răspuns, cu modestie, în cronica mea săptămînală la radio, evocînd frica generalizată în U.R.S.S.,care se întinde pînă la noi: "Dacă şi de noi se teme U.R.S.S.-ul,de vorba şi de scrisul nostru, atunci se pot trage obloanele de jur împrejurul samavolnicei sale împărăţii! Cică am fi nişte lepădături sociale, spuma de care s-ar fi scuturat popoarele trăitoare în democraţiile comuniste, vrăjmaşii care înteţesc sentimentele de ură şi poftă de război!... Cîtă mulţumire ne aduc aceste blesteme, care dovedesc că glasul nostru care atinge şi trezeşte atîtea conştiinţe, în Occident, trece şi prin gratiile de fier care ne despart de patrie; întreţine şi acolo flacăra speranţei şi tulbură adînc liniştea celor păcătoşi, care o ţin în lanţuri şi în robie. Ceea ce vrem noi şi pentru ce luptăm fără preget şi fără odihnă, nu e războiul, ci un duşman mult mai neîmpăcat al stăpînitorilor sovietici: e libertatea, care va veni, care nu poate să nu vină şi care va spulbera ziua izbîndei lor, jalnica şi întunecata întocmire a stăpînirii sovietice.Ne amintim, în lupta noastră, de pilda ce ne-a fost dată de cei mai inimoşi şi luminaţi fii ai neamului, care ca şi noi, au fost învinuiţi de a fi nişte lepădături sociale, nişte vrăjmaşi ai jugului impus de străini şi care după ce-au fost chinuiţi, ani de-a rîndul, prin temniţe, şi-au dat sufletul fără să se ştie nici cum, nici unde au murit, nici unde se odihnesc rămăşiţele lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Dacă nu ar fi decît această grozavă tăcere, care învăluie cele întîmplate lui Iuliu Maniu şi lui Dinu Brătianu,tăcere prin care străbate cea mai cumplită dintre toate temerile ce tulbură pe sovietici, teama de marii morţi, care nu uită şi nu iartă, şi încă ar fi de ajuns ca să îndreptăţească îndîrjirea cu care urmărim eliberarea neamului nostru.

Dacă cuvîntul "libertate" care flutură pe stindardul nostru, arborat la postul de emisiune "Europa Liberă", pricinuieşte o atît de cumplită îngrijorare lui Molotov, este fiindcă el duce celor ce ne sînt dragi făgăduinţa că niciodată nu-i vom uita, după cum nu vom slăbi grija pe care le-o datorăm lor şi patriei noastre".

Imi telefonează Raymond Aron. Rezultatele de la Geneva nu l-au mirat; le prevăzuse. Dar pentru asta, nu e mai puţin

îngrijorat. După el, sovieticii au reuşit să elimine pe occidentali din discuţia cu germanii, înţelegînd să rămînă singuri, în această discuţie: calea le este deschisă, de aci înainte,pentru a dirija convorbirile, aşa cum cred ei. Faptul de a fi insistat atît de mult asupra "comunismului" lor, cum şi faptul de a fi sfîrşit un comunism atît de militant, nu este un "succes" al occidentalilor, care i-ar fi obligat să-şi dezvăluie intenţiile, ci un procedeu bine calculat de sovietici, pentru a dovedi germanilor că nu trebuie să mai spere vreo înţelegere între Vest şi Est şi că soarta germanilor atîrnă exclusiv de bunăvoinţa U.R.S.S.-ului. Aron se întreabă dacă, în aceste condiţii, n-ar fi mai bine să fie încurajată Republica Federală de a lua contact cu guvernul de la Pankov. Cum germanii occidentali sînt oameni mai de seamă şi mai puternici decît cei orientali, primii dintre ei ar putea să aibă cîştig de cauză.

I-am răspuns că o astfel de soluţie ar încînta Moscova, fiindcă germanii răsăriteni ar fi, de fapt, ruşii,fiindcă nu există alt partener real, la răsărit, într-o discuţie internaţională, decît Rusia; forţa rusă ar deveni singura forţă hotărîtoare. Cred că ar fi mai bine să se încerce, printr-un efort disperat, dar indispensabil, revenirea la vechea politică occidentală de consolidare a Pactului Atlantic şi a Uniunii Europene Occidentale. Socialiştii germani s-au speriat de sprijinul atît de categoric şi spectacular oferit de Molotov guvernului de la Pankov; există şanse ca ei să fie aduşi la o concepţie europeană rezonabilă. Dar nu trebuie să se piardă timpul: rezultatele de la Geneva n-ar fi rele, dacă ar fi exploatate imediat, pentru a spori şansele ideii europene.

Aron crede că o astfel de reacţie este imposibilă, în Occident. De la Washington, pînă la Paris, totul e amorf. Francezii sînt încurcaţi în alte treburi: problema electorală absoarbe toate energiile, iar în culise, se lucrează serios pentru un front popular.

Am răspuns că, în condiţiile date, nu mai e nimic de nădăjduit. Cînd politica internă este putredă, nici diplomaţia nu mai poate face nimic şi că nu mai are nici o importanţă răul rezultat de la Geneva.

In ceea ce mă priveşte, nu vreau să revăd mai-răul; personal, trag consecinţele celor întîmplate la Geneva, pregă-

tindu-mă să mă duc la Berlin. Acolo trebuie să se întîlnească şi să se numere între ei, astăzi, toţi bunii europeni.

Sînt hotărît să mă duc la Berlin la Congresul Europei Unite. După refuzul meu, faţă de invitaţia lui Friedländer, invocînd motive de sănătate, el mi-a arătat printr-o lungă telegramă, pentru ce trebuie totuşi să mă duc la Bonn. Mă voi duce. Federaliştii însă, din motive pe care nu le pot crede înţelepte, (vechile certuri de doctrină, înveninate de animozităţi politice) au hotărît să nu participe la Congresul de la Berlin.Am avut o explicaţie cu Frenay (cel mai cuminte dintre federalişti dar care s-a lăsat prins în plasele cazuisticii lui Spinelli)şi i-am comunicat explicit părerea mea.

17 noiembrie

O nouă şi ultimă întîlnire cu Yarrow, care pleacă mîine în Statele Unite. I-am declarat hotărîrea mea irevocabilă de a nu intra în comitet. George Răut a fost de faţă la conversaţie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Spre marea mea surpriză, Yarrow găseşte că e bine aşa. Uitînd sforţările pe care le-a desfăşurat, cu scopul de a mă convinge să ader la combinaţia lui Vişoianu, el mi-a propus o soluţie de schimb: "Europa Liberă" îşi va menţine legăturile cu mine, prin intermediul Uniunii Tărilor Captive. Cum eu fac parte din delegaţia română, în această Adunare, nimic nu m-ar împiedica - îmi spune Yarrow - să iau "direcţia" acestei delegaţii, în Europa, şi poate chiar preşedinţia ansamblului delegaţilor, care-şi vor avea sediul în Europa. Am răspuns: Da!...Iată-mă scăpat din oboseala Comitetului, rezervîndu-mi legături amicale cu "Europa Liberă", cu americanii şi deocamdată liber, fapt care mă interesează cel mai mult, pentru a lucra aşa cum cred eu că e bine.

Yarrow a dat dovadă de o remarcabilă dibăcie, în toate aceste împrejurări.

19 noiembrie

Articolul publicat de Raymond Aron, în "Figaro",este o dezamăgire. Aron a scris ceea ce mi-a spus la telefon, deunăzi: eşecul de la Geneva nu-l miră; se aştepta; toată lumea se

aştepta la rezultatul acela:"Adevărul este că, în împrejurarea actuală, nu există materie de negociat". Este perfect adevărat. Dar este tot atît de adevărat că dacă negocierile diplomatice sînt inutile, ele au devenit politiceşte necesare. Toate acestea provin din şirul greşelilor şi calculelor false ale oamenilor politici occidentali, începînd cu Churchill, care totuşi,în discursul de la Fulton, n-a încetat de a cere negocieri la nivelul cel mai înalt, repetate de o multime de politicieni de mai mică importanţă, reluate de preşedintele Eisenhower - care e un fel de Nehru al Occidentului - provocînd cel mai răsunător ecou, în opinia publică mondială.

Politiceşte, Conferinţa Vest-Est devenise inevitabilă. Trebuia să se ducă. Dar dacă ţinem seama de precedente, adică de toate conferinţele internaţionale (cuprinzînd şi conferinţa nr.1 de la Geneva) negocierile trebuiau să se termine prost. E un rezultat apreciabil. Occidentul, printr-o minune, a rezistat. Dulles s-a silit să fie tot atît de conciliant ca şi Eisenhower. N-a reuşit! Dumnezeu să fie lăudat! Apoi a fost Pinay şi Mac Millan, doi oameni vrednici, care au înlocuit în chip folositor pe Eden şi pe Sir Edgar. S-au gîndit oamenii mai puţin la voturile alegătorilor şi mai mult la salvarea lor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aron nu vede nici un avantaj în acestea, fiindcă - spune el, "diplomaticeşte am depăşit faza schimburilor de argumente". Diplomaticeşte? Poate! Politiceşte nu, fiindcă politiceşte ne mai aflăm încă în faza cînd sovieticii pretind că doresc pacea şi bună înţelegerea, iar alegătorii occidentali sînt dornici să-i creadă. Atîta vreme cît actuala stare de lucruri va persista, nici o diplomaţie nu poate face nimic. Toată lumea - ne spune Aron - ştia că înţelegerea era imposibilă; toată lumea, în afară de alegătorul, stăpînul, suveranul orb şi nerăbdător. Există şanse ca acum să-i fi venit mintea la cap. Politica s-ar putea normaliza, influenţînd, în sensul bun, diplomaţia.

Aron nu crede într-o redresare posibilă a politicii occidentale. El vede Germania alunecînd spre răsărit: "Pentru ca Germania să iasă din Pactul Atlantic şi să fie absorbită treptat, în lagărul sovietic, nu e nevoie ca germanii să se convertească la comunism; ar fi destul ca uşurinţa, nerăbdarea sau pretenţia miniştrilor germani să-i ispitească de a păcăli pe sovietici, pierzîndu-şi partida". Este foarte bine spus. Dar ce

vor face occidentalii, în acest timp? N-au nimic de propus, nimic de încercat, nimic de "construit", în zilele care vin?(...)

Aron n-are nici o încredere în conducătorii occidentali: "absorbiţi de socoteli electorale, vor repeta vorbele lor găunoase despre destindere, în timp ce, în Orientul Apropiat şi chiar în Europa, situaţia se înrăutăţeşte, ca niciodată în trecut. Nu e sigur nici barem atît: că vor lua măsurile impuse imediat".

Se poate, vai! Dar dacă nu fac nimic, nimic nu-i mai poate salva. Cu sau fără Conferinţă, avînd în faţă nişte adversari mascaţi sau nemascaţi, ei ar da pe faţă aceeaşi candoare, aceeaşi lipsă de energie şi acelaşi gust pentru sinucidere. In acest caz, este inutil de a mai vorbi despre diplomaţie sau despre politică; mai bine să vorbim despre înmormîntare. (...)

Adevărul este că rezultatele negative ale negocierilor de la Geneva aşează Occidentul în faţa unor răspunderi precise. Nu poate să le înlăture invocînd iluziile mulţimilor,sau ale "deştepţilor" de la Geneva. Situaţia este mai gravă decît a fost vreodată. Mulţi ştiau că e aşa; astăzi, nimeni nu mai are dreptul de a nu şti. U.R.S.S.-ul nu înţelege să ofere cuceriţilor săi proba alegerilor libere; a hotărît să menţină situaţia actuală, pretutindeni unde domneşte dictatura unei minorităţi. Acest principiu este aplicat la răsăritul şi în centrul Europei. Acum a hotărît să cîştige Germania întreagă, apărînd cu îndîrjire acest principiu. După Germania, vine rîndul Europei. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Marea importanţă a Conferinţei de la Geneva constă mai puţin în cele ce s-au petrecut în timpul negocierilor,decît în cele ce se vor întîmpla, după. De abia acum, se va putea măsura utilitatea conferinţei, după folosul ce va putea fi tras. Dacă nu se va face nimic, aşa cum se teme Aron, greşeala nu este de a nu fi fost avertizată lumea. (...)

20 noiembrie

Generalul Eisenhower nu se lasă învins, nici abătut din drumul său. A primit pe Dulles, la ferma sa de la Gettysburg, şi a ascultat trista recitare a eşecului negocierilor de la Geneva. Apoi s-a ridicat şi a declarat că Statele Unite nu

v-ar accepta niciodată înfrîngerea, în justa lor luptă pentru "o dreaptă şi durabilă pace". Dulles a transmis acest mesaj convingător naţiunii americane, prin radio. Foarte bine. Alegătorii vor înţelege. Dar ce se va face, în acest domeniu serios? Va fi refăcut frontul occidental? Ce măsuri vor fi luate pentru a stăvili restricţiile de economie, în domeniul apărării naţionale? Cum va fi împiedicată Germania de a aluneca spre răsărit?

In afara domeniului electoral, există şi alte domenii care merită atenţia şi directivele preşedintelui.

Stevenson n-a mai aşteptat, ca acum patru ani în urmă, pentru a-şi pune candidatura la preşedinţie. El acuză pe Eisenhower de a se fi lăsat păcălit de iluziile şi de "neguri-le" de la Geneva. Dacă preşedintele continuă să joace cartea păcii, pentru şi contra tuturor, este nevoie ca opoziţia să ia hotărîrea de a denunţa imensa înşelătorie sub care lumea riscă să se prăbuşească.(...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Am trimis un lung articol ziarului "Neue Zürcher Zeitung", despre "Invăţămintele celei de a doua Conferinţe de la Geneva", în care am pus accentul asupra necesităţii de a se relua efortul de integrare europeană[1].

28 noiembrie

Trei zile la Berlin. Congresul "Europa-Union". M-am întors de la Berlin, adînc impresionat de cele ce am văzut,simţit şi auzit, în acest oraş mare în ruine, fremătînd de viaţă în ciuda izolării sale şi în ciuda apăsării tăcerii bolşevice care-l înconjoară din toate părţile.

Am zburat pe deasupra "zonei de Est" care se întinde începînd din partea vestică a oraşului. Ne e dat să vedem "de toate", în aceste vremuri de "pace de păcăleală". Am fost profund impresionat. (...)

Am contribuit şi eu pentru a-l convinge pe Frenay să

1) Articolul menţionat, ataşat la "Jurnal", a fost publicat ca articol de fond, în "N.Z.Zeitung", la 27 noiembrie.

vină la Berlin. El a şovăit, din cauza eternelor controverse de ordin doctrinar care bîntuie între Spinelli şi Friedländer.Cred că e mulţumit de a fi venit. Prezenţa lui a fost folositoare la întocmirea unui articol din Rezoluţie şi care conţine precizări importante asupra unor puncte, unde Friedländer se arăta reticent. Astfel, în afară de apelul ce s-a făcut în favoarea "hotărîrilor de la Messina" şi de crearea unui minister economic european, Rezoluţia s-a pronunţat pentru o convocare grabnică a unor alegeri europene, în vederea constituirii unui parlament,a cărui primă competenţă ar fi controlul economiei europene.(...) Alte propuneri egal de urgente privesc organizarea unei pieţi unice; pentru triumful principiului supranaţional; pentru mersul rapid către integrarea europeană; şi pentru necesitatea de a se lucra repede, de a înlocui vorbele cu faptele, cunoscută fiind primejdia care ameninţă libertatea Europei. "Europa-Union declară că contopirea nucleului european, acum, ca şi înainte, trebuie să fie primul pas, în vederea unirii continentului, în întregime".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Inainte de a lua avionul, cu Frenay, pentru a veni la Paris, am participat la un dejun intim pe care baronul von Oppenheim l-a oferit unora dintre congresişti. Eram aşezat lîngă Spaak, cu care am avut prilejul să schimb unele idei asupra Genevei şi Berlinului. Mă gîndeam la uluitoarea răsturnare a lucrurilor, care adusese pe Spaak lîngă mine, după luptele pe care fiecare le-am purtat împotriva politicii de agresivitate şi de invazie a Germaniei hitleriste, la această masă berlineză unde am ciocnit paharele pentru libertatea Europei.

De aceea, după ce ministrul belgian a răspuns, printr-o excelentă cuvîntare, amabilelor vorbe ale gazdei, m-am ridicat pentru a rosti cîteva cuvinte: "Fiecare zi ne îmbogăţeşte cu noi experienţe şi cu noi învăţăminte. Am fost adînc impresionaţi, în această scurtă şedere la Berlin, de spiritul şi de voinţa de rezistenţă a poporului berlinez. Trebuind să apăr libertăţile ţării mele, într-o viaţă destul de lungă, ameninţaţi din toate părţile, sînt fericit de a ridica paharul meu din toată inima, pentru o Germanie liberă şi unită, într-o Europă unită şi liberă". (...)

1 decembrie

(...) Agenţia France Press anunţă, din New York, că China naţionalistă ar fi hotărît să opună dreptul de veto în calea intrării Mongoliei Exterioare, la O.N.U. Un înalt funcţionar al acestei instituţii ar fi declarat că, în faţa areopagului Naţiunilor Unite, China lui Ciang-Kai-Si ar fi comis un act de sinucidere.

Funcţionarii şi demnitarii O.N.U.-ului cred că este de datoria lor să încurajeze violarea flagrantă a articolelor Chartei şi acceptarea unui tîrg atît de degradator, ca acela propus de U.R.S.S., care prevede intrarea de-a valma a celor 18 state libere şi sclave în Adunarea de la New York. Ei consideră că e un act de "sinucidere" faptul de a aplica legea şi de a respecta Charta. Nu pregătesc ei oare o sinucidere mai răsunătoare, ca bunăoară dispariţia Republicii "generalissimului"chinez, moartea în dezonoare a "lumii libere"? Tulburat de această informaţie şi de tot ce ea demască, am scris un articol mai violent decît de obicei. Am inspirat lui Massip, pe care-l întîlnesc la Payart, un articol judicios, care va apărea în "Figaro".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Aniversarea Unirii Transilvaniei: sărbătoarea unităţii româneşti. "Doamnele ortodoxe" care primesc colonia noastră, la hotelul "Comodore", îmi cer să le ţin o scurtă "causerie" asupra importanţei acestei zile. M-am executat şi am evocat în cuvinte puţine, această pagină luminoasă din trecutul nostru.

Seara, "Institutul Regal-Român" a dat o recepţie pentru a comemora amintirea lui Maniu, unul dintre eroii zilei de 1 decembrie. Gabriel Puaux a fost rugat să vorbească despre marele fruntaş transilvănean, pe care l-a cunoscut bine, în timpul misiunii sale la Bucureşti. A făcut-o cu talent şi cu elocvenţă şi n-a omis de a scoate în relief trăsăturile prin care Maniu se înrudea cu idealul de conducător şi de povăţuitor al poporului: o conştiinţă mereu de veghe, un mod de a privi cu seriozitate şi cu gravitate viaţa, de a concepe datoriile sale de om de stat şi o adîncă credinţă religioasă. In mijlocul politicienilor uşuratici şi versatili, Maniu oferea contrastul pe care Puaux, hughenotul, îl apreciase şi nu-l putea uita. Si cum Puaux nu putuse să vorbească cu Maniu decît în limba germană, preşedintele

Consiliului, atît de mîndru de originile sale latine, dar a cărui cultură (exclusiv germană) nu trecuse niciodată frontierele occidentale ale Austriei "imperiale şi regale", contribuise cu atît mai mult să se înscrie în amintirile sale despre Maniu.

Am apreciat mult modul în care Puaux a ştiut să evoce, cu privire la Maniu, oamenii de la 1848 - pe Jules Michelet, pe Edgar Quinet - care vorbeau despre "alegeri libere" şi despre "democraţie" cu gravitatea şi cu convingerea pe care le găsim întregi, în cuvintele şi declaraţiile fruntaşilor noştri transilvăneni, de la 1 decembrie 1918.

Puaux n-a comis decît o singură greşeală, de-a lungul excelenţei sale cuvîntări. Invitat la "Institutul Regal Român" de o sectă specială a coloniei noastre româneşti (sectă ascultătoare de ordinele Comitetului Naţional) şi salutat, în incinta Institutului, de Veniamin (care a ţinut, cu acest prilej un discurs deosebit de pretenţios şi de solemn) Puaux ar fi trebuit să onoreze numai zeii lari ai casei şi pe nimeni altul. Insă, necunoscînd obişnuinţele grupului Vişoianu şi vrînd să facă plăcere tuturor celor din "rezistenţa" noastră, a citat numele care îi era cel mai familiar, deci a pronunţat de trei ori numele meu: odată, pentru a evoca amintirea "prietenilor" care l-au primit în România; apoi pentru a menţiona că am ridicat odinioară, în numele lui Maniu, o vehementă protestare, în 1946, împotriva Tratatului de pace; în sfîrşit, pentru a declara că încrederea lui Maniu în destinele unei Europe unite, găsise în mine un fervent continuator şi moştenitor. Era prea mult, pentru o parte dintre cei de faţă! Agitînd el aceste amintiri, absolut conforme cu adevărul, Puaux adusese atingere unui subiect despre care oamenii Comitetului nu voiesc să mai audă.

Am părăsit "Institutul", urmat de nişte priviri jenate, surprinse şi ultragiate. (...)

5 decembrie

In comitetul de conducere al publicaţiei "Vie Française", se discută despre alegeri. Cine va birui: dreapta sau stînga? Care sînt şansele frontului popular? Se va vorbi oare în numele Europei, în faţa alegătorilor? E o materie vastă, de ipoteză şi speculaţii, care pasionează pe francezi.

Chastenet a venit de la Berlin, de unde a adus impre-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

sii asemănătoare celor ale mele. A trecut pe la Bonn, unde ultimele declaraţii ale lui Ollenhauer i s-au părut, pe drept cuvînt, foarte importante. Seful partidului social-democrat s-a apropiat mult de punctul de vedere al Cancelarului: pretenţiile formulate la Geneva, de Molotov, l-au convins de necesitatea de a opune un refuz de ordin naţional, invitaţiei de colaborare între Bonn şi Pankov, pe care Moscova o preconizează cu atîta insistenţă.

Dar această înăsprire a politicii germane, în ansamblu, poate să nu fie decît trecătoare; Chastenet se teme - ca toţi oamenii prevăzători - ca nu cumva Germania să fie ispitită să "părăsească" Occidentul, dacă acesta din urmă nu face nimic pentru a o reţine. Ce trebuie să facă Franţa pentru a stăvili acest pericol, şi ce poate face? Iată problema capitală în faţa căreia se află Franţa şi Occidentul, în ajunul alegerilor franceze. Dacă Germania alunecă spre răsărit, U.R.S.S.-ul ajunge la Rin. In acest caz, nu mai poate fi vorba nici de Europa, nici de Franţa.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Chastenet se gîndeşte la leacurile trebuitoare astăzi şi care au fost recent propuse berlinezilor: relansarea ideii europene, adică "pool"-ul atomic, piaţa europeană, dezvoltarea activităţii şi instituţiilor "Ceca". Am intervenit, adăugînd că după opinia mea trebuie să se introducă neapărat un element politic, în aceste reforme prevăzute. Trebuie curajul de a vorbi despre o Adunare Constituantă şi Legislativă Europeană - şi mai mult de o politică comună a statelor europene. Iată o ţară, ca Germania, căreia i se repetă neîncetat, din partea rusă, că nu va izbuti niciodată să ajungă la reunificare, dacă persistă în ataşamentul ei faţă de Europa. Pe de altă parte, vecinii ei occidentali nu întreprind nimic pentru a face mai atrăgătoare imaginea Europei, nici pentru a-i plăsmui o realitate oarecare. Singura dată cînd "Comunitatea Europeană" părea să prindă forţe şi consistenţă, Franţa s-a răzvrătit şi a respins armata europeană. Cum să nu existe temeri, cu privire la germani, cînd îi vedem pe cale de a părăsi prada pentru o umbră? Si cum să nu fie ispitiţi să renunţe la o Europă, care nu este altceva decît un joc de spirit, o înşelăciune, o himeră, pentru a încerca norocul lor, în partea dinspre Uniunea Sovietică, unde li se promit avantaje concrete, o mărire a teri-

toriului, poate chiar vechile lor frontiere? Pentru ca ideea europeană să poată avea putere asupra poporului german, trebuie ca Europa să fie posibilă a deveni o realitate, o forţă, o entitate capabilă să exprime o voinţă şi să urmărească o politică. Trebuie ca Europa să poată fi un sprijin, în conflictul dintre vest şi est, care n-a încetat nici o clipă, şi să fie gata a sprijini popoarele cele mai expuse. O astfel de Europă trebuie să fie "construită" şi "organizată"; să-şi aibă constituţia şi legile ei, direcţia şi organele ei, puterea ei executivă şi un contact direct prin mijlocirea unei Adunări reprezentative, cu "poporul european".

Cu cît Germania este mai "rezistentă", hotărîtă să ţină piept sovieticilor, gata să-şi apere drepturile şi libertăţile, cu atît mai mult ea resimte nevoia de a se integra unui organism care să reprezinte o forţă reală. Este destul să treci prin Berlin, pentru a înţelege ce doresc şi ce aşteaptă cei mai buni dintre europeni, din lumea germană.

Dar tocmai în aceste locuri atît de expuse, cum este Berlinul, unde energia şi combativitatea sînt chiar condiţiile de supravieţuire, tocmai acolo carenţa Europei ar putea să provoace reacţii şi răsturnări violente. Nu se poate cere sentinelelor din avanposturi să reziste etern, în timp ce în posturile din spate, nimeni nu se gîndeşte să reziste.

Babeş-Bolyai Central University Library Cluj

Am trimis un articol, axat pe acest subiect, sub titlul: "Să se acţioneze repede", la Centrul European al Culturii. (...)

7 decembrie

R. Aron publică un articol judicios, în "Figaro", pentru a demonstra că e necesar să se aplice regula constituţională cu privire la dizolvarea parlamentului. Dizolvarea a fost prevăzută nu pentru cazurile cînd executivul şi legislativul s-ar afla în conflict (cum pretind specialiştii de la "Le Monde"), ci pentru cazul cînd parlamentul nu mai ştie ce vrea. Adunarea Naţională a ajuns la un punct cînd voturile cele mai contradictorii se cufundă în cea mai jalnică confuzie. Fusese hotărîtă, în principiu, o reformă electorală, după cum se hotărîse să se facă alegeri înainte de termen. Dar Adunarea nu

vrea să realizeze nici una dintre aceste hotărîri. Dacă nu s-ar proceda la dizolvare, în acest caz, faptul ar semnifica o voinţă de a se prelungi o supărătoare dezordine şi de a face inoperante, pe viitor, măsurile prevăzute de constituţie, pentru a limita stricăciunile unui parlament anarhic.

"Le Monde", dimpotrivă, fulgeră contra dizolvării, pe care inefabilul Sirius[1] o numeşte "înşelăciune", iar profesorul Duverger, un atentat care duce implacabil la frontul popular. Este ceea ce vrea "Le Monde": teza frontului popular este susţinută cu multe argumente demagogice, fără nici o consideraţie, pentru situaţia externă a Franţei, la rubrica "Tribuna Liberă", de un om de stînga, care trage cu urechea la spusele patronului. Acelaşi ziar aruncă săgeţi în favoarea... Mongoliei Exterioare, căreia China naţionalistă se îndîrjeşte să-i împiedice alegerea la O.N.U. şi care (după opinia acestui ziar)ar fi tot atît de "suverană" şi de "independentă", ca şi Polonia şi Cehoslovacia!

Ce mai e de zis?

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Excesele de limbaj ale lui Hrusciov, de-a lungul călătoriei sale în Extremul Orient, au reuşit să enerveze pe Nehru şi pe englezi. Churchill a ieşit din lunga lui tăcere pentru a-şi arăta uimirea cu privire la turneul de propagandă al ateliajului Bulganin-Hrusciov, în Indii şi în Birmania. Si Dulles se declară buimăcit. Lumea se irită, reclamă, se teme de urmările acestei schimbări al cărei scop este de a ridica Asia împotriva albilor. Dar nimeni din Occident nu îndrăzneşte să arate, cu acest prilej mîna apăsătoare a U.R.S.S.-ului, asupra Europei răsăritene. Nici un drept de recurs al albilor, pe lîngă popoarele albe. Oare nu şi Anglia şi Statele Unite se pregătesc să primească un pachet de ţări satelite ale U.R.S.S.-ului, la O.N.U.? Solidaritatea provocatoare uneşte pe cei roşii cu cei galbeni; părăsirea şi tembelismul, pe cei albi. Pentru ce Hrusciov s-ar jena să spună acestor domni occidentali ceea ce gîndeşte?

Stiri neliniştitoare de la Berlin. Sovieticii se pre-

---

1) Pseudonimul directorului Hubert Beuve-Méry.

gătesc să înăspreasscă viaţa, încă o dată. Si cum să nu o facă? Situaţia absurdă în care Aliaţii au lăsat Berlinul, la sfîrşitul războiului, oferă Moscovei putinţa de a întreţine tulburări în lume. Eden şi Mac Millan îşi propun să se ducă în Statele Unite, în luna februarie, pentru a vorbi acolo despre Germania. In februarie va fi prea tîrziu.

Nu există decît o singură formulă pentru a păstra Germania de partea Occidentului: Europa. Dar Europa aceea să fie o realitate, o voinţă, o forţă. Nimeni nu vrea în mod real ca această Europă să fie aşa. In cursul alegerilor franceze,nimeni nu îndrăzneşte să vorbească de Europa. Astfel, Germania va aluneca spre răsărit. Vom avea U.R.S.S.-ul pe Rin. Il vom avea şi pe Sena. Nu frontul popular are să-l oprească.

9 decembrie

S-a făcut!... Comisia nr.4 a aprobat rezoluţia canadiană prin care Consiliul de Securitate va aproba admiterea la O.N.U. a tuturor ţărilor pentru care nu se pune problema unificării; este vorba de pachetul celor 18 ţări. Tara noastră şi celelalte ţări au fost sacrificate cu entuziasm, aproape cu unanimitate. Ce frumos exemplu de solidaritate, din partea "lumii libere"! Trebuie să notez pe cei care s-au abţinut de la vot: Statele Unite, Franţa, Belgia, Grecia, Israelul.

Dar Statele Unite, chiar cînd s-au ferit de a participa direct la acest joc de masacru, au încercat să determine pe Ciang-Kai-Si să revină asupra "veto"-ului său. (...) Blocul de 18 ţări cuprinde, printre altele, Italia şi Irlanda. Sînt nenumăraţi irlandezi şi italieni printre alegătorii americani! Si iată cum "alegerile libere", care trebuiau să fie salvarea noastră, sînt interpretate spre dezavantajul nostru şi ne agravează aservirea. (...)

Dineu la Lily Serra, cu Rita Chica, Martha Bibescu, Claire Mavrocordat şi soţii Mabillot.

lo decembrie

Adunarea generală a O.N.U.-ului a înmormîntat propunerea canadiană (adoptată de comisia politică) prin care era recomandată admiterea pachetului de 18 candidaţi. (52 de ţări

au votat pentru; 2 contra; 5 abţineri).

Astăseară, Consiliul de Securitate trebuie să se pronunţe în ultima instanţă. China naţionalistă a anunţat că se va opune admiterii Mongoliei Exterioare. N-a renunţat la această hotărîre.

Se pare că s-au produs unele mişcări, în Adunare. Mulţi dintre delegaţi nu sînt deosebit de mîndri de tîrgul acesta scandalos, pentru care li se cere ratificarea.

Hervé Alphant a exprimat, în numele Franţei, unele rezerve de care vom putea să ne servim, într-o zi. El a declarat că, prin abţinerea Franţei, înţelege să marcheze sentimentul de nelinişte cu privire la chestiunea admiterii noilor membri. Apoi după ce a insistat asupra fidelităţii Franţei faţă de principiul universalităţii O.N.U.-ului, a declarat: "Tin să vă spun şi trebuie s-o spun cu fermitate: sîntem convinşi că oricît ar fi de dorit acest rezultat (adică universalitatea O.N.U.-lui, pentru Naţiunile Unite ar fi o greşeală plină de grele consecinţe, dacă am căuta s-o obţinem prin violarea Chartei. Nu-i nevoie să spun mai mult decît atît: pentru orice observator imparţial, Naţiunile Unite au ales, cu premeditare, calea de urmat între legalitate şi calea arbitrarului. In Franţa, nimeni nu va înţelege o astfel de treabă. Stim prea bine cît poate costa sfîşierea tratatelor, ca nişte bucăţele de hîrtie".Apoi o concluzie enigmatică: "Nu vreau să mă înfăţişez ca un profet al nenorocirilor; cred că mai e timp pentru a ne opri înainte de povîrnişul periculos în care am fost angajaţi ieri. Am încredere în înţelepciunea Consiliului de Securitate şi în aceia care nu vor întîrzia să arate Adunării recomandările sale".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce vrea să spună? Nu există decît un singur mod "de a se opri", de la o zi la alta, pe primejdiosul povîrniş:este dreptul de veto! In lipsă de ceva mai bun, şi pentru a nu se compromite, veto-ul chinez! Dar cine va susţine pe Ciang-Kai-Si, în dorinţa sa de a-şi face hara-kiri? Dulles poate că l-ar fi încurajat să şi-l facă, dar cu acest naiv care este Eisenhower, hotărît să behăie paşnic, la fiecare răspîntie a istoriei, nu se mai poate face politică. Printre cei care-şi dau seama de pericol, (fiindcă nu sînt numai canadienii, la O.N.U. ci şi alţii, serioşi şi conştiincioşi) o secretă dorinţă există, lesigur şi anume: să le pice un veto din cer.

De ce să fie împiedicaţi chinezii în acţiunea de a apăra Charta? Dacă Ciang-Kai-Si n-ar fi existat, ar fi trebuit inventat.

Dineu la Vollgruber, ambasadorul Austriei, cu "ambasadorul" Irlandei, cu soţii Coudenhove-Kalergi şi cu soţii Czernin.

Am făcut o vizită prinţului Nicolae.

11 decembrie

Factorul poştal mi-a adus două cărţi cu dedicaţii. Una este "Diane de Poitiers"[1], de Adrien Thierry; cealaltă se intitulează: "Lupescu", de Alice Moats. (...)

Trebuie să recunosc că a doua carte am citit-o de la un capăt la altul. Americana a legat povestea sa de prăbuşirea tronului lui Carol, în ultimii ani, în România. A avut dreptate s-o facă: toate formează o singură dramă. Cartea ziaristei este superficială, incompletă şi adesea fantezistă. Ea se complace în micile culise ale istoriei şi abuzează de cancanuri. Dar a înţeles că noroiul pe care îl mestecă pentru a-şi amuza cititorul american este plămădit cu sînge. Chiar şi dacă ea n-a înţeles, o înţelegem noi, citind-o. O înţelegem, fiindcă am trăit vremea aceea. In spatele fantoşelor absurde şi respingătoare, această "zeiţă" ieşită din spatele prăvăliei unui negustor, pentru a degrada un prinţ şi pentru a batjocori instituţiile unei ţări; apoi acest Puiu Dumitrescu, un valet de comedie, băiat bun, la urma urmei, un Scapin fără mincinoase viclenii, un Figaro fără geniu, care se distra restaurînd un tron, lăudînd atributele priapice ale stăpînului său; apoi acest object Urdăreanu, geniul rău al bandei, trăitor pe lîngă femei, exploatînd dragostea şi desfrîul, amestecîndu-se în aparatul de stat, inspirînd borfăriile şi crimele, murdărind pe rînd, puterea şi exilul, în spatele acestei lumi de cea mai josnică necinste, se afla o ţară care se prăbuşea.

---

1) Ca doamnă de onoare a reginei Franţei, sub domnia lui Francois I (1494-1547) Diane de Poitiers ar fi concubinat cu regele, pentru a salva viaţa tatălui său, implicat într-un complot. Riguros adevărat este doar faptul că ea a fost amanta prinţului moştenitor, Henri II, care era însurat cu Catherine de Medicis.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

In mijlocul frămîntărilor, atunci cînd gîndurile noastre şi neliniştile erau îndreptate înspre primejdiile externe, nu înţelegeam în ce măsură drama regelui Carol era un semn prevestitor al tragediei care ameninţa patria şi în care ţara avea să se cufunde. O ţară frumoasă, un popor adînc uman, inteligent şi înţelept, iar deasupra, rînjea această mască: pentru ca lumea să se înşele asupra amploarei catastrofei ce se petrecea acolo şi pentru ca o domnişoară americană să-şi poată culege, dintre dărîmături, un episod de istorie, elementele unei povestiri neruşinate.

12 decembrie

(...) Cină românească, la noi acasă: soţii Pop, soţii Soneriu, Monny Cruţescu. Se fac mari desfăşurări de forţe româneşti, bolşevice, în străinătate. Foştii burghezi servesc ca nişte catapulte. O delegaţie "culturală", condusă de acad. Stoilov se află la Paris, unde organizează festivale franco-române de muzică, (ieri s-a cîntat, la sala Gaveau, din opera lui Jora) şi de artă dramatică. S-ar afla la Paris şi Ralea, gata să plece în America, în cazul cînd România va fi primită la O.N.U.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Se anunţă, pe de altă parte, că o comisie de repatriere ar fi fost constituită, cu sediul la Berlin. Preşedintele comisiei ar fi Guţă Tătărescu, iar Ionel Pop, vicepreşedinte. Prezenţa acestuia din urmă - nepot şi moştenitor prezumtiv al lui Maniu - într-un astfel de comitet, ar putea fi de natură să mişte conştiinţele transilvăneşti şi naţional-ţărăneşti.

13 decembrie

Proiectul canadian a căzut, la O.N.U., mulţumită veto-ului chinez. Lăudat să fie Ciang-Kai-Si! - "Un personaj care nu reprezintă nimic - a spus Sobolev, sovieticul - a făcut să eşueze un proiect minuţios pregătit". Se întîmplă că acest personaj care nu reprezintă nimic, a fost singurul care, în momentul votului, a reprezentat spiritul şi textul Chartei. A fost, fără să vrea, poate, expresia legii. De aceea imprecaţiile care se ridică împotriva lui, din rîndul colegilor săi şi din ale publicului (se pare că şedinţa a fost publică, la

Consiliul de Securitate) nu reuşesc să ascundă adînca satisfacţie a altor delegaţii, care au văzut respingîndu-se ruşinoasa tranzacţie. Indeosebi, Franţa a scăpat bine: proiectul canadian îi asigura opoziţia a zece voturi: cinci ţări satelite şi cinci ţări arabe.

Amănuntele votării par a fi fost următoarele: primele patru ţări satelite au fost admise fără opoziţie (Statele Unite s-au abţinut) dar Mongolia Exterioară şi-a ridicat împotrivă veto-ul chinez. Pornind din acel moment, U.R.S.S.-ul a opus veto-ul său faţă de toţi ceilalţi candidaţi la admitere.

O.N.U. va trebui să renunţe la visul ei de universalism. "Atîta pagubă"!, cum se spune la noi.

14 decembrie

Sub titlul "Mori de vînt", Duverger se bucură de candidaţii la alegeri care au folosit argumentul "Europa": "De fapt - scrie inefabilul profesor - relansarea europeană este o iluzie. Nu există nici o şansă serioasă de a vedea producîndu-se alte părăsiri de suveranitate. Germania care a obţinut, graţie mitului european, tot ce putea să aştepte, are acum alte griji. Evoluţia internaţională îndepărtează de noi problema unificării vechiului continent. Europa se află la un punct mort: nu e cu putinţă să fie modificat în adîncime, actualul statu-quo".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Că Europa se află la un punct mort, Duverger nu putea să spună mai bine decît a spus-o. Grijile Germaniei se găsesc la Răsărit, iar Germania riscă să alunece în partea aceea. Dacă Europa nu se reface, ruşii vor ajunge pe Rin, apoi pe Sena. Afară de cazul cînd America n-ar susţine direct Bonn-ul, pe deasupra Franţei şi în defavoarea Franţei. Intr-un fel sau în altul, actualul "statu-quo" riscă să fie sensibil modificat. Si nu într-un viitor îndepărtat, ci curînd, poate, chiar mîine. In ce priveşte "evoluţia internaţională" aceasta se arată mereu mai solidară, într-o strîngere mereu mai neliniştitoare a popoarelor arabo-asiatice. Acesta o fi într-adevăr motivul care îndepărtează de noi unificarea vechii lumi?

Tot ceea ce emană de la Duverger, miroase a pretenţie şi a prostie. Nenorocirea este că el nu e un izolat. Există

mulţi francezi şi mulţi germani care au întors spatele ideii europene şi cred că pot căuta soluţii de viitor pe un plan strict naţional. In ce priveşte pe francezi, Duverger arată două cîmpuri de activitate spre care eforturile lor ar trebui să se îndrume, înainte de orice, fiindcă "ele comandă căile viitorului francez". (Numai aceste cuvinte "viitorul francez" par o prinsoare de iadeş!) Ar fi vorba, în primul rînd, despre reforma Uniunii Franceze: "Următorii cinci ani ai legislaţiei viitoare vor fi decisivi în această privinţă; în acest răstimp, Uniunea Franceză va fi pierdută sau salvată". Urmează expansiunea economică: modernizarea Franţei, reforma de structură în adîncime, formarea noilor cadre, dezvoltarea laboratoarelor şi a centrelor de cercetare etc.

Dar întrucît aceste idei ar putea să excludă grija construcţiei Europei? Si cum ar putea ele să ajungă la soluţii "definitive", fără sprijinul ideii europene? Cu U.R.S.S. pe Elba şi apoi pe Rin, Franţa îşi pierde toate atributele de mare putere şi nici o Uniune Franceză nu mai e posibilă. Ideea Europei Unite şi aceea a Uniunii Franceze se completează: cea de-a doua determină pe prima. Aceeaşi imposibilitate de a rezolva, în cadrul strîmt-naţional, problemele pe care le implică dezvoltarea "expansiunii economice". Centre de cercetare, laboratoare? La ce-ar mai servi dacă nu se începe dezvoltarea ştiinţei atomice şi a realizărilor ei? Si cum va putea fi asigurat progresul atomic, în frontierele actuale?

Indîrjirea stîrpei Duverger, împotriva Europei, este adînc antifranceză.

15 decembrie

Consiliul de Securitate a revenit asupra votului său. In cursul unei şedinţe "istorice", U.R.S.S.-ul, prin vocea lui Gobelev, a declarat că nu insistă în cererea de admitere a Mongoliei Exterioare, cu condiţia ca Japonia să fie, şi ea, exclusă din "pachetul" celor 18 candidaţi. (...)

Anticolonialismul, antieuropeanismul, antiliberalismul unora, bizuindu-se pe prostia, pe lipsa de energie, pe falsa dibăcie şi pe calculele false ale altora, constituie mai mult decît ceea ce trebuie pentru a bucura, pînă la culmea fericirii lor, pe O.N.U.-iştii fericiţi de a fi ajuns la "univer-

salitate"! Ce mai contează, în aceste convulsii, cînd o lume întreagă este condamnată să dispară, aceste biete ţări destinate să fie primele victime ale prăbuşirii Europei!

"Le Monde" comentînd rezultatele votului de la O.N.U., proclamă: "Treaba s-a încheiat printr-un succes al diplomaţiei sovietice". Evident, aşa e. U.R.S.S.-ul şi-a instalat sateliţii, apoi şi-a asigurat oarecare distanţă împotriva Japoniei. In ceea ce priveşte structura viitoare a ONU-lui, consecinţele vor fi vaste. Intr-adevăr: "Blocul sovietic îşi dublează forţa lui de reprezentare, neutraliştii vor construi un sfert din Adunare, arabo-asiaticii îşi vor continua jocul lor, iar vremea majorităţilor occidentale şi-a trăit traiul".

Diplomaţia pare un imens coş plin cu crabi, un coş cît un univers. De ce să ne temem, mai mult decît de-atît?

Dejun la soţii De Salis, la Legaţia Elveţiei, cu René Massigli, fina floare a diplomaţiei occidentale[1]. Acest om mîndru poartă doliul după Anglia, pe care a fost obligat să o părăsească, după o şedere de unsprezece ani, şi nu încetează să blameze imprudenţele Americii. Radio "Europa Liberă" este, pentru el, o crimă contra păcii lumii şi nebunia jenantă a exilaţilor. Soţia mea l-a întrebat: - Nu v-aţi folosit şi dv. de radio, în timpul Rezistenţei Franceze? (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ce rol va juca Europa, în campania electorală franceză? (...) Cîţiva oameni politici n-au şovăit să atace frontal această problemă: "Trebuie să construim Europa _ a spus Pinay - pentru ca folosirea progresului tehnic să fie raţional şi extins la maximum. Pentru ca energia atomică să-şi afle cîmpul său de dezvoltare, pentru ca o piaţă îndestulătoare să răspundă diviziunii muncii posibile, în toate ramurile economiei, trebuie să facem Europa, pentru ca acest continent să fie în măsură să stabilească dialogul cu cele două continente şi anume cu Statele Unite şi U.R.S.S." Este teza de "relansare europeană", "pool"-ul atomic şi piaţa.

---

1) Ironia face aluzie la faptul că Massigli a fost unul dintre protagoniştii Pactului în Patru (Hitler-Mussolini-Flandin-Mac Donald) care a eşuat în urma protestelor Uniunii Sovietice şi Micii Inţelegeri.

Ne putem aştepta ca mişcarea M.R.P. să intre în amănuntele problemei şi să exprime, prin glasul lui Schumann, al lui Teitgen, poate chiar al lui Bidault, proiecte mai concrete, de integrare europeană. Planul Spinelli, adică apelul către "poporul european" de a intra în discuţie şi de a spinteca balaurul "statul-naţiune", nu va ajunge în faţa alegătorilor. Timpul este prea scurt şi în încîlcirea partidelor care se înfruntă, patimile care s-au dezlănţuit nu lasă putinţa de a se vedea ridicîndu-se partidul Europei. In consecinţă, ne putem teme că, în faţa atîtor eforturi de apropiere şi în faţa presiunilor sovietice, Germania nu-şi va găsi grabnic sprijinul european ce i-ar fi necesar, din partea vecinilor săi occidentali.

Totuşi, în Franţa, nu lipsesc minţile sănătoase care ar vrea să folosească perioada electorală, pentru a defini mai precis ideea europeană şi pentru a aduce în faţa judecăţii poporului tezele, adesea contradictorii, ale campionilor europeni.

"Figaro" a organizat o discuţie "în jurul unei mese rotunde", care nu e lipsită de interes. Insă, vai, concluziile acestui sos oratoric, între oamenii inteligenţi şi hotărîţi să fie "europeni", sînt foarte puţin concludente.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Reţin opiniile lui Michel Debré, Guy Mollet şi Raymond Aron. Primul apără teza "confederaţiei", adică strînsa colaborare între guvernele europene, prin mijlocirea şefilor lor, "pentru a determina o atitudine comună asupra problemelor fundamentale ale vechii noastre lumi, luarea unei atitudini a alianţei occidentale, în politica lor internă, atitudine faţă de blocul sovietic, problema socială şi politica africană".Debré este un adversar îndîrjit al supranaţionalităţii (maşina de fărîmat naţiunile!); al "micii Europe", ca organism destinat să ajungă sub o conducere supranaţională; şi al tuturor instituţiilor tehnice şi economice, care n-au alt scop decît acela de a sluji pe purtătorul ideii supranaţionale.

Guy Mollet, a cărui opinie contează mai mult,fiindcă este nu numai preşedintele Consiliului Europei, ci şi secretarul general care duce la luptă partidul socialist, este un partizan convins al principiului supranaţional: 'Ceea ce mă interesează mai ales este supranaţionalitatea". Ar vrea să

impună acest principiu ca pe un "criteriu de plecare",fiindcă consideră "ierarhia supranaţională" ca un mijloc indispensabil spre a ajunge la o Europă unită. Astfel, convingerile sale se întîlnesc cu acelea ale M.R.P.-ului, partid politic pe care îl atacă cu vehemenţă. Argumentele lui Guy Mollet sînt foarte asemănătoare celor pe care le folosesc în articolele şi conferinţele mele; asta vrea să spună că îl aprob în întregime. "Gîndirea mea - spune Guy Mollet - porneşte de la trei constatări: în primul rînd, niciuna dintre problemele puse ţărilor Europei nu este solubilă la scara naţională. Bugetul, moneda, reconstrucţia, materiile prime, apărarea nu pot fi luminate decît lărgindu-le cadrul. In al doilea rînd: mozaicul european, aşa cum se înfăţişează el pe harta lumii, este atît de fărîmiţat, încît niciuna dintre ţările componente nu-şi poate face iluzia, dacă s-ar închista în sine-însăşi, că ar putea să mai cîntărească ceva pe planul internaţional, sau de a juca vreun rol în construcţia păcii. A treia constatare: nu există altă soluţie a problemei germane decît aceasta: Europa. Pentru noi, francezii, există o problemă germană. Ne aflăm în faţa acestei întrebări: trebuie Germania să-şi redobîndească deplina ei suveranitate? Mă unesc aici cu Léon Blum. In timpul războiului, el scria: pentru Germania, nu se iveşte decît o singură soluţie şi anume de a se integra într-un ansamblu superior ei înseşi, capabilă să o ajute, să o orienteze şi chiar să o domine".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Guy Mollet completează aceste consideraţii privitoare la Germania: "Dacă, în cei cinci ani care vin, nu vom găsi vreun mijloc pentru a integra Germania într-un sistem european, ea va semna un nou pact germano-sovietic. Ce se va întîmpla în ziua cînd Rusia va oferi Germaniei debuşeurile sovietice, dacă pînă atunci nu vom fi realizat piaţa comună europeană?". Guy Mollet încheie amintind o altă teză a lui Léon Blum: "Societatea umană există , începînd din momentul cînd individul a încetat să pretindă vreo suveranitate individuală, acceptînd regulile şi autoritatea, ambele aşezate mai presus de el; de abia atunci, individul dispune de o adevărată independenţă. Acelaşi raţionament este valabil şi pentru state".

Raymond Aron a intervenit în discuţie pentru a

enunţa unele criterii pertinente, însă nu a formulat concluzii. El a adus o obiecţie, pe bună dreptate, lui Debré, arătînd că o colaborare între guvernele suverane, înguste, aşa cum sînt ele, nu va izbuti niciodată să formuleze o politică comună cu privire la cauzele care au împărţit Europa. Această constatare era firesc să fi împins pe Aron în lagărul federaliştilor. Dar el n-are curajul să facă acest pas. El nu vede decît o singură înţelegere supranaţională, posibilă în acest moment: aceea a "pool"-ului atomic. In ce priveşte restul, se teme că Guy Mollet, vorbind despre naţional, despre internaţional, despre supranaţional "ar fi lărgit prea mult aceste dezbateri". El crede că "obiectul ce se află în cauză este mult mai limitat". De ce? Se pare că Guy Mollet se află în miezul problemei şi nu l-a depăşit. In plus, Aron socoteşte ca "foarte periculoasă alternativa pusă de Guy Mollet: sau integrarea europeană, sau pactul germano-rus, adică dezastrul. Toată lumea riscă să concludă: sau catastrofa este inevitabilă; sau atracţia înspre Rusia sovietică este atît de mare încît nici o formulă politică nu o poate stăvili. Dacă această atracţie nu este reală, atunci realitatea economică va avea ultimul cuvînt. Intreg comerţul Germaniei se face cu lumea liberă; Rusia şi sateliţii ei n-au mare lucru să-i ofere".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

André François-Poncet, care lua parte la discuţie, a observat numaidecît: "Acum vin din Germania şi nu mai sînt atît de optimist ca dv.".

Nici eu! Cred că raţionamentul lui Aron, cu privire la Germania, este absolut fals.

Chiar dacă ar fi exact că interesele economice ale Germaniei s-ar afla în Occident (or fi ele acolo, într-adevăr?; şi nu astăzi, cînd U.R.S.S.-ul n-are mijloace să plătească, pentru a ajuta Germania mai substanţial, ci mîine şi poimîine - fiindcă atunci cînd e vorba de a se înhăma la o misiune cum este aceea a reconstrucţiei Rusiei, sau mai exact a construcţiei U.R.S.S.-ului, germanii ca şi ruşii voiesc să vadă foarte departe) n-ar fi un motiv suficient pentru ca Germania să evite catastrofa. Ceea ce a fost hotărîtor, în pactul germano-sovietic, nu trebuie căutat doar în interesul economic - deşi era de socotit şi acesta - ci nevoia de securitate în putere, sau dacă vrem, gustul pentru putere, pur şi simplu. (M-am re-

ferit la "Preliminariile" mele şi anume la marea "Landermasse", căreia nimeni n-a putut să i se opună). O Rusie care ar elibera Germania răsăriteană, oferindu-i frontierele poloneze, pentru a mîngîia poporul german reunificat,cu cîteva planuri vaste de cucerire, ar triumfa asupra celor cîteva avantaje pe care i le oferă republicii de la Bonn, comerţul cu Occidentul, dacă Occidentul n-ar mai avea altceva să-i ofere.

Insă ceea ce Occidentul trebuie să ştie să ofere Germaniei, pentru a evita "catastrofa", nu poate fi numai piaţa comună (asupra acestui punct teza lui Guy Mollet este prea limitată, nicidecum prea întinsă); ceea ce trebuie să i se ofere este o politică comună, un sprijin politic sigur, o securitate politică. Pentru Germania, termenul "securitate" nu conţine numai o noţiune defensivă, nu e numai o asigurare contra agresiunii, ci şi sentimentul că asociindu-se, integrîndu-se într-un organism de o mai mare putere, ar putea să spere rezolvarea problemei ce-i stă pe inimă: reunificarea. Securitatea Germaniei nu poate fi despărţită de ideea reunificării.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ideea pe care o apăr aici pare, în ochii multor francezi, periculos de dinamică. Puţin le pasă lor de reunificarea Germaniei şi nu ţin să se constituie în Europa "un bloc de putere".

Dar dacă ei nu fac această treabă, dacă Germania nu găseşte un sprijin la vest, cu sau fără comerţul occidental, ea va aluneca inevitabil spre răsărit. Aceasta ar fi catastrofa. Singurul mijloc pentru a stăvili o dezvoltare cu aceasta, ar fi să se înţeleagă cu U.R.S.S., pentru o soluţie de echilibru în Europa. Dar o astfel de soluţie este imposibilă. Geneva a dovedit-o. U.R.S.S. nu doreşte echilibru în Europa; ea vrea Germania, adică vrea să-şi asigure, prin orice mijloace, preponderenţa blocului răsăritean.

Cînd astfel de forţe se află în joc şi cînd miza patimilor, a ambiţiilor şi a eforturilor dezlănţuite devine atît de imensă, bietele legături comerciale prin care Aron crede că poate fi reţinută Germania, la marginea Occidentului, se dovedesc şubrede şi friabile.

Adevărul este că foarte puţini francezi, chiar

printre cei mai buni, vor accepta să vadă situaţia atît de tragică în realitatea ei. Prea puţini europeni, chiar dintre cei mai convinşi, îndrăznesc să gîndească pînă la capăt ideea Europei, pînă la limitele ei ultime, singurele valabile.

16 decembrie

Slujbă funebră pentru Alexandru Proca[1)], în jurul căruia s-a adunat cea mai mare parte a coloniei româneşti, la biserica ortodoxă din strada Jean de Beauvais. Omul care pleacă dintre noi a fost un suflet curat, un savant pe care matematicile, cărora li se devotase, l-au ajutat să treacă prin vremurile ce trăim, cu onoare şi seninătate, îndurîndu-şi cu mult curaj o boală teribilă, fără să-şi fi agonisit nici barem putinţa de a-şi plăti singur un loc la cimitir. In jurul corpului său neînsufleţit, s-au adunat oameni celebri, aducîndu-i ultimul omagiu "pentru strălucitele servicii pe care defunctul le-a adus ştiinţei franceze". (...)

17 decembrie

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cei "mari" au descoperit pericolul sovietic. Le-a trebuit timp, dar de data asta, s-a făcut!... Intruniţi la Paris, unde se ţin şedinţele O.T.A.N. şi ale Uniunii Europene Vestice, ca şi ale altor organizaţii indicate prin litere majusculare, Dulles, Mac Millan şi Pinay au denunţat cu umor maşinaţiile cuplului Bulganin-Hrusciov, în Indii şi în Birmania. "Provocările" cuprinse în cuvîntările acestor doi celebri călători par a fi depăşit măsura, fără îndoială. Cuvintelor sediţioase şi jignitoare, rostite cu privire la "colonizatorii" occidentali, li se adaugă furniturile de arme propuse egiptenilor (pentru a le îngădui să sprijine, prin argumente convingătoare ca acestea, gîlceava cu Israelul) şi ofertele unui ajutor economic şi tehnic făcute popoarelor înapoiate, din Asia. De la Nil, pînă în Pacific, sovieticii par a fi în plină ofensivă "psihologică", pentru a spori ascendentul a-

1) Matematicianul Al.Proca, fiul profesoarei Adela Proca, fostă directoare a liceului de fete "Carmen Silva" (în anii 1900), s-a stabilit de mult în Franţa, s-a devotat ştiinţei şi a trăit departe de viaţa politică, ca şi Pius Servien Coculescu şi Matila Ghyka.

supra continentelor vecine şi pentru a duce Europa la eşec.

Pinay a definit politica Sovietelor astfel: "Socotind, fără îndoială, că primul obiectiv sovietic a fost atins şi că frontul european este stabilizat, politica este purtată asupra Asiei şi asupra Orientului Mijlociu. U.R.S.S. intră în competiţia economică şi aruncă o sfidare Occidentului. Blocul sovietic procedează la cumpărări de materii prime, vitale, pentru economia unor anume ţări, ca bunăoară orezul birman sau bumbacul egiptean; vinde arme ţărilor arabe; multiplică ofertele de cooperare tehnică; chiar şi în domeniul atomic, deschide pieţe şi credite, în condiţii foarte favorabile". Această politică "poate avea, în unele regiuni, repercusiuni psihologice considerabile, în strategia sa generală; U.R.S.S. va dispune, într-un răstimp destul de apropiat, de noi mase de manevră. Occidentul trebuie să se apere nu numai în domeniul militar, ci şi în acela economic. Dacă sovieticii îşi deplasează punctele sale de atac, trebuie şi noi să ştim a fi mobili". In aplauzele colegilor săi, Pinay a încheiat: "Trebuie să facem din organizarea noastră o comunitate tot atît de militară, pe cît de economică şi politică. Nu este de crezut că prin resursele noastre laolaltă n-am putea izbîndi, cauza noastră fiind aceea a bunului trai pentru toţi şi a libertăţii pentru toţi. Dar dacă, în ordinea pur materială, în mod obiectiv, am dobîndit avantaje, nu sînt tot atît de sigur că, în ordinea psihologică, am manevrat tot aşa de bine, în ultimii ani".

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Vai, de trei ori vai! Această mărturisire, oricît de sinceră, nu ne îngăduie să prevedem o redresare reală, într-un termen scurt. Competiţia economică, între U.R.S.S. şi Occident, chiar dacă s-ar întoarce spre avantajul europenilor şi al americanilor, nu poate să rezolve problema "psihologică". In acest domeniu economic, ca şi în celelalte, cele două părţi luptă prin metode diferite. Pentru U.R.S.S., ajutorul economic pe care îl propune este un mijloc de a se insinua, prin propagandă, în spirite; caută să pună stăpînire pe aceste minţi, folosind ideologia şi disciplina comunistă, cu scopul de a-şi deschide calea unei dominări politice. In ziua cînd popoarele ajutorate vor fi sătule de binefăcătorii lor, va fi prea tîrziu pentru a-şi putea arăta ingratitudinea: to-

talitarismul comunist va fi pus stăpînire pe ei, cu picioarele şi mîinile legate. Ajutorul economic occidental n-are nimic asemănător. "Capitaliştii occidentali" le vor furniza mărfurile şi vor trimite creditele, într-un spirit liberal, fără să caute să exercite nici o influenţă asupra clienţilor africani şi asiatici. Cum nerecunoştinţa este regula marilor tranzacţii dintre popoare şi state, vor izbucni cu mereu mai multă forţă, toate vechile ranchiune anticolonialiste ce le vor sări în ajutor şi se vor găsi destui comunişti, pe alocuri pentru a denunţa pofta de cîştig şi exploatarea neruşinată cărora s-au dedat profitorii străini.

Desigur, nu este un argument împotriva politicii preconizate de Pinay. Ar fi primejdios să fie părăsit, în mîinile sovietice, monopolul ajutorului economic destinat regiunilor înapoiate. Nu trebuie să aşteptăm dintr-o competiţie care începe aşa, vreun succes substanţial, pe planul psihologic. (...)

A publica nişte comunicate răsunătoare vestind iniţiative economice, datorite forţelor reunite ale Occidentului şi a accepta simultan îngroparea şi legitimarea crimelor sovietice, în Europa orientală, a face planuri de izbîndă, la Paris şi a participa la organizarea înfrîngerii, la New York, a înainta prin vorbe, şi a se retrage prin fapte, pe teren, iată cauza care distruge autoritatea Occidentului.

Atîta timp cît "marii" nu vor fi înţeles acest lucru, (şi nu e nici un semn de a fi înţeles) ei nu vor înceta de a "manevra rău" în "domeniul psihologic". (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La sfîrşitul anului 1955, iată itinerarul deplasărilor şi conferinţelor mele:

Versailles: Comitetul Executiv al Mişcării Europene (12 iunie).

Strasbourg: Adunarea Ţărilor Captive (1-4 iulie).

Bonn: Conferinţa în faţa "Marelui sfat" al Cercului Parlamentar German (13 iulie).

Lucerna: Congresul Internaţionalei Liberale (31 august - 3 septembrie), după care m-am întors la Geneva.

New York: Adunarea Ţărilor Captive (24 septembrie-14 octombrie).

Geneva: A doua Conferinţă a Celor Patru (29 octombrie - 13 noiembrie).

Berlin: Europa-Union (25 - 28 noiembrie).

21 decembrie

Pentru sfîrşitul anului, am trimis un articol ziarului "Figaro", comentînd comunicatul O.T.A.N.-ului şi votul O.N.U.-ului, iluziile şi realităţile lumii occidentale şi un expozeu, cu acelaşi subiect, pentru "Neue Zürcher Zeitung". (...)

23 decembrie

Bulganin şi Hrusciov s-au întors la Moscova, triumfători. Nu le şade bine triumful modest. Tonul declaraţiilor se ridică pînă la îndrăzneală: "Colonialismul este o ruşine şi trebuie să dispară numaidecît! Am spus-o, în timpul călătoriei noastre şi am întîlnit oameni care nici nu voiesc să audă de aşa ceva. Cu atît mai rău! Dar ne-a plăcut să le-o spunem şi chiar să le-o repetăm". După aceste frumoase vorbe, o ameninţare: "U.R.S.S., China şi Indiile sînt o forţă invincibilă". Nu s-a găsit nimeni în Occident care să le răspundă:-Dar colonialismul sovietic? (...) De asemenea, nu e nimeni care să grăbească indispensabila operă de integrare europeană. ("Europa este un punct mort - scrie Duverger, în "Le Monde" - ; idealul european este o moară de vînt").

Dimpotrivă, toată lumea face front pentru a apăra ..."destinderea"! Mendès învinuieşte pe Pinay de a compromite "destinderea", prin vorbe imprudente. Mauriac îndeamnă catolicii să voteze pentru "stînga", adică pentru tensiunea internă (război M.R.P.-ului! Jos Europa!) şi pentru destinderea externă... cu U.R.S.S.

Si în Anglia: Eden îşi remaniază guvernul. Mac Millan a mers prea departe; a folosit un limbaj sarcastic şi ferm, care de multe ori a displăcut lui Molotov. Toate faptele contrazic diplomaţia lui Sir Anthony Eden: aceşti doi oameni se suportă greu unul pe altul. Mac Millan va trece la Departamentul Eşichierului.

Albert Müller de la "N.Z.Zeitung" mi-a spus că

Bretano[1], pe care l-a văzut la Paris, i-a arătat temerile sale cu privire la mutarea fostului ministru al Foreign Office-ului. Bonn avea încredere în Mac Millan; în unele cercuri ale Cancelarului, au fost exprimate unele temeri cu privire la prudenţa lui Eden, care aducînd la Afacerile Externe pe tînărul Selwyn Lloyd, şi-a rezervat o influenţă mai directă asupra acestui minister.

Acelaşi Bretano ar fi spus lui Albert Müller că Pearson, activul ministru al Afacerilor Externe canadian (părintele proiectului canadian pentru admiterea, la O.N.U., a pachetului de 18) era pe punctul de a ţine un discurs, la ultima reuniune a O.T.A.N.-ului (la Paris, în săptămîna trecută) pentru a propune desprinderea Germaniei, de Occident, cu scopul de a-i înlesni negocierile cu Moscova. Bretano a intervenit exact la timp pentru a informa această eminentă ridiche despre ce e vorba. Pearson s-a lăsat convins, apoi, cu o perfectă bună-credinţă, a declarat, în faţa O.T.A.N.-ului, exact contrariul vorbelor pe care voia să le rostească!

Iată de cine atîrnă lucrurile de politică înaltă! Dacă vreunul dintre noi ar fi explicat lui Pearson ce înseamnă un satelit sovietic - cine ştie! - poate că acest om onest s-ar fi abţinut de a ne încurca atît de oribil, la O.N.U.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

"France-Soir" înştiinţează că Titel Petrescu a aderat în mod oficial, la regimul comunist (printr-o scrisoare publicată în "Scînteia") şi ar fi cerut tuturor partizanilor săi să-l urmeze. Treaba asta este serioasă, fiindcă omul care a stat şase ani la închisoare, avea autoritate şi greutate. Republica Populară are, de aci înainte, trei nume de pus în faţă, trei "foşti" care oferă garanţia lor stărilor de drept existente în ţara bolşevizată: un liberal, un naţional-ţărănist şi un socialist[2]. Iată materie de exploatat, pentru toţi progresiştii şi "tovarăşii călători" ai lumii.

Am primit vizita lui Cosăcescu şi a inefabilului Emilian Berea, care "se ocupă", în calitate de "consilieri ju-

---

1) Ministrul de Externe al R.F.G.

2) Se face aluzie la Gh.Tătărescu, Ionel Iap şi Titel Petrescu.

ridici", de afacerile lui Mircea Lambrino. Acest tînăr a reuşit să fie recunoscut, prin tribunalele portugheze, ca fiu legitim, ca primul născut al regelui Carol. Sentinţa este perfect echitabilă, fiindcă nu există nici o raţiune valabilă pentru ca anularea, din motive politice şi dinastice, a căsătoriei încheiate legal, de prinţul Carol cu Zizi Lambrino, la Odesa, în 1917, să aducă prejudicii fiului care s-a născut din acest mariaj. Regele Mihai, care la început nu ridicase nici o obiecţie, în procesul de revendicare a paternităţii, intentat de Mircea Lambrino, a intervenit mai tîrziu, cerînd revizuirea sentinţei. Rău sfătuit, de Lazăr, a fost respins de două ori de instanţe ale justiţiei. Lambrino încearcă acum să-şi pună în valoare drepturile la moştenire, fără să ridice totuşi nici o pretenţie la succesiunea sa la tron. Ar vrea să ajungă la un acord amical cu Mihai, pentru a-şi asigura existenţa materială, oferind toate asigurările posibile acestuia din urmă că nu va pretinde niciodată vreun drept de natură a tulbura ordinea succesorală a dinastiei.

Dar Mihai nu vrea să împartă nimic, cu nimeni. Aşa cum tatăl său Carol, care a lăsat pe Zizi Lambrino să moară la spital, pe seama milei publice, fără să-i fi dat nici un ajutor, nici ei, nici fiului lor, tînărul rege Mihai s-a hotărît să nu recunoască afacerea Lambrino. El este împins pe această cale nu numai de sinistrul berbec, care a comis toate năzbîtiile cu privire la acest subiect, ci şi de "guvernul său" adică de echipa Vişoianu-Veniamin. Aceştia cred probabil că dacă Mihai ar recunoaşte legitimitatea legăturilor care-l înrudesc cu Lambrino, acesta din urmă zadarnic s-ar obliga să nu reclame coroana; nimic nu l-ar împiedica pe Lambrino să devină jucăria unei clici dornice, să susţină un nou pretendent la tron, fie chiar numai pentru a ruina, în mod definitiv, puţinele şanse ce i-au mai rămas lui Mihai de a se urca vreodată pe tron!...

De aceea, "guvernul" a sfătuit pe maiestatea sa să nu vină în ajutorul nevoilor urgente ale lui Lambrino, decît dacă fiul lui Zizi va renunţa, prin acte, la toate drepturile şi titlurile incluse în sentinţele rostite în favoarea sa, în Portugalia. Acest lucru, bineînţeles, Lambrino nu-l poate face, fiindcă nu se poate opune unei judecăţi de ordin public.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Lucrurile acolo au rămas. Sînt pregătite alte procese; scandalul va izbucni şi va face multă gălăgie. "Avocaţii" lui Lambrino mă roagă acum, să intervin pe lîngă Mihai, pentru a înlesni un acord care să evite procesul. Am refuzat categoric. Mihai mi s-a arătat surd la cele mai urgente apeluri de ordin politic şi naţional pe care i le-am adresat; nu-mi va acorda nici o atenţie, în treburile sale de familie. Numai un individ ca Lazăr dispune, în mod exclusiv, de încrederea lui Mihai. Chiar şi prezenţa lui Berea pe lîngă Lambrino, este jenantă. Dacă n-ar fi decît această dovadă a înrudirii între Mihai şi Mircea (amîndoi, cei mai mari voevozi ai Munteniei!) chestiunea ar fi fără replică. Amîndoi sînt copiii aceluiaşi tată. Dar sîngele nu minte: Carol lucra prin Urdăreanu; Mihai lucrează prin Lazăr; iar Lambrino lucrează prin Berea. Printre atîţia "mari", nu e loc pentru un om cinstit.

Am adăugat totuşi, pentru Cosăcescu, care e desigur, mai serios decît colegul său, că aprob ideea de a trimite o scrisoare către rege, rugîndu-l, înainte de izbucnirea unui supărător proces, să încheie prin bună-înţelegere unele pretenţii materiale ale fratelui său. Nu cred în succesul unui asemenea procedeu, dar se cuvine să-l încercăm. Este de datoria lui Lambrino, ca român, să facă tot posibilul, în vederea unui acord, înainte de a fi recurs la un proces care, în mod sigur, va provoca scandal.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Pe de altă parte, nu văd pentru ce un gest de echitate din partea regelui - fiindcă Lambrino este intentestabil copilul lui Carol, un copil legitim - ar putea să prejudicieze un interes al dinastiei. Afacerea Lambrino este cunoscută şi nu mai poate fi înnăbuşită. Cu, sau fără vreo recunoaştere din partea lui Mihai, se poate ajunge la o "revendicare a coroanei", montată şi exploatată de aventurieri şi de răuvoitori, pe care de altfel ţara ar respinge-o cu unanimitate. Un act prin care Lambrino ar declara solemn că nu pretinde nici un drept la tron, n-ar avea cine ştie ce valoare, dar ar fi, pentru ordinea dinastică actuală, un plus şi nicidecum un minus. Refuz să cred, în zilele noastre, după toate cele ce s-au petrecut şi se vor mai petrece, că un rege ar putea să-şi consolideze drepturile (atît de zdruncinate!) refuzînd să ia act de o situaţie limpede şi legitimă. Ar risca să-şi piardă

prestigiul ce i-a mai rămas, căutînd să eternizeze un act nedrept şi imoral.

Faptul că, în fiecare zi, ni se descoperă un nou "cadavru", uneşte cauza lui Mihai cu aceea a "guvernului"său, falsificînd astfel soluţia normală şi echitabilă a problemei organizării rezistenţei noastre. Ieri, afacerea fondurilor; azi, afacerea Lambrino; atîtea afaceri secrete în care se înnoadă codiţele de colaborare intimă şi de complicitate. (...)

Preşedintele Eisenhower a înştiinţat că se simte destul de bine pentru a-şi relua conferinţele de presă, în ianuarie. Acest lucru a reaprins speranţa republicanilor de a vedea pe general, prezentîndu-se încă o dată, la alegeri. Ike ar greşi dacă nu s-ar cruţa; nenorocirea soseşte atît de repede!

Scherwood, biograful lui Roosevelt, povesteşte că eroul său îşi aşezase în faţa mesei de lucru, portretul lui Wilson: de cîte ori era vorba să ia o hotărîre, privea portretul, ca să nu cadă în aceleaşi greşeli ca predecesorii săi. In privinţa greşelilor, Franklin Roosevelt n-a ratat niciuna. "Dictatul" de la Versailles este un model de mare diplomaţie, pe lîngă declaraţia de "capitulare fără condiţii" de la Yalta şi de încredere în Unchiul Jo. (...)

BCU Cluj / Central University Library Cluj

24 decembrie

(...) Sărbătorim noaptea de Crăciun. Masa de familie s-a terminat printr-o aventură întristătoare. In clipa cînd intram în biserica poloneză, pentru slujba de la miezul nopţii, am fost îmbulziţi şi respinşi de o ceată care ieşea într-o dezordine zgomotoasă de acolo. In mijlocul acestei mulţimi, se agita un flăcău care urla cu disperare. Era un beţiv care tulburase slujba religioasă cu zbieretele sale; acum, credincioşii îl alungau, ghiontindu-l cu pumnii şi cu picioarele. Pînă la urmă, el a căzut între două automobile staţionate în Rue St.Honoré, de unde se auzea plînsul unei femei şi văicărelile unui băiat. Ne-am întors acasă grabnic, urmăriţi de imaginea acestei mizerii, la sfîrşitul anului nostru.

26 decembrie

Pentru "Le Monde", Crăciunul actual este un Crăciun de pace: "Niciodată umanitatea n-a sărbătorit această zi cu mai puţine gînduri ascunse. De data asta, Crăciunul este sărbătorit sub semnul destinderii".

Ca dovadă a spuselor sale, "Le Monde" invocă euforia generală: "In Anglia şi în Statele Unite, toate recordurile comerciale au fost depăşite, iar dincolo de Cortina de Fier, bucuria populară s-a revărsat deplin".

Dovezi suplimentare: în Polonia şi în Ungaria, populaţia a serbat aceste zile, iar ca o culme a toleranţei şi bunăvoinţei, presa sovietică a reprodus ultima enciclică a Papii. Cine ar putea cere mai mult, văzînd că Roma profită de spiritul Genevei? In această universală bucurie, este desigur şi ceva neplăcut. Ziarul scrie, în treacăt: Algeria e în flăcări, furtuna bîntuie în Africa de nord şi în Orientul Mijlociu; U.R.S.S.-ul, după ce a făcut înconjurul Asiei, se pregăteşte pentru un nou "dialog" cu Occidentul. Dar toate astea interesează atît de puţin...

BCU Cluj / Central University Library Cluj

27 decembrie

Am consacrat cronica de Crăciun, la radio "Europa Liberă", propagandei urmărite de Republica Populară Română, pentru a ne convinge să ne întoarcem acasă: "In acest sfîrşit de an, chiar în ajunul sărbătorilor, a fost înscăunat,la Berlinul răsăritean, un Comitet pentru repatrierea românilor aflaţi în străinătate.

De ce tocmai în Berlinul răsăritean? Este oraşul, sau mai bine spus, partea comunistă a unui oraş, de unde lumea apuseană poate fi mai uşor atinsă. Din acest post înaintat al vocii Moscovei, poate fi auzită mai uşor şi poate răzbate mai departe.

Faptul de a fi ales Berlinul prezintă însă un cusur: stările din Berlinul răsăritean sînt bine cunoscute pretutindeni. Cînd se ridică voci din raiul bolşevic, ca să vestească fericirea ce ar dăinui acolo, cît de uimitor este "progresul" în republicile populare, lumea se gîndeşte la Berlinul răsăritean, priveşte peste barierele care taie oraşul în două şi judecă.

Cine a trecut prin locurile acelea, aşa cum recent mi-a fost dat şi mie s-o fac, poate măsura cu ochii şi cu mintea deosebirea dintre Berlinul liber şi Berlinul sovietic, uriaşa depărtare, în timp, între cele două lumi care se ating aici, în spaţiu.

La vest, printre frumoasele clădiri ce răsar din ruinele războiului şi care se ridică văzînd cu ochii, lumea mişună pe străzi, prin localuri publice şi magazine, bine hrănită, bine îmbrăcată, vioaie şi plină de viaţă. De îndată ce treci în zona răsăriteană, te afli într-o regiune rămasă în urmă, de secole: lumea e tăcută, sărăcăcioasă, ca şi cum ar fi fost lăsată în părăsire. Ritmul vieţii se încetineaşă, trecătorii cu privirile în pămînt se furişează de-a lungul unor clădiri dărăpănate, care mai poartă semnele neşterse ale luptelor pustiitoare ce au bîntuit pe aceste locuri. Ici şi colo, se ridică un monument spre gloria stăpînitorilor de azi; dar printre alte amintiri cioplite în piatră şi menite să păstreze vie teama faţă de cotropitorii străini, aceştia nu fac decît să extindă atmosfera înnăbuşitoare a regimului de ocupaţie.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cele două lumi sînt atît de învecinate, încît minciuna nu poate trece peste barierele oraşului. Berlinezii din vest ştiu, văd şi aud ce se petrece în Berlinul răsăritean şi împreună cu ei, lumea întreagă a Occidentului urmăreşte spectacolul ce se desfăşoară dincolo de Cortina de Fier. Berlinezii din est prind şi ei de veste despre felul cum trăiesc concetăţenii lor mai fericiţi din zona apuseană. De aceea, se şi întîmplă că, fără încetare, de zece ani încoace, sute de mii de locuitori încearcă să scape din zona răsăriteană, căutîndu-şi un adăpost în lumea liberă.

Iată deci locul unde R.P.R. a găsit cu cale să instaleze Comitetul pentru repatriere: este locul care produce, în fiecare zi, cel mai mare număr de repatriaţi.

Iar ca să dea acestui Comitet o autoritate mai desăvîrşită şi mai multă putere de convingere, l-a înzestrat, printre alţii, cu cîţiva bărbaţi politici din trecut, proaspăt ieşiţi, sărmanii, din puşcăriile comuniste. Nu vom avea cuvinte de osîndă, nici de dispreţ pentru aceşti nenorociţi, fiindcă nu se cuvine celor ce trăiesc în libertate să judece

pe aceia asupra cărora apasă grozava povară a tiraniei. Vom spune doar că nu tocmai ei sînt cei mai indicaţi, după ce au zăcut prin închisori, să împărtăşească credinţele unor stăpîni străini, să vină să ne povestească despre "progresele" şi binefacerile care ne aşteaptă acasă.

Insă deoarece a venit vorba despre această grea şi dureroasă problemă, vom folosi prilejul ca să spunem,pentru auzul celor din "Comitet", şi peste capul lor, spre auzul celor din ţară, celor care ne pizmuiesc, ca şi celor mulţi care ne sînt dragi, de ce ne aflăm în străinătate şi de ce nu ne gîndim să acceptăm invitaţia factorilor de "repatriere". Sîntem fericiţi că putem da aceste lămuriri, acum, de sărbători, fiindcă e tocmai vremea cînd gîndurile noastre ne poartă, mai mult decît oricînd, spre neamul nostru îndepărtat, cu care am dorit să ne simţim, în aceste clipe de creştinească reculegere, într-o deplină comunitate de gîndire şi simţire.

Nimeni dintre noi nu tăgăduieşte că e greu şi amar de a trăi departe de ţară şi de a ţine în frîu dorul care adesea ne înnăbuşe. Nimeni dintre noi nu e fericit cînd aude clopotele de Crăciun şi cînd îl năpădesc amintirile din trecut. Nimeni nu uită casa în care s-a născut, biserica în care s-a rugat, căminul pe care l-a părăsit. Nimeni nu uită ţara unde a crescut, unde a muncit şi pentru care a luptat pe cîmpul de război.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ceea ce am căutat în străinătate nu e un trai mai uşor, o viaţă liniştită şi plăcută, în desfătare şi în belşug. Am părăsit ţara cu inima grea, ştiind ce ne aşteaptă în surghiun, oricît de primitori şi de binevoitori ne-ar fi prietenii străini. Ne mînă însă credinţa că ne va fi dată puterea să ducem vestea pretutindeni, despre jignirea şi grozava nedreptate pe care le are de îndurat neamul românesc; pentru a aminti neîncetat suferinţele lui, chinurile celor mai buni fii ai săi, jalea şi umilinţa care apasă asupra unei ţări de veche şi aleasă omenie.

Am venit ca să spunem fără încetare că o ţară care a luptat, veacuri de-a rîndul, pentru neatîrnare şi care cu gîndurile şi năzuinţele ei curate era o podoabă pentru lumea europeană, astăzi zace cu drepturile ei frînte şi batjocorite în cea mai cumplită slugărnicie. Am venit ca să vorbim de pace,

fiindcă un sfruntat neadevăr grăiesc aceia care ne învinuiesc că noi am căuta să provocăm războiul; pacea despre care am venit să vorbesc nu trebuie să fie o învoială înşelătoare, o tîrguială neruşinată pe socoteala unor popoare nenorocite, o tăcere vinovată, întinsă peste rănile noastre deschise; dimpotrivă, dorim o pace întemeiată pe o dreaptă şi liberă învoială. Am venit să vorbim de libertate şi să amintim popoarelor libere că şi noi avem dreptul la libertate; acela care nu apără libertatea semenilor săi se află în primejdia de a-şi pierde propria sa libertate.

Cînd auzim de "progrese", de stări mai fericite ce s-ar fi împlinit la noi, chiar dacă am crede asemenea vorbe şi poveşti, nici atunci n-am veni acasă. Fiindcă nu despre noi e vorba, nici de îndeletnicirile sau neajunsurile noastre, ci de o datorie sacră pe care o avem de împlinit şi pe care nu o putem împlini decît trăind în afară de ţară.

Să vină vremile pe care le dorim; să plece străinul din ţară; să rămînă neamul românesc, din nou stăpîn pe soarta lui; să se împlinească izbînda aceea a dreptăţii pentru care luptăm şi vom lupta fără preget, pînă la capăt, şi atunci vom alerga, cu o clipă mai devreme, dacă s-ar putea, în ţara noastră, fie că am fi primiţi cu pietre, fie cu flori. Dar pentru asta nu va fi nevoie de nici un "Comitet", pentru ca să serbăm, aşa cum se cuvine reîntregirea neamului nostru neatîrnat şi liber.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La mulţi ani, dragii mei.

28 decembrie

Pom de Crăciun la biserica română. Alice Cantacuzino care conduce "doamnele ortodoxe" a pus rînduială în această serbare a caritătii. Excelenta formaţie corală a lui Traian Popescu i-a ridicat strălucirea. S-au bucurat mulţi copii din exil. Doamnele care patronau serbarea se aflau la treabă, în jurul bradului, unde se distribuiau modestele daruri, iar la bucătăria preotului, la al doilea etaj, se pregăteau "chiftele" şi "sarmale" înmiresmate. Cîştigaţi de blîndeţea ambianţei, ca şi de efluviile mîncărilor, "oamenii politici" uitau groaznicele lor ranchiune şi se lăsau în voia lor, începînd cu Veniamin şi Titeanu, pînă la Chirnoagă, Lupoaie şi Iaşinschi, în

bucuria unei efemere destinderi. (...)

30 decembrie

După "vărsarea la grămadă", căreia ţările noastre i-au fost victime, fără ca politica americană să-şi fi dat silinţa de a dejuca proasta iniţiativă a d-lui Pearson, ni se serveşte o compensaţie, în genul lăcrimos. Eisenhower s-a hotărît să ne consoleze, prin radio "Europa Liberă": "In timpul perioadei sărbătorilor, trebuie să vă înştiinţez că poporul american recunoaşte încercările sub care suferiţi,se uneşte cu voi, în aspiraţiile voastre de restaurare a libertăţilor individuale şi de libertate politică, în sfîrşit, împărtăşeşte credinţa voastră că dreptul va triumfa, readucîndu-vă printre naţiunile libere ale lumii".

Asta nu i-a prins bine! Hrusciov, care tocmai în aceste zile, revarsă valuri de elocinţă agresivă, în faţa Adunării Sovietului Suprem, acuză cu vehemenţă pe exageratul pacific Ike, de crimă împotriva spiritului Genevei: "A se ruga pentru o schimbare de regim în ţările democraţiei populare,este o intervenţie flagrantă în treburile interne ale acestor popoare şi nu poate decît să contribuie la excitarea patimilor şi la cursa armamentelor". Clocotitorul Nichita adaugă, ca s-o ştim: "Nici unul dintre capitaliştii şi proprietarii expulzaţi din aceste ţări nu va mai fi reprimit în ţara sa, după cum nici un capitalist rus n-a mai fost primit în Rusia!" Declaraţia asta este cel puţin o "intervenţie" în treburile interne ale ţărilor de la răsărit, tot atît de gravă ca aceea a rugăciunilor preşedintelui Eisenhower.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Discursurile celor doi călători sovietici, vibrînd încă de impresiile culese din Indii şi din Birmania, sînt o perfectă ilustrare a atitudinii Sovietelor, în raport cu restul lumii.

Bulganin a început prin a da asigurări că anul 1955 a fost un an de destindere, pe planul internaţional. După ce a condamnat colonialismul şi după ce a cerut dezarmarea atomică, a lăsat să se înţeleagă că U.R.S.S. dispune de "arme-rachete cu putere intercontinentală". Apoi "mareşalul" a dat cuvîntul lui Hrusciov, care a ţinut să demonstreze cît de

perfectă este "destinderea".

Intr-adevăr, Hrusciov a început prin a spune:"Din punct de vedere ideologic, nu vom dezarma niciodată", ceea ce confirmă voinţa U.R.S.S.-ului de a continua o politică de pătrundere şi de dominare universală. Mărturisim că este un fapt perfect justificat: de ce U.R.S.S.-ul n-ar continua, date fiind capitulările ideologice ale Occidentului?

Urmează vîrfurile ascuţite, provocările, greoaiele glume contra Europei şi Americii: "Vizita noastră n-a fost pe gustul colonialiştilor; cu atît mai rău pentru ei! Dacă Anglia n-ar fi părăsit Indiile, ar fi plătit-o scump! Englezii s-au purtat ca nişte tîlhari, în adevăratul sens al cuvîntului"etc. Atîta despre Anglia.

"U.R.S.S.-ul doreşte sfîrşitul colonialismului, nu numai în Asia, ci şi în Africa". Atîta despre Franţa.

"Colaborarea în cadrul Kominformului este o treabă internă a partidelor comuniste şi muncitoreşti". Atîta despre toată lumea: distrugerea ţărilor necomuniste, prin acţiunea internă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

"Existenţa de fapt a celor două Germanii trebuie luată în considerare, dacă occidentalii doresc în mod sincer securitatea europeană, adică problema cea mai urgentă a timpurilor de astăzi". Iată întoarcerea ofensivă, contra Europei şi contra soluţiei europene cu privire la problema germană: divizarea Europei, divizarea Germaniei, afară doar de faptul cînd Germania ar dori să treacă în întregime de partea răsăritului.

Si pentru a încorona întreagă această politică de "destindere", iată ameninţarea atomică: amănunte asupra forţei destructive a bombei H: "Noua armă sovietică este egală cu numeroase milioane de tone de explozivi obişnuiţi şi mai poate fi sporită. Popoarele care doresc să crească tensiunea, s-o ştie"! (...)

Mihai Cămărăşescu care, în tinereţe, a fost frumos şi prost, dar care la bătrîneţe a pierdut primul atribut,mi-a forţat uşa, pentru a-mi cere un sfat. El mi-a depănat o întunecată poveste, din care rezultă că unchiul său, Gh.Tătărescu, i-ar fi trimis (anul trecut, în septembrie) textul unui apel

adresat celor din exil, cerîndu-i să transmită acest text lui Franasovici, pentru a-l publica în Franţa. După multe şovăieli, Franasovici s-a hotărît să nu publice nimic. Dar serviciile secrete franceze au aflat de afacerea asta, şi acum cîteva zile, i-au cerut documentul, iar el l-a predat.

Cămărăşescu pretinde că ar fi primit şi alte mesaje de la unchiul său, care - după părerea lui - a jucat cartea cea mai puţin proastă (!); şi cum Tătărescu ar vrea să împingă spiritul de familie pînă la oferta munţilor şi minunilor, (plata datoriilor sale, în plus susţinerea lui Cămărăşescu în procesul contra lui Schein!), nepotul s-ar putea hotărî să se întoarcă în ţară; se întreabă ce să răspundă, ce trebuie să facă. Cu această ocazie mă întreabă şi pe mine!

Dacă e adevărat ce spune, Cămărăşescu ar fi prima victimă a propagandei din Berlinul răsăritean. Mintea lui debilă se clatină; se întreabă dacă unchiul Guţă se află de partea cea bună şi dacă n-ar fi un act de înţelepciune să profite de mîna generoasă ce i s-a întins. Cămărăşescu se adresează mie, "fiindcă ştie în ce mare stimă m-a ţinut întotdeauna Tătărescu". Era mai mult decît puteam răbda. Am răspuns, ascunzîndu-i destul de rău supărarea, că unchiul Guţă e o unealtă şi nu un stăpîn al politicii guvernului comunist de la Bucureşti; că regimul nu s-a schimbat şi nu se va schimba; că dacă el - Cămărăşescu - îşi simte înclinări înspre comunism, nu are decît să se întoarcă în ţară, cît mai repede cu putinţă, pentru a-i mai rămîne timp destul în vederea unui curs de reeducare; dar dacă înţelege să rămînă aici, ar avea datoria să pună capăt unei corespondenţe care nu poate decît să-l compromită, la ambele capete.

- Asta e şi părerea mea! mi-a răspuns Cămărăşescu, în concluzie. E uluitor cît de limpede ştiţi să explicaţi lucrurile!

Răspunsul acesta l-o fi căutat, cînd a venit la mine? Acest nenorocit este făcut după chipul unei lumi care se clatină, incapabilă de a se apăra prin mijloacele sale proprii, agăţîndu-se de speranţa înşelătoare a puterii, pentru a-şi salva fiinţa, schimbîndu-şi locul şi obrazul. (...)

B. C. U. Cluj-Napoca
Nr. inv. 8845/2014

BCU Cluj / Central University Library Cluj